1 (12) / 2022

ISSN 1694 - 8572

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН **ЖАРЧЫСЫ**

ISSN 1694-8572
№ 1 (12) / 2022

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысы № 1 (12) / 2022 (мамлекеттик жана расмий тилдерде). Б.: «V.R.S. Company», 2023. – 588 б.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысынын тематикасы: 2022-жылдагы чечимдер жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун маанилүү иш-чаралары боюнча маалыматтар.

Негиздөөчү: Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Редакциялык кеңеш:

Төрайымы: **Бобукеева Меергул Рыскулбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Мүчөлөрү: **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Шаршеналиев Жамил Асанбекович – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Джаманкулов Марат Тургунбаевич – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппарат жетекчиси;

Джураев Эмилбек Таирович – көз карандысыз саясат таануучу;

Маралбаева Алия Шамсудиновна – Б. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын доценти, ю.и.к.;

Масалбеков Каныбек Толубаевич – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун эл аралык байланыштар жана мыйзамдардын салыштырма талдоосу бөлүмүнүн башчысы;

Мырзалимов Руслан Муратбекович – Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин юридикалык факультетинин конституциялык жана административдик укук кафедрасынын профессору, ю.и.д.;

Нурбекова Назгуль Садырбаевна – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун эксперттик-аналитикалык башкармалыгынын аналитика бөлүмүнүн башчысы.

Редакциянын дареги: Кыргыз Республикасы
Бишкек шаары, Эркиндик бульвары, 39
почталык индекси 720040
тел.: + 996 312 62-15-17, + 996 312 66-21-52
факс: + 996 312 62-20-40
e-mail: mail@constsot.kg
расмий сайт: www.constsot.kg

ISSN 1694-8572

© Конституционный суд Кыргызской Республики

ISSN 1694-8572
9 771694 857003

МАЗМУНУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

2022-жылдын 20-апрелиндеги № 01Р Жалынбек Калкожоевдин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобонун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **8**

2022-жылдын 27-апрелиндеги № 02Р Ахмат Киргизбаевич Алагушевдин жана Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **20**

2022-жылдын 8-июнундагы № 03Р Акмат Киргизбаевич Алагушевдин, Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү тууралуу иш жөнүндө. **33**

2022-жылдын 15-июнундагы № 04-Р Улан Омуркул уулунун, Марат Жумабаевич Турганбаевдин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **50**

2022-жылдын 29-июнундагы № 05Р Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары Алтынбек Калмамат уулу жана Аида Айдаралиевна Апысованын суроо-талабына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **68**

2022-жылдын 21-сентябрындагы № 06Р Алымжан Султанович Турдубаевдин жана анын кызыкчылыгындагы Нурбек Тойболотович Эгетаевдин, Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **80**

2022-жылдын 26-октябрындагы № 07Р Айсулу Жолдошбековна Айтбаеванын, Улан Омуркул уулунун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **96**

2022-жылдын 30-ноябрындагы № 08Р «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **111**

2022-жылдын 21-декабрындагы № 09Р Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы №407 токтому менен бекитилген Транспорт каражаттарын, түзүлүштөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга карата менчик укуктарын мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин 54^1-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча. **130**

2022-жылдын 28-декабрындагы №10Р Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун судьясы Жыпар Жумадиловна Сабырованын Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө суроо-талабы боюнча. **143**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

2022-жылдын 8-февралындагы № 01-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасына Омар Раимбердиевич Чонмуруновдун даттануусун кароо жөнүндө. **156**

2022-жылдын 18-февралы № 02-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентин бекитүү жөнүндө. **161**

2022-жылдын 9-мартындагы № 03-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин даттануусун кароо жөнүндө. **162**

2022-жылдын 31-мартындагы № 04-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасына Анатолий Владимирович Заяцкийдин даттануусун кароо жөнүндө. **174**

2022-жылдын 6-апрелиндеги № 05-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппараты жөнүндө жобону, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын түзүмүн жана штаттык санын бекитүү тууралуу. **179**

2022-жылдын 6-апрелиндеги № 06-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 28-декабрындагы аныктамасына Ксения Анатольевна Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Геннадий Григорьевич Краюшкиндин даттануусун кароо жөнүндө. **180**

2022-жылдын 6-апрелиндеги № 07-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасына Ырысбек Ырысалиевич Атамбиевдин даттануусун кароо жөнүндө. **186**

2022-жылдын 21-апрелиндеги № 08-П Кыргыз Республиккасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасына Асылбек Сагынбекович Максутовдун даттануусун кароо жөнүндө. **191**

2022-жылдын 21-апрелиндеги № 09-П Валерян Ахметович Вахитовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө. **197**

2022-жылдын 20-майындагы № 10-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасына Тимур Иманкулович Иманкуловдун даттануусун кароо жөнүндө. **205**

2022-жылдын 20-сентябрындагы № 11-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасына Бактыгул Макушовна Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Бектен Мидинович Сабырбековдун даттануусун кароо жөнүндө. **216**

2022-жылдын 27-октябрындагы № 12-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасына Нурбек Аблазович Амдамовдун, Айбек Едмонович Сейтасимовдун, Үмүтбек Ахмадович Мусаевдин, Жолдошбек Азыкбаевич Асанбаевдин кызыкчылыгындагы Орозобек Капарбекович Мадиновдун даттануусун кароо жөнүндө. **223**

2022-жылдын 3-ноябрындагы № 13-П «Укук коргоо кыймылы: «Бир Дүйнө-Кыргызстан»» коомдук бирикмесинин директору Төлөкан Асаналиевна Исмаилованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун соттук коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасына даттануусу боюнча. **229**

2022-жылдын 3-ноябрындагы № 14-П Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-П токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүү киргизүү жөнүндө. **234**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН КАТЫШУУСУ МЕНЕН 2022-ЖЫЛДАГЫ МААНИЛҮҮ ИШ-ЧАРАЛАР

1. Кыргыз Республикасынын судьяларынын XII курултайы **235**

2. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мамлекеттик бийлик органдарынын тутумундагы орду жана мааниси жана анын конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуудагы ролу» темасындагы улуттук конференция **237**

Н.В. Никитенконун баяндамасы **239**

Ч.А. Айдарбекованын баяндамасы **244**

Э.Ж. Осконбаевдин баяндамасы **248**

3. Кыргыз Республикасынын Президенти С.Н. Жапаров 2022-жылдын 5-майында Конституциялык сотко келди **253**

4. «Конституциялык сот адилеттиги аркылуу конституциялык укукту өнүктүрүү: Конституциялык соттун чечимдери жана алардын конституциялык маданиятка тийгизген таасири» темасындагы конференция **258**

М.Р. Бобукееванын баяндамасы **261**

А.Ш. Маралбаеванын баяндамасы **267**

А.А. Курманалиеванын баяндамасы **271**

5. Тегерек стол: «Конституциялык сот адилеттигинин контекстинде сот бийлиги менен мыйзам чыгаруу бийлигинин өз ара мамилелери» **274**

М.К. Алиевдин баяндамасы **277**

М.Т. Джаманкуловдун баяндамасы **279**

Гутниченко Лариса Викторовна – «Некоторые вопросы судейского усмотрения (толкования) при применении норм права» **284**

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

№ 01-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Жалынбек Калкожоевдин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобонун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, К.А. Дуйшеевдин, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлү Болотбек Абдырахманович Абдуллаевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобонун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Кайрылуучу тарап – Жалынбек Калкожоев сот отурумунун убактысы жана өтүүчү жери тууралуу тийиштүү маалымат жеткирилгенине карабастан сот отурумуна келген жок. мында сотко келбей калуу себебин жөнү бардыгын күбөлөндүрүүчү документтер келтирилген эмес. Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентинин 70-пунктунун 3-пунктчасына ылайык сот бул ишти Ж. Калкожоевдин катышуусуз кароону мүмкүн деп эсептеди.

Жалынбек Калкожоевдин өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Убактылуу Жобонун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Э.Ж. Осконбаевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2021-жылдын 23-августунда Жалынбек Калкожоевдин Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобонун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 4-бөлүгүнө, 96-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээси Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобо (андан ары – Жобо) Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 15-январындагы Чечиминде көрсөтүлгөн белгилердин күчүнөн улам ченемдик укуктук акт болуп саналат. Алсак, көрсөтүлгөн Чечимде ченемдик укуктук актыны мүнөздөөчү маанилүү белгилер: анын бекитилген тартип боюнча мамлекеттик бийликтин ыйгарымдуу органы тарабынан басып чыгарылуусу, андагы кандайдыр бир жактардын тобуна милдеттүү болгондугу, көп жолку колдонууга эсептелген, коомдук мамилелерди жөнгө салууга же колдонулуп жаткан укуктук мамилелерди өзгөртүүгө же токтотууга багытталган укуктук ченемдердин (жүрүм-турум эрежелеринин) бар болушу саналат деп белгиленген.

Ж. Калкожоевдин пикири боюнча Жобонун кабыл алынуусу Конституцияда каралган жарандардын соттук коргонуу укугун, анын укуктар менен эркиндиктерин сот адилеттигин адилеттүү жүзөгө ашыруу бөлүгүндө бузат, анткени аны менен судьяларды негизсиз (мыйзамсыз) юридикалык жоопкерчиликке тартуу караштырылат. Арыз ээси Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Конституция, мыйзамдар, Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдер, жалпыга таанылган эл аралык укуктун принциптери жана ченемдери менен караштырылган ар бир адамдын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоо кепилденет деп

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

белгилейт. Ж. Калкожоев Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 21-октябрындагы Чечиминде баяндалган укуктук көз карашка шилтеме жасайт, ага ылайык укуктук табияты боюнча соттук коргоого укук пайдубал мүнөзгө ээ, ал Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген адамдын жана жарандын бардык башка укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылууга, ал эми зарыл болгон учурда калыбына келтирүүгө жол берет. Ушуну менен Баш Мыйзамдын сот адилеттиги маселелерине туруктуу жана эң эле тыкан мамилеси түшүндүрүлөт. Анын үстүнө, судьялардын көз карандысыздык кепилдиктери Конституцияда жана Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдерде каралгандай эч бир кандай жагдайларда жокко чыгарылышы же азайтылышы мүмкүн эмес.

Ж. Калкожоев Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул көз карашынан келип чыгып, талашылып жаткан Жобо ар кимдин соттук коргонуу укугу тике байланыштуу, анткени сот адилеттигин жүзөгө ашыруу маселелери Конституцияда аныкталган судьялардын көз карандысыздыгынын кепилдиктери менен тутумдаш байланышта турат деп эсептейт.

Кайрылуу субъектиси Жобо судьялардын көз карандысыздык кепилдиктерин, демек анын статусун караган Конституциянын 95-беренесинин 4-бөлүгүнө да карама-каршы келет, ал эми судьянын конституциялык-укуктук статусу мыйзам чыгаруучуну судьянын статусун алууга, аны жүзөгө ашырууга жана токтотууга өзгөчө укуктук режимди орнотууну милдеттендирет деп эсептейт.

Андан ары, арыз ээси Конституциянын 96-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрү менен Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турганда кызмат орундарын ээлеп турат жана өз ыйгарым укуктарын сактап калат деп белгилейт.

Судьянын кынтыксыздык жүрүм-турумунун талаптарын бузулуусу конституциялык мыйзам менен аныкталган тартипте судьяны жоопкерчиликке тартуу үчүн негиз болот. Судьяларды кызматынан убактылуу четтетүүгө, жазык жана башка жоопкерчиликке тартууга Судьялар кеңешинин макулдугу менен конституциялык мыйзамда аныкталган тартипте жол берилет. Конституциянын 86-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык конституциялык мыйзамдар Жогорку Кеңеш тарабынан үчтөн кем эмес окууда Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын үчтөн экиден кем эмес көпчүлүгүнүн добушу менен кабыл алынат.

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Ж. Калкожоев судьялардын укуктук статусун жөнгө салуучу колдонуудагы конституциялык Мыйзам болуп «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзам саналат, ага ылайык судьяларды жоопкерчиликке тартуучу орган болуп Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы саналат, анын курамы «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам менен белгиленген тартипте түзүлөт. Андан да, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 8-бөлүгү менен судьяларды жоопкерчиликке тартуу тартиби «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам менен аныкталат деп каралган.

Арыз ээси Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши судьяларды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселелердин каралышын жүзөгө ашыруучу орган болушун белгилеген Конституциянын 103-беренесинин 2-бөлүгүнө шилтеме жасайт, Судьялар кеңешинин курамы Кыргыз Республикасынын иштеп турган судьяларынан түзүлөт. Ошон үчүн, кайрылуу субъектиси болжогондой, «Кыргыз Республикасынын Судьяларынын кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам Конституцияга карама-каршы келет, демек судьяларды жоопкерчиликке тартуу бөлүгүндө колдонулушу мүмкүн эмес. Арыз ээси, 2021-жылдын 5-майындагы Конституциянын күчүнө кирүүсүнө байланыштуу Кыргыз Республикасынын Судьялар кенешине караштуу Тартип комиссиясынын ишмердиги токтотулду, мында судьяларды жоопкерчиликке тартуу тартиби Конституциянын 96-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрүндө көрсөтүлгөндөй конституциялык мыйзам менен эмес, жөнөкөй мыйзам менен жөнгө салынууда.

Ж. Калкожоевдин пикири боюнча судьялардын көз карандысыздыгынын маселелерин конституциялык-укуктук жөнгө салынуусу өзгөрүлгөндө колдонуудагы мыйзамдарды Конституциянын ченемдерине ылайык келтирилгенге чейин Конституциянын үстөмдүк принцибин сакташ керек, ага ылайык ал жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат. Конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат (6-бererенин 1 жана 2-бөлүктөрү).

Кайрылуу субъектиси Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине судьяларды жоопкерчиликке тартуу маселелерин өз алдынча

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

кароо боюнча Конституция менен берилген ыйгарым укуктар судьяларды өзү билгендей жоопкерчиликке тартуу тартибин аныктоо укугун бербейт, анткени бул судьялардын көз карандысыздыгынын деңгээлинин төмөндөшүнө алып келет деген тыянакка келүүдө.

Ж. Калкожоев баяндалганды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде судьялардын жоопкерчилиги жөнүндө маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобону Конституцияга карама-каршы келет деп табууну суранган.

Судьялар коллегиясы 2021-жылдын 26-ноябрындагы аныктамасы менен бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алган.

Сот отурумунда жоопкер-тараптын өкүлү Б.А. Абдуллаев бул иш боюнча өндүрүштү токтотууну же арыз ээсинин өтүнүчүнүн кийинкидей негиздер боюнча канааттандыруусуз калтырууну суранган.

Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссия өзүнүн жумушун 2021-жылдын май айында токтоткон, ага байланыштуу милдеттүү кароого тийиштүү 400дөн ашуун кайрылуу Судьялар кеңешине өткөрүлүп берилген деп ал түшүндүрмө берген. Ошон үчүн бардык келип түшкөн кайрылууларды өз убагында жана тийиштүү кароосун камсыз кылуу максатында даттанууларды жана сунуштамаларды кароо боюнча Судьялар кеңешинин жумушун уюштуруу тартибин (процедуралык бөлүгүн) гана аныктаган Жобо кабыл алынган. Ошентип, көрсөтүлгөн Жобо карама-каршы келбестен, кайра Конституциянын ченемдеринин көрсөтмөлөрүнүн реалдуу аткарылышын камсыз кылат.

Жобону кабыл алуу судьялардын көз карандысыздыгына кол салуу эмес, себеби судьялардын көз карандысыздыгы алардын контролсуздугун жана жоопкерчиликсиздигин болжобойт. Судьяларды жоопкерчиликке тартуу мүмкүндүгү судьянын көз карандысыздыгы жана анын коом алдындагы милдеттери (жоопкерчилиги) ортосунда тең салмактуулугун камсыз кылат. Мында судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу жөнүндө маселени кароо механизминин маанилүү түзүүчүсү болуп кызыкдар жактын судьянын үстүнө даттануу менен компетенттүү органга кайрылуу мүмкүндүгү саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциянын 103-беренесине ылайык Судьялар кеңеши соттук өз алдынча башкаруунун судьялардын съезддери ортосунда иштеген жана судьялардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоону, судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу жөнүндө маселени кароону жүзөгө ашыруучу шайланма органы болуп саналат. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 2021-жылдын 5-майында күчүнө кирди. Ушундан

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

улам, сот тартибинде судьяларды тартип, жазык жана башка жоопкерчиликке тартууга байланыштуу ыйгарым укуктар мурда судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын компетенциясына таандык болгон, ал эми 2021-жылдын 5-майынан тартып судьяларды тартип жоопкерчилигине тартуу жөнүндө маселени кароого милдеттүү Судьялар кеңешине өткөрүлүп берилген.

«Кыргыз Республикасынын Конституциясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында Конституция кабыл алынганга чейин колдонулган мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституцияга карама-каршы келбеген бөлүгүндө колдонулат. Судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу тартибин караган конституциялык мыйзам жок болгондо Судьялар кеңеши жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын 2-беренесинин негизинде судьяларга карата тартиптик материалдарды кароого киришкен, ал эми иш тартибин талашылып жаткан Жободо белгилеген.

А.Б. Абдуллаев Жобо Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келген ченемдерди камтыбайт деп эсептейт.

Андан тышкары, ал «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 44-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун негизинде бул иш боюнча өндүрүштү токтотууну суранат, анткени конституциялуулугу талашылып жаткан Убактылуу Жобо Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 22-ноябрындагы Чечимине ылайык күчүн жоготкон. Ал эми кайрылууну маңызы боюнча кароо боло турган учурда Ж. Калкожоевдин өтүнүчү канааттандырусуз калтырылсын.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө Убактылуу Жобосу саналат. Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 22-ноябрындагы Чечимине ылайык «Соттук өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 15-ноябрындагы №139 Мыйзамы күчүнө киргендигине байланыштуу көрсөтүлгөн Жобо өзүнүн колдонулушун токтоткон.

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 15-январындагы Чечими менен аныкталгандай бул Жобо ченемдик укуктук актынын бардык белгилерине ээ болгон.

Судьялардын көз карандысыздыгын маселелери, бир жагынан, алардын коом алдындагы жоопкерчилиги, экинчи жагынан, ар кимдин натыйжалуу жана калыс сот адилеттигине реалдуу жетишүүсүн камсыз кылуу боюнча мамлекеттин коом алдындагы өзүнүн милдеттенмелерин аткаруунун маанилүү түзүүчүсү болуп саналат. Ушуга байланыштуу, Конституциялык сот бул иш «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 44-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун натыйжасында токтотулушу мүмкүн эмес.

2. Сот адилеттигин Кыргыз Республикасында сот гана ишке ашырат. Судьялар көз карандысыз, Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийет. Судья кол тийгис укугуна ээ жана кылмыш жасаган жеринен тутулган учурларды кошпогондо, кармалууга же камакка алынууга, тинтилүүгө же жеке текшерилүүгө жол берилбейт. Эч кимдин конкреттүү иш боюнча судьядан отчёт талап кылууга укугу жок. Сот адилеттигин жүзөгө ашыруу ишине ар кандай кийлигишүүлөргө тыюу салынат. Судьяга таасир көрсөтүүгө күнөөлүү адамдар мыйзамда каралгандай жоопкерчилик тартышат. Судья өзүнүн статусуна ылайык көз карандысыздыгынын социалдык, материалдык жана башка кепилдиктери менен камсыз кылынат (Конституциянын 94 жана 95-беренелери). Алар көз карандысыз жана алмашылгыс.

Жогоруда айтылгандар сот адилеттигинин жана аны жүзөгө ашырууга чакырылган адамдардын мамлекет жана коом үчүн ушунчалык чоң маниге ээ экендиги априори эч кандай шек жаратууга болбой турган негиз салуучу принциптер Баш Мыйзамда көтөрүңкү жана буйруктуу көрсөтмөлөр менен баяндалганында ачык түрдө көрсөтүлүп турат.

Сот адилеттигинин жогорку социалдык функциясы чындыкты орнотууда жана адилеттүүлүктү калыбына келтирүүдө, мыйзамдуу жана мыйзамга каршы түшүнүктөрүн аныктоодо, ар бирин жасаган ишине жараша тиешелүү жазалоодо, күнөөлүүлөрдү башкаларга да, өзүнө да, бүтүндөй коом үчүн да сабак болгудай кылып өз убагында жазалоодо, башка ыкма менен чечилбеген кагылыштарды жана талаштарды чечүүдө турат. Аны менен, сот адилеттиги тикелей таасир этип, көп учурда адамдын тагдырын гана эмес, коомдун нрава-

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

лык-рухий акыбалын, андан аркы өнүгүү санбагытын, атүгүл келечек муундун тагдырын өзгөртөөрү даана көрүнүп турат.

3. Арналышы, ички жана тышкы мазмундун, ошондой эле сот адилеттигинин кесепеттеринин тагдырга таасирин тийгизүүчү маанисинен улам, аны жүзөгө ашырууга ыйгарым укуктарга ээ болгон адамдар кандай гана бийлик болбосун, андан ашкере бийликке ээ болгон тагдырды чечүүлөргө теңештирилет.

Ушулардын баарына кошумча болуп, аларга бир дагы кызмат адамы ээ болбогон конституциялык-укуктук кепилдиктердин баарын кучагына алган спектр берилет, бул аларга сот адилеттигин жүзөгө ашырууда толук көз карандысыздыкты жана күнүмдүк турмуш-тиричилигинде ар тараптуу корголушун камсыз кылуусу керек.

Ошон үчүн сот адилеттигин жүзөгө ашыруу сыяктуу өзүнүн табияты боюнча чексиз укуктуулукту токтотуп туруучу чаралар тутуму орнотулбаса, ал жалпы адамзаттык жана мамлекеттик негиздерден кайтпас четтөөлөргө, жол берүүчүлүккө, ар кандай кыянаттыктарга алып келмек, акырында ал мамлекеттүүлүктүн негиздерин бузууларга алып келмек.

Баш Мыйзам ушуларды болжоп, судьялардан өзүнүн жумушуна жана жүрүм-турумуна кынтыксыз мамилени талап кылат. Алсак, Конституциянын 96-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө ылайык Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүш-турушу кынтыксыз болуп турганда кызмат орундарын ээлеп турат жана өз ыйгарым укуктарын сактап калат. Судьянын кынтыксыздык талаптарды бузуусу конституциялык мыйзам менен аныкталган тартипте судьяны жоопкерчиликке тартуу үчүн негиз болот. Жергиликтүү соттун судьясы кынтыксыздык талаптарын бузган учурда, Судьялар кеңешинин сунушу боюнча конституциялык мыйзамга ылайык кызмат ордунан бошотулат.

Судьяны жоопкерчиликке тартуу мүмкүндүгү анын өкүмчүл ыйгарым укуктарын жана жеке кол тийбестигин тең салмактоо үчүн маңызы боюнча жалгыз каражат болуп саналат жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу сыяктуу өзгөчө маанилүү мамлекеттик функцияны ишке ашырууда өз билемдикке жол бербөө максатын көздөйт. Анын үстүнө, тең салмактуулук касиетинин бузулушуна жол берилбестиктин күчүнөн улам судьялардын жоопкерчилик тутуму үзгүлтүксүз мүнөзгө ээ болушу керек жана кандай гана себептер болбосун токтото турулушу мүмкүн эмес.

4. Судьяларды жоопкерчиликке тартуунун тартиби жана негиздери «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө»

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

конституциялык Мыйзамдын 2008-жылдын 9-июлундагы редакциясы менен белгиленген. Алсак, көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 1-бөлүгүно ылайык судья тартиптик жосунда жасаганы үчүн тартиптик жоопкерчиликке тартылчу. Мында ушул берененин 8-бөлүгүнө ылайык судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу тартиби «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам менен белгиленген.

Жогоруда келтирилген ченемдерден улам, судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын ыйгарым укуктарына таандык болгон. Судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу тартиби «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам менен белгиленген болуучу. Көрсөтүлгөн Мыйзам судьяларды жоопкерчиликке тартуу тартибинин процессуалдык маселелерин регламенттеген.

Бирок, Конституциянын 103-беренесине ылайык (2021-жылдын 5-майындагы редакцияда) судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселелерди кароо съезддер аралыгында иштеген жана судьялардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоону жүзөгө ашырган, тек гана судьялардан турган судьялык өз алдынча башкаруунун шайланма органы – Судьялар кеңешинин карамагына өткөрүлүп берилген.

«Кыргыз Республикасынын Конституциясы жөнүндө» Мыйзамдын 2-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык колдонуудагы Конституция күчүнө киргенге чейин Кыргыз Республикасынын аймагында иштеген ченемдик укуктук актылар Конституцияга карама-каршы келбеген бөлүгүндө колдонулат. Демек, 2021-жылдын 5-майында Конституция күчүнө киргендигине байланыштуу Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясынын иши токтотулган, ал эми «Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине караштуу Тартип комиссиясы жөнүндө» Мыйзам кабыл алынган Конституцияга карама-каршы келгендигинен улам судьяларды жоопкерчиликке тартуу бөлүгүндө колдонулушу мүмкүн эмес.

Баш Мыйзамдын 6-беренесине ылайык Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат. Ушул беренеде бекитилген постулат, Конституция мамлекеттин бүткүл укуктук тутумунун пайдубалын түзгөн юридикалык акт катары колдонуу процессинде түздөн-түз иштей турган саясий-укуктук документ болуп ишке ашырылат дегенди билдирет.

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

5. Конституциянын түздөн-түз иштөөсү коомдук мамилелердин бардык түрүнө жана бардык субъектилерине кандайдыр бир конкреттештирүүчү актыларсыз эле түздөн-түз жөнгө салуучу таасирге ээ болгон конституциялык ченемдердин тубаса ички жөндөмүн көрсөтөт, ошондой эле ушул мүмкүндүккө байланыштуу конституциялык жоболорго гана шилтеме жасайт. Ушундан улам, бийликтин органына (кызмат адамына) карата конституциялык императив иштээри келип чыгат: бийлик органы ченемдик-укуктук актынын конкреттештирүүчү ушул ченемдин жоктугуна таянып Конституциянын ченемдерин колдонулушун шарттай албайт. Алардын жоктугу Конституцияны түздөн-түз колдонуу мүмкүн эмес дегенди билдирбейт, ал өзгөчө бир бөтөнчө укуктук каражаттарды пайдаланууга байланыштуу мындай колдонуунун башкалардан бөлөкчүлүгүн гана көрсөтөт.

Башка сөз менен айтканда, Конституциянын түздөн-түз колдонулушу тийиштүү коомдук-саясий, экономикалык, социалдык жана мамлекеттик-бийлик мамилелерди негиздөөдөн көрүнөт. Конституциялык укуктук колдонулушунун жогорку мааниси ушул. Белгилүү деңгээлде ал өлкөдө кайсы бир деңгээлде калыптанган нерселерди тариздейт, анткени Конституциянын ченемдери туруктуу, ага камтылган идеялар жана маани кандай таризделген болсо, алар ошондой иштейт жана колдонулат.

Конституциянын түздөн-түз колдонулушу мамлекеттик бийлик органдарынан өзүнүн укуктары менен эркиндиктерин Конституциянын ушул касиетин колдонуп, талап кылыш мүмкүн болгон адам менен жаран үчүн өзгөчө актуалдуу. Демек, укукту жүзөгө ашыруучу субъекттер үчүн конкреттүү талаштарды чечүү үчүн Конституциянын мыйзамдуу негизде колдонуу, негизделген башкаруучулук актыларды чыгаруу үчүн ушул ченемдерди колдонуу мүмкүндүгү белгиленген, анткени Конституциянын түздөн-түз колдонулушу – бул укукту колдонуунун маанилүү өзгөчөлүктөрүнүн бири.

Ошон үчүн Конституциянын 6-беренесинен келип чыгып, тийиштүү конституциялык Мыйзам кабыл алынганга чейин Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши жөн гана ыйгарым укуктуу болбостон, судьялардын кынтыксыз жүрүм-турумуна түздөн-түз контролду ишке ашыруу жөнүндө конституциялык талаптын иштешин кармап турууга милдеттүү болуучу.

Мындай учурда, укуктук кенемтени болтурбоо максатында, анткени судьяларды жоопкерчиликке тартуу маселелеринде укуктук кенемтенин пайда болуусу коомдо зарыл болгон сот адилеттигинин

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

жогорку деңгээлин кармап турууда коркунуч туудурат, ал эми жаңы ченемдик актыны кабыл алуу белгилүү убакытты талап кылса, Конституциянын түздөн-түз таасир этүү принциби иштей баштайт.

Укуктук тартиптин улантуучулук жана туруктуулук режимин белгилөө судьяларга да сөзсүз колдонулуучу жазанын кайтарылбастыгы сыяктуу маанилүү принципти камсыз кылуу жөнүндө конституциялык орнотмолордон келип чыккан зарыл чара болуп саналат.

Албетте, судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу маселелери так процедуралык регламентацияны талап кылат. Судьялар кеңеши ушундан келип чыгып, өзүнүн актысы менен тийиштүү конституциялык Мыйзам кабыл алынганга чейин Судьяларды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселелерди кароо тартиби тууралуу Убактылуу Жобону кабыл алган.

Талашылып жаткан Убактылуу Жобо даттанууларды жана сунуштамаларды кароо, судьяларды тартиптик жоопкерчиликке тартуу тууралуу чечимдерди кабыл алуу, судьяларга соттук тартипте салынуучу аларды жазык жана башка жоопкерчиликке тартууга макулдук берүү, тартиптик жаза чарасын алуу жана сот органдары менен өз ара иштешүү боюнча Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин жумушун уюштуруу тартибин регламенттеген.

Башка сөз менен айтканда, талашылып жаткан Жобонун укуктук жөнгө салуусу Судьялар кеңешинин жумушунун уюштуруу процедураларына тийиштүү жана жалпысынан судьялардын кынтыксыз жүрүм-турумун камсыз кылуу жөнүндө конституциялык талаптарды ишке ашырууга жана алар ушул талаптарды бузган учурда болбой койбос жоопкерчилигине багытталган. Демек, арыз ээсинин аталган Жобо судьяларды өзү билгендей (мыйзамсыз) юридикалык жоопкерчиликке тартууну карайт жана жарандардын соттук коргонууга укугун бузат деген жүйөлөрү жаңылыш болуп саналат.

Талашылып жаткан Жобону кабыл алуу формасында судьялардын тартиптик жоопкерчилик маселелерин убактылуу жөнгө салуу судьялардын жана бийликтин сот бутагынын көз карандысыздыгына кол салуу катары каралышы мүмкүн эмес, конституциялык жактан маанилүү баалуулуктар көз карашынан объективдүү акталган, демек Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө»

2022-жылдын
20-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 01-Р

конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2021-жылдын 13-августундагы чечими менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинде Судьялардын жоопкерчилиги тууралуу маселелерди кароо тартиби жөнүндө күчүн жоготкон Убактылуу Жобонун колдонулушу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 95-беренесинин 4-бөлүгүнө, 96-беренесинин 1 жана 4-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш

4. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык соттун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

№ 02-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Ахмат Киргизбаевич Алагушевдин жана Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К. Аблакимовдун,

кайрылуучу тарап – Ахмат Киргизбаевич Алагушевдин жана Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирлан Абылбекович Букашевдин, Руслан Марипович Ташиевдин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Айсалкын Шеркуловна Шеркуловадан, Кыргыз Республикасынын шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүү боюнча Борбордук комиссиянын ишеним кат боюнча өкүлү Медина Мирлановна Кутбердиеванын катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40 жана 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Ахмат Киргизбаевич Алагушевдин жана Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасы-

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

нын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндө маселеде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Ш. Касымалиевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2021-жылдын 27-июлунда А.К. Алагушевдин жана Н.К. Сыдыковдун «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 10-беренесинин 2-бөлүгүнө, 23-беренесинин 2, 4, 5-бөлүктөрүнө, 32-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 33-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээлери, талашылып жаткан ченемде колдонулган туюндурмалар кандай болбосун терс сөзгө, анын ичинде талапкер тандаган программа туурасында конструктивдүү сынга, курч суроолорго жана пикирге, башка талапкердин программасын тандап алган учурда мүмкүн болуучу кесепеттерге талдоону, талапкерлер, коомдук кызыкчылыкты туудурган саясий партиялар тууралуу нагыз жагдайларды, маалыматтарды жайылтууга тыюу салууну орнотот деп эсептейт. Демек, талашылып жаткан ченем менен орнотулган тыюу салуу Конституциянын 23-беренесинин 2, 4 жана 5-бөлүктөрү менен аныкталган максаттарга ылайык келбейт жана ачыктык менен аныктыктын талаптарына жооп бербейт.

Алардын пикири боюнча Баш Мыйзамдын 32-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө ылайык ар бир адам эркин ой жүгүртүүгө жана пикирге ээ болууга, өз пикирин эркин билдирүүгө, сөз жана басма сөз эркиндигине укуктуу. Эч ким өз пикирин билдирүүгө же андан баш тартууга мажбурланышы мүмкүн эмес.

Сөз эркиндиги, маалымат алуу укугу ар бир адамга, анын ичинде саясий кызматка белсенген талапкерлерге да таандык. Кайрылуунун субъекттери жарандар, эреже катары, телеталкуунун жүрүшүндө мамлекеттик башкаруу маселелери боюнча талапкерлердин өз ара сын-пикирлерин жана мүмкүн болгон терс мүнөздөгү ачыктаган фактыларды уга алышы керек деп эсептешет.

Арыз ээлери белгилегендей, талашылып жаткан ченем Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренеси-

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

нин 3-пунктуна да карама-каршы келет, ага ылайык сөз эркиндигин чектөө, анын ичинде маалыматка жетүү укугу мыйзам тарабынан гана белгилениши мүмкүн жана башка адамдардын укуктарын жана аброюн сыйлоо үчүн, ошондой эле улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын ден соолугун же адеп-ахлагын коргоо үчүн зарыл.

Кайрылуунун авторлору жогоруда аталган Пакттын 25-беренесине ылайык мамлекет жарандарга мамлекеттик кызматка, мамлекеттик иштерге катышууга бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу менен, анын ичинде шайлоо процессинде да дискриминацияны болтурбоо максатында гана чектөөлөрдү белгилей алат деп эсептешет.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, А.К. Алагушев жана Н.К. Сыдыков талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну сурانышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасы менен бул өтүнүч талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2, 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 32-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 33-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү бөлүгүндө гана өндүрүшкө кабыл алынган.

А.К. Алагушев жана Н.К. Сыдыков сот отурумунда талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну сурانышты.

Жоопкер тараптын өкүлү М.А. Букашев арыз ээлеринин жүйөлөрү менен макул болбостон, талашылып жаткан ченемдик жобо Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

М.А. Букашев Конституциянын 29-беренесине ылайык адамдын ар-намысы жана кадыр-баркы эч кандай түрдө бузулушу же чектелиши мүмкүн эмес, антпесе ар кимге жашыруун маалыматтарды жана адамдын жеке турмушу жөнүндө маалыматтарды мыйзамсыз чогултуудан, сактоодон, таратуудан коргоо, анын ичинде соттук коргоо аркылуу кепилденет, ошондой эле укукка каршы аракеттер менен келтирилген материалдык жана моралдык зыяндын ордун толтуруу укугу кепилденет.

Жоопкер тараптын өкүлү талапкерге, саясий партияга каршы алардын атаандаштарынын үгүт иштерин жүргүзүүсү каршылаш тараптарынын электоратынын ортосунда чыр-чатакка алып келип, натыйжада кырдаалды туруксуздаштырып же шайлоо процессин үзгүлтүккө учуратышы мүмкүн деп эсептейт.

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

Ошондуктан, ал, талашылып жаткан ченем укуктук маданиятты калыптандырууга жана өнүктүрүүгө, башка талапкерлердин, саясий партиялардын укуктарын жана эркиндиктерин урматтоого өбөлгө түзөт деп эсептейт.

Жоопкер тараптын өкүлү адам укуктары чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдер (Адам укуктарынын жалпы декларациясы, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт) сөз эркиндигин белгилөө менен бирге, ошол эле учурда анын башка адамдардын укуктарын жана аброюн сыйлоо жана мамлекеттик коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын ден соолугун жана адеп-ахлагын коргоо зарылчылыгынан келип чыккан чектөөгө жол берет деп эсептейт.

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү Р.М. Ташиев М.А. Букашевдин жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.Ш. Шеркулова «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 22-беренеси менен шайлоо процессинин катышуучуларына шайлоо алдындагы үгүт иштерин эркин жүргүзүүгө, ошондой эле аны жүргүзүүнүн предметине жана ыкмасына кепилдик берилерин белгилейт. Талашылып жаткан ченем менен талапкерлерге, саясий партияларга саясий партиянын кайсыл бир талапкери шайланган учурда мүмкүн болуучу терс кесепеттерди баяндоо менен ага каршы добуш берүүгө чакырыктарды таратууга тыюу салууну орнотуу жогоруда көрсөтүлгөн берененин жоболоруна карама-каршы келет.

Бул жобо Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 1-августундагы Мыйзамы менен ратификацияланган Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигине мүчө мамлекеттерде Демократиялык шайлоолордун стандарттары, шайлоо укуктары жана эркиндиктери жөнүндө конвенцияларда аныкталган демократиялык шайлоонун стандарттарына жооп бербейт.

Ушуга байланыштуу Юстиция министрлиги киргизилген чектөөлөр жогоруда аталган Конвенцияда белгиленген эл аралык стандарттардын алкагынан чыкпагандай кылып конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн жоболорун кайра карап чыгуу зарыл деп эсептейт.

Ошол эле учурда, ал шайлоо алдындагы үгүт эркиндигине мыйзамдар кепилдигин сөз эркиндигине, сөз жана басма сөз эркиндигине болгон конституциялык укуктар менен теңештирүү мүмкүн эмес деп эсептейт.

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

Себеби, шайлоо алдындагы үгүт иштеринин маңызы шайлоочуларды конкреттүү талапкерлерди же саясий партияларды колдоп же ага каршы добуш берүүгө үндөөдө турат. Ал эми сөз эркиндигинин кепилдиги адамдын эркин жана өз алдынча ой жүгүртүү мүмкүнчүлүгүн чектөөдөн коргоодо, ал эми сөз эркиндиги адамдын өз оюн жана ишенимин жалпыга ачык билдирүү, ачык айтуу, эркин билдирүү, ар кандай жол менен таратуу жөндөмүнөн көрүнүп турат.

Баяндалгандын негизинде А.Ш. Шеркулов талапкерлердин, саясий партиялардын шайлоо алдындагы үгүт иштеринде шайлоочулардын талапкерге, саясий партияга карата терс мамилесин түзүүгө көмөктөшүүчү маалыматтарды жайылтууга тыюу салуу түрүндөгү чектөөлөрдү жарым-жартылай белгилөөнү мүмкүн деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын өкүлү М.М. Кутбердиева Конституциянын талаптарына ылайык Кыргыз Республикасында шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүүнүн тартиби «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзам менен аныктала тургандыгын белгилейт. Көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 3-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык жарандар шайлоо жана шайлануу укуктарын, аталган конституциялык Мыйзамда белгиленген талаптарды сактоо менен ишке ашырышат.

Алсак, көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 22-беренесинде шайлоону маалыматтык камсыздоого шайлоочуларды маалымдоо жана шайлоо алдындагы үгүт иштерин камтый тургандыгы белгиленген, башкача айтканда, бул түшүнүктөр так ажыратылган, ал эми кайрылуучу тарап өз сөзүндө муну жасабайт.

М.М. Кутбердиева толугу менен же жарым-жартылай республикалык же жергиликтүү бюджеттерден каржылануучу, ошондой эле салык жана милдеттүү төлөмдөр боюнча жеңилдиктерге ээ болгон жалпыга маалымдоо каражаттары (мындан ары – ЖМК) талапкерлерге, саясий партияларга алдын ала шайлоо үгүт иштерин жүргүзүүгө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүүгө милдеттүү экендигин белгилейт. Дал ушул жагдай «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамга талашылып жаткан ченемди киргизүүгө түрткү болгон. Айрым үгүт материалдарын, анын ичинде жалпыга маалымдоо каражаттары аркылуу чыгаруу үчүн бардык талапкерлердин, саясий партиялардын финансылык ресурстары жетишсиз болгон шарттарда аларга акысыз

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

обо убактысын берүү шайлоочулардын маалымат алуу тартибинде талапкерлердин жана саясий партиялардын программасы менен таанышуу мүмкүндүгүн болжойт.

М.М. Кутбердиева Конституциянын талашылып жаткан ченеминин карама-каршылыгы жөнүндө арыз ээлеринин жүйөлөрү жараксыз, анткени ЖМК редакцияларынан кызмат адамдарынын, мамлекеттик органдардын, уюмдардын, мекемелердин жана коомдук бирикмелердин билдирүүлөрдү жана материалдарды, ошондой эле билдирүүлөрдү жана материалдарды таратууга тыюу салуу катары, алардын айрым бөлүктөрүн алдын ала макулдашууну талап кылуусун цензура деп болжошууда. Башкача айтканда, бул талап ЖМКга тиешелүү, анткени ЖМК шайлоо алдындагы үгүттүн субъекти болуп саналбагандыктан, алар маалыматтын субъекти катары иш алып барышат жана акысыз обо убакыт коомчулукка кеңири маалымат берүү үчүн каралган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн, үчүнчү жактардын көз караштарын талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык кайрылууда көрсөтүлгөн маселе боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөндүүлүктү туудурган бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 6-бөлүгүнүн төмөнкү мазмуну саналат:

«28-берене. Шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүү укугунан кыянаттык менен пайдалануу жол берилбестиги

6. Талапкер, саясий партия үгүт материалдарын жайгаштыруу үчүн берилген телеберүүнү ишке ашыруучу уюмдардын каналдарында үгүт жүргүзүү үчүн акысыз берилген эфир убактысын, басылма продукцияны, аянтчаны төмөнкү максаттарга колдонууга укугу жок:

1) талапкерге (талапкерлерге), саясий партияга каршы добуш берүүгө чакырыктарды таратууга;

2) тигил же бул талапкер шайланган учурда мүмкүн болуучу терс натыйжаларды сыпаттоого;

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

3) кайсы бир талапкер (кайсы бир талапкерлер), катталган талапкерди көрсөткөн саясий партия тууралуу маалыматтар көз көрүнөө басымдуулук кылган, терс пикирлер менен коштолгон маалыматтарды таратууга;

4) талапкерге, катталган талапкерди көрсөткөн саясий партияга карата шайлоочуларда терс мамилени жаратууга көмөктөшүүчү маалыматтарды таратууга.».

«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзам мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин-Тоо» гезитинин 2011-жылдын 5-июлундагы № 54 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасында Конституцияга ылайык демократиялык жана укуктук мамлекеттегидей эле эл өз бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда, ошондой эле мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын тутуму аркылуу жүзөгө ашырат; жарандар мамлекеттик бийлик органдарына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайлануурга укуктуу (2-берененин 3-бөлүгү, 37-берененин 1-бөлүгү).

Конституциянын 2-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык шайлоолор жана референдумдар эркин, жалпыга бирдей, тең жана тикелей шайлоо укугунун негизинде жашыруун добуш берүү менен өткөрүлөт.

Конституциянын жогоруда белгиленген жоболору Баш Мыйзамдын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык анын укуктук тутумунун ажырагыс бөлүгү болуп саналган эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерине жана ченемдери менен үндөшөт. Ошентип, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт ар бир жарандын мамлекеттик иштерди жүргүзүүгө эч кандай дискриминациясыз жана негизсиз чектөөлөрсүз түздөн-түз же эркин тандалган өкүлдөрү аркылуу катышууга, жашыруун добуш берүү менен жалпы жана бирдей шайлоо укугунун негизинде жана шайлоочулардын эркин билдирүүсүн камсыз кылуучу чыныгы мезгилдүү шайлоолордо шайлоого жана шайлануурга укугун камсыздайт (25-берененин «а», «б» пункттары).

3. Демократияны ишке ашыруунун тике формасы катары шайлоонун маңызын түшүнүүнүн негизги фактору болуп, анын эркиндиги саналат, ал башка нерселер менен катар эч кандай мажбурлоо

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

жана басым көрсөтүлбөстөн шайлоочулар тарабынан артыкчылыктарды калыптандырууда жана билдирүүдө көрүнөт.

Эркин шайлоону талаптагыдай камсыз кылуу зарылчылыгына таянып, Конституциянын 2-беренесинин 6-бөлүгү шайлоочулардын тандоо эркиндигине финансылык, административдик жана мыйзамда тыюу салынган башка ресурстарды колдонуу менен таасир этүүгө тыюу салат. Бул конституциялык талапты өнүктүрүп, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзам административдик ресурсту жана шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүү укугун кыянаттык менен пайдалануга жол бербейт (211, 28-беренелер).

Ошону менен бирге, мамлекеттик бийликти мыйзамдаштыруунун бир жолу катары эркин шайлоонун конституциялык мааниси, ал добуш берүү учурунда элдин эркине айланган шайлоочулардын шайлоо жүрүм-турумуна реалдуу таасир тийгизе турган маалыматтарды таратуу үчүн бирдей шарттардын болушу менен аныкталат.

Кыргыз Республикасынын жарандарынын шайлоо укугу мамлекеттик бийлик органдарына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоо жана шайлануу укугун гана эмес, шайлоо алдындагы үгүт иштерине катышуу укугун да камтыйт.

Шайлоо процессинин өзөктүү иш-чараларынын бири болгон шайлоо алдындагы үгүт шайлоочуларды шайлоого катышып жаткан талапкерлер, саясий партиялар жана алардын шайлоо программалары жөнүндө максаттуу маалымат менен камсыз кылуу милдетин көздөйт, ал эми анын түпкү максаты болуп шайлоочулардын натыйжада шайлоо жүрүм-турумунун конкреттүү моделин тандоо менен чагылдырылып, маңызы шайлоонун жыйынтыгын аныктоочу алардын артыкчылыктарын, шайлоо эркин калыптандыруу саналат.

Мына ушундан улам, элге таандык болгон бийликти түздөн-түз чагылдыруу формаларына чыныгы демократиялык жана эркин мүнөз берүү үчүн жарандарды мазмундуу маалымат менен камсыз кылуу өзгөчө мааниге ээ. Шайлоочуларды маалымдоо жана шайлоо алдындагы үгүт шайлоону маалыматтык камсыздоонун эки компоненти катары, жарандардын эркин аң-сезимдүү билдирүүгө жана шайлоонун кудуретүүлүгүнүн деңгээлин жогорулатууга көмөктөшөт.

Шайлоону маалыматтык камсыздоо түзүмүндө шайлоо алдындагы үгүт талапкерлер, саясий партиялар жөнүндө маалыматтын олуттуу булагы болуп, шайлоонун негизги маалымдоо мүнөздөмөлөрүн

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

аныктап, шайлоочулардын түзүлүп жаткан мамлекеттик органдарга ишеним деңгээлин жогорулатуучу маанилүү саясий функцияны аткарат.

Шайлоо алдындагы үгүт иштеринин саясий максаты, бир жагынан, талапкерлер, саясий партиялар өздөрүнүн шайлоо алдындагы программаларын шайлоочуларга жеткирүү жана жаңы шайлоочуларды тартуу, экинчи жагынан, белгилүү бир шайлоо артыкчылыктары бар шайлоочуларга саясий көз караштарын жактырган талапкерлер жана партиялар жөнүндө маалыматты ЖМК, басылма үгүт материалдары жана коомдук иш-чаралар аркылуу мүмкүндүк берүү болуп саналат. Мындан тышкары, шайлоо өнөктүгү шайлоочуларга талапкерлердин кесиптик даярдыгынын жана адеп-ахлактык сапаттарынын деңгээлин билүүгө жана анын негизинде өз көз карашын аныктоого жана эркин ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мына ушундан мыйзам чыгаруучу шайлоону маалыматтык камсыз кылуунун, ал жарандардын шайлоо укуктарын, шайлоолордун демократиялык мүнөзүн жана аныктыгын, алардын натыйжасында түзүлгөн мамлекеттик бийлик органдарынын мыйзамдуулугун талаптагыдай кепилдеген тартибин белгилөөгө тийиш.

Шайлоонун жүрүшүндө шайлоочуларга талапкерлердин, саясый партиялардын шайлоо программалары жөнүндө маалыматтарга жетүү үчүн бардык зарыл шарттар түзүлүүгө, анын негизинде шайлоочулар өздөрүнүн аң-сезимдүү тандоосун жүргүзүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга тийиш. Демек, эркин жана таза шайлоо жарандардын белгилүү бир тартипте добуш берүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу аркылуу гана эмес, ошондой эле мамлекеттик бийликтин жогорку органдарына талапкер болгон бардык талапкерлер, саясий партиялар жөнүндө жетиштүү маалымат алуу укуктарын кепилдөө жолу менен өткөрүлөт.

4. Конституциянын 32, 33-беренелери менен кепилденген сөз эркиндиги жана маалымат эркиндиги ишенимдүү гана эмес, күмөндүү маалыматты да эркин таратууга, жүйөлүү ой-пикирин гана эмес, жаңылыш ойлорду да коргоого жана башкаларга таңуулоого, айтор ойго келбеген жана жаңылыштык идеялар, көпчүлүк үчүн кемсинткен жана үрөй учурарлык болуп көрүнүшү мүмкүн болгон пикирлерди айтуу укугун болжойт. Ушул себептен эбегейсиз сөз эркиндигин коомдун турмушунда жалаң оң маанайдагы көрүнүш катары кароого болбойт.

Сөзсүз, каралып жаткан аспектиде шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүү укугу маалыматты эркин таратуунун бир түрү катары сөз эр-

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

киндиги менен корголот. Ошол эле учурда мамлекеттик бийлик органдарын түзүү механизминин ажырагыс элементи катары шайлоо алдындагы үгүт иштерин мамлекет көз жаздымда калтыра албайт, анткени бүтүндөй коомдун кызыкчылыктары үчүн кайтарымсыз кесепеттерден чыгууда мамлекеттик институттарды мыйзамдаштыруу катуу тартипти, айкындуулукту жана иш-аракеттердин алдын ала белгиленген параметрлерде айкын болушун талап кылат. Бул үгүт иштерин өткөрүүдө сөз эркиндигин жана ЖМК эркиндигин кыянаттык менен пайдалануу жол берилбестикти белгилөөчү КМШга мүчө мамлекеттерде Демократиялык шайлоолордун стандарттары, шайлоо укуктары жана эркиндиктери жөнүндө конвенциянын (13-берененин 6-пункту) жана «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын (28-берененин 2-бөлүгү) жоболорунан дагы келип чыгат.

Демек, шайлоонун алдында жана шайлоо учурунда демейдеги шарттарда колго алынгыс сөз эркиндигине айрым чектөөлөр коюлушу мүмкүн.

Шайлоо өнөктүгүнүн ар тараптуулугун эске алуу менен, мыйзам чыгаруучу өз карамагында кыйла эркиндикке ээ болот, бирок ал шайлоонун жыйынтыктарынын коомдук мааниси менен эркин шайлоо укугу жана сөз жана маалымат эркиндигине укук сыяктуу конституциялык маанилүү баалуулуктардын ортосундагы тең салмактуулукту камсыз кылуу зарылдыгынан чыгышы керек.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу өзүнө Баш Мыйзам тарабынан берилген дискрециялык ыйгарым укуктардын чегинде шайлоочулардын эркин билдирүүсү үчүн шарттарды түзүү менен бирге үгүт иштерин өткөрүүнүн тартибине жана мазмунуна талаптарды киргизүүгө укуктуу.

5. Таза шайлоо принциби, биринчи кезекте, шайлоо процессинин бардык катышуучулары үчүн ушундай шарттардын түзүлүшүн, мунун аркасында аларга маалымат булактарына бирдей жетишүү мүмкүнчүлүгү жана шайлоочулар үчүн өздөрү жана шайлоо алдындагы программаларынын мазмуну жөнүндө маалыматтарды жеткирүү үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөр түзүлмөк, акыры жогоруда белгиленгендер шайлоочулардын чыныгы эркин билдирүүсүнө көмөк болушу керек деп болжойт.

Бирок, мамлекет тарабынан берилген кепилдиктерге карабастан, шайлоо процессинин бардык катышуучулары шайлоочулардын колдоосуна ишенип, финансылык, техникалык жана кадрдык ре-

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

сурстардын чектелүүлүгүнөн улам шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүү үчүн мыйзам тарабынан берилген ыйгарым укуктардын толук көлөмүн пайдалана алышпайт. Ошондуктан, шайлоо процессинин катышуучуларынын дараметин тең салмактоо жана зарыл ресурстарга ээ болбогон, бирок шайлоочулардын кандайдыр бир колдоосуна ээ болгон социалдык топтордун коомдун саясий турмушуна катышуусуна тоскоолдук кылуучу факторлордун пайда болушуна жол бербөө максатында, мамлекет шайлоонун негизги жөнгө салуучусу катары өз каражаттарынын эсебинен жалпыга маалымдоо каражаттарынын катышуусу менен алардын мүмкүнчүлүктөрүнүн тең салмаксыздыгы критикалык мааниден чыгып кетпей жана шайлоочулардын адашуусуна алып келбеши үчүн зарыл маалыматтык талааны түзөт.

Мамлекет элдин эркин жана анын бийлигин чыныгы билдирүүгө көмөктөшүп, шайлоочулардын зарыл активдүүлүгүн, шайлоолордун туруктуулугун жана мезгилдүүлүгүн камсыз кылуу максатында калкты шайлоо маселелери боюнча маалымдоо үчүн бардык чараларды көрүүгө милдеттүү. Ал эми шайлоо процессинин катышуучуларына маалымат талаасын акысыз пайдалануу мүмкүнчүлүгү берилгендиктен, мамлекет алар үчүн бирдиктүү жүрүм-турум эрежелерин белгилөөгө укуктуу. Мында мамлекет эл аралык стандарттарга таянат, алардын маңызы шайлоо өнөктүгү жоопкерчиликтүү мүнөзгө ээ болууга тийиш; эч бир талапкер мамлекет тарабынан акысыз берилген маалымат булактары аркылуу жалган, жалаа жапкан билдирүүлөрдү жасабай, ошондой эле жапырт бурмалоого алып келе турган аткарылбас убадаларды бербеши керек.

Колдонуудагы мыйзамдарда талапкерлер үчүн шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүүнүн мазмунун, формаларын жана ыкмаларын аныктоодо өз алдынчалык түрүндөгү артыкчылыктардын кеңири шаймандары каралган, өз кезегинде, алар талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасирине дуушар болбойт. Мындан тышкары, талашылып жаткан ченемдин таасири шайлоо алдындагы үгүт иштерин мамлекеттик бюджеттен каржылануучу, бирок акы төлөнүүчү негизде кызмат көрсөтүүчү ЖМКда, ошондой эле менчигинин формасына карабастан башка ЖМКда жана интернет басылмаларда жүргүзүүгө жол берилген учурда да тийбейт.

Ошентип, жогоруда аталган максаттар үчүн мамлекет тарабынан белгиленген талаптар шайлоо процессинин катышуучуларынын шайлоочуларды башка талапкерлерге, шайлоого катышып жаткан саясий партияларга карата алардын позициясы жана көз карашы ме-

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

нен тааныштыруу мүмкүнчүлүгүн чектебейт, антпесе бул сөз жана пикир билдирүү эркиндигин өлчөмсүз чектөөгө алып келмек, демек, аларды Конституцияга карама-каршы келет деп таанууга болбойт.

Ошол эле учурда мындай талаптарды белгилөөдө мыйзам чыгаруучу укуктук аныктык принцибин жетекчиликке алышы керек, башкача айтканда, алар укуктук ченемдердин тактыгынын, айкындуулугунун жана кош маанилүү эместик талаптарына жана алардын учурдагы укуктук жөнгө салуу тутумундагы шайкештикке жооп бериши керек. Укуктук ченемди бирдей түшүнүү жана чечмелөө болгондо гана укуктук аныктык камсыз кылынат. Башкасы карама-каршы келген укук колдонуучулук тажрыйбаны пайда кылат, аларды түшүнүксүз жана өзүм билемдик менен колдонуу мүмкүнчүлүгүн түзөт, бул конституциялык орнотмолордун жол берилгис бузулушуна алып келиши мүмкүн.

Эркин, адилеттүү жана таза шайлоону камсыз кылуу максатында ой, пикир жана сөз эркиндиги менен корголгон пикирлерди (баалоо ой-пикирлер) билдирүү мүмкүнчүлүгү жалган маалыматты шылтоо кылып, жабылбашы керек. Мыйзам чыгаруучу тарабынан шайлоонун коомдук-укуктук маанисине, ошондой эле маалымат булактарына жетүү бюджеттик каражаттардын эсебинен берилгендиктен улам кайрылуусу мыйзам чегинде болгон сын пикирлерди билдирүү мүмкүнчүлүгүн жокко чыгара турган жүрүм-турум эрежелерин киргизүүнү актай албайт.

Талашылып жаткан ченемдерге келсек, мыйзам чыгаруучу тарабынан аларда «...мүмкүн болуучу терс натыйжаларды...», «...көз көрүнөө басымдуулук кылган...» сыяктуу туюндурмалардын колдонулушу жогоруда баяндалган принциптин талаптарына жооп бербей, ар кандай чечмелөө жана өзүм билемдик менен укук колдонуу мүмкүнчүлүгүнө жол бергенин моюнга алуу керек, демек ал мыйзамдар тарабынан түзөтүлүүгө жатат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 4-бөлүгүнүн 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ЧЕЧТИ:

1. «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо

2022-жылдын
27-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 02-Р

жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2, 4, 5-бөлүктөрүнө, 32-беренесинин 1-3-бөлүктөрүнө, 33-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүндө баяндалган укуктук көз карашты ишке ашырууга багытталган тиешелүү ченемдик укуктук актынын долбоорун иштеп чыксын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

№ 03-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Акмат Киргизбаевич Алагушевдин, Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесенин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү тууралуу иш жөнүндө

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, К.А. Дуйшеевдин, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Г.А. Оморкановановын,

кайрылуучу тарап – Акмат Киргизбаевич Алагушевдин, Нурбек Кудайбердиевич Сыдыковдун;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Мирбек Уранович Жусубакуновдун, Талантбек Ырысбекович Ырысбековдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Умуткан Ургазиевна Конкубаеванын, Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин ишеним кат боюнча өкүлү Кубанычбек Сабырович Сабыровдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Махабат Сагынбековна Бегимбаеванын, Кыргыз Республикасынын Ички миштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Байтик Мусаевич Мусаевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

А.К. Алагушевдин, Н.К. Сыдыковдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүк-

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

төрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

А.К. Алагушевдин, Н.К. Сыдыковдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн (андан ары – КПК) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 32-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 21-январында келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 14-февралындагы аныктамасы менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Кайрылуучу тарап сот отурумунда өзүнүн талаптарын колдогон жана төмөнкүлөрдү белгилеген.

Арыз ээлери талашылып жаткан ченемдердин маанисинен тергөөчү бардык катышуучуларды кайсы гана иш болбосун тергөөнүн маалыматын ачыкка чыгарууга жол берилбестик жөнүндө эскертүү укугу келип чыгат деп эсептешет. Укуктарды көрсөтүлгөн чектөө негизсиз жана өлчөмсүз, Конституцияга жана мамлекеттин өзүнө алган эл аралык милдеттенмелерине карама-каршы келет.

Кайрылуусубъекттери азыркы учурда укук коргоо органдары талашылып жаткан ченемдерди кыянаттык менен пайдалануунда жана тергөөнүн маалыматтын ачыкка чыгарбоо жөнүндө колкат алуунун процесстик зарылдыгы болбогон иштер боюнча дагы кылмыш-жаза жоопкерчилиги жөнүндө эскертүү беришет деп белгилейт.

А.К. Алагушев жана Н.К. Сыдыков өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө алардын пикири боюнча пикир билдирүү эркиндигине жана соттук коргоонууга болгон конституциялык укуктардын өлчөмсүз чектелишин даана көрсөткөн бир катар конкреттүү фактыларды мисал катары келтиришет.

Арыз ээлери өзүнүн кайрылуусунда Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренесинин 3-пунктуна шилтеме кылат, ага ылайык пикирди билдирүү эркиндигин, анын ичинде маалыматка жетишүү укугун чектөө мыйзам менен гана чектелиши мүмкүн жана башка адамдардын (жактардын) укуктары менен ка-

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

дыр-баркын урматтоо; мамлекеттик коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын же адеп-ахлагын сактоо үчүн зарыл болуп саналат.

Андан тышкары, кайрылуу субъекттери БУУнун Адам укуктары боюнча комитетинин № 34 Жалпы тартиптин эскертүүлөрүнөн жоболорду келтиришет, ага ылайык чектөөлөр Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренесинин 3-пунктунун жогоруда көрсөтүлгөн шарттарын сактоодо, ошондой эле зарылдык жана өлчөмдөштүк талаптарын кыйшаюсуз сактоодо гана белгилениши мүмкүн.

А.К. Алагушев жана Н.К. Сыдыков КПКнын 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн колдонуудагы редакциясы жогоруда белгиленген Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын жоболоруна жооп бербейт, анткени талашылып жаткан ченемдер пикир билдирүү эркиндигине болгон укукту бардык учурларда чектөөгө улуксат берет деп эсептешет.

Ушуга байланыштуу, арыз ээлери укукту чектөө колкат алуу максаты кандайдыр бир шарттарды эсепке алуу зарылдыгысыз, колдонулуу мөөнөтү көрсөтүлбөстөн ыйгарым укуктуу адамдын карамагында кала берет деп болжошот. Ошол үчүн кайрылуу субъекттери талашылып жаткан ченемдер менен пикир билдирүү эркиндигине болгон укук негизсиз чектелет, анткени тергөөнүн маалыматын ачыкка чыгарбоо жөнүндө колкаттын күчүндө болуу мөөнөтү регламенттелген эмес.

Арыз ээлери талашылып жаткан ченемдер тергөөчү тарабынан улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти коргоо, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын кайтаруу, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо сыяктуу мыйзамдуу максатты көрсөтпөстөн бардык кылмыш иштер боюнча эскертүү чыгарууга жол берилгендиктен улам Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнүн жоболорунун талаптарына жооп бербейт деп көрсөтүшөт.

Ошондой эле арыз ээлери колкат берилген учурда коргоочу предметтерди, документтерди жана башка маалыматтарды, адамдардын макулдугу менен аларга сурак жүргүзүү, маалымкаттарды, мүнөздөмөлөрдү, суратылган документтерди же алардын көчүрмөлөрүн берүүгө милдеттүү мамлекеттик бийлик, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан, коомдук бирикмелерден жана уюмдардан, адистердин корутундуларын алуу жолу менен далилдерди чогултууга өзүнүн укугун толук көлөмдө жүзөгө ашыра албайт деп далилдешет.

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Кайрылуусубъекттери жогоруда көрсөтүлгөн жагдайлар ар кимге укуктар менен эркиндиктерди соттук коргоо Конституция, мыйзамдар, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдер менен караштырылган жана аны кепилдеген Баш Мыйзамдын 61-беренесинин жоболорунун бузулушу жөнүндө ырастайт деген тыянакка келишүүдө.

Баяндалганды эске алуу менен, А.К. Алагушев, Н.К. Сыдыков КПКнын 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранышат.

Жоопкер-тараптын өкүлү М.У. Жусубакунов арыз ээлеринин жүйөлөрүн негизсиз, ал эми талаптары кийинкидей негиздер боюнча канааттандырылууга жатпайт деп эсептейт.

Кайрылуучу тарап талашылып жаткан ченемдер Конституция менен таанылган адамдын, жарандын н укуктары менен эркиндиктери кандай түрдө бузулуп жатканын негиздеп берген жок, болгону кылмыш-жаза процесстик мыйзамдарынын жана Конституциянын ченемдеринин талаптарын бузуу, ошондой эле укук коргоо органдары тарабынан сотко чейинки өндүрүш фактыларын ачыкка чыгарбоо жөнүндө кол катты алуунун процесстик зарылдыгы болбогон иштер боюнча кылмыш-жаза жоопкерчилиги жөнүндө эскертүүнү караган кыяматтыктарды гана атап берген деп белгишет.

Жоопкер-тараптын өкүлү КПКнын 167-беренесинин 1-бөлүгү тергөөчүгө да, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн башка катышуучуларына да тийиштүү, тактап айтканда тергөөнүн маалыматтын ачыкка чыгарбоо деген иш боюнча чындыкты аныктоого багытталган деп далилдейт. Өз кезегинде, КПКнын 167-беренесинин 2-бөлүгү ушул эле берененин 1-бөлүгүнүн аткарылуу формасын аныктайт жана тергөөчүнүн Кылмыш-жаза кодексине (андан ары – КЖК) ылайык жоопкерчилик жөнүндө эскертүү менен колкат алуу укугун көрсөтөт. Тергөөчүнүн бул амалдары тергелип жаткан иштин конкреттүү жагдайларынан келип чыгуусу керек.

Жогорку Кеңештин өкүлү мамлекеттик сырга, жарандардын, жашы жете электердин жана башкалардын жеке турмушуна тийиштүү маалыматтары бар иштер жана алар кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларына зыян келтириши мүмкүн болгон иштер жашыруундоого жатат деп эсептейт.

М.У. Жусубакунов КПК ченемдерин тергөөчү туура эмес колдонуп, зарылдыгы жок жерден иш боюнча маалыматтарды артыкбаш жашыруун кылган учурлары бар деп болжойт.

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Жоопкер-тараптын өкүлү Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнүн жобосуна шилтеме жасап, укук коргоо органдары тарабынан кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын укуктарын оюна келгендей жана негизсиз кандай гана чектөө болбосун ал прокурордук көзөмөл аркылуу адамдын, жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин коргоону камсыздоого чакырылган прокуратура органдары менен тыйылыш керек деп көрсөтөт.

Каралып жаткан маселе жашыруун болууга тийиш кылмыш иштердин тизмесин белгилөө жөнүндө ведомство аралык буйрукту кабыл алуу аркылуу жөнгө салынышы мүмкүн деп ал эсептейт. Ушул маселени изилдөөдө укук колдонуучулук тажрыйбада буга чейин ал боюнча талаш-тартыштар болбогондугу аныкталды. Ушундан улам, жоопкер-тараптын өкүлү көрсөтүлгөн көйгөй КПКнын талашылып жаткан ченемдеринен эмес, тергөө тажрыйбасынын кемчиликтеринен келип чыккан деген тыянаккка келүүдө.

Жогорку Кеңештин экинчи өкүлү Т.Ы. Ырысбеков, М.У. Жусубакуновдун жүйөлөрүн колдогон.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н. Сапиянова маселенин маңызы боюнча КПКнын VII бөлүмүндө каралтырылган аракеттер купуялуу жасалат, себеби өзүнүн милдеттерине жана максатына жетишүүнүн каражаттарына гана таандык дээрлик өз алдынча жана милдеттүү сотко чейинки өндүрүштүн өзү тергөөгө чейинки текшерүүнүн жана тергөөнүн ушундай жабык мүнөзүн бүтүндөй алдын ала аныктаган деп белгилейт.

М.Н. Сапиянова мыйзам чыгаруучу Конституциянын 10-беренесинин 5-бөлүгүнө, 29-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык КПКнын 167-беренесинин 1-бөлүгүндөгүдөй императивдүү мүнөздөгү ченемдерди орнотууга укуктуу деп эсептейт.

Жогорку соттун өкүлүнүн пикири боюнча КПКнын 167-беренесинин 2-бөлүгүндө талаптардын бекитилиши тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгаруу жарандардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушуна гана эмес, кылмыш иши боюнча өндүрүштү татаалдаштыруу, иш боюнча чогулган далилдердин жоголушуна алып келүү, шектүү же айыпталуучу тарабынан далилдерди жок кылуу үчүн шарттарды түзүү, алардын тергөөдөн жана соттон качып кетүүгө жол берүү сыяктуу бүтүндөй кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн максаттарына жетишүүгө тоскоолдук келтирүү менен шартталган.

Ошону менен бирге, М.Н. Сапиянова көрсөтүлгөн ченемдерде тергөөнүн жүрүшүндө алынган так кайсы маалыматтар ачыкка чы-

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

гарылбай тургандыгы көрсөтүлгөн эмес. Мыйзам чыгаруучу тергөө органдарына өз ыктыяры боюнча аракетеннүү укугун берүү менен өлчөмсүз чектөөлөрдү киргизүү мүмкүндүгүнө жол берет.

М.Н. Сапиянова баяндалгандын негизинде ачыкталышын чектөөгө мүмкүн болбогон маалыматтар мыйзамдуу түрдө бекитилиши керек деп болжойт.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү У.У. Конкубаева КПКнын 36-беренесине ылайык тергөөчү өзүнүн компетенциясынын чектеринде кылмыш иши боюнча тергөөнү жүзөгө ашырууга, тергөө жана башка процесстик аракеттерди жүргүзүү жөнүндө чечимдерди кабыл алууга ыйгарым укуктуу кызмат адамы катары кылмыш ишин тергөөдө адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин кайтарылышын, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучулары өзүнүн укуктарын жүзөгө ашырылуусун камсыздоого, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын кадырын жана баркын басмырлоо үчүн өбөлгөлөрдү, алардын өмүрү жана саламаттыгы үчүн коркунучту жокко чыгаруучу аракеттерди ишке ашырууга жана чечимдерди кабыл алууга милдеттүү деп көрсөтөт. Мында сотко чейинки өндүрүштүн жүрүшүндө алынган маалыматтан кабары бар тергөөчүгө тергөөнүн жашырындуулугун сактоо милдетин жүктөлүшүнүн өзү кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин кайтаруу боюнча чараларды кылмыш-жаза процесстик мыйзам менен караштырылган бардык комплексин пайдалануу зарылдыгын жокко чыгарбайт жана айыпталуучу менен корголуучу тарапка өзүнүн укуктарын жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылбайт.

Ошону менен бирге, У.У. Конкубаеванын пикири боюнча кылмыш иштин материалдарында жеке маалыматтар, салык, банк, коммерциялык, медициналык сыр, асырап алуу сыры жана башка ушул сыяктуу мыйзам менен кайтарылуучу сырларга тике же кыйыр таандыгы бар маалыматтар камтылышы мүмкүн, ошол үчүн аларды ачыкка чыгаруу инсандын укугуна кол салуу менен коомдук коркунуч туудурган катары каралууга тийиш. Тергөө маалыматтарын негизсиз ачыкка чыгаруу жарандардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушуна, кылмыш иш боюнча өндүрүштү татаалдаштырууга алып келиши мүмкүн.

Башкы прокуратуранын өкүлү КПКнын 167-беренеси жактоочуга тергөөстадиясында берилген укуктарды жүзөгө ашырууда тоскоол кылуучу, ошондой эле ал стадия аяктагандан кийинки укугун, анын

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

ичинде кылмыш иштин бардык материалдары менен таанышуу укугун чектөөчү жоболорду камтыбайт деп эсептейт.

Баяндалганды эске алуу менен, У.У. Конкубаева КПКнын 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 32-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деген тыянакка келүүдө.

Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин өкүлү К.С. Сабыров жоопкер-тараптын өкүлүнүкүндөй эле позицияны карманат.

Мында ал «Изин суутпай издөө иши жөнүндө» Мыйзамга ылайык алгачкы текшерүү органдары кылмышты ачуу үчүн усулдарды жана жыйынтыктары мамлекеттик сырды түзгөн көмүскө ыкчам-издөө иш-чараларын жүргүзөт деп белгилейт. Демек, ушул максаттарда тергөө маалыматтарын ачыкка чыгарууга жол берилбестик жолун камсыздоо аркылуу тергөө сырын сактоо зарыл.

Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин өкүлү көрсөткөндөй, криминалистика – прикладдык юридикалык илиминин усулдарына жараша тергөөчү тергөө жагдайларынын жыйындысынан келип чыгып, кылмыш окуясын жана курамын аныктоо, далилдерди топтоо жана аларга баа берүү, тиешеси бар адамдарды жазык жоопкерчилигине тартуу үчүн тергөө тактикасын тандайт. Ошон үчүн мыйзам чыгаруучу кылмышты толук ачуу максатында тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарбоо жөнүндө колкатты алуу карамагын процесстик көз карандысыз кызмат адам катары тергөөчүгө ыйгарым укук берген. Демек, тергөөчүнүн бул аракети импертивдүү ченем эмес, а анын укугу болуп саналат.

Андан тышкары, К.С. Сабыров коргоочу тарап өзүнүн аракеттеринде чектелбейт жана кайсыл бир тергөө амалдардын өткөрүлүшү жөнүндө тийиштүү өтүнүч киргизүүгө, ошондой эле аларга катышууга укуктуу деп белгилейт.

Баяндалганды эске алуу менен, Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин өкүлү А.К. Алагушевдин жана Н.К. Сыдыковдун жүйөлөрүн негизсиз жана канааттандырылууга жатпайт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү М.С. Бегимбаева тергөө сыры эки максатты көздөйт, алар: бир жагынан, коомдук тартиптин бузулушун алдын алууга багытталган тергөө амалдарын ойдогудай өткөрүлүшүнө жана кылмышты, укук бузууну жасаган адамдарды аныкталышына кепилдик берүү, экинчи жагынан, тергөөгө кызыкдар адамдарды коргоо, жеке турмуштун

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

кол тийбестигин жана күнөөсүздүк презумпциясын кепилдөөчү укук берүү деп белгилейт.

Андан тышкары, М.С. Бегимбаева тергөө сыры, баарыдан мурда, жалпы кызыкчылыктар болуп саналган далилдер менен күбөлөрдүн, ошондой эле тергөө усулдарынын корголушуна багытталган логиканын бир бөлүгү, алар ачыкка чыгарылган учурда тергөөчүнүн белгилүү тыянактарды жасоосуна жолтоо кылышы мүмкүн.

Юстиция министрлигинин өкүлүнүн пикири боюнча мамлекет Конституцияда бекитилген укуктарды башка конституциялык укуктарды камсыздоо максатында кайсы бир даражада чектөөгө мажбур болушу мүмкүн, ушуга байланыштуу, тергөө маалыматтарынан кабардар болгон адамдарга аларды ачыкка чыгарууга коюлган чектөө мыйзамдарда акталуу чара болуп саналат жана Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнүн, 32-беренесинин 2-бөлүгүнө түздөн-түз карама-каршы келбейт.

Ошону менен бирге, М.С. Бегимбаева толук максаттуу жүзөгө ашырылууга жана сакталууга жата турган Конституция менен кепилденген укуктардын көлөмүн (33-беренесинин 1-бөлүгү, 35-берене, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү) эске алуу менен КПКнын 167-беренесинин 1-бөлүгүнүн талашылып жаткан ченеми абсолюттук мүнөзгө ээ болбош керек деп ырастайт. Ушуга байланыштуу, ал укуктарды негизсиз чектелишин болтурбоо, ошондой эле тергөөчүгө дискрециялык ыйгарым укуктардын берилүү мүмкүндүгүн алып салуу максатында тергөө маалыматтарынын ачыкка чыгарууга жатпай турган учурларды ченемдер менен аныктоо максатка ылайыктуу деп болжойт.

Баяндалганды эске алуу менен, Юстиция министрлигинин өкүлү талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Ошону менен бирге, жогоруда көрсөтүлгөн жагдайларды эске алуу менен КПКнын 167-беренесинин 1-бөлүгүнө кошумча анализ жүргүзүү зарылдыгын белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлү Б.М. Мусаев тергөөнүн маалыматын санкциялаштырбай ачыкка чыгаруунун коомдук коркунучу – ал сот адилеттигинин кызыкчылыктарына олуттуу таасир тийгизиши мүмкүн, анын ичинде: кылмыш жасаган адамдарды аныктоо жана издөө зарылдыгына; кылмыш иштин натыйжасына кызыкдар катышуучулар же башка адамдар тарабынан далилдердин жок кылып салуу мүмкүнчүлүгүн болтурбоого; айыпталуучунун тергөөдөн жана соттон качып кетүү мүмкүндүгүн алып салууга; кылмыш жолу менен табылган буюмзаттык

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

далилдерди жашырууга; иш боюнча шериктештерин эскертүүгө же акыйкаттыкты табууга башка ыкма менен жолтоо болууга. Ошондой эле маалыматтарды ачыкка чыгаруу кылмышты жасоого айыпталуучу адам, кылмыштын курмандыгы жөнүндө туура эмес пикир жаратышы мүмкүн жана кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын туугандарына жана жакындарына терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

Б.М. Мусаев тергөө жана сот өндүрүшүнүн сыры кесиптик сырдын түрү катары өзгөчө белгилерге ээ болгон жеткиликтүүлүгү чектелген маалыматтын бирдиктүү тутумунун элементи катары каралыш керек деп ырастайт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Ички иштер министрлигинин өкүлү талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы КПКнын 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү саналат:

«167-берене. Тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга жол берилбестик

1. Кылмыш иштери боюнча тергөөнүн жүрүшүндө алынган маалыматтар ачыкка чыгарылбоого тийиш.

2. Тергөөчү, прокурор күбөнү, жабырлануучуну, адвокатты, экспертти, адисти, котормочуну жана тергөө аракеттерин жүргүзүүгө катышып жаткан башка адамдарды тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга жол берилбей тургандыгы жөнүндө эскертет жана Кылмыш-жаза кодексине ылайык жоопкерчилик жөнүндө эскертүү менен алардан колкат алууга укуктуу.».

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси 2021-жылдын 28-октябрында №129 номур менен мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрында № 122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

2. Конституцияга ылайык Кыргыз Республикасында укуктук, демократиялык мамлекет катары адамдын укуктары жана эркиндиктери жогорку баалуулуктарга таандык, алар түздөн-түз иштейт, бардык мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин маанисин жана мазмунун аныктайт (Конституциянын 1, 23-беренеси).

Конституция жогоруда көрсөтүлгөн баалуу багыттамаларды жар салып, ар кимге ой жүгүртүүгө, пикирин эркин билдирүүгө, сөз жана басма сөз эркиндигине укукту кепилдейт (32-берененин 1 жана 2-бөлүктөрү). Бул укук коомдун эркин өнүгүүсүнүн жана ар бир инсандын оюндагысынын ашырылуусунун сөзсүз шарттарынын бири болуп саналат.

Жогоруда белгиленген конституциялык орнотмолор адам укуктар чөйрөсүндөгү бардык универсалдык эл аралык келишимдерде пайдубал укуктарга таандык жана алардын жүзөгө ашырылуусу мыйзамдарда колдонулгудай механизмдер аркылуу камсыздалышын талап кылат (Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 19-беренеси, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренеси).

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн 2015-жылдын 24-июнундагы Чечиминде пикир билдирүү эркиндиги, сөз жана басма сөз эркиндиги адамдын өзүн көрсөтүүнүн, анын жигердүү жашоо көз карашын калыптандыруунун, өзүнүн маанилүүлүгүн жана баалуулугун түшүнө билүүнүн, аны башкалар уга билгендей жана башкалар аны уга билүү муктаждыгын канааттандырууда зарыл шарттар болуп саналат деп белгиленген. Пикир билдирүү эркиндигине кепилдик адамды эркин жана көз карандысыз ойлонууга мүмкүндүгүн чектөөдөн коргоодо турат. Демек, эгерде пикирди эркин айтууга мүмкүн болбосо, ал эркин боло албайт.

Ошентип, өз пикирин эркин билдирүү адам укугунун укуктук мазмуну – бул анын ойлорун, пикирлерин жана ынанымдарын ар кандай ыкма менен коомдо айта билүү, ачыкка чыгаруу, тоскоолдуксуз айтуу, жайылтуу мүмкүндүгү.

Ошону менен бирге, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 29-декабрындагы Чечиминде көрсөтүлгөндөй өз пикирин билдирүү эркиндигине укук Конституция жана мыйзамдар менен белгиленгендей башка адамдын укуктары менен эркиндиктерин бузбагандай даражада жоопкерчиликтүү ишке ашырылуусу керек деп көрсөтүлгөн. Бул укуктук көз

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

караш инсандын укуктары менен эркиндиги жана анын коомдогу жоопкерчиликтүү жүрүм-туруму сыяктуу мындай конституциялык баалуулуктар ортосунда тең салмактуулукту кармап туруу ишинде өзөктүү маанигее ээ.

Демек, сөз жана пикир билдирүү эркиндигинин баалуулугу демократиялык коомдо коомдук турмуштун бардык чөйрөлөрүндө реалдуу көрүнүшүндө экендигине жана анын презумпциясына алып келе тургандыгына карабастан, бул эркиндик эбегейсиз болушу мүмкүн эмес, анткени социумдун табияты коомдук дагы, жеке мүнөздөгү дагы боло турган ар кандай кызыкчылыктардын чектешүүсүн болжойт.

Ошон үчүн каралып жаткан эркиндикти чектөөгө жол берилет, бирок алар башка адамдардын ушул сыяктуу эле укуктары менен эркиндиктерин урматтоо зарылдыгынан келип чыгышы керек, Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүндө караштырылган конституциялык орнотмолорго ылайык жана өлчөмдөш болуш керек. Бул эл аралык укуктун ченемдерине да шайкеш келет. Алсак, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренесинин 3-пунктунда өз пикирин эркин билдирүү укугун пайдалануу өзгөчө милдеттерди жана өзгөчө жоопкерчиликти жүктөйт деп көрсөтүлгөн. Ал башка адамдардын укуктарын жана аброюн урматтоо үчүн, ошондой эле мамлекеттик коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын кайтаруу үчүн мыйзам менен орнотула турган айрым чектөөлөр менен зарыл байланышта болушу мүмкүн.

3. Ар бир инсандын жана коомдун коопсуздугу камыздоо жалпысынан мамлекеттин омоктуу өнүгүүсүнө максатталган стратегиялык иш-милдети болуп саналат. Көрсөтүлгөн иш-милдетти жүзөгө ашыруу мамлекеттен толук кайтарымдыкты, укуктук жөнгө салуунун колдонулгудай механизмдерин кошкондо бардыгын ичине алуучу чаралардын комплексин кабыл алууну талап кылат.

Мыйзам чыгаруучу коомдун жалпы бакубаттуулугу укуктук тартиптин абалына жана мыйзамдуулуктун деңгээлине түздөн-түз көз каранды экенин моюнга алып, адамдын, жарандын өмүрүнө, саламаттыгына, мүлкүнө, экономикалык ишмердикти жүзөгө ашыруу тартибине, коомдук коопсуздукка жана коомдук тартипке, мамлекеттик бийликке, аскердик кызматка жана эл аралык укуктук тартипке кол салгандыгы үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилик институтун киргизген.

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Бул институт коомдук коопсуздукту камсыздоо менен бирге жалпы превентивдүү (жалпысынан кылмыштуулуктун алдын алуу) жана атайын превентивдүү (тарбиялык) функцияны аткарат. Атайын превенция конкреттүү укук бузуучулар тарабынан жаңы кылмыштарды жасалышын кыйла денгээлде болтурбайт, алар үчүн жагымсыз кесепеттер кайталанбас үчүн келечекте укук ченемсиз жүрүм-турумдан алыс болушуна мажбурлайт. Күнөөлүүлөрдү өз убагында жана сөзсүз жазалоо жарандарда колдонуудагы укуктук тартиптин козголбостугу жөнүндо түшүнүктү калыптандырат, мамлекеттик бийликтин калыстыгында жана кубатында ишенимди, алардын саламаттыгы, мүлкү, укуктары жана кызыкчылыктары мыкты корголуп турат деген ишенимди бекемдейт. Бул өз кезегинде кылмыштуулукка каршы күрөшкө зарыл натыйжалуулук берет, жарандардын укуктук аң-сезиминин жана укуктук маданиятынын, жоопкерчилигинин жана тартиптүүлүгүнүн жогорулашына, алардын коомдук турмушта жигердүү болушуна, акыр аягы – өлкөдө мыйзамдуулук менен укуктук тартиптин бекемеделишине көмөк болот.

Ушул себептен кылмыш-жаза процесстик мыйзамдардын өзөктүү принциптеринин бири ар бир кылмыш ачылыш керек, тергелиш керек, ал эми күнөөлүү калыс сот адилеттигине тартылыш керек дегенди билдирген жоопкерчиликтин болбой койбостугу болуп саналат.

Коомдун динамикалуу өзгөрүшүнүн заманбап шарттарында, адам жашоосунун бардык чөйрөлөрүнүн кеңейиши жана татаалдашы менен кылмыштар дагы барган сайын эптүү жана кылдат мүнөзгө ээ болупбара жатат. Демек, тергөө ыкмалары дайыма өркүндөтүлүп, бүгүнкү күндүн реалдуулуктарына жооп берген жаңы каражаттардын киргизилишине гана эмес, ошондой эле КПКнын 167-беренеси менен бекитилген тергөө маалыматтарын ачыкка чыгарбоо талабы сыяктуу өзгөчө коргоо чараларына да муктаж.

4. Тергөө маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу салуу маанилүү коомдук кызыкчылыктарды дагы, жеке кызыкчылыктарды дагы коргоо максатын көздөйт.

Коомдук кызыкчылыктарга баарынан мурда, тергөө усулдарынын корголушу (тергөө версиялары тууралуу маалымат, тергөө аракеттеринин тактикасы, тергөө катышуучуларына карата колдонулуучу коопсуздук чаралары), айрым тергөө аракеттеринин жыйынтыктары ачыкка чыккканда кылмышты тергөөнүн жыйынтыктарына терс таасирин тийгизиши мүмкүн болгон маалыматтарга таандык, ошондой эле иш боюнча топтолгон далилдер жоголушуна, шектүү же айыпталуучу тарабынан аларды жоготуу үчүн шарттарга алып

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

келүүчү ачыкка чыгаруудан коргонууга таандык, анткени алар тергөөдөн жана соттон качып кетиши мүмкүн, тергөөгө башка жол менен жолтоо кылышы мүмкүн.

Жеке кызыкчылыктарга болсо, мыйзам менен кайтарууга алынган шектелүүчүнүн, айыпталуучунун, жабырлануучунун, күбөлөрдүн сырлары, ар-намысы, аброю жана ишчил репутациясы, ошондой эле кылмыш-жазык процессинин башка катышуучуларынын коопсуздугу кирет. Адатта кылмыш ишинин материалдарында адамдын биологиялык, экономикалык, маданий, жарандык же социалдык жактан таныткан (биографиялык жана таанытуучулур маалыматтар, үй-бүлөлүк, финансылык абал, ден-соолуктун өзгөчө абалы жана башкасы жөнүндө маалымат) жеке маалыматтары сыяктуу мыйзам менен коргоодогу сырларга кыйыр же түздөн-түз тийиштүү маалыматтар камтылат. Санкциялаштырбастан аларды ачыкка чыгаруу инсандын мыйзамдуу кызыкчылыктарына олуттуу коркунуч туудуруучу анын укугуна кол салуу катары каралышы керек.

Тергөө сырын камсыздоо бир дагы шектелүүчү, айыпталуучу мөөнөтүнөн мурда коомдук айыптоонун курмандыгы болуп калбасы үчүн күнөөсүздүк презумпциясы принцибин сактоо зарылдыгын дагы билдирет. Андан тышкары, ал кылмыштын курмандыгы же күбөлөрү болгон жагдайларын сыр бойдон сактоого жабырлануучулардын, күбөлөрдүн укуктарынын бузулушун болтурбоого багытталган, анткени андай маалымат ачыкка чыкса, аларга физикалык же психологиялык зыян келтириши мүмкүн.

Мыйзам чыгаруучу тыюу салууну бузгандык үчүн жоопкерчилик тутумун белгилөө учурунда гана колдонгудай боло алат дегенден келип чыгып, КЖКнын 356-беренесинде сотко чейинки өндүрүштүн же жабык соттук териштирүүнүн маалыматтарын мыйзамда белгиленген тартипте ачыкка чыгаруунун жол берилбестиги жөнүндө эскертилген адам тарабынан ачыкка чыгаруу үчүн, эгерде сотко чейинки териштирүүнүн маалыматтарын прокурордун же тергөөчүнүн макулдугусуз ачыкка чыгаруу үчүн жазык жоопкерчилигин караштырган.

Ошентип, тергөөнүн маалыматын ачыкка чыгарууга тыюу маанилүү коомдук жана жеке кызыкчылыктарды көздөп, коомдук тартипти, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында конституциялык укуктарды жана эркиндиктерди чектөө мүмкүндүгү жөнүндө конституциялык орнотмо менен туура келет (Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгү).

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

Ошол эле учурда тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу абсолюттук болушу мүмкүн эмес, анткени тергөөнүн карамагындагы бардык маалыматтар ачыкка чыкканда тергөөнүн кызыкчылыктарына жана кылмыш-жаза процессинин катышуучуларына зыян келтириши мүмкүн болгон сырды же маалыматтарды априори милдеттүү түрдө камтышы мүмкүн эмес.

5. Баарынан мурда, тергөө сырынын предмети маалымат анын мазмуну, мүнөзү жана жеткиликтүүлүгү көз карашынан чектелүү болуу керек деп болжойт. Бирок, ар бир иштин мазмуну өзүнө башка дагы маалыматты камтышы мүмкүн, ал айыпталуучу тараптан дагы, жактоочу тараптан дагы жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын кызыкчылыктарын коргоо максатында пайдаланылышы мүмкүн.

Алсак, кылмыш жасалган факты тууралуу; кылмыш ишин козгоо тууралуу; кармоо жана бөгөт коюу чарасын колдонуу тууралуу; айыпты коюу тууралуу; тергөөнүн аяктаганы жана айыптоочу корутундуну түзүү, ишти кыскартуу, же аны токтото туруу тууралуу, адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушу тууралуу; мамлекеттик бийлик органдары жана алардын кызмат адамдары тарабынан мыйзамды бузуу фактылары тууралуу маалыматтар; көпчүлүккө маалымдоо каражаттарында тергөөчү же прокурор жайылткан маалыматтар; “Интернет” же башка коомдук ыкма менен таратылган маалыматтар; эчак ачыкка чыгарылган маалыматтар тергөө сырын түзө албайт.

Андан тышкары, тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарбоо жөнүндө эрежелерден алып салуу катары кылмыш иштин материалдарындагы өтүнүчтөрдө, арыздарда, даттанууларда жана башка процесстик документтерде, анын ичинде адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо боюнча мамлекеттик жана эл аралык органдарга тапшырылып жаткан арыздарда жана башка документтерде камтылган маалыматтар болушу мүмкүн.

Атүгүл тергөөнүн жүрүшүндө сотко чейинки өндүрүштүн катышуучуларынын, анын ичинде айыпталуучунун жеке турмушу тууралуу маалыматтар өзгөчө учурларда үчүнчү жактарга же көпчүлүккө маалымдоо каражаттарында берилиши мүмкүн, бул жерден ал маалымат ошол адамга таандык болсо жана анын кызыкчылыктарына жооп берсе, ал анын макулдугу менен ачыкка чыгарылат.

Ушуга байланыштуу, ар ким өзүнүн пикирин билдирүү эркиндигине болгон конституциялык укукту жүзөгө ашыруу алкагында мындай маалыматтар мыйзамда тыюу салынбаган бардык жеткиликтүү

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

ыкмалар менен өзүнүн укуктары менен эркиндиктерин коргоо укугу менен тутумдаш байланышта коомдук мейкиндикте, анын ичинде көпчүлүккө маалымдоо каражаттарында жана социалдык тармактарда пайдаланылышы мүмкүн жана шектелүүчүнүн, айыпталуучунун же жабырлануучунун укуктарын коргоонун каражаттарынын же ыкмаларынын бири болушу мүмкүн. Бул маалыматтар укук коргоо органдарына жарандык контролду жүргүзүү чарасы катары коомчулукту маалымдоо үчүн пайдаланылышы мүмкүн.

Тергөөнүн маалыматын ачыкка чыгарууну чектөөгө багытталган кандай гана чаралар болбосун, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучулары маалыматты ачыкка чыгарууга укуктуу болбогон маалыматты ачыкка чыгаруу тергөөнүн кызыкчылыктарына карама-каршы келбеши жана алардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушуна алып келбеши үчүн, алар тергөөчүдөн же прокурордон ачыкка чыгарууга укуктуу болгон маалыматты тактоону талап кылуу укугу эч кандай кемсинтилбей тургандыгы өзгөчө белгиленүүгө тийиш.

Ошентип, тергөөнүн сырын түзгөн маалыматтарды ачыкка чыгарбоого байланыштуу маселелердин регламентациялоо ал маалыматтардын мазмундук бөлүгүн, тергөөнүн жана (же) кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары менен байланышын, адилеттүүлүк, теңдик жана өлчөмдөштүк принциптеринин сакталышын талап кылган конституциялык жактан корголуучу баалуулуктар, коомдук жана жеке кызыкчылыктар, адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери тең салмактуулугун камсыз кылуу үчүн так белгиленген мыйзамдуу критерийлердин негизинде аларды ачыкка чыгаруу мүмкүндүгүн эске алуу менен жүргүзүлүшү керек.

Андан тышкары, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн маселелерин ченемдик регламентациялоодо укуктук аныктык принцибин кыйшаюсуз сактоо жана ыйгарым укуктуу процесстик адамдардын чексиз карамагына алуучу мүмкүндүктү болтурбоо зарылдыгынан келип чыксак, талашылып жаткан ченемдерде тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тийиштүү эмес деп таануу үчүн негиздер, ошондой эле алардын колдонулушунун мүмкүн болуучу мезгили сыяктуу аспектилер кыйла так ченемдик жөнгө салынууга жатат.

Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу КПКнын 167-беренесинде укуктук жөнгө салуунун жогоруда белгиленген маселелерин чечилиши менен бирге, эгер ачыкка чыгаруу тергөөнүн кызыкчылыктарына карама-каршы келбесе жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

катышуучуларынын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушу менен байланыштуу болбосо, ошондой эле тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарууга тыюу жайылтылбаган маалыматтар жана тергөөнүн маалыматтарын ачыкка чыгарылды деп таанылбай турган маалыматтар болсо, ал тергөөчүнүн же прокурордун макулдугу менен ачыкка чыгарыла турган маалыматтардын тизмесин аныктоого тийиш.

6. Кылмыш-жаза процесстик мыйзамдарына ылайык алгачкы текшерүү органынын, тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, прокурордун аракеттери (аракетсиздиги) жана чечими, эгерде жүргүзүлүп жаткан процесстик аракеттер (аракетсиздик) же чечим кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын кызыкчылыктарын козгосо, жазык сот өндүрүшүнүн катышуучулары, ошондой эле башка адамдар тарабынан сотто даттанылышы мүмкүн (КПК-нын 125, 130-беренелери) экенин эске алуу менен, ушул Чечимдин 3-5-пункттарында каралып жаткан маселе боюнча Конституциялык соттун баяндалган тыянактарын эсепке алуу менен, Конституциялык сот талашылып жаткан ченемди укуктук колдонуу Конституция, мыйзамдар, Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдер, жалпыга таанылган принциптер жана эл аралык келишимдеринин ченемдери менен караштырылган укуктар менен эркиндиктерди соттук коргонууга болгон укукту бузуу үчүн юридикалык өбөлгөлөрдү түзбөйт. Конституциялык сот өзүнүн укуктары менен эркиндиктерин коргоодо, ошондой эле мыйзамда тыюу салынбаган бардык жеткиликтүү ыкмалар менен бузулган укуктарды калыбына келтирүүдө конституциялык укук бузулду деп күмөн санабайт (61-берененин 1, 2-бөлүктөрү).

Баяндалгандын негизинде жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 167-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү укуктук аныктык принцибине ылайык келбеген жана эгерде ачыкка чыгаруу тергөөнүн кызыкчылыктарына карама-каршы келбесе жана кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын укуктарын жана мыйзамдуу кы-

2022-жылдын
8-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 03-Р

зыкчылыктарын бузбаса, ачык жарыяланышы мүмкүн болгон маалыматтардын тизмесин камтыбаган даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө, 32-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети мыйзамдарга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнүн 5-пунктунан келип чыккан өзгөртүүлөрдү демилге кылсын.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

5. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык соттун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
15-июну
Бишкек шаары

№ 04-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Улан Омуркул уулунун, Марат Жумабаевич Турганбаевдин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, К.А. Дуйшеевдин, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кенесариеванын,

кайрылуучу тарап – Улан Омуркул уулунун, Мурат Жумабаевич Турганбаевдин

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Максат Орозобек уулунун, Кадыр Талипович Токтогазиевдин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насыркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Умуткан Ургазиевна Конкунбаеванын, Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Кубанычбек Сабырович Сабыровдун, З.О. Суваналиевдин, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Байтик Мусаевич Мусаевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Махабат Сагынбековна Бегимбаеванын катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

У. Омуркул уулунун, М.Ж. Турганбаевдин өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

2022-жылдын
15-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 22-февралында У. Омуркул уулунун, М.Ж. Турганбаевдин Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн (андан ары – КПК) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 16-мартындагы аныктамасы менен У. Омуркул уулунун, М.Ж. Турганбевдин кайрылуусу өндүрүшко кабыл алынган.

Кайрылуучу тарап сот отурумунда өзүнүн талаптарын колдоп, кийиниклерди белгилеген.

КПКнын 1221-беренесине ылайык мүлккө камак салууда, кылмыш иши өндүрүшүндө турган адам прокурордун макулдугу менен тергөө судьясынын алдында шектүүнүн, айыпталуучунун, материалдык залалдын жана (же) моралдык зыяндын ордун толтуруу үчүн жооптуу адамдын мүлкүнө камак салуу жөнүндө токтом чыгарат.

Жабырлануучу дагы мүлккө камак салуу жөнүндө өтүнүчтү тергөө судьясына өз алдынча берүүгө укуктуу. Алсак, арыз ээлери сотко чейинки өндүрүш стадиясында тергөөчүнүн, прокурордун, жабырлануучунун өтүнүчү боюнча тергөө судьясы мүлккө камак салат деп белгилешет. Эгер айыпталуучунун мүлкүнө камак салуу жөнүндө маселе сотто пайда болсо, судья тараптардын өтүнүчү боюнча ал тууралуу чечим кабыл алат. Башкача айтканда жазык сот өндүрүшүндө тергөөчү судья же сот отурумунда сот актысын чыгаруу менен судья мүлккө камак салат.

Арыз ээлери Конституция жана мыйзамдар менен судьяларга жогорку статус берилген, алар сот адилеттигин жүзөгө ашырууга жана этикалык жүрүм-турумдун жогорку стандарттарын карманып, тиешелүү кесиптик деңгээлде өзүнүн милдеттерин аткаруу ыйгарым укуктарына ээ. Алсак, жабырлануучу сот отурумунда сотко өзүнүн жүйөлөрүн айтууга жана тергөөчү менен прокурор тиешелүү юридикалык баасы берилбеген иштин олуттуу жагдайларына жана маанилүү фактыларына көңүлүн бурдурууга укуктуу.

2022-жылдын
15-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Кайрылуучу субъектилердин пикири боюнча КПКта мүлккө камак салууну жокко чыгаруу так регламенттелген эмес, сотко чейинки стадияда ушул маселе талашылып жаткан ченем менен жөнгө салынат, ушул жерде мындай укук тергөөчүгө дагы берилет. Бирок тергөөчүнүн КПКнын 37-беренесинде көрсөтүлгөн ыйгарым укуктарында мүлккө камак салууну жокко чыгаруу боюнча ыйгарым укуктар көрсөтүлгөн эмес.

Жогоруда баяндалгандын негизинде У. Омуркул уулу жана М.Ж. Турганбаев талашылып жаткан ченем Конституциянын 23-беренесинин 5-бөлүгүнүн жана 61-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдерин бузат деп эсептейт.

Ошондой эле, арыз ээлери өзүнүн көз карашын негиздөө катары соттук коргоого укукту караштырган Адам укуктар жөнүндө жалпы декларациянын, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын ченемдерин келтиришүүдө.

Арыз ээлеринин пикири боюнча талашылып жаткан ченем тергөөчүгө Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнүн талаптарын бузуп, сот актынын мыйзамдуу күчүн жокко чыгаруу укугун берет. Конституциянын бул ченеми сот гана сот актысын жокко чыгарат, өзгөртөт же токтото турат деп болжойт. Бирок талашылып жаткан ченемге ылайык тергөөчү өзү билип, өзүнүн токтому менен мүлккө камак салууну жокко чыгара алат. Ушуну менен жабырлануучулардын мыйзамдуу кызыкчылыгында сот тарабынан салган камакка карата жабырлануучулардын укугу бузулууда.

Арыз ээлери Конституцияга ылайык сотко чейинки стадияда тергөө судьясы салган камак тергөөчүнүн, айыпталуучунун, жабырлануучунун, ошондой эле башка жактардын өтүнүчү боюнча тергөө судьтясы гана жокко чыгарыш керек.

Кайрылуу субъектилери Конституциянын 94-беренесине ылайык Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат деп белгилешет. Сот бийлиги сот өндүрүшүнүн конституциялык, жарандык, жазыктык, административдик жана мыйзамда каралган башка түрлөрү аркылуу жүзөгө ашырылат. Кыргыз Республикасынын сот системасы Конституциялык соттон, Жогорку соттон жана жергиликтүү соттордон турат. Ошентип, сот бийлигинин органдары жана сот адилеттиги формалары, сот актыларына даттануу жана аларды жокко чыгаруу укугу менен процедурасы бекитилген.

Мисал катары арыз ээлери жарандык сот өндүрүштө камсыздоочу чаралар максатында ишке катышкан жактардын арызы

боюнча сот мүлкко камак салышы мүмкүн. Камакты ишке катышкан жактардын арызы боюнча ошол эле сот жокко чыгарышы мүмкүн.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен, арыз ээлери талашылып жаткан ченемди КОнституцияга карама-каршы келет деп кабыл алууну суранышат.

Жоопкер тараптын өкүлү М. Орозобек уулу кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болбостон, талашылып жаткан ченем кийинки негиздер боюнча Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Талашылып жаткан ченемде караштырылган чектөөлөр башка жактардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо максатын көздөйт, алар Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүндө түптөлгөн адилеттүүлүк, акылга сыярлык жана өлчөмдөштү талаптарына жооп берет. Мында ушул чектөөлөр убактылуу мүнөзгө ээ, анткени анын узактыгы жазык өндүрүшү аяктап, процесстик чечим кабыл алынышы менен чектелет.

Камакка салуу тергелип жаткан жазык иши менен гана байланыштуу, ал КПКнын 27-беренесинин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн негиздер боюнча барып токтотулат. Жазык өндүрүшү токтотулаары менен камакты сактоонун негиздери жоюлат, ошондой эле зыяндын ордун толтуруу боюнча кабыл алынган чаралардын жазык-процесстик мүнөзү да жокко чыгат, анткени жазык ишини токтотулушу менен камакты жокко чыгаруу мындай укуктук чаранынын колдонулушуна баа берүү менен байланыштуу эмес, анткени бул чараларды жокко чыгаруу мыйзамдын сөзсүз талабы болуп саналат. Мыйзам чыгаруучу жазык сот өндүрүшүнүн башка катышуучуларынын зыяндын ордун тургузуу боюнча кабыл алынган мүлккө карата чаралар туурасындагы укуктарын калыбына келтирүү жана коргоо максатында иштин өндүрүшүн алып барган тергөөчүгө жазыктык куугунтуктоону токтотуу үчүн негиздер болгондо зыяндын ордун тургузуу боюнча кабыл алынган чараларды жокко чыгаруу боюнча укук берилет.

Жоопкер тараптын өкүлү тергөөчүнүн же башка органдын токтому КПКнын 125-беренесине ылайык даттанылышы мүмкүн, бул мыйзам менен соттук коргоого болгон укуктун ишке ашырылуусуна мүмкүндүктү камсыз кылат деп белгилейт.

Баяндалганга таянып, кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырылсын деп суранат.

Жоопкер тараптын башка өкүлү К.Т. Токтогазиев М. Орозобек уулунун жүйлөрүн колдогон.

2022-жылдын
15-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н. Сапиянова дагы кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок жана аларды кийинкидей негиздер боюнча негизсиз деп эсептейт.

Укук үстөмдүгүнүн жана юридикалык теңдиктин пайдубал принциптеринен келип чыксак, мамлекеттин менчик мамилелерине кийилигишүүсү өзүм билемдик болбош керек жана коомдун кызыкчылыктарынын талаптары жанеа негизги укуктарды коргоонун зары шарттары ортосунда тең салмактуулукту бузбаш керек, бул конституциялык жактан корголуучу баалуулуктардын балансын камсыз кылуу үчүн жана адам артыкбаш түйшүккө дуушар кылбаш үчүн пайдаланылуучу каражаттар жана көздөгөн максат ортосунда акылга сыяр өлчөмдөштүктү болжойт.

Менчик укугун чектөө, эгер ал башка конституциялык маанилүү баалуулуктарды, анын ичинде башка адамдарды укуктары менен мыйзамдуу кызыкучылыктарын коргоо үчүн зарыл болсо, ошондой эле адилеттүүлү, акылга сыярлык жана өлчөмдөштү талаптарына жооп берсе, жалпы жана абстрактык мүнөзгө ээ болуп, артка кара колдонулуу күчү болбо жана ушул конституциялык укуктардын маңызына тийишпесе, анда ал мыйзам аркылуу ишке ашат.

Мында, М.Н. Сапиянова белгилендей, мүлккө камак салуу убактылуу мүнөзгө ээ, анын узактыгы жазык өндүрүшү аяктай турган процесстик чечим менен чектелет. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгүндө иштин өндүрүшүн жүргүзгөн жактын же органдын токтомунун негизинде жазык сот өндүрүшү мүлккө камак салуу чараны колдонуу зарылдыгы болбой калганда ал ар кайсы стадиясында жокко чыгарылат деп белгилейт.

КПКнын 258-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнөн келип чыккандай, кылмыш (жазык) иши тергөөчүнүн токтому боюнча кыскартылат, анда шектүүнүн, айыпталуучунун инсандыгы жөнүндө маалымат келтирилет, иштин жагдайлары жана аны кыскартуунун негиздери баяндалат, ошондой эле бөгөт коюу чарасын жокко чыгаруу жөнүндө, ага тете материалдык зыяндын жана (же) моралдык зыяндын ордун толтурууну камсыз кылуу жана мүлктү конфискациялоо чаралары жөнүндө чечим көрсөтүлөт.

Жогорку соттун өкүлүнүн пикири боюнча жазык иши жабылган учурдан тартып жактын мүлккө ээлик кылуу, аны тескөө жана пайдалануу укугуна кийлигишүүнү актаган камактын мыйзамдуу максаты жоюлат. Ушул учурдан тартып мындай кийлигишүү өзүм билемдикке жатат жана кызыктар тарап анын токтотулушун күтүүгө укуктуу.

Жазык иши токтотулганда мүлккө салынган камак менчик укугу коомдук түйшүккө айланып, анын андан ары күчүндө болуунун негиздери жоюлган болот. Анын үстүнө жазык процесстик мамилелер менен шартталган атайын жокко чыгаруу тартибин колдонуу мүмкүндүгү да жокко чыгат. Ошентип, жазык өндүрүшү жабылганга чейин кайсы бир себептер менен аяктабай калган ар кандай коомдук-укуктук процедуралар жазык өндүрүшү жабылгандан тартып жазык процесстик мүнөзүн жоготот.

Ошол эле учурда, М.Н. Сапиянова белгилегендей, жазык иши боюнча мүлккө салынган камакты ишти жапкандан кийин жокко чыгаруу сотко чейинки тергөө органы тарабынан мындай чаранын колдонулушунун баасы менен байланыштуу эмес, ал эми тийиштүү чечимди кабыл алуу зарылдыгы талашсыз жана жазык процесстик укуктук мамилелердин токтотулушуна байланыштуу альтернативасыз болуп саналат.

Мында, КПКнын 125-беренесине ылайык алгачкы тергөө органынын, тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, прокурордун аракеттери (аракетсиздиги) жана чечимдери, эгер жүргүзүлүп жаткан аракеттер (аракетсиздиктер) жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын, ошондой эле башка жактардын кызыкчылыктарын козгосо, алар КПКда белгиленген тартипте даттанышы мүмкүн. Демек, тергөөчүнүн же прокурордун мүлккө камак салуу жөнүндө токтому сот тартибинде даттанылышы мүмкүн, бул укуктарды жана эркиндиктердин соттук коргоонун, анын ичинде даттануу укугунун кепилдиги болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Жогорку соттун өкүлү КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгү Конституциянын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү У.У. Конкубаева кайрылуучу тараптын жүйөлөрү кийникдей негиздер боюнча негизсиз деп эсептейт.

Ал белгилегендей, укукка каршы жосундардын көрүнүштөрүнүн эң эле терс формаларынын бири материалдык зыян жана моралдык залакка келтирүү менен коштолгон кылмыштар болуп саналат. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу инсандын, коомдун жана мамлекеттин корголушун, аларды тез жана толук тергелишин гана эмес, материалдык зыяндын жана моралдык залаканын ордун тургузууну камсыздоо жазык сот өндүрүшүнүн милдеттерине киргизгени толугу менен логикалуу жана адилеттүү.

Тергөө органдары аталган милдеттерди жүзөгө ашыруунун укуктук механизмдери катары жазык-процесстик, анын ичинде мүлккө камак салуу түрү болуп өзгөчө орунду ээлеген мажбурлоо чараларын мыйзамда белгиленген тартипте колдонот. Эгерде жазык ишин тергөөнү ишке ашырып жаткан тергөөчүдө, прокурордо мүлк шектүүнүн, айыпталуучунун кылмыш аракеттеринин натыйжасында тартып алынган деген жетиштүү негиздери болсо, ал шектүүнүн, айыпталуучунун, материалдык зыяндын жана моралдык залаканын ордун тургузууга жооптуу жактын же башка жактын мүлкүнө камак салууну болжойт.

Материалдык зыяндын жана моралдык залаканын, башка мүлктүк дооматтардын ордун тургузуу же мүмкүн болуучу мүлктү конфискациялоо бөлүгүндө тергөө жана соттук териштирүү мезгилинде өкүмдүн аткарылышын камсыздоо үчүн мүлккө камак салуу соттун чечими боюнча ишке ашат. Демек, КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгүнүн күчүнөн улам камак жазык өндүрүшүн жүргүзгөн жана иштин нагыз жагдайларын аныктоо жана баалоо ыйгарым укуктуу жактын же органдын токтому, аныктамасы боюнча мүлккө мурда салынган камак жогорудагылардан улам жокко чыгарылат. Мында, талаш-тартыш учурунда мүлккө салынган камакты жокко чыгарууга ыйгарым укуктуу жактын же органдын аракеттерин (аракетсиздигин) КПКнын 125, 129, 130-беренелерине ылайык жогору турган орган же сот тарабынан текшерүү мүмкүндүгү жокко чыгарылбайт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, У.У. Конкубаева талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук коопсуздук мамлекеттин комитетинин өкүлү К.С. Сабыров дагы талашылып жаткан ченем Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт деп эсептейт жана кийинкидей көз карашты келтирет.

Мүлккө камак салуу түрдөгү жазык-процесстик чара мажбурлоочу мүнөзгө ээ жана менчик ээсинин мүлккө ээлик кылуу, аны пайдалануу жана тескөө ыйгарым укуктарына, анын эркин эске албастан киришет, ошон үчүн ал прокурордун макулдугу менен тергөөчү берген өтүнүчтүн негизинде сот тарабынан гана колдонулат, ал дагы сотко ушул мажбурлоо чарасын колдонулушунун негиздүүлүгүн ырастаган иштин материалдарынын көчүрмөлөрүн, ошондой эле кылмыштын кыскача фабуласы менен маалымат, квалификациянын, кылмыш менен келтирилген зыян үчүн жооптуу шектелүүчү, айыпталуучу же жак, кылмыш менен келтирилген материалдык зыяндын

жана (же) моралдык залаканын мүнөзү жана өлчөмү, камакка салына турган мүлктүн наркы, анын жайгашкан орду тууралуу маалыматтар жана мүлккө камак салуунун зарылдыгы тууралуу тыянактар сотко тапшыруу менен ишке ашырылат.

Ушуга байланыштуу Конституциянын 15-беренеси менен караштырылган менчик ээсинин укуктарын коргоо, ошондой эле адилеттик принцибин сактоо максатында, ушул мажбурлоо чарасы колдонулган учурда мыйзам чыгаруучу КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгү менен иштин өндүрүшүн жүргүзгөн жак же орган мажбурлоо чарасын колдонуу зарылдыгын жоготкондо, аларга камак салууну жокко чыгаруу укугун берген.

К.С. Сабыров мыйзам чыгаруучу ушул эле логика менен КПКнын 258-беренесинин 2-бөлүгү менен жазык ишин кыскартуу жөнүндө токтомдо көрсөтүү жолу менен жазык ишини кыскартылышы жөнүндө чечимди кабыл алууда материалдык зыяндын жана (же) моралдык залаканын ордун тургузууну камсыздоо жана мүлктү конфискациялоо чарасын жокко чыгаруу жөнүндө буйрукчул ченемдик караштырган.

Аны менен, Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин өкүлүнүн пикири боюнча КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгү, 258-беренесинин 2-бөлүгү жарандардын соттук тартипте чечилишин талап кылган конституциялык укуктарын чектөөгө эмес, иштин өндүрүшүн жүргүзгөн жак же орган тарабынан ушул мажбурлоо чарасын колдонуу үчүн негиздердин жоктугун көрсөткөн жагдайлар белгиленген учурда менчик ээсинин мүлккө ээлик кылуучу, аны пайдалануучу жана тескөөчү конституциялык укуктарынын убактылуу чектелгенин токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган.

Баяндалгандын негизинде, К.С. Сабыров кайрылуучу тараптын өтүнүчүнүн негиздиги тууралуу көз карашын айтат.

Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетинин экинчи өкүлү З.О. Суваналиев К.С. Сабыровдун жүйөлөрүн колдогон.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлү Б.М. Мусаев талашылып жаткан ченем Конституциянын жоболоруна кийинкидей негиздер боюнча карама-каршы келбейт деп эсептейт.

КПКнын 258-беренесине ылайык Кылмыш иши тергөөчүнүн токтому боюнча кыскартылат, анда шектүүнүн, айыпталуучунун инсандыгы жөнүндө маалымат келтирилет, иштин жагдайлары жана аны кыскартуунун негиздери баяндалат. Токтомдо КПКнын 86-беренесинин эрежелерине ылайык буюм далилдери жөнүндө, бөгөт коюу

чарасын жокко чыгаруу жөнүндө, ага тете материалдык зыяндын жана (же) моралдык зыяндын ордун толтурууну камсыз кылуу жана мүлктү конфискациялоо чаралары жөнүндө чечим көрсөтүлөт. Ишти кыскартуу жөнүндө токтомдун көчүрмөсүн тергөөчү прокурорго жөнөтөт, бир эле учурда кыскартуунун негиздерин көрсөтүү менен ал боюнча иш кыскартылып жаткан адамга, жабырлануучуга, анын арызы боюнча тергөө башталган адамга жана (же) уюмга билдирет жана аларга даттануу укугун түшүндүрөт. Алардын арызы боюнча сотко чейинки өндүрүшү башталган жабырлануучунун, адамдын жана (же) уюмдун же алардын өкүлдөрүнүн өтүнүчү боюнча тергөөчү, прокурор кыскартылган иштин материалдары менен аларды тааныштырат. Кылмыш иши кыскартылгандан кийин тергөөчү 5 сутканын ичинде кабыл алынган чечимдин мыйзамдуулугун иликтөө үчүн ишти прокурорго жөнөтөт. Кылмыш ишин алган күндөн тартып 10 сутканын ичинде прокурор аны кыскартуу жөнүндө чечимдин мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн таануу тууралуу корутунду чыгарат же болбосо ал кабыл алган чечимдин негиздемесин көрсөтүү менен кылмыш-жаза ишин кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгаруу тууралуу токтом чыгарат.

Б.М. Мусаев баяндалгандын негизинде арыз ээлеринин өтүнүчүн канааттандыруусуз калтыруунун суранат.

М.С. Бегимбаева Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү дагы арыз ээсинин жүйөлөрү менен макул болгон жок жана кийнкидей пикир билдирген.

КПКнын 117-беренесине ылайык кылмыш-жаза сот өндүрүшүн жүргүзүүнүн тартибин, өкүмдүн талаптагыдай аткарылышын камсыз кылуу максатында кылмыш-жаза сот өндүрүшүн жүргүзгөн орган шектүүгө, айыпталуучуга карата мүлккө камак салуу кылмыш-жаза сот өндүрүшүн камсыз кылуу чараларынын бири. Мүлккө камак салуу -кылмыш-жаза чарасын камсыздоо чарасы ушул мааниде мыйзамда акталган чара болуп саналат жана Конституцияга туздөн-түз карама-каршы келбейт.

КПКнын 121-беренеси менен мүлкко камак салуу жөнундө жоболор аныкталган, ага ылайык тергөөчү, прокурор мүлкко камак салуу чараларды кабыл алаары белгиленген. Жабырлануучу тергөөчү судьяга мүлккө камак салуу жөнүндө өтүнүчтү берүүгө укуктуу.

Мүлккө камак салууда, кылмыш иши өндүрүшүндө турган адам прокурордун макулдугу менен тергөө судьясынын алдында шектүүнүн, айыпталуучунун, материалдык залалдын жана (же) моралдык зыяндын ордун толтуруу үчүн жооптуу адамдын мүлкүнө камак

салуу жөнүндө токтом чыгарат. Токтомго өтүнүчтүн негиздүүлүгүн ырастоочу иштин материалдарынын күбөлөндүрүлгөн көчүрмөлөрү тиркелет.

М.С. Бегимбаева белгилегендей, камакка салуу жөнүндө өтүнүчтү кароо тартиби КПКнын 268-беренесинде блгиленген. Аны менен, мыйзам чыгаруучу камакка салуу жөнүндө маселени чечүү боюнча тийиштүү субъектилеринин аракеттеринин тартибин аныктаган.

Ошентип, белгиленген тартипке ылайык мүлккө камак салуу жөнүндө өтүнүчтү козгоо тууралу тергөөнү жүргүзүп жаткан адамдын токтому материалдар сотко келип түшкөн учурдан тартып сотко чейинки өндүрүш өткөрүлгөн жери боюнча прокурордун катышуусу менен 24 саат ичинде сот отурумунда тергөө судьясы кароо тийиш. Тергөө судьясы мүлккө камак салуу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, мүлккө камак салууну канааттандыруу же андан баш тартуу жөнүндө токтом чыгарат.

Юстиция министрлигинин өкүлү белгилегендей, КПКнын 264-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык тергөө судьясынын токтому мыйзамдуу күчүнө токтоосуз кирет жана милдеттүү аткарылууга жатат. КПК караган учурларда тергөө судьясынын токтому аппеляциялык жана кассациялык тартипте даттанылышы мүмкүн жана анын аткарылышын токтото турбайт.

Мүлккө камак салууну жана аны алууну судья тергөөчүнүн, прокурордун, анын ичинде жабырлануучунун өтүнүчүнүн негизинде ишке ашырыла тургандыгы келип чыгат.

Өкүл арыз ээлеринин өтүнүчүндөгү КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгүнө жасалган шилтемеси менен соттун мүлккө салган камакты тергөөчүнүн жокко чыгаруусу тууралуу учурду тергөөчүнүн укук ченемине жатпаган процесстик аракети катары бааланы керек деп белгилейт. Анткени, мүлккө салынган камакты жокко чыгаруу боюнча ыйгарым укук тергөөчүнүн КПКнын 37-беренеси менен белгиленген ыйгарым укуктар алкагына кирбейт.

М.С.Бегимбаева, баяндалгандын негизинде, КПКнын талашылып жаткан ченеми Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирин угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот ченемдик укуктук актынын конституциялуулу-

гу күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгү саналат:

«121-берене. Мүлккө камак салуу

13. Мүлккө камак салуу чарасын колдонуунун зарылдыгы жок болгондо, бул иш анын өндүрүшүндө турган адамдын же органдын токтомунун негизинде кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн кандай гана болбосун баскычында мүлккө камак салуу жокко чыгарылат.».

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси 2021-жылдын 28-октябрында №129 номур менен мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрында № 122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет. (61-берененин 1-бөлүгү).

Эл аралык укуктун ченемдери, асыресе, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8, 10-беренелери, ошондой эле Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2 (2-пункту жана 3-пунктунун «а» пунктчасы) жана 14-беренелери (1-пункт) менен үндөшкөн каралып жаткан конституциялык ченемден мамлекет укуктун акыйкат, компетенттүү, толук кандуу жана натыйжалуу соттук коргоо аркылуу ишке ашырылуусун камсыздоого милдеттүүлүгү келип чыгат.

Кыргыз Республикасынын Жогоорку сотунун Конституциялык палатасы соттук коргоо аркылуу укуктун ишке ашырылуусу боюнча өзүнүн көз карашын бир нече жолу билдирген (2015-жылдын 9-декабрындагы, 2018-жылдын 1-ноябрындагы, 2018-жылдын 24-январындагы, 2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы Чечимдери), ага ылайык соттук коргоо бардык башка укуктары менен эркиндиктердин маанилүү конституциялык кепилдиги, аны камсыздоо сот бийлигинин бийликтерди бөлүштүрүү тутумундагы өзгөчө орду менен шартталган жана сот адилеттигин жүзөгө ашыруу тек гана анын компетенциясы болуп саналат.

2022-жылдын
15-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 04-Р

Кыргыз Республикасы укуктук мамлекет катары адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин натыйжалуу корголушун акыйкаттыктын талаптарына жооп берген сот адилеттиги аркылуу камсыздоого милдеттүү, анткени алар гана иштер кайсы сотто жана кандай кандай тартипте каралышын алдын ала аныктайт, бул сот үчүн да, сот процессинини башка катышуучулары үчүн да алар жасап жаткан аракеттеринин акыйкат жана мыйзам алкагында болушуна ишенүүгө жол берет.

Кыргыз Республикасында сот адилеттиги сотто гана ишке ашырылат (Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгү). Сот адилеттигин жүзөгө ашыруу сот бийлигинин гана компетенциясы дегенди билдирет. Сот өзүнүн улук озуйпасынын күчүнөн улам бийликтин өзгөчө эгеси жана бир дагы мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз ылданча башкаруу бийлиги ээ болбогон бийлик-тескөөчүл ыйгарым укуктарына ээ. Сот бийликтин атынан жана анын жүзү болуп сот адилеттигин ишке ашырып, өз эркине баш ийдирүү, белгилүү бир аракеттерди жасоого же тийиштүү жүрүм-турумду карманууга мажбурлоо мүмкүндүгүнө ээ. Мызамдуу күчүнө кирген соттук чечимдер, ошондой эле мыйзамдуу тескемелер, талаптар, тапшырмалар бирин калтырбастан бардык мамлекетик бийлик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдар, коомдук бирикмелер, кызмат адамдары, башка юридикалык жактар жана жеке жактар үчүн жалпыга милдеттүү болуп саналат жана кыйшаюсуз аткарылууга жатат. Сот чечимин аткарбагандар үчүн жоопкерчиликтин ар кандай түрлөрүнө алып келет.

Ошентип, мамлекеттин институттарынын функцияларынын арасында сот адилеттигин жүзөгө ашыруу борбордук орунду ээлейт, жана ал болгон үчүн мамлекеттик бийликтин табияты укуктук жана түшүнүктүү мүнөзгө ээ болот.

3. Укукка каршы жосундардын көрүнүштөрүнүн эң эле терс формаларынын бири болуп материалдык зыянды жана моралдык залаканы келтирүү менен болгон кылмыштар (жоруктар) саналат.

Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу жазык сот өндүрүшүнүн милдеттерине инсандын, коомдун жана мамлекеттин кылмыштардан жана жоруктардан коргоону, алардын тез жана толук тергелишин гана эмес, материалдык зыяндын жана моралдык залаканын ордун толтурууну камсыздоону да камтыганы логикага да, акыйкатттыка да жатат (КПКнын 6-беренеси).

Мыйзам чыгаруучунун мындай мамилеси кылмыштардан (жоруктардан) жабыр тарткандарга келтирилген материалдык зыяндын

милдеттүү ордун толтурулушун болжогон, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын соттук коргоо жөнүндө конституциялык кепилдикти камсыздоо зарылдыгы менен шартталган.

Ушуга байланыштуу, сот өкүм чыгарууда материалдык зыян келтирилген кылмыш жөнүндө ар бир иш боюнча жарандык доону чечиш керек, ал эми доо келтирилбесе, өзүнүн демилгеси боюнча зыяндын ордун толтуруу боюнча чечимди кабыл алуу маселесин талкууга салыш керек.

Белгиленген милдеттерди ишке ашыруунун укуктук механизми катары сотко чейинки өндүрүш органдары жазык-процесстик мажбурлоо чараларын, анын ичинде мүлккө камак салуу сыяктуу түрү өзгөчө орунду ээлеген мажбурлоо чараларын мыйзамда белгиленген тартипте колдонушат. Эгерде сотко чейинки өндүрүштү жүргүзгөн органда мүлк шектүүнүн, айыпталуучунун кылмыштуу иш-аракеттеринин натыйжасында алынган же болбосо кылмыштын куралы же каражаты катарында колдонуу үчүн пайдаланылган же арналган деп болжолдоого жетиштүү негиздер болсо, шектүүдө, айыпталуучу, материалдык зыяндын жана моралдык залаканын ордун тургузуу үчүн жооптуу адамда турган мүлктөргө камак салууну болжойт.

Мүлккө камак салуу, баарыдан мурда, кылмыштан жабыр тарткан адамдардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо аркылуу кызмат кылат жана кылмыш менен келтирилген зыяндын ордун толтурулушун камсыздайт. Бирок ушул гана көрсөтмө үчүн гана эмес, ал өкүмдү аткарууга байланыштуу, мындан да кеңири алкактарда, башка коомдук укуктук кызыкчылыктарда чагылдырылып, мүлктү мүмкүн болуучу конфискациялоону, жазык жазалоо чарасы катары процесстик чыгымдар же айып түрүндөгү мүлктүк төлөмдөрдү, ошондой эле жазык иш боюнча буюмзаттык далилдерге тийиштүү мүлктүн сакталышы боюнча чараларды камсыздоо менен колдонулат.

Мында, мүлккө камак салуу жазык иши кыскартылганда же конкреттүү адамды жазык куугунтугу токтотулганда; актоочу өкүм чыкканда; доогердин жарандык доодон баш тартканда; сот жарандык доону канааттандыруудан баштартканда; доо кароосуз калганда; мүлк кылмыш жолу менен табылгандыгы далилденбегенде; мүлк жарандык жоопкерге таандык эместиги далилденгенде жокко чыгарылат.

Ошол эле учурда тийиштүү чектөөчү чараларды жокко чыгаруу мүлккө камак салуу мажбурлоо чарасынан маанилүүлүгү кем эмес, анткени мүлккө камак салууну негизсиз жокко чыгаруу кылмыштан

жабыр тарткандардын мүлктүк укуктарынын бузулуу, моралдык залалдын ордун компенсациялоону, соттук чыгымдардын ордун толтуруунун, айыптарды төлөтүүнүн жана мурда камактагы мүлктү мүмкүн болуу жашыруу же жоготуу күчүнө байланыштуу мүлктү конфискациялоону мүмкүн эместик коркунучу бар.

Ушундан улам, дал ушул аспектиде мулкк камак салууну жокко чыгаруучу укуктук ченемдердин ишке ашырылуусуна соттук контролдоонун натыйжалуу иштөө маселеси орчундуу мааниге ээ болууда.

4. БУУнун Адам укутарынын жалпы декларациясы 1948-жылдын 10-ноябрында адамдын негизги укуктары менен эркиндиктерин жарыялаган, анын жүзөгө ашырылуусуна бардык эл жана мамлекеттер, анын ичинде жазык сот өндүрүшүн жүзөгө ашырууда да умтулуш керек.

Кыргыз Республикасы эгемендикке ээ болгондон тарта мамлекеттик түзүлүштүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн үлгүсү гана эмес, формасы да түп тамырынан бери өзгөргөн. Социалдык баалуулуктардын приницпиалдуу жаңы иерархиясы да пайда болду. Адам укуктары менен эркиндиктери артыкчылык мааниге ээ болду. Кыргыз Республикасы укуктук мамлекет катары адам укуктары менен эркиндиктерин сактоого, аларды коргоого жана эркин өнүгүшүн камсыз кылууга кадыресе умтулат.

Жазык куугунтуктоонун функцияларын жүзөгө ашыруу, кылмышты ачуу жана айыпталуучунун бетин ачуу адамдын жана жарандын Конституцияда каралган укуктары менен эркиндиктерин чектөө менен байланышпай койбойт. Мында алгачкы тергөөчү, алгачкы тергөө органы, тергөөчү, прокурор тарабынан кетирилген укук бузуулар жана каталар жазык сот өндүрүш чөйрөсүнө кайсы бир сапатта аралашкан жеке жана юридикалык жактардын укуктары менен кызыкчылыктарын козгойт. Ошон үчүн сотко чейинки өндүрүштуишке ашырган органдардын процесстик ишине соттук контроль жазык сот өндүрүшүнүн ушул этабында мыйзамдуулукту камсыз кылуунун маанилүү каражаты катары кызмат кылат.

Ушуга байланыштуу, Конституция менен сотко чейинки өндүрүш этабында кепилденген соттук коргоо укугу жазык-процесстик мыйзамдарда соттук контролду жүзөгө ашыруучу тергөө судьясынын институтун бекитүү жолу менен ишке ашырылган (КПКнын 29-беренесинин 8-бөлүгү).

Тергөө судьясы – айыпталуучунун укуктарын жана эркиндиктерин чектөөчү чараларды колдонуучу, алгачкы текшерүү органынын

кызмат адамынын, тергөөчүнүн, тергөө бөлүмүнүн жетекчисинин, прокурордун аракеттеринин (аракетсиздигинин) жана чечимдеринин мыйзамдуулугуна соттук контролду жүзөгө ашыруучу судья (5-берененин 58-пункту, 31-беренесинин 2-бөлүгү).

Көрсөтүлгөн институттун иштеши ар кимдин мыйзамсыз аракеттерден жана укук коргоо органдарынын өзүм билемдигинен соттук коргоо аркылуу укуктарын ишке ашыруунун маанилүү кепилдиги болуп саналат. Ошол эле учурда тергөө судьясы айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөлүү эместиги тууралуу маселени карап чечпейт. Демек, ал ишке ашыруучу соттук контроль сот бийлигинин, баарыдан мурда, сот өндүрүшүнө чейинки стадияда инсандын бузулган укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган өз алдынча функция болуп саналат.

Соттун бейтарап макамы тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук конституциялык принцибин ишке ашырып, айыптоочу тараптын жана коргоочу тараптын жүйөлөрү жана ой-жүгүртүүлөрү байланышпайт жана жазык куугунтуктоо органы тарабынан процесстик аракеттерди жүргүзүү зарылдыгына калыс баа берүүгө жол ачат.

Соттун соттук контролдоону ишке ашыруу боюнча иши тараптардын укуктук талашын (чырын) кайсы бир деңгээлде чечүүгө байланышкан, ал эми тараптардын процесстеги кызыкчылыктары объективдүү түрдө ар кандай болгондугуна байланыштуу ал ачык же жабык формада жашап келет. Ага кошумча болуп, дал кызыкчылыктар кагылышы соттук текшерүү зарылдыгын чакырып, чечилүүнү талап кылат. Соттук контроль сотко чейинки өндүрүштө кийинкидей формаларды караштырат: сот үй камагы жана камакка алуу, мүлккө камак салуу, инсандын кат алышуу, почто, телеграф жана башка кабар алуу сырына, ошондой эле турак жайдын жана башканын кол тийбестигине конституциялык укуктарды чектөөчү тергөө аракеттеринин өндүрүшү тууралу бөгөт коюу чаралары сыяктуу чечимдерди кабыл алат. Мындай соттук окнтроль ишти маңызы боюнча кароо болуп саналбайт, анткени ал жазык жоопкерчилиги жөнүндө маселени чечүүгө багытталбастан, ишти соттук териштирүүгө даярдоодо шарттарды түзүүгө жана жазык процессиндеги катышуучулардын укуктары менен кызыкчылыктарын коргоого багытталган.

5. Мыйзам чыгаруучу камакка салынган мүлк ээсинин ээлик кылууга, пайдалануга жана тескөөгө убактылуу чектелген конституциялык укуктарын ыкчам калыбына келтирүү максаттарында

мүлккө камак салуу чарасын колдонуунун зарылдыгы жок болгондо, бул иш анын өндүрүшүндө турган адамга же органга мүлккө камак салууну жокко чыгаруу укугун берген (КПКнын 121-беренесинин 13-бөлүгү).

Маселен, жазык иши кыскартылган учурда КПкнын 258-беренесинин 2-бөлүгү менен тергөөчү жазык ишти кыскартуу тууралуу чечим кабыл алганда матарилдык зыяндын жана (же) моралдык залаканын ордун толтуруу жана мүлктү конфискациялоо чарасын жокко чыгаруу жөнүндө буйрукчул мүнөздөгү ченем караштырылган, ал тууралуу жазык ишти кыскартуу жөнундө токтомдо көрсөтүлөт. Тергөөчү жазык ишти кыскарткандан кийин 5 сутканын ичинде прокурорго ишти кабыл алынган чечимдин мыйзамдуулугун текшертүү жөнөтөт.

Өз кезегинде прокурор жазык ишин алган күндөн тартып 10 сутканын ичинде аны кыскартуу жөнүндө чечимдин мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн таануу тууралуу корутунду чыгарат же болбосо ал кабыл алган чечимдин негиздемесин көрсөтүү менен кылмыш-жаза ишин кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгаруу тууралуу токтом чыгарат.

Ошентип, КПКнын 260-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык жазык ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтому жокко чыгарылганда кыскартылган иш боюнча өндүрүш кайра башталат.

Ошону менен бирге, сот тарабынан мүлккө салынган камакты жокко чыгаруу боюнча аракеттерди КПКнын 130-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук контролдоонун мүмкүндүгүнө карабастан сот гана караган бийликке кол салуу мүмкүндүгү байкалууда, бул Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик органдарынын жана бийликтин сот бутагынын конституциялык-укуктук тутумун куруу тартиби жөнүндө конституциялык принциптердин көз карашынан алганда такыр жол берилгис болуп саналат.

Конституциянын 100-беренесинин 4-бөлүгүнүн күчүнөн улам «Сот чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу сот тарабынан мыйзамда белгиленген тартипте жүзөгө ашырылат.». Мындан соттон башка бир дагы орган өзүнө соттун функцияларын ала албайт, соттун бир да чечими мазмунуна карабастан, анын ичинде мүлккок амак салуу жөнүндө маселелерди жокко чыгарууга кошкондо жокко чыгарылышы, өзгөртүлүшү же токтото турулуш мүмкүн эмес деген келип чыгат.

Андан тышкары, колдонуудагы уккутук жөнгө салуу жабыр тартканга келтирилген материалдык зыяндын жана (же) моралдык

залаканын ордун толтуруу, айыптарды төлөтүү жана мүлктү мүмкүн конфискациялоону камсыздоо маселелси олуттуу тобокелге туш болууда. Алсак, тергөөчү жазык ишин кыскартуу жана прокурор тарабынан мындай чечимдин мыйзамсыздыгын жана негизсидигин белгилөө мезгилинде жазык сот өндүрүшүнүн жогоруда көрсөтүлгөн маселелерин чечилиши болжонгон камакка алынган мүлктү ажыратуу, жоготуу же жашырып кетүү мүмкүндүгү пайда болот. Жазык иши кыскартылган учурда мүлктү камактан «автоматтык түрдө» алып чыгуунун мындай тартиби жазык-процесстик мажбурлоонун көрсөтулгөн чарасынын натыйжалуулугун жоготууга алып келет, бул сот өкүмүнүн толук кандуу аткарылышын мүмкүн эместигине алып келиши мүмкүн, ал өз кезегинде жабырлануучунун жана жазык процессинин башка катышуучуларынын укуктарын кемсинтүүгө алып келиши мүмкүн.

Баяндалганы эске алуу менен, шектүүнүн, айыпталуучунун жана жасалган кылмыштын кесепеттерине жооптуу адамдын мүлуно камак салуу маселесин соттун карамагында калтыруу максаттарын келип чыгып, мүлккө камак салуу чечимин чыгарган сот гана аны жокко чыгаруусу мамлекеттик бийлик органдарынын тутумунда бийликтин сот бутагынын орду жана макамы тууралуу конституциялык орнотмого, ошондой эле бийликтин башка органдары тарабынан сот актысын жокко чыгаруунун, өзгөртүүнүн же токтото туруунун мүмкүн эместиги принциптерине жооп берет. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу мүлкко камак салууну жокко чыгаруу тартибине тийиштүү колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тиешелүү түзөтүү киргизүүгө зарыл.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Рсепубликасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыккан тиешелүү өзгөртүүлөрдү колдонуудлагы укуктук жөнгө салууга демилге кылсын.

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 121-беренесинин 13-бөлүгү ушул Чечимге ылайык келтирилгенге чейин кызыкдар тараптардын кайрылуусу боюнча камакка салынган мүлк сотко чейинки өндүрүштүн кайсы гана стадиясында болбосун мүлккө камак салган соттун гана токтому менен чыгарылышы мүмкүн деп белгиленсин.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

6. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык соттун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

№ 05-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары Алтынбек Калмамат уулу жана Аида Айдаралиевна Апысованын суроо-талабына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, К.А. Дуйшеевдин, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 38, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти жазуу жузүндөгү процедура боюнча карап чыкты.

Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары Алтынбек Калмамат уулу жана Аида Айдаралиевна Апысованын суроо-талабы бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Л.П. Жумабаевдин маалыматын угуп, келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 1-апрелинде Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары А. Калмамат уулу жана А.А. Апысованын Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин (мындан ары – Салык кодекси) 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4, 5-бөлүктөрүнө, 31-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө суроо-талабы келип түшкөн.

2022-жылдын
29-июну
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 05-Р

Талашылып жаткан ченемдердин талаптарына ылайык Жалал-Абад шаары боюнча Мамлекеттик салык кызматы тарабынан Жалал-Абад шаардык сотуна жеке жактардын жана уюмдардын жетекчилеринин өлкөдөн чыгуусун чектөө тууралуу 25 арыз берилген.

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 142-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ишке катышуучу жактардын арызы боюнча сот доону камсыз кылуу чараларын көрүшү мүмкүн. Эгерде мындай чараларды көрбөө соттун чечимин аткарууну кыйындатса же мүмкүн эмес кылса, доону камсыз кылууга сот доону өндүрүшкө кабыл алгандан кийин гана, ишти кароонун кайсы болбосун стадиясында жол берилет.

Мында, кайрылуу субъектилеринин пикири боюнча ЖПКнын 144-беренеси доону камсыз кылуу чарасы катары жоопкердин өлкөдөн чыгуусун чектөөнү караштырбайт, бирок ошол эле мезгилде, зарыл учурларда сот (судья) доону камсыз кылуу боюнча аталган Кодекстин 142-беренесинде көрсөтүлгөн максаттарга жооп берген башка чараларды көрө алат деп бекитет.

Ушуга байланыштуу Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары, соттор ЖПКнын 142-беренесинин 2-бөлүгүнө негизденип, жарандардын өлкөдөн чыгуусун чектөө жөнүндө соттук актыларды чыгарууга укуктуубу деген суроо коюшууда, анткени Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 30-майындагы чечими менен, эгер арыз ээсине карата сотко жарандык доомат коюлса, иш боюнча териштирүү аяктамайынча анын өлкөдөн чыгуусуна убактылуу баш тартылышы мүмкүн деп караштырган «Тышкы миграция жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 46-беренесинин 1-бөлүгүнүн 8-пункту конституциялуу эмес деп таанылган.

Баяндалганды эске алуу менен, Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары А. Калмамат уулу жана А.А. Апысова талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүүсүн тешкерүүнү сурانышууда.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 30-апрелиндеги аныктамасы менен көрсөтүлгөн судьялардын суроо-талабы өндүрүшкө кабыл алынган.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык судьянын (судьялардын) суроо-талабы боюнча ишти кароо жазуу жүзүндөгү процедура боюнча жүзөгө ашырылат. Жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 34-беренесинин 3-бөлүгүнө

ылайык суроо-талабы Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алынган судья (судьялар) тарап катары таанылбайт, отурумга чакырылбайт.

Судья-баяндамачынын 2022-жылдын 30-апрелиндеги аныктамалары менен каралып жаткан иш боюнча жоопкер тарап болуп Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, үчүнчү жактар болуп Кыргыз Республикасынын Жогорку соту (мындан ары – Жогорку сот) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик салык кызматы (мындан ары – Мамлекеттик салык кызматы) таанылган.

Жоопкер тарап келтирген каршы пикирде, өлкөдөгү салыктарды башкарууну жакшыртууга багытталган механизмдердин бири болуп Салык кодексинин 87-беренеси менен орнотулган салык төлөөчү мойнуна алган 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашкан өлчөмдө салык карызы бар жеке жактын же уюмдун жетекчисинин тышка чыгуусун чектөө саналат деп белгиленген. Бул механизм адамдын өлкөнүн аймагынан чыгуусуна чектөөнү орнотот, бирок анын Кыргыз Республикасынын аймагындагы орун которуу эркиндигине, убактылуу туруу жана жашоо ордун тандоого болгон укуктарын эч чектебейт.

Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык адамдын жана жарандын укуктары жана эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгы менен адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн. Мында көрсөтүлгөн максаттардын ишке ашырылуусу өлкөнүн экономикалык бакубаттуулугуна толук көз каранды жана тийиштүү каржылоосуз ишке ашырылышы мүмкүн эмес.

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджет негизин салыктар түзөт, алардын маанилүүлүгү Конституциянын 50-беренеси менен ар кимдин салык жана мыйзамдарда белгиленген учурларда жана тартипте жыйымдарды төлөө милдети түрүндө белгиленген.

Каршы пикирде Президенттин 2021-жылдын 20-декабрындагы ПЖ № 570 Жарлыгы менен бекитилген Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздук Концепциясы менен салыктарды жана жыйымдарды төлөөнүн милдеттүүлүгү улуттук коопсуздукту камсыз кылуунун артыкчылыктуу принциптеринин бири катары орнотулганы да белгиленген.

Конституциянын 19-беренесинин жоболоруна ылайык мамлекет элдин бакубат жашоосуна жана аларды социалдык коргоого камкордук көрөт. Мында, мамлекет тарабынан жарандарга убайын

тартуу толугу менен мамлекеттик бюджеттин каражаттарынын эсебинен жүргүзүлөт. Демек, бир салык төлөөчү тарабынан салыктардын төлөнүлбөшү, социалдык жардам алууга муктаж болгон башка адамдардын укуктарын бузушу мүмкүн, бул акырында бүтүндөй коомдун бакубаттуулугуна терс таасирин тийгизет.

Жогорку соттун көз карашына ылайык талашылып жаткан ченемдердин Конституциянын 23-беренесинин 3, 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 31-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө ылайык келбөөсү байкалбайт.

Ошону менен бирге, Жогорку сот ЖПКнын 142-беренесинин 1-бөлүгүнө көңүл бурат, анда сот, ишке катышуучу жактардын арызы боюнча, эгер ал соттун өндүрүшүнө кабыл алынган болсо, доону камсыз кылуу чараларын көрүшү мүмкүн деп бекитилген. Демек, доо (арыз) жок болсо, сот жарандын чыгуусуна чектөө коюу жолу менен аны камсыз кылуу чараларын көрө албайт.

Мамлекеттик салык кызматынын көз карашы өзүнүн мазмуну боюнча жоопкер тараптын каршы пикирлерине окшош. Ошону менен бирге, өлкөдөн чыгууга чектөөнү киргизүү республикада салык тартибинин денгээлинин кескин түшүп кетүүсү жана өзүнүн салык милдеттенмелерин аткарбаган, ак ниет эмес салык төлөөчүлөрдүн санынын өсүп кетүүсү менен шартталган.

Алсак, 2022-жылдын 1-майындагы абалга карата салык карызы бар субъектилердин саны 181384 болуп, алардын карызынын жалпы суммасы 24895,6 млн. сомду түзгөн, ал эми камсыздоо төлөмдөрү боюнча карызы бар субъектилердин саны 14459 болуп, анын жалпы суммасы 2030,6 млн. сомду түзгөн.

Салык кодексинин 85-беренесине ылайык салык төлөөчү моюнуна алган салык карыздарынын суммасы төлөнбөгөн же толук түрдө төлөнбөгөн учурда салык органы ал карызды талашсыз тартипте өндүрүп алуу укугуна ээ. Демек, Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары чыгууну чектөө боюнча чаралар салык органынын тийиштүү чечимдерине жана аракеттерине даттануу укугу жокко чыккан салык төлөөчүлөргө карата гана колдонулат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жазуу жүзүндө келтирилген судьялардын суроо-талабын, жоопкер тараптын каршы пикирлерин, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн карап, талкуулап жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келүүдө.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын

ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп Салык кодексинин кийинкидей мазмундагы 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү саналат:

«87-берене. Салык карызы бар салык төлөөчүлөрдүн Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгуусун чектөө

1. Салык кызматынын органдары салык төлөөчү мойнуна алган 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашкан өлчөмдө жана салык карызынын аткарылышын камсыз кылуу жөнүндө кабарлама сотко берилген күндөн кийинки 15 жумушчу күндүн ичинде аткарылбаган салык карызы бар жеке жактын же уюмдун жетекчисинин тышка чыгуусун чектөө жөнүндө арыз менен кайрылууга укуктуу.

2. Тышка чыгууну чектөө жөнүндө арыз доону камсыз кылуу үчүн Кыргыз Республикасынын жарандык процесстик мыйзамдарында каралган тартипте райондук (шаардык) сот тарабынан каралат.».

Салык кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2022-жылдын 19-январында № 4-9 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акты болуп саналат.

2. Мамлекет коомду башкаруучу башкы тутум болуп саналат, ал укуктук жөнгө салуу аркылуу анын тиричилигин иреттөөгө, анын орундуу иштешин жана өнүгүшүн камсыз кылууга багытталган. Көрсөтүлгөн милдеттерди аткарууну тийиштүү финансылык база – мамлекеттин бюджети болмоюн ишке ашыруу мүмкүн эмес.

Мамлекеттик бюджет коомдук ишмердиктин бардык чөйрөлөрүндө жалпы мамлекеттик милдеттерди жүзөгө ашыруунун ажырагыс белгиси жана негизги куралы болуп саналат. Ошондуктан мамлекет өзүнүн ишин камсыз кылуу жана коомдук функцияларын (мамлекеттик бюджеттин чыгымдарын) аткаруу зарылдыгына байланышкан мамлекеттин өтө маанилүү чыгымдарынын ордун толтуруу максатында бөлүштүрүп туруу үчүн акча каражаттардын белгилүү суммасын (мамлекеттик бюджеттин кирешелерин) чогултуп кармап турат.

Мамлекеттик бюджеттин киреше бөлүгүн калыптандырууда алдыңкы ролду салыктар ойнойт. Алсак, Кыргыз Республикасында мамлекеттик бюджеттин 82%га жакыны салык төлөмдөрүнүн эсебинен, ал эми салык эмес кирешелерди кошкондо 94%га жакыны түзүлөт («Кыргыз Республикасынын 2022-жылга республикалык

бюджети жана 2023-2024-жылдарга болжол жөнүндө» 2022-жылдын 17-январындагы № 1 Мыйзам).

Салыктар фискалдык функциянын алкагында салык төлөөчүлөрдүн кирешелеринин бир бөлүгүнүн алынышын камсыз кылат, акыры алар коомдук маанидеги мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөргө, коргонууга, коомдук тартипке жана коопсуздукка, экономикалык маселелерге, айлана-чөйрөнү коргоого, турак-жай жана коммуналдык кызматтарга, саламаттыкты сактоого, эс алууга, маданиятка, билим берүүгө жана социалдык коргоого жумшалат (Бюджеттик кодекстин 50-беренесинин 1-бөлүгү).

Мында финансылык ресурстарды калкты социалдык камсыздандыруу үчүн пайдалануу маселелери дагы өзгөчө мааниге ээ болот.

Конституция Кыргыз Республикасы социалдык мамлекет деп жар салуу менен, элдин бакубат жашоосуна жана аны социалдык коргоого камкордук көрүүнү; жарандардын социалдык жактан корголбогон категорияларын колдоону, эмгекти жана саламаттыкты коргоону камсыз кылууну; социалдык кызматтардын, медициналык тейлөөнүн тутумун өнүктүрүүнү, мамлекеттик пенсияларды, жөлөкпулдарды жана башка социалдык коргоонун кепилдиктерин камсыз кылууну бекиткен (1-бererенин 1-бөлүгү, 19-берене).

Ошентип, салык социалдык функцияны кошо аткаруу менен калктын ар кандай категорияларынын ортосунда коомдук кирешелердин кайра бөлүштүрүлүшүн, б.а. калктын көбүрөөк камсыздалган категорияларына салык түйшүгүн жүктөөнүн эсебинен жарандардын корголбогон категорияларынын пайдасына каражаттарды өткөрүп берүүнү камсыз кылат.

Конституциянын 44-беренесине ылайык Кыргыз Республикасында улгайган, ооруган, майып болгон жана эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон, багар-көрөрүнөн ажыраган учурларда мыйзамда каралган тартипте жана учурларда мамлекеттин эсебинен социалдык камсыз кылуу кепилденет.

Көрсөтүлгөн кепилдиктерди жүзөгө ашыруунун эң маанилүү каражаттарынын бири болуп мамлекетик социалдык камсыздандыруу эсептелет. Мамлекетик социалдык камсыздандыруу жумуш берүүчүлөрдүн жана жарандардын милдеттүү социалдык салымдарынын эсебинен ишке ашырылат («Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Мыйзамдын 1-беренеси).

Аларды төлөөнүн милдеттүүлүгүнөн улам Салык кодексинин 47-беренесинин 4-бөлүгү ушул эле Кодекстин 1-беренесинин 5-бөлүгү менен өз ара байланышта камсыздандыруу салымдары-

нын төлөөчүлөрүн салык төлөөчүлөргө теңейт, ал эми мамлекеттик социалдык камсыздандыруу боюнча камсыздандыруу салымдарын топтоо, контролдоону жүзөгө ашыруу менен байланышкан мамилелерди салыкты башкарууга киргизет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 5-октябрындагы өзүнүн Чечиминде салык төлөмдөрүнүн принциптеринин маңызын ачып берүүдө, салык төлөмдөрүнүн адилеттүүлүк принцибинин экономикалык аспекти салык түйшүгүнүн бирдей бөлүштүрүлүшүн болжойт, анда ар бир салык төлөөчү мамлекеттин жактоосунда жана анын колдоосу менен алып жаткан кирешелерине өлчөмдөш мамлекеттин муктаждыктарын каржылоодо материалдык жактан катышат деп белгилеген.

Демек, мамлекет анын аймагында жайгашкан жактардын жана алардын ишмердигине байланыштуу табылган кирешелери менен мүлкүнө гана өзүнүн салык эгемендүүлүгүн жайылтат.

3. Салык салык төлөөчүлөр менен мамлекеттин мамилелерин тартипке келтирүүнүн маанилүү каражаты болуп саналат, анда ал салык төлөөчүгө анын милдеттер чегин, ал эми мамлекеттин атынан иштеген ыйгарым укуктуу органга жол берилген аракет чегин көрсөтөт.

Баш Мыйзамдын 50-беренесинен келип чыккан салыктарды жана жыйымдарды төлөө конституциялык милдети, ар ким Конституцияны жана мыйзамдарды сактоого милдетүү деп орноткон 53-беренесинин 3-бөлүгү менен өз ара байланышта түздөн-түз жана сөзсүз талап катары бардык салык төлөөчүлөргө жайылтылат. Салык төлөө милдети аткарылбаган же талаптагыдай аткарылбаган учурда өндүрүп алуу милдетин ишке ашыруу сөзсүз болуп саналат: салык төлөөчүгө салыкты төлөө милдети кандай деңгээлде жүктөлсө, мамлекетке салыкты өндүрүп алуу милдети да ошондой деңгээлде жүктөлөт. Салыкты өндүрүп алуунун сөзсүз боло тургандыгынан жана шексиздигинен улам салык төлөөчү салыкты төлөө же төлөбөй коюу тууралуу маселени өз алдынча чечүүгө акысы жок: ал конституциялык орнотмонун күчүнөн улам аны төлөөгө милдеттүү.

Салык кодексинин 65-беренесине ылайык салык төлөө боюнча милдеттенмени аткарбоо же талаптагыдай эмес аткаруу салык төлөө боюнча милдеттенмени мажбурлап аткартуу чараларын колдонууга негиз болуп саналат.

Салыктык мажбурлоо чаралары укукту калыбына келтирүүчүлүк мүнөзгө ээ, ал салык калдыгын толуктоо жана убагында төлөнбөгөн салыктан келтирилген зыяндын ордун толтуруу аркылуу са-

лык төлөөчү тарабынан анын конституциялык милдетин аткарууну камсыз кылат. Салыктын убагында төлөнбөгөнү салык милдеттенмеси боюнча карызды жабуу жана убагында төлөнбөгөн салыктын кесепетинен казына тарткан зыяндын ордун толук толтуруу менен камсыздалат, бул мамлекетке салыктын калдык суммасына кошумча төлөм – салыктын суммасын төлөөнү кармаган үчүн туум коштуруп төлөтүү укугун берет.

Салык милдеттенмеси аткарылбаган же аткарылышы кечиктирилген учурда салык калдыгынын пайда болушу, биринчиден, салык төлөөчүнүн талаптагыдай эмес жүрүм-туруму менен шартталган, бул аны мажбурлап өндүрүп алууну жокко чыгарбайт, анткени салык калдыгы мамлекетке олуттуу зыян келтирет.

Салык калдыгын болтурбоо маселеси мамлекеттин чыгымдар көлөмү бюджеттин кирешелер көлөмүнө түздөн-түз көз каранды болгондугу менен байланыштуу, алардын ортосундагы чаржайыттык терс кесепеттерге алып келет (бюджеттин дефицити, улуттук валютанын инфляциясы, чоң көлөмдө ички жана тышкы займдардын пайдаланылышы ж.б.), алар терең финансылык кризиске айланышы мүмкүн.

Демек, убагында алынбаган салык кирешелери ушул суммага мамлекеттик чыгымдарды каржылоодо кыйынчылыктарга түздөн-түз алып келет, ал эми алардан ар бир жарандын жашоосунун сапаты гана эмес, мамлекеттин экономикалык өнүгүүсү да көз каранды.

Дал ошон үчүн, салыктарды төлөөнүн милдеттүүлүк принциби салыктарды төлөөдөн качуунун жолдорун бууп салууга багытталган жигердүү аракеттер мамлекеттен талап кылынат, анткени өндүрүү коркунучу реалдуу түрдө таасир этүүчү аракет катары кабыл алынбагандыктан салык төлөмүнөн качуу кеңейүүдө, бул салык төлөөчүлөрдүн өзүнүн салыктык милдетин ак ниеттик менен аткаруудан качууга алып келет.

Эгер салык төлөөчүлөрдүн салык карызынын суммасы олуттуу болсо жана Салык кодекси менен белгиленген чектен аша чаап кетсе, Салык кодексинин 81-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык салык милдеттенмесин аткаруу жана салык карыздарын жоюу ар кандай ыкмалар менен, анын ичинде салык төлөөчүлөрдүн Кыргыз Республикасынын аймагынан чыгуусун чектөө аркылуу камсыз кылынышы мүмкүн.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу салыктарды төлөөнүн милдеттүүлүк принцибин иштешин камсыз кылуу менен салык төлөөчүнү

салыктын төлөнүүчү суммасын мажбурлап төктүрүүгө багытталган превентивдүү мүнөздөгү мажбурлоо чараларын белгилеген.

4. Салыктык милдеттенмелер экономикалык ишмердик менен шартталган, ал эми алардын пайда болушу жактардын жарандык укуктук мамилелеринен келип чыгат. Мында бюджетке төлөнүүгө тийиш болгон салыктардын суммасын эсептөө жана төлөө боюнча, салыктык карыздын суммасын өндүрүү боюнча мамилелер жарандык укук мамилелеринен келип чыккан деп таанылат (Салык кодексинин 1-беренесинин 7-бөлүгүнүн 2-пункту).

«Кыргыз Республикасынын Салык кодексин ишке киргизүү жөнүндө» 2022-жылдын 18-январындагы № 4 Мыйзамдын 23-беренесине ылайык Салык кодексинин 1-беренесинин 7-бөлүгүнүн 2-пункту 2023-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирет.

Маселен, салык калдыгынын көлөмү 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашуун болгонунан улам Салык төлөөчүнүн чыгуусуна чектөө тартибин аныктаган Салык кодексинин жоболору жарандык процесстик мыйзамдар менен өз ара байланышта турат.

Судьялардын суроо-талабынын мазмунунан келип чыккандай, кайрылуу субъектилери талашылып жаткан ченемдердин күмөндүүлүгү эмес, 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашуун көлөмдөгү салык карызы бар салык төлөөчүнүн чыгуусун чектөө тартибинин процесстик регламентациясынын жоктугу күмөндүүлүк туудурат.

Конституциялык сот кайрылуу субъектилеринин ушул келтирген сөзү менен макул болуу зарыл деп эсептейт, анткени жарандык процесстик мыйзамдар 1000 эсептик көрсөткүчтөн ашкан көлөмдөгү салыктын төлөнбөгөнүнө байланыштуу адамдын өлкөдөн чыгуусуна чектөө коюунун укуктук механизмдерин караштырган эмес, бул бир катар так эместиктерди жаратат.

Алсак, доону камсыз кылуу үчүн чыгууну чектөө жөнүндө арыздар Кыргыз Республикасынын жарандык процесстик мыйзамдар караган тартипте райондук (шаардык) сотто каралат деп белгилеген Салык кодексинин 87-беренесинин 2-бөлүгү ЖПКда каралган тартип менен макулдашылган эмес, анткени сот доону камсыз кылуу жөнүндө маселени чечүүдө ишке катышкан жактардын арызы боюнча гана доону камсыз кылууга карата чараларды колдонууга укуктуу (143, 145, 153-беренелер), бул акыры укуктук аныктык принцибине жооп бербейт.

Алсак, эгер ЖПКда белгиленгендей салык карызынын суммасы доо өндүрүшү, буйрук өндүрүшү тартибинде да ишке ашырылышы мүмкүн, ал эми өлкөдөн чыгууну чектөө аракети салык милдеттен-

месинин аткарылышын камсыздоо ыкмаларынын бири катары жүзөгө ашыруунун өзүнүн процесстик формасы жок, бул укук колдонуу процессинде так эместикти жаратат.

Конституциялык палата 2017-жылдын 7-июундагы жана 2019-жылдын 6-мартындагы өзүнүн чечимдеринде мыйзам жоболору укуктук ченемдердин формалдуу аныктык, тактык, айкындуулук, кош маанилүү эместик жана алардын колдонуудагы укуктук жөнгө салуу тутумунда шайкештик талаптарына жооп берүүсү керек, себеби алардын укуктук аныктыгы укуктук ченемди бирдей түшүнүү жана түшүндүрмө берүү шартында гана камсыз болушу мүмкүн деп белгилеген. Укуктук аныктык принцибинин талаптарын сактабоо – бири-бирине карама-каршы келген укук колдонуучулук тажрыйбаны жаратат да, алардын бир маанилүү эмес түшүндүрүлүшүнө жана өз билемдик менен колдонулушуна мүмкүнчүлүк түзүп, ошону менен адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна алып келиши мүмкүн.

Ошентип, салыктык укук мамилелерин иретке келтирүү максатында, маселен, салык милдеттенмесинин аткарылышын камсыздоо чөйрөсүндө Салык кодексинин жана ЖПКнын ченемдик жоболорун шайкештикке келтирүү жана салыктык укук мамилелериин колдонуудагы укуктук жөнгө салуу тутумунда алардын макулдашылбагандыгын жокко чыгаруу зарылдыгы келип чыгат.

Укуктар менен эркиндиктерди кандай гана чектөө болбосун, ал мыйзамдуулук принциптерине ылайык келиш керек, ошондой эле мындай чектөөнү алдын ала көрө билүү мүмкүндүгүн камсыз кылуу максатында мыйзам чыгаруучу мыйзам чыгаруу техникасына ылайык укуктук чектөөнүн так ченемдик регламентациясын белгилеп, тактап айтканда, доону камсыз кылуу боюнча Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгууну чектөө чарасы катары салыктык милдеттенменин аткарылышын камсыз кылуунун мындай ыкмасын ишке ашыруунун процесстик формасын камсыз кылуу зарыл.

5. Конституциялык сот арыз ээлеринин Конституциялык палатанын 2018-жылдын 30-майындагы чыгууга чектөөнүн негиздеринин бирин конституциялуу эмес деп тааныган чечимине өзүнүн жүйөлөрүн негиздөө катары шилтеме жасоосу каралып жаткан маселеге карата колдонулбайт, анткени көрсөтүлгөн чечимде талашылып жаткан ченемдин максаты жарандык иштердин туура жана өз убагында каралышын жана чечилишин, соттук процесстин катышуучуларынын бирдей укуктарын жана мүмкүндүктөрүн камсыз кылууда турат деп белгиленген. Ушул максаттарга жетишүү үчүн жарандык

процесстик мыйзамдар менен доону камсыз кылууга багытталган башка дагы укуктук механизмдер жана ар кимдин соттук коргонууга укугу каралган. Маселен, мыйзам чыгаруучу өкүлчүлүк институтун; доонун жана соттук чыгымдар суммасынын чегинде жоопкерге таандык мүлктү, акча каражаттарын камакка алуу мүмкүндүгүн; талаптагыдай кабардар кылынган жактардын катышуусуз иштерди кароону; сырттан жүргүзүлгөн сот өндүрүшүнө жол берүүнү караштырган (ЖПКнын 57, 144, 169, 234-беренелери).

Мындай шарттарда ушул чектөөнү киргизүү негиздүү жана зарыл болуп саналбайт, атүгүл адамдын, жарандын субъективдүү укуктарын чектөө себеби катары кызмат кыла албайт.

Инсандын конституциялык-укуктук макамы конституциялык укуктар, эркиндиктер жана конституциялык милдеттер деген эки ажырагыс болуп байланышкан бөлүктөрдөн турат. Конституция укуктар менен эркиндиктердин бирдейлик принцибинен гана эмес, милдеттерден да тургандыгы келип чыгат, демек, эч ким өзү билип кайсыл бир конституциялык милдеттерден баш тарта албайт (салыктарды жана жыйымдарды төлөө, айлана-чөйрөнү, өсүмдүктөрдү жана жаныбарлар дүйнөсүн коргоо жана ага аяр мамиле жасоо, Конституцияны жана мыйзамдарды сактоо, укуктарды, эркиндиктерди, ар-намыстарды жана башка жактардын кадыр-баркын урматтоо).

Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын аймагынын чегинде жүрүү эркиндиги, жашап туруу жана жашоо ордун тандоо туурасында инсандын эркиндигинин негизги элементи, адамдын кесиптик жана рухий өнүгүүсүнүн шарты болуп саналат жана жаранга туулгандан тартып таандык деп белгилейт.

Каралып жаткан контекстте жүрүү эркиндигине, жашап туруу жана жашоо ордун тандоого конституциялык укукту жүзөгө ашыруу кандайдыр бир салыктардын төлөнгөнүнө же төлөнбөгөнүнө көз каранды болбойт, себеби адамдын, жарандын негизги укуктары менен эркиндиктери кандайдыр бир фискалдык мүнөздөгү шарттарсыз эле Баш Мыйзам менен кепилденет.

Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары эркин чыгууга жана кайра тоскоолдуксуз кайтып келүүгө Кыргыз Республикасынын жаранынын укугу туурасында Конституциянын 31-беренесинин 1-бөлүгү жана анын 23-беренесинин 2-бөлүгү менен өз ара байланышта мыйзамдын негизинде чыгуу укугун чектөөгө жол бере тургандыгы жөнүндө белгилеп кетүү керек.

Ошон үчүн ар кимдин салыктарды жана жыйымдарды төлөө боюнча конституциялык милдетин аткартууну камсыз кылуу зарыл-

дыгынан келип чыгуучу Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгуу укугун чектөө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболоруна карама-каршы келбейт, бул дагы мамлекеттин улуттук коопсуздугунун ажырагыс бөлүгү болгон экономикалык коопсуздуктун зарыл негизи катары салыктардын укуктук табияты менен шартталган.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4, 5-бөлүктөрүнө, 31-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнүн 4-пунктунда баяндалган укуктук көз карашты жүзөгө ашырууга багытталган ченемдик укуктук актынын тийиштүү долбоорун белгиленген тартипте иштеп чыксын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Ушул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык соттун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

№ 06-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Алымжан Султанович Турдубаевдин жана анын кызыкчылыгындагы Нурбек Тойболотович Эгетаевдин, Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

кайрылуучу тарап – Максатбек Мергенбаевич Жорокулов, Алымжан Султанович Турдубаевдин ишеним кат боюнча өкүлүнүн;

жоопкер тарап – Мирбек Исамаматович Арзиев жана Таалайбек Жумагулович Мамбетаитов, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрүнүн;

үчүнчү жактар – Гульзаада Назаркуловна Ишекеева, Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин ишеним кат боюнча өкүлүнүн, Эркин Бакбурович Искаков, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлүнүн, Үмүткан Ургазиевна Конкубаева, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлүнүн, Шеримкул Замирбекович Мамытканов, Кыргыз Республикасынын Юстиция министирлигинин ишеним кат боюнча өкүлүнүн катышуулары менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

А.С. Турдубаевдин жана анын кызыкчылыгындагы Н.Т. Эгетаевдин, М.М. Жорокуловдун кайрылуусу бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон күмөндүүлүк саналат.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы Л.П. Жумабаевдин маалыматын угуп, жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 5-апрелинде А.С. Турдубаевдин, анын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Н.Т. Эгетаевдин, М.М. Жорокуловдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 397-беренесинин 4-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 30-апрелиндеги аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап өз талаптарын колдоп, төмөнкүлөрдү белгиледи.

2022-жылдын 9-январында Ош-Исфана жолунун 15-чакырымында И.И. Маматкадиров «ВАЗ 2106» үлгүсүндөгү автоунааны башкарып бара жатып, К.Н. Нажимидиновдун башкаруусундагы «Мерседес Бенц 914» үлгүсүндөгү автоунаанын айынан жол кырсыгына учураган. Натыйжада И.И. Маматкадиров жана ошол эле автоунаада бара жаткан жүргүнчү Алымжан кызы Азиза кырсык болгон жерден каза болушкан.

Бул боюнча Кылмыш-жаза кодексинин 312-беренесинин 3-бөлүгүндөгү кылмыштын белгилери менен Ноокат райондук Ички иштер бөлүмү кылмыштын бирдиктүү реестрине материалдарды каттаган жана каза болгон маркум Алымжан кызы Азизанын мыйзамдуу өкүлү деп атасы А.С. Турдубаевди тааныган.

Аталган иш боюнча 2022-жылдын 22-февралында Ноокат райондук соту Кылмыш-жаза кодекстин 312-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган кылмыш боюнча айыпталып жаткан К.Н. Нажимидиновго карата камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чарасын колдонуу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, аны канааттандыруудан баш тарткан.

Жабырлануучунун мыйзамдуу өкүлү муну менен макул болбостон, Ноокат райондук сотуна кайрылган, сот КЖПКнын 397-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык тергөө судьясынын токтомуна даттануу укугу шектүүгө, айыпталуучуга, алардын адвокаттарына, про-

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

курорго, ошондой эле мүлкүнө камак салынган жактарга таандык, ал эми жабырлануучунун даттанууга укугу жок деп, арызды четке каккан.

Арызданууучунун пикири боюнча, КЖПКнын талашылып жаткан ченеми Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей, ар бир адамга өзүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясында, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет, сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүзөгө ашырылат деп караштырган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет.

Арызданууучу белгилегендей, КЖПКнын талашылып жаткан ченеми жабырлануучунун тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун чектөө менен сот өндүрүшүндөгү тараптардын тең укуктуулугун жана атаандаштыгын жокко чыгарууда. Жазык процессинде тараптын укугун калыбына келтирүү үчүн Кыргыз Республикасынын атынан иш алып барып жаткан тергөөчү, кайсы бир жүйөлөр аныкталгандан кийин, анын макамын «жабырлануучу» деп аныктайт. Мында, жабырлануучунун укугунун көлөмү айыпталуучунукунан кем болбошу керек, ошондо гана жазык сот өндүрүшүндөгү тараптардын тең укуктуулугу жүзөгө ашат.

Андан тышкары, кайрылуу субъекти белгилегендей, бул укук Атуулдук жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакттын 14-беренесинде «баардык адамдар соттун жана трибуналдын алдында тең» деп көрсөтүлгөн. Ушул ченемдин жүзөгө ашырылуусун камсыз кылууну аталган Пактка катышуучу мамлекеттер, анын ичинде Кыргыз Республикасы милдеттенген.

А.С. Турдубаевдин айтымында, адамдын эң негизги укуктарынын бири болуп соттук коргонуу конституциялык укугу саналат. Ал эми талашылып жаткан ченем жабырлануучунун тергөө судьясынын токтомуна жогору турган сот инстанциясына даттануу укугун чектөө менен, аны соттук коргонуу укугунан ажыратууда.

Өз талаптарына жүйө келтирүүнү улантып жатып, арызданууучу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бир катар чечимдеринде камтылган укуктук көз караштарды келтирген.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

2014-жылдын 31-октябрындагы чечимге ылайык «соттук коргонуу укугунун натыйжалуу кепилдиги болуп жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу мүмкүндүгү саналат», 2014-жылдын 31-октябрындагы, 2015-жылдын 9-декабрындагы чечимдерге ылайык «жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугу соттук коргонуу укугунун туундусу болуп эсептелет», 2018-жылдын 4-апрелиндеги чечимге ылайык «сот чечимдерине даттануу укугу сот өндүрүшүнүн чөйрөсүндө инсандын укуктарынын кепилдиктерин бекиткен эл аралык-укуктук актылардын маңызынан жана ар кимге жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугун берген Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктунан келип чыгат. Бул укук соттук коргонуу укугунун курамдык бир бөлүгү болуп саналат жана абсолюттук мүнөзгө ээ, колдонулуу чөйрөсү же болбосо башка жагдайлар боюнча чектелиши мүмкүн эмес, анткени мыйзамсыз, негизделбеген же адилетсиз сот актысы соттук коргоонун каражаты катары кызмат кыла албайт». 2019-жылдын 11-сентябрындагы чечимге ылайык «соттук коргонуу укугу жарандын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлигинин өз билемдигинен гана эмес, соттун ката чечимдеринен да коргоону болжойт. Ошону менен бирге, мындай коргоонун натыйжалуу кепилдиги болуп, жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу мүмкүндүгүнүн өзү да саналат, ал ар бир сот өндүрүшүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен кайсы бир формаларда мамлекет тарабынан камсыз кылынышы керек».

М.М.Жорокуловдун ою боюнча каралып жаткан маселе бөгөт кою чарасынын мөөнөтүн узартуу, өзгөртүү жана жокко чыгаруу учурларына дагы түздөн-түз тиешеси бар.

Жогоруда баяндалган жүйөлөрдүн негизинде, кайрылуучу талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууну суранган.

Жоопкер тараптын өкүлү М.И. Арзиев арызданууучунун жүйөлөрү менен макул эмес жана талашылып жаткан ченем кийинкидей негиздер боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

КЖПКнын 397-беренесинин 2-бөлүгүндө соттун чечимине даттануу укугу бар субъекттер көрсөтүлгөн, анын ичинде жабырлануучу жана анын адвокаты да бар. Ал эми аталган берененин 4-бөлүгүндө тергөө судьясынын токтомуна даттануу укугу жабырлануучу жана анын адвокатына берилген эмес.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

Тергөө судьясы – бул инсандын бузулган укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган сот бийлигинин өз алдынча функциясын аткаруучу болуп саналат.

Ал эми баш коргоо чарасын кароодо талашылып жаткан ченем жабырлануучуга жана анын өкүлүнө тикеден-тике терс таасирин тийгизбейт. Ошондуктан КЖПКнын 397-беренесинин 4-бөлүгүндө, укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары түздөн-түз бузулушу мүмкүн болгон субъекттерге гана даттануу укугу каралган.

М.И. Арзиевдин пикири боюнча, соттук процесстин баардык катышуучуларына тергөө аракеттеринин же соттун чечимдеринин баардыгына даттануу укугун берүү, тергөөнүн жана сот процессинин жүрүшүнө терс таасирин тийгизет жана мамлекеттин укуктук саясатына карама-каршы келет.

М.И. Арзиев баяндалгандын негизинде кайрылуучунун өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү Т.Ж. Мамбетаитов, М.И. Арзиевдин жүйөлөрүн колдоп, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин өкүлү Г.Н. Ишекеева талашылып жаткан ченем боюнча кийинкидей пикирин билдирди.

КЖПКнын 40-беренесинин 4-бөлүгүнүн 17-пунктуна ылайык жабырлануучунун башка укуктар менен катар соттун чечимдерине даттанууга укугу да бар. Аталган Кодекстин 268-беренесинин 5-бөлүгүндө сотко чейинки өндүрүштөгү соттук контролдун процессуалдык тартибине ылайык мүлккө камак салуу жөнүндө тергөө судьясынын токтомуна жабырлануучунун, анын өкүлүнүн апелляциялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгү каралган.

Мындан тышкары, КЖПКнын 5-беренесинин 11-пунктуна ылайык бөгөт коюу чарасы – айыпталуучуга карата тергөөчү, прокурор, тергөө судьясы, сот тарабынан колдонулуучу адамдын укуктарын жана эркиндиктерин убактылуу чектөөчү чара деп белгиленген. Талашылып жаткан ченемге ылайык тергөө судьясынын токтомуна даттануу укугу башкалар менен катар прокурорго да берилген.

Ал эми, Г.Н.Ишекеева белгилегендей, КЖПКнын 34-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык прокурорго жабырлануучунун да кызыкчылыктарын коргоого укук берилген.

Ошону менен бирге, тергөө судьясы айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөсүз экени тууралуу маселени чечпейт. Демек, тергөө судья-

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

сы тарабынан жүзөгө ашырылуучу соттук контроль сотко чейинки өндүрүш стадиясында инсандын бузулган укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган сот бийлигинин өз алдынча функциясы болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Г.Н.Ишекеева КЖПКнын 397-беренесинин 4-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 3-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деген пикирин билдирди.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн жөндүү деп эсептеп, төмөнкүдөй өз пикирин билдирди.

Ал белгилегендей, 2017-жылдын 2-февралындагы №20 өз күчүн жоготкон Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 390-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугуна жабырлануучу жана анын өкүлү ээ болгон.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 100-беренесинин 5-бөлүгүндө сот процессинин катышуучуларынын процесстик укуктары, ошондой эле соттордун чечимдери менен укуктарына жана кызыкчылыктарына тиешеси бар жактардын укуктары, анын ичинде чечимдерге, өкүмдөргө даттануу укугу, ошондой эле аларды жүзөгө ашыруунун тартиби мыйзам менен аныкталат деп белгиленген.

Мыйзам чыгаруучу, колдонуудагы КЖПКдан жабырлануучу жана анын өкүлүнүн тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун алып салууда, кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө адамдын жана жазык сот өндүрүшүндө жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону ыкчам жана толук камсыз кылуу максатын көздөгөн, ошондой эле ашыкча создуктурууну алып салууну жетекчиликке алган.

Себеби кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн милдеттери инсанды, коомду жана мамлекетти кылмыштардан коргоо, инсанды мыйзамсыз жана негизсиз айыптоодон, соттоодон, анын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөдөн коргоо, кылмыштарды тез жана толук териштирүү, кылмыш жасаган жактарды ашкерелеп жана кылмыш жоопкерчилигине тартуу, адилеттүү соттук териштирүү жана кылмыш-жаза мыйзамын туура колдонуу, мыйзамсыз айыпталган же соттолгон учурларда күнөөсүздү токтоосуз жана толук реабилитациялоо, материалдык залалдын, моралдык зыяндын ордун толтурууну камсыз кылуу болуп саналат.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

КЖПКнын 5-беренесинин 6-пунктуна ылайык, айыптоочу тарап болуп прокурор, тергөөчү, тергөө бөлүмүнүн жетекчиси, алгачкы текшерүү органы, жабырлануучу, анын өкүлү, мыйзамдуу өкүлү, жеке айыптоочу эсептелинишет. Андыктан жабырлануучунун укуктары, эркиндиктери жана мыйзамдуу кызыкчылыктары прокурор, тергөөчү жана башка бийликтик ыйгарым укуктарга ээ болгон мамлекеттик органдар, алардын кызмат адамдары тарабынан корголот жана кепилденет.

Бирок, ошону менен бирге, Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берет жана сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүзөгө ашырылат.

Ар кимдин соттук коргонуу укугунун конституциялык кепилдиги Адам укуктарынын жалпы декларациясынын жоболоруна, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактка шайкеш келет, ага ылайык мамлекет адилеттүү, компетенттүү, толук жана натыйжалуу соттук коргонуу укугун камсыз кылууга милдеттүү.

Баяндалгандын негизинде, Э.Б.Искаков талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү күмөндүүлүктү жаратат деген пикирди билдирди.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Ү.У. Конкубаева кайрылуучунун жүйөлөрү менен макул эместигин билдирип, талашылып жаткан ченем боюнча кийинкидей пикирин билдирди.

Тергөө судьясы жүргүзүүчү соттук контроль сот бийлигинин, баарынан мурда, сотко чейинки өндүрүш стадиясында инсандын бузулган укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган өз алдынча функция болуп саналат.

Бөгөт коюу чарасын колдонуу үчүн негиздер болуп, айыпталуучу тергөөдөн же соттон жашырынып кетүүсү же болбосо күбөгө же кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн башка катышуучуларына коркунуч келтирүүсү, далилдерди жок кылуусу, башка жол менен тергөөнү жана ишти сотто териштирүүнү объективдүү жүргүзүүгө тоскоолдук кылуусу, же болбосо кылмыштуу иш менен алектенүүнү улантуусу жөнүндө болжоого жетиштүү негиздер болсо, ошондой эле өкүмдүн аткарылышын камсыз кылуу үчүн тергөөчү, прокурор, тергөө судьясы жана сот өздөрүнүн ыйгарым укуктарынын чектеринде

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

бул адамга карата КЖПКнын 104-беренесинде каралган бөгөт коюу чараларынын бирин колдонушат.

Ү.У. Конкубаеванын пикири боюнча, шектүүнүн же айыпкердин күнөөсү далилденип айыбы угузулганга чейин, аларга карата баш коргоо чарасы канчалык деңгээлде туура тандалгандыгын текшертүү укугун жабырлануучуга берүү менен көйгөйдүн өзөгү чечилбейт, тескерисинче көптөгөн суроолордун жаралышына алып келет.

Ал эми айыпкердин айыбы угузулуп, айыптоо актысы кабыл алынып, кылмыш иш соттук кароого жөнөтүлгөндөн баштап, Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарга ылайык жазык сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүзөгө ашырылат.

Ошондой эле, КЖПКнын 40-беренесинин 4-бөлүгүнүн 17-пунктунда жабырлануучунун соттун чечимдерине даттанууга укугу бар экендиги так көрсөтүлгөн.

КЖПКда көрсөтүлгөн процессуалдык аракеттердин алкагында тергөө судьясы сот бийлигин жүзөгө ашыруунун формасы жана функциясы болгон соттук контролду жүзөгө ашырат жана адамдын укуктарын коргоонун бузулушун болтурбоого да, камсыз кылууга да багытталган. Ушуга байланыштуу, тергөө судьясы чечимди эмненин негизинде кабыл алгандыгынын конкреттүү жагдайларын көрсөтүп, бөгөт коюу чарасын тандоонун негиздерин өзүнүн токтомунда чагылдырышы керек. Бөгөт коюу чарасын тандоодо тергөө судьясына шектүүгө карата туура баа берүү милдети жүктөлөт.

Демек, Ү.У. Конкубаева белгилегендей, талашылып жаткан ченем ар бир адам анын күнөөсү мыйзамда каралган тартипте далилденмейинче жана мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмү менен аныкталмайынча, кылмыш жасаганга күнөөлүү деп эсептелбейт деген адам укугунун принцибин алыстаткан, соттук контролдоонун максатын бурмалап, натыйжада ал адам укуктарынын бузулушуна алып келет деген тыянакка келсе болот.

Жогорудагыларды эске алуу менен, Ү.У. Конкубаева талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама каршы келбейт деген көз карашын билдирди.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министирлигинин өкүлү Ш.З. Мамытканов, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаковдун келтирген жүйөлөрү менен макулдугун билдирип, каралып жаткан маселе боюнча чечимди Кыргыз Республи-

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

касынын Конституциалык сотунун кароосуна калтыраарын белгилеп кетти.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп КЖПКнын 397-беренесинин 4-бөлүгүнүн төмөнкүдөй редакциядагы ченемдик жобосу саналат:

«397-берене. Апелляциялык даттануу укугу

4. Тергөө судьясынын токтому апелляциялык тартипте даттанылышы мүмкүн. Тергөө судьясынын токтомуна даттануу укугу шектүүгө, айыпталуучуга, алардын адвокаттарына, прокурорго, ошондой эле мүлкүнө камак салынган жактарга таандык.».

КЖПК Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы №122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык, ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет (61-берененин 1-бөлүгү).

Эл аралык-укуктук актылардын жоболору менен, атап айтканда, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8, 29-беренелери, ошондой эле Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 2-беренеси (2-пункту жана 3-пункттун «а» пунктчасы), 14-беренеси (1-пункту) менен үндөшкөн, каралып жаткан конституциялык ченемден мамлекет адилеттүү, компетенттүү, толук кандуу жана натыйжалуу соттук коргоого болгон укукту ишке ашырууну камсыз кылууга милдеттүү экени келип чыгат.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

Ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугу мыйзамдык чаралар аркылуу ар кандай кызыкдар адамга бузулган же талашылып жаткан укугун, же мыйзам менен корголгон кызыкчылыгын коргоо максатында сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн берүүнү билдирет.

Соттук коргоого жана ишти жогору турган сот тарабынан кайра каратууга болгон укуктарды чектөөгө жол берилбестик, адам өзү бул укуктардан баш тартпаса, адамдар каалаган маселе боюнча сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө, ошондой эле күчүнө кирген сот актысына жогору турган сотко даттануу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек экендигин болжойт.

Процесстик аракеттерге/аракетсиздиктерге жана чечимдерге даттанууга тийиштүү укук үстөмдүгүнүн негизги принциптери, анын ичинде кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн принциптери кылмыш иштер боюнча сотко чейинки өндүрүш стадиясына да бирдей тарайт.

Өз кезегинде, процесстик аракеттерге/аракетсиздиктерге жана чечимдерге даттануу укугуна ээ болуу жарандарга жана башка адамдарга өз укуктарын жана кызыкчылыктарын ишке ашырууга мүмкүндүк берүүчү эң маанилүү кепилдик болуп саналат. Ал кылмыш иштер боюнча сотко чейинки өндүрүштө өзгөчө маниге ээ, анткени бул этаптагы ыйгарым укуктуу кызмат адамдарынын иши көбүнесе адамдын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин чектеген жазык-процесстик мажбурлоо чараларын колдонуу менен шартталган.

3. Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген сотко чейинки өндүрүш этабындагы соттук коргоого болгон укукту ишке ашыруу кылмыш-жаза процесстик мыйзамдарда соттук контролду, анын ичинде ыйгарым укуктуу кызмат адамдардын процессуалдык аракеттеринин/аракетсиздиктеринин жана чечимдеринин мыйзамдуулугуна да соттук көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу тергөө судьясынын институтун бекитүү жолу менен камсыз кылынган (КЖПКнын 5-беренесинин 58-пункту, 29-беренесинин 8-бөлүгү, 31-беренесинин 2-бөлүгү).

Соттук коргоого болгон жана жогору турган сотторго тергөө судьясынын токтомдоруна даттануу укугунун конституциялык негиздеринин мазмунун ачып берип жатып, Кыргыз Республикасынын конституциялык сот адилеттүүлүгүнүн органы төмөнкүдөй укуктук көз карашты билдирген. Ошентип, 2021-жылдын 17-февралындагы Чечимде, аталган институттун иштеши ар бир адамдын укук коргоо органдарынын мыйзамсыз аракеттеринен жана өзүм билемдигинен коргоо укугун ишке ашыруунун маанилүү кепилдиги болуп

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

саналаары белгиленген. Тергөө судьясы айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөсүздүгүн чечпейт. Демек, ал тарабынан ишке ашырылып жаткан соттук контрол, биринчи кезекте, сотко чейинки өндүрүш стадиясында адамдын бузулган укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын токтоосуз калыбына келтирүүгө багытталган сот бийлигинин өз алдынча функциясы болуп саналат.

Даттанууну кароонун натыйжалары боюнча тергөө судьясы тиешелүү ыйгарым укуктуу кызмат адамынын аракеттерин/аракетсиздигин же чечимдерин мыйзамсыз же негизсиз деп табат, аларды жокко чыгарат же жол берилген бузууну четтетүүгө милдеттендирет, же болбосо даттанууну канааттандыруусуз калтырат.

Ошол эле учурда, бул, сотко чейинки өндүрүштү соттук контролдоонун максаттуу орнотмолорунан четтөө мүмкүн эмес дегенди билдирбейт, анткени тергөө судьясы башка адамдар сыяктуу эле ката кетирүүдөн корголгон эмес. Соттук каталардын мүнөзү иштин чыныгы жагдайларынын реалдуулугун тактоодогу кыйынчылыктар менен гана эмес, ошондой эле укук колдонуунун татаалдыгы менен шартталган. Мына ушундан улам, Баш Мыйзам аларды оңдоонун жана ишти жогору турган соттун кайра кароосу аркылуу жоюунун туура иштеген механизмин укук тутумуна киргизүүнү талап кылат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2020-жылдын 21-октябрындагы өз Чечиминде соттук катанын болуусун аныктоо, соттук актыны жогору турган сот органы тарабынан кайра карап чыгуу жана баалоо жолу менен гана мүмкүн экенин белгилеген. Дал ушул жагдай ишти жогору турган сот тарабынан кайра кароо институттарынын иштешине негизги себеп болуп саналат.

Мыйзам чыгаруучу, сотко чейинки өндүрүш этабынын айыптоо тарабындагы жазык процесстин катышуучусу катары, жабырлануучу тарап үчүн өзгөчө маанилүүлүгүн таануу менен кылмыш-жаза процесстик мыйзамдарда анын процесстик укуктарынын кеңири тизмесин караштырган.

Ошентип, КЖПКнын эски редакциясына (эскертүү: 2017-жылдын 2-февралындагы №20 редакциясы) ылайык, тергөө судьясы чыгарган токтомго шектүү, айыпкер, алардын жактоочулары, жабырлануучу, анын өкүлү, ошондой эле прокурор апелляциялык тартипте даттана алышчу.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу тергөө судьясы институтун киргизүү жана ага сотко чейинки өндүрүштүн бүткүл көлөмүн камтыган алдын ала жана кийинки соттук контролду жүзөгө ашыруу ыйгарым

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

укуктарды берүү менен ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун камсыз кылуу жөнүндөгү конституциялык жобону ишке ашырды. Тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүн караштырып, ал соттук коргоого болгон укуктун курамдык бөлүгү болуп саналган, ар бир адамдын ишти жогору турган сот тарабынан кайра каратууга болгон укугуна конституциялык кепилдикти жүзөгө ашырды.

Конституциялык сот, мыйзам чыгаруучу кылмыш-жаза процесстик мыйзамдарды реформалоо процессинде жабырлануучуну жана анын адвокатын тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугуна ээ болгон субъекттердин катарынан чыгарып салганын белгилейт. Мунун натыйжасында, КЖПКнын талашылып жаткан ченеминин колдонуудагы редакциясында (2021-жылдын 28-октябрындагы №129 редакциясы) жабырлануучунун тергөө судьясынын токтомуна даттануу укугун караган жоболорду камтыбайт. КЖПКнын 397-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, мындай укук шектүүгө, айыпталуучуга, алардын адвокаттарына, прокурорго, ошондой эле мүлкүнө камак салынган жактарга таандык, муну менен, жабырлануучу тарапта тергөө судьясынын токтомуна даттануунун жалгыз гана мүмкүнчүлүгү, прокурор аркылуу даттануу мүмкүнчүлүгү калат.

Ошону менен бирге, прокурор – бул өз компетенциясынын чегинде мыйзамдардын сакталышын көзөмөлдөөгө ыйгарым укуктуу кызмат адамы, анын жүрүшүндө көз карашы жабырлануучунун көз карашынан айырмаланышы мүмкүн. Айыптоочу тарапта мамлекеттик жана коомдук кызыкчылыкты көздөгөн катышуучулар да, жеке кызыкчылыктарды коргогон да катышуучулар бар. Бул өзгөчө жагдайдын болушу, кээде аталган жактардын кызыкчылыктарынын ортосунда олуттуу карама-каршылыктардын пайда болушуна алып келет.

Өз көз карашын коргоо карама-каршы тарап менен болгон мамиледе гана эмес, айыптоо боюнча бирдиктүү позицияны иштеп чыгуу процессинде пайда болгон мамилелерде да болушу мүмкүн. Бул учурда жабырлануучу менен айыптоочу тарапта болгон прокурордун ортосунда коюлган айыптын маңызы боюнча талаш-тартыш келип чыгат. Мындай учурда, жабырлануучу тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгүнөн ажырап калышы мүмкүн.

Мындан тышкары, КЖПКнын 40-беренесинин 4-бөлүгүнүн 17-пунктунда жабырлануучунун соттун чечимдерине даттануу уку-

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

гу каралган. Ошону менен, КЖПКнын талашылып жаткан ченеми жогоруда аталган жобо менен карама-каршылыкта болуп, жабырлануучу тарапты жазык процессинин башка катышуучуларына карата бирдей эмес шарттарга коёт.

Ушуну менен бирге, мыйзам чыгаруучу, мурда берилген укуктардын көлөмүн азайтууга, эгерде ал чектөөчү мүнөзгө ээ болбосо да, жөн гана маанилүү эмес, конституциялык маанилүү негиздердин болуусунда барышы мүмкүн экенин өзгөчө белгилей кетүү керек. Мында, мыйзам чыгаруучунун чечими терең жана кылдаттык менен негизделип, акылга сыярлык, адилеттүүлүк жана өлчөмдөштүк принциптерине жооп бериши керек.

Укуктук жөнгө салуунун бир формасынан экинчисине өтүүдө Баш Мыйзамдын негиз салуучу талабы болуп, жаңы мыйзам күчүнө киргенге чейинки абалына салыштырмалуу, укук субъекттеринин абалынын начарлашына жол бербөө болуп саналат. Бул постулат тынымсыз өзгөрүп туруучу мыйзамдардын шартында укук тутумунун өнүгүшүнө позитивдүү мүнөз берип, өз билемдик ченем жаратуу процессине бөгөт коёт. Бул принциптин жардамы менен укуктук мамилелер негизинен стабилдүүлүккө, ал эми адамдын жана жарандын укуктук абалы – туруктуулукка ээ болуп, мамлекеттин мыйзам чыгаруу ишмердигинин адилеттүүлүгүнө жана гумандуулугуна ишеним жаратат.

Мамлекеттик бийлик органдары тарабынан укуктардын көлөмүнүн өз билемдик менен азайтылышы – мамлекеттин элге карата надстройкалык абалынын далили болуп саналат, бул Конституциянын негизги принциби – Элдик бийлик принциби, Эл менен Мамлекеттин бийлигинин ортосундагы өз ара катышты түздөн-түз белгилеген, Кыргыз Республикасынын эли мамлекеттик бийликтин жападан жалгыз булагы болуп саналат деген конституциялык орнотмо жагынан караганда ылайыксыз (Конституциянын 1-беренесинин 4-бөлүгү).

4. Мыйзамдын жана соттун алдында бардыгынын теңдигинин конституциялык принциби (Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгү) процесстик укук мамилелеринин бардык субъекттерине бирдей колдонулуучу жана жалпы мааниде сотко бирдей жеткиликтүүлүк укугу менен тең атаандаштык мүмкүнчүлүктөрүн кепилдөөчү укуктун бирдиктүүлүгүнөн көрүнөт, ошондой эле мындай териштирүүлөрдө тараптарга болгон мамиле ар кандай дискриминациядан эркин болуусу үчүн шарттарды түзөт. Мындай кепилдик ошондой эле сотторго болгон жеткиликтүүлүккө карата мыйзамга

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

негизделбеген, объективдүү жана жүйөлүү негиздер менен акталбаган ар кандай айырмачылыктарга тыюу салат.

Укук субъекттеринин укуктарынын жана милдеттеринин айырмачылыгына алып келүүчү укуктук жөнгө салуунун ар кандай дифференциациясы мыйзам чыгаруучу тарабынан Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарын, анын ичинде тең укуктуулук принцибинен келип чыккан талаптарды сактоо менен жүзөгө ашырылууга тийиш, аларга ылайык, эгерде айырмачылыктар объективдүү акталган жана негизделген болсо, конституциялык маанилүү максаттарды көздөсө, ал эми бул максаттарга жетүү үчүн колдонулган укуктук каражаттар аларга өлчөмдөш болсо, аларга жол берилет (Конституциялык палатанын 2016-жылдын 11-майындагы Чечими).

Укуктун субъекттери тең шарттарда бирдей абалда болууга тийиш, эгерде шарттар бирдей болбосо, мыйзам чыгаруучу алар үчүн башка укуктук статусту белгилөөгө укуктуу.

Сот адилеттигин жүзөгө ашырууда сот тарабынан колдонулуучу кодулоого жол бербөө жана теңчиликтин жогоруда белгиленген конституциялык принциптери, жарандардын адилеттүү сотко жетүүсүнө жана соттордун адилеттүү чечимди кабыл алуусуна кепилдикти камсыз кылуу үчүн, ошондой эле жарандардын мамлекетке жана мыйзамга ишенүү принцибин сактоо үчүн маанилүү болуп саналат.

Мыйзамдын жана соттун алдында бардыгынын теңдиги тууралуу негизги конституциялык принципке ылайык, Конституция ар кимге сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүзөгө ашырылат деп кепилдик берет (24-берененин 2-бөлүгү, 100-берененин 3-бөлүгү).

Тараптардын тең укуктуулугу жана атаандаштыгы жөнүндө конституциялык жобо процесстин тараптары болуп саналган, карама-каршы процесстик позицияларда турган соттук териштирүүнүн катышуучуларына бирдей укуктарды берүү катары каралат, аларга талаш-тартышты тең жүргүзүүгө мүмкүндүк берет, бирдей укуктук мүмкүнчүлүктөрдү түзөт, демек, өзүлөрүнүн мыйзамдуу кызыкчылыктарын жигердүү коргоо үчүн соттук териштирүүдө чыныгы атаандаштыкты пайда кылат (Конституциялык палатанын 2014-жылдын 21-февралындагы Чечими).

Жогоруда белгиленген конституциялык жобо кылмыш-жаза процесстик мыйзамдардын тиешелүү ченемдеринде өзүнүн өнүгүшүн табат. Ошентип, КЖПКнын 18-беренесинин 1, 3 жана 4-бөлүктөрүнө ылайык кылмыш-жаза сот өндүрүшү айыптоо жана коргоо тараптарынын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

жүзөгө ашырылат. Сот объективдүүлүктү жана калыстыкты сактоо менен тараптардын процессуалдык укуктарын жана милдеттерин жүзөгө ашыруусу үчүн зарыл шарттарды түзөт. Кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышуучу тараптар тең укуктуу. Соттун процессуалдык чечими, ар бир тараптын бирдей негизде катышуусун камсыз кылуу менен изилденген далилдерге гана негизденет.

Ошону менен бирге, сот өндүрүшүн тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүзөгө ашыруу жөнүндө конституциялык жобо, карама-каршы тараптарга – бир соттук процесстин катышуучуларына процесстик мүмкүнчүлүктөрдүн теңдигин камсыз кылуу зарылдыгын билдирет. Мындай мааниде ал, эки тарапка тең процесстик мүмкүнчүлүктөрдү жана каражаттарды берүүгө багытталган, алардын жардамы менен ар бири өз көз карашын коргоп жана карама-каршы тараптын дооматтарын талаша алат, жыйынтыгында бул объективдүү жана адилеттүү сот актысына жетишүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда баяндалгандан, тергөө судьясынын токтомуна даттануу маселесин жөнгө салуудагы, мындай укукту жабырлануучу жана анын адвокатын кошпостон, шектүүгө, айыпталуучуга, алардын адвокаттарына, прокурорго, ошондой эле мүлкүнө камак салынган жактарга гана берген, талашылып жаткан ченем менен орнотулган дифференциацияланган мамиле, конституциялык маанилүү негиздергее ээ эместиги, демек, Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келүүсү келип чыгат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, соттук коргоого болгон укук жана тараптардын тең укуктуулугу менен атаандаштык принциби тууралуу конституциялык кепилдиктерди жүзөгө ашыруу, тергөө судьясынын актысы менен түздөн-түз укуктары жана эркиндиктери козголгон жабырлануучу тарап жана анын мыйзамдуу өкүлдөрү анын токтомуна даттануу укугуна ээ болгон учурда гана толук кандуу болуп эсептелиши мүмкүн деп белгилейт.

Жабырлануучунун сотко чейинки өндүрүш стадиясындагы укуктарын толтуруу маселесин кийинкиге калтырып коюу болбой турганын эске алуу менен, Конституциялык сот талашылып жаткан ченемди Конституцияга ылайык келтиргенге чейин, укук колдонуучу органдар жабырлануучу тарапка Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Чечиминин негизинде тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун берүүгө милдеттүү деп эсептейт.

2022-жылдын
21-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 06-Р

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгү жабырлануучунун тергөө судьясынын токтомуна апелляциялык тартипте даттануу укугун камтыбаган даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыккан укуктук көз караштын негизинде колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тийиштүү өзгөртүүлөрдү демилгелесин.

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 4-бөлүгү ушул Чечимге шайкеш келтирилгенге чейин түздөн-түз Конституция жана Конституциялык соттун Чечими колдонулсун.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

6. Ушул чечим мамлекеттик бийликтин расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

№ 07-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Айсулу Жолдошбековна Айтбаеванын, Улан Омуркул уулунун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаевдин, судьялар М.Р. Бобукееванын, К.А. Дуйшеевдин, Л.П. Жумабаевдин, М.Ш. Касымалиевдин, К.Дж. Кыдырбаевдин, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

кайрылуучу тарап – Айсулу Жолдошбековна Айтбаеванын, Улан Омуркул уулунун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Максат Орозобек уулунун, Мунарбек Эрмаматович Сыдыковдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча Эркин Бакбурович Искаковдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Руслан Арстанович Кулназаровдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун ишеним кат боюнча өкүлү Динмухамет Кенешбаевич Кенешбаевдин катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык отурумда карап чыкты.

Айсулуу Жолдошбековна Айтбаеванын, Улан Омуркул уулунун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацынын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумга даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Ж.А. Шаршеналиевдин маалыматын угуп, келтирилген материал-

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

дарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 30-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.Ж. Айтбаеванын, У. Омуркул уулунун Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацын (андан ары – УБжК) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуусу келип түшкөн.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 28-апрелиндеги аныктамасы менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган. Кайрылуучу тарап сот отурумунда өзүнүн талаптарын колдоп, кийинкилерди белгилеген.

2022-жылы 24-мартта Бишкек шаарынын Биринчи май районунун судьясы адвокат Н.А. Токтакуновду УБжКнын 126-беренеси боюнча майда бейбаштык жасоодо күнөөлүү деп тапкан жана аны беш суткага камакка алууга токтом кылган.

Н.А. Токтакунов жана коргоочусу ушуга байланыштуу Бишкек шаардык сотуна апелляциялык даттануу менен кайрылышкан.

Бирок 2022-жылы 25-мартта укук коргоо кызматкерлери Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун токтомунун негизинде Н.А. Токтакуновду камакка алышкан.

Арыз ээлери УБжКнын 1-беренесине ылайык укук бузуулар жөнүндө мыйзамдар Конституцияга негизделет жана ушул Кодекстен, мыйзамдардан, ошондой эле Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналган Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык күчүнө кирген эл аралык келишимдерден турат деп эсептешет.

Алардын пикири боюнча мыйзам чыгаруучу укук бузууну жасаган жак УБжКда аныкталган негизде жана тартипте жоопкерчиликке тартылууга жатат деп белгилеген.

Кайрылуу субъекттери УБжКнын 56-главасында укук бузуулар жөнүндө иштерди кароо тартиби каралган деп көрсөтүшүүдө.

УБжКнын 535-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык жаза чарасы катары камакка алуу түрүндө каралган укук бузуулар жөнүндө иш укук бузуулар жөнүндө протокол жана башка иштин материалдары келип түшкөн күнү, бирок адам кармалган учурдан тартып

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

48 сааттан кечиктирилбей каралат. Мында УБжКнын 539-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык сот же ыйгарым укуктуу орган (анын кызмат адамдары) укук бузуу жөнүндө иш боюнча кагаз түрүндө же болбосо электрондук кол тамга менен күбөлөндүрүлгөн электрондук документ формасында токтом чыгарат, бул маалыматтар Укук бузуулардын бирдиктүү реестринин автоматташтырылган маалымат тутумуна (АМТ) киргизилет.

УБжКнын 539-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтом, эгер ал даттанылбаса, даттануу мөөнөтү аяктагандан кийин күчүнө кирет.

Арыз ээлери көрсөткөндөй, мыйзам чыгаруучу сот актысын ага даттануу мөөнөтү аяктагандан кийин ал күчүнө кирген учурун белгилеген жана УБжКнын 547-беренесинде укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтомду даттануу тартибин жана мөөнөтүн караштырган, ага ылайык сот УБжКнын 454-беренесинде каралган укук бузуулар боюнча сотко ведомстволук караштуулук боюнча кабыл алынган соттун токтому областтык жана ага теңештирилген соттордо токтомдун көчүрмөсү тапшырылган күндөн тартып он күн ичинде апелляциялык тартипте даттанылышы мүмкүн.

Сотко ведомстволугу караштуу укук бузуулар боюнча кабыл алынган укук бузуу жөнүндө иш боюнча соттун токтомун даттануу укугу жаза тартибине тартылган адамда бар, ал бул укуктан пайдаланса же пайдаланбаса да, ал бул укуктан ажыратылбайт. Демек, кайрылуу субъекттери эсептегендей, мыйзам чыгаруучу токтомдун күчүнө кирүү учурун анын көчүрмөсү тапшырылган күндөн тартып он күн ичинде деп аныктаган. Бирок, мыйзам чыгаруучу ушуга карама-каршы талашылып жаткан ченемде соттун камакка алуу жөнүндө токтому жарыялангандан тартып дароо аткарылат деп белгилеген.

Арыз ээлери болжогондой, талашылып жаткан ченем УБжКнын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдери менен карама-каршылыка гана келбестен, Конституцияда кепилденген даттануу укугун жана ишти жогору турган сотто кайра каратуу укугун дагы жокко чыгарууда. Алсак, бул ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет.

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченемдердин мааниси боюнча ар кимге соттук коргоо укугу кепилденген, ал кандай кызыкдар адам болбосун өзүнүн бузулган укуктарын жана мыйзамдуу

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

кызыкчылыктарын коргоо максатында сотко кайрылуудан, ошондой эле чыгарылган сот актысын жогору турган сотко даттануу мүмкүндүгүнөн турат.

Мында Конституция менен адамдын укуктары менен эркиндиктерин чектөөгө тыюу салынган, жалпыга таанылган принциптер жана эл аралык укуктун ченемдери менен, ошондой эле Кыргыз Республикасы катышуучу болгон мыйзамдарда белгинген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдер менен анын кепилдиктери каралган.

Кайрылуунун авторлору 2020-жылдын 21-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Чечиминде баяндалган укуктук позицияга шилтеме кылат, ага ылайык соттук катанын белгилениши сот актысын жогору турган сотто кайра кароо жана ага баа берүү аркылуу гана болушу мүмкүн. Дал ушул жагдай ишти жогору турган сотто (апелляция) кайра кароо жана сот актыларын кассация тартибинде кайра кароо институттарынын иштешинин негизги себеби болуп саналат.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу УБжКнын 566-беренесинде камакка алуу жөнүндө токтом жарыялангандан тартып токтоосуз аткарылат деген ченемди орнотуп, жарандарды ишти жогору турган сотто кайра каратуу укугуна болгон конституциялык кепилдиктен ажыраткан.

Кайрылуу субъекттери, укук колдонуу практикасы «соттук актынын мыйзамдуу күчүнө кирүүсү» жана «сот актысын токтоосуз аткаруу» деген түшүнүктөр ортосунда айырма жок экендигин көрсөтүп жатат деп белгилешет. Анын менен, мыйзам чыгаруучу мыйзамдуу күчүнө кире элек сот актысын токтоосуз аткарылышын өзүнчө берене менен көрсөткөн, бул мыйзамдуулук, мыйзам алдында бирдейлик, күнөөсүздүк презумпциясы жана акыйкаттуулук сыяктуу негиз салуучу принциптердин бузулушу болуп саналат.

А.Ж. Айтбаева жана У. Омуркул уулу эл аралык укуктун, анын ичинде Адам укуктарынын бүткүл жалпы декларациясы жана Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө пактынын катышуучусу болгон мамлекеттердин ар кимдин компетенттүү улуттук сотторунда укуктарын эффективдүү калыбына келтирүү кепилдиктерин камсыз кылуу милдеттерин орноткон жана ал үчүн чакырылган ченемдерине да шилтеме жасашууда.

Баяндалганды эске алуу менен, арыз ээлери талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранышууда.

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Жоопкер тараптын өкүлдөрү М. Орозобек уулу, М.Э. Сыдыков арыз ээлеринин жүйөлөрү негизсиз, ал эми талаптары кийинкидей негиздер боюнча канааттандырылууга жатпайт деп эсептешет.

УБжК сот токтомунун мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүү үчүн жогору турган сот инстанциясына кайрылуу мүмкүндүгүн караштырат.

Алсак, белгиленген укук УБжКнын 547-беренесинин 3-бөлүгүндө регламенттелген. Өз кезегинде, М.Э. Сыдыков көрсөткөндөй, апелляциялык даттанууну кароо аныктама түрүндө чыгарылат, мыйзамдуу күчүнө токтоосуз кирет жана даттанууга жатпайт (УБжКнын 552-беренеси).

Камакка алуу жөнүндө соттун токтому чыгарылгандан кийин, башкача айтканда соттун токтому күчүнө киргенге чейин, аны токтоосуз аткаруу жөнүндө ченем талаптарынын конституциялуу эместиги туурасында, жоопкер тараптын өкүлү терс кесепеттерди ыкчам болтурбоону эсепке алуу менен, сот токтому мыйзамдуу күчүнө киргенден кийин аткарылуусу, УБжКда көрсөтүлгөн фактылар боюнча кол салуу объектиси үчүн дагы, укук бузуунун субъектиси үчүн дагы токтотулбай аткарылышын болжогон аракеттерди жүзөгө ашыруу мүмкүн эместигине алып келиши мүмкүн деп болжойт.

М.Э. Сыдыков жаза чарасынын эң эле катуу түрү катары адамды камакка алууну судья укук бузуулардын белгиленген түрлөрү үчүн гана берет, ал эми камакка алынгандар ички иштер органдары аныктоочу жерлерде камакта болушуп, аларды кармоо мөөнөтү камакка алуу мөөнөтүнө кошулуп эсептелинет деп белгилейт.

Жоопкер тараптын өкүлү укук бузуу жөнүндө токтом чыгарылган учурдан тартып, же чечим чыгаруу учурунда аткарылууга тийиш деп болжойт. Мындай учурда, Конституциянын 59-беренесинин 6-бөлүгүндө ушул берененин жоболору бузуу менен кармалган же камакка алынган ар бир адам мыйзамда белгиленген тартипте жана өлчөмдөрдө мамлекеттин эсебинен зыяндын ордун толтуруп, компенсация алууга укуктуу. Алдын ала мыйзамсыз же негизсиз кармоо же камакка алуу аныкталган учурда тийиштүү кызмат адамдары жазык жоопкерчиликтүү болушат.

Жогорку Кеңештин экинчи өкүлү М. Орозобек уулу М.Э. Сыдыковдун жүйөлөрүн колдоду.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков УБжКда ушул Кодекстин 566-беренесинин биринчи абзацынын конституциялуулугунда аныксыздык бар деп эсептейт.

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Алсак, УБжКда укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтом, эгерде ал даттанылбаса, даттануунун мөөнөтү бүткөндөн кийин мыйзамдуу күчүнө кирет деп белгиленген (539-берененин 6-бөлүгү).

УБжКнын 547-беренесинин 3-бөлүгүндө сотко түздөн-түз караштуу укук бузуулар боюнча кабыл алынган сот токтомдорун апелляциялык тартипте даттануу укугу каралган.

Бирок УБжКнын 566-беренесинин биринчи абзацы менен камакка алуу жөнүндө соттун токтому чыгарылгандан кийин аткарууга келтирүүнүн тартиби регламенттелген.

Ушуну менен бирге Жогорку соттун өкүлү УБжКнын 49-беренесин көрсөтөт, ага ылайык жаза чарасын колдонуу жөнүндө соттун же болбосо тиешелүү ыйгарым укуктуу органдын чечими күчүнө кирген учурдан тартып адам укук бузуу жасагандыгы үчүн жоопкерчиликке тартылды деп эсептелет.

УБжКнын 555-беренесинин 2-бөлүгүндө жаза чарасын колдонуу жөнүндө токтом мыйзамдуу күчүнө кирген учурдан тартып аткарылууга тийиш.

Ушуну менен байланышта, УБжКнын 28-беренеси менен камакка алуу жаза чараларынын бири болгондуктан, жогоруда көрсөтүлгөн жоболор камакка алуу жөнүндө сот чыгарган токтомго карата дагы колдонулат.

Ошентип, Э.Б. Искаковдун пикири боюнча УБжКда соттун камакка алуу жөнүндө токтомунун мыйзамдуу күчүнө кирүүсү жөнүндө өз алдынча ченем каралган эмес, ушуга байланыштуу УБжКнын 539-беренесинин 6-бөлүгүндө белгиленген жалпы ченем колдонулат, башкача айтканда, укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтом, эгерде ал даттанылбаса, даттануунун мөөнөтү бүткөндөн кийин мыйзамдуу күчүнө кирет.

Укук бузуулар жөнүндө мыйзамдардын өзүндөгү карама-каршылыктар, маселен, соттун камакка алуу жөнүндө токтомунун күчүнө кирүүсү тууралуу жоболорду камтыбастан токтоосуз аткарылышы, кылмыш жана/же жорук жасоодо күнөөсү мыйзамда белгиленген тартипте далилденмейин жана мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысы менен белгиленмейин адамды күнөөлүү эмес деп табуу жөнүндө конституциялык ченемге ылайык келбейт.

Андан тышкары, белгиленген принциптин бузулушу материалдык чыгымдын жана моралдык зыяндын ордун сот тартибинде толтуруп берүү үчүн негиз болот (Конституциянын 57-беренесинин 1-бөлүгү).

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Баяндалганды эске алуу менен, Э.Б. Искаков адам укуктарынын бузулушунун мүмкүн болуучу шарт-жагдайларды жокко чыгаруу үчүн УБжКдагы карама-каршылыктарды четтетүүнү жана соттун камакка алуу жөнүндө токтомдорунун мыйзамдуу күчүнө кирүүсүн мыйзамдар менен өзгөчө тартибин орнотууну сунуштайт.

Юстиция министрлигинин өкүлү Р.А. Кулназаров жоопкердин укуктук көз карашын колдоп, талашылып жаткан ченемди Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп табууну суранды.

Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун өкүлү Д.К. Кенешбаев анык укуктук көз карашын билдирген жок.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык кайрылууда көрсөтүлгөн маселе боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөндүүлүктү туудурган бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацы саналат:

«**566-берене. Камакка алуу жөнүндө токтомду аткаруунун мөөнөттөрү**

Камакка алуу жөнүндө соттун токтому чыгарылгандан кийин токтоосуз аткарылат.».

Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө Кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы № 122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп саналат.

2. Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасы демократиялык жана укуктук мамлекет.

Коомдун ар бир мүчөсү бардыгы үчүн жүрүм-турумдун жол берилүүчү жалпы эрежелерди сөзсүз сактап келгенде, демократиялык жана укуктук мамлекеттин шарттарында гана адамдын татыктуу жашоосу жана эркин өнүгүүсү болушу мүмкүн. Ушуга байланыштуу,

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

ушундай мамлекеттик механизмди курууда мыйзамдуулук, коопсуздукту камсыздоо жана коомдо туруктуу укуктук тартипти орнотуу маселелери өзгөчө маниге ээ болот.

Укуктук тартип, коомдук мамилелердин жөнгө салынуусунун сапаттуу абалы катары мыйзамдуулуктун талаптарын жүзөгө ашыруунун натыйжасында түзүлөт жана укук субъектилеринин укук ченемдүү жүрүм-турумунан билинет.

Мыйзамдуулукту жана укуктук тартипти бекемдөөдө негизги багыт болуп укук бузууларга каршы натыйжалуу күрөшүү жана жасалган кылмыштар үчүн жоопкерчиликтин сөзсүз болушун камсыз кылуу талабы саналат. Азыркы шарттарда жоопкерчиликтин сөзсүз болушу кылмыштарга жана башка укук бузууларга каршы натыйжалуу күрөшүүнүн, өлкөдөгү мыйзамдуулуктун жалпы абалынын маанилүү көрсөткүчү болуп саналат.

Укук бузууларды жасагандыгы үчүн жоопкерчиликтин сөзсүз болуу принцибинен ар кандай кетүү укукка каршы жана жол берилгендик жөнүндө нагыз маалыматты объективдүү кабыл алууну бурмалайт, укук бузуучуларда алар жасаган укук бузууларга байланыштуу контролсуздук жана жазаланбастык маанайды жаратат. Ошол эле учурда, укук бузуучуларды тийиштүү жана сөзсүз жаза тартуу жарандарда колдонуудагы укук тартиптин бышыктыгы тууралуу ишенимди арттырат, мамлекеттик бийликтин калыстыгына, алардын өмүрү, ден соолугу, мүлкү, укуктары жана кызыкчылыктары бекем корголо тургандыгына ишенимди бекемдейт. Бул, өз кезегинде, жарандарда укуктук аң-сезимдин жана укуктук маданияттын, жоопкерчиликтин жана тартиптүүлүгүн, андан дагы алардын коомдук-пайдалуу ишмердигинин жигердүүлүгүн көтөрүүгө көмөк болот.

Адамдын укукка каршы жүрүм-турумунун негизги себеби адамдын социалдык чөйрөсүн туруктуу тиричилигин майтарууга багытталган ар түрдүү диссонанстарга байланыштуу.

Мындай карама-каршылыктардын өрчүшү укук бузуулардын өсүшүнө алып келет.

Жоруктун коомдук зыяндуулук даражасы ар кандай болушу мүмкүн, бирок анын бар болушу аны укук бузууларга киргизүү үчүн милдеттүү. Укук бузуулар коомдук турмуштун ар кандай тараптарына кол салат, жалпысынан коомго мыйзамдуулуктун режимин орнотуунун жолунда анын кыймылын басаңдатып, олуттуу зыян келтирет. Укук бузуулардын социалдык табияты алардын натыйжаларынан, коомдун саясий, коомдук, экономикалык кызыкчылыкта-

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

рына, жарандардын жеке укуктары менен эркиндиктерине, мүлктүк кызыкчылыктарына зыян келтирген деңгээлинен көрүнөт.

Укуктук жөнгө салууга дуушар болуучу мамилелер аябай ар түрдүү, демек, укук бузуулар менен келтирилген зыян дагы ошончолук ар түрдүү. Зыян материалдык жана моралдык, өлчөмдүү жана өлчөмсүз, физикалык жана рухий, маанилүү жана маанилүү эмес, калыбына келтирилгендей жана калыбына келбес болушу мүмкүн. Зыяндын көрүнүш формалары, анын өнүгүү стадиялары ар түрдүү жана жекече болот.

Динамикалык өзгөрүлүп жаткан коомдун бүгүнкү күнүндө адамзаттын турмуш-тиричилигинин бардык чөйрөлөрүнүн кеңейүүсү жана татаалдашуусу шартында, укук бузуулар дагы ар кандай түрдүү мүнөзгө ээ болууда.

Ошентип, коомдун жалпы бакубаттуулугу укук тартибинин абалы менен мыйзамдуулуктун деңгээлине түздөн-түз көз каранды болгондуктан, мыйзам чыгаруучу укук бузууларга каршы күрөштө эки негизги багытты аныктаган – укук бузуулардын жасалышын алдын алуу (превентивдүү функция) жана жасалган укук бузуулар үчүн юридикалык жоопкерчиликти ырааттуу жүзөгө ашыруу (тарбия функциясы). Ушуга байланыштуу кабыл алынган УБжК укук бузууларды жасаган үчүн жоопкерчиликтин принциптерин жана чараларын караштырат, кайсыл жоруктар укук бузуу болуп саналаарын, алар тууралуу иштерди кароо тартибин, аларды жасагандыгы үчүн жаза чараларын жана башка укуктук кесепеттерди аныктайт.

3. УБжКга ылайык жеке же юридикалык жак жасаган, ал үчүн аталган Кодекс менен жоопкерчилик каралганукукка каршы, күнөөлүү жорук (аракет же аракетсиздик) укук бузуу болуп табылат.

Жасалган укук бузуу үчүн мамлекет колдонуп жаткан таасир этүүчү чаралар болуп төмөнкүлөр саналат: эскертүү, коомдук жумуштар, айыптар, чет өлкө жарандарын чыгаруу, камакка алуу.

Жаза чараларын колдонууда жасалган укук бузуунун мүнөзү, келтирилген зыяндын өлчөмү, жаза чарасын оорлотуучу же жеңилдетүүчү жагдайлар, ал эми жеке жак болсо, укук бузуучунун ким экендиги дагы эсепке алынат.

Укук бузуучу карата камакка алууну белгилөө превентивдүү функцияны аткарат, анын ориентири укук бузуучунун өзүн дагы, башка жакты дагы жаңы укук бузууларды жасоодон кармануу багытталган (УБжКнын 28-беренеси).

Ошентип, камак алуунун максаты укук тартибин калыбына келтирүү жана адамды тарбиялоо, ошондой эле бул адамдын өзү да,

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

башка адамдар дагы жаңы укук бузууларды жасоону болтурбоо (УБжКнын 33-беренесинин 2-бөлүгү) болуп саналат.

УБжК үй-бүлөлүк зомбулук көрсөтүү; берилген убактылуу коргоо ордеринин шарттары аткарылбаган; майда бейбаштык; комендантык сааттын талаптарын (шарттарын) сактабаган; мас абалындагы айдоочунун транспорт каражатын башкаруусу, мас абалындагы адамдын, же болбосо бул каражатты башкарууга укугу жок адамдын автомототранспорт каражатын башкаруусу; аскер кызматын өтөө тартибин, кароол кызматын өтөө эрежелерин, коомдук тартипти кайтаруу жана коомдук коопсуздукту камсыз кылуу боюнча кызматты бузуу; ооруну симуляциялоо же өзүнө кандайдыр бир жаракат келтирүү (денесине зыян келтирүү) жолу менен аскер кызматынын милдеттерин аткаруудан качуусу учурларында камакка алууну караштырат (УБжКнын 70, 71, 126, 129, 193, 423-426-беренелери).

Алкоголдук мас же болбосо баңгизаттарын, психотроптук же башка мас кылуучу каражаттарды колдонуудан улам мас абалында адамдын укукка каршы жүрүм-турумду улантуусу, согуштук же өзгөчө абал шарттарында, же болбосо коомдук кырсыктардын шарттарында укук бузууларды жасоо оордотуучу жагдайлар болуп таанылат (УБжКнын 46-б.).

Мыйзам чыгаруучу УБжКнын 33-беренесинде сот салган камак укук бузуучуну ички иштер органдары аныктаган жайларда коомдон обочолонтуу шарттарында кармоодо турат жана жети суткага чейинки мөөнөткө колдонулат деп аныктаган.

Өз кезегинде, камакка алуу жөнүндө соттун токтому чыгарылгандан кийин дароо аткарылат (УБжКнын 566-беренеси).

Маселен, коомдук тартип менен коомдук коопсуздукка кол салган жогоруда белгиленген укук бузуулар боюнча камакка алуунун алдында көбүнчө кармоо жүргүзүлөт. Кармоо укук бузуулар жөнүндө иштер боюнча өндүрүштү камсыздоо чарасы катары, анын ичинде укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтомду аткарууга багытталган.

Укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтомду аткаруу укук бузуу жөнүндө мыйзамдарды жүзөгө ашыруу жаатындагы укук колдонуучулук процесстин жыйынтыктоочу этабы болуп саналат.

Конституциялык сот укуктук жөнгө салуунун кабыл алынган үлгүсүнүн социалдык-укуктук максаты камакка алуу жөнүндө токтомдун процесстик-укуктук мааниси кийинкидей болуп камтылган өзгөчөлүгүн алдын ала аныктайт деп эсептейт.

Камакка алууну токтоосуз аткаруу зарылдыгы жазанын сөзсүз болуу принцибин жүзөгө ашыруу менен, ошондой эле укук кор-

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

гоочулук механизмдин иштеп турушун жана натыйжалуулугун камсыз кылууга багытталган жана өзгөчө тартипте аткарылышын талап кылган жазанын бул түрүнүн спецификасы менен шартталган, анткени башка кандай гана учурда болбосун, УБжКда каралган максаттар менен милдеттер тиешелүү даражага жеткирилбей, камакка алуунун аткарылышын кийинкиге калтыруунун ар кандай формасында, анын ичинде сот актысы даттанылганда да укук бузуучу жазадан качууга же жаңы укук бузууларды жасоого мүмкүндүк алган шарттарга алып келиши мүмкүн.

Андан тышкары, камакка алуунун токтоосуз аткарылышы укук бузуулар чөйрөсүндөгү мамлекеттин юрисдикциялык органдарынын эмгекти көп талап кылуучу жумушту этибарга албоого, алардын социалдык маанилүүлүгүн жана коомдук баркын жокко чыгарууга, мыйзамдын күчүнө жана кадыр-баркына ишенимге шек келтирүүгө, маселен, укук коргоочулук функцияларды аткарган укук коргоо органдарында укук коргоочулук ишинин натыйжалуулугун жалпысынан төмөндөтүүгө, ошондой эле укук коргоо органдарынын бардык аракетин жокко чыгарууга жол берилбегендик менен шартталган. Ошон үчүн, камакка алуу жөнүндө соттун токтомунун токтоосуз аткарылышы жөнүндө мыйзам чыгаруучунун логикасы жаза чарасынын ушул түрүнүн аткарылышынын актуалдуулугун сактап калуу зарылдыгына негизделген.

УБжК коомдук тартипти одоно бузгандык, коомдук коопсуздукка, башкаруу тартибине кара ниеттик менен кол салуу үчүн камакка алууну колдонууну караштырып (УБжКнын 70, 71, 126, 129, 193-беренелери), конкреттүү берененин санкциясына ылайык альтернативдүү жазаны тандап алуу мүмкүндүгүнө жол берет (423-426-беренелерден тышкары), бул сотко укук бузууну жасаган үчүн жоопкерчиликке тартуу максатына жетишүү үчүн гана камакка алуу колдонулганда, укук тартибин камсыз кылуунун өз максаттары боюнча башка жаза чарасын колдонуу натыйжалуу болбогон өзгөчө учурларда гана камакка алууга жол берет.

Ошентип, камакка алуу сыяктуу жаза чарасынын мындай түрүн колдонуу, баарыдан мурда, коомдук кызыкчылыктарды жана коомдук коопсуздукту кайтарууга багытталгандыктан, ал өзүнүн иштеп турушун актайт.

Ошол эле учурда, административдик камакка алуу административдик жазанын кыйла катуу түрү болуп, ал адамдын эркиндик жана жеке кол тийбестик сыяктуу адамдын негизги жана ажырагыс укуктарын чектөө менен байланыштуу болоорун эске алуу зарыл. Ушуга

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

байланыштуу, административдик камакка алууну дайындоо, аткаруу жөнүндө мыйзамдардын ченемдери, ошондой эле даттануу тартиби коомдук жана жеке кызыкчылыктар ортосунда тең салмактуулукту издештирүүдө соттук коргонууга болгон негизги конституциялык укук бузулбагандай жана сот адилеттигине натыйжалуу жетишүү камсыздалгандай болуш үчүн абдан ойлонуштурулгандай болуш керек.

4. Адамды жана жаранды соттук коргоо сот адилеттигин жөнөтүү процессин мыйзамдар менен жөнгө салууну болжойт, ал аны жүзөгө ашыруунун конкреттүү кепилдиктерин караштырат жана укуктарды натыйжалуу калыбына келтирүүнү камсыз кылат.

Соттук коргонууга болгон укук адамдын, жарандын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын гана эмес, мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлигинин өзүм билемдигинен да, соттун ката чечимдеринен дагы кайтарууну болжойт. Бул учурда адамдын, жарандын бузулган укуктары менен эркиндиктерин коргоонун жана калыбына келтирүүнүн жалгыз натыйжалуу ыкмасы – мыйзамдуу күчүнө кирген жана кирбеген сот актыларын жогору турган сот тарабынан кайра кароону мамлекет тарабынан кайсыл бир формаларда (ар бир сот өндүрүшүнүн өзгөчөлүктөрүн эсепке алуу менен) камсыздала турган мүмкүндүк болуп саналат (Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгү, 61-берененин 1-бөлүгү). Белгиленген ыкмалар ар бир инсандын конституциялык дөөлөттөрү жана коомдогу укуктук мамилелердин стабилдүүлүгү ортосунда тең салмактуулукту кармап туруунун зарыл шарты катары сот актыларынын калыстыгын жана мыйзамдуулугун кепилдөөгө чакырылган.

Мамлекет ката сот актыларынан жабыр тарткан адамдардын укуктарынын бузулушун четтетүүгө көмөк көрсөтүүгө, аларга мыйзамда тыюу салынбаган ар кандай ыкмалар менен өзүнүн укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо мүмкүндүгүн камсыз кылууга милдеттүү. Укуктарды калыбына келтирүү мүмкүн эмес болгон шарттарды жаратуу мамлекет жана анын органдары өзүнүн конституциялдык милдеттенмесин аткарбай жатат деп бааланыш керек.

Укук бузуулар жөнүндө мыйзамдар менен укук бузуу жөнүндө иш боюнча токтомго даттануу токтомдун көчүрмөсүн алган күндөн тартып, он күн ичинде даттануу мүмкүндүгү каралган (УбжКнын 547-беренесинин 3-бөлүгү). Бул мүмкүндүк юрисдиктик процессте юридикалык кепилдиктерди, колдонулуп жатанка жазалардын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн камсыз кылууну жана сактоону,

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

соттук катадан коргонуу укугун өзүнө камтыган эбегейсиз укук катары соттук коргоо укугун бекиткен Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнүн талаптарына аткарууну жүзөгө ашыруунун маанилүү формасы болуп саналат.

Сот адилеттигин ишке ашыруунун жалпы принциптеринен келип чыксак, мыйзамдуу күчүно кирген сот актылары гана аткарылууга жатат, демек, камакка алуу жөнүндө токтомду токтоосуз аткаруу жөнүндө талаптын талашылып жаткан ченемде камтылышы, бул актылар кабыл алынган учурдан тартып, башкача айтканда, УБжКнын 539-беренесинин 6-бөлүгү менен белгиленген жалпы тартиптен айырмаланган өзгөчө тартипте күчүнө кирет дегенди билдирет. Мыйзам чыгаруучу каралып жаткан учурда өз эркин билдирүүнүн мындай ыкмасын укуктук ченемдердин куралуу жана жуурулуу эрежелерин эсепке албастан кыйла оптималдуу логикалык жана техникалык-юридикалык ыкманын колдонулушу укуктук аныктык принцибине жооп бербейт жана укук колдонууда олуттуу кыйынчылыктарды жаратат. Мында, мыйзамдуу күчүнө кирбеген сот актысына даттануу мүмкүндүгүн болжогон сотук каттаны четтетүү ыкмаларынын бирин жокко чыгарат.

Ошону менен бирге текшерүү ыкмаларынын биринин болбогондугу ката сот актысынан соттун коргоо укугунунан толук ажыратылат дегенди билдирбейт. Конституциялык принциптердин көз карашынан мындай укуктук жөнгө салууга жол берилгендик, биринчиден, кабыл алынган укуктук ченем максаттын маанисине көз каранды, экинчиден, мындай мамиленин натыйжасында инсандын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарына келтирилген зыянга салыштырмалуу коом алып жаткан пайдасы артыкчылык кылабы деген маселеге көз каранды.

Индивиддин камакта болуу мөөнөтү жети суткадан ашуун болбостугун, ал эми ишеничтүү жана туруктуу укуктук тартиптен коомдун бүтүндөй бакубаттуулугу көз каранды экендигин эсепке алып, Конституциялык сот ар кимдин, анын ичинде ката сот актысы менен келдитирилген материалдык жана моралдык зыяндын орду толуктала турган укугу тууралуу конституциялык кепилдикти эске алып, талашылып жаткан ченемде камтылган чектөө конституциялык маанилүү максаттарга өлчөмдөш жана Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгүнүн талаптарына жооп берет. Демек, камакка алуу жөнүндө соттун токтомунун токтоосуз аткарылышы тууралуу буйрукчул талап Конституцияга карама-каршы келүүчү катары баалانышы мүмкүн эмес.

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

Ошол эле учурда камак адамдын эркиндик сыяктуу жеке багына олуттуу кол салуу болуп саналат. Өмүргө, эркиндикке жана жеке кол тийбестикке болгон укук – бул биринчи субстантивдик укук, аны Адам укуктарынын жалпы декларациясы коргойт (3-берене), бул жеке адамдар үчүн дагы, бүтүндөй коом үчүн дагы ушул укутун чоң мааниси жөнүндө кабар берет. Эркиндик менен жеке кол тийбестик өзүнөн-өзү эле дөөлөт эмеспи, ал эми эркиндиктен ажыратуу адамдын башка укуктарынын жүзөгө ашырылуусуна негизги жолтоо болуп саналат.

Ушуну эсепке алуу менен, Конституциялык сот камакка алуунун болушунча кыска мөөнөтү дагы адамдын укуктары менен эркиндиктерине олуттуу таасирин тийгизет деп белгилейт. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу камакка дуушар болгон адамдын укуктарын соттук коргоо аркылуу, сот даттануу түшкөн учурдан тартып 48-сааттан кечиктирбестен жогору турган сотто аны каратуу мүмкүндүгү сыяктуу кошумча кепилдиктерди караштырууга милдеттүү. Мында кармоонун мөөнөтү административдик камактын мөөнөтүнө кошуп эсептелиш керек. Аны менен, камакк алуу жөнүндө соттун токтомунун токтоосуз аткарылышы жөнүндө эреже мүмкүн болуучу соттук катаны тезинен оңдотуу кепилдиги тең салмактанган.

Ченемдик жөнгө салуунун мындай чарасы субъективдүү укуктардын нагыз көлөмүн олуттуу өзгөртпөйт, бирок индивидге катасы бар сот актысы келтирилиши мүмкүн болгон зыянды кескин азайтат.

Мыйзам чыгаруучу орнотулуп жаткан укуктук жөнгө салууну ар кыл чечмелөөнү жана укуктук колдонууну жокко чыгаруу үчүн анын формасына тийиштүү кам көрүүгө милдеттүү. Ошон үчүн УБжКга укук бузуу жөнүндө ар кандай сот актыларынын күчүнө кирүү тартибин жөнгө салуучу укуктук ченемдердин коллизиясын четтетүүгө жана толук макулдашылуусуна жетишүүгө жана жогору турган соттон кайра каратууга багытталган тийиштүү түзөтүүлөрдү кабыл алуу зарыл.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-беренесин, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелеренин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И :

1. Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 566-беренесинин биринчи абзацы Кыргыз Республикасынын Кон-

2022-жылдын
26-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 07-Р

ституциясынын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыккан жана 48 саат ичинде жогору турган соттон камакка алуу жөнүндө токтомду кайра карап чыгуунун өзгөчө тартибин караган тийиштүү мыйзам долбоорун иштеп чыксын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

3. Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексине тийиштүү өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин камакка алуу жөнүндө соттун токтомуна даттануу берилген учурдан тартып 48 сааттан кечиктирилбестен жогору турган соттон кайра каратуусу жүзөгө ашырылат деп орнотулсун.

4. Чечим акыркы жана даттанууга кайра жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга жатат.

6. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

№ 08-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

«Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын,

кайрылуучу тарап – «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарын айдоочулардын союзу» коомдук бирикмесинин өкүлдөрү – Евгений Николаевич Коняшиндин, Бексултан Токторбекович Мамбеталиевдин;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунда Президенттин жана Министрлер Кабинетинин кызыкчылыктарын ишеним кат боюнча көздөгөн Президенттин Администрациясынын укуктук камсыздоо бөлүмүнүн башчысынын орун басары Гулзаада Назаркуловна Ишекееванын, Бишкек шаарынын мэриясынын муниципалдык мүлкүн башкаруу боюнча департаментинин ишеним кат боюнча өкүлү Гуласел Абубакировна Джураеванын катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку со-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

тунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарын айдоочулардын союзу» коомдук бирикмесинин кайрылуусу себеп болгон.

Бул ишти кароого негиз болуп «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Конституцияга ылайык келүү маселесинде келип чыккан күмөндүүлүк саналат.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдары менен таанышып чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2021-жылдын 7-октябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарын айдоочулардын союзу» коомдук бирикмесинин «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-бере-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

несинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 9-мартындагы токтому менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын колдоп, кийинкилерди белгиледи.

Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун 2014-жылдын 3-мартындагы, 2017-жылдын 21-августундагы чечимдери менен Бишкек шаарындагы жер участокторуна укук берүү боюнча комиссиянын (мындан ары – Комиссия) баш тартуусун мыйзамсыз деп таануу жөнүндө «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарын айдоочулардын союзу» коомдук бирикмесинин (мындан ары – Коомдук бирикме) доо арыздары канааттандырылган. Ушул эле чечимдер менен Бишкек шаарынын мэриясынын Жер ресурстары башкармалыгына Коомдук бирикменин укуктары, эркиндиктери жана мыйзамдуу кызыкчылыктары жаатында жол берилген бузууларды толугу менен жоюу сунушталды.

Комиссиянын 2021-жылдын 8-апрелиндеги отурумунда Коомдук бирикмеге жер тилкелерин мөөнөтсүз, бекер пайдаланууга берүүдөн баш тартылган, ал эми Коомдук бирикме жаңы жер тилкелери боюнча маселе көтөрбөй, автопарктар жана коллективдүү гараждар катары көп жылдар бою пайдаланылып келе жаткан жер участокторун мыйзамдаштырууну жана ага тиешелүү документтерди алууну гана талап кылган.

Бишкек шаарынын Административдик сотунун 2021-жылдын 24-майындагы аныктамасы менен Комиссиянын 2021-жылдын 8-апрелиндеги чечимин жараксыз деп табуу бөлүгүндөгү Коомдук бирикменин административдик доо арызы четке кагылган.

Бишкек шаарынын мэриясынын Коомдук бирикмеге берген жообунда Комиссиянын чечимин кайра кароо Жер ресурстары башкармалыгынын ыйгарым укуктарына кирбей тургандыгы көрсөтүлгөн. Мында аталган башкармалык «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу айрым маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун жер участогуна укук берүү боюнча комис-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

сиянын чечими сот тартибинде талашуу предмети боло албайт деп көрсөтүлгөн бөлүгүнө шилтеме жасаган.

Коомдук бирикме талашылып жаткан жобонун аракети аларды соттук коргонуу укугунан иш жүзүндө ажыратат деп эсептейт, ал эми бул адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга тыюу салууну караган Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнүн талаптарынын күчүнөн улам жол берилгис болуп саналат.

Арыз ээлери комиссиянын чечимине сотко даттануу мүмкүндүгүнүн жоктугу Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргонуу укугун чектөө болуп саналат, анткени сот өндүрүшүнүн милдети бузулган укукту калыбына келтирүүдө турат деп белгилешүүдө.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде Коомдук бирикме Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун аталган токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобону Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Жоопкер тараптын өкүлү М.Н. Сапиянова каралып жаткан маселе боюнча кийинкидей көз карашты билдирди.

Конституциялык соттун ыйгарым укуктары Конституция жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам менен аныкталган. Алсак, Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктунда, ошондой эле конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктунда Конституциялык сот мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө иштерди чече тургандыгы белгиленген.

Баш Мыйзам Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленуму Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук тажрыйбанын маселелери боюнча түшүндүрмөлөрдү берерин аныктайт (98-берененин 3-бөлүгү). Бул конституциялык ченем «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамда да бекитилген. Соттук тажрыйбаны изилдөө, жалпылоо, сот статистикасын талдоо менен Жогорку соттун Пленуму сотторго мыйзамдарды колдонуу боюнча көрсөтмөлөрдү берет, мында мыйзамдын ченемдеринин негизинде бирдиктүү соттук тажрыйбаны калыптандыруу негизги максат болуп саналат.

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Жоопкер тараптын өкүлү «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын жоболоруна ылайык ченем жаратуучу орган (кызмат адамы) болуп ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга (чыгарууга) (ыйгарым укуктуу) мамлекеттик орган (кызмат адамы), жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы (кызмат адамы) саналат деп белгилейт. Өз кезегинде, ченемдик укуктук акт – бул ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын (кызмат адамынын), жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын компетенциясынын чегинде же референдум аркылуу кабыл алынган (чыгарылган) жана укук ченемдерин (укуктук эрежелер) орнотууга, өзгөртүүгө же жокко чыгарууга багытталган жана белгиленген формадагы расмий документ. Эгерде Конституцияда башкача каралбаса, ченемдик укуктук актылар ченем жаратуучу орган тарабынан «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамда жана аталган Мыйзамга ылайык кабыл алынган башка ченемдик укуктук актыларда белгиленген тартипте кабыл алынат. Ченемдик укуктук актылар Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилет жана расмий жарыялануу тийиш (26-берененин 1-бөлүгү, 28-берененин 1-бөлүгү, 29-берененин 1-бөлүгү).

Ошону менен бирге, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын жана башка ченемдик укуктук актыларын колдонуу боюнча соттук тажрыйба маселелери боюнча сотторго жетекчилик түшүндүрмөлөрдү берүү жөнүндө Пленум токтомдорунун күчүнөн улам даярдоонун, кабыл алуунун, жарыялоонун жана күчүнө киргизүүнүн тартиби Жогорку соттун Регламентинде аныкталат.

Ошентип, Пленумдун токтомдору «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамда белгиленген жогоруда көрсөтүлгөн критерийлерге ээ эмес, ушуга байланыштуу, Пленумдун токтому же анын бир бөлүгү конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети боло албайт, ал эми Жогорку сот мыйзам чыгаруучу орган болбогондон кийин, сот адилеттигин жүзөгө ашыруучу орган катары Конституциялык сотто жоопкер катары чыга албайт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 44-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктуна ылайык өндүрүштү токтотууну өтүнөт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин өкүлү Г.Н. Ишекеева талашылып жаткан жобо боюнча төмөнкүдөй пикирин билдирди.

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген Муниципалдык менчикте турган жер участокторуна менчик же ижарага укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө Типтүү жобонун 71-пункту менен ыйгарым укуктуу органдардын жер участокторду берүүгө тиешелүү чечимдери боюнча административдик иштер жана административдик жол-жоболор жөнүндө мыйзамда аныкталган тартипте даттанууга болот. Ал эми аталган Типтүү жобонун 5-пунктуна ылайык муниципалдык менчикти башкаруу жана тескөө боюнча ыйгарым укуктарга ээ болгон жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органынын түзүмү ыйгарым укуктуу орган болуп саналат.

Пленумдун токтомунун 14-пунктунда, эгерде жер участогун берүү боюнча комиссиянын чечиминин натыйжасында Кыргыз Республикасынын Жер кодексинде көрсөтүлгөн ыйгарым укуктуу орган тарабынан чечим кабыл алынбаса, жер участогун сатуу же ижарага алуу аукциондун жеңүүчүсү же жер участогун сатып алуучу менен түз сатуу жолу менен келишим түзүлсө, анда тооруктун же тике сатуунун натыйжасында түзүлгөн бүтүмдөр сот тартибинде талашууга жатат.

Ошентип, Г.Н. Ишекееванын айтымында, Жогорку соттун Пленумунун чечиминин 14-пунктунда жерге укук берүү боюнча комиссиянын чечимин эмес, ыйгарым укуктуу органдардын чечимин сотто талашуунун зарылдыгы жөнүндө ченемдер негиздүү каралган.

Бишкек шаарынын мэриясынын өкүлү Г.А. Жураева каралып жаткан маселе боюнча кийинкилерди белгиледи.

Бишкек шаардык кеңешинин 2011-жылдын 20-декабрындагы № 288 токтому менен бекитилген Бишкек шаарынын менчигиндеги жер участокторуна ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө жобонун 66-пунктуна ылайык (мындан ары – Жобо) жер участогун ижарага берүү келишими комиссиянын чечиминин негизинде ыйгарым укуктуу орган тарабынан протоколго кол коюлган күндөн тартып 5 күндүн ичинде түзүлөт.

Муниципалдык жер участогуна укук берүүдөн баш тартылган учурда, жер участокторуна укук берүү боюнча комиссиянын чечими отурумдун протоколунда чагылдырылат. Андан кийин ыйгарым укуктуу орган тарабынан эч кандай актылар чыгарылбайт.

Мында, жогоруда көрсөтүлгөн Жобо Бишкек шаардык кеңешинин 2020-жылдын 14-январындагы № 141 токтомунун 5-пунктуна ылайык күчүн жоготту деп таанылат, аны менен Бишкек шаарындагы жер участокторду ижара шартында мөөнөттүү (убактылуу)

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

пайдаланууга берүү тартиби жөнүндө жобо бекитилген. Жобонун 9-пунктуна ылайык ыйгарым укуктуу орган келип түшкөн арызды чектөөлөрдүн (Бишкек шаардык кеңештин, Бишкек шаарынын мэриясынын чечимдери, укук коргоо жана сот органдарынын актылары) бар-жогун карап чыгат. Чектөөлөр болгон учурда арыз катталган күндөн тартып үч жумушчу күндүн ичинде арыз ээсине жүйөлүү баш тартуу жөнөтөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын карап чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароосунун предмети болуп «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун кийинкидей редакцияда баяндалган ченемдик жобосу саналат:

«Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес».

«Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтому Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2019-жылдын № 1(67) Жарчысында жарыяланган жана күчүндө.

2. Конституцияга ылайык ар бир адамга Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоо кепилденет (61-берененин 1-бөлүгү).

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуунун мамлекеттик-укуктук механизминде соттук коргоо укугун ишке ашыруу Конституцияда кепилденген бардык башка укуктардын жана эркиндиктердин аракети өзөктүү элемент болуп саналат, анткени сотко кайрылуу аркылуу гана башка бузулган укуктарды реалдуу калыбына келтирүү мүмкүн. Демек, соттук коргонууга конституциялык укук негиздүү түрдө эч кандай чектөөлөргө тийиштүү эмес адамдын жана жарандын пайдубал укуктарынын тизмесине кадыресе кирет.

Конституцияда соттук коргонуу укугун бекитүү мамлекеттик бийликти (коомдук бийликтин бүткүл тутумун) ар бир белгиленген укукту тоскоолдуксуз пайдалануунга кепилдик берүүчү механизмдерди түзүү милдетине конституциялык түрдө байлайт. Мында бул укуктун негизги мазмуну сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү болуп саналат, ал жарандардын сот адилеттигине жетүүсүн тоскон ченемдерди кабыл алууга жол берилбестигин билдирет. Кандайдыр бир маселе боюнча сот адилеттигине реалдуу жетишпеген жак (адам) соттук коргонууга өзүнүн конституциялык укугун толук пайдалана албайт. Мындан тышкары, соттук коргоого муктаж жактар, эгерде алар өздөрү бул укуктан баш тартпаса, каалаган маселе боюнча сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек.

Ошол эле учурда, бул, кандай гана жак (адам) болбосун, кандай гана талап менен болбосун, кандай гана шартта болбосун, каалаганындай эркин формада сотко кайрыла алат дегенди билдирбейт. Конституциянын маанисинен жана мазмунунан кайрылуучулар сот адилеттигин ишке ашырууну жөнгө салуучу укуктук ченемдерди кыйшаюусуз жана так карманган, белгиленген тартипти сактаган учурда алардын соттук коргонуу укугу ишке ашырылуусу мүмкүн. Ошон үчүн Баш Мыйзамдын 94-беренесинин 2-бөлүгүндө сот бийлиги конституциялык, жарандык, жазык, административдик жана мыйзамда каралган сот өндүрүшүнүн башка формалары аркылуу ишке ашырылат деп орнотулганы бекеринен эмес.

Соттук коргоого болгон укуктун маңызы жеке адамдын, биринчиден, анын процесстик укук субъектисине ээ болуусун, экинчиден, укуктун мамилелердин бардык мүмкүн болгон түрлөрүн жөнгө салуучу укук тармактары жөнүндө, сот түзүлүшү жана соттук процедуралар жөнүндө мыйзамдарды кабыл алуу жана тынымсыз өркүндөтүүнү, ошондой эле сот системасынын түзүлүшүн жана анын иштөө тартибин камсыз кылууну мамлекеттен талап кылуу мүмкүндүгүндө турат. Соттор коомдук мамилелердин катышуучуларынын

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

ортосундагы чыр-чатактарды жана башка талаш-тартыштарды чечет, соттук контролду жүзөгө ашырат, жарандардын жана юридикалык жактардын бузулган укуктарын жана эркиндиктерин калыбына келтирет, мыйзамда белгиленген тартипте күнөөнү аныктайт, таасир этүү жана жаза чараларын колдонот, муну менен адамдын жашоо-тиричилигинин бардык мүмкүн болгон тараптарын камтыйт.

Бирок, ошол эле учурда соттук коргонуу укугун ишке ашыруу мамлекеттин милдеттерине гана негизделиши мүмкүн эмес, ал ар бир адамдын өз укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоодо жигердүү көз караштын болушун болжойт. Башкача айтканда, ал сотторго кайрылуу үчүн ага берилген мыйзамдык каражаттарды туура колдонуудан жана процесстик өжөрлүгүнөн келип чыгат.

Ошентип, соттук коргоого болгон конституциялык укук – бул ар бир адамдын сот адилеттигинин органы катары соттон караштуулугуна жараша сот өндүрүшүнүн конституциялык, жарандык, жазык же административдик формалары аркылуу өз ишин каратуу жана чечүү жолу менен, мыйзамда белгиленген тартипте субъективдүү укуктарын камсыз кылууну талап кылууга мамлекет тарабынан кепилденген укук.

3. Ченемдик укуктук актылар тутумунда Конституциянын юридикалык үстөмдүгүн камсыз кылууга арналган, аны менен Баш Мыйзамда бекитилген коомдук жана мамлекеттик түзүлүштүн кол тийбестигине жетишүүнү, инсандын укуктук макамынын туруктуулугун, укуктун бардык субъектилери тарабынан конституциялык талаптардын кыйшаюсуз аткарылышын көздөгөн соттук ведомстволук караштуулук тутумунда үстөмдүк башкы орунду конституциялык контроль ээлейт.

Конституцияга конституциялык сот адилеттиги институтунун киргизилиши жөнүндө укуктук ченемдерди кошуу фактысынын өзү саясий-укуктук мамилелердин түп-тамырынан жаңы тутумга өткөнүн чагылдырып турат. Конституциянын үстөмдүгүн жана тикелей иштешин камсыз кылуу максатында аны коргоо объективдүү түрдө «жаш демократияны» калыптандыруунун сапаттык жаңы этабы менен шартталган, анын жүрүшүндө Конституциянын жөнгө салуучу ролунун милдеттери, коомдун башкалардан айырмалуу макро үлгүсү катары биринчи планга чыгат, анын негизинде жана анын алкагында бүткүл мамлекеттик аппарат иштеши керек. Мында мамлекеттин жана инсандын укуктары менен милдеттеринин өз ара көз каранды диалектикалык биримдиги сакталууга тийиш. Бир жагынан, Баш Мыйзамды коргоо жарандар үчүн өтө маанилүү, ант-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

кени ал мамлекеттик институттар тарабынан жарыяланган укуктар менен эркиндиктер деңгээлинин сакталышына кепилдик берүүчү маанилүү шарт катары турмуштук зарылдык болуп саналат, экинчи жагынан, Конституциянын коргоо, кандай гана демократиялык өлкө болбосун, саясий туруктуулукту сактоо жана бүтүндөй коомдун позитивдүү андан ары өнүгүүсү үчүн маңызы боюнча имманенттик касиет болуп саналат.

Конституциянын 97-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык түзүлүштүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу максатында конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп саналат. Мындан Конституциялык сот:

- укук жаратуу процессине жана биринчи кезекте анын натыйжасына – кабыл алынган ченемдик укуктук актыларга жигердүү таасир этет;

- аныкталган кемчиликтерди жана даражасы төмөн конституциялык ченемдик укуктук актылардын Баш Мыйзамга карама-каршы келүүсүн текшерет, анын ичинде аларды юридикалык күчтөн ажыратат.

Бул конституциялык ченем Конституциялык соттун компетенциясын аныктоо үчүн да негиз болуп саналат.

Конституцияга бардык ченемдик укуктук мүнөздөгү актылардын иерархиялык баш ийүүсүн, Конституциялык соттун конституциялык контролдун чектерин аныктоодогу көз карашын камсыз кылууга багытталган конкреттүү контролдоо функциясы чечүүчү болуп саналат да, ченем жаратуу чөйрөсүн түм тамыры менен камтууга тийиш жана мыйзамдар аныктамаларына да көз каранды болбойт. Башкача айтканда, конституциялык контролдун табияты анын ченем жаратуунун бүткүл чөйрөсүндө мыйзамдуулуктун негизги кепили катары иштешин аныктайт, ал ченем жаратуучу органдардын ишмердүүлүгү менен гана чектелбестен, элдин чексиз чөйрөсүнө жана кайталап колдонууга арналган жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежелерин камтыган бийлик органдарынын ар кандай актыларынын Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүү чөйрөсүн кулачынан чыгарбашы керек. Муну менен бирге конституциялык контролдун чөйрөсү укуктук жөнгө салуунун чөлкөмүнүн кеңейишине жараша түздөн-түз пропорционалдуу түрдө кеңейип жатканын эске алуу керек. Башкача айтканда, ар кандай ченемдик укуктук жөнгө салуу, мыйзамдар ба-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

засына карабастан, мындай текшерүүнү айланып өтүүгө формалдуу себептерге жол бербөө үчүн конституциялык контролго алынууга тийиш.

Ошентип, Конституциялык соттун өзүнүн аныктоосу жана баасы боюнча ченемдик укуктук мүнөзгө ээ болгон, бирок конституциялык контролдун чөйрөсүнө кирбей турган актылар болушу мүмкүн эмес, антпесе Конституциянын үстөмдүгү жана укуктук мамлекеттин принциби бузулат.

4. Конституцияда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленуму Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук тажрыйба маселелери боюнча түшүндүрмөлөрдү берет (98-берененин 3-бөлүгү) деп белгиленген.

Жогорудагыларды жарыялоо менен Конституция Кыргыз Республикасынын сотторунун укук колдонуу тажрыйбасын түзөтүүнүн укуктук каражаты жана чечмелөөчү акты катары Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун токтомуна жогорку маани берет.

Ааламдашуу жана адам жашоосунун чөйрөлөрүнүн тездик менен кеңейиши укуктун бардык тармактарында мыйзамдарды динамикалык өзгөртүүлөр зарылдыгына гана эмес, укук тутумунун структуралык элементтерин кайра курууга, жаңы укуктук технологиялардын, формалардын жана укук булактарынын, коомдук мамилелерге укуктук таасир көрсөтүүнүн ыкмалары менен каражаттарынын пайда болушуна да алып келет. Мындай өзгөрүүлөрдүн ылдамдыгы, принципиалдуу жаңы социалдык-экономикалык жана саясий шарттарда мыйзам чыгаруучунун алдында турган милдеттердин жаңылыгы жана татаалдыгы сөзсүз түрдө кабыл алынган мыйзамдардын сапатынын техникалык-укуктук формасы боюнча да, укуктук мазмуну боюнча да төмөндөшүнө, мыйзам чыгаруучулук материалда коллизиялардын жана бүдөмүктөрдүн келип чыгышына алып келет.

Ошондуктан, тилекке каршы, мыйзам чыгаруучу кабыл алган бардык ченемдик укуктук актылардын жетишээрлик айкындык даражасы жок. Алардын кемчиликтүүлүгү, айрым туюнтмалардын так эместиги – укук коргоо органдарынын азыркы кырдаалдан чыгуунун жолун өз алдынча издөөгө аракет кылуусуна алып келет. Ал эми мыйзамдуулукту мыйзамдын мазмунуна жана рухуна так ылайык колдонуу негизги мааниге ээ жана өлкөдө мыйзам үстөмдүгүн камсыз кылуунун кепилдиги болуп саналат.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын укуктук тутуму үчүн маанилүү көрүнүш болуп, укук колдонуу тажрыйбасын туура

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

жана бирдей камсыз кылууда барган сайын маанилүү роль ойногон сот тутумунун өзүнүн чечмелөөчү актылары саналат.

Конституция бул жагынан Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна өзгөчө роль жүктөйт, ал токтомдорду кабыл алуу аркылуу сот адилеттигин жүзөгө ашыруу процессинде соттор жана судьялар үчүн милдеттүү түрдө колдонууга тийиш болгон укуктук ченемдерди түшүнүү жана колдонулушу жөнүндө түшүнүктөрдү калыптандырат.

Жогорку соттун Пленумунун токтомдору өзүнүн мүнөзү боюнча мыйзамга карата көмөкчү мааниге ээ. Бул түшүндүрмөлөрдүн маңызы укук колдонуудагы кыйынчылыктарды жана соттук тажрыйбадагы кемчиликтерди жоюу максатында мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын көп маанилүү, маңызы боюнча бүдөмүк, баа берүүчү, карама-каршы же толук эмес мазмунуна айкындык берүү болуп саналат. Жогорку сот сот тажрыйбасын жалпылоонун негизинде терс тенденцияларды көрсөтүп, доктриналдык чечмелөө аркылуу соттор жана судьялар үчүн зарыл болгон түшүндүрмөлөрдү берет. Жогорку соттун Пленумунун чечимдери өзүнүн өзгөчөлүгүнөн улам өздөрүнүн инерциялык таасирин сактоо менен укук колдонуу тажрыйбасынын чөйрөсүн олуттуу түрдө же кеңейтиши, же тарытышы мүмкүн. Судьялар сот адилеттигин жүзөгө ашырууда Жогорку соттун Пленумунун токтомдорунун чечмелөөчү мазмунунан улам багытын карманууга милдеттүү болгондо, аталган токтомдор Конституция көздөгөндөй өзүнчө бир «жол картасы» болушу керек.

Ошону менен бирге Жогорку соттун Пленумунун токтомдорундагы түшүндүрмөлөр өз алдынча укуктук ченемдерди камтыбастан, колдонуудагыларды гана чечмелөөгө тийиш. Болбосо, конституциялык-укуктук деңгээлде алар мыйзам ченемдерине гана мүнөздүү болгон жөнгө салуучу касиетке ээ болуп, судьялар үчүн милдеттүү мүнөзүнөн улам аларды адамдардын чексиз чөйрөсү жана бир жолку эмес колдонулушу үчүн жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежелер деңгээлине келтирет. Демек, мындай токтомдорду конституциялык контролдун алкагынан чыгарууга болбойт. Болбосо, бул ар бир адамдын конституциялык сот адилеттигине жетишүү укугунан «дефакто» ажыратуу дегенди билдирет жана мыйзамдуулуктун конституциялык принцибинин бузулушуна алып келмек.

Баяндалгандарды эске алуу менен, Конституциялык сот, эгерде мындай токтомдорго ченемдик укуктук актыларга гана мүнөздүү жөнгө салуучу функциялар берилгенде, төмөн турган соттордун

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

укук колдонуу иши үчүн жалпыга милдеттүү юридикалык маанили – адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин бузууга олуттуу коркунучтарды жаратышы мүмкүн болгондо, Жогорку соттун Пленумунун токтомдорун конституциялуулугун текшерүү зарылдыгы соттук конституциялык контролдун алкагында келип чыгат.

Жогорку соттун Пленумунун токтомунун талашылып жаткан ченемдик жобосуна келсек, аны туюндурууда колдонулган укуктук техника, ошондой эле жыйынтыктоочу сот актыларын кабыл алууда жалпы юрисдикциядагы соттор тарабынан ага тикелей шилтеме жасоо фактылары, анын укук колдонуу процессинде процесстик укуктун ченеминин касиеттерине ээ болуусун талашсыз күбөлөндүрөт. Ушуга байланыштуу түшүндүрмө формасындагы мындай милдеттүү көрсөтмөнү соттук конституциялык контролдун чөйрөсүнөн чыгарып салууга болбойт.

5. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу – бул Конституцияда бекемделген жана кепилденген укук, жана да жергиликтүү жамааттардын жергиликтүү маанидеги маселелерди өз кызыкчылыктарында жана өз жоопкерчилигинде өз алдынча чечүүгө реалдуу мүмкүнчүлүк.

Коомду жана мамлекетти башкаруунун демократиялык системасында жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына өзгөчө орун таандык. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу, биринчи кезекте, өзү жериндеги калктын кызыкчылыктарын камсыз кылуу үчүн башкаруу тутумун болушунча жарактуу децентрализациясын камсыз кылат.

Кыргызстандын мамлекеттик түзүлүшүнүн маанилүү элементтеринин бири катары жергиликтүү өз алдынча башкаруу бир эле учурда эл бийлигинин деңгээли да, калктын өзүн уюштуруу формасы да болуп саналат. Башкаруунун натыйжалуулугунун маселеси – биринчи кезекте, жергиликтүү саясатты жүргүзүүдө жана жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө шаарлардын, кыштактардын жана айылдардын уюштуруучулук жана каржы-чарбалык өз алдынчалуулугунда турат. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун уюштуруучулук өз алдынчалыгы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана мамлекеттик бийлик органдарынын функцияларынын чектеринин бөлүштүрүлгөндүгү менен камсыз кылынат (Конституциянын 4-беренеси).

Ошол эле учурда мамлекеттин натыйжалуу иштеши үчүн мамлекеттик жана жергиликтүү деңгээлдеги кызыкчылыктардын балансы, башкача айтканда, кайсы бир аймактын тургундарынын жалпы кы-

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

зыкчылыктарын ала жүрүү зарыл. Жарандардын учурдагы муктаждыктарын камсыз кылуу – мамлекеттик милдет – ал жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бар же жогуна карабастан ишке ашырылууга тийиш. Бирок жергиликтүү өз алдынча башкарууга берилген укук мамлекеттик бийлик органдарын жергиликтүү деңгээлдеги маселелердин белгилүү бир бөлүгүн ишке ашыруудан арылтууга, алардын чечилишин ушул аймакта жашаган элге өткөрүп берүүгө мүмкүндүк берерин белгилей кетүү керек.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары мамлекеттик бийлик органдары тутумуна кирбестен, ошол эле учурда жергиликтүү өз алдынча башкарууга жүктөлгөн милдеттерге карата элдик бийлик ыйгарым укуктарына ээ, башкача айтканда, тиешелүү аймактык деңгээлде элдик бийликтин функцияларын аткарышат.

Демек, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жүктөлгөн функцияларды аткаруу үчүн зарыл болгон тийиштүү ыйгарым укуктар берилмейин, жергиликтүү өз алдынча башкарууну ишке ашыруу боюнча үзгүлтүксүз, күнүмдүк ишти жүргүзүү мүмкүн эмес.

Өз кезегинде, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары айрым ыйгарым укуктарды ишке ашыруунун натыйжалары боюнча алардын ишинин белгилүү бир формасын чагылдырган ченемдик укуктук актыларды кабыл алат, алар мамлекеттик бийлик мүнөзүнө ээ жана даректелгендер үчүн милдеттүү болуп саналат.

Бул актылардын кабыл алынышы көбүнчө мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишинин борбордук көйгөйү болуп саналган менчик мамилелерин козгойт. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын экономикалык өз алдынчалыгы муниципалдык менчикке өзү билгендей ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугуна негизделет. Ошондуктан жергиликтүү өз алдынча башкаруунун экономикалык негиздерин кароодо экономикалык категория катары муниципалдык менчикке өзгөчө орун берилет.

Ушуга байланыштуу муниципалдык менчикте турган жер участокторун жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан берилип туруусу (менчик же ижара укугун акы төлөтүп берүү) мамлекеттин экономикалык өнүгүүсүндө чоң мааниге ээ, анткени, ал баарыдан мурун, өндүрүштүн ар кандай түрлөрүн өнүктүрүү үчүн ресурс болуп кызмат кылат, бул өз кезегинде жергиликтүү бюджеттин дареметин өстүрүүгө, инвестицияларды тартууга, ошондой эле белгилүү бир аймактын инфраструктуралык өнүгүшүнө алып келет.

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Албетте, мамилелердин мындай чөйрөлөрүн укуктук жактан жөнгө салынуусу мыйзам чыгаруучу тарабынан адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу үчүн, ага тыюу салган Баш Мыйзам менен милдеттүү түрдө шайкеш келтирилиши керек.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын укук колдонуу иши менчик чөйрөсүндөгү укуктук мамилелердин негизги катмарына тийиштүү кабыл алынып жаткан ченемдик укуктук актылардын тез өсүшүн көрсөтүп турат. Бирок, жергиликтүү өз алдынча башкарууну ишке ашырууга байланышкан маселелердин тиешелүү деңгээлдеги ченемдик жөнгө салуунун жоктугу менен шартталса дагы, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын аракетсиздигине байланыштуу маселеге караганда мааниси кем эмес.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасында укуктук мамлекетти куруунун контекстинде жарандардын жана уюмдардын бузулган же талашылган укуктарын жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын, баарыдан мурда, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары тарабынан мүмкүн болуучу бузуулардан коргоо маселесинин мааниси өсүп келүүдө.

Адамдын укуктары менен эркиндиктерин жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын мыйзамсыз чечимдеринен, аракеттеринен (аракетсиздигинен) коргоонун соттук механизмдерин камсыз кылуу жаатындагы укуктук жөнгө салуу бир катар олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болду. Асыресе, кеп Конституциянын 98-беренесинин 2-бөлүгүндө административдик сот өндүрүшүнүн конституциялык, жарандык жана жазык сот өндүрүшүнүн түрлөрү менен катар өз алдынча процесс катары бөлүнүшү жөнүндө болуп жатат. Ошону менен бирге, азыркы учурда административдик өндүрүштүн мазмуну жана чектери Кыргыз Республикасынын Администрациялык-процесстик кодекси менен аныкталган, ал административдик-укуктук (коомдук-укуктук) мамилелерден келип чыккан талаштар боюнча сот өндүрүшүнүн тартибин, процесстик принциптерди жана мындай талаштарды сотто кароонун жана чечүүнүн эрежелерин жөнгө салат.

Жер участокторун менчикке жана пайдалануу берүү маселелерин жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын Жер кодекси жер участокторун берүүнүн учурларын жана тартибин аныктоо боюнча ыйгарым укуктарын Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө (20-берене), жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына берген

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

(13-18-беренелер), көрсөтүлгөн маселени чечүүдө алар өз ыктыярына салуу эркиндигине ээ.

Жер кодексинин ушул ченемдерин ишке ашыруу максатында, ошондой эле жеке жана юридикалык жактарга муниципалдык менчикте турган жер участокторуна укуктарды тариздөөнүн жана берүүнүн процедураларын оптималдаштыруу максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен Муниципалдык менчикте турган жер участокторуна менчик же ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө типтүү жобо (мындан ары – Типтүү жобо) бекитилген.

Көрсөтүлгөн Типтүү жобонун 7-пунктунда белгиленгендей Типтүү жобого ылайык жер участокторуна укуктарды берүү процессин жүргүзүү үчүн жер участокторуна укуктарды берүү боюнча комиссия (мындан ары – Комиссия) түзүлөт.

Комиссиянын курамына жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органынын, шаар куруу жана архитектура, кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоо органдарынын, коомдук, коммерциялык эмес жана башка уюмдардын өкүлдөрү кирет. Комиссиянын курамын жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органы бекитет.

Ошол эле учурда Типтүү жобонун 8-пунктунда комиссия чечимди, анын ичинде жер участокторуна менчик же ижара укугун берүү мүмкүндүгү жөнүндө чечим кабыл ала тургандыгы белгиленген. Комиссиянын чечими кеңеш берүүчү мүнөзгө ээ.

Өз кезегинде, Жогорку соттун Пленумунун талашылып жаткан токтомунун 14-пунктунун жыйырма үчүнчү абзацында жер участогуна укук берүү боюнча комиссиянын чечими сот тартибинде талаш-тартыштын предмети боло албайт деп аныкталган. Типтүү жобого ылайык (71-пункт) ыйгарым укуктуу органдардын чечимдери гана даттанылышы мүмкүн.

Алсак, Типтүү жобонун 71-пунктуна ылайык ыйгарым укуктуу органдардын жер участокторун берүү маселелери боюнча чечимдери административдик иш жана административдик процедуралар жөнүндө мыйзамдарда аныкталган тартипте даттанылышы мүмкүн.

Өз кезегинде, «Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 62-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык административдик актыга, административдик органдын аракетине же аракетсиздигине административдик (сотко чейинки териштирүү) тартипте, андан кийин – сот тартибинде даттанылат.

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Белгиленген комиссия «административдик орган» деген терминдин маанисин ачып берген Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 3-беренесинин 5-пунктунун критерийлерине кирбей тургандыгын, ал комиссиянын актылары көрсөтүлгөн Кодекстин 15-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык административдик жоопкерчиликке тартылышы мүмкүн эмес экендигин эске алуу керек. Тактап айтканда, комиссия бул учурда коомдук башаттарда түзүлгөн консультациялык-эксперттик орган катары иштей тургандыгын белгилей кетүү керек.

Мунун негизинде,

- укуктук мамилелердин бардык катышуучулары тарабынан белгиленген сот тартибин сактоо натыйжалуу сот адилеттиги үчүн өзгөрбөстүгүн эске алуу менен;

- калыптанып калган укук колдонуу тажрыйбасын укуктук процесстик нукка келтирүү максатында;

- сот адилеттигине жетүүнү чектөө ниетин койбостон;

Жогорку соттун Пленуму тарабынан талашылып жаткан жобо кабыл алынган болуучу.

Жогоруда аталган комиссиянын жер участогун берүү жөнүндө терс сунушу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан сотто талаш-тартыштын предмети болууга тийиш болгон укуктук актынын чыгарылуусун карабаган Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген Типтүү жобонун жана Жер участокторун берүүнүн тартиби жөнүндө жобонун жана Бишкек шаардык кеңешинин 2020-жылдын 14-январындагы № 141 токтому менен бекитилген Бишкек шаарындагы жер участокторду ижара шартында мөөнөттүү (убактылуу) пайдаланууга берүү тартиби жөнүндө жобонун иш-аракеттери Жогорку соттун түшүндүрмөсүнүн конституциялуулугуна шек келтиргендиктен келип чыккан.

Натыйжада, талашылып жаткан жобонун белгиленген актылардын ченемдери менен комплекстүү иштеши ар бир адам тарабынан белгиленген маселе боюнча соттук коргоо укугун ишке ашыруу мүмкүн эместигине алып келген.

Жогорку соттун талашылып жаткан түшүндүрмөсү Кыргыз Республикасынын Администрациялык-процесстик кодекси жана административдик иш жана административдик жол-жоболор жөнүндө мыйзамдар менен аныкталуучу белгиленген мыйзамдык жол-жоболорду сактоо зарылчылыгы менен шартталган. Демек, Жогорку соттун Пленумунун токтомунун талашылып жаткан ченемдик жобосу

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Конституциянын жана колдонуудагы мыйзамдардын алкагында чыгарылган.

Ошол эле учурда, Конституциялык сот ушул ишти кароо процессинде Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген Муниципалдык менчикте турган жер участокторуна менчик же ижара укугун берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө Типтүү жободон дагы, Бишкек шаардык кеңешинин 2020-жылдын 14-январындагы № 141 токтому менен бекитилген Бишкек шаарындагы жер участокторду ижара шартында мөөнөттүү (убактылуу) пайдалануу берүү тартиби жөнүндө жободон дагы олуттуу кемчиликтерди таап чыкты. Асыресе, жогоруда белгингендей, көрсөтүлгөн жоболордо жактарга жер тилкесин менчикке, ижарага же мөөнөтсүз пайдалануу берүүдөн баш тартуу жөнүндө комиссиянын чечими колдо туруп, ыйгарым укуктуу органды тийиштүү укуктук актынын чыгарылышын милдеттендирген укуктук ченемдер камтылган эмес. Бул кызыкдар жактар жер участогун менчикке, ижарага жана мөөнөтсүз пайдалануу берүүдөн баш тартуунун мыйзамдуулугун текшерүү үчүн доо менен сотко кайрыла албаган жагдайды пайда кылат, демек алар соттук териштирүү укугунан ажыратылат, ал эми бул жагдай өзүнүн табияты боюнча абсолюттук болуп саналат жана эч кандай чектөөгө жатпайт.

Соттук коргонуу укугу жөнүндө конституциялык жоболорду сактоо менен ченем жаратуучу органдар олуттуу конституциялык баалуулуктар катары классификацияланган бул укукту камсыз кылууда бардык процесстик механизмдерди жана шарттарды камсыз кылууга тийиш жана аларды ишке ашырууда эч кандай тоскоолдуктар болбош керек.

Ошентип, сот өндүрүшүнүн процесстик формасына карабастан, ар бир ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган өзүнүн чечимдерин укуктук актыларда ачыкка чыгарууга милдеттүүлүгүн караган белгиленген жол-жоболордун болушу ар бир адамдын соттук коргоого болгон конституциялык укугун толук ишке ашыруунун ажырагыс шарты болуп саналат.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети жана Бишкек шаардык кеңеши өздөрүнүн жоболорун – жер участогун менчикке, ижарага же мөөнөтсүз пайдалануу берүү мүмкүнчүлүгү боюнча комиссиянын оң же терс чечимине карабастан, ыйгарым укуктуу органды тиешелүү мыйзам актысын чыгарууга милдеттендире турган укуктук механизмди кайра караштырууга тийиш.

2022-жылдын
30-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 08-Р

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун 14-пунктунун «Жер участогуна укукту берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети болушу мүмкүн эмес» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети жана Бишкек шаардык кеңеши ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыккан өзгөртүүлөрдү колдонуудагы укуктук жөнгө салууга киргизсин.

3. Чечим акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт, ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык соттун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

№ 09-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы №407 токтому менен бекитилген Транспорт каражаттарын, түзүлүштөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга карата менчик укуктарын мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин 54[1]-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу К.А. Дүйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчысы К. Маамыталынын:

кайрылуучу тарап – Даниел Жеңишбекович Акматовдун;

жоопкер тараптар – Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Каныбек Таалайбекович Кошоковдун, Курбанбек Максытбекович Атамалиевдин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Медер Кеңешович Жусуповдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Азамат Маратович Жаманкуловдун, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бакытбек Кемелевич Шералиевдин жана Руслан Канатбекович Канатбековдун катышуусу менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы № 407 токтому менен бекитилген Транспорттук каражаттарды, түзүлүштөрдү жана жабдууларды мамлекеттик каттоонун, кайра каттоонун, ошондой эле аларга карата менчик укуктарынын эрежелеринин 54[1]-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карап чыкты.

Бул ишти кароого Даниел Жеңишбекович Акматов менен Дастан Далабаевич Бекешевдин арызы себеп болгон.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы №407 токтому менен бекитилген Транспорттук каражаттарды, түзүлүштөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга карата мен-

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

чик укугун мамлекеттик каттоонун, кайра каттоонун эрежелеринин 54^1-пунктундагы күмөндүүлүк бул ишти кароого негиз болду.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту ишти сот отурумунда кароого даярдаган баяндамачы-судья М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, берилген материалдарды карап чыгып,

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 8-июлунда Д.Ж. Акматов жана Д.Д. Бекешев Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы № 407 токтому менен бекитилген Транспорттук каражаттарды, түзүлүштөрдү жана жабдууларды мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин, ошондой эле аларга карата менчик укуктарынын 54^1-пунктунун Конституциянын 15-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 40, 41-беренелерине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

2022-жылдын 13-сентябрында кайрылуунун авторлору мурда берилген кайрылууга кошумча талашылып жаткан ченемди Конституциянын 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүүнү суранышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 15-сентябрындагы чечими менен бул өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот отурумунда Д.Ж. Акматов талаптарын колдоп, төмөндөгүлөрдү белгиледи.

Конституциянын 15-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-бөлүгүнө жана биринчи абзацына ылайык Кыргыз Республикасында менчиктин жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка түрлөрү бирдей таанылат жана корголот. Менчик кол тийгис, эч ким өз менчигинен өзүм билемдик менен ажыратылышы мүмкүн эмес, мурастоо укугу кепилденет.

Кайрылуунун субъекти Негизги Мыйзамдын 40, 41-статьялары ар бир адамдын өз мүлкүнө, өзүнүн ишинин натыйжаларына ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугуна кепилдик берилери көрсөтүлгөн. Ар бир адам экономикалык эркиндикке, өзүнүн жөндөмүн жана мүлкүн мыйзам тарабынан тыюу салынбаган ар кандай экономикалык иш үчүн эркин пайдаланууга укуктуу.

Менчик укугунун юридикалык мааниси Граждандык кодекстин 222-беренесинде ачылган, анда менчик укугу субъекттин мыйзам актылары менен таанылган жана корголуучу өз мүлкүнө билгендей

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө укугу болуп саналат. Өз кезегинде, тескөө укугу мүлктүн укуктук тагдырын аныктоонун мыйзам менен камсыздалган мүмкүнчүлүгү болуп саналат.

Д.Ж. Акматов оң рулдуу транспорт каражаттарынын кузовун алмаштырууга тыюу салууну белгилеген талашылып жаткан ченем мүлктү тескөө укугун чектейт, демек, жарандык мыйзамдардын жана Конституциянын жогоруда көрсөтүлгөн жоболоруна карама-каршы келет деп ырастайт.

Арыз ээси Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга тыюу салынаарын белгилейт. Ошого карабастан, Өкмөттүн токтомунун мыйзам алдындагы актысынын структуралык элементи болгон талашылып жаткан ченем Конституциянын 40-беренесинде бекитилген ар бир адамдын өз мүлкүн эркин тескөө укугун чектейт.

Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацына жана 24-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык эч ким жынысына, расасына, тилине, майыптыгына, улутуна, динине, жашына, саясий же башка көз карашына, билимине, келип чыгышы, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлар боюнча басмырланышы мүмкүн эмес; Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей.

Арызданууч тарап сол рулдуу унаалардын ээлери кузовду алмаштырууга мүмкүнчүлүгү бар экенин, ал эми талашылып жаткан ченемге ылайык кузовду оң рулдуу унааларга алмаштырууга тыюу салынганын белгилейт. Бул жагдай башкаруусу ар кандай болгон автотранспорт каражаттарынын ээлерин мүлктүк негизде бирдей эмес абалга келтирет, ошентип, кайрылуу субъекттеринин пикири боюнча басмырлоого жол бербөө жана мыйзам менен сот алдында бардыгы тең укуктуулуктун конституциялык принциптери бузулууда.

Баяндалганды эске алуу менен, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Жоопкер тараптын өкүлү К.Т. Кошоков арыз ээлеринин жүйөлөрү менен макул эмес жана талашылып жаткан ченемдик жобо Конституцияга каршы келбейт деп эсептейт.

К.Т. Кошоков оң рулдуу унаалардын кузовун алмаштырууга тыюу салууну киргизүүгө 2006-жылы Кыргыз Республикасынын Жол кыймылы жөнүндө конвенцияга кошулушу себеп болгонун белгилейт, аны ишке ашырууда «Жол кыймылы жөнүндө» Кыргыз

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Республикасынын Мыйзамында сол рулдуу транспорт каражаттарынын катышуусу менен өлкөнүн аймагында транспорт каражаттарынын оң тараптуу жүрүүсү аныкталган.

Өлкөдө мурда өкүм сүргөн оор экономикалык кырдаалдан улам оң рулдуу унааларды импорттоо иш жүзүндө контролго алынган эмес, бул кийинчерээк жол эрежесин бузуулардын санынын көбөйүшүнүн себептеринин бири болуп калды, натыйжада жол кырсыктарынын санынын көбөйүшү – бул бүткүл республика боюнча жол кыймылынын абалынын начарлашына алып келди.

Буга байланыштуу, «Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» Мыйзамдын 21-беренесинин 6-бөлүгү менен, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталган транспорт каражаттарынын бир катар түрлөрүн кошпогондо, оң рулдуу автотранспорт каражаттарын каттоо, эксплуатацияга киргизүү жана жол кыймылына катышуу үчүн Кыргыз Республикасынын аймагына алып кирүүгө тыюу салынган.

Бирок, К.Т.Кошоков белгилегендей, тыюу салуу оң рулдуу транспорт каражаттарынын номурдук түйүндөрүн жана агрегаттарын ташып киргизүүгө таасирин тийгизген жок, бул жарандарга оң рулдуу транспорт каражаттарын запастык бөлүктөр же курама тетиктер катары өз унааларын жаңыртуу үчүн эркин ташып келүүгө мүмкүндүк берди.

Жоопкер тараптын өкүлү Кыргыз Республикасынын автожолдорунда транспорт каражаттарын эксплуатациялоодо коомдук коопсуздукту камсыздоо максатында жогоруда аталган тыюу салуу киргизилгендигин келтирет.

Ошол эле учурда талашылып жаткан ченем мүлкүнөн ажыратуу дегенди болжобойт жана алардын мүлкүнө кол салбайт, автотранспорт каражатына менчик укугу мурунку эле деңгээлде корголот жана мурастоо укугу кепилденет.

Жоопкер тараптын өкүлү транспорт каражаты өтө кооптуу булак болуп саналгандыктан, ага ээлик кылуу, аны пайдалануну жана тескөөнү кошумча жөнгө салууну, анын ичинде чектөөчү мүнөздөгү жөнгө салууну талап кылат деп эсептейт.

Баяндалгандардын негизинде К.Т. Кошоков кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

К.М. Атамалиев жоопкер тараптын дагы бир өкүлү К.М. Кошоковдун жүйөлөрүн колдогон.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Туруктуу өкүлү

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

М.К. Жусупов жоопкер тараптын өкүлдөрү менен бирдей көз карашты карманат.

Мында, «Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» Мыйзамдын 3-беренесине ылайык жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылуунун негизги принциптери болуп чарбалык иштин экономикалык натыйжаларына караганда жол кыймылына катышкан жарандардын өмүрү жана ден соолугу артыкчылыкка ээ экендигин белгилейт.

2021-жылдын 17-августунда Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети талашылып жаткан ченем менен катар Транспорт каражаттарын, түзүмдөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга менчик укугун мамлекеттик каттоонун, кайра каттоонун эрежелерине өзгөртүүлөрдү киргизди, аны менен кээ бир учурларда жарандардын жана уюмдардын арыздары боюнча ведомстволор аралык комиссия оң рулдуу автотранспорт каражаттарын кошпогондо, жараксыздалган автотранспорт каражаттарын каттоосун карайт жана корутунду бере алат.

Буга байланыштуу М.К. Жусупов Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин белгиленген токтомунда өзүм билемдик менен менчиктен же менчик укугунан ажыратуу жөнүндө кеп жок деп эсептейт.

Андан ары ал белгилегендей, «Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» Мыйзамдын 14-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык каттоодон өткөрүлгөн транспорт каражаттарынын жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылууга таасир этүүчү конструкциясына, анын ичинде курама бөлүктөрүнүн конструкциясына, кошумча жабдык буюмдарына, запастык бөлүктөрүнө жана шаймандарына киргизилген өзгөртүүлөр техникалык регламенттердин талаптарына ылайык келүүгө тийиш.

2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык биримдиги жөнүндө келишимдин 51-беренесине ылайык продукцияга карата бирдиктүү милдеттүү талаптар ушул биримдиктин Техникалык регламентинде белгиленет жана Евразия экономикалык биримдигине мүчө-мамлекеттердин аймагтарында түздөн-түз иштейт.

Алсак, Евразия экономикалык биримдигинин Бирдиктүү бажы аймагында дөңгөлөктүү транспорт каражаттарына, алар чыгарылган жерине карабастан, жүгүртүүгө жана эксплуатациялоого жана бирдиктүү транспорт каражаттарын жүгүртүүгө чыгарууда талаптарды белгилеген «Дөңгөлөктүү транспорт каражаттарынын коопсуздугу жөнүндө» Бажы биримдигинин Техникалык регламенти Кыргыз

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Республикасынын аймагында 2016-жылдын 12-февралынан тартып күчүнө кирген.

Көрсөтүлгөн Техникалык регламенттин 19-пунктуна ылайык оң рулдуу транспорт каражаттарынын айрым категорияларын жүгүртүүгө чыгарылышы тыюу салынат.

Аталган Техникалык регламенттин 20-пунктуна ылайык эксплуатацияда турган транспорт каражаттары үчүн алмаштыруучу (запастык) тетиктер катары жүгүртүүгө чыгарылган тетиктер транспорт каражатына орнотулган учурда ал транспорт каражаты болуп жүгүртүүгө чыгарылган учурдагы деңгээлге карата анын коопсуздук деңгээлин төмөндөтпөйт.

Алдын ала техникалык экспертизанын жүрүшүндө транспорт каражаты анын конструкциясына өзгөртүүлөр киргизилгенден кийин жүгүртүүгө чыгарылган учурда күчүндө болгон Техникалык регламенттин талаптарына шайкештигинин сакталгандыгы күбөлөндүрүлөт. Техникалык регламенттин 9-тиркемесинде дагы транспорт каражатынын конструкциясына киргизилүүчү айрым өзгөртүүлөрдүн талаптарын белгилейт.

М.К. Жусупов жарандардын өмүрүн, ден соолугун жана мүлкүн коргоо, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо, ошондой эле жол-транспорт кырсыктарын болтурбоо, алардын кесепеттеринин оорчулугун азайтуу жолу менен коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарын коргоо максатында Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети Кыргыз Республикасы мыйзам чыгаруучу тарабынан киргизилген тыюуну эске алуу менен жарандардын оң рулдуу (кузову алмаштырылган) транспорт каражатын каттоо укугун чектөө боюнча конституциялык ыйгарым укуктарга ээ жана бул аракеттер «Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» көрсөтүлгөн Мыйзамдагы максаттарга өлчөмдөш келет.

Ал киргизилген чектөө өлкөнүн эл аралык милдеттенмелерине ылайык жол коопсуздугун камсыздоого багытталган атайын чара деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Жаманкулов окшош аргументтерди келтирип, көз карашы жоопкер тараптын өкүлдөрү менен окшош.

Ошону менен бирге ал талашылып жаткан ченем менен киргизилген чектөө мыйзамдар актынын деңгээлинде жөнгө салынышы керек деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлдөрү Б.К. Шералиев жана Р.К. Канатбековдун көз караштары жоопкер тараптын өкүлдөрү менен өңчөй чыкты.

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ошол эле учурда Б.К. Шералиев, эгерде мурда кыймылдаткыч автотранспорттун кузову менен бирге мамлекеттик каттоодон өтүүгө тийиш болсо, учурда транспорт каражатынын кузову гана катталууга тийиш экендигин белгиледи. Анткени транспорт каражатынын кузову транспорт каражатынын конструкциясынын негизги компоненти болуп саналат жана белгилөөчү идентификациялык белгиге ээ.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн, үчүнчү жактардын көз караштарын талкуулап, иштин материалдарын карап чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы №407 токтому менен бекитилген Транспорт каражаттарын, түзүлүштөрдү жана жабдууларды, ошондой эле аларга карата менчик укуктарын мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин 54^1-пункту саналат:

«54-1. Рулдук башкаруусу оң тарабында жайгашкан транспорт каражаттарынын кузовун алмаштырууга тыюу салынат. ».

«Транспорт каражаттарын, түзүлүштөрдү жана жабдууларды каттоо маселелери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы № 407 токтому мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин-Тоо» гезитине 2017-жылдын 18-июлунда № 82 (2807) санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана күчүндөгү акт болуп саналат.

2. Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын жогорку баалуулуктарына кирет. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт.

Адамдын укуктарын жана эркиндиктерин тикеден-тике колдонулушун таануу – адам Негизги Мыйзамды жетекчиликке алып, ага шилтеме жасап өз укуктарын жана эркиндиктерин ишке ашырууга, ошондой эле алар бузулган учурда коргой алат дегенди билдирет. Ошону менен бирге адам укуктары менен эркиндиктеринин түздөн-

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

түз таасири, жогорку юридикалык күч принциби жана Конституциянын тикелей таасири менен тыгыз айкалышып, ченем жаратуучу ишмердиктеги негизги багыт болуп саналат.

Ошентип, жогорудагы конституциялык принцип бардык мамлекеттик органдардын адам жана жарандын укуктарын камсыз кылууга, кайтарууга жана коргоого багыт алуусун болжолдойт. Мамлекеттик органдар ар бир жарандын өмүрүнө, ден соолугуна жана коопсуздугуна укугун коргоо жаатында ченемдик укуктук базаны түзүүдө ушул ыкмаларды жетекчиликке алышы керек. Бул укуктар жарандардын ажырагыс жогорку артыкчылыктары болуп саналат жана мамлекет аларга эч кимдин кол салуусуна жол бербөө үчүн бардык зарыл чараларды көрүүгө милдеттүү.

Конституциянын 25-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ар бир адам ажырагыс жашоого укуктуу. Бул укук эбегейсиз болгондуктан, эл аралык келишимдерде, атап айтканда, Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 3-беренесинде жана Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 6-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген.

Өмүр укугу ар кандай субъект тарабынан адамдын өмүрүнөн өзүм билемдик менен кыюуга тыюу салуу менен гана чектелбестен, мамлекет жеке адамдын өмүрүн коргоо жоопкерчиликтүү экенин да билдирет. Ал ар кандай мамлекеттик компетенциянын чөйрөсүндө жүзөгө ашырылат, бул милдетти бардык мамлекеттик бийлик органдары тарабынан ишке ашырууну билдирет, эгерде алардын иш-аракети адамдардын өмүрүнө, ошондой эле индивиддин ден соолугуна коркунуч менен байланышкан болсо, башка субъектилерге карата анын контролдоо функцияларын талап кылат.

Негизги Мыйзам адамдын өмүрүн жана ден соолугун эң жогорку конституциялык баалуулук катары таануунун негизинде аларды коргоо боюнча конституциялык кепилдиктер системасы тарабынан каралган мамлекеттик милдеттердин мүмкүн болушунча кеңири көлөмүн талап кылат. Дал ушул максаттар үчүн ченем чыгаруучу орган, өзгөчө адамдын өмүрү жана ден соолугу үчүн күчөгөн коркунуч булактарынын ажырагыс катышуусу менен туруктуу коркунучка дуушар болгон чөйрөлөрдө тобокелдиктерди минималдаштырууга же жалпысынан аларды жоюуга укуктук механизмдерди киргизүүгө укуктуу.

3. Конституция конституциялык түзүлүштүн негиздерин аныктап, алардын мазмунуна жеке менчикти таанууну, аны менчиктин башка түрлөрү менен бирге мыйзам менен коргоону камтыган (15-берене).

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ар бир адам өзүнүн мүлкүнө, өзүнүн ишинин натыйжаларына ээлик кылууга, пайдалануга жана тескөөгө укуктуу (40-берене).

Негизги Мыйзам ошондой эле ар бир адамдын экономикалык эркиндикке, өзүнүн жөндөмдүүлүгүн жана мүлкүн мыйзам тарабынан тыюу салынбаган ар кандай чарбалык ишмердүүлүк үчүн эркин пайдалануу укугун бекемдеген (41-берене). Кепилденген экономикалык эркиндиктин көлөмүн аныктоочу бул укуктун мазмуну жеке жана коомдук кызыкчылыктардын айкалышын камтыган мамлекет менен инсандын ортосундагы мамилелер чөйрөсүндө иштейт.

Алсак, менчик ээси өз каалоосу боюнча өзүнө таандык мүлккө карата мыйзамга каршы келбеген жана башка адамдардын укуктарын жана мыйзам менен корголгон кызыкчылыктарын бузбаган ар кандай аракеттерди жасоого, анын ичинде анын мүлкүн менчиктен ажыратууга, башка жактарга менчик укугуна ээ болууга, аларга менчик ээси болуп калуу менен анын мүлккө ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө боюнча ыйгарым укуктарын өткөрүп берүүгө, мүлктү күрөөгө коюуга жана башка жол менен оорчулукка салууга, мүлктү башка жол менен тескөөгө укуктуу.

Ошол эле учурда менчик укугу мыйзам чыгаруучу тарабынан негизги конституциялык баалуулуктарды эске алуу менен чектелиши мүмкүн, анткени ал жогоруда айтылган ыйгарым укуктардын үч бүтүндүгүн жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн гана эмес, ага милдеттерди жана чектөөлөрдү киргизүүнү да, анын ичинде мүлктүн башкалар үчүн кооптуулугун эске алуу менен билдирет.

Экономикалык эркиндик, менчик укугу сыяктуу эле, жарандар ар дайым ээ болууга умтулган баалуулуктардын бири. Бирок ал экономикалык кызыкчылыктарды сактоону гана эмес, башкалардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камтыган социалдык жоопкерчиликтин болушун болжойт. Ошон үчүн, кандай гана мамлекет болбосун экономикалык эркиндик менен коомдук кызыкчылыктарды айкалыштыруу жана тең салмактуулукту сактоо абдан маанилүү.

Бул чөйрөдө тең салмактуулукту камсыз кылуучу негизги укуктук жөнгө салуучу Конституция болуп саналганына карабастан, анда бекитилген негизги принциптер жана ченемдер, анын ичинде коомдук тартипти жана калктын саламаттыгын коргоону эске алуу менен тармактык мыйзамдарда өзү өнүгөт жана андан ары такталат.

Мындан индивид менчик укугун жана экономикалык эркиндикке болгон укугун ишке ашырууда коомдук коопсуздуктун өрт, санитардык, жол жана башка эрежелердин элементтерин белгилеген мыйзамдардын талаптарына карама-каршы келбегендей коомдун

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

жана мамлекеттин жашоосунун орундуу иштешин камсыз кылуучу, ошондой эле башка адамдардын укуктарын жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын бузбай аракеттенүүгө тийиш.

Ошентип, менчик укугун жана экономикалык эркиндикке болгон укукту ишке ашыруу Баш мыйзамдын 53-беренесинин 1-бөлүгүнүн мазмуну менен үндөшүүгө тийиш, андан белгиленген укуктарды башка адамдардын укуктары жана эркиндиктери менен салыштыруу талабы келип чыгат.

4. Кыргыз Республикасынын Гражданд ык кодексинин 24-беренесинин 3-бөлүгүнө жана 1007-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык транспорт каражаты, б.а. адамдарды жана ага орнотулган жүктөрдү же жабдууларды, ошондой эле тракторлорду жана өзү жүрүүчү технологиялык машиналарды жолдордо ташуу үчүн арналган түзүлүш («Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» Мыйзамдын 2-беренеси) кыймылдуу буюмдардын категориясына кирет жана өтө коркунучтун булагы болуп саналат.

Ушул сыяктуу мүнөздөмөнү эске алуу менен транспорт каражаттары эл аралык жана мамлекеттик стандарттарда жана техникалык шарттарда белгиленген коопсуздуктун талаптарына, эмгекти коргоо жана экологиялык стандарттарга ылайык келүүгө, ошондой эле белгиленген тартипте катталууга тийиш («Транспорт жөнүндө» Мыйзамдын 12-беренеси).

Автотранспорт каражаттарын өтө кооптуу булактарга киргизүү - алар үчүн өзгөчө укуктук режимди, анын ичинде мындай транспорт каражаттарынын бардык ээлери үчүн аларды эксплуатациялоого киргизүүнүн өзгөчө эрежелерин белгилөөнү шарттайт. Демек, калктын коопсуздугун, өмүрүн жана ден соолугун коргоону камсыз кылган мындай талаптардын жана эрежелердин орнотулушу басмырлоо катары каралышы мүмкүн эмес.

Транспорттук каражаттарды Кыргыз Республикасынын аймагында жана анын чегинен тышкары жерлерде жол кыймылына жана (же) эксплуатациялоого катышууга уруксат берүү максатында мамлекеттик каттоо (кайра каттоо) жүргүзүлөт. Кыргыз Республикасында чыгарылган, ташылып келинген жана эксплуатацияланууучу бардык жерде жүрүүчү транспорт каражаттары транспорт чөйрөсүндөгү мыйзамдарга ылайык мамлекеттик каттоодон (кайра каттоодон) өтүүгө тийиш.

Транспорт каражаттарын каттоо жана эсепке алуу жол кыймылы коопсуздугун камсыздоо чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясаттын негизги багыттарынын бири болуп саналат, бул транспорт каражат-

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

тарынын ээлеринин транспорт каражаттарын каттоо чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу органда транспорт каражаттарын каттоо (кайра каттоо) боюнча милдеттерин пайда кылат.

Автотранспорт каражаттарын каттоо (кайра каттоо) эрежелерин сактабагандыгы жана өз убагында каттоодон өткөрбөгөндүгү үчүн колдонуудагы мыйзамдарга ылайык жоопкерчиликке алып келет.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу кыймылдуу мүлккө болгон менчиктин мазмунун жөнгө салууда жана башка жактардын ден соолугун, укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын сактоону камсыз кылууда транспорт каражаттарынын ээлерине менчигинде турган объектилердин, аларды пайдалануу башкалар үчүн коркунучтун жогорулашына байланыштуу аларга ээлик кылуу менен байланышкан кошумча түйшүктү жүктөө менен өзгөчө мүнөздөмөлөрдү эске алган.

5. Буга чейин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жүргүнчүлөрдү, багажды жана жүктөрдү коммерциялык ташуу үчүн транспорт каражатынын огуна салыштырмалуу оң рулдуу транспорт каражаттарын пайдалануугa «Автомобиль транспорту жөнүндө» Мыйзамдын 6-беренесинин 6-бөлүгү менен белгиленген тыюу салууга укуктук баа берген (2016-жылдын 16-ноябрындагы чечими менен).

Алсак, аталган Чечимде Кыргыз Республикасында транспорт каражаттарынын оң тараптуу кыймылы мыйзамдар менен белгиленет, бул жүргүнчүлөрдүн коопсуздугун камсыз кылуу максатында автоунаалардын капталынан айдоочунун отургучтары, келе жаткан транспорт агымына карай, башкача айтканда, сол жакта болушун белгилеген. Оң жактагы кыймылды эсепке алуу менен транспорт каражаттарынын жана жөө жүргүнчүлөрдүн агымын уюштуруунун бүт инженердик системасы курулуп, жолдор кыймылды жөнгө салуунун техникалык каражаттары (жол белгилери, светофорлор, жол белгилери) менен жабдылууда. Мындай орнотмо Кыргыз Республикасы тарабынан 2006-жылдын 13-февралында ратификацияланган Жол кыймылы жөнүндө конвенциянын 5-тиркемесинин (Автомобилдер жана чиркегичтер үчүн техникалык шарттар) 59-пунктчасынын «в» пунктчасына ылайык келет, анда ар бир автоунанын конструкциясы айдоочуга автоунаны коопсуз башкарууга жол берип, алдынан, оң жана сол жагынан жеткиликтүү көрүү мүмкүндүгүн камсыз кылышы керек деп аныкталган.

Андан ары, оң рулдуу унаалардын оң рулдуу дөңгөлөгү бар автоунаалардын огуна салыштырмалуу оң тараптан кыймылы бар

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

жолдордо иштөөсү жол кыймылынын коопсуздугуна коркунуч туудурат, бул жол кыймылынын коопсуздугун камсыздоо жана транспорт каражаттарын каттоо боюнча ыйгарым укуктуу органдардын жол-транспорт кырсыктарынын анализи менен тастыкталгандыгы белгиленген. Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу 2015-жылдын 3-июнунан тарта огуна карай оң рулдуу автоунааларды алып кирүүгө тыюу салууну киргизген.

Ошентип, транспорт каражаты рулду башкара турган багыты боюнча оң тарапта жайгашкандыктан, өлкөдө белгиленген оң жактуу кыймылга карама-каршы, коркунучтун күчөшүнүн булагы гана эмес, ошондой эле аны эксплуатациялоо учурунда жол коопсуздугун күчөтөт.

Мына ошон үчүн мыйзам чыгаруучу оң рулдуу транспорт каражатын Кыргыз Республикасынын аймагында каттоо, аны эксплуатацияга киргизүү үчүн алып кирүүгө тыюу салууну киргизүү менен, аны аталган транспорт түрүнүн түзүмдүк бөлүктөрүнө, анын ичинде кузовуна да жайылтууну болжогон.

Ал кузовдун ар кандай машиненин маанилүү структуралык компоненттеринин бири болгондугу менен байланыштуу. Унаанын массасы, башкаруусу жана коопсуздугу көбүнчө кузовго көз каранды. Мындан тышкары, ал катталууга тийиш болгон уникалдуу идентификаторго (кузовдун сериясы, номери жана жеке бөлүктүн коду) ээ жана аны өз алдынча транспорт каражаты (мүлк) катары аныктап, укуктук мамилелердин объектиси катары аныктоого мүмкүндүк берет. Демек, уникалдуу идентификаторго ээ болгон автомобиль конструкциясынын негизги компоненти катары кузовду алмаштыруу – маңызы боюнча адам тарабынан транспорт каражатынын көз карандысыз бирдигин сатып алууга барабар.

Автотранспорт каражаттарын каттоонун (кайра каттоонун) шарттарын жана эрежелерин аныктоо боюнча аткаруу бийлигинин ыйгарым укуктары «Кыргыз Республикасындагы жол кыймылы жөнүндө» Мыйзамдын жоболорунан келип чыгат.

Мындай укуктук жөнгө салуу, анын ичинде кузовду алмаштырууга тыюу салуу жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылуу зарылчылыгы менен шартталган, анын милдеттери: жарандардын өмүрүн, ден соолугун жана мүлкүн коргоо, жол кырсыктарын болтурбоо аркылуу алардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо, алардын кесепеттеринин оордугун азайтуу жолу менен алдын алат.

2022-жылдын
21-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 09-Р

Ошентип, Конституциялык сот оң рулдуу автотранспорттун кузовун алмаштырууга тыюу салуунун орнотулушу адамдын өмүрү жана ден соолугу сыяктуу коом үчүн маанилүү болгон ажыратылгыс бакубаттуулукту өзгөчө коргоонун конституциялык жактан бекитилген талабы менен шартталган, анткени менчик укугу мүлккө ээлик кылуу, пайдалануу жана тескөө боюнча ыйгарым укуктарды жүзөгө ашыруу мүмкүндүгүн гана болжобостон, ошондой эле тиешелүү адамдардын мыйзам тарабынан жүктөлгөн милдеттерин аткарууну, анын ичинде мүлктүн башка адамдар үчүн коркунучунун жогорулашын эске алуу менен аткарууну талап кылат. Демек, талашылып жаткан ченем менен орнотулган тыюу салуу чектөө болуп саналбайт жана жарандардын конституциялык укуктарын бузбайт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 23-июнундагы No 407 токтому менен бекитилген Транспорттук каражаттарды, түзүлүштөрдү жана жабдууларды мамлекеттик каттоо, кайра каттоо эрежелеринин, ошондой эле аларга болгон менчик укуктарынын 54[1]-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 15-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 40, 41-беренелерине карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

№ 10-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун судьясы Жыпар Жумадиловна Сабырованын Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө суроо-талабы боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Өскөнбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев, катчысы Н.А. Кененсариеванын катышуусу менен,

Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 38, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө ишти жазуу жүзүндөгү тартипте карап чыкты.

Бул ишти кароого Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун судьясы Жыпар Жумадиловна Сабырованын өтүнүчү себеп болгон.

Бул ишти кароого Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинин Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсүндө аныкталган күмөндүүлүк негиз болгон.

Соттук отурумга ишти даярдаган судья-баяндамачы Ж.А. Шаршеналиевдин маалыматын угуп, берилген материалдарды карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2022-жылдын 29-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун судьясы Ж.Ж. Сабыровадан Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренеси (мындан ары – Кылмыш-жаза кодекси) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 58-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуу келип түшкөн.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 31-октябрындагы аныктамасы менен өтүнүч өндүрүшкө кабыл алынган.

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

Судья өзүнүн кайрылуусунда Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинде каралгандай кылмышты жасоодо ата-эненин баласын же болбосо жашы жеткен, бирок эмгекке жарамсыз же материалдык жардамга муктаж балдарын багуу үчүн соттун чечиминин негизинде белгиленген каражаттарды төлөөдөн качкан катары У.Т. Тургунбаевди айыптоо боюнча №УД-151/22Д8 (03-043-2022-000251) сандуу кылмыш иши каралып жатканын көрсөтөт.

Ж.Ж. Сабырова Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун 2012-жылдын 7-сентябрындагы сотунун өкүмү менен У.Т.Тургунбаевден Казакованын (Тургунбаева) пайдасына Ф.М. жашы жете элек үч баланы багуу үчүн 2012-жылдын 5-сентябрынан тартып алар жашы жеткенге чейин ай сайын эмгек акынын бардык түрлөрүнүн 1/2 өлчөмүндө алимент өндүрүлгөндүгүн белгилейт. Бирок, соттун чечими боюнча милдеттерди аткаруу зарылчылыгы тууралуу бир нече жолу эскертилгенине карабастан, айыпталуучу У.Т. Тургунбаев 2018-жылдын августунан 2022-жылдын май айына чейинки мезгилде 252 146 сом өлчөмүндө алименттик карыздын түзүлүшүнө алып келген балдарды багуудан жана алимент төлөөдөн качкан.

Кылмыш ишинин материалдарынан көрүнүп тургандай, айыпталуучу У.Т. Тургунбаев мурда Жалал-Абад облусунун Сузак райондук сотунун 2017-жылдын 19-январындагы өкүмү менен 1997-жылы толукталган 162-беренесине ылайык ушул эле соттун 2012-жылдын 7-сентябрындагы токтому менен өндүрүлгөн алиментти төлөөдөн качкандыгы үчүн эки жылдык мөөнөткө эркиндигин чектөөгө соттолгон.

2022-жылдын 24-июнундагы No УД-151/22Д8 (03-043-2022-000251) айыптоо актысына ылайык У.Т. Тургунбаев 2018-жылдын августунан 2022-жылдын майына чейинки мөөнөттө белгиленген соттун чечими боюнча өндүрүлгөн алиментти төлөөдөн качкан.

Ж.Ж. Сабырова белгилегендей, У.Т. Тургунбаевдин алименттик милодеттенмелери 2018-жылдын августуна карата толугу менен аткарылды.

Ошентип, учурда сот У.Т. Тургунбаевдин кайрадан жазык жоопкерчилигине тартуу маселесин карап жатат.

Алименттик милдеттенмелер боюнча аткаруу өндүрүшү создуккан мүнөздө экенин эске алуу менен, соттун алимент боюнча карызкорлор Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесине ылайык алимент төлөбөгөндүгүнүн ар кандай мөөнөттөрү үчүн кайталап (кайталап) жазык жоопкерчилигине тартылышы мүмкүнбү деген шектенүүлөр бар.

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

Судьянын айтымында, бул маселеде колдонуудагы конституциялык ченемде күмөндүүлүк бар, ага ылайык эч ким бир эле укук бузуу үчүн эки жолу мыйзамдуу жоопкерчиликке тартылбашы керек. Бул эреже дагы Кылмыш-жаза кодексинин 6-беренесинин 2-бөлүгүндө жарым-жартылай чагылдырылган.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, судья Кылмыш-жаза кодексинин талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүүнү өтүнөт.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык судьянын (судьялардын) арызы боюнча ишти кароо жазуу жүзүндөгү тартипте жүзөгө ашырылат. Жогорудагы конституциялык Мыйзамдын 34-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык суроо-талабы Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алынган судья (судьялар) тарап катары таанылбайт жана отурумга чакырылбайт.

Судья-баяндамачынын 2022-жылдын 3-ноябрындагы аныктамалары менен каралып жаткан иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жоопкер деп таанылган, ал эми үчүнчү жактар болуп Кыргыз Республикасынын Жогорку соту, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасы, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотуна караштуу Сот департаменти таанылды.

Жоопкер тараптын берилген каршы пикиринде жазык мыйзамдарына ылайык, эгерде адам кылмыш жасоодо ошол аракеттери (аракетсиздиги) жана анын натыйжасында келип чыккан кесепеттер үчүн гана күнөөлүү деп табылса, ал жасаган кылмышы үчүн жазык жоопкерчилигине бир гана жолу тартылууга тийиш деп белгиленген.

Жогорудагы мыйзамсыз жосундун субъективдүү жагы түз ниеттин гана болушу менен айырмаланат. Айыпкер сот актысынын бар экендигин билип, анын аткарылышына атайылап көмөк көрсөтпөйт же ага тоскоолдук кылбайт жана анын аткарылбай калышын каалайт.

Алименттерди өндүрүүнүн тартиби аткаруунун өзгөчө мүнөзүнө ээ, анткени алименттик милдеттенмелер үзгүлтүксүз негизде узак убакыт бою төлөнүүчү мезгилдүү төлөмдөр болуп саналат.

Ушуга байланыштуу жоопкер тарап карызкорду алименттик милдеттенмелерди аткарбагандыгы жана анын карызы катары менен үч айдан ашык же жалпысынан бир жылдын ичинде кайталап пайда болгондугу үчүн жазык жоопкерчилигине тартылгандан кийин, анын аракеттеринде Кыргыз Республикасынын Мыйза-

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

мынын 178-беренесинде каралган жаңы кылмыштын белгилерин камтыйт деп эсептейт.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, жоопкер-тараптын өкүлдөрү Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренеси Конституциянын 58-беренесинин 3-бөлүгүнө каршы келбейт деп эсептейт.

Жогорку Соттун, Юстиция министрлигинин, Жогорку Соттун алдындагы Сот департаментинин көз карашы мазмуну боюнча жоопкер тараптын каршы пикирине окшош.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын көз карашына ылайык судья Ж. Сабырованын өтүнүчү талашылып жаткан ченемдерди өз билемдик менен колдонууга мүмкүндүк берген укуктук түзүлүшүнүн жетишсиздиги менен шартталган. Судья Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 27-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктунун негизинде, б.а. ошол эле айыптоо боюнча соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү же болбосо жазыктык тергөөнүн мүмкүн эместигин белгилеген соттун башка күчүн жоготпогон чечими бар болсо, ал адамдын жазык иши кыскартылат (У.Тургунбаев 2012-жылы 7-сентябрдагы соттук окумдун негизинде өндүрүлгөн алименттерди төлөөдөн качуу фактысы боюнча талаптарды аткарбаганы үчүн 2017-жылы соттолгон).

Конституциялык сот судьянын суроо-талабын, жоопкердин каршы пикирин, үчүнчү жактардын жазуу жүзүндө келтирилген жүйөлөрүн жана ой-пикирлерин карап жана талкуулап, иштин материалдарын иликтеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

1. Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык даттанууда көрсөтүлгөн маселе боюнча ченемдик укуктук актынын күмөндүүлүктү пайда кылган бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Конституциялык соттун кароо предмети болуп Кылмыш-жаза кодексинин төмөнкүдөй мазмундагы 178-беренеси саналат:

«178-статья. Ата-энелердин балдарын багуудан качуусу

Ата-эненин баласын же болбосо жашы жеткен, бирок эмгекке жарамсыз же материалдык жардамга муктаж балдарын багуу үчүн соттун чечиминин негизинде белгиленген каражаттарды төлөөдөн качуусу, –

200дөн 500 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга же кырктан жүз саатка чейинки коомдук иштерге же эки айдан бир жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү жумуштарына жазаланат. ».

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

Кылмыш-жаза кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы № 122-123 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт.

2. Кыргыз Республикасында Конституция ылайык укуктук, социалдык мамлекетте болгондой эле, жарандардын социалдык жактан корголбогон категориялары, эмгек жана алардын ден соолугу корголот, үй-бүлөгө, энеликке, аталыкка жана балалыкка мамлекеттик колдоо көрсөтүлөт (1-берененин 1-бөлүгү, 19-берененин 2-бөлүгү, 20-статьянын 1-бөлүгү).

Балдар – Кыргыз Республикасынын эң маанилүү дөөлөтү. Мамлекет балдардын ар тараптуу руханий, адеп-ахлактык, интеллектуалдык жана физикалык жактан өнүгүшүнө, аларды жарандык-патриоттук тарбиялоого көмөктөшүүчү шарттарды түзөт (20-берененин 3-бөлүгү). Балдарга кам көрүү жана аларды тарбиялоо атанын да, эненин да бирдей укугу жана милдети (26-берененин 2-бөлүгү).

Жогорудагы конституциялык көрсөтмөлөр укуктук мамилелердин негизи болуп саналат, алардын мазмуну үй-бүлөнү, ата-эненин милдеттерин жана алар менен байланышкан балдардын укуктарын колдоо жана коргоо боюнча мамлекеттик кепилдиктер болуп саналат, бул бул мамилелердин өзүнүн табиятына, алардын укуктарынын бузулушу менен туура келбестигин билдирет.

Балдардын өзгөчө камкордукка жана жардамга укугу Адам укуктарынын жалпы декларациясында жарыяланган, мамлекеттин турмушунун бардык чөйрөлөрүндө балдардын кызыкчылыктарынын жана бакубаттуулугунун артыкчылыктуу принциби менен бирге Балдардын укуктары жөнүндө конвенцияда бекитилген. Бул Конвенциянын 27-беренесинде катышуучу мамлекеттер ар бир баланын физикалык, психикалык, руханий, адеп-ахлактык жана социалдык өнүгүүсү үчүн адекваттуу жашоо деңгээлине болгон укугун тааныйт; баланы тарбиялап жаткан ата-эне(лер) же башка адамдар өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүнүн жана финансылык каражаттарынын чегинде аны өнүктүрүү үчүн зарыл болгон жашоо шарттарын камсыз кылуу үчүн негизги жоопкерчиликти тартышат.

Ата-эненин балдарга кам көрүү милдетин жана баланын таламдарын камсыз кылуу принцибин бекитүү менен Конституция мыйзам чыгаруучуну үй-бүлөлүк мамилелер чөйрөсүн бардык тармактык мыйзамдарда так жана деталдуу жөнгө салууну камсыз кылууга милдеттендирет. Бала эрезеге жеткенге чейин ата-энесине толук

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

көз каранды экендигин эске алуу менен мамлекет анын укуктарын коргоонун конституциялык кепилдиги катары чыгып, ошону менен өзүнүн социалдык функциясын аткарат.

3. Жогорудагы конституциялык жоболорду ишке ашыруу максатында мыйзам чыгаруучу негизги жөнгө салуучу катары Үй-бүлө кодексин кабыл алган, анда балдардын жыргалчылыгына жана өнүгүшүнө кам көрүүнүн, баланын эң жогорку кызыкчылыктарын камсыз кылуунун, үй-бүлөлүк тарбиянын, жашы жете электердин жана эмгекке жарамсыз үй-бүлө мүчөлөрүнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын талаптагыдай коргоону камсыз кылуунун артыкчылыктуулугунун негизги принциптери белгиленген. Ушул Кодекс ата-эненин жана балдардын укуктарын жана милдеттерин, анын ичинде мүлктүк укуктарын, баланын ата-энесинен алимент алуу укугун жана ата-энелердин жашы жете элек балдарды багуу боюнча милдеттерин аныктайт (65 жана 85-берене).

Ата-энелердин жашы жете элек балдарын багуу боюнча милдеттерин ыктыярдуу аткаруусу ата-эненин балдарына кам көрүүдөгү ак ниеттүүлүктүн жалпыга таанылган презумпциясына негизделет жана милдеттүү шарт мунөзүнө ээ. Милдеттенмелер үй-бүлөлүк укуктун императивдик ченемдеринин негизинде келип чыгат, субъектилик курамынын татаалдыгы жана коомдун айкындуулук элементи менен мүнөздөлөт.

Үй-бүлө кодексинде алимент өндүрүүнүн эки ыкмасы каралган: ыктыярдуу (тараптардын макулдашуусу боюнча) жана мажбурлоо (сот тартибинде жашы жете элек балдар үчүн ата-энелерден алимент өндүрүү жолу менен), ошондой эле сот тарабынан өндүрүлгөн алименттин өлчөмүн аныктоо мүмкүнчүлүгү белгиленген.

Ошентип, Конституцияда жана Балдардын укуктары жөнүндө Конвенцияда бекитилген адилеттүүлүк, бирдейлик, пропорционалдык принциптерине ылайык жашы жете элек балдар үчүн алименттерди өндүрүүнүн укуктук механизми тийиштүү укуктук мамилелердеги тараптардын кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун камсыз кылат, алимент төлөөчү жактардан ашыкча жана акылга сыйбаган түйшүк алынып салынат.

4. Жашы жетпеген балдардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоону жүзөгө ашыруунун кепилдиктерин белгилөө максатында, аларды багуу боюнча милдеттер аткарылбаган же талаптагыдай эмес аткарылган учурларда мыйзам чыгаруучу тарабынан мамлекеттик мажбурлоо (мыйзамдуу жоопкерчилик) чаралары каралган, алар үй-бүлөлүк укук, жарандык укук жана жазык

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

мыйзамдары тартибинде болуп, өз ара бири-бирин толуктоочу катары каралат.

Ошентип, үй-бүлөлүк укук ата-энелик укуктан ажыратуу жана алиментти өз убагында төлөбөгөндүк үчүн мүлктүк жоопкерчилик түрүндөгү үй-бүлөлүк жоопкерчилик чараларын белгилейт.

Жарандык-укуктук жоопкерчилик чарасынын негизинде өз убагында төлөнбөгөн алименттер келтирилген зыяндын ордун толтуруу жана мыйзамдуу айып пул төлөө түрүндө жүзөгө ашырылат. Анын өлчөмү Үй-бүлө кодексинин 120-беренеси менен белгиленген, ага ылайык соттун чечими боюнча алимент төлөөгө милдеттүү болгон адамдын күнөөсү боюнча карыз пайда болгон учурда, күнөөлүү адам алимент алуучуга кечиктирилген ар бир күн үчүн төлөнбөгөн алименттин суммасынан айып төлөйт.

Сот актыларын тикелей аткаруу Сот департаментине караштуу жана анын аймактык органдарынын соттук аткаруучуларына жүктөлөт. Бул адамдардын иши аткаруу өндүрүшүнүн алкагында сот актыларынын аткарылышын камсыз кылат. Ушуга байланыштуу, алименттик милдеттенмелер боюнча сот актысынын жалпыга бирдей милдеттүүлүгүн аны аткаруу жолу менен кепилдик берүүгө ал ыйгарым укук берген органдар жана алардын кызмат адамдары тарабынан берилген мамлекет экендигин белгилей кетүү керек.

Жазык жоопкерчилигинин күчүнө кирүү шарттарына алиментти өз убагында төлөбөгөндүгү же төлөнбөгөндүгүнүн натыйжасында келип чыккан алимент алуучунун материалдык чыгымында аныкталган коомдук коркунучтуу зыян камтылууга тийиш; алимент төлөөчүнүн мыйзамсыз жүрүм-туруму; укук бузуучунун атайылап жүрүм-туруму жана андан келип чыккан кесепеттер ортосундагы себептик байланыш; укук бузуучунун күнөөсү. Мында, эгерде карызкорга таасир этүүнүн башка жолдору алимент төлөө жөнүндө сот актысынын талаптагыдай аткарылышын камсыз кылбаган учурда, ал жазык жоопкерчилигине тартылат.

Белгиленген чаралар ата-энелердин жашы жете элек балдарынын алдындагы милдеттерин мажбурлап аткаруунун укуктук механизминин бөлүгү болуп саналып, алимент төлөөчүлөрдү ыктыярдуу стимулдаштыруу жолу менен алардын өз убагында аткарылышын камсыз кылууга, карызкорлор убагында төлөнбөгөн алименттик төлөмдөрдүн экономикалык жактан баасын жоготуп коюу кырдаалдарды болтурбай алименттик милдеттенмелер боюнча карыздардын пайда болушуна жол бербөөгө, аталган экономикалык жагдайлардан качууга багытталган.

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

5. Конституцияга ылайык бир эле укук бузуу үчүн эч ким эки жолу юридикалык жоопкерчиликке тартылууга тийиш эмес (58-берененин 3-бөлүгү), бул Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 14-беренесинин 7-пункту менен өз ара байланышын чагылдырат.

Бул конституциялык принциптин маңызы, эгерде сот конкреттүү иш боюнча жана конкреттүү адамга карата актоо өкүмүн же айыптоо өкүмүн чыгарса, ошондой эле жазык куугунтуктоонун кайсы гана баскычында болбосун кылмыш ишин козгоодон баш тартылса же токтотулса, ошол эле айып боюнча андан ары (кайра) куугунтуктоо жана жазаны дайындоо мүмкүн эмес. Ошол эле кылмыш боюнча акыркы өкүмдүн же соттун, тергөө, тергөө жана прокурордун жазык ишин токтотуу же жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө чечиминин болушу, анын ичинде мунапыс берүү актынын негизинде жазык ишин кыскартуунун сөзсүз негиздери болууга тийиш.

Ошентип, каралып жаткан принцип боюнча эки тергөөнү параллелдүү жүргүзүүгө жана эки бирдей айып коюуга, ошондой эле бир жосун үчүн эки же андан көп окшош жазаларды колдонууга мүмкүн эмес. Ушундай эле көз караш Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 7-майындагы Чечиминде да чагылдырылган. Бул жазык укугунун негизги принциптеринин бирине айланган социалдык адилеттүүлүктүн укукка тийгизген таасири ушунда.

Белгиленген принцип өзүнүн конституциялык-укуктук табиятынан улам мыйзам чыгаруу органына гана эмес, укук коргоо органына да багытталгандыгын белгилей кетүү керек, ал мыйзам актыларынын негизинде күнөөлүүлөрдү жазык жоопкерчилигине тартат жана аларга жазанын түрү менен чарасын аныктайт.

Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинде каралган жазык жоопкерчилигине алып келүүчү кылмыштын учуру Үй-бүлө кодексинин 2-беренесинде, анын ичинде «Соттук аткаруучулардын статусу жана аткаруу өндүрүшү жөнүндө» Мыйзамдын 93-беренесинин 6-бөлүгүндө мөөнөттөрү аныкталган алименттик милдеттенмелерди төлөөдөн кара ниеттик менен качкан учурда келип чыгат.

Жогоруда аталган ченемдик көрсөтмөлөргө ылайык алимент төлөөдөн кыянаттык менен качуу системалуу түрдө (ушул Кодекстин 109-беренесинин негизинде үч айдан ашык же жалпысынан бир жылдын ичинде алиментти ай сайын же үч эседен ашык төлөп туруу милдети менен мезгил-мезгили менен төлөө милдети менен), алимент төлөө жөнүндө келишимди же сот актысын атайылап ат-

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

карбоо же толук аткарбоо, анын ичинде кирешесин толугу менен же жарым-жартылай жашыруу, өндүрүп алынышы мүмкүн болгон мүлктү жашыруу, алимент төлөө жөнүндө сот аткаруучуга маалыматсыз калтыруу, жоруктары үчүн жоопкерчиликке тартылганына карабастан, жумушун, билимин, кирешесин өзгөртүү, кирешеси жана мүлкү, жашаган жери жана иштеген жери жөнүндө жалган маалымат берүү дегенди билдирет.

Жогоруда айтылгандардын негизинде кара ниеттик тиричилик каражатын төлөбөй коюунун узактыгына жана себептерине жараша аныкталат. Бул кылмыштын конструктивдүү элементи болуп адам соттун чечими боюнча төлөп берүүгө милдеттүү болгон алиментти кара ниеттик менен, жүйөлүү себепсиз төлөбөй келүүсү саналат.

Мындай жүрүм-турумдун кара ниеттиги алимент төлөөдөн качуунун бир эле фактысын эмес, кылмыш жасаган адамдын жүрүм-турумунун туруктуу, узак мөөнөттүү жүрүшүн, анын ичинде реалдуу мүмкүнчүлүктөр болгон учурда төлөмдөрдү атайылап этибарга албай коюуну билдирет.

Төлөбөө мөөнөтү үч ай катары менен же козголгон аткаруу өндүрүшүнүн алкагында жалпысынан бир жыл болушу керек. Көрсөтүлгөн үч айлык мөөнөт сот актысында же алимент төлөө жөнүндө келишимде белгиленген бир жолку же ай сайын төлөнүүчү төлөмдү төлөө мөөнөтү аяктагандан кийинки күндөн башталат.

Башкача айтканда, үч ай катары менен же жалпысынан бир жылдын ичинде алимент төлөбөгөн фактысынын аныкталгандыгына байланыштуу же адам тарабынан көрсөтүлгөн мөөнөт аяктагандан кийин алимент төлөбөө өз ыктыяры менен токтотулгандыгына байланыштуу кылмыш аяктайт.

Буга байланыштуу мурда укук бузуучу жазаланган жоопкерчиликтин болушу аны мындай аракеттери үчүн андан ары жазык жоопкерчилигине тартуудан бошотпойт.

Ошентип, ар кандай укук бузуулардын ортосундагы айырма анын субъекти боюнча эмес, жөнгө салуу предмети боюнча жүргүзүлүшү керек. Кайталанып жазык жоопкерчилигине тартуу бул кылмыштын жаңы окуясынын түздөн-түз кесепети болушу мүмкүн жана объективдүү реалдуулуктун фактысы катары жосундун ички маңызын эч кандай өзгөртө албайт, демек ал укуктук жөнгө салуунун предметин да өзгөртө албайт.

Кайталанма шарттарын эске алуу менен бир нече укук бузууларды кайталап жасагандыгы үчүн жазык жоопкерчилигин белгилөө укукка каршылык принцибине, жосундар үчүн адилеттүү жазалоо-

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

нун даражасына, бузулган бакубаттуулуктун наркына, корголуучу кызыкчылыктар үчүн бузуунун ыкмасына, залканын өлчөмүнө жана зыяндуу кесепеттерге негизделет. Күнөөнүн түрүнүн түрлөрү, мотивдери жана субъектинин башка мүнөздөмөлөрү маанилүү болушу мүмкүн, анткени алар жосундан көрүнөт жана кылмыштын курамында таризделиши мүмкүн.

Конституциялык сот бардык мыйзамсыз жосундар, алардын жыйындысы белгилүү бир стадияда мыйзам чыгаруучу тарабынан абсолюттук түрдө механикалык көз карандысыз бузууларды кайталоо жана топтоо боюнча кылмыш деп табылган аракеттер эч кандай түрдө өз ара байланышта эмес деп эсептейт; алар ар түрдүү: ар бир жолу бул укук бузууну жасаган адамдын эрки белгиленген жеке укук бузууда акырына чейин ишке ашат. Демек, кылмыштар адамдын ниети менен бири-бири менен байланышпаган бир нече көз карандысыз, биротоло аткарылган кылмыштарды түзөт. Ар бир кылмыштын ниети өзүнчө пайда болуп, акыры толугу менен ишке ашат.

Ушуга байланыштуу, балдарды багуудан качкандыгы үчүн мурда соттолгон адамдардан алименттик милдеттенмелер боюнча жаңы карыздардын пайда болушу Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинде каралган жаңы кылмышты түзөт, тиешелүүлүгүнө жараша аларды жоопкерчиликке тартуу Конституциянын 58-беренесинин 3-бөлүгүнө каршы келбейт.

6. Конституциялык сот жогоруда айтылгандар менен катар Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренесинде белгиленген жана колдонуудагы укуктук ченемдер жазык жоопкерчилигинин максаттарына жетүүнү камсыз кыла албастыгын белгилейт, анткени анда жазалардын бир катар, анын ичинде квалификациялык, оордотуучу белгилер боюнча дифференцияланган жазаларды дайындоо механизми камтыбайт. Бул белгилерге жалпы эквивалентте белгилүү бир мезгил ичинде карыздын суммасынан ашып кетүүнүн көптүгү (мисалы, эки же андан көп жылга барабар төлөө мөөнөтүнөн ашкан карыздын суммасына алып келген ошол эле аракеттер) кирет.

Кылмыш жасаган адамдын инсандыгын жана объективдүү жана акылга сыйган түшүндүрмөсү бар башка жагдайларды, кылмыш жасалгандан жана жазаны өтөгөндөн кийин анын жүрүм-туруму эске алынбастан, мыйзамда жазык жоопкерчилигинин жана жазанын белгиленбегендиги мурда коюлган, ошондой эле көңүл бурууну талап кылган жана терс кесепеттерге адекваттуу баа берүүнү талап кылган инсанды мүнөздөгөн башка жагдайлар иш жүзүндө конституциялык принциптерге карама-каршы келген ар кандай деңгээлдеги коомдук

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

коркунучтуу жосундар үчүн бирдей жоопкерчилик чараларын колдонууга алып келбеши керек, бул маңызы адилеттүүлүктүн жана гуманизмдин конституциялык принциптерине карама-каршы келет.

Балдарды багуу өтө узак (бойго жеткенге чейин) мезгилди камтыйт жана жазык мыйзамдары тарабынан алардын кызыкчылыктарын коргоо режими туруктуу болуп саналат.

Бул жазалар системасы жасалган жосундун салыштырмалуу оордугун эске алуу менен, алардын функционалдык максатына жараша иерархиялык ырааттуулукта түзүлүшү керек дегенди билдирет.

Ошол эле учурда, Кылмыш-жаза кодексинде каралган жазанын даражасын белгилөөнүн жазык-укуктук кесепеттери жазык-укуктук каражаттардын чегинен чыкпайт, мыйзам чыгаруучу жазык жоопкерчиликти жана жазаны, анын соттолгонго түзөтүүчү таасирин күчөтүү, аны кайра тарбиялоо, жаңы кылмыштардын алдын алуу жана ошону менен жашы жете электердин, коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарын келечекте кылмыштуу кол салуулардан коргоо сыяктуу конституциялык жактан негизделген максаттарга жетүү үчүн пайдаланууга укуктуу.

Конституциялык соттун 2022-жылдын 8-июнундагы Чечиминде коомдук коопсуздукту камсыз кылуу үчүн жалпы профилактикалык (жалпысынан кылмыштуулуктун алдын алуу) жана атайын алдын алуучулук (тарбиялык) функциялар колдонулары чагылдырылган. Атайын профилактика бир кыйла даражада конкреттүү укук бузуучулардын жаңы кылмыштарды жасоосуна бөгөт коёт, алар үчүн кайталануучу жагымсыз кесепеттерди болтурбоо үчүн келечекте аларды тартип бузуулардан алыс болууга мажбурлайт. Күнөөлүүлөрдү өз убагында жана сөзсүз түрдө жазалоо жарандарда колдонулуп жаткан укуктук тартиптин кол тийбестиги жөнүндөгү түшүнүктү калыптандырат, мамлекеттик бийликтин адилеттүүлүгүнө жана бийлигине болгон ишенимди бекемдейт, алардын өмүрү, ден соолугу, мүлкү, укуктары жана кызыкчылыктары ишенимдүү корголот деген ишенимди бекемдейт.

Ошондой эле укукка каршы аракеттин коомдук коркунучу бир эле учурда сот адилеттигинин кызыкчылыктарына кол салуу фактысынан улам күчөгөндүгүн белгилей кетүү керек, анткени алиментти өндүрүү жөнүндө соттун тиешелүү чечимдерин же нотариалдык жактан күбөлөндүрүлгөн макулдашууларды аткаруудан качуу жагы бар.

Мындан тышкары, алименттик милдеттенмелерди аткаруудан качуу кылмышынын жазасыз калышы же пропорционалдуу эмес жа-

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

залануусу коомдук чогуу жашоонун, адептүүлүктүн, адеп-ахлактуулуктун ченемдерин бузат, натыйжада ата-энелер менен балдардын ортосундагы карама-каршылыкка, алардын коомдук байланышынын бузулушуна алып келет.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, жазык мыйзамдарында кылмыштын мүнөзүн, анын Конституция жана жазык мыйзамдары тарабынан корголуучу баалуулуктарга кооптуулугун эске алуу үчүн зарыл болгон укуктук актылар камтылууга тийиш. Алименттик милдеттенмелер боюнча квалификацияланган укук бузуулардын бардык түрлөрүн эске алуу менен жазык жоопкерчилигин күчөтүү адамдын мамлекет менен коомдук мамилелеринде юридикалык жоопкерчиликтин жана кепилдиктеринин конституциялык принциптерине адекваттуу болот.

Жазык мыйзамдарынын бул принциптерин жана кепилдиктерин камсыз кылуунун эффективдүү жолдорунун бири соттордун дискрециясынын деңгээлин жогорулатуу болуп саналат. Соттордун өз карамагында чечүүнүн негиздери укук тутумунун объективдүү элементи болууга тийиш, ал күнөөлүүлөргө карата жазык-укуктук жооп кайтаруу чаралары колдонулганда адилеттүүлүктүн жана гуманизмдин принциптерине түздөн-түз жооп берет.

Маселени карамагында чечүүнү конкреттештирүү ар кандай мыйзамдуу альтернативаларды тандоонун болушун болжолдойт. Альтернативалардын чегинде сот мыйзамдын жалпы принциптерине, фактыларга, кылмыштын жагдайларына, ошондой эле адеп-ахлактык негиздерине байланыштуу конкреттүү жазык сот өндүрүшүндө эң алгылыктуу вариантты тандайт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 38, 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 178-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 58-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул чечимдин жүйөөлүү бөлүгүнөн келип чыккан тиешелүү мыйзам долбоо-

2022-жылдын
28-декабры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМИ

№ 10-Р

рун белгиленген тартипте иштеп чыксын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

3. Чечим акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт, ал Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
8-февралы
Бишкек шаары

№ 01-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасына Омар Раимбердиевич Чонмуруновдун даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы К.А. Аблакимовдун катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, О.Р. Чонмуруновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана О.Р. Чонмуруновдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2021-жылдын 15-ноябрында О.Р. Чонмуруновдун Жарандык процесстик кодекстин 354-беренесинин 3-бөлүгүн, 357-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктун конституциялуу эмес жана Конституциянын 56, 61, 98-беренелерине карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, Г.А. Кайназарова О.Р. Чонмурунов менен Т.А. Кайназаровдун ортосунда 2010-жылдын 29-декабрында түзүлгөн №2010/3347-6 сандуу Ош шаарынын А. Масалиев проспектисинин 15-үйүнүн 45-батирин сатуу жана сатып алуу келишимин жараксыз деп таануу жөнүндө арыз менен сотко кайрылган.

Ош шаардык сотунун 2019-жылдын 13-ноябрындагы чечими менен аталган доо арыз канааттандыруусуз калтырылган. Бул чечим менен макул болбостон, доогердин өкүлү Т. Нарынбаев апелляциялык даттануу менен Ош областтык сотуна кайрылган. Ош областтык соту 2020-жылдын 16-мартындагы чечими менен аталган сатуу-сатып алуу келишимин жараксыз деп таныган.

Муну менен макул болбостон, О.Р. Чонмуруновдун ишеним кат боюнча өкүлү И.О. Жунусалиев 2020-жылдын 5-июнунда Жогорку

сотко кассациялык даттануу келтирген. Бирок, Жогорку сот өзүнүн 2020-жылдын 23-июнундагы аныктамасы менен даттанууну кайтарып берген. Аныктамада Жарандык процесстик кодекстин 354-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык даттанууга аны берген жак же анын өкүлү кол коёт, өкүл берген кассациялык даттанууга ишеним кат же өкүлдүн ыйгарым укуктарын күбөлөндүргөн башка документ (эгерде иште мындай документ жок болсо) тиркелүүгө тийиш деп көрсөтүлүп, ишеним каттын мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу И.О. Жунусалиевдин даттанууга кол койгонго жана О.Р. Чонмуруновдун атынан сотко кайрылууга укугу жок деп белгилеген.

Арыздануучунун айтымында, иштин материалдарында О.Р. Чонмуруновдун И.О. Жунусалиевдин атына, анын кызыкчылыгын жактоо үчүн 2020-жылдын 23-январынан тартып үч жылдык мөөнөткө берилген ишеним кат иш материалдарында кантип жок болуп калганы түшүнүксүз.

2020-жылдын 10-июлунда О.Р Чонмуруновдун өкүлү И.О. Жунусалиев ишеним каттын негизинде Ош областтык сотунун 2020-жылдын 16-мартындагы чечимине карата кассациялык даттануу менен бирге процесстик мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө арыз менен Жогорку сотко кайрылган. Жогорку сот өзүнүн 2020-жылдын 19-ноябрындагы аныктамасы менен процесстик мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө арызды канааттандыруусуз калтырып, кассациялык даттанууну О.Р. Чонмуруновго кайтарган.

Арыздануучунун айтымында, Жогорку сот күчүндө турган ишеним катты эске албай, мөөнөттү өткөрүп жиберүүнүн себептеринин жүйөлүү же жүйөсүздүгүн аныктабастан, жогоруда аталган аныктаманы кабыл алган. Анын айтымында, сот, сот ишинин материалдарында ишеним каттын табылбай калганын жүйөлү себеп катары эсептебей, анын өкүлү ушул иш боюнча биринчи жана экинчи сот инстанциясындагы сот процесстерине катышып келгенин эске албай, мыйзамсыз аныктама кабыл алып, анын укуктарын бузуп, соттук коргонуу укугун жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылып, кемсинтүүдө.

О.Р. Чонмурунов өз талаптарына жүйө катары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 56, 61, 98-беренелерин келтирип, андан тышкары 2010-жылдын 27-июнундагы Конституциянын 20-беренесине, 40-беренесине, 96-беренесине шилтеме жасаган.

Арыздануучу, Конституциянын 98-беренесине ылайык Жогорку сот жарандык, жазык, экономикалык, административдик жана башка иштер боюнча сот процессинин катышуучуларынын кайрылуулары боюнча мыйзамда аныкталган тартипте сот чечимдерин кайра

кароону жүзөгө ашырат деп белгилеп, мамлекеттик алым төлөнгөн кассациялык даттанууну Жогорку сот сөзсүз түрдө өндүрүшкө кабыл алышы керек деп белгилейт.

О.Р. Чонмуруновдун пикири боюнча, өкүл тарабынан берилген кассациялык даттанууга ишеним кат тиркелиши керек деген талап негизсиз, анткени Жогорку сот ишеним каттарды соттук отурумдарда тактоого тийиш.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, О.Р. Чонмурунов талашылып жаткан ченемдерди Конституциянын 56, 61, 98-беренелерине карама-каршы келет деп таануу суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасы менен төмөнкүдөй негиздер боюнча өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясы кайрылууну кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө маселени чечүүдө, кайрылууда коюлган маселелердин конституциялык сот өндүрүшүнө жол берилгендигинен жана кайрылуунун «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келүүсүнөн келип чыгат.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, конституциялык принциптерге жана орнотмолорго каршы коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууну тастыктаган укуктук мүнөздөгү ынандыруучу жүйөлөрдүн болуусунда ченемдик укуктук актылардын же алардын структуралык элементтеринин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү саналат. Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамда Конституциялык сотко болгон кайрылууну тариздөөгө жана арызданууучу койгон маселе боюнча анын көз карашын негиздөөгө болгон бир катар талаптар караштырылган (19, 26, 27 жана 30-беренелер).

Жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык арызданууучу өз кайрылуусунда ал койгон маселе боюнча жеке позициясын жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемесин көрсөтүүгө милдеттүү. Бул талап арызданууучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө болуп, конституциялык орнотмолор менен тутумдук байланышта туруп жана аны менен талашылып жаткан укуктук ченемдин жөнгө салуучулук таасиринин конституциялуулугунда анык күмөндүүлүктү пайда кылышы керек дегенди билдирет.

2022-жылдын
8-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 01-П

Ал эми О.Р. Чонмуруновдун кайрылуусунда талашылып жаткан ченемдер менен Конституциянын тиешелүү ченеминин арасында тутумдук укуктук байланыш жок экени көрүнөт. Арыздануучулар укуктук мүнөздөгү эмес фактологиялык жүйөлөрдү, тактап айтканда, жалпы юрисдикциядагы соттордун укук колдонуу тажрыйбасындагы маселелерди баяндашкан. Мындай жагдайда талашылып жаткан ченем күмөндүүлүктү жаратпайт.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун талабына ылайык, эгерде кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе, судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат деп судьялар коллегиясы талашылып жаткан аныктамада көрсөткөн.

О.Р. Чонмурунов судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 10-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыздануучу өзүнүн даттануусунда талашылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган жүйө катары ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилет жана ар бир адам Конституцияда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу деп, Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгүн, 97-беренесинин 3-бөлүгүн келтирген.

Андан тышкары, ченемдик укуктук актылардын иерархиясы боюнча Конституция башка ченемдик укуктук актылардан жогору турарын белгилеген. Ал эми даттануунун калган бөлүгүндө мурда кайрылууда келтирген жүйөлөрүн кайталап көрсөткөн.

Жогоруда баяндалгандын негизинде О.Р. Чонмурунов Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы №26 аныктамасын жокко чыгарууну жана өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну сурануунда.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

2022-жылдын
8-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 01-П

О.Р. Чонмурунов судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган аргументтерди өз даттануусунда келтирген эмес.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту кайрылууну сот өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын корутундуларына укуктук баа берүү баштапкы кайрылууда келтирилген талаптардын жана судьялар коллегиясынын тыянактарына каршы келтирилген аргументтердин алкагында гана жүзөгө ашырылышы мүмкүн экендигин белгилейт.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, ченемдик укуктук актылардын же алардын бир бөлүгүнүн конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү так көрсөткөн укуктук мүнөздөгү ынандырарлык жүйөлөрдүн болуусунда, алардын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү эсептелет.

Ал эми арызданууучу биринчи ирет берилген өтүнүчүндө жана даттануусунда келтирген жүйөлөр укук колдонуу тажрыйбасына гана таандык жана талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү жаратуучу укуктук аргументтер катары каралышы мүмкүн эмес.

Демек, О.Р. Чонмуруновдун кайрылуусу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт деген судьялар коллегиясынын тыянагы негиздүү болуп саналат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасын жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Омар Раимбердиевич Чонмуруновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы № 26 аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
18-февралы
Бишкек шаары

№ 02-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентин бекитүү жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту натыйжалуу ишмердикти уюштуруу максатында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесине ылайык

Т О К Т О М К Ы Л А Т:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламенти бекитилсин (1-тиркеме).

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Регламентин бекитүү жөнүндө» 2017-жылдын 9-октябрындагы №12-П токтому күчүн жоготту деп табылсын.

3. Ушул токтом кабыл алынган күндөн тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
9-марты
Бишкек шаары

№ 03-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

«Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун «Жер участокторуна укуктарды берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети боло албайт» деген сөздөр менен берилген 14-пунктунун ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Өскөнбаев Э.Ж., судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А.Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А.Кененсариеванын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, сот отурумунда «Кыргыз Республикасынын Транспорт каражаттарынын айдоочуларынын бирлиги» коомдук бирикмесинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына келтирген жүйөлөрдү карап чыкты.

Даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана «Кыргыз Республикасынын Транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин өтүнүчү боюнчаа материалдарды карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы :

«Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарынын айдоочуларынын бирикмеси» коомдук бирикмесинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун «Жер участокторун берүү

жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун «Жер участокторуна укуктарды берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети боло албайт» деген сөздөр менен берилген 14-пунктунун ченемдик жобосунун конституциялуулугун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуусу келип түшкөн.

Келтирилген даттануудан көрүнүп тургандай, Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун 2014-жылдын 3-мартындагы, 2017-жылдын 21-августундагы чечимдери менен «Кыргыз Республикасынын Транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин (мындан ары – ЖЧК) Бишкек шаарынын (мындан ары – Комиссия) жер участокторун берүүдөн баш тартуусу жөнүндө доо арыздары канааттандырылган. Ушул эле чечимдер менен Бишкек шаарынын мэриясынын Жер ресурстары башкармалыгына коомдук бирикменин укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын бузууларды толугу менен жоюу сунушталды.

2021-жылдын 8-апрелинде Комиссиянын отурумунда коомдук бирикмеге жер тилкелерин чексиз, бекер пайдалануу берүүдөн кайрадан баш тартылса, коомдук бирикме жаңы жер тилкелери боюнча маселе көтөрбөй, мыйзамдаштырууну гана талап кылган. жана коп жылдар бою автопарк жана коллективдуу гараж катары пай-даланылып келе жаткан жер участокторуна тиешелуу документтерди алуу.

Бишкек шаарынын административдик сотунун 2021-жылдын 24-майындагы аныктамасы менен Комиссиянын 2021-жылдын 8-апрелиндеги чечимин жараксыз деп табуу боюнча КБнын административдик доо арызы канааттандыруусуз калтырылган.

Арыз ээлери Бишкек шаарынын мэриясынын 2021-жылдын 26-майындагы жообуна ылайык Жер ресурстары башкармалыгынын ыйгарым укуктарына Комиссиянын чечимин кайра кароо кирбейт деп көрсөткөнүн белгилеген. Ошону менен бирге, Жер ресурстары башкармалыгы «Мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерине, аракеттерине (аракетсиздигине) каршы иштерди кароодо келип чыгуучу айрым маселелер жөнүндө жер участокторун берүүгө жана алып коюуга» Кыр-

гыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы No 13 токтомунун токтомунун 14-пунктуна таянып, жер участогуна укук берүү боюнча комиссиянын чечимине сот тартибинде даттанууга болбойт деп көрсөтүлгөн бөлүгүнө шилтеме жасайт.

Коомдук бирикменин пикири боюнча талаш-тартыш жобонун колдонулушу аны сотто коргоо укугунан иш жүзүндө ажыратып, бул Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнүн адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзамдар кабыл алынбайт деген талаптарынын күчүнөн улам жол берилгис болуп саналат.

Арыз ээлери Комиссиянын чечимин сотто талашуу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргоого болгон укукту чектөө болуп саналат, анткени сот өндүрүшүнүн милдети бузулган укукту калыбына келтирүү болуп саналат деп ырасташкан.

Андан ары коомдук бирикме, Конституция Кыргыз Республикасын укуктук мамлекет деп жарыялап, анын бүткүл аймагында Баш мыйзамдын үстөмдүгүн жана тикелей иштешин ырастап, адам укуктары менен эркиндиктери эң жогорку баалуулуктардын катарына кирет деп белгилеген. Алар түздөн-түз иштейт, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин маанисин жана мазмунун аныкташат (23-берененин 1-бөлүгү). Конституция мыйзамдын жана соттун алдында бардыгы бирдей экендигин да белгилейт; адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарган же кемсинткен мыйзамдар кабыл алынбашы керек; ар бир адамга Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, жалпыга таанылган принциптерде жана эл аралык укуктун ченемдернде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоо кепилденет (24-берененин 2-бөлүгү, 56-берененин 2-бөлүгү, 61-берененин 1-бөлүгү).

Мындан тышкары, арыз ээлери көз карандысыз адилет сот жана объективдүү соттук териштирүү аркылуу компетенттүү жана эффективдүү соттук коргоо укугун ишке ашырууну камсыз кылуу боюнча мамлекеттин милдети жазылган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8, 10-беренелерине, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2, 14-беренелерине, Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин укуктар жана адамдын негизиги

эркиндиктери жөнүндө конвенциянын 6, 20-беренелерине шилтеме жасашат.

Даттануунун предмети боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун токтомдору ченемдик укуктук актылар болуп саналат, анткени аларда ченемдик укуктук актынын бардык белгилери бар, тактап айтканда, белгиленген форма, жарыялоо, орнотууга, өзгөртүүгө же мыйзам ченемдерин жокко чыгарууга жана милдеттүүлүккө багыты бар.

Ошентип, Коомдук бирикме «Мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жер участокторун берүүгө жана алып коюуга байланыштуу чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу жөнүндө иштерди кароодо келип чыгуучу айрым маселелер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун «Жер участогуна укук берүү боюнча комиссиянын чечими сот тартибинде даттанылышы мүмкүн эмес» деген сөздөр менен туюндурулган 14-пунктунун талашка түшкөн ченемдик жобосун Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну өтүндү.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2021-жылдын 17-декабрындагы чечими менен даттануу өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Бул аныктамада коллегия Конституциянын жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык конституциялык контролдоо органы тарабынан текшерүүнүн предмети белгиленген тартипте кабыл алынган жана ишке киргизилген калыбы катуу мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар болууга тийиш экендигин белгиледи.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 2-сентябрындагы чечиминде ченем жаратуучу орган тарабынан өз компетенциясынын чегинде белгилүү бир формада кабыл алынган (чыгарылган), укук ченемдерин орнотууга, өзгөртүүгө же жокко чыгарууга багытталган жазуу жүзүндөгү расмий документ ченемдик укуктук акт деп көрсөтүлгөн.

Ошентип, ченемдик укуктук акт төмөнкүдөй белгилер менен мүнөздөлөт: бул мамлекет тарабынан белгиленген же санкцияланган жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежеси; жалпысынан милдеттүү мүнөзгө ээ, жекелештирилбеген жана көп жолу колдонууга арналган; формалдуу түрдө аныкталган; мамлекеттик мажбурлоо менен камсыз кылынат.

2022-жылдын
9-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 03-П

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 15-январындагы чечиминде да ченемдик укуктук акт – бул ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын компетенциясынын чегинде кабыл алынган (чыгарылган) жазуу жүзүндөгү, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы мыйзамда белгиленген тартипте жалпыга милдеттүү жүрүм-турум эрежелерин камтыган, адамдардын чексиз чөйрөсүнө жана кайталап колдонууга арналган укуктук акт деп белгиленген. Ченемдик укуктук актыны мүнөздөөчү маанилүү белгилер болуп төмөнкүлөр саналат: аны мамлекеттик бийликтин ыйгарым укуктуу органы, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы же кызмат адамы тарабынан белгиленген тартипте жарыяланышы, анда бир нече жолку колдонууга эсептелген, коомдук мамилелерди жөнгө салууга же колдонуудагы укуктук мамилелерди өзгөртүүгө же токтоттууга багытталган чексиз чөйрөдө адамдар үчүн милдеттүү укуктук ченемдердин (жүрүм-турум эрежелеринин) болушу.

Буга байланыштуу коллегия белгилегендей, «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 4-беренеси ченемдик укуктук актылардын түрлөрүнүн толук тизмегин аныктайт, ага Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун токтому кирбейт.

Мындан тышкары, ушул Мыйзамдын 5-беренесине ылайык Жогорку сот ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу укугу бар ченем жаратуучу органдардын тизмесине киргизилиши мүмкүн эмес.

Ошентип, судьялар коллегиясынын аныктамасында Жогорку Соттун Пленумунун токтомунун талашка түшкөн ченемдик жобосу ченем жаратуунун белгиленген жол-жоболорунан тышкары кабыл алынган, ошондуктан ал ченемдик укуктук актынын формалдуу белгисине ээ эмес, Конституциялык соттун карамагындагы мыйзамдуу ыкма менен иликтенип, чечилиши мүмкүн эмес.

Судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы, 2022-жылдын 8-февралындагы аныктамасы макул болбой, Коомдук бирикме Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Кайрылуу субъекти Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун токтому мыйзамда белгиленген ченемдик укуктук актылардын түрлөрүнүн тизмесине кирбегендигине карабастан, алардын сот органдары үчүн маанилүүлүгүн белгилейт, ал эми ченемдик укуктук актынын формалдуу белгилеринин биринин жоктугу мындай документтин юридикалык күчүн жана милдеттүүлүгүн жокко

чыгарбайт, башкача айтканда, Конституциянын 98-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Жогорку Соттун Пленуму Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук практиканын маселелери боюнча түшүндүрмөлөрдү берет деп даттанууда белгилейт.

Ошону менен бирге, Коомдук бирикме Кыргыз Республикасынын жарандарына, эгерде жаран өзү мындай талаш-тартыштарды кароого компетенттүү башка альтернативдик органга талаш-тартышты чечүү үчүн жазуу жүзүндөгү келишим түзүү менен бул укугунан баш тартпаса, каалаган маселе боюнча жалпы инстанциядагы сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу керек деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын арызды өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун себептерин иликтеп чыгып, төмөнкүдөй жыйынтыкка келет.

Конституциянын 1-беренесине ылайык Кыргыз Республикасы конституциялык мамлекет болуп саналат. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2017-жылдын 17-февралындагы Чечиминде көрсөтүлгөн укуктук позицияга ылайык укуктук мамлекет – бул мыйзам үстөмдүк кылган коомду уюштуруунун ушундай формасы, ал эми мыйзамдуулук сотто камсыз кылынат. Бул мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, кызмат адамдарынын, мамлекеттик же муниципалдык кызматчылардын, мамлекеттик же башка коомдук ыйгарым укуктар берилген башка органдардын жана уюмдардын ар кандай чечимдеринин жана аракеттеринин (аракетсиздигинин) соттуулугу шарт болуп саналат дегенди билдирет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 98-беренесинин 3-бөлүгү менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленуму Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук практиканын маселелери боюнча түшүндүрмөлөрдү берет.

Жогорудагы конституциялык орнотмо императивдик көрсөтмөнү камтыйт, аны эске алуу менен ал соттор жана судьялар үчүн гана милдеттүү болуп калбастан, ошондой эле соттук практиканы жалпылоо үчүн негиз болгон иштердин категориясынын бардык катышуучулары үчүн преюдициялык мүнөзгө ээ бол уп калат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун токтому конституциялык-укуктук деңгээлде укуктун булагы катары таанылат. Башкача айтканда, андагы түшүндүрмөлөр ченем-

дик укуктук актылардын башкы сапатына ээ болуу менен конкреттүү укуктук мамилелерди жөнгө салууга багытталган жоболорду камтышы мүмкүн. Бул учурда алар укук ченемдеринин мүнөздүү белгилерине ээ болуп, аларды адамдардын чексиз чөйрөсүнө жана кайталап колдонууга арналган жалпы милдеттүү жүрүм-турум эрежелерине айландырат. Демек, мындай токтомдорду конституциялык контролдоо чөйрөсүнөн чыгарууга болбойт. Болбосо, бул иш жүзүндө ар бир адамдын конституциялык сот адилеттигине жетүү укугунан ажыратуу дегенди билдирет жана мыйзамдуулуктун конституциялык принцибинин бузулушуна алып келет.

Кайрылуу «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын бардык талаптарына жооп берет жана арыз ээлери тарабынан коюлган суроодо күмөндүүлүк байкалат, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун «Жер участокторун берүү жана алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун «Жер участокторуна укуктарды берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети боло албайт» деген сөздөр менен берилген 14-пунктунун ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусу канааттандарылсын.

2. «Кыргыз Республикасынын транспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун «Жер участокторун берүү жана

алып коюу менен байланышкан мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин, аракеттерин (аракетсиздигин) талашуу тууралуу иштерди кароодо келип чыгуучу кээ бир маселелер жөнүндө» 2018-жылдын 31-майындагы № 13 токтомунун «Жер участокторуна укуктарды берүү боюнча комиссиянын чечими сотто талашуунун предмети боло албайт» деген сөздөр менен берилген 14-пунктунун ченемдик жобосун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайырлуусу өндүрүшкө кабыл алынсын..

3. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

Бул иш боюнча судьялар М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев жана Ж.И. Саалаевдин өзгөчө пикири бар (төмөндө кара).

Конституциялык соттун судьялары М.Ш. Касымалиевдин, К.Ж. Кыдырбаевдин, Ж.И. Саалаевдин Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Пленумунун 2018-жылдын 31-майындагы No 13. токтомунун 14-пунктунун ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү боюнча «Кыргыз Республикасынын Автотранспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин даттануусу боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун токтомуна

ӨЗГӨЧӨ ПИКИР

Бул өзгөчө пикирдин маңызы төмөндө келтирилген.

«Кыргыз Республикасынын Автотранспорт каражаттарынын айдоочуларынын союзу» коомдук бирикмесинин (мындан ары – Коомдук бирикме) конституциялык сот өндүрүшүнө кайрылуусун кабыл алуудан баш тартуу-га Конституциянын талаптарына жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам, конституциялык контролдоо органы тарабынан текшерүүнүн предмети катуу формалдуу түрдө кабыл алынган жана белгиленген тартипте күчүнө кирген мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар болушу керек.

Ушуга байланыштуу соттук коллегия «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 4-беренесинде ченемдик укуктук актылардын түрлөрүнүн толук тизмеси аныкталганын, ага Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун токтому кирбегендигин белгиледи. Кыргыз Республикасы (мындан ары – Пленум).

Мындан тышкары, ушул Мыйзамдын 5-беренесине ылайык Жогорку сот ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу укугу бар ченем жаратуучу органдардын тизмесине киргизилиши мүмкүн эмес.

Мында судьялар коллегиясы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 15-январындагы, 2015-жылдын 2-сентябрындагы өз күчүн сактап келген жана ченемдик укуктук актылардын мазмунуна жана түшүнүгүнө карата толук юридикалык позициялар баяндалган чечимдерине карай негиздүү шилтеме келтирди.

Судьялар коллегиясы Пленумдун токтомдору ченемдик укуктук актынын формалдуу белгилерине ээ эмес экенин жана Конституциялык соттун карамагында турган юридикалык жол менен териштирүүгө, чечүүгө, б.а. аларды кароо анын ыйгарым укуктарына кирбейт.

Авторлор өздөрүнүн дооматын колдогон жаңы жүйөлөрдү келтиришпейт. Анын үстүнө алар мурдагы жүйөлөрүнө каршы, Пленумдун токтомдору, ошондой эле анын айрым жоболору ченемдик укуктук актылар эмес экенин моюнга алышат. Башкача айтканда, алар Конституциялык сот өндүрүшүнө кайрылууну кабыл алуудан баш тартуу боюнча сот коллегия-

сынын чечимине макул экендиктерин билдиришти.

Ошону менен бирге алар, биздин оюбузча, Пленумдун токтомдору республиканын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү экендигин гана эсепке алуу менен ага ченемдик укуктук актылардын мүнөзүн берүү үчүн, ченемдик укуктук актылардын маани-маңызын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсүн изилдөө максатында өз алдынча чечмелөө аракетин жасашты.

Мында даттануунун авторлору Пленумдун талашылып жаткан жоболору аларды соттук коргоо укугунан кантип ажыратып жаткандыгы жана Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнүн адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы актыларды кабыл алууга тыюу салган талаптарына карама-каршы келгени жөнүндө эч кандай укуктук негиздемелерди келтиришпейт.

Ошентип, Коомдук бирикменин даттануусунда Конституциялык соттун талкуулоочу предмети жок, б.а. даттанууну канааттандырууга жана аны конституциялык өндүрүшкө кабыл алууга негиз жок.

Баш Мыйзам императивдик формада Конституциялык соттун ыйгарым укуктарына Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жана башка ченемдик укуктук актыларынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө иштерди чечүү боюнча бир жактуу түрдө таандык экендигин белгилей кетүү зарыл деп эсептейбиз. «Мыйзам», «ченемдик укуктук актылар» деген укуктук терминдерди өзүм билемдик менен чечмелөөгө жол берилбейт, анткени бул Конституциялык соттун ыйгарым укуктарына ылайык келбеген ченемдик укуктук актыларды изилдөө боюнча конституциялык сот өндүрүшүнө даттануларды/өтүнүчтөрдү кабыл алуу аркылуу сөзсүз түрдө кеңейтүүгө алып келет. Мына ушундай абал каралып жаткан Конституциялык соттун чечими кабыл алынганда болгон.

Соттук коллегия, жогоруда белгиленгендей, Коомдук бирикменин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартып, аныктамасы, формасы, мазмуну жана максаты боюнча ченемдик укуктук актыга тийиштүү суроого толук жооп берди.

Арыз ээлери тарабынан талашылып жаткан ченемдер менен болгон контекстте, ченемдик укуктук акт акыры ар дайым мыйзам ченемдерин орнотууга, өзгөртүүгө же жокко чыгарууга багытталганын, ал эми Пленумдун токтому же анын айрым жоболору андай максатты көздөй албастыгын белгилей кетүү керек. Анткени, биринчиден, мурда белгиленгендей, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту ченем чыгаруучу орган эмес. Экинчиден, Конституцияга ылайык Пленум республиканын соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук практиканын маселелери боюнча (98-статьянын 3-бөлүгү) түшүндүрмөлөрдү берет, б.а. биз субъекттердин белгилүү, персонификацияланган чөйрөсүнө тиешелүү түшүндүрмөлөр жөнүндө гана сөз болуп жатат.

Жогорку Соттун Пленуму мыйзам ченемин эч кандай жол менен белгилебейт, өзгөртпөйт же жокко чыгарбайт, ал тек гана сот практикасын изилдөөнүн жана жалпылоонун материалдарын кароонун негизинде гана сотторго Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын жана башка ченемдерин колдонуу боюнча нускамаларды берет (Жогорку Соттун Регламентинин 4-главасынын 4.2-пунктунун «а» абзацы,).

Арыз ээлери талашкан жоболор түрүндө Пленум Конституцияга, «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамга ылайык анын маңызы муниципалитеттин ыйгарым укуктуу органынын, т.а. мүлктүн/жер участогунун менчик ээси алдында түзүлгөн жер участогуна укук берүү боюнча комиссиянын чечими административдик иш жана административдик жол-жоболор жөнүндө мыйзамдарда аныкталган тартипте талаштын предмети боло алат деп тек гана түшүндүрмө берди.

Тактап айтканда, Пленумдун токтомунда Бишкек шаардык кеңешинин 2016-жылдын 30-июнундагы № 196 токтому менен бекитилген «Бишкек шаарынын мэриясынын жер ресурстары башкармалыгы» мекемесинин жобосунда Бишкек шаарынын аймагында жер участокторуна, анын ичинде жеке турак-жай куруу үчүн жерлерге укуктарды берүүгө арыздарды кароо жана жер маселелери боюнча комиссияга тиешелүү материалдарды даярдоо, анын ичинде жер тилкелерине укуктарды берүү боюнча конкурстарды уюштуруу жана өткөрүү бөлүгүндө Бишкек шаарынын мэриясынын жер ресурстары башкармалыгы тарабынан жүзөгө ашырылат деп түшүндүрмо берилген.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 23-сентябрындагы № 571 токтому менен бекитилген «Муниципалитеттердин менчигиндеги жер участокторуна мүлктүк укуктарды же ижарага берүүнүн тартиби жана шарттары жөнүндө» типтүү жобо (мындан ары – Жободо), муниципалитеттин менчигиндеги жер участокторуна менчик укугун же ижарага берүүнүн тартибин жана шарттарын белгилейт. Жер участокторуна менчикке же ижарага укуктарды акы төлөнүүчү берүү ыйгарым укуктуу орган тарабынан ачык аукциондордо жүзөгө ашырылат, жер участокторун ижарага акы төлөнүүчү берүү түз сатуу жолу менен да жүргүзүлүшү мүмкүн.

Жер участокторуна укуктарды берүү боюнча конкурстарды уюштуруучу болуп ыйгарым укуктуу орган саналат (Жобонун 6-пункту).

Жер участокторуна укуктарды берүү процессин жүргүзүү үчүн комиссия түзүлөт, анын курамына жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдарынын, коомдук, коммерциялык эмес жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органы тарабынан бекитилген башка уюмдардын өкүлдөрү кирет. (Жобонун 7-пункту).

Комиссиянын функцияларына жер участокторуна менчик же ижара уку-

гун берүү мүмкүнчүлүгү жөнүндө чечимдерди кабыл алуу, конкурстардын жыйынтыктарын аныктоо кирет (Жобонун 8-пункту).

Жогорудагыларды жана башка ченемдик укуктук актыларды эске алуу менен, Пленумдун токтому менен жер участогуна укук берүү боюнча комиссиянын чечими алдын ала жана бир гана сунуштама мүнөзгө ээ болгондуктан, сот тартибинде даттанылышы мүмкүн эместиги сотторго түшүндүрүлгөн, жогоруда белгиленген Типтүү жобо менен (71-пункт) арыз ээлеринин даттануусунда Бишкек шаарынын мэриясынын жер ресурстары башкармалыгы болуп саналган ыйгарым укуктуу органдын чечими гана даттанылышы мүмкүн. Башкача айтканда, Пленумдун токтомунда юридикалык жана жеке жактарга жер участогуна укуктарды беруу боюнча закон ченемдерин жана ченемдик укуктук актыларды колдонуунун тартиби гана такталган.

Арыз ээлери, алардын кайрылуусунан жана андан кийинки даттануусунан келип чыккандай, административдик актыны же ыйгарым укуктуу орган катары иш алып барган жана муниципалдык менчикти тескеген Бишкек шаарынын мэриясынын Жер ресурстары башкармалыгынын иш-аракетин/аракетсиздигин эмес, комиссиянын чечимине даттанышууда.

Мындан Коомдук бирикменин арызын кароо административдик-процессуалдык чөйрөгө таандык жана жалпы инстанциядагы соттордун компетенциясына гана кирет деген тыянакка алып келет.

Ошентип, биздин оюбузча, Коомдук бирикменин арызы конституциялык өндүрүшкө кабыл алынбай турган жерде болчу.

2022-жылдын
31-марты
Бишкек шаары

№ 04-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Анатолий Владимирович Заяцкийдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Анатолий Влаидимрович Заяцкийдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана А.В. Заяцкийдин өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сот

Т А П Т Ы :

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 14-январында А.В. Заяцкийдин Кыргыз Республикасынын Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 84-беренесинин 4-бөлүгүнүн, Кыргыз Республикасынын Салык эместик кирешелер жөнүндө кодексинин 141-беренесинин 1-1-бөлүгүнүн, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 15-апрелиндеги № 159 токтому менен бекитилген Мамлекеттик алыс ставкаларынын 1-пунктунун 14-пунктчасынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 104-беренесине карама-каршы келет деп таануу жөнүндөгү өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуудан келип чыккандай, А.В. Заяцкий мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотулгандыгы жөнүндө өтүнүчтү кошо тиркеп, Ак-Башат айыл өкмөтүнүн 2004-жылдын 28-январындагы № 650 эки токтомун жана Ч№581600 сериясындагы мамлекеттик актыны жокко чыгаруу жөнүндө административдик доо менен сотко кайрылган.

Чүй областынын Административдик соту 2021-жылдын 11-октябрындагы аныктамасы менен А.В. Заяцкийдин мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотуу жөнүндө өтүнүчөнөн баш тарткан. А.В. Заяц-

кийдин жогоруда көрсөтүлгөн доосу мамлекетик алымдын төлөнгөндүгү жөнүндө документти тапшырылбагандыгына байланыштуу кыймылсыз калтырылган.

А.В. Заяцкий андан кийин административдик доону берүү үчүн 200 сом өлчөмүндөгү мамлекеттик алымды төлөө жөнүндө 2021-жылдын 14-октябрындагы квитанцияны тапшырган.

Чүй областынын Административдик сотун 2021-жылдын 15-октябрындагы аныктамасы менен А.В. Заяцкийдин административдик доосу мамлекеттик алымды төлөбөгөндүгүнө байланыштуу толук көлөмдө кыймылсыз калтырылган.

А.В. Заяцкий административдик доосун кыймылсыз калтыруу жөнүндө 2021-жылдын 11-октябрындагы жана 2021-жылдын 15-октябрындагы көрсөтүлгөн аныктамалары менен макул болбостон, жеке арыз менен кайрылган.

Соттун биринчи инстанциясынын 2021-жылдын 21-октябрындагы аныктамасы жеке арыз кайтарылган.

Кыргыз Республикасынын Чүй областынын 2021-жылдын 21-декабрындагы аныктамасы менен соттун биринчи инстанциясынын көрсөтүлгөн аныктамасы өзгөртүүсүз, жеке арызы канааттандыруусуз калтырылган.

Баяндалганды эске алуу менен, арызданууучу талашылып жаткан жоболор соттук чечимдерди даттанууга укугу келип чыккан соттук коргоого укукту толук көлөмдө жүзөгө ашырууга жол бербейт деп болжогон.

Кайрылуу субъектинин пикири боюнча доогердин мүлктүк абалынан улам мамлекеттик алымды төлөө мүмкүндүгүнүн жоктугу соттук коргоо укугун жүзөгө ашырууга жолтоо болбош керек, анткени бул жагдай Кыргыз Республикасынын Конституциясынын мыйзамдарда каралган учурларда сот адилеттигин акысыз ишке ашыруу-ну кепилдеген жоболоруна карама-каршы келмек.

Андан тышкары, арызданууучу укук субъектилери ар кандай шарттарда бирдей абалда болушу керек деп кайрылууда белгилеген. Эгере шарттар бирдей болбосо, мыйзам чыгаруучу алар үчүн ар кыл укуктук статусту белгилөөгө укуктуу. Формалдык жактан бирдей субъектилерге бирдей мамилени болжогон жана ар кандай категориядагыларга таандык адамдарга бирдей кепилдиктерди берүү зарылдыгын шарттабаган конституциялык принцип жана мыйзам алдында бирдейлик принциби мыйзам чыгаруучу тарабынан алардын нагыз айырмачылыктарын жана аларды эсепке алынышын жокко чыгарбайт.

2022-жылдын
31-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 04-П

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасы менен бул кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Коллегия көрсөтүлгөн аныктамада мамлекеттик алымдан бошотууга байланыштуу маселе Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болуп, жыйынтыгында 2018жылдын 24-январында Чечим чыгарылганын белгилеген.

Ушуга байланыштуу, коллегия «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык, эгер кайрылууда көрсөтүлгөн маселенин конституциялуулугу мурда текшерилген болсо жана күчүн сактап турган бар болсо, судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрушкө кабыл алуудан баш тартат.

А.В. Заяцкий судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 2-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арызданууучу өзүнүн даттануусунда алгачкы кайрылуусунда баяндалган жүйөлөрдү кайталап, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 24-январындагы Чечими тууралуу кабардар эмес экендигин келтирет. Ошону менен бирге, А.В. Заяцкий судьялар коллегиясынын анын кайрылуусун кабыл алуудан баш т артуу жөнүндө жогоруда келтирилген негиз менен макул эмес, анткени конституциялык сот адилеттиги органы тарабынан бул чечим 2021-жылдын 5-майында күчүн жоготкон Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2010-жылдын 27-июнундагы редакциясына кабыл алынган деп эсептейт.

Баяндалганды эсепке алуу менен, кайрылуу субъектиси Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арызданууучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талкуулап, кийинкидей тыянактарга келүүдө.

Арызданууучунун судьялар коллегиясы күчүн жоготкон Конституциянын негизинде кабыл алынган Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Чечимине шилтеме жасоого укуктуу эмес болуучу деген пикири жаңылыш болуп саналат, анткени адамдын, жарандын

укуктары жана эркиндиктеринин кепилдиктери жаңы Конституцияда орун гана ээ болбостон, кыйла кылдат регламенттелди.

Укук аркылуу демократия үчүн Венеция комиссиясынын жана Демократиялык институттар жана адам укуктары боюнча бюронун 2021-жылдын 19-мартындагы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын долбооруна карата орток Корутундусуна ылайык 2021-жылдын 5-майындагы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын долбоорунун II бөлүмүндө адам укуктарынын жана негизги эркиндиктеринин тизмеси жетишээрлик толук деп белгиленген.

Андан тышкары, Конституциялык сот Кыргыз Рсепубликасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын чечимдери күчүндө жана Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш. Ошентип, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 61-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык 2021-жылдын 5-майындагы Конституция күчүнө киргенге чейин кабыл алынган Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын чечимдери мыйзамдард белгиленген тартипте аткарылууга тийиш.

Мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотууга байланыштуу маселе боюнча конституциялык контролдоо оаргын 2018-жылдын 24-январындагы Чечиминде мамлекеттик алымдын укуктук жаратылышы (озуйпасы), соттук коргоого укуктун жүзөгө ашырылуусу катары сот органдарына кайрылууда мамлекет тарабынан акчалай жыйымды киргизүүнүн өлчөмдөштүгү ар тараптуу каралган жана адам мамлекеттик алымды төлөөгө каражаттын жоктугу жөнүндө далилдерди тапшырган болсо, кандай гана учурда болбосун мамлекеттик алымды төлөөдөн бошотуу зарылдыгы белгиленген.

Мамлекеттик алымды төлөө боюнча талаптарды орнотуунун маселелери жана жеңилдиктерди берүү тартиби, анын ичинде аны төлөөдөн толук же жарым жартылай бошотуу мыйзам чыгаруучунун эрки болуп саналат, ал жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченемдерден келип чыгат да, сот адилеттигине жеткиликтүүлүк укугун бузуу болуп саналбайт, ушундан улам адамдын соттук коргоого укугун жана ишти жогору турган сотто кайталап картуу укугун чектебейт.

Баяндалгандан тышкары, талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Административдик кодексинин 84-беренесинин 4-бөлүгү жана Салым эместик кирешелер жөнүндө кодексинин 141-беренесинин 1-1-бөлүгү кандай гана учурда болбосун адам мамлекеттик алымды төлөө жөнүндө каражатынын жоктугу жөнүндө далилдерди

келтиргенде аны төлөөдөн бошотуу тууралуу маселенин сотто тарабынан кандайдыр бир тоскоол кылуучу ченемдик жоболорду камтыбайт, демек, арызданууучунун талашып жаткан ченемдери Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келүүсү маселесинде күмөндүүлүктү жаратпайт.

Ошентип, мамлекеттик алымды төлөө, создуктуруп төлөө аны төлөөдөн толук же жарым-жартылай бошотуу маселеси боюнча колдонуудагы укуктук жөнгө салуу сот адилеттигине карата коомдук мамилелер жана укуктун жеткиликтүүлүгү чөйрөсүндө конституциялык талаптардын жүзөгө ашырылуусун тийиштүү денгээлде камсыз кылат.

Баяндалганды, ошондой эле арызданууучунун жүйөлөрү укук колдонуучу практика жаатындагы факт экенин эске алуу менен, судьялар коллегиясынын А.В. Заяцкийдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө тыянагы негиздүү. Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 48 жана 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Анатолий Валидмирович Заяцкийдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-февралындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Ушул токтом акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлгандан тартып күчүн кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
6-апрели
Бишкек шаары

№ 05-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппараты жөнүндө жобону, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын түзүмүн жана штаттык санын бекитүү тууралуу

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын ишин натыйжалуу уюштурулушу маселесин отурумда карап чыгып, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык,

Т О К Т О М К Ы Л Д Ы :

1. Төмөнкүлөр бекитилсин:

- Конституциялык соттун аппараты жөнүндө жобо 1-тиркемеге ылайык;

- Конституциялык соттун аппаратынын түзүмү 2-тиркемеге ылайык;

- Конституциялык соттун аппаратынын штаттык саны 34 мамлекеттик кызматчы, кенже тейлөөчү персонал 11 адам болуп.

2. Төмөнкүлөр күчүн жоготту деп табылсын:

- «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Аппараты жөнүндө жобону, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Аппаратынын түзүмүн жана штаттык бирдигин бекитүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2017-жылдын 22-мартындагы №2-Т токтому;

- «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Аппараты жөнүндө жобону, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Аппаратынын түзүмүн жана штаттык бирдигин бекитүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2017-жылдын 22-мартындагы №2-Т токтомуна өзгөртүү киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2017-жылдын 11-июлундагы токтому.

4. Бул токтом кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
6-апрели
Бишкек шаары

№ 06-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Ксения Анатольевна Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Геннадий Григорьевич Краюшкиндин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 28-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу Э.Ж. Өскөнбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчысы Н.А.Кененсариеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, сот отурумунда Ксения Анатольевна Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Геннадий Григорьевич Краюшкиндин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 28-декабрындагы аныктамасына карата даттануусун карады.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту К.А. Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Г.Г. Краюшкиндин өтүнүчү боюнча даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана материалдарды карап чыгып,

Т А П Т Ы :

2021-жылдын 7-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна К.А. Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Г.Г. Краюшкиндин «Жер участокторун которуу (трансформациялоо) жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 20-беренесинин 1-бөлүгүнүн “жерлерди белгиленген тартипте алып коюу» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40 жана 41-беренелерине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылууда талашылып жаткан ченемдик жоболордун айынан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары республиканын башка аймактарынан келип, айыл чарба жерлериндеги турак жайларды өзүм билемдик менен куруп алган жарандарга жеке турак жай куруу үчүн жер тилкелерин бекер берүүгө укук белгилөөчү документтерди берүүгө мүмкүнчүлүгү жок деп келип чыгууда.

Арыз ээси Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2005-жылдын 6-майындагы № 177 токтому менен бекитилген Жеке турак жай ку-

руу үчүн жер участокторун берүүнүн тартиби жөнүндө жобонун 7, 16 жана 18-пункттарына шилтеме жасаган, анда жалпы жана милдеттүү түрдө белгиленген жарандардын жеке турак жай курулушу үчүн жер участогун алуу укугуна ээ болуу шарттары тизмектелип аталган.

Кайрылууда кайрылуунун субъекти өзүнүн көз карашын жана анын укуктук негиздемесин тиешелүү ченемдик укуктук актыларга шилтеме берүү менен келтирип, өзүнчө түшүндүрмө кат түрүндө тариздейт, мында райондук мамлекеттик администрациянын органдары жана каттоо кызматы «Жер участокторун которуу (трансформациялоо) жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 20-беренесинде көрсөтүлгөн жер участокторун белгиленген тартипте алып коюу мүмкүнчүлүгүн белгилөө – жер участогуна болгон укуктан ыктыярдуу түрдө баш тартууга менчик ээлеринин макулдугу – айыл башчысынын жер тилкелерин алуу милдети катары туура эмес түшүнүлөт.

Ал эми, арыз ээсинин айтымындагы белгиленген тартип Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 62-71-статьяларында камтылган. Алсак, эгерде менчик ээси жер участогуна болгон укугунан өз ыктыяры менен баш тартууга макул болбосо, ыйгарым укуктуу орган менен менчик ээсинин ортосундагы келишимдин негизинде жер участогун сот аркылуу сатып алуу жолу менен алып коюуга болот. Жер мыйзамдарынын бул талаптарын эске алуу менен, өзүм билемдик менен турак жай куруп алган жарандардын жеке турак жайды курууга укук белгилөөчү документтерди алуу мүмкүнчүлүгү жокко чыгарылат.

Г.Г. Краюшкин калктуу конуштардын чектерине жер участокторун кошуу менчик укуктарын токтотууга алып келбейт деп караштырган Жер кодексинин 80-беренесин эске алуу менен «жашыл» китептердин ээлери аларды «кызыл» китептерге алмаштырса болот деп болжойт. Ал Пригородное айылындагы айыл чарба жерлеринин калган бөлүгү Кыргыз Республикасынын Президентинин Жерди трансформациялоо жөнүндө Жарлыгын кабыл алуу аркылуу трансформациялангандан кийин ар бир менчик ээси менен анын участогунун уруксатсыз куруучу ээлеп турган бөлүгүн алуу-сатуу келишимин түзүүгө укуктуу, ал эми акыркысы мындай участокту пайдалануга жана тескөөгө укуктуу деп эсептейт.

Баяндалгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдик жоболорду Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну өтүнгөн.

2022-жылдын
6-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 06-П

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 28-декабрындагы аныктамасы менен жогорудагы кайрылуу канааттандыруусуз калтырылган.

Судьялар коллегиясы өз аныктамасында келтирилген кайрылууда талашылып жаткан ченемдер менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболорунун ортосундагы байланыш укук колдонуу практикасына негизделген жүйөлөр менен бекемделгенин, иш жүзүндөгү жагдайларын иликтөөнү, анын ичинде мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды иштеп чыгууну талап кылат деп белгилеген. Демек, аларды кароо мыйзам чыгаруучу органдардын жана жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет, буга байланыштуу талашылып жаткан ченемдик жоболордун Конституциянын ченемдерине шайкештигинде эч кандай күмөндүүлүк жок.

Т.Т. Краюшкин судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 11-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси сот коллегиясынын анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусун төмөнкү себептер боюнча мыйзамсыз деп эсептейт.

Кайрылуу субъекти «Жер участокторун которуу (трансформациялоо) жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын (мындан ары – Мыйзам) 20-беренесинин 1-бөлүгүн толугу менен конституциялык эмес деп табууну өтүнгөнүн, ал эми судьялар Администрациялык-процесстик кодекстин 40-беренесинин 1-бөлүгүн бузуу менен «жерлерди белгиленген тартипте алып коюу» деген сөздөр менен туюнтулган ченемдик жоболор менен чектелип, талапты өз алдынча өзгөртүшкөнүн көрсөткөн.

Г.Г. Краюшкин өзүнүн өтүнүчү жана ал тарабынан түшүндүрмө катта келтирилген фактылар Мыйзамдын көрсөтүлгөн беренесинин колдонуудагы ченемдик укуктук актылардын талаптарына ылайык келбегендигин көрсөтөт деп белгилейт. Анын доо арызынын маңызы бул Мыйзам ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөрдү киргизбей, аларга карама-каршы келет жана ошондуктан аткарылууга мүмкүн эмес болуучу. Дал ушул жагдайда, арыздын автору белгилегендей, Мыйзам Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет. Ушуга байланыштуу ал Конституциялык сот жана мамлекеттин укук коргоо тутуму мыйзамдардын аткарылышына кам көрүүгө милдеттүү деп болжойт.

2022-жылдын
6-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 06-П

Арыз ээси аталган Мыйзамдын 20-беренесинин 1-бөлүгү айыл чарба багытындагы жерлерди калктуу конуштардын жерлерине мыйзамдуу түрдө өткөрүүгө тоскоолдук болуп калгандыгын, анткени жер участокторунун бардык жеке менчик ээлери өз ыктыяры менен жер участогуна өз укугунан баш тартууга макул болбогондугун белгилейт. Бул жагдай аталган Мыйзамда жөнгө салынган эмес, бул жеке менчикти (муниципалдык жана мамлекеттик менчик менен бирге) жана жарандардын экономикалык кызыкчылыктарын коргоо боюнча конституциялык ченемдерди (40, 41-статьялар) бузуу болуп саналат.

Арыз автору соттук коллегия жогорудагы Мыйзам менен басып алынган жер участокторун өз алдынча өздөштүрүү маселесин укуктук нукта чечүүнү 9 жылга токтотуп гана тим болбостон, жеке турак жайларды куруу үчүн айыл чарба багытындагы жерлерди саткан өз алдынча куруучулардан жана жер тилкелеринин ээлеринен пара талап кылуу үчүн шарт түзүп бергенине да көңүл бурбаганын белгилейт.

Жогорудагыларды эске алуу менен Г.Г. Краюшкин соттук коллегиянын 2021-жылдын 28-декабрындагы чечимин жокко чыгарууну жана жаңыдан ачылган жагдайларды эске алуу менен анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана соттук коллегия тарабынан анын арызын өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун себептерин талкуулап, кийиникдей тыянакка келет.

Арызды өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде сот коллегиясынын тыянактарына юридикалык баа берүү арыз ээсинин өтүнүчүндө баяндалган талаптардын, ошондой эле анын арызын жокко чыгарган жүйөлөрдүн чегинде гана жол берилет.

Г.Г. Краюшкин өзүнүн даттануусунда мурунку кайрылуусунун маңызы боюнча жаңы жүйөлөрдү, ошондой эле соттук коллегиянын тыянактарын жокко чыгаруучу жана талашылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга алып келген укуктук негиздерди келтирилбейт.

Мыйзамдын 20-беренесинин 1-бөлүгүн иш жүзүндө колдонууда анын юридикалык күчү Конституциядан төмөн болгон башка ченемдик укуктук актыларга мүмкүн болгон карама-каршылыгы жөнүндө маселе көтөрүлгөндө, анын жүйөлөрү кайрадан укук колдонуу практикасынын көйгөйлөрүнө келип такалган.

Укук колдонуу практикасынын нагыз жагын, анын ичинде мыйзамдардагы укуктук боштуктарды, демейдеги жана кодификацияланган мыйзамдын ченемдеринин ортосундагы карама-каршылыктардын болушун четтетүү максатында изилдөө Конституциялык соттун ыйгарым укуктарына кирбейт, анын императивдик чөйрөсү Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүндө белгиленген.

Мындай жагдайда Конституциялык сот арыз ээсинин талашылып жаткан ченемди конституциялык эмес деп таануу жөнүндөгү талаптарын негиздүү деп эсептейт.

Демек, сот коллегиясынын кайрылууда коюлган маселени чечүү мыйзам чыгаруучу органдардын жана жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет деген тыянагы негиздүү, ал эми арыз ээсинин Конституциялык сот мыйзамдардын аткарылышын камсыз кылуусу керек деген пикири жаңылыштык.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүндө көрсөтүлгөндөй Конституциялык сот кайрылууда келтирилген предмет боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөндүүлүк туудурган бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Арыз ээси кайрылуусунда Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 20-беренесинин 1-бөлүгүндө аныкталган «жерди белгиленген тартипте алып коюудан» кийин «Жер участокторун өткөрүп берүү (трансформациялоо) жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 20-беренесинин 1-бөлүгүндө аныкталгандай жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жеке турак жай куруу үчүн жер участокторуна укук берүүчү документтерди берүүгө мүмкүнчүлүгү жок деген маселеде күмөндүүлүктүн пайда болушу Конституциялык сотко кайрылууга негиз болуп көрсөтүлгөн. Ошону менен бирге, талашылып жаткан ченемдин калган бөлүгү арыз ээсинин талаптарына карай эч кандай маниге ээ эмес, анын укуктук көз караштарын эч кандай төмөндөтпөйт жана бекемдебейт. Ушуга байланыштуу, соттук коллегия анын талаптарын өз алдынча өзгөрттү деген арыз ээсинин жүйөлөрү жараксыз.

Мындан тышкары, арыз ээси, мында «доо», «жаңыдан ачылган жагдайлар» сыяктуу түшүнүктөр, ошондой эле Административдик-процесстик кодекстин 40-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдери колдонулуучу жалпы юрисдикциядагы соттор тарабынан каралган конституциялык жана сот өндүрүшүнүн башка түрлөрүн (жарандык, жазык, административдик) бирдей деп жаңылыш эсептейт. Бирок конституциялык сот өндүрүшүнүн сот өндүрүшүнүн башка түр-

лөрүнөн олуттуу айырмасы бар жана анын процедураларын камсыз кылуу «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам жана ушул соттун Регламенти менен гана жөнгө салынат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясы арыз ээсинин даттануусу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт деген жүйөлүү тыянакка келди деп эсептейт, демек, 2021-жылдын 28-декабрындагы аныктамасын жокко чыгарууга эч кандай негиз таппайт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л Д Ы :

1. Ксения Анатольевна Рапотинанын кызыкчылыгын көздөгөн Геннадий Григорьевич Краюшкиндин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 28-декабрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
6-апрели
Бишкек шаары

№ 07-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Ырысбек Ырысалиевич Атамбиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу Э.Ж. Өскөнбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевадин курамында, катчысы С.А. Джолгокпаеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасына Ырысбек Ырысалиевич Атамбиевдин даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Ы.Ы. Атамбиевдин өтүнүчү боюнча даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана материалдарды карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы :

2021-жылдын 3-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Ы.Ы. Атамбиевден Кыргыз Республикасынын Өкмөтү, «Кыргызалтын» ачык акционердик коому, «Centerra Gold Inc.» Канадалаы компаниянын, «Кумтөр Оперейтинг Компани» жабык акционердик коомунун, «Кумтөр Голд Компани» жабык акционердик коому жана «Камеко» канадалык корпорациясы ортосунда 2009-жылдын 24-апрелинде Бишкек шаарында кол коюлган «Кумтөр» долбоорунун жаңы шарттары жөнүндө макулдашууну ратификациялоо тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын (мындан ары – талашылып жаткан Макулдашуу) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2007-жылдын редакциясындагы 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 3-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө, 4-беренесинин 5-бөлүгүнө, 12-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 46-беренесинин 5-бөлүгүнүн 22-пунктуна, 48-беренесине, 58-беренесинин 1-бөлүгүнө, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2021-жылдын редакциясындагы 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 3-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 70-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2-пунктуна, 6-бөлүгүнүн 3-пунктуна, 80-беренесинин 1-бөлүгүнүн 4-пунктуна ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Арыз ээсинин айтымында, талашылып жаткан Макулдашуу эл аралык келишим болуп саналбайт, анткени жогоруда аталган юридикалык жактар жеке чарбалык субъектилер болуп саналат, ошондуктан алар конституциялык-мыйзам чыгаруучулук деңгээлде эл аралык мамилелердин субъектилеринин статусуна ээ боло албайт.

Арыз ээсинин пикири боюнча талашылып жаткан Макулдашуу эл аралык келишим статусуна ээ болбогондугуна байланыштуу аны парламенттен барып ратификациялоо мамлекет башчысынын ыйгарым укуктары жөнүндө конституциялык ченемдерине карама-каршы келет деп эсептейт (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2007-жылдагы редакциясынын 46-беренесинин 5-бөлүгүнүн 2-пункту, 58-беренесинин 1-бөлүгүнүн 22-пункту, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 80-беренесинин 1-бөлүгүнүн 4-пункту, 70-беренесинин 6-бөлүгүнүн 3-пункту).

Кайрылуу субъекти талашылып жаткан Мыйзамдын 3-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын Президенти Өкмөткө ушул Мыйзамдын 1 жана 2-беренелеринде көрсөтүлгөн макулдашууларды ишке ашыруу үчүн, анын ичинде аларды ишке ашыруу үчүн зарыл болгон ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу үчүн зарыл ыйгарым укуктарды бергенин белгилеген. Ал эми бул Мыйзам жарыяланган учурда мамлекет башчысы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2007-жылдагы редакциясынын 46-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2-пунктуна карата гана өз ыйгарым укуктарын Өкмөткө берүүгө укуктуу болчу.

Баяндалгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан Мыйзамды Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасы менен Ы.Ы. Атамбиевдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Көрсөтүлгөн аныктамада соттук коллегия арыз ээси талашылып жаткан Макулдашууну ратификациялаган колдонуудагы мыйзамдын конституциялуулугун текшерүүнү суранып жатканын, ал эми Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык Конституциялык сот Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду бере турганы белгиледи. Башкача айтканда, бул аспектиде Конституциялык сот алдын ала конституциялык контролду ишке ашырат, башкача айтканда, эл аралык кели-

шим күчүнө киргенге чейин жана Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын жана кызмат адамдарынын сунушу боюнча гана анын конституциялуулугу текшерилет. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамы (22-берене) конституциялык сот өндүрүшүнүн маселелери боюнча даттануунун субъекттерин аныктап, Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду алуу үчүн кайрылуу укугу бар жактардын толук тизмесин белгилеген. Ошол эле учурда жеке жактар кайрылуулардын субъекттеринин көрсөтүлгөн тизмесине кирбейт, ошондуктан алар Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду алуу үчүн кайрылууга укугу жок. Көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктуна ылайык, эгерде даттанууда көрсөтүлгөн талап Конституциялык соттун карамагында болбосо, соттук коллегия даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат.

Ы.Ы. Атамбиев судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 10-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Кайрылуунун субъекти соттук коллегия анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан негизсиз баш тартты деп эсептейт. Ал өтүнүчтө талашылып жаткан Мыйзам КР Юстиция министрлигинин расмий сайтында жарыяланган кабарлар тастыктагандай дагы эле күчүндө экенин белгилейт. Ушул Мыйзамдын күчүнө кирбей калгандыгы, күчүн жоготкондугу же күчүн жоготту деген кабарлар жок. Анын пикири боюнча бул өтүнүчтүн предметинде талашылып жаткан Мыйзам Кыргыз Республикасы үчүн андан келип чыгуучу укуктук кесепеттер менен күчүндө болгон ченемдик укуктук актынын белгилери сакталып калгандыгын билдирет.

Баяндалгандардын негизинде, арыз ээси соттук коллегиянын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын арызын өндүрүшкө кабыл алууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу себептерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

Кыргыз Республикасы дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрүнөн айырмаланып, ар бир адамга, анын ичинде жеке жана юридикалык жактарга Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна кайрылууга жана мыйзамдын жана башка ченемдик укуктук актынын консти-

туциялуулугу жөнүндө маселени коюуга укук берет. Мында, эгерде бүтүндөй акт же анын түзүмдүк элементи конституциялык эмес деп таанылса, ал дароо Кыргыз Республикасынын бардык укуктук мейкиндигинде өзүнүн юридикалык күчүн жоготот (Конституциянын 97-беренесинин 3, 5-бөлүктөрү). Кыргыз Республикасы конституциялык контролдоонун мындай үлгүсүн Конституцияда бекитип, муну менен адамдын жана жарандын жалпыга таанылган укуктарына жана эркиндиктерине өзгөчө маани берип гана тим болбостон, алардын реалдуулугун камсыз кыла турган натыйжалуу механизмди да бекемдейт.

Ошону менен бирге, Баш мыйзам конституциялык сот адилеттигинин жогорку жеткиликтүүлүгүн караштырып, жеке жана юридикалык жактар Конституциялык сотко мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугу жөнүндө суроо-талап менен кайрылууга укуктуу болгон шартты белгилеп, алардын чектерин кошо көрсөтөт. Бул жеке адамдар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын экинчи бөлүмүндө каралган адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузулушу мүмкүн болгон учурда гана Конституциялык сотко кайрылууга укуктуу экенин билдирет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык кайрылууда коюлган маселе боюнча Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалып, кайрылуучу тараптын көз карашы жана анын укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Аны менен, арыз ээси талашып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири Конституцияда адамдын жана жарандын кепилденген укуктары жана эркиндиктери кантип бузулуп жатканын түздөн-түз көрсөтүү менен өзүнүн көз карашын логикалык жактан ырааттуу жана ынанымдуу юридикалык мүнөздөгү аргументтер менен негиздөөгө милдеттүү. Анын үстүнө талашылып жаткан ченем менен Конституциянын ортосунда сөзсүз системалык байланыш болуш керек.

Бирок, арыз ээси өзүнүн өтүнүчүндө жана даттануусунда конституциялык түзүлүштүн саясий жана социалдык-экономикалык негиздери жөнүндө конституциялык жоболорго (биринчи бөлүм), ошондой эле мамлекет башчынын жана парламенттин ыйгарым укуктарын белгилеген ченемдерге шилтеме кылат (70-статьянын 3-бөлүгүнүн 2-пункту, 6-бөлүгүнүн 3-пункту, 80-беренесинин 1-бөлүгүнүн 4-пункту), башкача айтканда, талаш-тартыштын предмети болуп мамлекеттик бийлик органдарынын системасынын иши жана алар-

дын ыйгарым укуктары болууда. Башкача айтканда, кеп конституциялык сот өндүрүшүн козгоо өзгөчө субъекттерге гана таандык болгон чөйрө жөнүндө болуп жатат, ал эми Кыргыз Республикасынын жарандары ал чөйрөгө таандык эмес (КР Конституциялык сотунун 2021-жылдын 9-апрелиндеги токтому).

Баяндалгандарды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиз жок деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л Д Ы :

1. Ырысбек Ырысалиевич Атамбиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 14-декабрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
21-апрели
Бишкек шаары

№ 08-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Асылбек Сагынбекович Максутовдун Кыргыз Республиккасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы К.А. Аблакимовдун катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Асылбек Сагынбекович Максутовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана А.С. Максутовдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы :

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2021-жылдын 27-декабрында А.С. Максутовдун Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 138-беренесинин 6-бөлүгүнүн, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2013-жылдын 28-ноябрындагы № 11 токтомунун 4-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Келип түшкөн кайрылуудан келип чыккандай, арыз ээси «ФИНКА Банк» ЖАК жоопкерине аны кызматына кайра алуу жөнүндө доо арыз менен Балыкчы шаардык сотуна 2020-жылдын 24-августунда кайрылган.

Кайрылуу субъекти Балыкчы шаардык соту Жарандык процесстик кодекстин 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктунун негизинде 2020-жылдын 28-августундагы аныктамасы менен анын доо арызын кайтарган, себеби доо арыз ушул сотко караштуу маселелерден эмес болуучу. Ошол эле учурда, сот, аталган Кодекстин 30-бе-

ренесинин 2-бөлүгүнө ылайык юридикалык жакка карата доо арыз юридикалык жактын же анын мүлкү жайгашкан жер боюнча берилет деп белгилеген. Сот жумушка кайра алуу жөнүндө талаштардын аймактык сотко караштуулугу жоопкердин жайгашкан жери боюнча аныкталат деп түшүндүрмө берген жана «Жумушка кайра алуу жөнүндө иштер боюнча сот тажрыйбасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2013-жылдын 28-ноябрындагы № 11 токтомунун 4-пунктуна дагы шилтеме жасаган.

А.С. Максутовдун даттануулары боюнча көрсөтүлгөн аныктама бардык сот инстанцияларынын кароо предмети болгон, натыйжада Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2021-жылдын 21-январындагы токтому менен күчүндө калтырылган.

Ушуга байланыштуу, арыз ээси жоопкердин жайгашкан жери боюнча Бишкек шаарынын Свердлов райондук сотуна жумушка кайра алуу жана доону берүүнү өткөрүлгөн мөөнөтүн калыбына келтирүү жөнүндө доо арыз менен кайрылууга муктаж болгон, аталган сот 2021-жылдын 30-мартында доону канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө чечим чыгарган.

Кийин арыз ээсинин ишин апелляциялык жана кассациялык тартипте карагандар – Бишкек шаардык соту, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту даттанууну канааттандыруусуз калтырган.

Ушуга байланыштуу, арыз ээси Баш Мыйзамдын 23-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык эч кандай чектөөгө жатпаган жана Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргонуу укугу бузулган деп белгилеген.

Кайрылуунун субъекти бул укук Адам укуктарынын Жалпы декларациясынын 8-беренесинде, ошондой эле Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 14-беренесинде каралган деп көрсөткөн.

Арыз ээси талашылып жаткан жобо соттук коргонууга укуктан толук көлөмдө пайдалануга мүмкүндүк берген эмес, андан соттук чечимдерди даттануу укугу да келип чыгат эмеспи деп белгилеген.

Конституциянын 98-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Жогорку соттун Пленуму Кыргыз Республикасынын бардык соттору жана судьялары үчүн милдеттүү болгон соттук тажрыйба маселелери боюнча түшүндүрмө берет деп ал көрсөткөн. Демек, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун токтому Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуш керек.

Андан тышкары, арыз ээси Жогорку соттун Пленумунун токтомунун талашылып жаткан пункту бүгүнкү күнгө карата күчүн

жоготкон Жарандык-процесстик кодексине карама-каршы келчү деп көрсөткөн.

Кайрылуунун субъекти өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2013-жылдын 22-ноябрындагы, 2015-жылдын 9-декабрындагы, 2018-жылдын 24-январындагы, 2018-жылдын 4-апрелиндеги чечимдеринен келип чыккан жана сот адилеттиги аркылуу адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин натыйжалуу коргоонун конституциялык кепилдиктерин, аны менен бирге соттук коргонууга укукту жана сот адилеттигине жетишүүнү ишке ашыруу маселелерин ачкан укуктук көз караштарды келтирген.

Кайрылуу субъекти эмгек акыны төлөө чөйрөсүндө кодулоону токтотуу жана эмгек акыны көтөрүү, кошулуп эсептелбеген эмгек акыны жана анын төлөнүшүн создуктуруу үчүн компенсацияны алдыртуу жөнүндө «ФИНКА Банк» ЖАКка алгачкы доо боюнча Балыкчы шаардык соту банк өкүлүнүн ишти караштуулугу боюнча Бишкек шаарынын Свердлов райондук сотуна өткөрүп берүү жөнүндө өтүнүчүн 2020-жылдын 20-мартындагы аныктамасы менен канааттандырган. Ысык-Көл областынын жарандык жана экономикалык иштер боюнча соттук коллегиясынын 2020-жылдын 8-июнундагы аныктамасы менен биринчи инстанциянын чечими жокко чыгарылып, Балыкчы шаардык сотуна кароо үчүн жөнөтүлгөн, ал эми арыз ээсинин жеке даттануусу канааттандырылган. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2020-жылдын 14-октябрындагы токтому менен соттун апелляциялык инстанциянын аныктамасы күчүндө калтырылган, банк өкүлүнүн кассациялык даттануусу канааттандыруусуз калтырылган.

Арыз ээси соттор сотко караштуулукка жана талаштарга тиешелүү бир эле маселелер боюнча ар кандай чечимдерди чыгарышканын белгилеген.

Баяндалганды эске алуу менен, кайрылуунун субъекти талашылып жаткан Жарандык процесттик кодекстин жобосун жана Жогорку сотунун Пленумунун токтомун Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 22-январындагы аныктамасы менен А.С. Максутовдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган эмес.

Судьялар коллегиясы өзүнүн аныктамасында «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн

9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылуучунун коюлган маселе боюнча көз карашы жана Конституциянын тийиштүү ченемдерине шилтемеси менен укуктук негиздемеси көрсөтүлүшү керек болуучу деп белгилеген. Башка сөз менен айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети жана конституциялык орнотмо ортосунда тутумдаш байланыш көрүнүп туруш керек. Бирок арыз ээсинин келтирген кайрылуусунда талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугу жөнүндө жүйөлөрү соттордун жалпы юрисдикциясы тарабынан материалдык жана процесстик укуктун ченемдеринин туура эмес колдонулушу жөнүндө божомолдорго негизделип кураштырылган.

Ошону менен бирге, укук колдонуучулук тажрыйбанын конституциялуулугуна, анын ичинде конкреттүү иштерди кароодо материалдык жана процесстик укуктун ченемдерин жалпы юрисдикция тарабынан туура колдонулушуна байланыштуу маселелерди кароо Конституцияга жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамга ылайык Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ыйгарым укуктар алкагына кирбейт.

А.С. Максутов судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 24-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси Конституциялык соттун судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун жоболоруна шилтеме жасоо менен жогоруда көрсөтүлгөн аныктаманы чыгарууда анын кайрылуусу материалдык жана процесстик укуктун ченемдерин жалпы юрисдикция тарабынан туура эмес колдонулушу жөнүндө боможолдорго негизделип кураштырылууну көрсөтүү менен туура эмес тыянактарга келген деп эсептейт.

А.С. Максутов өзүнүн даттануусунда соттор мыйзамдын ченемдерин туура эмес колдонгон деп көрсөткөн эмес, тескерисинче, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту сот бийлигинин жогорку органы катары соттордун биринчи жана экинчи инстанциялары тарабынан арыз ээсинин укуктар менен эрикндиктери бузулган эмес деген тыянактарга келгенин баса белгилеп көрсөтөт.

Даттануунун автору Жогорку соттун тыянактарына ылайык талашылып жаткан ченемде даттанууга сарпталган убакыт, ошондой эле даттанууну кароо үчүн соттор тарабынан сартпалган убакыт жеке эмгек келишимин чечүү үчүн сотко кайрылуу үчүн доогерге берилген мөөнөткө кошуп эсептелбейт деп белгилейт.

2022-жылдын
21-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 08-П

Кайрылуунун субъекти дал ушул маселе анын соттук коргонууга укуктан ажыратуунун себеби болуп, эгер көрсөтүлгөн жана талашылып жаткан ченем жок болсо, анда ал Балыкчы шаардык сотунун 2020-жылдын 28-августундагы аныктамасы чыккандан кийин дароо Бишкек шаарынын Свердлов райондук сотуна кайрылмак деп эсептейт.

Баяндалганды эске алуу менен, А.С. Максутов Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана кайрылууну конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талкуулап, кийинкидей тыянактарга келет.

Оболу, Максутовдун талашылып жаткан ченем анын соттук коргонууга укугун жана сот чечимдерин даттанууга укугун бузат деген сөздөрү өзү берген материалдары менен төгүнгө чыгарылат, материалдардан ал өзүнүн кызыкчылыктарын коргоодо бардык мүмкүн болгон укуктук каражаттардан пайдаланганы жана анын кайрылуулары бардык сот инстанцияларынын кароо предмети болгону көрүнөт.

Жалпысынан анын бардык жүйөлөрү мыйзамдар менен бекитилген жарандык сот өндүрүшүнүн процедураларына нааразычылыгын көрсөтөт.

Ошону менен бирге, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 16-январындагы Чечиминде баяндалган укуктук көз карашка ылайык «мында мыйзамда каралган соттук коргонууга кайрылуу үчүн каралган кеңири мүмкүндүк ар кандай адам, каалаган талабы менен, ар кандай шарттарда жана эркин формада сотко кайрыла алат, ал эми сот болсо, жарандык сот өндүрүшүн козгойт жана чечим чыгарат дегенди билдирбейт». Сот өндүрүшүнүн процедуралары, анын ичинде сотко караштуулугу мыйзам чыгаруучу тарабынан адилеттүүлүк жана объективдүүлүк принциптеринин, сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын кызыкчылыктарынын жана сот адилеттигинин коомдук кызыкчылыктарынын негизинде белгиленет. Белгиленген соттук процедураларынын конституциялуулугун талашуу үчүн арыз ээси талашылып жаткан ченем жөнгө салуучулук таасири Конституция менен кепилденген адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктерин, ошондой эле башка конституциялык орнотмолорду кантип бузуп жаткандыгын

тикелей көрсөткөн укуктук мүнөздөгү салмактуу далилдерди келтирүүгө милдеттүү. Мында, талашылып жаткан ченем менен Конституция ортосунда тутумдаш байланыш сөзсүз болуу керек. Бул «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарынан келип чыккандай, кайрылууда кайрылуучу тараптын коюлган маселеси боюнча көз карашы жана Конституциянын тийиштүү ченемдерине шилтемеси менен укуктук негиздемеси болушу керек.

А.С. Максутовдун кайрылуусунун жана анын даттануусунун мазмунунан келип чыксак, талашылып жаткан, арызды кайтаруу жөнүндө судьянын аныктамасына жекече даттанууну (аныктаманы) берүү укугун караган ченем соттук коргонууга конституциялык кепилдиктерди кантип буза тургандыгын билүү мүмкүн эмес. Арыз ээси келтирген бардык аргументтер логикага жатпайт жана өз ара байланышы жок мүнөздө, ага судьялар коллегиясы тарабынан тийиштүү баа берилген болуучу.

Ошентип, кайрылуунун «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына формасы жана мазмуну боюнча ылайык эместиги жөнүндө судьялар коллегиясынын тыянактары туура, демек, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту өзүнүн 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л А Т:

1. Асылбек Сагынбекович Максутовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 21-январындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

№ 09-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Валерян Ахметович Вахитовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчысы К.А.Аблакимовдун катышуусу менен, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Валерян Ахметович Вахитовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

В.А. Вахитовдун даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана өтүнүчү боюнча материалдарды карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы :

2021-жылдын 6-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Араван пахта заводу Ак-Була ачык акционердик коомунун (мындан ары – Ак-Була заводу) жана «Боллард» жабык акционердик коомунун (мындан ары – Боллард коому) кызыкчылыгын көздөгөн В.А. Вахитовдон Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 2-февралындагы № 20 (мындан ары – 2017-жылкы редакциясындагы Жазык-процесстик кодексинин) 123-беренесинин 3 жана 12-бөлүктөрүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 15-беренесинин 1-бөлүгүнө, 17-беренесинин 3-бөлүгүнө, 23-беренесинин 2, 3, 4-бөлүктөрүнө, 55-беренесине ылайык келишин текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Арыз ээси 2020-жылдын 11-февралында «Ак-Була» заводунун кызмат адамдарына карата Кылмыш-жаза кодексинин 215-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2-пункту боюнча сотко чейинки өндүрүш иши козголгонун белгилеген. Тергөөнүн маалыматы боюнча, «Ак-Була» заводунун банк эсебине орусиялык «Боллард» компаниясынын кредиттик келишими боюнча келип түшкөн 155 000 000 (жүз элүү беш миллион) рубль кылмыш тектүү. Тергөөчүнүн 2020-жылдын 13-февралындагы, 10-мартындагы токтомдору менен комбинаттын эсепте-

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

риндеги акча каражаттары менен операциялар жана башка операциялар токтотулган; бардык документтер алынып салынган. Бишкек шаарынын райондук сотунун 2020-жылдын 29-апрелиндеги токтому менен заводдун банктык эсебинин чыгаша бөлүгү камакка алынган.

Россиянын укук коргоо органдары кыргыз тараптын өтүнүчү боюнча текшерүү учурунда бул каражаттардын кылмыштуу теги аныкталган эмес, Россия Федерациясынын салык органдарынан, Кыргызстанга Санкт-Петербург шаарындагы банктан акча которгон банктын өзүнөн дооматтар жок.

Боллард коому инвестор катары («Кыргыз Республикасындагы инвестициялар жөнүндө» Мыйзамдын 1, 4-беренелери) Кыргыз Республикасынын тергөөчүсү тарабынан россиялык каражаттарды камакка алуу боюнча Россия Федерациясынын Өкмөтүнө кайрылган. Натыйжада Россиянын Башкы прокуратурасы Кыргызстандын Башкы прокуратурасына бул маселенин чечилишин жана аткарылышын көзөмөлгө алуу өтүнүчү менен кат жолдогон.

Россия Федерациясынын Жогорку Сотунун Пленумунун 2015-жылдын 7-июлундагы No 32 токтомун эске алуу менен, анда мүлккө ээ болуунун кылмыштуу мүнөзүн аныктоо үчүн негиз болгон соттун жана тергөөнүн актыларынын тизмеси келтирилген, арыз ээси Боллард компаниясы кредитти гана бергендиктен, материалдык зыяндын ордун толтуруу үчүн жоопкерчилик тарта албайт же жазык иши боюнча шектүү боло албайт деп эсептеген жана орусиялык укук коргоо органдарынын ага эч кандай дооматы жок.

Сотко чейинки өндүрүш башталгандан бери бир жарым жыл өтсө дагы эч ким шектүү болуп табылган жок жана эч кимге айып коюла элек. 2020-жылдын 20-октябрынан бери тергөө амалдары жүргүзүлбөй, ал эми Ак-Була заводунун директору менен эсепчиси тергөөчү тарабынан суракка алынбай эле чакырылган. Тергөө 2017-жылы киргизилген КЖКнын 155-беренесинин 1-бөлүгүнө таянып, заводдун банктык эсептерин камактан чыгаруудан баш тартууда. Ошол эле учурда, кайрылуу субъектисинин пикири боюнча, 2017-жылдагы түзөтүүлөр менен Жазык-процесстик кодексинин 155-1-беренесинин 1-3-бөлүктөрүндө жазык иштери боюнча сотко чейинки өндүрүш мөөнөттөрүнүн акылга сыяр так критерийлери жок, ал эми талашылып жаткан ченемдерде шектүү эмес, айыптуу эмес адамдарды, ошондой эле узак мөөнөткө камакка алуу менен укугу чектелген ишкерлерди коргоо каражаттары көрсөтүлгөн эмес.

Арыз ээси белгилегендей, Ак-Була заводу Кыргызстандын түштүгүндөгү ири ишкана болуп, анын 94 пайыз акциясына ээлик

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

кылган орусиялык инвестордун аркасы менен иштеп жатат. Камакка алынгандыктан завод иштебей, өндүрүштүк цикл токтотулган, келишимдик милдеттенмелер аткарылбай калды; жушумчулар аргасыз бошотиулган, бул дагы алардын конституциялык укуктарына таасир эткен (42-статьянын 1-бөлүгү); пахта эгүүчү чарбалар жазгы талаа жумуштарын каржылоосуз калган; бюджетке салыктык кирешелер токтотулган (төрт миллион сомго чейин). Узакка созулган камакка алуудан улам алынган карыздык каражаттарды пайдалануу мүмкүн болбогондуктан, завод күнүмдүк чыгымга учурап жатат, бул жалпысынан камакка алынган суммадан ашып кеткен.

Ал белгилегендей, соттор «Ак-Була» заводунун банк эсебиндеги акча каражаттарын камакка алуу боюнча арызды канааттандыруудан баш тартууда.

В.А. Вахитов эл аралык актыларга жана алардын акылга сыйган мөөнөт ичинде адилетүү каратуу (Адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоо боюнча Европа конвенциясына, Атуулдук жана саясий укуктар боюнча эл аралык пактыга, Адам укуктары боюнча Европа сотунун 2009-жылдын 22-январындагы токтомуна); ашыкча кечиктирбестен соттолуу; камакка алуунун арыз ээсинин мүлктүк укуктарына тийгизген таасиринин өзүм билемдигин жана бийлик органдарынын мыйзамдуулугун жана камакка алуу жөнүндө чечимди кабыл алууну улантуунун зарылдыгын баалоо милдетинен тышкары, мүлктү камакка алуу бөлүгүндөгү практикасына шилтеме жасаган.

Кайрылуу субъекти келтирилген конституциялык ченемдер мамлекет тарабынан инвестицияларды, инвестициялык иштин субъектилерин, жеке менчикти коргоо жана бул чөйрөлөргө кийлигишүү ээнбаш болбой, коомдун жана инвестордун кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун бузбай, калыстык талаптарына жана башка адамдардын конституциялык укуктарын коргоо зарылдыгына жооп берүүгө тийиш (Конституциянын 15-беренесинин 1-бөлүгү, 17-беренесинин 3-бөлүгү, 23-беренеси).

Менчик ээсинин бул мүлктү тескөө укугун коргоо механизми жок болгон учурда мүлктү камакка алууну чексиз узак мөөнөткө сактоо күнөөсүздүк презумпциясы жөнүндөгү конституциялык ченемге (57-берененин 1-бөлүгү) ылайык келбейт, ага ылайык айыпкер соттолгонго чейин андан да көбүрөөк – үчүнчү жактарга соттун өкүмү боюнча колдонулган мүлкүн конфискациялоо сыяктуу, анын ичинде жазык-укуктук мүнөздөгү мажбурлоо чараларынын катаалдыгы боюнча чектөөлөр белгилениши мүмкүн эмес.

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

Арыз ээси Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2020-жылдын 3-сентябрындагы, 2021-жылдын 13-январындагы менчиктин кол тийбестигин, укуктук жана соттук коргоону камсыз кылуу, менчик ээлеринин бузулган укуктарын калыбына келтирүү, мүлктү камакка алууну камсыз кылуунун өзгөчөлүктөрү маселелерин аныктаган чечимдерине да шилтеме жасаган.

Кайрылуу субъекти 2017-жылкы редакциясындагы Жазык-процесстик кодексине жазык иши боюнча шектүү, айыпталуучу болуп саналбаган адамдардын, ошондой эле ишкерлердин мүлкүнө камак салуу мөөнөтүн чектөө бөлүгүндө өзгөртүүлөрдү киргизүү зарыл деп эсептеген. Камакка алуунун негиздүүлүгү жана зарылчылыгы сот тарабынан аныкталып, камакка алынган мүлктүн ээлерине алардын мүлкүн негизсиз же узак мөөнөткө камакка алуудан коргоо үчүн процесстик укуктар берилүүгө тийиш.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасы менен В.А. Вахитовдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган эмес.

Судьялар коллегиясы өзүнүн аныктамасында арыз ээси талашып жаткан акт Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы Мыйзамына ылайык күчүн жоготту деп белгилеген, бул Конституциялык соттун өндүрүшүнө даттанууну кабыл алуудан баш тартууга алып келет.

Мындан тышкары, коллегия Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 13-январындагы Чечими менен мүлктү камакка алууга байланыштуу маселе каралганын белгиледи. Бул Чечимде сотко чейинки жана соттук стадияларында тергөөнүн узак мөөнөттөрүндө камак тартибин сактоо, ошондой эле мыйзамдарда каралган учурларда менчик ээлеринин укуктарын коргоонун натыйжалуу механизмдеринин жок болгондо тергөөнү белгисиз мезгилге токтото туруу соттун чечими менен гана колдонулуучу мүлктү алып салуу менен салыштырса болот. Мындан менчик объектилерин камакка салуу тартиби, анын ичинде жазык процессинин катышуучуларынын статусуна ээ болбогон, бирок камакка салынган объектинин нагыз ээлери болгон жактар үчүн ал жалпысынан козголбос жана талашпай турган болушу мүмкүн эмес, алар сотко чейинки дагы, сот өндүрүшүнүн дагы этаптарында

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

мүлктүк укуктардын чектелишинин негиздүүлүгүн талашууга укуктуу болушу мүмкүн жана болуш керек.

Мүлккө камак салуу – кылмыш (жорук) менен келтирилген материалдык зыяндын жана моралдык зыяндын ордун толтуруу бөлүгүндө соттун өкүмүн камсыз кылуунун эң эффективдүү жолдорунун бири, ал эми сотко чейинки органдар процесстик таасирдин бул түрүн шектүүнүн, айыпталуучунун мүлкүнө карата гана колдонууга укуктуу (2017-жылдын 2-февралындагы Жазык-процесстик кодексинин 119-беренеси).

Ошол эле учурда шектүү деп шектүү деп кармалган же ага карата кылмыш жана (же) жосун жасоого шектүү деп билдирүү берилген адам; жазык иштери боюнча сотко чейинки өндүрүш адам кылмыш жасагандыгы жөнүндө шектенүү жөнүндө кабарлаган күндөн тартып 2 айдан кечиктирбестен аякташы керек; жосунсуз жоруктар боюнча – 3 айдан ашык, анча оор эмес кылмыштар боюнча – 6 айдан ашык, оор жана өзгөчө оор кылмыштар боюнча – бир жылдан ашык мөөнөткө узартууга жол берилбейт; жазык ишинин токтотулушу жокко чыгарууга, анын ичинде мүлккө камак салууга алып келет (ЖПКнын 44-беренесинин 155-беренесинин 1, 5-бөлүктөрү, 249-беренеси).

Ушуга байланыштуу мүлктү камакка алуу мөөнөтү шектүү деп табылган адамга карата сотко чейинки өндүрүштү жүргүзүү мөөнөтүнө түздөн-түз байланыштуу.

В.А. Вахитов судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 24-мартында ал Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 4-бөлүгүнүн негиздери боюнча судьялар коллегиясы тарабынан анын өтүнүчүн кароого кабыл алуудан баш тартууга макул, ал эми башка позициялар боюнча макул эмес.

Ал сунушта келтирилген жүйөлөрдү кайталайт.

Мында арыз ээси жараксыз деп табылган акты боюнча судьялар коллегиясынын тыянактарын эске алып, талаптарынын предметин өзгөрткөн жана өтүнүчүн 2021-жылдын 28-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин (мындан ары – 2021-жылкы редакциядагы КЖК) ченемдерин, атап айтканда, 121-берененин 3, 12-бөлүктөрүн эске алуу менен кароону өтүнөт.

Ошол эле учурда, 2021-жылкы редакцтясындагы Жазык-процесстик кодексинин 121-беренесине окшоштуруп, арыз ээси Россиянын

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

Жазык-процесстик кодексинин 115-беренесинин 3-бөлүгүн көрсөтөт, ал Россиянын Конституциялык соту тарабынан каралгандан кийин алардын Жазык-процесстик кодексине өзгөртүүлөр киргизилген. Кодекс 115-беренесинин 1-бөлүгү менен толукталган, ага ылайык тергөөчү камакка алуу мөөнөтү аяктаганга чейин же алдын ала тергөө токтотулганга чейин 7 (жети) күндөн кечиктирбестен, анын мөөнөтүн узартуу жөнүндө сотко өтүнүч менен кайрылат, ал үчүн камакка алууну узартуу мөөнөтүн көрсөтүү менен соттун буйругу чыгарылса; камакта кармоонун мөөнөтүн узартуу жөнүндө чечим кабыл алууда жазык ишин жүргүзгөн адам, орган жана сот бул мажбурлоо чарасын колдонуунун акылга сыярлык мөөнөтүнүн сакталышын камсыз кылууга милдеттүү (2, 6-бөлүктөр).

Арыздын автору Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинде шектүү, айыпкер болуп саналбаган жана сотко чейинки өндүрүштө мүлкүн узак мөөнөткө камакка алуу менен мүлктүк укуктары чектелген адамдардын укуктарын коргоонун укуктук механизми жок деп эсептейт. Ал мындай учурда мүлктү камакка алуу убактылуу гана мүнөзгө ээ болушу мүмкүн жана көрсөтүлгөн адамдарга зарыл процесстик кепилдиктер берилгенде колдонулушу мүмкүн деп эсептейт.

Мындан тышкары, кайрылуунун субъекти белгилегендей, иш козголгондон бир жарым жылдан ашык убакыт өткөндөн кийин кылмыштын курамы жок болгондуктан Ак-Була комбинатынын жумушчуларына карата тергөө тобунун жетекчиси 2021-жылдын 27-августундагы чечими менен сотко чейинки өндүрүш иштерин токтоткон.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен В.А. Вахитов судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы чечимин жокко чыгарууну суранат жана бул ченемдер сотко чейинки өндүрүштүн алкагында шектүү же айыпкер болуп саналбаган ишкерлердин, инвесторлордун мүлктүк укугу чектен ашкан узак мөөнөткө камакка алуу менен чектелип, кызыкчылыктарын коргоонун эффективдүү ыкмаларын караштырбаган даражада 2021-жылкы редакциясындагы Жазык-процесстик кодексинин 121-беренесинин 3, 12-бөлүктөрүн Конституциянын 15-беренесинин 1-бөлүгүнө, 17-беренесинин 3-бөлүгүнө, 23-беренесинин 2-4-бөлүктөрүнө, 55-беренесине карама-каршы келет деп таанууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясы тарабынан анын арызын өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун себептерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянакка келет.

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

Арызды кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын тыянактарына укуктук баа берүү анын өтүнүчүндө келтирилген жүйөлөрдүн жана талаптардын, ошондой эле аны жокко чыгарган жүйөлөрдүн чегинде гана жол берилет.

Белгилей кетсек, 2017-жылдын 2-февралындагы арыз ээси тарабынан талашылып жаткан Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин жоболору Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы Мыйзамына ылайык күчүн жоготту.

Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык конституциялуулугу талашылып жаткан актыны жокко чыгаруу же анын күчүн жоготуусу кайрылууну Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартууга алып келет жана коллегиянын ага шилтеме жасоо менен жасаган тыянактары туура.

Ошону менен бирге, арыз ээси талашылып жаткан аныктамада келтирилген жүйөлөр менен макул болуу менен, ага карабастан аныктамада келтирилген башка жүйөлөр менен макул эместигин билдирет жана өзүнүн даттануусунда мүлктү камакка алуу маселелерин жөнгө салуучу Жазык-процесстик кодексинин колдонуудагы редакциянын 121-беренесинин 3 жана 12-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүүнү өтүнөт. Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 2-бөлүгү, ошондой эле 27-беренесинде мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституцияга ылайыктуулугун текшерүүгө байланыштуу кайрылуунун формасына жана мазмунуна карата талаптар аныкталганын белгилей кетүү керек, ал даттануунун формасына жол берүү мүмкүнчүлүгүн болжобойт.

Ошондой эле белгилей кетүүчү нерсе, мүлктү камакка алуу маселелери конституциялык көнтролдоонун кароо предмети болгон жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 13-январындагы Чечиминде процесстик мажбурлоонун бул түрүнүн бардык аспектилери комплекстүү түрдө белгиленген, ээлеринин менчик укуктарын пропорционалдуу эмес чектөөгө жол берилбеши үчүн ал доктриналдык түрдө изилденген. Арыз ээси келтирген жүйөлөр мыйзамдык жөнгө салуунун же колдонуудагы укуктук каражаттардын кемчиликтерине эмес, укук колдонуу практикасына көбүрөөк басымдуу болгон.

2022-жылдын
25-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 09-П

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2021-жылдын 17-декабрындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиз жок деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Валерьян Ахметович Вахитовдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 17-декабрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
20-майы
Бишкек шаары

№ 10-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Тимур Иманкулович Иманкуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу Э.Ж. Өскөнбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Тимур Иманкулович Иманкуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Т.И. Иманкуловдун өтүнүчү боюнча даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана материалдарды карап чыгып,

Т А П Т Ы :

2021-жылдын 29-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Т.И. Иманкуловдон Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесинин 1-бөлүгүнүн «багытталган аракеттер», «региондор аралык кастыкты (араздашууну) козутууга», «улуттук ар-намысты кемсинтүүгө» деген сөздөр менен берилген ченемдик жоболорунун, «Экстремисттик ишке каршы аракеттенүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунун сегизинчи абзацынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын преамбуласына, 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 6-беренесинин 2-бөлүгүнө, 10-беренесинин 2-бөлүгүнө, 23-беренесинин 6-бөлүгүнө, 29-беренесинин 2-бөлүгүнө, 32-беренесинин 1, 2, 4-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө арыз келип түшкөн.

Конституциянын 32-беренесинде ар бир адам эркин ой жүгүртүүгө жана пикирге ээ болууга (1-бөлүгү), өз пикирин эркин билдирүүгө, сөз жана басма сөз эркиндигине (2-бөлүгү) укугун орнотуп, ар бир адамдын чогулуштарда, митингдерде жана башка каражаттар менен оозеки, басма сөз аркылуу коомдук, мамлекеттик, башка мүнөздөгү маселелер боюнча өз пикирин жана ынанымдарын эркин билдирүү-

гө мүмкүнчүлүгүн кепилдейт деп кайрылуудан келип чыккан. Бул конституциялык ченемдер адам укуктары менен эркиндиктери жаатындагы эл аралык стандарттарга туура келет (Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 19-беренеси, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 19-беренеси).

Кайрылуу субъектиси Конституциянын 32-беренесинин 4-бөлүгүнүн күчүнөн улам ой, пикир жана аларды билдирүү эркиндиги абсолюттук укук эмес деп эсептеген. Бул беренеде жек көрүүчүлүктү пайда кылган ойлорду же улуттук, башка артыкчылыктуу идеяларды билдирүүгө эмес, аларды дискриминацияга, кастыкка жана зордук-зомбулукка чакырган пропаганда кылууга тыюу салынган деп эсептеген.

Т.И. Иманкулов пропаганда деген адамдарда улутуна, расасына, тилине, динге, жынысына карата туруктуу жек көрүү, кастык сезимин ойготуу максатында коомдук аң-сезимге алдын ала пландаштырылган, максаттуу таасир этүү деп болжогон. Ал эми Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесинде (мындан ары – Кылмыш-жаза кодекси) «пропаганда» түшүнүгү менен катар «козутууга багытталган аракеттер» деген көрсөтмөлөр камтылат, муну менен Конституциянын 32-беренесинин 4-бөлүгүнүн мааниси кеңейет. Бул конституциялык ченемде камтылган тыюу салуу «Экстремисттик аракеттерге каршы аракеттенүү жөнүндө» Мыйзамдын 1-беренесинде такталып көрсөтүлгөн. Ушул статьяда саналып өткөн жеке жана юридикалык жактардын «экстремисттик аракет» деген түшүнүктү камтыган ишинин түрлөрү КЖКнын «Конституциялык түзүлүштүн негиздерине жана мамлекеттин коопсуздугуна каршы кылмыштар» деген 41-главасында чагылдырылган жана мамлекеттик чыккынчылык, шпиончулук, диверсия, бийликти күч менен ээлеп алуу, куралдуу тополоң сыяктуу эле түрдүк объектиге ээ.

Арыз ээси белгилегендей, жосунду квалификациялоодо укук бузуунун объектиси өтө маанилүү. Көпчүлүк чет мамлекеттердин кылмыш-жаза мыйзамдарында мындай жосундар мамлекеттик бийликке каршы кылмыш катары квалификацияланбастан, инсанга, адамдын укуктары менен эркиндиктеринин теңдигине каршы кылмыштар (басмырлоочу кылмыштар) катары квалификацияланат. Ушуга байланыштуу, ошондой эле Кылмыш-жаза кодексинин ченемдери конституциялык ченемдерге негизделе тургандыгын эске алуу менен (атап айтканда, 24-берененин 1-бөлүгү, 32-берененин 4-бөлүгү) арыз ээси кастыкты козутууга байланыштуу кылмыштардын жалпы объектиси болуп инсандын укуктары жана эркиндиктери болушу

керек. Алсак, Кодекстин жана Мыйзамдын талашылып жаткан ченемдери дискриминацияга каршы мүнөзгө ээ болгон жана инсандын укуктарын жана эркиндиктерин басмырлаган жосундардын жалпы объектисин мыйзамсыз кеңейтет. Натыйжада, анын пикири боюнча мамлекет үчүн өзгөчө коркунуч туудурбаган жосундар экстремисттик болуп чыгууда, ал эми бул конституциялуу эмес.

Атап айтканда, кайрылуу субъектиси «улуттук кадыр-баркты кемсинтүү» термини Кылмыш-жаза кодексине 1922-жылдан бери киргизилип, ал өзгөртүлүп, бирок ар кандай туюнтмаларда сакталып келген жана жосундардын жалпы объектиси башкаруу тартиби менен байланыштуу болгондо советтик мамлекеттик идеологияны камсыз кылууга багытталган социалисттик укукка мүнөздүү жосун болуп саналат.

Т.И. Иманкуловдун айтымында, криминалдашуу конституциялык ченемдерге карама-каршы келбеш керек, процессуалдык жактан ишке ашырылгыдай болууга тийиш жана каралып жаткан жосундар үчүн кыйла жеңил жаза чараларын караштырууга тийиш, ушуга байланыштуу улуттук ар-намысты басмырлоого багытталган аракеттер жазык жоопкерчилигине тартылуучу жосундардын катарына кирбеш керек. Ал Конституциянын 29-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган адамдын ар-намысын жана кадыр-баркын кемсинткен же басмырлаган маалыматтарды тараткандыгы үчүн кылмыш жоопкерчилигине тартууга тыюу салуу абсолюттук жана аны менен кепилденет деп белгилеген (23-берененин 6-бөлүгү).

Буга байланыштуу ал Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2013-жылдын 6-ноябрындагы ар-намыс жана кадыр-барк түшүнүктөрүн ачып берген Чечимине шилтеме жасап, ошондой эле мазактоо үчүн жазык куугунтугун алып салуу зарыл деген тыянакка келет.

Арыз ээси "кадыр-барк" түшүнүгү өзүнчө бирдик катары адамга карата колдонулушу мүмкүн, ал эми талашылып жаткан ченемдик жоболор жарандардын, башкача айтканда, адамдардын тобунун улуттук кадыр-баркын кемсинтүүгө багытталган, бирок ага жол берилгис, себеби «жамааттык кадыр-барк» деген түшүнүк болгон эмес деп болжогон. Кайрылуу субъектиси улуттук кадыр-баркты кемсинтүү өзү мазактоо болуп санала тургандыгы жана конституциялык тыюу салуунун күчүнөн улам жазык жоопкерчилигине тартылууга мүмкүн эместиги, ушундан улам, «улуттук кадыр-баркты кемсинтүү» деген сөздөр менен берилген талашылып жаткан ченемдик жоболор конституцияга каршы келет деп көрсөтүп келген.

2022-жылдын
20-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 10-П

«Региондор аралык кастыкты (аразчылыкты) тутандырууга багытталган аракеттер» деген сөздөр менен туюндурулган талашылып жаткан ченемдик жоболор туурасында кайрылуунун предмети кийинкидей жүйөлөрдү келтирген.

Арыз ээси региондор аралык кастыкты козутууга тыюу салууну Кыргызстандын аймактарынын ортосунда мамлекеттин аймактык бүтүндүгүнө коркунуч келтире турган чыр-чатактын чыгышы үчүн өбөлгөлөрдүн бар экендигин мамлекет тарабынан таанылганын негизсиз деп эсептейт. Ал Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнө, 32-беренесинин 4-бөлүгүнө шилтеме жасап, бул ченемдер түздөн-түз региондук таандыкты көрсөтпөйт деп эсептейт, бирок мыйзам чыгаруучу социалдык артыкчылыктын бир түрү катары регионалдык артыкчылыктын бар экендигин болжолдоо менен кыргыз элинин этникалык, тарыхый, руханий биримдигине шек келтирип, аны ажыратууга өбөлгөлөрдүн бар экендигин тааныйт. Алсак, талашылып жаткан ченемдик жоболор көрсөтүлгөн конституциялык ченемдерге гана эмес, ошондой эле Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгүндөгү Кыргыз Республикасы унитардык мамлекет деп орноткон жобосуна да карама-каршы келет.

Кайрылуу субъектиси мыйзамдарды чыгарууда анын тексти ачык жана бир өңчөй көрсөтүлүшү керек, ал эми жазык мыйзамдары Конституциянын 6-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдерин эске алуу менен конституциялык ченемдерди сүрүштүрүүгө багытталып, алардын процессуалдык формасын ишке ашырууга тийиш экендиги белгиленген. Бирок талашылып жаткан ченемдик жоболор жарандардын тең укуктуулугун сактабастан жана конституциялык жол берилген басмырлоону кеңейтүү менен кош мааниде баяндалган. Арыз ээси «араздашууну козгоо» деген терминди туура эмес деп эсептеп, маалымат багытталган (көз салуу) адамдардын реакциясынан айырмаланып, күнөөлүү адамдын иш-аракеттери катары «козутуу» терминдерин колдонууну туура деп эсептеген жана «душмандык», агрессия катары, араздашууну жокко чыгарган басмырлоону билдирет.

Т.И. Иманкулов талашылып жаткан ченемдик жоболордо мыйзам чыгаруучу мыйзамдын үстөмдүгүнүн принцибине карама-каршы келген укуктук негиздер менен тең укуктуулукту жана адам укуктарын коргоону жана укук коргоо органдарын, аларды колдонууну жана билдирүү жасаган жарандарга жазык ишин козгоону камтыды деп эсептейт. Интернеттеги комментарийлер мамлекеттик кызматкерлерди сындаганы үчүн жарандарды жазык жоопкерчилигине

тартуу үчүн кооптуу прецедент түздү. Бирок, мындай учурда маалыматты таратуунун максаты аймактар аралык кастыкты козутуу жана улуттук ар-намысты басмырлоо эмес, кемсинткен билдирүүлөрдү жарыялоо болуп саналат, ал жазык жоопкерчилигине тартылбайт.

Региондор аралык кастыкты козутуу регионалдык таандыктыкка негизделген узакка созулган кастыктын абалы менен коштолгон, элге атайылап активдүү таасир этүүнү билдирет. Көбүнчө жосун маалыматты алгач тараткан адамдын ниетине карабастан жоопкерчиликке тартылуучу адамдардын кеңири чөйрөсү менен мүнөздөлөт, бул маалыматты кийин тараткан адамдын ниетин далилдөөдөгү көйгөйлөргө алып келет.

Талашылып жаткан ченемдик укуктук актылардын бүдөмүк туюндурулушу жана региондор аралык кастыкты козутууга түздөн-түз ниетин далилдөөнүн татаалдыгы Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесин натыйжасыз кылат, коомдук туруктуулукка коркунуч келтирет, укуктук тактык принцибине карма-каршы келет жана укук колдонуу практикасын татаалдантат. Тергөө жана сот органдары тарабынан башкача ой-жүгүртүү жана оппозициялык аракеттерди куугунтуктоо үчүн талашылып жаткан ченемдик жоболорду өзүм билемдик менен колдонуу коркунучу бар. Талашылып жаткан ченемдик-укуктук актылар азыркы саясий курска макул болбогондор менен күрөшүүнүн потенциалдуу куралы болуп калат жана ошону менен саясий цензураны мыйзамдаштырат. Коомдук, расалык, улуттук же диний айырмачылыктарга ачык же Интернетте жеке терс баа берүү менен чагылдырылган ар кандай маалыматтык басым жек көрүүчүлүктү тутандырууга багытталган акция катары каралышы мүмкүн. Бул жагдай ой-жүгүртүү эркиндиги менен сөз эркиндигине конституциялык кепилдикти ишке ашыруудан күмөн туудурат жана адамдарды негизсиз жазык жоопкерчилигине тартууга алып келет.

Так мыйзамдык процедуралардын жоктугу укук коргоо органдарынын жазык ишин козгоого жана жүргүзүүгө кызыкдар болушу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү ачат, анткени талашылып жаткан ченемдик жоболордогу кылмыштар курамы аймактар аралык кастыкты (арзчылыкты) козутууга, жарандардын улуттук ар-намысын басынтууга багытталган ар кандай аракеттерди бузуу деп тааныйт, ошону менен Конституциянын 32-беренесинин 4-бөлүгүндө белгиленген үгүт иштерине гана тиешелүү болгон тыюу салынган чектен олуттуу түрдө чыгып кетет. Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесинде каралган кылмыштарды квалификациялоо социалдык тармакта репост түрүндөгү билдирүүлөр үчүн айыпталуучу комментарий жана

маалыматты жарыялаган адам ниетин билдирбеген үчүн дагы жазык жоопкерчилигине тартууга мүмкүндүк берет. Интернетте жарыяланган бейкапар комментарий, митингдеги плакат же социалдык тармактагы сүрөт чыныгы абак мөөнөтү үчүн негиз болушу мүмкүн. Бул бейкүнөө адамдарды жоопко тартуунун потенциалдуу коркунучун жаратат, анткени бир убакта РСФСРдин Жазык кодексинин (РСФСР Жогорку соту тарабынан 1960-жылдын 27-октябрында бекитилген) антисоветтик пропаганда үчүн кылмыш жоопкерчилиги караштырган 70-статьясы миңдеген адамдардын соттолушуна алып келген.

Мындан тышкары, Кылмыш-жаза кодексинин 74-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктунда кылмышты оордотуучу жагдай катары расалык, этностук, улуттук, диний же региондор аралык кастыктын (араздашуу) негизинде кылмыш жасоо каралган. Алсак, жосун 330-берене боюнча да, башка берене боюнча да (мисалы, 128, 139-беренелер), бирок Кылмыш-жаза кодексинин 74-беренесине шилтеме кылуу менен квалификацияланышы мүмкүн, бул дагы мыйзамды укук колдонуучунун колунда кошумча терс куралга айлантышы мүмкүн.

Кайрылуу субъекти талашылып жаткан ченемдик жоболордун алкагында ыкчам-издөө иш-чараларын жүргүзүүдө интернеттен алынган маалыматтарды тергөө органдары тарабынан эсепке алуу ыкмаларына дагы макул эмес жана бул тергөө амалына адисти тартуу зарыл деп эсептеген. Келечектеги айыпталуучунун интернет баракчаларынын мазмунун кароонун жыйынтыгы сотко чейинки өндүрүштүн башында тергөө органдары тарабынан кылмыш процессинин кийинки баскычтарында кайталап текшерилиши мүмкүн эместигинде турат.

Баяндалганды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдик жоболорду Конституцияга карама-каршы келет деп таануну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасы менен Т.И. Иманкуловдун апелляциялык даттануусун кабыл алуудан баш тарткан.

Келтирилген кайрылууда талашылып жаткан ченемдик жоболор менен Конституция ченемдери ортосунда тутумдук байланыш укук колдонуу практикасына тиешелүү жүйөлөр менен бекемделип, тиешелүүлүгүнө жараша иштин иш жүзүндөгү жагдайларын иликтөөнү талап кылат, демек алардын чечилиши тергөө органдарынын жана

жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет деп аныктамада белгиленген.

Ошону менен бирге, соттук коллегия өз пикирин билдирүү эркиндигин ишке ашырууга байланышкан укуктук көз караш Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 29-декабрындагы Чечиминде көрсөтүлгөн, анда өз оюн билдирүү эркиндигине, сөз эркиндигине болгон укукту ишке ашыруу жоопкерчиликтүү жана Конституцияда (31-берененин 4-бөлүгү) жана мыйзамдарда белгиленген башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин бузбагандай деңгээлде ишке ашырылат деп белгиленген. Мындай абал укуктук мамлекетте инсандын укуктары менен эркиндиктеринин жана жоопкерчиликтин конституциялык баалуулуктарынын балансын сактоо үчүн маанилүү.

Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыга ылайык сөз эркиндигине болгон укукту ишке ашыруу өзгөчө милдеттер менен өзгөчө жоопкерчиликтерди жүктөйт, а бул укукту ишке ашырууга чектөөлөр «башкалардын укуктарын же репутациясын урматтоого» багытталган (19-берене). Демек, инсандын ар-намысы менен кадыр-баркы бул укукту массалык маалымат каражаттарынын өкүлдөрү да, башка субъектилер да кыянаттык менен пайдаланган учурда сөз эркиндигине болгон укукту чектөөчү болуп саналат.

Ошентип, арыз ээсинин кайрылууда келтирилген жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугуна шек келтирген жагдайлар катары каралышы мүмкүн эмес, алар «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 26-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында ишти кароо үчүн негиз болууга тийиш.

Т.И. Иманкулов судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 20-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси судьялар коллегиясы анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан негизсиз баш тарткан жана кийинкидей негиздер боюнча жокко чыгарылууга жатат деп эсептейт.

Даттануунун автору «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинде белгиленген кайрылууга карата бардык жалпы талаптарды сактагандыгын жана судьялар коллегиясынын, эгерде жак мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар анын Конституцияда таанылган укуктарын жана эркиндиктерин бузат деп эсептесе, Конституциялык сотко

кайрылуу укугу жеке (жеке) же юридикалык (юридикалык) жакка таандык болот деген жүйөлөрү менен макул эместигин көрсөтөт.

Т.И. Иманкулов Конституциянын 97-беренесинин 3-бөлүгүндө ар бир адам мыйзамдын жана башка ченемдик укуктук актылар менен анын Конституцияда таанылган укуктары менен эркиндиктери бузулду деп эсептесе, ал алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу экенин белгилейт. Анын пикири боюнча абстракттуу ченемдик контролдун алкагында бул конституциялык жобо Конституцияда белгиленгендей жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушу Конституциялык сотко кайрылуусунун милдеттүү талабы жана мыйзамдын конституциялуулугун текшерүү үчүн жалгыз негиз экендигин көрсөтпөйт.

Судьялар коллегиясынын арыз ээси өзүнүн конституциялык укуктары бузулган жагдайларды так көрсөтпөгөн жана анын укуктарынын бузулушун тастыктаган тиешелүү далилдерди тиркебеген, ошондой эле талашылып жаткан ченемдер менен Конституциянын жоболору ортосундагы системалуу байланыш укук колдонуу практикасына байланыштуу жүйөлөр менен колдоого алынган деген жүйөлөрүнө карата даттануунун автору соттук коллегия бул маселелерди жөнгө салуучу тиешелүү мыйзамдарга шилтеме берген эмес деп белгилейт.

Ошону менен бирге, даттануунун автору анын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна кайрылуусунун максаты кастыкты козутууну, анын ар кандай формаларында үгүттөө үчүн жазык жоопкерчилиги жөнүндө укуктук ченемдин диспозициясын калыптандыруу болуп саналат деп ырастайт, анын пикиринде, айрыкча Интернетте кастыкты козуткандыгы үчүн жазык жоопкерчилигине тартууга байланыштуу актуалдуу маселе болуп саналат. Мамлекеттеги туруктуулук Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесинде каралган кылмыштын туура түзүлүшүнөн, жазык жоопкерчилигине тартылуучу жосундардын чөйрөсүнөн көз каранды жана жоопкерчилик элди козутууга багытталган аракеттер үчүн эмес, коомчулукту үгүттөө, анын ичинде Интернетти пайдалануу үчүн гана болушу керек, анткени мындай аракеттер Кылмыш-жаза кодексинин 330-беренесинде көрсөтүлгөн эмес.

Баяндалгандын негизинде Т.И. Иманкулов судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана конституциялык сот өндүрүшүнө арызын кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын арызды өндүрүшкө кабыл

алуудан баш тартуусу себептерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын арызды өндүрүшкө кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу маселеси боюнча чечими жеке процесстик мүнөздө болот. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот кайрылууда келтирилген жүйөлөрдүн жана талаптардын, ошондой эле анын тыянактарын жокко чыгарган жүйөлөрдүн алкагында гана мындай аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясыянын тыянактарына укуктук баа берет.

Судьялар коллегиясы талашылып жаткан аныктамада конкреттүү конституциялык контролдун колдонулушу жөнүндө арыз ээсинин аргументтерине карата кийинкилерди белгилей кетүү зарыл.

Жеке жана юридикалык жактар конституциялык контролдоо органдарына кайрылуунун субъектилери болуп саналбаган жана ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугу жөнүндө маселени коюуга укугу жок дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрүнөн айырмаланып, Кыргыз Республикасынын Конституциясы конституциялык сот адилеттигинин кеңири жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу максатында ар бир адамга ушундай суроо менен Конституциялык сотко кайрылуу укугун берет. Мындай укук конституциялык укуктар менен эркиндиктерди бузуунун конкреттүү учуруна байланышпаган учурда да келип чыгат. Конституциялык контролдоонун бул түрү абстракттуу болуп саналат.

Ошону менен бирге, Кыргыз Республикасында конституциялык сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү Конституциялык сотко ар кандай себептер жана ар кандай талап менен кайрылуу мүмкүнчүлүгүн билдирбейт. Жеке адамдар Конституциянын экинчи бөлүмүндө каралган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузулушу мүмкүн болгон учурда гана Конституциялык сотко кайрылууга укуктуу.

Конституциялык презумпция ченемдик укуктук актылардын Конституцияга преюдициалдуу түрдө шайкеш келишин билдирет жана алардын конституциялуулугуна кандайдыр бир шектенүүлөр олуттуу укуктук негиздер болгондо гана келип чыгышы мүмкүн жана пайда болушу керек, бул абстракттуу контролдоого келгенде өзгөчө маанилүү. Болбосо өлкөдө мыйзам үстөмдүгүн камсыз кылуу чечилгис иш болуп калмак.

Ушуга байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамда кайрылуунун формасына жана мазмунуна карата жалпы талаптар каралган. Арыз ээсинин койгон маселе боюнча көз карашы жана Конституциянын

тиешелүү ченемдерине шилтеме берүү менен анын укуктук негиздемеси (27-берененин 4-бөлүгүнүн 9-пункту) кайрылуунун мазмунуна негизги талаптардын бири болуп саналат.

Бул талашылып жаткан ченемдик жоболор менен Конституциянын ченемдеринин ортосунда тутумдаш байланыштын сөзсүз болушун билдирет. Ал эми Т.И. Иманкуловдун жүйөлөрү ой жүгүртүү эркиндиги жана сөз эркиндиги конституциялык кепилдиктеринин айланасында болуп, адамдын ар-намысын жана кадыр-баркын кемсинткен же басмырлаган маалыматтарды тараткандыгы үчүн жазык куугунтугуна жол берилбестиги жөнүндө, Конституцияда белгиленген тыюу салуу кепилдиктерине чектөөлөр жөнүндө, ошондой эле улуттук, расалык, диний кастыкты, гендердик жана башка социалдык артыкчылыктарды пропагандалоого, дискриминацияга, кастыкка же зомбулукка чакырганга тыюу салуу жөнүндө өз пикирин айтуу мүнөзүндө. Мындан тышкары, анын жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдик жоболордун таасирин жөнгө салуучу күч менен ой жүгүртүү эркиндиги жана пикирин билирүү эркиндиги ортосунда түз карама-каршылык бар экенин көрсөтпөйт.

Конституциялык баалуулуктар, тыюу салуулар, уруксат берилген жана укук ченеминен тышкары жүрүм-турум ортосундагы чектер улуттук мыйзамдар менен да, эл аралык укук менен да түзүлгөн.

Конституцияда белгиленген укуктарды жана эркиндиктерди ишке ашыруунун чектери мыйзамдуу жүрүм-турумдун көрсөтмөлөрү түрүндө да, конституциялык жактан таанылган баалуулуктарды коргоо жана анын максаты адамдын, коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыктарынын ортосундагы зарыл балансты камсыз кылуу зарылчылыгы менен аныкталуучу тыюу салууларда, кийлигишүүлөрдө, милдеттерде, жоопкерчиликтерде туюнтулган чектөөлөр түрүндө да көрүнөт.

Пикир билдирүү эркиндиги абсолюттук эмес жана ал, мисалы, адамдык ар-намыстын негиздерин буза баштаган, же жеке адамдарга же адамдардын топторуна карата жек көрүүчүлүктү жайылтуу жана козутуу башталган жерден токтотулат. Алсак, Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 20-беренеси мамлекеттерди дискриминацияга, кастыкка же зомбулукка үндөгөн улуттук, расалык же диний кастыкты ар кандай пропагандалоого тыюу салууну талап кылат.

Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 29-декабрындагы Чечиминде белгиленген укуктук позицияга ылайык өз пикирин билдирүү, сөз эркиндиги укугун ишке ашыруу жоопкерчиликтүү жана башка

адамдардын Конституцияда жана мыйзамдарда белгиленген укуктарын жана эркиндиктерин бузбагандай деңгээлде ишке ашырылат.

Арыз ээсинин жүйөлөрү жалпысынан талашылып жаткан ченемдик жоболордун баяндалышынын кош маанисине жана бүдөмүктүүлүгүнө келип такалат, бул арыз ээсинин пикири боюнча кеңири чечмелөөгө мүмкүндүк берип, натыйжада укук коргоо органдары тарабынан кыянатчылыктарга алып келет. Бирок бул ой корутундулар өзүнөн өзү талашылып жаткан ченемдик жоболор менен конституциялык жоболор ортосунда карама-каршылыктарды жаратпайт.

Укуктук ченемдерди, анын структуралык элементтерин берүү ыкмасын тандоо, укукка каршы жосундун белгилерин, анын классификациясын жана жазык-укуктук мүнөздөмөлөрүн аныктоо ченем жаратуу ишинин чөйрөсүнө, башкача айтканда, мыйзам чыгаруучунун эркине таандык.

Т.И. Иманкуловдун улуттук кадыр-баркты басмырлоо жазалануучу жосун катары квалификациялоого болбойт, анткени кадыр-барк, эреже катары, инсанга карата колдонулат жана эч кандай жамааттык кадыр-барк болушу мүмкүн эмес, ошондой эле укук бузуу катары каралышы мүмкүн эмес деген божомолу каралып жаткан маселеде укуктук күмөндүүлүктүн бар экендигин тастыктаган укуктук аргумент катары каралбайт.

Баяндалгандарды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиз жок деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Тимур Иманкулович Иманкуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 27-январындагы аныктамасына карата даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
20-сентябры
Бишкек шаары

№ 11-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Бактыгул Макушовна Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Бектен Мидинович Сабырбековдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасына даттануу жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Өскөнбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиева, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчысы К.А. Аблакимовдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Б.М. Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Б.М. Сабырбековдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Б.М. Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Б.М. Сабырбековдун өтүнүчү боюнча арызда келтирилген жүйөлөрдү жана материалдарды карап чыгып,

Т А П Т Ы :

2022-жылдын 13-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Б.М.Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Б.М. Сабырбековдон Кыргыз Республикасынын Граждандык кодексинин 335-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнүн, «Күрөө жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 60, 61-беренелеринин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 15-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө, 45-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Арыз ээсинин кайрылуусунан жана ага тиркелген материалдардан көрүнүп тургандай, 2011-жылы Б.М. Эсеналиева аттуу жаран Б.А. Өмүралиевага он миң АКШ доллары өлчөмүндө сумманы займды камсыз кылуу өтүнүчү менен, жана ал сумманы 3 айдын ичинде кошуп эсептелген үстөк пайызы менен төлөп берүүнү убада кылып кайрылып, үйүн күрөөгө койдурган.

Б.М. Эсеналиева макул болуп, 2011-жылдын 18-августунда жаран У.Т. Сулайманов менен кредиттик келишим жана күрөө келишимин түзгөн. Ошол эле учурда каражат Б.А. Өмүралиева тарабынан толугу менен алынган, кийин ал Б.М. Эсеналиевага займды жабуу

боюнча берген убадасын аткарган эмес. Өз кезегинде У.Т. Сулайманов карызды соттук тартипте өндүрүп алуу боюнча күрөө жөнүндөгү келишимдин негизинде күрөөгө коюлган үйүн жаран Н.М. Эсентуровага сатып жиберген. Натыйжада, Бишкек шаарынын Биринчи Май райондук сотунун 2012-жылдын 5-июлундагы чечими менен Б.М. Есеналиева апасы жана жашы жете элек уулу менен аталган үйдөн чыгарылган.

Б.М. Эсеналиева 2014-жылдын 13-майында займ жөнүндө келишимди, Б.М. Эсеналиева жана У.Т. Сулайманов ортосундагы 2011-жылдын 18-августундагы күрөө келишимин, У.Т. Сулайманов жана Н.М Эсентурова ортосундагы 2012-жылдын 18-майындагы үйдү сатуу келишимин жараксыз деп табуу боюнча доо арыз менен кайрылган.

Арыз ээси андан ары жогорудагы иш боюнча каралып жаткан соттук териштирүүнү кеңири баяндап берди.

Кайрылуу субъектинин пикири боюнча, талашылып жаткан ченемдер жарандардын мүлкүн соттон тышкары алып коюуга жол берүү менен анын менчикке болгон конституциялык укугун жана турак-жай укугун бузат. Көз карашынын негизи катары Конституциянын 15-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, 45-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн келтирет.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таануну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасы менен Б.М. Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Б.М. Сабырбековдун кайрылуунун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада Конституциянын 97-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык ар бир адам мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугун, эгерде алар Негизги Мыйзам тарабынан таанылган укуктарын жана эркиндиктерин бузду деп эсептесе, талашууга укуктуу экени белгиленген.

Ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясы боюнча алардын конституциялык эместиги жөнүндө маселени коюу алардын конституциялуулугунан шек туудурган юридикалык мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо гана мүмкүн болот.

Судьялар коллегиясы «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин

4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык даттанууда арыз ээсинин көрсөтүлгөн маселе боюнча позициясы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме берүү менен анын укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш экендигин белгиледи. Ошол эле учурда талашылып жаткан ченемди жөнгө салуу объекти менен конституциялык жобонун ортосунда ажырагыс системалык байланыш байкалууга тийиш.

Бул талап арыз ээсинин жүйөлөрү фактылык эмес, укуктук мүнөзгө ээ болуп, конституциялык жоболор менен системалуу байланышта турат жана талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугунда ачык шек жаратышы керек дегенди билдирет.

Бирок, судьялар коллегиясы белгилегендей, келтирилген кайрылууда арыз ээси талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүүсүндө күмөндүүлүктү көрсөткөн юридикалык мүнөздөгү аргументтер менен өз позициясын негиздеген эмес, ал ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароонун ажырагыс шарты. Кайрылуу субъектинин талаптары укук колдонуу практикасына тиешелүү жүйөлөр менен гана бекемделет жана иштин иш жүзүндөгү жагдайларын иликтөөнү талап кылат, тиешелүүлүгүнө жараша алардын чечилиши жалпы инстанциядагы соттордун компетенциясына кирет.

Ошону менен бирге, судьялар коллегиясы «Күрөө жөнүндө» Мыйзамдын 62-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, эгерде күрөөгө коюлган мүлк мыйзамдарда белгиленген тартипте күрөө жүйөсү өндүрүп алуу учуруна карата жеке адамдын менчик укугуна тиешелүү жалгыз турак жайы болуп саналса, ушул Мыйзамдын 42-1-статьясында каралган учурларды кошпогондо, күрөөнүн жүйөсүн өндүрүп алууга соттун чечими боюнча гана жол берилет.

Ошентип, арыз ээсинин кайрылууда келтирилген жүйөлөрү «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 26-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын мыйзамдары ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болууга тийиш жана талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугуна шек келтирген жагдайлар катары каралышы мүмкүн эмес.

Б.М. Эсеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Б.М. Сабырбеков судьялар коллегиясынын чечимине макул болбостон, 2022-жылдын 18-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээлери судьялар коллегиясынын алардын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусун негизсиз жана төмөнкү негиздер боюнча жокко чыгарылууга жатат деп эсептешет.

Б.М. Сабырбеков жана Б.М. Эсеналиева өздөрүнүн даттануусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинде белгиленген даттанууга карата бардык жалпы талаптарды сактаганын, ошондой эле талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугунан күмөн жараткан ынанымдуу юридикалык жүйөлөрдү келтиришкен деп көрсөтүшүүдө.

Ошону менен бирге, даттануунун авторлору Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна арыз жазууда Конституциялык соттун расмий сайтында жайгашкан өтүнүчтүн үлгүсүн жетекчиликке алып, анда белгиленген бардык талаптарды аткарганын белгилешет.

Жогоруда айтылгандардын негизинде Б.М. Сабырбеков жана Б.М. Эсеналиева судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана алардын арызын конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну сурانышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын арызды өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун себептерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянакка келет.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу маселеси боюнча чечими таза процесстик мүнөздө болот. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот мындай аныктаманы кайрылууда келтирилген жүйөлөрдүн жана талаптардын, ошондой эле анын корутундусун жокко чыгарган жүйөлөрдүн чегинде гана кароо үчүн судьялар коллегиянын тыянактарына укуктук баа берет.

Конституциялык сот адилеттигинин жогорку жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуучу Негизги Мыйзам, ошого карабастан, алардын чектерин белгилеп, жеке жана юридикалык жактардын мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугун текшерүү өтүнүчү менен Конституциялык сотко кайрылууга укуктуу болгон шарттарды аныктайт. Демек, Конституциянын экинчи бөлүмүндө каралган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузулушу мүмкүн болсо гана адамдар Конституциялык сотко кайрылууга укуктуу.

Ушуга байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамда кайрылуунун фор-

масына жана мазмунуна карата жалпы талаптар каралган. Бул талаптардын бири болуп арыз ээсинин ал койгон маселе боюнча позициясынын болушу жана анын Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме берүү менен укуктук негиздемеси саналат (27-берененин 4-бөлүгүнүн 9-пункту).

Ошентип, арыз ээси талашып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири Конституция тарабынан кепилденген адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин кантип бузуп жатканын түздөн-түз көрсөтүү менен өзүнүн талаптарын укуктук мүнөздөгү аргументтер менен негиздөөгө милдеттүү. Анын үстүнө талашылып жаткан ченем менен Конституциянын системалык байланышы сөзсүз болушу керек.

Арыз ээлери өздөрүнүн даттануусунда мурунку кайрылуусу боюнча жаңы жүйөлөрдү, ошондой эле судьялар коллегиясынын тыянактарды жокко чыгаруучу жана даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга алып келген укуктук негиздерди келтиришпейт.

Арыз ээлеринин даттануудагы жүйөлөрү дагы эле укук колдонуу практикасы менен байланышкан көйгөйлөрдү күбөлөндүрөт жана талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга шайкештиги жөнүндө маселеде белгисиздиктин бар экендигин көрсөткөн укуктук жүйө катары каралышы мүмкүн эмес.

Белгилей кетсек, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун соттон тышкаркы усулдары жана ыкмалары мурда конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болгон. Алсак, соттук коргоого укуктун конституциялык негиздеринин мазмунун ачып берүү менен конституциялык сот адилеттигинин органы белгилүү бир укуктук позицияны билдирген. Талаш-тартыштын тараптары аны бейтарап соттун кароосуна өткөрүп берүү жөнүндө макулдашууну арбитраждык (бейтарап) эскертме түрүндө түзүп жатып жана аны менен келишим эркиндигин ишке ашырып, мамлекеттик сот тарабынан иштин каралышына барбастан талаш-тартышты бейтарап териштирүү аркылуу чечүүгө укуктуу. Ар кимдин бейтарап сот тарабынан ишти каратуу укугунан мындай баш тартуусу мажбурлоосуз жүргүзүлгөн шартта, ал анын соттук коргонуу конституциялык укугун бузбайт (2019-жылдын 30-октябрындагы Чечим).

Мындан тышкары, 2015-жылдын 9-декабрындагы Чечимде мындай жалпы таанылган азыркы укуктук коомдо келишим эркиндигинен, жарандык укуктун диспозитивдик принциптеринен жана жарандык процесстик мамилелерден келип чыккан жарандык талаштарды чечүү ыкмаларынын бири болуп бейтарап сотко кайрылуу саналат.

№ 11-П

Тараптардын жарандык-укуктук талашты бейтарап соттун кароосуна берүү укугу азыркы Конституциянын 41-беренесинин ченемине да негизделет, ага ылайык ар бир адам экономикалык эркиндикке, өзүнүн жөндөмүн жана мүлкүн мыйзам тарабынан тыюу салынбаган ар кандай экономикалык иш үчүн эркин пайдалануу укуктуу.

Жарандык-укуктук мамилелердин катышуучуларынын тең укуктуулугун, эрктин өз алдынчалыгын жана мүлктүк көз карандысыздыгын, жеке иштерге кимдир бирөөнүн өзүм билемдик менен кийлигишүүсүнө жол бербөөнү болжолдоочу менчиктин кол тийбестигинин жана келишим эркиндигинин конституциялык принциптери мүлккө ээлик кылуу, аны пайдалануу жана тескөө эркиндигин аныктайт.

Ушуга байланыштуу кыймылсыз мүлктүн ээси келишимдин маанисинен жана мазмунунан келип чыккан, мыйзамда каралган же анда каралбаган жарандык-укуктук милдеттенмелер боюнча өзү үчүн белгиленген бардык мүмкүн болуучу кесепеттер үчүн жоопкерчилик тартат (келишимдин эркиндигинин принциби). Жарандык милдеттенмелерди аткарбоо мыйзамда белгиленген жарандык жоопкерчиликке алып келет, ага кредитордун пайдасына менчик ээсинин мүлкүн мажбурлап алып коюу кирет. Менчик ээсинин милдеттенмелери боюнча өндүрүп алуу жолу менен мүлктү, анын ичинде турак жайды камакка алуу мыйзамда каралган мүлккө менчик укугунун токтотулушу болуп саналат.

Ошентип, Конституция жарандык-укуктук мамилелерден келип чыгуучу жеке адамдардын ортосундагы жарандык-укуктук талаштарды чечүүгө адистешкен бейтарап соттор тарабынан чечүү мүмкүнчүлүгүнө жол ачат, алардын ыйгарым укуктары, түзүлүшүнүн тартиби жана ишмердүүлүгү мыйзам тарабынан аныкталат, алар коомдук маанилүү функциялар бар жарандык коомдун институттары катары иш алып барат.

Демек, мурда түзүлгөн келишимге ылайык күрөө кармоочунун талаптарын соттон тышкаркы тартипте канааттандырууну мүлктөн өзүм билемдик менен ажыратуу катары кароого болбойт.

Жарандык мыйзамдардын талашылып жаткан ченемдерине ылайык колдонуудагы мыйзам ченемдеринде күрөөгө коюлган мүлккө даттануунун соттон тышкаркы формаларынын «өзүм билемдик» сыяктуу көрүнгөндүгү жөнүндө арыз ээлеринин жүйөлөрү талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугуна шек келтирүүчү негиз боло албайт.

2022-жылдын
20-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 11-П

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Бактыгул Макушовна Есеналиеванын кызыкчылыгын көздөгөн Бектен Мидинович Сабырбековдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 11-майындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул чечим акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
27-октябры
Бишкек шаары

№ 12-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Нурбек Аблазович Амдамовдун, Айбек Едмонович Сейтасимовдун, Үмүтбек Ахмадович Мусаевдин, Жолдошбек Азыкбаевич Асанбаевдин кызыкчылыгындагы Орозобек Капарбекович Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, сот отурумунун катчысы Н.А. Кененсариеванын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Н.А. Амдамовдун, А.Е. Сейтасимовдун, Ү.А. Мусаевдин, Ж.А. Асанбаевдин кызыкчылыгындагы О.К. Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана Н.А. Амдамовдун, А.Е. Сейтасимовдун, Ү.А. Мусаевдин, Ж.А. Асанбаевдин кызыкчылыгындагы О.К. Мадиновдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы :

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2022-жылдын 18-августунда Н.А. Амдамовдун, А.Е. Сейтасимовдун, Ү.А. Мусаевдин, Ж.А. Асанбаевдин кызыкчылыгындагы О.К. Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин (мындан ары – КЖК) 58-беренесинин 6-бөлүгүнүн «ушул Кодекстин 331-беренеси менен каралган кылмыш жасалган учурда эскирүү мөөнөтү колдонулбайт» деген сөздөр менен баяндалган бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 23-беренесинин 3-5-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, жарандар А.Н. Амдамов, А.Е. Сейтасимов, Ү.А. Мусаев, Ж.А. Асанбев Чүй областынын Сокулук

райондук ички иштер бөлүмүнүн тергөө кызматы тарабынан КЖКнын 331-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган кылмыштарды жасаган деп айыпталышып, кылмыш иш Чүй областынын Сокулук райондук сотунун кароосуна жөнөтүлгөн.

Аталган иш боюнча Чүй областынын Сокулук райондук сотунун 2022-жылдын 28-июлундагы өкүмдөрү менен А.Н. Амдамов, А.Е. Сейтасимов, Ж.А. Асанбаев КЖКнын 331-беренесинин 5-бөлүгү менен каралган кылмышты жасоого күнөөлүү деп табылышып, ар бири бир жыл алты айдан эркинен ажыратылышып, жазаларын жалпы тартиптеги түзөтүү абактарында өтөөсү белгиленген. Ал эми, Ү.А. Мусаев КЖКнын 331-беренесинин 5-бөлүгү менен каралган кылмышты жасоого күнөөлүү деп табылып, эки жылга эркинен ажыратылып, жазасын катуу тартиптеги түзөтүү абагында өтөөсү белгиленген.

Соттук териштирүү учурунда соттолгондор А.Н. Амдамов, А.Е. Сейтасимов, Ү.А. Мусаев, Ж.А. Асанбаев тарабынан жасалган кылмыштын убактысы, орду, ыкмасы жана башка жагдайлары 2015-2016-жылдарга туура келгендигинен, анча оор эмес кылмыштардын курамына кирээри аныкталган.

Бирок КЖКнын 58-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык, аталган Кодекстин 331-беренесинде каралган кылмыштар жасалган учурларда кылмыш куугунтуктоонун эскирүү мөөнөтү колдонулбагандыктан, сот А.Н. Амдамовго, А.Е. Сейтасимовго, У.А. Мусаевга, Ж.А. Асанбаевга карата айыптоо өкүмүн чыгаруу менен чектелген.

Өз талаптарына жүйө катары арызданууучу Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн, 23-беренесинин 3-5-бөлүктөрүнүн, 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, 56-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жоболорун келтирген.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, кайрылуу субъекти талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада судьялар коллегиясы төмөнкүдөй тыянакка келген, Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир адамга, анын ичинде жеке жана юридикалык жактарга Конституциялык сотко мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугу тууралуу кайрылууга укук берет. Конституциялык

контролдун мындай моделин Конституцияда бекитүү менен, Кыргыз Республикасы адамдын жана жарандын жалпыга таанылган укуктары менен эркиндиктерине өзгөчө маани бербестен гана, алардын реалдуулугун камсыз кыла ала турган натыйжалуу механизмдерди да орнотот.

Ошол эле учурда, Баш Мыйзам конституциялык сот адилеттигинин жогорку жеткиликтүүлүгүн камсыз кылып жатып, жеке жана юридикалык жактарда мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугу жөнүндө суроо-талаптар менен Конституциялык сотко кайрылуу укугу пайда боло турган шарттарды аныктап, анын чектерин бекитет. Бул, жеке адамдар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын экинчи бөлүмүндө каралган адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери бузулган же бузула турган учурда гана Конституциялык сотко кайрылууга укуктуу экенин билдирет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык, кайрылууда кайрылуучунун коюлган маселе боюнча позициясы жана анын Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Ошентип, арыз ээси тарабынан конституциялуулугу талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири Конституция тарабынан кепилденген адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин кандай жол менен бузуп жатканын түздөн-түз көрсөтүү менен, өзүнүн көз карашын логикалык жактан ырааттуу жана ынанымдуу юридикалык мүнөздөгү аргументтер менен негиздөөгө милдеттүү. Ошону менен бирге, талашылып жаткан ченем менен Конституциянын ченемдеринин ортосунда тутумдук байланыштын сөзсүз болуусу зарыл.

Аталган конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот укук маселелерин гана белгилейт жана чечет.

Судьялар коллегиясынын пикири боюнча, арызданууучу укуктук мүнөздөгү эмес фактологиялык жүйөлөрдү, тактап айтканда, укук колдонуу тажрыйбасындагы маселелерди баяндаган. Ошону менен О.К. Мадинов өз кайрылуусунда койгон талаптарына укуктук негиздеме катары, талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугунда күмөндүүлүктү жаратуучу жана конституциялык укуктардын бузулгандыгын так көрсөткөн укуктук аргументтерди келтирген эмес.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктуна

ылайык, эгерде кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе, соттук коллегия кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат деп судьялар коллегиясы талашылып жаткан аныктамада көрсөткөн.

О.К. Мадинов судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасы менен макул болбостон, 2022-жылдын 30-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арызданууучу өзүнүн даттануусунда иштин жайгдайларына кайрадан кыскача токтолуп, талашылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган жүйө катары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнүн жоболоруна шилтеме жасаган.

Аталган ченемдерге ылайык, Конституциялык сот конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык түзүлүштүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу максатында конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп саналат. Ар бир адам Конституцияда таанылган укуктары жана эркиндиктери мыйзамдарда жана башка ченемдик актыларда бузулду деп эсептесе, алардын конституциялуулугун талашууга укуктуу.

Андан тышкары, арызданууучу даттануусунун калган бөлүгүндө мурда кайрылуусунда шилтеме жасаган, Конституциянын 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн, 23-беренесинин 3-5-бөлүктөрүнүн, 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын, 56-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жоболорун кайталап көрсөткөн.

Жогоруда баяндалгандын негизинде О.К. Мадинов Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну сурануунда.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арызданууучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

О.К. Мадинов өз даттануусунда судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган аргументтерди келтирген эмес.

2022-жылдын
27-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМУ

№ 12-П

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту кайрылууну сот өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын корутундуларына укуктук баа берүү баштапкы кайрылууда келтирилген талаптардын жана судьялар коллегиясынын тыянактарына каршы келтирилген аргументтердин алкагында гана жүзөгө ашырылышы мүмкүн экендигин белгилейт.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, ченемдик укуктук актылардын же алардын бир бөлүгүнүн конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү так көрсөткөн укуктук мүнөздөгү ынандырарлык жүйөлөрдүн болуусунда, алардын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү эсептелет.

Ал эми арызданууучу биринчи ирет өзүнүн өтүнүчүндө да, судьялар коллегиясынын аныктамасына келтирилген даттануусунда да укуктук мүнөздөгү жүйөлөрдү келтирген эмес. Арызданууучу болуп өткөн окуялардын жайдайлары тууралуу баяндап, Конституциянын бир катар ченемдерин көрсөтүү менен гана чектелген. Бул талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү жаратуучу жана талашылып жаткан ченем менен Конституциянын ченемдеринин ортусундагы тутумдук байланышты так көрсөткөн укуктук аргументтер катары каралышы мүмкүн эмес.

Демек, О.К. Мадиновдун кайрылуусу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт деген судьялар коллегиясынын тыянагы негиздүү болуп саналат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Нурбек Аблазович Амдамовдун, Айбек Едмонович Сейтасимовдун, Үмүтбек Ахмадович Мусаевдин, Жолдошбек Азыкбаевич Асанбаевдин кызыкчылыгындагы Орозобек Капарбекович Мадиновдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судья-

лар коллегиясынын 2022-жылдын 23-сентябрындагы аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2022-жылдын
3-ноябры
Бишкек шаары

№ 13-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

«Укук коргоо кыймылы: «Бир Дүйнө-Кыргызстан»» коомдук бирикмесинин директору Төлөкан Асаналиевна Исмаилованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун соттук коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасына даттануусу боюнча

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун курамында: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дүйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиева, К.Ж. Кыдырбаев, Ж.А.Шаршеналиев, катчысы Г.А. Оморканованын катышуусу менен, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, «Укук коргоо кыймылы: «Бир Дүйнө-Кыргызстан»» коомдук бирикмесинин директору Төлөкан Асаналиевна Исмаилованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун соттук коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасына даттануусу сот отурумунда карап чыгышты.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Т.А. Исмаилованын өтүнүчү боюнча арызда келтирилген жүйөлөрдү жана материалдарды карап чыгып,

Т А П Т Ы :

2022-жылдын 17-июнунда Т.А. Исмаилованын «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн, «Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 14-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 36-беренесине түзүмдүк элементтери 1-беренесинин 4-бөлүгү, 2-беренесинин 2-бөлүгү, 23-статьянын 1, 2, 4, 5, 6-бөлүктөрү, 1, 2-бөлүктөрү 24-статьянын 55-статьясы, 56-статьянын 1, 2-бөлүктөрү менен өз ара бирдикте ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылууда айтылгандай, Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 26-июнундагы Мыйзамына ылайык «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» жана «Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө» мыйзамдарга бир катар өзгөртүүлөр киргизилди, ушунун натыйжасында жогоруда аталган талаш ченемдер пайда болгон.

Алсак, «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын 17-беренесинин 2 жана 3-бөлүктөрүнө ылайык кирешелердин

өлчөмү жана түзүмү, ошондой эле коммерциялык эмес уюмдун мүлкүнүн өлчөмү жана курамы, анын чыгашалары жөнүндө маалыматтар коммерциялык сыр боло албайт.

Акысыз негизде берилген акчалай жана материалдык каражаттардын эсебинен иш жүргүзгөн коммерциялык эмес уюм (мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерди кошпогондо) жыл сайын 1-апрелге чейин ыйгарым укуктуу салык органынын веб-сайтына булактар каражаттардын түзүлүшү, аларды чыгымдоо багыттары жөнүндө кыскача маалыматтарды жайгаштырат, ошондой эле өткөн жыл үчүн алынган, пайдаланылган жана ажыратылган мүлк жөнүндө кабар берет.

Башка талашылып жаткан ченемдин күчү менен, б.а. «Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 14-беренесинин 1-бөлүгүндө юридикалык жак бир жылдын ичинде отчет бербесе, ал сот тартибинде мажбурлап жоюлат.

Арыз ээсинин пикирии боюнча коммерциялык эмес уюмдардын тиешелүү отчетту тапшыруу зарылдыгы алардын функционалдык көз карандысыздыгына тоскоол болууда, бул биригүү эркиндигине болгон укуктун чектелишине алып келет.

Ошол эле учурда ар бир адамдын биригүү эркиндигине укугу өз кызыкчылыктарын коргоо, өз пикирин жана ишенимин билдирүү үчүн эркин бирикмелерди түзүү укугун гана эмес, ошондой эле ишмердүүлүк эркиндигин да камтыйт. Бул мамиле Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (20-статьянын 1-пункту), Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын (22-берененин 1-пункту) ар бир адамдын башкалар менен (ассоциациялар) биригүү эркиндигине укугу жөнүндө жоболоруна да шайкеш келет.

Ошону менен бирге, арыз ээси Негизги мыйзамдын 23-беренесинин 2-бөлүгүнө жана эл аралык стандарттарга ылайык улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти коргоо, коомдук тартипти коргоо максатында калктын ден соолугун жана адеп-ахлагын, башкалардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн экенин белгилеген.

Бирок талашылып жаткан ченемдер Конституцияда жана эл аралык келишимдерде көрсөтүлгөн адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектөө максаттарынын бирин да көздөбөйт.

Кайрылууда каражаттын булактары, аларды чыгымдоо багыттары, ошондой эле сатып алынган, пайдаланылган жана ажыратылган мүлк жөнүндө маалыматтар ачыкка чыгарылууга жатпайт, анткени

ал Салык кодексинин 64-беренесине ылайык, өз кезегинде, салыктык сырга салык төлөөчү жөнүндө ар кандай кабарды киргизет.

Т.А. Исмаилованын айтымында, талашылып жаткан ченемдер башка коомдук бирикмелерге, саясий партияларга, кесиптик бирликтерге, диний уюмдарга жана кооперативдерге, ошондой эле коммерциялык уюмдарга жайылтылбайт, ошондуктан көрсөтүлгөн чектөөлөр салык төлөөчүгө отчет берүү сыяктуу оорчулук түрүндөгү салык органы жана коммерциялык сырды жокко чыгаруу дискриминация болуп саналат.

Ошентип, арыз ээсинин пикири боюнча, «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Мыйзамдын талашылып жаткан ченемдеринде белгиленген милдеттенме коммерциялык эмес уюмдардын ишмердүүлүгүн ашыкча чектөөгө алып келет, муну менен бирге бул негизсиз жана конституциялык максаттарга пропорционалдуу эмес.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен кайрылуунун предмети талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүндү.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасы менен Т.А. Исмаилованын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясы келип түшкөн даттанууну кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө маселени кароодо, биринчи кезекте, кайрылууда коюлган маселелердин конституциялык сот өндүрүшүнө жол берилишине жана анын «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту» конституциялык Мыйзамынын талаптарына шайкештигине карайт деп аныктамада белгиленген.

Жогорудагы конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылууда ал койгон маселе боюнча арыз ээсинин позициясы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасоо менен анын укуктук негиздери көрсөтүлүүгө тийиш. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемди жөнгө салуу объекти менен конституциялык түзүлүштүн ортосунда ажырагыс системалык байланыш байкалууга тийиш.

Бул талап арыз ээсинин жүйөлөрү юридикалык мүнөзгө ээ болуугa, конституциялык жоболор менен системалуу түрдө байланышта болууга жана ал талашып жаткан мыйзамдуулуктун жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугуна ачык күмөн жаратууга тийиш экендигин билдирет.

Бирок, судьялар коллегиясы белгилегендей, берилген кайрылууда талашылып жаткан ченемдер менен Негизги Мыйзамдын 36-беренесинин анын башка ченемдери менен тутумдук байланышы бол-

гон эмес, анткени арыз ээси ар бир адамдын биригүү эркиндиги бузулган же чектелген укуктун так кандай болушу жөнүндө укуктук жүйөлөрдү келтирген эмес.

Судьялар коллегиясы Конституциянын 8-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин жана кызыкчылыктарын ишке ашыруу жана коргоо үчүн Кыргыз Республикасында саясий партиялар, кесиптик бирликтер жана башка коомдук бирикмелер түзүлүшү мүмкүн экендигин белгиледи. Ошол эле учурда ушул эле берененин 4-бөлүгүндө саясий партиялар, кесиптик бирликтер жана башка коомдук бирикмелер өздөрүнүн финансылык-чарбалык иштеринин айкындыгын камсыздай тургандыгы белгиленген.

Демек, саясий партиялардын, кесиптик бирликтердин жана башка коомдук бирикмелердин финансылык ишмердигинин айкындыгын камсыз кылуу маселеси Конституциянын өзүнөн келип чыгат.

Ошентип, соттук коллегия талашылып жаткан ченемдер Конституциянын талаптарына шайкеш келүүсү маселелсинде эч кандай күмөндүүлүк тапкан жок, бул өз кезегинде, ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароодон баш тартууга негиз болгон.

Т.А. Исмаилова судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болобостон, 2022-жылдын 6-октябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси сот коллегиясы анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусу мыйзамсыз жана негизсиз, жана ал төмөнкү себептер менен жокко чыгарылууга тийиш деп эсептейт.

Т.А. Исмаилованын айтымында, ал «КР Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 26-28-беренелеринде белгиленген бардык талаптарды аткарганына карабастан, судьялар коллегиясы анын кайрылуусун формасы жана мазмуну карама-каршы келгендигине байланыштуу кабыл алуудан баш тарткан. Ошентип, судьялар коллегиясы жогорудагы конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун маанисин бурмалап, анда келтирилген жүйөлөрдү жана жүйөлөрдү эске албай, ишти маңызы боюнча караган.

Даттануунун автору судьялар коллегиясы ишти маңызы боюнча конституциялык Мыйзамда белгиленген тартипте тикелей жана кайрылуу субъектинин катышуусуз кароо менен жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 15 жана 16-статьяларында бекитилген тараптардын атаандаштыкка жөндөмдүүлүк жана тең укуктуулук, ишти түдөн-түз кароо принциптерин бузган деп эсептейт.

Арыз ээси бул анын Атуулдук жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакт тарабынан белгиленген компетенттүү, көз карандысыз

жана калыс сот тарабынан адилет жана ачык сот отурумуна болгон укугун бузду деп ырастайт.

Жогоруда айтылгандардын негизинде Т.А. Исмаилова судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасын жокко чыгарууну жана конституциялык өндүрүшкө өзүнүн арызын кабыл алууну, ошондой эле келип түшкөн даттанууну өзүнүн катышуусу менен кароону өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайырылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун себептерин талкуулап, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуу зарыл деген тыянакка келет.

Өтүнүч «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде күмөндүүлүк байкалат, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. «Укук коргоо кыймылы: «Бир Дүйнө-Кыргызстан»» коомдук бирикмесинин директору Төлөкан Асаналиевна Исмаилованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 7-июлундагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандырылсын.

2. «Укук коргоо кыймылы: «Бир Дүйнө-Кыргызстан»» коомдук бирикмесинин директору Төлөкан Асаналиевна Исмаилованын «Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнүн, «Юридикалык жактарды, филиалдарды (өкүлчүлүктөрдү) мамлекеттик каттоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 14-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө» кайрылуусу кароого кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2022-жылдын
3-ноябры
Бишкек шаары

№ 14-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүү киргизүү жөнүндө

Т О К Т О М У

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осконбаев, судьялар М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, ишмердикти натыйжалуу уюштуруу максатында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык токтом кылат:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине төмөнкүдөй өзгөртүү киргизилсин:

8-пункттун 4-пунктчасы төмөнкүдөй редакцияда баяндалсын:

«4) Конституциялык соттун сот отурумдарынын протоколун, аудио-видео жазууну жүргүзөт.»;

- 82-пунктта 7), 8), 9), 10) жана 11) пунктчалар жокко чыгарылсын;

- төмөнкүлөр жокко чыгарылсын:

83-пунктта «стенографияны жана» деген сөздөр;

84-пунктта «, судья-баяндамачы» деген сөз;

85-пунктта:

биринчи абзацта «, стенограммасы»;

экинчи абзацта «, жана стенограммасы»;

2. Ушул токтом 2022-жылдын 1-апрелинен тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН КАТЫШУУСУ МЕНЕН 2022-ЖЫЛДАГЫ МААНИЛҮҮ ИШ-ЧАРАЛАР

1. Кыргыз Республикасынын судьяларынын XII курултайы

2022-жылдын 4-мартында «Ала-Арча» мамлекеттик резиденциясында Президент Садыр Жапаровдун катышуусунда Кыргыз Республикасынын судьяларынын XII курултайы болуп өттү.

Курултайга Конституциялык соттун төрагасы, судьялары, аппарат жетекчиси, Жогорку соттун жана жергиликтүү соттордун судьялары, Жогорку Кеңештин профилдик комитетинин төрагасы, Министрлер Кабинетинин мүчөлөрү, Башкы прокурор, Президенттин Администрациясынын, эл аралык уюмдардын өкүлдөрү жана башка чакырылган коноктор катышты.

Президент Садыр Жапаров өз сөзүндө соттордун калыстыгына, иш билгилигине, адилеттүүлүгүнө көлөкө түшүрө турган аракеттер, судьялардын жүрүм-турумунун этикалык нормаларынын бузулушу жана башка терс көрүнүштөр жеке судьянын гана аброюна шек келтирбестен, жалпы мамлекеттин жана Президенттин беделине дагы шек келтирерин айтты.

Президент жакынкы арада Кыргыз Республикасынын Конституциялык Сотунун жана Жогорку Сотунун жетекчилиги алмаштырылганын, ошол жетекчи кызматтарга жалпы сот системасы үчүн чындап күйгөн, анын ишин алдыга

жылдырууга кудурети жете турган, тажрыйбалары зор, таза, потенциалы күчтүү, амбициялуу адамдар келгендигин белгиледи. «Сиздерге жеке мен эле эмес, бүткүл кыргыз эли чоң үмүт артып олтурат. Андыктан, элдин үмүт-тилегин актап иштешиңер керек! Силердин ары татаал, ары жоопкерчиликтүү ишиңерге ийгиликтерди каалайм», – деди Президент.

Президент өз сөзүндө сотторду тандоо, кадрдык ресурстардын деңгээлин жана судьялардын кесипкөйлүгүн жогорулатуу, сот процессинин ачык-айкындуулугун жана жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу үчүн сот системасын санаритштирүү маселелерин да белгиледи.

Курултайдын экинчи бөлүгүндө судьялар Судьялар кеңешинин отчетун угуп, анын Регламентин бекитишти, Судьялар кеңешинин жаңы курамын жана анын резервин шайлашты. Иш-чаранын соңунда судьялардын XII курултайынын Резолюциясы кабыл алынды.

2. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мамлекеттик бийлик органдарынын тутумундагы орду жана мааниси жана анын конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуудагы ролу» темасындагы улуттук конференция

2022-жылдын 15-апрелинде Бишкекте «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин мамлекеттик бийлик органдарынын тутумундагы орду жана мааниси жана анын конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуудагы ролу» темасындагы улуттук конференция болуп өттү.

Иш-чара Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тарабынан Европа Бирлигини «Кыргыз Республикасында укуктун үстөмдүгүн бекемдөөгө көмөктөшүү – 2-фаза» долбоорунун колдоосу менен уюштурулган.

Конференцияга Жогорку Кеңештин депутаттары, Министрлер Кабинетинин мүчөлөрү, Жогорку соттун жана жергиликтүү соттордун судьялары, Президенттин Администрациясынын жана башка мамлекеттик органдардын өкүлдөрү, ошондой эле өкмөттүк эмес уюмдардын, илимий чөйрөлөрдүн, эксперттик коомчулуктун жана эл аралык уюмдардын өкүлдөрү катышты.

Конференцияны ачып жатып, Конституциялык соттун төрагасы Эмиль Осконбаев бийликти бөлүштүрүү принциби алардын такыр эле өз-өзүнчө иштешин билдирбейт, тескерисинче алар биргелешип тыгыз иштеп, өз ара аракеттенүү керек дегенди болжолдойт деп белгиледи. «Бийликти бөлүштүрүү жана тизгиндөө менен тең салмактуулук принциби конституциялык деңгээлде жөнгө салынганына карабастан, бул принципти колдонуу аспектилерин түшүнүү маанилүү болуп саналат.

Бийлик бутактарынын ортосунда ар дайым конструктивдүү мамиле жана өз ара түшүнүү болушу керек. Бийликтин ар бир бутагы тизгиндөө жана тең салмактуулук системасын камсыз кылууга, бийликтин башка бутагынын чөйрөсүнө кийлигишүүнү чектөөгө тийиш, мамлекеттик органдардын тутумунда бири-биринин ролун бирдиктүү түшүнүү зарыл. Мындай түшүнүккө, анын ичинде бүгүнкүдөй иш-чаранын алкагында жетишүүгө болот», – деп жыйынтыктады төрага.

Конференцияда Жогорку Кеңештин Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укук маселелери жана Жогорку Кеңештин Регламенти боюнча комитетинин төрагасы Медер Алиев, Европа Биримдигинин «Кыргыз Республикасында укук үстөмдүгүн бекемдөөгө көмөктөшүү – 2-фаза» программасынын жетекчиси Стефанос Кареклас да саламдашуу сөздөрүн айтышып, конференциянын темасынын маанилүүлүгүн белгилешти.

Конференциянын жүрүшүндө Юстиция министри Аяз Баетов, Жогорку Кеңештин экс-депутаты Наталья Никитенко, Конституциялык палатанын экс-судьясы Чынара Айдарбекова, Молдованын Конституциялык сотунун экс-төрагасы Александру Тэнасе, Конституциялык соттун төрагасы Эмиль Осконбаев жана Конституциялык соттун аппарат жетекчиси Марат Джаманкулов доклад кылышты.

Баяндамачылар өз сөзүндө Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийликти куруунун принциптери, укуктун үстөмдүгүн камсыз кылууда мыйзам чыгаруу органынын ролу, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык мыйзам чыгаруу жана сот бийлик бутактарынын өз ара аракеттенүү формалары, мамлекетте мыйзамдуулук режимин чыңдоодо конституциялык контролдоонун мааниси, мыйзам чыгарууда жана конституциялык сот адилеттигинде колдонулуучу укуктук принциптер, өзгөчө пропорционалдуулук принциби, ошондой эле конституциялык контролдоо органынын чечимдерин аткаруу проблемалары жөнүндө айтып беришти.

«Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык бийликтин мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын өз ара аракеттенүүсүнүн формалары» темасындагы коомдук ишмер, Жогорку Кеңештин V жана VI чакырылыштарынын депутаты, Кыргыз Республикасынын укук маселелери боюнча эксперти Н.В. Никитенконун баяндамасы

Дүйнөлүк практикада колдонулган бийлик бутактарын бөлүштүрүүнүн классикалык теориясы мамлекеттик башкаруу системасында сот бийлигине өзгөчө орунду ээлейт жана анын толук өз алдынчалыгын жана көз карандысыздыгын, анын ичинде коомдук жана мамлекеттик көзөмөлдөн талап кылат.

Бирок, азыркы реалдуулук өткөн кылымга тиешелүү концепцияларды, анын ичинде бийликти бөлүштүрүү теориясын кайра карап чыгууну талап кылат. Бул жагынан алганда, азыркы илимий адабияттарда ар кандай чечмелөөлөр бар. Мисалы, айрым окумуштуулар мамлекеттин функцияларынын татаалдашы бийлик бутактарынын санын көбөйтүүнү талап кылат деп эсептешсе, башка авторлор бардык бийлик органдарынын биргелешкен аракети жана алардын өз ара аракеттенүүсүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу аркылуу гана мамлекет жана коом алдында турган милдеттерди чечүүгө болот деп ырасташат. Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруу жана сот бийлик бутактарынын өз ара аракеттенүүсүнүн актуалдуу проблемасы пайда болууда.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1 жана 4-беренелеринде бекитилген конституциялык, мамлекет түзүүчү принциптерде мамлекеттик башкаруунун моделин түзүү үчүн фундаменталдык негиздер камтылган жана өлкөнү өнүктүрүүнүн багыттары аныкталган.

Бул мамлекеттин демократиялык уюмунун негиз салуучу принциби, ал бир жагынан мамлекеттик бийлик системасынын бирдиктүүлүгүнүн негизинде мамлекеттик бийликти куруунун өзгөчө формасында, экинчи жагынан – аны күчү боюнча бирдей бийликтин үч бутагына бөлүүдө турат, алардын ээлери ушундай көлөмдөгү ыйгарым укуктарга ээ көз карандысыз органдар болушу керек, бул алардын ортосунда зарыл болгон тең салмактуулукту камсыздайт, бир бутактын башкаларына үстөмдүгүн жокко чыгарат.

Ал токтоолукту, чачыранды мамлекеттик бийликти билдирет, бул анын топтолушуна, авторитардык жана тоталитардык бийликке айланышына жол бербейт. Бийликти бөлүштүрүү принциби, биринчи кезекте, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын өзү тарабынан мамлекеттик бийликтин бутактарын түзгөн органдардын функцияларынын жана ыйгарым укуктарынын айкындыгы жана аныктыгы аркылуу камсыз кылынат.

Демократиялык коомдун өнүгүшү мүмкүн болбогон дагы бир негизги принцип – бул токтотуучу жана тең салмактуулук принциби. Ал бийликти бөлүштүрүү ар кандай мамлекеттик органдардын ортосунда функцияларды бөлүштүрүү менен чектелбестен, алардын бири да башкалардын үстүнөн үстөмдүк абалга ээ боло албашы, бийликтин толуктугун бир колго топтошу үчүн алардын ортосундагы өз ара тең салмактуулукту болжолдойт.

Бул «токтотуучу жана тең салмактуулук» системасы менен жетишилет, ал ар кандай бийлик бутактарынын мамлекеттик органдарынын ыйгарым укуктарында чагылдырылат, алар бири-бирине таасир этүүгө, ошол эле учурда маанилүү мамлекеттик милдеттерди чечүүдө кызматташууга мүмкүндүк берет. Демек, мамлекеттик бийлик органдары өздөрүнүн компетенциясынын чегинде укуктук табиятын эске алуу менен өз алдынча болушат, алар өз ара аракеттенишет, бири-бирин кармап турушат жана тең салмакташат.

Мамлекеттик бийликтин бардык бутактары өз иш-аракетин жүзөгө ашыруу-да белгилүү чектерди карманат, алар чектен чыгууга мүмкүндүк бербейт, ал эми тең салмактар ыйгарым укуктарды билдирет, аларды ишке ашыруу мүмкүн болуучу кыянаттыктарды жокко чыгарат.

Мыйзам чыгаруу бийлиги демократиялык, укуктук мамлекеттин маанилүү түркүктөрүнүн бири болуп саналат. Жогорку Кеңеш – Кыргыз Республикасынын парламенти мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын чегинде контролдук кылуу милдеттерин жүзөгө ашыруучу өкүлчүлүктүү жогорку орган болуп саналат. Парламенттин контролдук иш-милдеттери аткаруу бийлигинин иш-аракеттерин жана кабыл алынган мыйзамдарды жана чечимдерди турмушка ашырууну контролдоону камтыйт. Парламенттик көзөмөл аркылуу мамлекеттик бийлик органдарынын эң натыйжалуу ишмердүүлүгүнө, бардык мамлекеттик механизмдин ишинин ырааттуулугуна жетишилет, бийликти кыянаттык менен пайдалануу жана адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна жол берилбейт, мыйзамдардын ченемдерин конституциялык белгилөө жана талап кылуу жүзөгө ашырылат.

Парламенттик көзөмөл ар кандай механизмдер аркылуу ишке ашырылат:

Жооптуу адамдардын жана мамлекеттик бийлик органдарынын отчеттору

Депутаттык суроо-талап/парламенттик суроо-талап

Парламенттик териштирүү

Министрлер Кабинетинин Күнү, Министрлер Кабинетинин Сааты

КР ЖК комитеттери тарабынан мыйзамдардын жана чечимдердин аткарылышын кароо

КР ЖК комитеттери тарабынан мыйзамдардын жана мамлекеттик программалардын ишке ашырылышына жана таасирине баа берүү

Комитеттин жана Палатанын жыйналыштарындагы талкуулар

Отчет берүүчү органдардын отчетторун жана баяндамаларын угуу

Сот бийлиги. Укуктук, демократиялык мамлекетти күчтүү жана көз карандысыз сот бийлигисиз элестетүү мүмкүн эмес. Ал гана камсыз кылуу-калыбына келтирүү функциясына ээ жана өлкөдөгү мыйзамдуулук режимин камсыздоого жөндөмдүү. Сот бутагы өз бийлигин сот адилеттигин жана соттук көзөмөл аркылуу ишке ашырат. Соттук көзөмөлдүн негизги мазмуну ченемдик жана жеке укуктук актыларга жана аракеттерге каршы чыгуу мүмкүндүгүндө турат. Соттор тарабынан ченемди контролдоо иши конституциялык жана административдик сот өндүрүшү аркылуу жүзөгө ашырылат.

Мамлекет түзүүчү институттардын системасында Конституциялык сотту жана сот өндүрүшүндө конституциялык көзөмөлдүн ролун өзүнчө бөлүп көрсөтүү зарыл. Мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын Конституциянын ченемдерине ылайык келишин, ошондой эле мамлекеттик бийлик органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын аракеттеринин укуктук мүнөзүн адистештирилген соттук контролдоо укуктук тартипти камсыз кылуу боюнча соттун маанилүү укугу болуп саналат.

Конституциялык контроль мамлекеттик иштин өз алдынча формасы катары «токтотуучу жана каршы салмактуулук» тутумундагы эң маанилүү звено болуп саналат, конституциялык сот тарабынан жүзөгө ашырылат жана мамлекеттик органдардын жана алардын кызмат адамдарынын ченем жаратуучу ишин анын негизги Мыйзамда бекитилген жоболорго толук ылайык келишин аныктоо максатында квалификациялуу текшерүүлөрдү жүзөгө ашырууну болжолдойт. Конституциялык сот мамлекеттик бийлик бутактарынын ортосундагы компетенция жөнүндө талаш-тартыштарды Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесине ылайык чечет.

Мамлекеттик бийлик органдарынын тутумундагы конституциялык контролдоо органынын ролун жогору баалоого болбойт. Бийликти бөлүштүрүү системасында Конституциялык сот өзгөчө орунду ээлейт, анткени ал мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бутактарынын ортосундагы тең салмактуулукту камсыз кылуучу механизм жана арбитр катары иштейт; ар бир бутак өз компетенциясын аткарып, башка бирөөгө кол салбашы жана коомго таасир этүүсү жол берилген укук чегинде болушу үчүн мамлекеттик бийликтин дайыма өсүп келе жаткан көрүнүшүнүн конституциялык талаптарга ылайык келишин камсыз кылууга багытталган.

Бийликтин мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын ортосундагы өз ара аракеттенүү жана аны Кыргыз Республикасындагы саясий системалардын өнүгүүсү жана өзгөрүүсүнүн контекстинде практикалык ишке ашыруу маселелерине кайрылып, автор мындай өз ара аракеттенүүнүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн кароону сунуштайт.

Бийликтин мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын өз ара аракеттенүүсүнүн өлчөмдөрү:

Саясий өлчөм

Институттук өлчөмдү дайындоо

Бюджетти түзүү

Мыйзам чыгаруу

Мыйзамдардын сапатын, анын колдонулушун контролдоо

Коомдук-эксперттик аянтчалар аркылуу өз ара аракеттенүү

Мындан ары автор жогоруда келтирилген өлчөөлөрдү мисал келтирүү менен ачып берет. Тактап айтканда, алардын бири – «Мыйзам чыгаруу» өлчөмү боюнча, мыйзам чыгаруу менен жалаң гана мыйзам чыгаруу органдары алектенет, ал эми сот бийлиги парламенттен толугу менен бөлөк деп эсептеп, бийликти бөлүштүрүү принцибин абсолютизациялоо мүмкүн эместиги белгиленет.

Биринчиден, судьялар мыйзам чыгаруучунун эркин аткаруучулар жана алар сот адилеттигинин функцияларын аткарып, улуттук мыйзамдардын бардык кемчиликтерин жана мүчүлүштүктөрүн иш жүзүндө көрүп, парламент тарабынан кабыл алынган мыйзамдарды колдонууга милдеттүү.

Экинчиден, Жогорку сот өзүнүн карамагына кирген маселелер боюнча мыйзам чыгарууга демилге көтөрүүгө укуктуу экенин да белгилей кетүү керек (Конституциянын 85-беренеси).

Үчүнчүдөн, мыйзамдардын мазмунуна карата өз позицияларын билдирүү менен сот органдары укук ченемдерин чечмелөө сыяктуу сот бийлигинин юрисдикциялык функциясын аткарат (Конституциянын 80-беренеси). Ченемдик укуктук актыларды чечмелөө, укук ченемдеринин жарактуу мазмунун белгилөө үчүн соттордун мындай иш-аракеттери көбүнчө «мыйзам чыгаруучу Мыйзамдын аныктамаларын дайыма эле так айта бербейт, ошондой эле көп маанидеги же атайын терминдерди колдонот».

Мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн дагы бир маанилүү өлчөмү болуп мыйзамдардын сапатына, анын колдонулушуна контролдук кылуу саналат.

Алсак, Жогорку Кеңеш мыйзамдардын жана чечимдердин аткарылышын жана колдонулушун контролдойт. Мыйзамдарды өркүндөтүү, натыйжасыз, талаштуу ченемдерди жоюу парламент тарабынан мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү кабыл алуу жолу менен жүзөгө ашырылат.

Сот, мыйзамды текшерип, анын Конституцияга ылайыктуулугу боюнча белгисиздигин алып салуу, Конституциянын тигил же бул жоболорун чечмелөөдө, укуктук позицияларды иштеп чыгуу менен, Конституциялык сот өзү ченем жаратуу иши менен алектенбеши жана мыйзам чыгаруу бийлигинин органдарын алмаштырбашы керек. Ошону менен бирге соттун чечими мыйзамдын күчүнө ээ, ал бардык органдар, мекемелер, жеке жана юридикалык жактар тарабынан шартсыз аткарылууга тийиш.

Конституциялык сот мыйзамды оңдоо милдетин аткарат. Эгерде мыйзам Конституцияга каршы келет деп табылса, ал парламенттин, аны менен бирге Президенттин иш-аракеттерине баа берет. Ченемдик укуктук актыларды жокко чыгаруу менен, сот бийлиги өзүн мыйзам чыгаруу бийлигинен жогору коет жана буга байланыштуу коомдо ар дайым түшүнүк таба бербейт жана кээде тирешүүгө алып келет.

Конституциялык соттун акыркы жана даттанууга жатпаган, дароо күчүнө кирген жана Жогорку Кеңеш тарабынан мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүүнү талап кылган чечимдеринин иш жүзүндө аткарылышына карата, мыйзамга өзгөртүү киргизүүнү талап кылган Конституциялык соттун чечимдерин иш жүзүндө ишке ашырууга байланыштуу, бул мыйзамга өзгөртүү киргизүүнүн жүрүшүндө терс тажрыйба болгонун түшүндүрүүгө болот. Конституциялык соттун чечимин ишке ашырууга багытталган мыйзам долбоорлорун иштеп чыгуу жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде кабыл алуу. Тактап айтканда, мыйзам долбоорунун кадимки режимде өтүү жол-жобосу парламентте талкууларды жаратып, Конституциялык соттун чечимин оңдоо, мыйзам долбоорун узак мөөнөткө кароо аракеттери ж.б. у. с.

Болгон тобокелдиктерди четтетүү максатында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамга Конституциялык соттун чечимине ылайык келтирүүгө багытталган мыйзамды талкуулоо жана кабыл алуу парламентте кароонун жана кабыл алуунун кыскартылган мөөнөттөрү менен бир эле учурда 3 окууда маңызы боюнча талкуулоосуз атайын жол-жобо боюнча жүрүшү мүмкүн экендигин тактаган өзгөртүүлөр киргизилген.

Автор корутундусунда коомдо болуп жаткан мыйзам чыгаруу жана сот бийлик бутактарынын ортосундагы өз ара аракеттенүү процесстерине жана практикасына токтолуп, Кыргыз Республикасында бийлик бутактарынын атаандаштыгына, мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийликтери тарабынан бийликтин сот бутагына кысым көрсөтүү аракеттерине жана аны саясий күн тартипти чечүүгө тартуу менен сот тутумунун көз карандылыгына негизделген оң жана терс практика бар экендигин белгилейт.

«Өлкөдө мыйзамдуулукту чыңдоо ишиндеги конституциялык көзөмөлдүн мааниси» темасындагы «Аял-судьялардын кыргыз ассоциациясы» коомдук бирикмесинин байкоочу кеңешинин төрагасы, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын экс-судьясы Ч.А. Айдарбекованын баяндамасы

Конституциялык контролдоо органы биздин өлкөдө отуз жылдан ашуун убакыттан бери иштеп келе жаткандыгына карабастан, биздин коомдо жана өзгөчө мамлекеттик бийлик органдарында анын мааниси жана мамлекеттик бийлик органдарынын тутумундагы орду жөнүндө түшүнүк али аз. Барган сайын мамлекеттик органдардын кызмат адамдарынын арасында конституциялык көзөмөл абстракттуу жана реалдуулуктан алыс көрүнүш, ансыз мамлекет жашай алат деген инерциялык пикир пайда болууда.

Автор мамлекеттеги таасирдүү конституциялык көзөмөлдүн маанилүүлүгүн жана анын коомдогу трансформациялык процесстерди ишке киргизүүдөгү мүмкүнчүлүктөрүн түшүнүүгө жардам бере турган бир нече маанилүү аспектилерге көңүл бурат.

Конституциялык контролдоо – бул укуктук системада Конституциянын үстөмдүгүн камсыз кылуу, анын коомдук мамилелердин субъекттеринин ишинде түздөн-түз иш алып баруусу, ошондой эле Конституцияга карама-каршы келген ченемдик актыларды чыгаруунун алдын алуу боюнча компетенттүү мамлекеттик органдардын спецификалык функциясы.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы Конституцияга каршы келген ченемдик жоболордун алдын алууда, бөгөт коюуда жана жарандардын жана коомдук органдардын кызмат адамдарынын конституциялык мыйзамдуулукту сактоо зарылдыгына карата укуктук сезимталдыгын жогорулатууда турат. Өз кезегинде, конституциялык мыйзамдуулуктун болушу демократиялык укуктук мамлекеттин болушунун негизги шарттарынын бири болуп саналат, аны колдоо үчүн адатта адистештирилген сот (соттук конституциялык көзөмөл) тарабынан жүзөгө ашырылуучу конституциялык контролдоо органы түзүлөт.

Ушуга байланыштуу, кабыл алынып жаткан ар кандай ченемдик укуктук актылар, мамлекет катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдер өлкөнүн негизги мыйзамына ылайык келүүгө тийиш, алардын конституциялуулугунда шектенүү пайда болгон учурда, түзүлгөн Конституциялык контролдоо институту шектүү укуктук актыны карап чыгууга жана карама – каршылык болгон учурда анын укуктук системада колдонулушун алып салууга тийиш.

Конституциялык контролдоону жүзөгө ашыруу убактысына жараша ал алдын ала (превенция) жана кийинки болуп бөлүнөт. Алдын ала конституциялык контролдоо талашылып жаткан ченемдик укуктук актыларга карата алар промульгацияланганга, б.а. кол коюлганга жана расмий жарыяланганга чейин жүргүзүлөт.

Контролдун бул түрү конституцияга ылайык келбеген мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын күчүнө киришине бөгөт коюу максатында иштелип чыккан. Аны ишке ашыруу көбүнчө конституциялык көзөмөлдүн квазисоттук органдары (конституциялык кеңештер, палаталар, трибуналдар) тарабынан жүзөгө ашырылат, бирок кээ бир конституциялык сотторго мындай ыйгарым укуктар берилген (Португалия, Румыния, Беларусь).

Андан кийинки конституциялык контроль (репрессиялык ченем контролдоо) колдонуудагы ченемдик укуктук актыларга карата жүргүзүлөт, аларды колдонуу жарандардын конституциялык укуктары менен эркиндиктеринин бузулушуна алып келген. Көзөмөлдүн бул түрүнүн артыкчылыгы-конституциялык контролдоо куралдары аркылуу мыйзам чыгаруучунун же башка мыйзам чыгаруучунун катасын оңдоп, аткаруу практикасын Оңдоого Болот.

Кийинки конституциялык контроль (репрессиялык ченемдик контроль) колдонулушу жарандардын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин бузуугa алып келген колдонуудагы ченемдик укуктук актыларга карата жүргүзүлөт. Контролдун бул түрүнүн артыкчылыгы конституциялык контролдун инструменттеринин жардамы менен мыйзам чыгаруучунун же башка ченем чыгаруучунун катасын жана укук колдонуу практикасын оңдоого мүмкүн экендигинде.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту соттук конституциялык контролдоонун жогорку органы катары ченемдик укуктук актыларга карата кийинки конституциялык контролду жүзөгө ашырат, ал эми күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу текшерилген жана Конституцияга өзгөртүүлөрдүн долбооруна корутунду берилген учурларда – алдын ала конституциялык контролдоону аткарат.

Конституциялык контроль институту конституциялык контролду ишке ашыруунун ар кандай ыкмаларын, каражаттарын, принциптерин колдонот, бул аны сот бийлигинин ишмердүүлүгүн жалпы түшүнүүдөн айырмалап турат. Ал конституциялык принциптерди, баалуулуктарды, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин жана нормаларын, илимий доктриналарды жана башка мамлекеттердин конституциялык контролдоо органдарынын адам укуктары жаатындагы мыкты тажрыйбаларын камтыган мыйзамдардын негизинде өз актыларын кабыл алат.

Ошентип, соттук конституциялык контролдоо органдарынын чечимдери ченемдик мүнөзгө ээ жана өзүнүн маңызы боюнча укуктук мамилелердин бардык субъекттерин аларды ченемдик укуктук актылар катары таанууга жана өз ишинде Конституция менен бирдей колдонууга милдеттендирүүчү прецедент болуп саналат. Конституциялык контролдоо институтунун бул мүнөзү, ар кандай укук системаларынын бири-бирине кирүү аракетинин натыйжасында түзүлгөн, ага укук жаратуу жана укук коргоо органдарынын өзгөчөлүктөрүн берет.

Ошону менен бирге, укуктук мамлекеттин принциптерин ишке ашыруунун алкагында бийликти пайдалануу конституцияда жана мыйзамдарда ар бир мамлекеттик органдын компетенциясынын чектерин так аныктоону талап кылат, антпесе мамлекеттик бийлик органдарынын ортосундагы карама-каршылык аларды жана бийликтин «жуурканын тартып» акыры жарандардын мамлекетке жана негизги мыйзамга болгон ишенимин жоготот.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Конституциясы конституциялык түзүлүштүн негиздерин, адамдын жана жарандын негизги укуктары менен эркиндиктерин коргоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана түздөн-түз колдонулушун камсыз кылуу максатында Конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп Конституциялык сот саналарын аныктаган. (97-берене)

Конституциялык соттун иши ыйгарым укуктарынын алкагында Конституциянын нормаларына-принциптерине кайрылуу менен байланышкан, анын натыйжасында кайрылуунун субъекти тарабынан демилгеленген укуктук маселеге карата конституциялык контролдоо органынын укуктук позициялары жаралат. Конституциялык соттун чечимдеринин жана корутундуларынын жүйөөлүү бөлүгүндө түзүлгөн укуктук позицияларында ченемдүүлүктүн болушу, ошондой эле талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келген, жыйынтыгында анын укуктук мейкиндикте колдонулушун токтоткон деп таануу боюнча компетенциясы конституциялык контролдоо институтун мыйзам чыгаруучунун институтуна окшоштурат.

Көпчүлүк мындай кырдаал мыйзам чыгаруучунун табигый функцияларына кол салуу деп божомолдошу мүмкүн, бирок сот органы мындай ыйгарым укуктарды берүү бийликтин тең салмактуулугун жана тең салмактуулук тутумун күчөтөт, мында сот органы конституциялык көзөмөл аркылуу мыйзам чыгаруу органына Конституцияга каршы келген укуктук актыны кабыл алууга тыюу салат.

Конституциялык көзөмөл органынын эки жүздүү куралы анын акыркы актылары – чечимдери жана корутундулары болуп саналат. Алар акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт, милдеттүү жана бүткүл өлкө боюнча колдонулат.

Конституциялык контролдоо актыларынын маанилүү өзгөчөлүгү алардын түздөн-түз колдонулушу болуп саналат. Бул белги Конституциянын үстөмдүгү жана түздөн-түз иш-аракет принцибинен келип чыгат, мында конституциялык ченемдерди чечмелөөнү камтыган Конституциялык соттун чечимдери Конституциянын кеңейтилиши же бөлүгү болуп саналат. Ошондуктан конституциялык контролдоо органынын чечими бүткүл дүйнө жүзүндө конституциялык

экспертизанын объектиси болуп калган ченемдик укуктук актыга тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү боюнча ченем жаратуучу органдын аракетин күтпөстөн, ал күчүнө кирери менен дароо колдонулат.

Мындай учурда ченем жаратуучу орган Конституциялык соттун чечимин аткаруу үчүн өзүнүн ченемдик укуктук актысын оңдоо боюнча өз функцияларын таза механикалык түрдө аткарат, ал эми бардык укук колдонуучу органдар ченемдик укуктук актыны оңдогонго чейин ченемдик жоболорду ченемдик мүнөздөгү укуктук позиция түрүндө баяндалган Конституциялык соттун чечмелөөсүнө ылайык колдонууга тийиш.

Конституциялык соттун өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруусу мамлекеттик органдардын кызыкчылыктарын козгоого жөндөмдүү, ошондуктан мыйзамдарда Конституциялык соттун көз карандысыздыгынын кепилдиктери каралууга тийиш, алар аны ар кандай таасирлерден коргоого тийиш. Кепилдиктер баарынан мурда конституциялык сот өндүрүшүнүн объективдүүлүгүн, адилеттүүлүгүн жана мыйзамдуулугун камсыз кылуу максатында берилет.

Конституциялык сот тарабынан Конституциянын үстөмдүгү катары конституциялык принциптердин бирин илгерилетүү шайкеш өнүккөн укуктук системаны түзүүгө жөндөмдүү, анда мыйзамдуулукту сактоо мамлекеттеги укуктук мамилелердин бардык субъекттери үчүн норма болуп калат.

Бул ойду баарыдан мурда мамлекеттик институттардын өкүлдөрүнүн түшүнүүсү, алардын укуктук багыттарды, Конституциялык соттун актыларын аңдап билүүсү өлкөдөгү мыйзамдуулуктун деңгээлинин тез өнүгүшүнө түрткү берет.

Конституциялык соттун өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруусу мамлекеттик органдардын кызыкчылыктарына таасир этиши мүмкүн, ошондуктан Конституциялык соттун көз карандысыздыгынын кепилдиктери мыйзамдарда аны ар кандай таасирлерден коргоого багытталган. Кепилдиктер биринчи кезекте конституциялык сот өндүрүшүнүн объективдүүлүгүн, адилеттүүлүгүн жана мыйзамдуулугун камсыз кылуу үчүн берилет.

Конституциянын үстөмдүгү катары Конституциялык сот тарабынан конституциялык принциптердин бирин жылдыруу гармониялуу өнүккөн укук системасын курууга жөндөмдүү, мында мыйзамдуулук мамлекеттин укуктук мамилелеринин бардык субъекттери үчүн норма болуп калат.

Бул идеяны, биринчи кезекте, мамлекеттик институттардын өкүлдөрү тарабынан түшүнүү, алардын укуктук ченемдерди, Конституциялык соттун актыларын аң-сезимдүү карманышы өлкөдөгү мыйзамдуулук деңгээлинин тез өнүгүшүнө түрткү бере алат.

Конституциялык соттун төрагасы Э.Ж. Осконбаевдин «Мыйзам чыгарууда жана конституциялык сот адилеттигинде колдонулуучу жалпы принциптер. Өлчөмдөштүк (пропорционалдуулук) принциби» темасындагы баяндамасы

Конституциялык сот адилеттигинин өзгөчөлүгү, бир жагынан, ал салттуу сот өндүрүшүнүн, экинчи жагынан конституциялык-укуктук жөнгө салуунун белгилерин камтып турат. Ошондуктан, конституциялык сот адилеттигин жүргүзүүнүн негизинде сот өндүрүшүнүн жалпы кабыл алынган принциптери, ошондой эле конституциялык көзөмөлдүн мүнөзүнөн келип чыккан принциптер жатат. Бирок ошол эле учурда конституциялык сот адилеттиги өзүнүн өзгөчөлүктөрүнө ээ.

Конституциялык сот адилеттиги, эреже катары, Конституциялык сот, мурдагы Конституциялык палата эч качан эл аралык стандарттарда белгиленген чектен чыгууга жол берген эмес. Бүгүнкү күндө конституциялык контролду ишке ашыруунун белгиленген стандарттары бар. Эреже катары, Конституциялык сотто иштерди кароонун мөөнөтү узак – 6 айга чейин. Бул терең изилдөөнү талап кылган олуттуу маселе болгондуктан, дүйнөлүк тажрыйбанын дээрлик бардыгы изилденет.

Конституциялык сот адилеттиги таянган принциптер бар. Бул пропорционалдуулук, сот активдүүлүгү, акылга сыярлык чектөө принциби, саясий маселелер доктринасы. Сот активдүүлүгү жөнүндө бир нече сөз.

Конституциялык сот кайсы бир ишти кароодо канчалык деңгээлде чектен чыга алгыдай өзүнүн ыйгарым укуктарынын көлөмүн аныктайт. Албетте, бул үчүн өтө олуттуу себеп болушу керек.

Ал эми сот активдүүлүгү – бул кандайдыр бир маселенин конституциялуулугу жөнүндө маселени чечүү, аны коштогон кандайдыр бир маселени чечпестен толук чечүү мүмкүн эмес. Жана бул мааниде конституциялык контролдоо органдары бул маселени толук кандуу чечүү үчүн чыга алышат.

Венеция комиссиясынын мурдагы төрагасы Джанни Букиккио мындай уникалдуу нерсени айтты: «Конституциялык соттор кыйратуучу боло албайт». Бул кандай кесепеттерге алып келерин ар дайым эстен чыгарбаш керек жана жалпысынан чечимдер кыйратуучу болбошу керек. Албетте, мындай учурда Конституциялык сот карманууга тийиш принципиалдуу позицияда туруш керек.

Андан ары конституциялык контролдоо органдары чечим кабыл алууда келтирген уникалдуу принцип – бул пропорционалдуулук принциби жөнүндө айткым келет. Конституциялык сот адилеттигинин принциптери өзүнүн бирдиктүүлүгүндө сот процессинин конституциялык сот адилеттигинин максаттарына жана милдеттерине толук кандуу жетишүүнү камсыз кылган үлгүсүн түзөт.

Пропорционалдуулук принциби биздин заманга чейинки 12-кылымда эле Мусанын философиясынын өзөгүн түзгөн, ал күчтүүрөөк дарыларды буга чейинки дарылар жардам бербей калган учурда гана колдонууга уруксат берилгенин айткан. Же болбосо, замбирек менен таранчыларды аткандын эмне кереги бар. Бул принциптин маңызы мына ушунда, муну өз ишинде конституциялык контролдоо органы гана эмес, баарынан мурда мыйзам чыгаруу органы карманууга тийиш. Ушуну ар бир парламентарий билсе жакшы болмок.

Мыйзам долбоорлорунун көбүн аткаруу бийлиги демилге кыла турганын түшүнүшүбүз керек. Мына ушул мааниде парламентарийлер, мисалы, Өкмөт же башка аткаруу органы тарабынан сунушталып жаткан чаралар канчалык пропорционалдуу экенине баа берүү үчүн ушул принципти өз ишинде абдан жакшы карманууусу жана колдоно билиши керек. Жалпысынан бул мыйзам долбоору көздөгөн максаттарга жетүү үчүн башка каражаттар менен келүү мүмкүн беле?

Пропорционалдык принциптин азыркы түшүнүгүнүн башаты XIX кылымдын пруссиялык административдик укуктан келип чыгат. Белгилүү мыйзам чыгаруу жаатындагы ишмер Суарес Карл-Готлиб мамлекет башкалардын эркиндигин жана коопсуздугун кепилдөө үчүн бир адамдын эркиндигин чектей алат дегенден келип чыккан: «Бүтүндөй коом үчүн кыйла салмактуу бакубаттулукту камсыз кылуу гана мамлекеттин жеке адамдан анча маанилүү эмес жакшылыгын курмандыкка чалуусун актай алат».

Албетте, эгер бүтүндөй коом кыйла жогорку бакубаттуулукка жетишүү үчүн кандайдыр бир деңгээлде жарандардын укуктары өлчөмдөш түрдө чектелсе, жарандардын укуктары менен эркиндиктерине чектөө жүргүзүлүшү мүмкүн.

Пропорционалдуулук принциби субъектилердин кеңири чөйрөсүнө, биринчи кезекте мыйзам чыгаруучуга, сотторго, укук коргоо органдарынын текшерүү органдарына жана кызмат адамдарына багытталган. Ал коомдук-укуктук жөнгө салуунун бардык чөйрөлөрүндө иштейт жана формасына жана мазмунуна карабастан, мамлекет тарабынан жүзөгө ашырылуучу бардык аракеттерге карата колдонулат.

Пропорционалдуулук принциби «мажбурлоону ашыкча колдонууга тыюу салуу» эрежеси деп аталат. Ал мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлик органдарынан өз максаттарына жетүү үчүн адекваттуу жана тең салмактуу чараларды гана колдонууну талап кылат.

Пропорционалдуулукту текшерүү – бул укуктук мамлекеттин эң жогорку эрежеси. Бул принцип өзгөчө адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоодо колдонууга ылайыктуу. Пропорционалдуулук адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөгө мамлекеттин кийлигишүүсүнүн мыйзамдуулугуна баа берүүнүн эң неатыйжалуу инструменти болуп эсептелет.

Пропорционалдуулук принцибинин негизги мааниси мына ушунда турат: айрым негизги укуктарга коюлган чектөөлөрдүн максаты коомдук жана чындап маанилүү мүнөзгө ээ болушу керек жана ага жетүүнүн каражаттары жана ыкмалары адекваттуу (ылайыктуу) болушу керек, мунун натыйжасында гана келтирилген зыянды минималдаштырууга мүмкүн. Мыйзамдын үстөмдүгүнүн негизги фактору адамдын конституциялык укуктарын абсолюттук коргоо эмес, тескерисинче, бул укуктар менен аларга карама-каршы келген башка укуктардын, атап айтканда, коомдук кызыкчылыктын ортосундагы адилеттүү тең салмактуулукту сактоо болуп саналат.

Адам укугу башка адамдын укугу башталган жерден бүтөт деген тиричиликте айтылып жүргөн ылакап сөз бар. Албетте, муну да эстен чыгарбаш керек. Адам укуктарын эбегейсиз баалуулук катары кароого болбойт, ар дайым адилеттүү тең салмактуулукту эске алып караш керек. Кийлигишүүнүн пропорционалдуулугун баалоо үч этаптуу тест болуп саналат, аны чектөөнүн пропорционалдуулугун (өлчөмдөштүгүн) аныктоо методологиясы деп атоого болот. Киргизилген чектөөлөр төмөнкү критерийлерге жооп бериш керек:

1) Мыйзам чыгаруучу көздөгөн максат мыйзамдуубу, башкача айтканда, Конституцияда каралганбы жана бул максаттар үчүн адамдын жана жарандын негизги укуктарын жана эркиндиктерин чектөөгө Негизги Мыйзам жол береби?
2) Аракеттер чындап эле зарылбы? Адамдын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын аз даражада чектеген башка жолдор менен максатка жетүү мүмкүнбү;
3) Мыйзам чыгаруучунун аракеттери орундуубу, башкача айтканда, бул аракеттердин натыйжасында коом тарабынан алынган пайда адамдын укуктарына жана мыйзамдуу кызыкчыктарына келтирилген зыяндан артык экенин көрсөттүбү?

Пропорционалдуулук принциби биздин Конституцияда бекитилген жана аны бардыгы аткарууга милдеттүү.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренеси пропорционалдуулук принцибин төмөнкү формаларда бекитет:

– Адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери Конституция жана мыйзамдар менен төмөнкүдөй максаттарда чектелиши мүмкүн:
– Улуттук коопсуздукту коргоо,
– Коомдук тартипти коргоо,
– Калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо,
– Башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо.

Ар кандай башка себептер адамдын укуктарын жана эркиндиктерин чектөө үчүн негиз боло албайт.

Мындай чектөөлөр аскердик жана башка мамлекеттик кызматтын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен да киргизилиши мүмкүн. Аскердик жана мамлекеттик кызматтын алгач бүтүндөй коомго кызмат кылуу максаты бар экенин түшүнүү керек, албетте, мында белгилүү бир чектөөлөр киргизилиши мүмкүн. Конституциялык палата бир убакта иштин бул түрлөрүндө мындай чектөөлөргө байланыштуу иштерди бир нече жолу караган. Киргизилген чектөөлөр айтылган максаттарга пропорционалдуу болушу керек.

Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы актыларды кабыл алууга тыюу салынат. Мыйзам адамдын укуктары менен эркиндиктерин Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана көбүрөөк өлчөмдө чектөөнү белгилей албайт.

Бул принципти Конституцияга ылайык ачып көрсөтүү менен, биз ар дайым анын канчалык пропорционалдуу экендигине, эгерде ал Конституциянын көз карашы боюнча так аныкталган кандайдыр бир жол берилүүчү чектен чыгып кетсе жана бул максаттарга башка жолдор менен жетүүгө болобу деген негизде чыгабыз. Эреже катары, мындай ченемдер Конституцияга карама-каршы келет деп таанылат.

Ошентип, мамлекет өз каалоосу боюнча чексиз жана абсолюттук эркиндикке ээ эмес. Пропорционалдуулук принциби мамлекетти жалпы улуттук чечимдерди кабыл алууда ак ниет жана жоопкерчиликтүү аракеттенүүгө мажбурлайт.

Биз 2017-жылы бир иштин алкагында Жазык-процесстик кодекстин 60-беренесинин конституциялуулугу жөнүндө маселени карадык, ал шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолуучунун жакын туугандарын суракка алууга жол бербейт жана талашылып жаткан ченемди көрсөтмө берүүгө каалоосу болгон учурда шектүүлөрдүн, айыпталуучулардын, соттолуучунун жакын туугандарын суракка алууга жол бербеген бөлүктө талашылыпа жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таптык.

Конституциялык сот өзүнүн чечиминде өзүнө же жакын туугандарына, башкача айтканда күбөлөрдүн иммунитетине ээ болгон адамдарга каршы көрсөтмөлөр ыктыярдуулук жана диспозитивдүүлүк принцибин сактоо менен гана берилиши мүмкүн экенин белгиледи. Бул ченемди өзүн-өзү айыптоого жана өзүнө, жубайына же жакын туугандарына каршы көрсөтмө берүүгө мажбурлоого каршы укуктук кепилдик катары кароо керек.

Бул жерде чечмелөөдө биз так ушул сыяктуу чектөөлөрдү киргизүүдө кандай максаттарды жана критерийлерди сактоо керектигин бердик. Ошол эле учурда шектүүнүн, айыпкердин, соттолуучунун жакын туугандарына күбө катары суракка тыюу салууну белгилөө, ошого карабастан алар тигил же бул маалыматты жарыялоого кызыкдар болгон учурларда алардын тиешелүү көрсөтмө берүү укугун чектебеши керек.

Демек, тергөө органдары жана соттор мындай каалоосун билдирген адамдар тиешелүү өтүнүч менен кайрылганда аларга көрсөтмө берүүдөн баш тартууга

укугу жок. Ошентип, Конституциялык палатанын бул чечиминин негизинде шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолуучунун жакындары иштин аларга белгилүү болгон жагдайлары боюнча көрсөтмө берүү мүмкүнчүлүгүнөн ажыратылбашы керек.

Конституциялык сот адилеттиги органынын тажрыйбасы көрсөткөндөй пропорционалдуулук принциби укук колдонуу практикасында гана эмес, мыйзамдарды калыптоо процессинде да чоң маанespecиге ээ.

Укуктарды чектөө принциптерине, анын ичинде пропорционалдуулук принцибине карата «көңүл бурбай коюу» мыйзам чыгаруу процессинин жүрүшүндө, ошондой эле чектөө ченемдерин колдонууда аларды сактабоонун негизги себеби болуп саналат, бул укуктарды чектөөнүн конструкциясын, принциптердин ордун жана ролун баяндоо бериле турган принциптерди (эрежелерди) регламенттөөнүн зарылдыгы жөнүндө күбөлөндүрөт, ошондой эле конституциялык жоболордун маанисинен улам укуктарды чектөө принциптеринин мазмуну келтирилет жана аларды милдеттүү сактоо талаптары белгиленет.

3. Кыргыз Республикасынын Президенти С.Н. Жапаров 2022-жылдын 5-майында Конституциялык сотко келди

Кыргыз Республикасынын Президенти Садыр Жапаров бүгүн, 5-майда, өлкөнүн Конституция күнүндө Конституциялык сотко келди.

Имарат менен таанышуу учурунда Конституциялык соттун Төрагасы Эмил Өскөнбаев Мамлекет башчыга сот бийлигинин жогорку органынын иши, сот өндүрүшүнүн процесстери, сот системасын санариптештирүү жана башкалар жөнүндө айтып берди.

Президент жарандарды кабыл алуу жайында, китепкана фондунда, жыйындар залында болуп, ал жерде конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органынын ишине кошкон салымы үчүн жана Конституция күнүнө байланыштуу кызматкерлерге сыйлыктарды тапшырды.

Президенттин энчилүү сааты менен төмөнкүлөр сыйланды:

– Конституциялык соттун төрагасынын орун басары Карыбек Дуйшеев;
– Конституциялык соттун судьясы Меергул Бобукеева;
– Конституциялык соттун судьясы Жедигер Саалаев;
– Конституциялык соттун экс-судьясы Абдиев Курмантай;
– Конституциялык соттун экс-судьясы Куанбек Киргизбаев;

Президенттин атынан алкыш жарыяланды:

– Конституциялык соттун аппаратынын финансы-чарба бөлүмүнүн башчысы Айзада Бокоевага;
– Конституциялык соттун аппаратынын эксперттик-аналитикалык башкармалыгынын начальниги Кубанычбек Алыбаевге;
– Конституциялык соттун аппаратынын эл аралык байланыштар жана мыйзамдарды салыштырма талдоо бөлүмүнүн башчысы Каныбек Масалбековго;
– Конституциялык соттун аппаратынын эксперттик-аналитикалык башкармалыгынын укуктук жана уюштурууну камсыздоо бөлүмүнүн улук консультанты Уланбек Нурматовго.

Андан соң, Садыр Жапаров Конституциялык соттун кеңешүүчү бөлмөсү менен таанышып чыгып, каалоо-тилектер китебине эстеликке жазуу калтырды.

Ошондой эле, Мамлекет башчысы Конституция күнүнө арналган жалпы республикалык сынакта жеңүүчү болгон үч студентти жеңиши менен куттуктады.

Имарат менен таанышкандан кийин Мамлекет башчысы иш-чаранын катышуучуларын жана өлкөнүн бардык жарандарын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын кабыл алынгандыгынын 29 жылдыгы менен куттуктады.

Президент өзүнүн куттуктоо сөзүндө белгилегендей, 1993-жылы Конституциянын кабыл алынышы жаңы кыргыз мамлекеттүүлүгүн калыптандыруунун маанилүү этабы болуп саналат, ал аркылуу Кыргызстандын көз карандысыздыгы, сөз эркиндиги жана эл бийлиги сыяктуу принциптерге ээ болдук.

Мамлекет башчысы белгилегендей, бүгүнкү күндө өлкөнүн Баш мыйзамы канчалаган өзгөрүүлөргө дуушар болгонуна карабастан, өлкөнүн укуктук тутуму 1993-жылдын 5-майында кабыл алынган Конституциянын пайдубалына таянат.

Садыр Жапаров алгачкы Конституция салган чыйырга ылайык, өлкөбүздө жаңы экономикалык тартиптер жана нравалык баалуулуктар түптөлгөнүн, алар Кыргызстандын дүйнө коомчулугуна тең укуктуу жана толук кандуу мүчө катары кошулушуна өбөлгө болуп бергенин белгиледи.

Дал ошондуктан ал 2021-жылдын 11-апрелиндеги Референдумда кабыл алынган Конституцияга 2021-жылдын 5-майында кол койгон.

Президент белгилегендей, жаңы Конституция – коомдогу негизги саясий күчтөрдүн кызыкчылыктарын эске алган, талашып-тартышып олтуруп тактыкка жеткен компромистин үзүрү болду.Бийликти бөлүштүрүү принциби качан гана Конституциялык Сот калыбына келтирилип, анын ыйгарым укуктарын күчөткөн мезгилде гана таасири арта баштады. Адам укуктары менен эркиндиктери эл аралык стандарттарга толук шайкеш келгендей жана реалдуу белгилерге ээ болгондой тутумдаштырылып, иретке келтирилди.

«Конституцияны жөнгө салуунун саясий-укуктук чөйрөсү түп тамырынан өзгөртүлдү. Башкаруунун Президенттик формасына өтүү дагы оңой-олтоң болгон жок, бирок ал демократиялык принциптерден баш тарттык дегенди туюндурбайт. Элдин тандоосу ушундай болду.Башыбыздан кечирген оош-кыйыш жылдардын тажрыйбасы көрсөткөндөй, өлкөбүздү жоопкерчилик менен башкарууга мезгил жетти. Ошону менен бирге, элибиздин кылымдарды карыткан тарыхын урматтап, кеңири ыйгарым укуктарга ээ Элдик Курултай демократиялык институтунун киргизилиши калкка өз бийлигин түздөн-түз жүзөгө ашырууга шарт түзөт дегенди түшүндүрөт.Баш мыйзамга ылайык конституциялык түзүлүштүн негизи болгон адам укуктары менен эркиндиктери, жеке менчик, экономикалык ишмердиктин эркиндиги сыяктуу баалуулуктар укуктук, демократиялык мамлекеттин өзөгүн түзөт жана ал Конституциялык Соттун коргоосунда болот», – деп белгиледи Мамлекет башчысы өз сөзүндө.

4. «Конституциялык сот адилеттиги аркылуу конституциялык укукту өнүктүрүү: Конституциялык соттун чечимдери жана алардын конституциялык маданиятка тийгизген таасири» темасындагы конференция

2022-жылдын 20-октябрында Бишкекте «Конституциялык сот адилеттиги аркылуу конституциялык укукту өнүктүрүү: Конституциялык соттун чечимдери жана алардын конституциялык маданиятка тийгизген таасири» темасындагы конференция болуп өттү. Иш-чарага Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун төрагасы Э.Ж. Осконбаев, КР Президентинин кеңешчиси, Конституциялык кеңешменин төрагасы (2020-ж.), юридика илимдеринин доктору, профессор Б.И. Борубашов, ЕСтин Кыргызстандагы өкүлчүлүгүнүн Убактылуу ишенимдүү өкүлү Раймондс Вингрис катышты.

Конференцияда Александру Тэнасе «Кыргыз Республикасындагы Укук үстөмдүгү – 2-фаза» программасынын негизги эксперти (ROLPRO-2)

«Кыргыз Республикасынын конституциялык укугу» монографиясынын бета-чарын өткөрдү.

Монографиянын авторлору:

1. Райнер Арнольд – Регенсбург Университетинин Профессору;
2. Зарина Эсеналиева – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын укуктук жана уюштуруучулукту камсыздоочу бөлүмүнүн башчысы;
3. Аяз Баетов – ю.и.д., Кыргыз Республикасынын Юстиция министри, Эл аралык интеграциялык укук жаатындагы адис;
4. Асель Курманалиева – ю.и.к., доцент, Борбордук Азиянын жергиликтүү башкаруу академиясынын директору;
5. Том Бирмонтиен – Миколас Ромерис университетинин юридикалык мектебинин профессору (Литва), Литванын отставкадагы Конституциялык сотунун судьясы;
6. Александру Тэнасе – «Кыргыз Республикасындагы Укуктун үстөмдүгү-2-фаза» программасынын негизги эксперти (ROLPRO-2);
7. Алия Маралбаева – ю.и. к., доцент, Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университети, МУА;
8. Тони Фикеншер – Регенсбург университетинин укук доктору.

Кыргызстандын Конституциялык сотунун төрагасы Эмиль Осконбаев белгилегендей, «Бүгүнкү иш-чарада сунушталган монография – илимий изденүү катарындагы биринчи эмгек, аны түзүүгө Кыргызстандын илимий ишмерлери гана эмес, чет өлкөлүк өнөктөштөрдүн, анын ичинде Европанын укук докторлору да катышкан. Бул эмгек менен ар кандай көз караштарды жана мамилелерди ачуу, эң негизги адилеттүү коомду куруу мүмкүнчүлүгүн түзүүгө жол салган конституциялаштыруу идеясын карманууу боюнча абдан чоң иш башталды».

Конференцияга катышуу үчүн Жогорку Кеңештин депутаттары, Министрлер Кабинетинин мүчөлөрү, Жогорку соттун жана жергиликтүү соттордун судьялары, Президенттин Администрациясынын жана башка мамлекеттик органдардын өкүлдөрү, ошондой эле өкмөттүк эмес уюмдардын, илимий чөйрөлөрдүн, эксперттик коомчулуктун жана эл аралык уюмдардын өкүлдөрү чакырылган.

Иш-чара «Кыргыз Республикасындагы Укук үстөмдүгү 2-фаза» Программасынын колдоосу менен өткөрүлдү (ROLPRO-2).

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы М. Р. Бобукееванын «Конституциялык соттун чечимдери жана алардын конституциялык маданиятка тийгизген таасири» темасындагы баяндамасы

Өлкөдөгү конституционалисттер үчүн мазмундуу ой алмашууну кепилдеген эрежелер колдонулган дискуссия же талкуу үчүн мейкиндик жок жана жетишпейт деп айтууга болот. Ошондуктан, өз баяндамамды баштаардан мурда «Кыргыз Республикасынын конституциялык укугу» окуу куралынын автордук жамаатына ыраазычылык билдирем. Чындыгында, бул конституциялык укук дисциплинасын, ошондой эле жалпысынан өлкөдө конституционализмдин өнүгүшүн изилдеп жаткан Кыргызстан жана кыргызстандык илимий чөйрө үчүн уникалдуу окуя, анткени көз карандысыздыкка ээ болгон учурдан тартып конституциялык укуктун негиздерин, конституционализмдин өнүгүшүн, ошондой эле адамдын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин коргоо чөйрөсүндөгү көйгөйлөрдү ачып берген сапаттуу продукт биринчи жолу чыгарылды десе болот. Бүгүн автордук жамаат тарабынан илимий тартип маселелери боюнча монографиянын бетачары болду. Бул жагынан алганда, бүгүнкү иш-чара кадимки конференция эмес, көбүнесе өзүндө илимий-практикалык негизди камтыйт.

Менин баяндамамдын темасы «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдери жана алардын конституциялык маданиятка тийгизген таасири». Өз баяндамамда конституциялык маданияттын калыптанышына таасирин тийгизген дискуссиялык мүнөздөгү укуктук маселелерди көтөрүп чыгып, андан соң Конституциялык соттун чечимдерине да сиздердин көңүлүңүздөрдү бургум келет.

Конституциялык сот конституциялык маданиятка үстөмдүк кылуучу жана мазмундуу таасир этүүчү орган болуп саналат. Конституциялык доктриналарды жана концепцияларды түзүү аркылуу бул орган конституциялык сот адилеттигин ишке ашыруу жолу менен конституциялык императивдерди коомдук чөйрөлөргө киргизет. Конституциялык контролдоо органынын ар бир чечими конституциялык маданияттын калыптанышына жана бекемделишине таасирин тийгизерин белгилей кетүү керек.

Менин баяндамамдын негизги мазмунун баяндоодон мурун, маданият деген эмне экенин аныктоого токтолуп кетким келди. С.И. Ожеговдун түшүндүрмө сөздүгү, маданият – бул адамдардын өндүрүштүк, коомдук жана руханий жетишкендиктеринин жыйындысы деп билдирет. Философия илимдеринин доктору Г.П. Выжлецов, маданият бул жалпы адамзаттык жана руханий баалуулуктарды практикалык ишке ашырылуусу деп жазат (маданияттын аксиологиясы – баалуулуктардын философиясы).

Жогоруда айтылган аныктамалар инсандын жеке адам катары, кайсы бир элдин жана жалпы адамзаттын маданияты менен байланыштуу.

Бул жерде өлкөнүн Конституция сыяктуу маанилүү актысы дагы элдин жетишкендиги экендигин белгилей кетүү маанилүү. Элдин маданиятын билгиң келсе, анын тарыхын изилдешиң керек дегендей, эгер конституциялык маданиятты изилдегиңиз келсе, анда Конституциянын тарыхын изилдөө зарыл.

1993-жылы Кыргыз Республикасынын Конституциясы коомдун жана мамлекеттин заманбап негиздерин орнотуу менен тоталитардык режимден демократиялык режимге өтүүнү жүзөгө ашырган. Демек, анын кабыл алынышы менен Кыргызстанда укук да, анын натыйжасында укуктук маданият да өзгөрүлдү. Белгилей кетүүчү нерсе, азыркы коомдогу аныктоочу маанини конституционализм ойнойт, ал коомдо анын негиздөөчү актысынын – Конституциянын, ошондой эле анын принциптерин, баалуулуктарын жана идеяларын коргогон органдын болушун болжолдойт. Дал ушу Конституцияда коомдун жана мамлекеттин негиздери, ошондой эле адам укуктары менен эркиндиктери Кыргыз Республикасынын жогорку баалуулугу катары аныкталган.

Ошентип, Кыргыз Республикасында көз карандысыздыкка ээ болуу менен бир эле социалдык-экономикалык өнүгүүнүн модели, мамлекеттик түзүлүштүн формасы гана эмес, социалдык баалуулуктардын принципиалдуу жаңы иерархиясы пайда болду. Ушуга байланыштуу, дал ушул Конституция жалпы укуктук маданиятты калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн негизи болуп саналаарын баса белгилеп кетүү маанилүү.

Азыркы учурга чейин Кыргыз Республикасында конституциялык ченемдердин калыптанышын жана өнүгүшүн сапаттуу изилдөө болгон эмес экенин белгилеп кетким келет. Мисалы, конституциялык коркунучтар концепциясынын таасири болдубу же бул концепция биздин өлкөнүн Конституциясынын принциптеринин, баалуулуктарынын жана идеяларынын өнүгүү динамикасына жана калыптанышына таасир этип турабы?

Башкача айтканда, жаңы Конституциянын идеяларын жана принциптерин мазмундуу сапаттуу иштеп чыгуу үчүн өткөн мезгилдин мааниси барбы? Же болбосо, Андраш Шайо жазгандай, конституциялык коркунучтар канчалык болбосун, алар убакыттын өтүшү менен кубарабы, солгундайбы? Конституцияга көсандаган өзгөртүүлөрдү киргизүү анын туруктуулугуна жана Конституциянын өзүн урматтоого жана акыры конституциялык маданияттын калыптанышына канчалык таасирин тийгизет? Бул суроолор өлкөдө конституционализмдин өнүгүшүн изилдеген илим өкүлдөрүнүн терең талдоосунун предмети болушу керек.

Конституционализмдин өнүгүшүнүн акыркы тарыхынан бир мисал келтирейин. Алсак, конституциялык коркунучтар концепциясынын айкын таасири

2010-жылдагы Конституциянын ченемдеринин негизги жоболорун иштеп чыгууда байкалган, анда Конституциялык сот таркатылып, анын ордуна Жогорку соттун Конституциялык палатасы түзүлгөн.

Конституциялык сот адилеттиги органын институционалдык «төмөндөтүүнүн» себеби ушул орган тарабынан «бийликти узурпациялоону легитимдештирүүнү» кайталоодон коркуу болгон. Бирок, «мышык кандай түстө болбосун, чычкандарды кармаса эле болду" дегендей, башкача айтканда, кайсы орган болбосун, ал функциясын абийирдүүлүк менен аткаруусу маанилүү. Кийин Конституциялык палата конституциялык сот адилеттигин жүргүзүүдө өзүнүн натыйжалуулугун көрсөттү.

Сөз өзүнүн конституциялык ыйгарым укуктарын ак ниет аткаруу жөнүндө болгондуктан, мен сиздердин көңүлүңүздү конституциялык маданияттын түздөн-түз бөлүгү болгон конституциялык ак ниеттүүлүк принцибине бургум келет.

Конституциялык ак ниеттүүлүк укук философиясынан жана Конституциянын рухунан келип чыгат, маданият менен укуктун кесилишинде жашайт. Анын негизине ак ниеттүүлүк, түтүмдүүлүк (Конституцияны урматтоо жана анын ченемдерин сактоо), мамлекеттик бийлик органдарынын же башкача айтканда саясий акторлордун адилет кызматы кирет. Конституциялык ак ниеттүүлүктүн табияты фундаменталдык саясий аномалияларды жана бийликти кыянаттык менен пайдаланууну жоюуга багытталгандыгын белгилей кетүү керек.

Мисалы, өкмөттө мамлекеттик кызматкерлердин (конституциялык кызмат адамдарынын) актыгы демократиялык мыйзамдуулук, программалардын пайдалуулугу, шайлоочулар үчүн маалымат жана коомдук коопсуздук үчүн өтө маанилүү. Конституциялык ак ниеттүүлүк техникалык укуктук эрежелерди сактоону гана эмес, конституциялык акторлордон конституциялык баалуулуктарды, принциптерди урматтоону талап кылат.

АКШнын конституционалисттери белгилегендей, конституциялык ак ниеттүүлүк – бул жарандык ак эдилдик, аны атайылап тарбиялоо жана өстүрүү зарыл.

Конституциялык ак ниеттүүлүк маселеси көптөн бери тынчсыздандырат, ошондуктан конституциялык сот адилеттиги органынын чечимине байланыштуу бир мисал келтирейин.

Жогорку соттун төрагасы тарабынан сот тутумунун иши жөнүндө Жогорку Кеңешке маалымат берүүгө тиешелүү императивдик ченемди киргизүүгө карата мыйзам чыгаруу бийлигинен келип чыккан баяндоо тили (нарратив) кандайдыр бир деңгээлде парламентарийлер тарабынан конституциялык ак ниеттүүлүк принцибинин бузулгандыгын көрсөтөт деп ойлойм. Конституцияны урматтоо жана анын ченемдерин аткаруу конституциялык сот адилеттиги органынын чечимдерин урматтоону талап кылат жана алар Конституциянын өзүнүн принциптерин, баалуулуктарын жана идеяларын бекемдөөнүн уландысы болуп саналат. Мындай чечимдер Конституциянын турпаты жана анын ажырагыс бөлүгү, өлкөдөгү конституциялык мыйзамдуулуктун куралы деп эсептегиле.

Биз парламенарийлердин пикирин сыйлайбыз, бирок колдонуудагы «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам-

дын ченемине көңүлүн бургум келет, анда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 5-майындагы Конституция күчүнө киргенге чейин кабыл алынган чечимдери мыйзамдарда белгиленген тартипте аткарылууга тийиш экендиги белгиленген, башкача айтканда, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бардык укуктук позициялары өз күчүн сактап калат жана Кыргыз Республикасынын азыркы иштеп жаткан Конституциялык сотунун позициялары болуп саналат деп белгиленген.

Эми суроого жооп – конституциялык сот адилеттиги органынын чечими конституциялык маданиятка кантип таасирин тийгизет? Бул маселени Жогорку соттун төрагасынын сот тутумунун иши жөнүндө ар жылдык маалыматын угууга байланыштуу болгон Конституциялык палатанын жогоруда көрсөтүлгөн чечиминин мисалында түшүндүрүп бергим келет.

Кайрылуучу тарап конституциялык ченемдерге таянып, Жогорку сот жыл сайын парламентке сот тутумунун ишмердүүлүгү жөнүндө маалымат берип турууга милдеттүү эмес деп эсептеген. Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарынын тизмеси Конституцияда аныкталган жана мыйзамдар же башка ченемдик укуктук актылар менен кеңейтилиши мүмкүн эмес.

Сот бийлиги соттордун атынан судьяларга гана таандык. Судьялардын көз карандысыздыгы, кол тийбестиги, алардын Конституцияга жана мыйзамдарга гана баш ийүүсү, сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ишке кийлигишүүгө тыюу салуу жөнүндө конституциялык жоболор судьянын укуктук статусун аныктайт жана сот бийлигин мамлекеттик бийликтин көз карандысыз жана калыс бутагы катары бекитет. Соттун, судьялардын жана жалпы сот бийлигинин көз карандысыздык принциби соттук коргоого болгон конституциялык укукту ишке ашыруу менен түздөн-түз байланышта болот.

Каралып жаткан иште Конституциялык палата Кыргыз Республикасынын Жогорку сотун конституциялык контролдоо органына кайрылуу укугуна ээ субъект деп тааныган, бирок ошол учурда ал колдонулуп жаткан конституциялык мыйзамда мындай укукка ээ субъектилеринин тизмесинде жок болчу.

Жогорку сот органын Конституциялык палатага кайрылуунун субъектиси катары таануунун жүйөөсү тийиштүү конституциялык Мыйзам менен Жогорку Кеңештин жана Өкмөттүн конституциялык сот адилеттиги органына Конституцияда кепилденген укуктар жана эркиндиктер бузулган учурларда гана эмес, ошондой эле Негизги Мыйзамга ылайык келбегендиги аныкталган башка ар кандай учурларда кайрылуу укугу каралгандыгы менен шартталган.

Сот бийлиги мамлекеттик бийлик бутактарынын бири катары кандайдыр бир жеке укуктук максаттарды көздөбөйт, мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлик бутактары менен бир катарда укуктун үстөмдүгүн камсыз кылууга жана мамлекеттин конституциялык негиздерин коргоого багытталган коомдук-укуктук функцияларды ишке ашырат. Жогорку сот өзүнүн конституциялык-укуктук статусуна жана ага жүктөлгөн милдеттерине жараша, мамлекеттик бийликтин башка жогорку органдары сыяктуу эле, мамлекеттик бийлик органдарынын компетенциясынын маселелери боюнча конституциялык контролдоо органына кайрылууга укуктуу.

Жогоруда айтылгандар Кыргыз Республикасынын мамлекеттик түзүлүшүнүн демократиялык мүнөзүн көрсөтөт, ал мамлекеттик бийликти мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийликтерине бөлүштүрүү принцибинин негизинде куруу жана алардын ар бирине бирдей укуктарды берүү аркылуу, атап айтканда, конституциялык сот адилеттиги органына кайрылуу мүмкүнчүлүгү менен камсыздалат.

Ошентип, Конституциялык палата Жогорку соттун Конституциялык статусун түшүнүүгө өзгөчө түшүндүрмө берди жана мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принциптерине таянуу менен мамлекеттик бийлик органдарынын өз ара мамилелеринин жана бири-бирин урматтоосунун маданиятын бекемдеди.

Жогорку соттун төрагасы сот тутумунун иши жөнүндө парламентке маалымат берүү туурасында, конституциялык сот адилеттиги органы Жогорку Кеңеш тарабынан сот тутумунун ишмерлиги жөнүндө маалыматка ашыкча ачык баа берүүгө жол берилбестигин белгиледи, бул бийликтин мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын ортосундагы тең салмактуулукту сактоого гана мүмкүндүк бербестен, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун түздөн-түз төрагасынын мындай маалыматты берүүнүн зарылдыгы жоктугун күбөлөндүрүп турат.

Мыйзамдын үстөмдүгүн камсыз кылган сот бийлиги объективдүү жана калыс болушу үчүн кимдин болбосун таасиринен эркин болушу керек. Анын конституциялык модели сот адилеттиги менен адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу идеясы менен шартталган, укуктун үстөмдүгүнүн жалпы таанылган эл аралык принциби менен берилген жана сот бийлигинин толуктугун жана соттук көз карандысыздыкты чектөөгө жол бербейт.

Конституциялык сот адилеттиги органынын Чечиминде Жогорку Кеңештин сот тутумунун иши жөнүндө ар жылдык маалыматты угуу ыйгарым укугун белгилеген талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу күчү Жогорку Кеңештин Конституцияда белгиленген ыйгарым укуктарынын алкагынан чыгып, бийликтин сот бутагынын көз карандысыздык принциби жана бийликти бөлүштүрүү принциби сыяктуу конституциялык баалуулуктардын бузулушуна алып келиши менен да белгиленген. Ушуга байланыштуу, талашылып жаткан ченемди конституциялык сот адилеттиги органы конституциялык эмес деп тапкан.

Конституциялык палата парламенттин да, Жогорку соттун да көңүлүн мамлекеттик органдардын айкындуулук жана жоопкерчилик принцибинен улам сот системасы жабык болбош керек жана анын иши жөнүндө маалымат коомчулукка да, Жогорку Кеңешке да жеткиликтүү болууга тийиш экендигине бурду. Ушуга байланыштуу, сот системасынын иши жөнүндө коомчулукка маалымат берүүнүн формасы жана ыкмалары Жогорку сот тарабынан өз алдынча аныкталууга тийиш. Маалымат Жогорку Кеңешке бийликтин сот бутагынын өзүнүн демилгеси боюнча гана берилиши мүмкүн.

Башкача айтканда, бул бийликтин эки бутагынын ортосунда сот бийлигинин көз карандысыздык принцибине эч кандай доо кетирбей турган өз ара мамилелердин башка маданияты болушу керектигин көрсөтүп турат. Парламентарийлерден айырмаланып, судьялар Конституцияга жана мыйзамга кызмат кылган адамдар экенин эстен чыгарбаш керек.

Сөзүмдүн аягында, Конституциялык маданият эмнени камтыйт деген сурооого кайрылгым келет. Бул маселе дагы эле тартыштуу болгондуктан, мен бул теманы талдоону эске алуу менен анын төмөнкүдөй түшүнүгүн жана көз карашын иштеп чыгууга аракет кылдым, албетте, бул конституциялык чечим сыяктуу акыркы болуп саналат дегенден алысмын.

Конституциялык маданият төмөнкүлөрдү камтыйт:

– карапайым жарандарыбыздын бийлик институттары түзүлгөн жана тигил же бул бийлик эмне кыла алаарына чектөө коюлган жазуу жүзүндөгү документ (Конституция) менен башкарылаарын моюнга алуу жана макул болбос тенденциясын;
– бийлик өзүнүн конституциялык ыйгарым укуктарын ак ниеттүүлүк менен аткаруусун;
– конституциялык сот адилеттиги органдарынын чечимдери кыйшаюусуз ишке ашырылуусун;
– жарандар Конституцияны белгилүү бир шарттарда өзгөртө алаарын билишет жана Конституция өзгөртүлмөйүнчө, биз аны менен тыгыз байланышта экенибизди жана анын эркине макул болбосок да, анын акыркы жыйынтыктарына макул болушубуз керектигин түшүнүшөт.

Конституционалист окумуштуулар белгилегендей, адам татаал кырдаалда эмне кылуу керектигин билбесе, анда ага абийир менен иш кыл деп кеңеш берилет.

Мамлекет ушундай абалда турганда, ал Конституцияга ылайык иш кылыш керек, демек Конституция — бул биздин мамлекетибиздин абийири, бул анын жазмышы.

Сөзүмдүн аягында биздин илимий кызматкерлерге кайрылгым келет. Коомду глобалдаштыруу жана санариптештирүү мезгилинде адам укуктарынын муун системасында жаңы баалуулуктардын жана принциптердин пайда болушуна көңүл буруңуздар. Бул көрүнүштөр олуттуу өзгөрүүлөрдү киргизет жана жалпысынан укуктук маданиятка таасирин тийгизет.

Коомдук мамилелердин өнүгүшүндө жашоонун ар кандай чөйрөлөрүндө жаңы укуктар улам пайда болуп турат. Мындай эволюция адам укуктарынын муундарынын кийинки таң калыштуу динамикасын көрсөтөт.

Көңүл буруңуздар, эгерде адам укуктарынын биринчи муундарында жашоо болгон укугу болсо, андан кийинки мезгилдерде өлүмгө болгон укугу (эвтаназияны тааануу) пайда болсо, анда бүгүнкү күндө коомдук мамилелерди санариптештирүүнүн натыйжасында унутуулуу укугу (унутта калуу укугу) пайда болду.

Ушуга байланыштуу, изилдөөгө жана талдоого муктаж болгон укуктардын жаңы мууну пайда болду деп эсептеш керекпи, анткени маалыматка, анын ичинде жеке маалыматтарга глобалдык жеткиликтүүлүк жеке жашоону урматтоо укугу жана сөз эркиндиги сыяктуу эки конституциялык баалуулуктун бирдей бузулушунун белгилүү бир тобокелдиктерин алып келет жана алардын ортосунда карама-каршылык пайда болушу мүмкүнбү?

Жогоруда айтылгандар дагы конституциялык маданияттын эволюциясына байланыштуу маселе.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдериндеги соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугу» темасындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын доценти, ю.и.к. А.Ш. Маралбаеванын баяндамасы

Бул изилдөөнүн максаты трансформациялык конституционализм концепциясынын призмасы аркылуу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын өнүктүрүүгө соттук коргоо жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү болгон Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын (мындан ары-КР ЖС КП) чечимдеринин жана судьяларынын өзгөчө пикирлеринин таасирин изилдөө болуп саналат. КР Конституциялык соту КР ЖС КП укуктук мураскери болуп саналат.

Салыштырмалуу конституциялык укукта Борбордук Азияда жана постсоветтик өлкөлөрдө конституционализмдин өнүгүшү «Евразиялык конституционализм», «өткөөл конституционализм», «посткоммунисттик конституционализм» жана «постсоветтик конституционализм» концепцияларынын призмасы аркылуу изилденет. Кыргызстанда конституционализмдин өнүгүшү бул концепциялардын айрым аспектилерин чагылдырат. Ошону менен бирге трансформациялык конституционализм концепциясынын айрым элементтерин да көрсөтөт. Ушуга байланыштуу, бул изилдөөнүн алкагында КР ЖС КП судьяларынын Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын өнүктүрүүдө соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү чечимдеринин жана өзгөчө пикирлеринин ролун аныктоого, ошондой эле Кыргызстанда трансформациялык конституционализм концепциясын колдонуунун натыйжалуулугун изилдөөгө аракет жасалды.

Изилдөөнүн методологиясы КР ЖС Конституциялык палатасынын 25-жылдан тартып 2013-жылга чейин кабыл алынган соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү чечимдерин укуктук талдоодо, ошондой эле тармактык талдоо ыкмасын колдонууда турат.

Автор 1998-жылы батыш юриспруденциясында өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө конституционализмдин өнүгүшүн изилдөө үчүн иштелип чыккан трансформациялык конституционализм концепциясын кыскача ачып берген. Трансформациялык конституционализм концепциясынын алкагында Конституцияны жана адам укуктарын чечмелөөгө жана аткарууга аксиологиялык (баалуулук) мамиле жасалат.

Бул изилдөөдө КР ЖС КПнын 25 чечими жана соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү судьялардын өзгөчө пикирлери иликтенген. Чечимдердин маалыматтары жана судьялардын өзгөчө пикирлери трансформациялык конституционализмдин алгачкы эки элементин чагылдырат.

Тармактык талдоо ыкмасынын негизинде КР ЖС КП чечимдеринин, судьялардын өзгөчө пикирлеринин жана КР мыйзамдарын түз жана кыйыр мүнөздөгү өзгөртүүлөрдүн ортосундагы байланыштар аныкталды.

КР мыйзамдарын талдоо көрсөткөндөй, кодекстердин жана мыйзамдардын айрым укуктук ченемдеринде соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугун бузган жоболор бар. Бул укукту ишке ашыруу укуктун үстөмдүгүн камсыз кылуунун жана КР Конституциясында бекитилген укуктук мамлекетти куруунун маанилүү элементи болуп саналат.

Ушуга байланыштуу, КР Конституциялык соту (КР ЖС КП) адилеттүүлүктү калыбына келтирүүдө, жарандардын, юридикалык жактардын соттук коргонууга жана сот адилеттигине жетүү укугун ишке ашырууда маанилүү ролду ойнойт. КР ЖС КП соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү 25 чечимдин ичинен 15 чечимде (62 %) укук ченеми КР Конституциясына карама-каршы келбейт деп табылган. 9 чечимдерде (38 %) – укук ченеми Конституцияга каршы деп табылган.

КР ЖС КП судьяларынын соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү чечимдерин жана өзгөчө пикирлерин изилдөө эки жыйынтыкка келүүгө мүмкүндүк берди.

Биринчиден, талашылып жаткан ченем конституциялык эмес деп табылган соттук коргоо укугуна тиешелүү КР ЖС КПнын чечимдери КР жарандык, салык, Административдик-процесстик, жарандык процесстик, Кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарына жана «КР судьяларынын статусу жөнүндө» КР конституциялык Мыйзамына түздөн-түз өзгөртүүлөрдү киргизди.

Экинчиден, судьялардын соттук коргонуу укугуна тиешелүү чечимдеринде чагылдырылган, талашылып жаткан ченем КР Конституциясына карама-каршы келбейт деп таанылган өзгөчө пикирлери КР мыйзамдарынын өзгөрүшүнө да таасирин тийгизди. Судьялардын өзгөчө пикирлери бар КР ЖС КП чечимдерин талдоо кызыктуу тенденцияны көрсөттү. КР ЖС КП судьялары өздөрүнүн өзгөчө пикирлеринде көңүл бурган талашка түшкөн укуктук ченемдер каралган ченемдик-укуктук актылардын жаңы редакцияларында алынып салынган же өзгөртүлгөн. Буга байланыштуу автор бир нече мисал келтирет.

Ошентип, иштин бири боюнча судья Э.Ж. Осконбаев КР ЖС КП чечимине макул болбой, өзгөчө пикирин билдирди. Аргумент катары ал төмөнкүлөрдү көрсөттү: «2-пунктка келсек, бул жерде жазык сот өндүрүшүнүн бардык прин-

циптери таптакыр тебеленет жана сырттан сот өндүрүшүнүн мындай жол берилиши эч нерсе менен акталган эмес. Соттолуучунун келүүсүн камсыз кылуу боюнча айыптоочу тараптын мыйзамдык милдети болгон учурда анын себептери жөнүндө кабарлабастан сотко кайталап келбей коюусу Конституциянын көз карашы боюнча сырттан соттук териштирүүнүн жалпы тыюу салуусунан алып коюуга жол берилген катары бааланышы мүмкүн эмес. Жогоруда баяндалгандардан улам, мыйзам чыгаруучунун көңүлүн бул көйгөйгө системалуу мамиле кылуунун жана жазык иштери боюнча сотко чейинки жана соттук өндүрүштү талаптагыдай укуктук жөнгө салууну камсыз кыла турган Кылмыш-жаза процессуалдык кодекске тиешелүү түзөтүүлөрдү киргизүүнүн зарылдыгына буруу абдан маанилүү деп эсептейм».

КРнын жаңы ЖПКсынын 2021-жылдын 28-октябрындагы № 129 2-бөлүгүнүн 296-беренесинин 2-бөлүгүнүн айыпталуучунун соттук териштирүүгө катышуусун регламенттөөчү пункту төмөнкү редакцияда баяндалды:

«296-берене. Айыпкердин соттук териштирүүгө катышуусу

2. Ишти айыпкер жокто териштирүүгө төмөнкү учурларда жол берилет:

1) айыпкер Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары болсо жана сотко келүүдөн качса;
2) айыпкер далилдерди соттук изилдөө аяктагандан кийин сот заседаниесине келбесе жана келбей коюунун себебин билдирбесе.».

КР ЖС КП судьяларынын өзгөчө пикирлеринде көрсөтүлгөн жоболор бөлүгүндө келтирилген мисалдардын анализи алардын КР мыйзамдарын өнүктүрүүдө маанилүү роль ойной тургандыгын көрсөтүп турат. Ушуга байланыштуу, КР ЖС КП чечимдеринин КР укуктук тутумундагы ролун жана ордун аныктоо маанилүү.

Микродеңгээлде КР ЖС КПнын ар бир өзүнчө чечими жана судьялардын өзгөчө пикирлери КР мыйзамдарынын айрым укуктук ченемдерин өзгөртүү же күчүн жоготту деп табуу аркылуу соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугун ишке ашырууну камсыз кылууда олуттуу салым кошууда.

КР ЖС КП чечимдери мезодеңгээлинде соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугу жөнүндө КР ЖС КП укуктук позицияларын чагылдырат.

Макродеңгээлде КР ЖС КПнын укуктук позициялары КР Конституциясында бекитилген баалуулуктарды чагылдыруу менен Конституциялык маданияттын жогорулашына өбөлгө түзөт.

Жогоруда баяндалгандарды жыйынтыктап жатып, укук ченемдерин КР Конституциясына карама-каршы келет деп таануу жөнүндө КР ЖС КП чечимдери КР мыйзамдарына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө түздөн-түз таасирин тийгизерин белгилеп кетүү керек.

Ошол эле учурда, изилдөө көрсөткөндөй, КР ЖС КП судьяларынын өзгөчө пикирлери да КР мыйзамдарын өркүндөтүүгө олуттуу салым кошууда.

Ушуга байланыштуу Конституцияны жана адам укуктарын чечмелөөгө жана алардын сакталышын камсыз кылууга аксиологиялык (баалуулук) мамилеге өзгөчө көңүл бурган трансформациялык конституционализм концепциясын кол-

донуу Кыргыз Республикасында конституционализмдин өнүгүшүнө оң таасир этүүгө өбөлгө түзмөк.

Жогорудагы изилдөөнүн негизинде бир нече тыянактар жана сунуштар болушу мүмкүн:

1) КР Конституциялык соту соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугун ишке ашырууну камсыз кылууда Сөзсүз түрдө негизги ролду ойнойт;
2) КР ЖС КП судьяларынын соттук коргоого жана сот адилеттигине жетүү укугуна тиешелүү чечимдери жана өзгөчө пикирлери КР мыйзамдарынын өзгөрүшүнө натыйжалуу таасир этет;
3) мыйзамдын үстөмдүгү демократиялык жана укуктук мамлекеттин маанилүү баалуулуктарынын бири болуп саналат. Ушуга байланыштуу соттук коргонуу жана сот адилеттигине жетүү укугу да ажыратылгыс укуктук баалуулук болуп саналат;

Трансформациялык конституционализм концепциясын колдонуу конституциялык маданиятты жогорулатуу максатында Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана адам укуктарын чечмелөөгө жана сактоону камсыз кылууга аксиологиялык мамилени колдонууга өбөлгө болмокчу.

«Заманбап демократияда адвокаттын ролу – жарандардын конституциялык сот адилеттигине жетүүсүнө көмөк көрсөтүү» тенмасындагы Борбордук Азиянын жергиликтүү өз алдынча башкаруусу академиясынын директору, ю.и.к., доцент А.А. Курманалиеванын баяндамасы

1991-жылдан тартып Кыргыз Республикасы өз алдынча мамлекет катары калыптана баштаган. Коомдук жана мамлекеттик түзүлүштүн структуралык жана системалуу трансформациясы башталды. Биринчи кезектеги милдеттердин бири конституциялык көзөмөлдү – демократиялык укуктук мамлекеттин маанилүү атрибутун түзүү болду. Анын пайда болушу өлкөнүн Конституциясы, Кыргыз Республикасынын аймагында түздөн-түз колдонулуучу базалык конституциялык-укуктук ченемдерди аны ишке ашырууну камсыз кылуу жана укуктук коргоо зарылдыгы менен тыгыз байланышкан.

Конституциянын үстөмдүгүн тааануу, мамлекет өзүн негизги мыйзамга байланыштуу деп эсептейт, ага баш ийет. Бул демократиялык конституциялык түзүлүштү орнотууга, укуктук мамлекетти курууга умтулуунун ырастоолорунун бири. Кыргыз Республикасы түзүлгөн алгачкы күндөн тартып бийликти бөлүштүрүү принцибинин жана аны жүзөгө ашырууга конституциялык контролдун негизинде укуктук мамлекетти куруунун тыгыз өз ара байланышы байкалат.

Азыркы мезгилде Конституциялык сот өндүрүшү Кыргыз Республикасынын сот адилеттиги системасында өзгөчө орунду ээлейт. Конституциялык сот өндүрүшү Негизги Мыйзамдын үстөмдүгүн, аны турмушка ырааттуу өткөрүүнү камсыз кылууга багытталган.

Кыргыз Республикасы көз карандысыздык мезгилинде биздин өлкө конституциялык контролдоонун ар кандай ыкмаларын жана формаларын колдонуп келген. Белгилүү бир мезгилдин ичинде Конституциялык сот конституциялык контролдоо органы болгон, андан кийин конституциялык контролдоо функциялары Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына жүктөлгөн.

2021-жылдын апрелинде жаңы Конституциянын кабыл алынышы менен конституциялык көзөмөл конституциялык сот өндүрүшү аркылуу көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы катары Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна кайрадан өткөрүлүп берилген.

Баяндамада Конституциялык соттун ыйгарым укуктары жана Конституциялык сотко кайрылуу укугу берилген субъекттер чагылдырылган.

Конституциялык соттун иши жетиштүү формалдаштырылган, ар бир жаран же юридикалык жак туура кайрылууну даярдай албайт жана укуктук позициясын негиздей албайт. Эгерде ал кандайдыр бир ченемдик укуктук акт Конституцияга каршы келет деп эсептесе, демек, анын укуктарына жана мыйзам тарабынан корголуучу кызыкчылыктарына таасир этсе, арыз берүүчү тарапка кесипкөй юристтин катышуусу жарандын соттук коргонуу укугун ишке ашыруунун негизги факторлорунун бири болуп саналат.

Адвокаттык иш жана анын мыйзамдык негиздери адамдын жана жарандын укуктары институту жана алардын конституциялык кепилдиктери менен түздөн-түз байланышкан. Адвокаттык иштин мыйзамдык негиздери жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин, анын ичинде сот адилеттигине жетүү үчүн негизги коргоо укуктарын ишке ашыруунун реалдуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга тийиш. Кыргыз Республикасында квалификациялуу юридикалык жардамды кесипкөй адвокаттар көрсөтүшөт жана бүгүнкү күндө өлкөдө орто эсеп менен 2 миң адамга бир адвокат туура келет.

Адвокаттын катышуусу жарандардын конституциялык контролдоону жүзөгө ашыруу үчүн Конституциялык сотко кайрылуу укугун ишке ашырууга кандайча өбөлгө түзөт?

Арыздын туура жазылышы жана укуктук позициянын негиздемеси адвокаттын кесиптик ишинин предмети болуп саналат. Адвокат, атайын юридикалык билимге ээ, биринчиден, арыздын предметин так түзө алат, экинчиден, арыз ээсинин талаптарын кошо алганда, иш боюнча позицияны ырааттуу жана сабаттуу көрсөтө алат.

2021-жылы Конституциялык сотко жарандардан жана юридикалык жактардан 110 кайрылуу келип түшкөн, алардын ичинен 56 кайрылуу конституциялык сот өндүрүшүнүн предмети болуп калды. Келип түшкөн 110 кайрылуунун 37си боюнча өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктама чыгарылган. Белгилей кетүүчү нерсе, мындай пропорция конституциялык контролдоо органынын иш жүргүзүүсүнүн жана иштешинин бүткүл мезгили үчүн салыштырмалуу туруктуу болуп саналат. Алсак, 2020-жылы 66 кайрылуу келип түшкөн, анын ичинен 49 кайрылуу боюнча өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктама чыгарылган. 2019-жылы 93 кайрылуу келип түшкөн, алардын 25и гана каралган.

2021-жылдагы кайрылуулардын анализине ылайык, баш тартуунун себеби көбүнчө кайрылуунун мазмунуна карата Мыйзамдын талаптарын бузуу болуп саналат:

– кайрылуучу тараптын коюлган маселе боюнча укуктук көз карашынын жоктугу жана аны Конституциянын ченемдерине шилтеме берүү менен укуктук негиздөө;

– кайрылууну кароого негиздин жоктугу, ал Мыйзамдын, башка ченемдик укуктук актынын, Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдин Конституцияга ылайыктуулугу жөнүндө маселеде аныкталбагандыгы же компетенция жөнүндө талаш-тартыштардагы ыйгарым укуктарга таандыктыгы жөнүндө тараптардын позицияларында карама-каршылык, ошого тете конкреттүү иш жүзүндөгү жана укуктук кырдаалдарга байланыштуу Мыйзам чыгаруу жана/же укук колдонуу процессинде Конституциянын жоболорун түшүнүүдө белгисиздиктин (түшүнүксүздүктүн) болушу болуп саналат.

Көпчүлүк учурларда кайрылуунун субъекттери өкүл аркылуу иш алып барышкан, анткени тиешелүү юридикалык билими жок жаран өзүнүн талаптарын так айта албайт, текшерилүүчү укуктук ченемди таба албайт, аны конституциялык-укуктук жоболор менен байланыштыра албайт.

Адвокат кесиптик юридикалык иштин субъекти катары өзүнүн ишеним артуучусуна пландаштырылган кайрылуунун негиздүүлүгүнүн даражасын жана ал боюнча соттук териштирүүнүн келечегин алдын ала түшүндүрүүгө, сот өндүрүшүнүн жүрүшүндө иш боюнча укуктук позицияны сабаттуу жана ырааттуу баяндоого, кайрылууга карата формалдуу талаптардын сакталышын камсыз кылууга, иш боюнча материалдарды чогултууга жана изилдөөгө катышууга жөндөмдүү.

5. Тегерек стол: «Конституциялык сот адилеттигинин контекстинде сот бийлиги менен мыйзам чыгаруу бийлигинин өз ара мамилелери»

2022-жылдын 1-ноябрында «Конституциялык сот адилеттигинин контекстинде сот бийлиги менен мыйзам чыгаруу бийлигинин өз ара мамилелери» темадагы тегерек стол өтүп, иш-чарага Конституциялык соттун судьялары жана Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укук маселелери жана Жогорку Кеңештин Регламенти боюнча комитеттин мүчөлөрү катышты.

Тегерек столдо Конституциялык сот менен Жогорку Кеңештин ортосундагы кызматташтыкты чыңдоо жана мындан ары арттыруу суроолору талкууланды. Мындай иш-чараны өткөрүү коомду конституциялаштырууда, Конституцияны коргоо жана сактоодо, мамлекеттеги мыйзамдуулукту камсыздоодо бийликтин мыйзам чыгаруу жана сот бутактарынын ар биринин ролун өз ара түшүнүүгө жана алардын өз ара тыгыз иштешине өбөлгө түзөт.

«Конституциялык Сот адилеттигинин контекстинде сот жана мыйзам чыгаруу бийлигинин өз ара мамилелери» натыйжалуу тегерек столунда кийинки баяндамалар угулду жана талкууланды:

- Медербек Алиев, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укуктук маселелер жана регламент боюнча комитетинин төрагасы – Конституциянын алкагындагы парламенттин ролу, орду, миссиясы;
- Александру Тэнасе, ЕБ «КР укуктун үстөмдүгү – 2-фаза» программасынын негизги эксперти – Конституциянын эң лигитимдүү чечмелөөчүлөрүнүн бири катары конституциялык көзөмөл;
- Эмиль Осконбаев, КР Конституциялык сотунун төрагасы – Кыргыз Республикасында конституционализмди камсыз кылуунун жогорку формасы катары Конституциялык сот адилеттиги;
- Гуля Кожокулова, Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укуктук маселелер жана КР Жогорку Кеңешинин Регламенти боюнча комитеттин мүчөсү — Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдерин ишке ашыруунун айрым маселелери;
- Меергуль Бобукеева, КР Конституциялык сотунун судьясы — Конституциялык соттун чечимдери жана алардын мамлекеттик бийлик органдарынын тутумунда Конституциялык маданиятты калыптандырууга тийгизген таасири;
- Алла Спале, Латвиянын юстиция Кеңешинин Катчылыгынын жетекчиси – Латвиядагы Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу (онлайн);

- Марат Джаманкулов, КР КС Аппаратынын жетекчиси – Конституциялык соттун чечимдеринин юридикалык күчү жана аларды аткаруунун тартиби.

Иш-чара Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тарабынан, Евробиримдиктин «Кыргыз Республикасындагы укуктун үстөмдүгү – 2-фаза» программасынын колдоосу менен уюштурулду.

«Конституциянын алкагындагы парламенттин ролу, орду, миссиясы» темасындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Конституциялык мыйзамдар, мамлекеттик түзүлүш, сот-укуктук маселелер жана регламент боюнча комитетинин төрагасы М.К. Алиевдин баяндамасы

Баяндамада парламентаризм – бул бүткүл адамзаттын өнүгүшүнүн, жалпы адамзаттык ойдун жыйынтыгы экени белгиленет. Бул демократиялык институт, ал адам менен алгачкы мезгилдерден бери бирге болуп келген. Белгилүү болгондой, азыркы парламенттин мекени Англия деп эсептелет. Бирок, элдик өкүлчүлүктүн органдары аксакалдар кеңеши, элдик жыйындар түрүндө алгачкы жамааттык түзүлүштө эле болгон.

Биздин өлкөдө парламентаризмдин өнүгүү тарыхын шарттуу түрдө үч этапка бөлүүгө болот: совет доруна чейинки, советтик жана постсоветтик мезгилдер. Кыргызстанда Парламентаризм өнүгүүнүн байыркы жана орто кылымдардагы баскычынан толук өткөн жок.

Элдик чогулуштун бир түрү болгон курултайлар кыргыздарда Орусиянын курамына киргенге чейин чоң роль ойногон. Аларда согуш жана тынчтык, башка элдер жана уруулар менен союздаштык жана келишим түзүү маселелери талкууланды.

Автор кыргызстандыктар Орусиянын Мамлекеттик Думасын шайлоого катышканын белгилеген. Ал тургай бир жолу Орусия Думасынын 4-чакырылышына өздөрүнүн өкүлүн депутат кылып шайлашкан. Бул даанышман Кадыр аке Байсариев эле. Андан тышкары кыргыздар 1917-жылы Россиянын уюштуруу чогулушуна депутаттарды шайлоого активдүү катышкан.

Маселен, «Алаш» партиясынан кыргыз талапкерлери областтык аскер губернаторунун жардамчысы-котормочусу Ибрагим Жайнаковдун, Чүйдүн атактуу манапы Дүр Сооронбаевдин, Пишпек уезддик өкмөтүнүн комиссарларынын орун басарларынын, белгилүү мамлекеттик ишмер Абдыкерим Сыдыковдун ысымдары болгон.

Тарыхый жана объективдүү адилеттүүлүк үчүн Советтик Жогорку Кеңешти толук мааниде парламент деп атоого болбойт. Анткени өлкөнүн чыныгы мый-

зам чыгаруу органы КПСС БКнын Саясий бюросу болгон. Жогорку Кеңештин мүчөлөрү формалдуу түрдө депутат статусуна ээ болушкан, Жогорку Кеңеш жылына кеминде эки жолу сессиялык негизде иштеген.

Ал эми Кыргыз ССР Жогорку Советинин акыркы 12-чакырылышы эл арасында легендарлуу парламент деп аталып, андан соң Кыргыз Республикасы деп аталган дүйнөнүн саясий картасында жаңы көз карандысыз мамлекет болгон Жогорку Кеңештин 1-чакырылышы өз ишин баштаган.

Легендарлуу парламент Кыргызстандын мамлекеттик көз карандысыздыгынын саясий-укуктук негиздерин түзгөн бийлик органы катары тарыхта калды, анын тарыхый актылары белгиленди. Мунун баары парламенттин мамлекеттик институттарды жана конституциялык түзүлүштү калыптандыруудагы тарыхый миссиясы өтө жогору экендигин жана аны талашууга мүмкүн эместигин көрсөтүп турат.

Парламенттин – Жогорку Кеңештин негизги ролу эмнеде деген сөздөр колдонулушу мүмкүн: Жогорку Кеңеш – бул мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын чегинде көзөмөлдөө функциясын жүзөгө ашыруучу жалпы улуттук шайлануучу орган. Анын негизги милдети – өкүлчүлүк, мыйзам чыгаруу жана контролдоочу үч функцияны ишке ашыруу аркылуу элдин эркин коргоочусу жана өкүлү болуу.

Мыйзам чыгаруу функциясы Жогорку Кеңештин компетенциясынын негизги бөлүгү – бул мыйзамдарды түзүү укугу. Өз өкүлдөрүн тандоо менен эл өкүлчүлүктүү органдарга бийликти ыйгарып, парламент эң жөнөкөй жарандар менен башкаруучулардын кызыкчылыктарынын, жарандар менен мамлекеттик саясаттын ортосундагы, мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлик бутактарынын ортосунда кандайдыр бир ортомчу болуп калат.

Парламенттин көзөмөлдөө функциясы дүйнөнүн дээрлик бардык парламенттерине мүнөздүү, бул функция аткаруу бийлигин тартипке салат, аткаруу бийлигинин ишинин отчеттуулугун жана ачыктыгын камсыз кылат.

Ошол эле учурда Жогорку Кеңештин сот бийлиги менен өз ара аракеттенүүсү соттордун көз карандысыздыгын жана өз алдынчалыгын колдоого, соттор тарабынан укуктун үстөмдүгүн камсыз кылууга, адам укуктары менен эркиндиктеринин сакталышына багытталган..

«Конституциялык соттун чечимдеринин юридикалык күчү жана аларды аткаруунун тартиби» темасындагы Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппарат жетекчиси М.Т. Джаманкуловдун баяндамасы

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын баштапкы редакциясында мыйзам чыгаруучу конституциялык контролдоо органынын чечимдерин аткаруунун конкреттүү механизмдери киргизген эмес жана бул чечимдерди ылайык келтире турган орган так аныкталган эмес. Буга байланыштуу мамлекеттик органдар көп учурда анын чечимдерин ишке ашыруу боюнча маселени бири-бирине жүктөп, ар кандай кокустук кырдаалдар пайда болуп, мунун баары иштин создугушуна алып келген.

2017-жылдын 22-июнунда бул кырдаалдан чыгуу үчүн өлкөнүн парламенти Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын чечимдерин аткаруунун укуктук механизмдерин түзүп, ишке киргизген. Бул жаңычылдыктарга ылайык конституциялык контролдоо органынын расмий сайты анын чечимдерин жарыялоо үчүн расмий булак болуп таанылды. Эгерде Конституциялык палатанын чечими боюнча кандайдыр бир мыйзам актысы же анын түзүмдүк элементи карама-каршы келет деп табылса, же Конституциялык палатанын чечими укуктук жөнгө салуудагы боштуктарды жана күмөндүүлүктөрдү четтетүү зарылчылыгын көрсөтсө, анда Өкмөт 4 айдан кечиктирбестен аны конституциялык контролдоо органынын сайтында жарыялоо менен тиешелүү мыйзам долбоорлорун парламентке киргизе алмак.

Мында аталган мыйзам долбоорлору парламент тарабынан кезексиз тартипте каралууга тийиш болчу. Мындай мыйзам долбоорлору парламент депутаттары тарабынан да демилгелениши мүмкүн.

Бирок, мындай мыйзам чыгаруу тартибинде да мыйзам долбоору парламентте көп жылдар бою каралып келет, бул ченемдик-укуктук актыларды конституциялык контролдоо органынын чечимине ылайык ыкчам жүргүзүүгө өбөлгө түзбөйт жана баарынан мурда укук колдонуу органдарына аларды туура колдонууга жардам бербейт.

Жогорудагы мыйзамдык түзөтүүлөрдү ишке ашырууда Өкмөттүн 2017-жылдын 18-сентябрындагы № 508 токтому менен Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги аткаруу бийлигинин органы болуп аныкталган, б.а. Жогорку соттун Конституциялык палатасынын чечимдери боюнча ал тиешелүү чечимди иштеп чыгууга тийиш болчу.

Жакында эле Өкмөт Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-мартындагы №153 жаңы токтомун кабыл алды, ага ылайык КР Юстиция Министрлиги Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу боюнча мамлекеттик органдардын ишинин координатору катары иштейт.

Ошентип:

– мыйзам долбоорлорун иштеп чыгуу мамлекеттик органдарга жүктөлөт (соттун чечимин аткарууга жооптуу);
– мындай мыйзам долбоорлорун КР Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизүү үчүн конкреттүү мөөнөттөр белгиленген (3 ай);
– Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши мындай мыйзам долбоорлорун кезексиз тартипте карайт;
– Конституциялык соттун чечимдери анын расмий сайтында милдеттүү түрдө жарыялануу тийиш.

Конституционалисттердин айтымында, Конституциялык соттор көбүнчө «терс» мыйзам чыгаруучу катары иштейт (мыйзамдарды жокко чыгарган орган). Парламент «позитивдүү» мыйзам чыгаруучу катары иштейт (мыйзамдарды жаратуучу орган).

Конституциялык юрисдикция органынын актыларын аткаруу боюнча парламент тарабынан зарыл болгон мыйзамдык чараларды көрбөй турушу Конституцияда каралган өзүнүн негизги ыйгарым укуктарын, тактап айтканда мыйзам чыгаруу ыйгарым укуктарын аткарбагандыгына барабар.

Конституцияга каршы келет деп таанылган айрым ченемдик укуктук актыларды мыйзам базасынан алып салуу үчүн парламентте добуш берүү көбүрөөк техникалык маселе болуп саналат, ал мыйзамдарды системалаштырууга тиешелүү жана Конституциялык соттун чечимдеринин таасирин чектөөнүн шарты боло албайт.

Илимий жана башка эмгектердеги Конституциялык соттун чечимдеринин юридикалык күчү бул органдын мамлекеттик органдар системасындагы, ошондой эле сот бийлик органдарынын системасындагы өзгөчө укуктук статусу жана орду менен аныкталат. Конституциялык соттун чечимдеринин негизги касиети алардын милдеттүүлүгүндө турат, бул алардын талашсыздыгын билдирет.

Конституциялык соттун чечими менен кайсы мыйзам болбосун юридикалык күчкө ээ эмес деп табылышы мүмкүн, бирок бир дагы мыйзам Конституциялык соттун акыркы чечимин жокко чыгара албайт.

Юридикалык күчү боюнча Конституциялык соттун чечимдери Конституциянын юридикалык күчүнө теңдеш, анткени Конституциялык соттун чечимдерин мамлекеттик түзүлүштө кандай гана жогорку орунду ээлебесин, кайсы болбосун башка мамлекеттик органдын чечими менен жеңүүгө болбойт.

Ченемдик укуктук актыны же анын бир бөлүгүн конституциялык эмес деп таануу жөнүндө чечимдин юридикалык күчүн ошол эле ченемдик укуктук актыны же анын ошол эле мазмундагы бир бөлүгүн кайра кабыл алуу менен жоюуга болбойт (Кыргыз Республикасынын «Конституциялык соту жөнүндө Конституциялык Мыйзамдын 52-беренесинин 1-бөлүгү).».

2021-жылдын 30-сентябрында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши сот тутумунун ишмердигине байланыштуу бир катар мыйзам долбоорлорун кабыл алган, анын ичинде «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы Кыргыз Республикасынын Президентинин 2021-жылдын 15-ноябрындагы Жарлыгы менен бекитилген жана «Эркин Тоо» гезитинн 2021-жылдын 19-ноябрындагы № 136 санында жарыяланган.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 53-беренесине шайкеш Конституциялык соттун чечимдери жана корутундулары ченемдик укуктук актылары кароонун предмети болгон тараптарга, мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жана кызмат адамдарына жөнөтүлөт жана мамлекеттик бийлик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын расмий басылмаларында, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында», Конституциялык соттун расмий сайтында, ошондой эле зарыл болгон учурда башка басылмаларда жарыяланат.

Эгерде Конституциялык соттун чечими менен ченемдик укуктук акт Конституцияга толук же жарым-жартылай карама-каршы келет деп табылса же Конституциялык соттун чечиминен укуктук жөнгө салуудагы кенемтени жоюу зарылдыгы келип чыкса, КРдин Министрлер кабинети Конституциялык соттун чечими келип чыккан күндөн тартып үч айдан кечиктирбестен КРдин Жогорку Кеңешине көрсөтүлгөн чечимден келип чыккан конституциялык мыйзамдын же мыйзамдын долбоорун киргизет.

Конституциялык соттун чечиминен келип чыккан мыйзам долбоору Жогорку Кеңештин депутаттары же мыйзам чыгаруу демилгесинин башка субъектилери тарабынан демилгелениши мүмкүн.

Мындай долбоор Жогорку Кеңеш тарабынан кезексиз тартипте каралууга жатат. Президент, Министрлер кабинети Конституциялык соттун чечими келип түшкөн күндөн тартып эки айдан кечиктирбестен жаңы ченемдик укуктук актыны кабыл алат же болбосо анын айрым бөлүгүндө Конституциялык эмес деп таанылган ченемдик укуктук актыга өзгөртүүлөрдү киргизет.

Мыйзамга ылайык ченемдик ыйгарым укуктарга ээ болгон мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Конституциялык соттун чечимин алган күндөн тартып эки айдан кечиктирбестен жаңы ченемдик укуктук актыны же конституциялык эмес деп таанылган ченемдик укуктук актыга өзүнчө бөлүгүндө өзгөртүүлөрдү киргизет.

Конституциялык контролдоо органынын чечимдерин аткаруунун алкагында төмөнкүдөй өзгөртүүлөр да каралган:

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Мыйзамы:

– Конституциялык палатанын чечимдеринен келип чыккан конституциялык мыйзамдар жана мыйзамдар долбоорлору Конституциялык палатанын чечиминин маанисинен жана мазмунунан гана келип чыккан ченемдерди камтышы керек (55-берененин 15-пункту).

«Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы:

– Жарандардын жана юридикалык жактардын кызыкчылыктарына тикелей тиешеси болгон ченемдик укуктук актылардын долбоорлору, ошондой эле Конституциялык палатанын чечиминен келип чыккан ченемдик укуктук актылардын долбоорлорунан тышкары ишкердикти жөнгө салуучу ченемдик укуктук актылардын долбоорлору ченем жаратуучу органдын расмий сайтына жайгаштыруу аркылуу коомдук талкууга алынууга жатат (22-берененин 1-бөлүгү)

Сот түзүлгөн учурдан тартып (2013-ж.) 2022-жылдын 26-октябрына чейин жалпысынан 124 чечим жана 1 корутунду кабыл алынган, анын ичинен:

– Ченемдик укуктук актыларды Конституцияга каршы келбейт деп таануу жөнүндө чечимдер – 76;
– талашылып жаткан ченемдик укуктук актыларды Конституцияга карама-каршы же жарым-жартылай карама-каршы келет деп таануу жөнүндө чечимдер – 48.

Соттун кароосунун предмети болгон актылар ченем жаратуучу органдар тарабынан берилген маалыматтарды талдоо көрсөткөндөй, 2022-жылдын 1-ноябрына карата 70 чечимдин ичинен, алардын мазмунунан мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгы келип чыгат, Конституциялык соттун 11 чечими аткаруу стадиясында калууда.

Бирок, соттун 11 чечими боюнча:

– 10 мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосунда;
– 1 мыйзам долбоору министрликтер жана ведомстволор менен макулдашуу стадиясында турат.

2020-жылдын 31-декабрына карата 16 чечим аткарылбай турат;

2021-жылдын 31-декабрына карата 21 чечим аткарылбай турат;

2022-жылдын 1-ноябрына карата 11 чечим аткарылуу стадиясында турат.

Конституциялык соттун Регламентинин 126-пунктуна ылайык, жыйынтыктоочу актыларды аткаруунун жүрүшүнө мониторинг жүргүзүү максатында Конституциялык сот актылары кароонун предмети болгон ченем жаратуучу органдарга алардын аткарылышынын абалы жөнүндө суроо-талаптарды жиберет.

Суроо-талапка келип түшкөн маалыматтын жыйынтыгы боюнча Аппарат тарабынан Конституциялык соттун жыйынтык актыларынын аткарылышына талдоо жүргүзүлөт. Конституциялык соттун төрагасы жана Аппарат жетекчиси конституциялык мыйзамдуулуктун жүрүшүн жана Конституциялык соттун актыларын мыйзам чыгаруу органдары тарабынан аткарылышынын натыйжа-

ларын системалуу түрдө карап турушат. Конституциялык соттун актыларын аткаруу боюнча ченем жаратуучу органдар менен өз ара аракеттенүүнү анын аппараты жүзөгө ашырат.

Жарандардын ыңгайлуулугу үчүн биз «Токтом» укуктук маалымат системасы жана Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин укуктук маалыматтын борбордоштурулган банкы менен Конституциялык палатанын (азыркы Конституциялык сот) бардык чечимдерин жайгаштыруу боюнча активдүү иш алып баруудабыз.

Ченемдик укуктук актынын соттун кароосунун предмети болгон ар бир түзүмдүк элементинин астында ал конституциялык эмес деп табылганына же тааныльбаганына карабастан, соттун тиешелүү чечимдерине гипершилтемелер көрсөтүлөт. Бул жарандарга мыйзамдарды ийгиликтүү колдонууга мүмкүндүк берет..

Лариса Викторовна Гутниченко –
Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун экс-судьясы,
Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна караштуу Сот адилеттиги жогорку мектебинин окутуучусу, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген юристи

«УКУК ЧЕНЕМДЕРИН КОЛДОНУУДА СУДЬЯНЫН ЧЕЧМЕЛӨӨСҮНҮН (ТҮШҮНДҮРМӨ БЕРҮҮНҮН) АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕРИ»

Баарыбызга белгилүү болгондой, укук турмушка ашырылуу үчүн, мыйзам чыгаруучу көздөгөн максаттарга жетишүү үчүн жаратылат. Бул чененмдинандай макстаы болбосо, анда ал аракетсиз ченем деген атка конот. Аракетсиз мыйзамдын барынан жогу жакшы деп рим юристтери дагы айтышкан экен.

Бүгүнкү күндө мыйзам кабыл алуу мыйзам чыгаруу ишиндеги тынымсыз процесс. Ушундан улам, укук колдонуу процессинде төмөнкүдөй кыйынчылык туудурган айрым маселелер бар: мыйзамдардын орунсуздугу, алардын айкын эместиги, алардагы көп сандаган баамдоо иретиндеги түшүнүктөр ж.б. Ушул жагдайларга бардык укук колдонуучулар, анын ичинде соттор да дуушар болот. Мындай учурда мыйзамга түшүндүрмө берүү маселеси, тактап айтканда укук ченеминин мазмунун аныктоо, мыйзам чыгаруучунун анда катылган эркин ачып берүү маселеси келип чыгат. Сот ишинде бул судьянын чечмелөөсү (мындан ары – судьянын чечемелөөсү).

Анын маңызы соттор чечимди кабыл алууда мыйзам жоболорун көпчүлүк учурда мазмуну боюнча ар кыл турмуштук кырдаалдар менен салыштырууда турат.

Бүгүн силер менен судьянын чечмелөөсү боюнча соттук инстанциялардагы көп жылдык соттук тажрыйбам жана юстиция органдарындагы тажрыйбам туурасында пикир бөлүшсөмбү дегем.

Судьянын чечмелөөсү жана соттук түшүндүрмө берүү – мааниси боюнча синоним сөздөр, анткени судьянын чечмелөөсү салттуу түшүнүккө түшүндүрмө берүүнүн эки курамын айкалыштырат – бул конкреттүү иш боюнча соттук че-

чимди кабыл алууда (өкүм чыгарууда) укук ченемин (өзү үчүн) чечмелейт жана (башкалар үчүн) түшүндүрөт.

Соттук чечимдер соттук тушүндүрмө берүү актылары болуп саналат жана алар казуалдык мүнөзгө ээ. Соттун укук ченемдерге түшүндүрмө берүүсү дайымар расмий казуалдык мүнөзгө ээ, анткени ал конкреттүү иш (жарандык, жазык ж.б.) боюнча соттук процесстин субъектилеринин реалдуу укуктарын жана милдеттерин белгилөөгө багытталган жана мамлекеттик орган болгон соттон келип чыгат.

Мисалы, сот никени бузуу боюнча үй-бүлөнү сактоого мүмкүндүк берүү же мүмкүн эместигине, ага байланыштуу жарашууга мөөнөт берүүнүн максатка ылайыктуу же ылайыктуу эместигине укуктук баа берүүгө тийиштүү талаштарды карап жатканда сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча күнүмдүк жумушунун ушул жагына көз чаптырбаса керек. Баланын кызыкчылыктары, ак ниеттүүлүк ж.б.у.с. маселелерге байланыштуу талаштар боюнча дагы ушундай жагдай. Мыйзам ушул сыяктуу маселелердин чечилишин дагы сотко ыйгарат.

Ошентип, соттор сот адилеттигин жүзөгө ашырууда өзүнүн чечмелөөсүн жетекчиликке алат да, жеке кырдаалдарга, мамилелерге карата жалпы түрдө калыпка келтирилген, юридикалык ченемди конкреттештирген укук колдонуучулук актыларды кабыл алат. Мында сот колдонулуп жаткан ченемдин мазмунун өзгөртпөйт.

Соттун чечемелөөсү боюнча соттук актыны кабыл алуу, мыйзам баамдоо иретиндеги түшүнүктөрдү камтыганда да, ал ички ынанымга шайкеш соттук чечимдердин негизинде жатат. Мисалы, моралдык зыяндын ордун толтуруунун көлөмүн аныктоо боюнча сот, мыйзамда жазылгандай, жабырлануучуга физикалык жана нравалык келтирилген жабыркоонун мүнөзүнө жараша өлчөмүн аныктайт.

Сот өндүрүшүнүн ар бир стадиясы (биринчи, апелляциялык, кассациялык) укук ченемдерине түшүндүрмө берүүнүн өзүнүн өзгөчөлүктөрүнө ээ. Эгер судья биринчи инстанцияда ишти карап жатып, колдонулууга тийиштүү укук ченемине түшүндүрмө берсе жана талаштуу мамилелерге карата колдонсо, апелляциялык инстанция аны бир бөлүктө колдонот, ал эми кассациялык инстанция укук ченеминин колдонулушунун, ага түшүндүрмө берилишинин тууралыгын текшерет, шайкеш келбеген жерлерди аныктаган учурда өзүнүн түшүндүрмөсүн берет, натыйжада ал чечимдин тагдырын аныктайт.

Ошол эле учурда соттор Жогорку соттун Пленумунун токтомдорунда камтылган түшүндүрмөлөрдү жетекчиликке алууга милдеттүү.

Мындай түшүндүрмөлөр – кайсы бир укук ченеминин көйгөйлүү маселеси боюнча коллективдик талкуунун жыйынтыгы (продукт), эрежеде, иштердин кароонун жалпылаштырган материалдарына негизделген жыйынтык (продукт). Пленумдун токтомун кабыл алуунун максаты – соттор тарабынан укук ченемдерин бирдей колдонулушун орнотуу жана кармап туруу. Ушундан Кыргыз Республикасынын Конституциясында жазылгандай Пленумдун токтомдору милдеттүүлүк мүнөзүнө ээ.

Пленумдун токтомдорунун милдеттүүлүгү тажрыйбада кантип көрүнөт?

Эгер соттук чечимде бул же ага окшош конфликттерди кароо туурасында Соттук практикасынын маселелери боюнча пленумдун токтомдоруна шилтеме жок болсо жана соттун чечими Пленумдун түшүндүрмөсүнө каршы келсе, мындай чечим жокко чыгарылат.

Эгер соттун чечиминде Пленумдун токтомуна шилтеме берилбесе, бирок маңызы боюнча ал туура болсо, мындай чечим өзгөртүүсүз калтырылат.

Бул жагдайга карабастан, Жогорку соттун Пленуму токтомунун милдеттүү мүнөзү мыйзамдар менен бекитилиши Жогорку соттун макамын соттук түшүндүрмө берүүнүн жогорку субъекти катары аныктайт.

Ушундай макамга Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту дагы эгедер, анын соттук актылары бардык укук субъектилери үчүн милдеттүү. Конституциялык соттун актыларын аткартуу мамлекеттик мажбурлоо күчү менен камсыз кылынат. Конституциялык сотко байланыштуу маселелер – бул өзүнчө тема, учурдагы баяндаманын алкагынан да кыйла кеңири.

Менин көз карашымда кыйла татаал маселеге көңүлүңөрдү бурайын деп атам. Бул – соттук чечемелөөнүн чектери.

Түшүндүрмө берүү процессинде жаңы юридикалык ченемдер жаралбаш керек деген жалпыга таанылган жобо бар. «Пропал мой кодекс!» – деп Наполеон I Жарандык кодекске комментарий басып чыгарылганы тууралу кейип айтылган сөзү да аңыз болуп калды.

Кандай гана укук субъектиси түшүндүрмө берсе дагы, ал кайсы бир укуктук конфликтини колдонуудагы укуктук жөнгө салуунун реалдуулугуна алып келүүдө турат. Албетте соттук түшүндүрмө берүү учурларында бул сот жетекчиликке ала турган мыйзам тууралуу терең билимди талап кылат эмеспи.

Бул жерден Байыркы Римде орногон принципке кайрылсак болот: мыйзамды билүү ар тамгасына сыйынууда эмес, анын маанисин жана мазмунун түшүнүүдө турат. Андан бери мыйзамга түшүндүрмө берүү принципиалдуу түрдө өзгөргөн жок.

Бүгүн дагы, жогоруда айтылгандай, түшүндүрмө берүүнүн эрежелери боюнча ал укуктук ченемдин так маанисин аныктоого, сөз менен туюндурулган андагы мыйзам чыгаруучунун эркин ачып берүүгө багытталган.

Өткөн кылымдын укукка түшүндүрмө берүү маселелери боюнча белгилүү укук таануучу Е.В. Васильковский минтип келген: «судья жана жаран мыйзамдын тамгасын эмес, мыйзам чыгаруучунун оюн жетекчиликке алыш керек». Анын айтуусу боюнча мыйзам чыгаруучунун оюн ачуу – мыйзамга түшүндүрмө берүүдөгү башкы маселе.

Ооба, жогорку окуу жайларында укук ченемдерине түшүндүрмө берүүнүн теориялык жоболоруна, атап айтканда, түшүндүрмө берүүнүн (грамматикалык, логикалык, тарыхый, системалык ж.б.) негизги ыкмаларына үйрөтөт. Студенттик мезгилде бул маселе дагы кыйла жеңил эле: зачет менен сынактан өткөн соң, унутулат эле.

Е. В. Васьковскийдин айтуусу боюнча ушул маселелерди билбестен мыкты юрист болуу мүмкүн эмес деген түшүнүккө келиш үчүн далай ашуудан ашып, далай жердин ташын басыш керек окшойт, анткени мыйзам колдонуудагы эң маанилүү стадия болуп өзүң үчүн мыйзамдын маанисин, мыйзам чыгаруучунун оюн чечмелеп түшүнүү саналат.

Бир мисал – Гражданд ык кодекстин «Ак ниет сатып алуучу» ченеми. Узак мезгил боюнча бул өлүү төрөлгөн ченем эле. Жеке менчик институту жигердүү колдонула баштагандан бери аны пайдалануу зарылдыгы да пайда боло баштады.

Жарандык укуктун башка ченемдери мынчалык талашка түшпөгөн эле, ушул ченем болуп көрбөгөндөй, сот тажрыйбасында колдонуу боюнча талаштын дагы, ар кыл колдонулушу боюнча санын дагы өстүрдү. Кызыктын баары, мыйзам чыгаруучу «ак ниет сатып алуучу» деген кооз аталыштагы ушул ченемдин субъектилеринин биринин макамын көптөн бери аныктабай келгенинен келип чыккан.

Эми, мыйзам чыгаруучу Граждандык кодекстин башка ченемдериндегидей эле, ушул ченемде да алгачкы менчик ээсинин жана ак ниет сатып алуучунун, т.а. бардык субъектилеринин мыйзамдуу укуктары менен кызыкчылыктарынын корголушунун тең салмактуулугун орнотууга аракет кылган деп так айта алабыз. Ошон үчүн жарандык мыйзамдардын базалык милдетинен алгачкы менчик ээсинин биринчи кезекте корголуу акысынан коркпой, ак ниет сатып алуучуну коргоо боюнча мыйзамда каралган негиздерди колдонуп, ал талаштарды коркпой чечүү зарыл.

Кийин турмуш өзү дагы бул ырастамалардын туура экендигин далилдеди. Ак ниет сатып алуучуга менчик ээсинин макамы мыйзамдар менен бекитилгенден кийин, андан кийин бул маселе боюнча Жогорку соттун Пленумунун токтому кабыл алынган соң, ушул маселе боюнча ар кыл шектенүүлөр өзү эле чечилди.

Каталарды жокко чыгаруучу укук ченемдерин колдонуу судьянын укук ченемдерине түшүндүрмө берүү ыкмаларын колдонуу ыгына жана кесипкөйлүгүнө гана эмес, жогорудагылар менен бир катар, анын жеке моралдык сапаттарына, ак ниеттүүлүгүнө көз каранды болушу сөзсүз.

Буга республикабыздын Судьялар кеңешинин биринчи курамында эки жыл бою төрайым болуп иштеп, көзүм жетти.

Биздин мыйзамдар боюнча кабыл алынган соттук чечимдер укук ченемдерин жаратпайт. Бул, бизге белгилүү болгондой, роман-герман тутумуна (континенттик укук) таандык нерсе. Биздин өлкөдө кабыл алынган соттук чечимдерде белгиленген фактыларга карата сот тарабынан укук ченемдерин колдонулушу гана чагылдырылат.

Бирок реалдуу турмуштук мамилелердеги укук ченемдеринин колдонулушуна баа практикада гана, анын ичинде соттук практикада гана бериле турганын такыр жокко чыгарбаш керек. Мыйзам чыгаруучу ушул жагдайды эске алганда гана мыйзамдын жашоосу кыйла туруктуу боло баштайт.

Континенталдык укуктан айрымаланып, англия-америкалык укуктук доктрина соттук прецедентти укук булагы, ал эми соттук түшүндүрмөнү укук деп эсептейт. Бирок бул дагы башка тема.

А менин маалыматым укуктук кодификация системасынан келип чыгат, мында соттук чечим колдонуудагы укук ченемине жана ага берилген түшүндүрмөгө негизделет. Ушул туура жана биздин чындыкты эске алуу менен жакынкы келечекте башкасы жок деп эсептейм.

Корутундусунда кийинкини сөзүмдү айткым келет. Азыркы укук колдонуучу үчүн мамлекетте мыйзамдуулукту камсыз кылууда жана бардык жарандардын теңдигин камсыз кылууда мыйзамдар актылар ченемдерине түшүндүрмө берүүнүн актуалдуулугу маанисин жоготкон жок деп ишенем.

Мыйзамдар ченемдерине түшүндүрмө берүүдө бирдей соттук практиканы кармап туруу үчүн соттук түшүндүрмө берүү теориясын, соттук түшүндүрмө берүүнүн көлөмүн өзүнө камтыган бирдиктүү Соттук түшүндүрмө берүү концепциясы зарыл деп эсептеген укук таануучу иимпоздордун көз карашына кошулам, анткени менин көз карашымда да бул өзгөчө маанилүү.

Майдан Кантуарович Сулейменов өзүнүн серебинде келтиргендей, бул соттор тарабынан мыйзамга түшүндүрмө берүү усулдарын колдонгондо жол берилип жаткан «четтөөлөр менен мүчүлүштүктөрдү» минималдаштырууга жардам берет деп болжойм.

Юридикалык окуу жайларында юридикалык илимди изилдөө жана мамлекеттик органдардын, кызмат адамдарынын, жарандардын ишинин өзгөчө түрү катары (айтылуу юридикалык герменивтика илими) юридикалык терминдер менен атоолорго түшүндүрмө берүү маселелерине абдан олутуу мамиле жасалуусу зарыл деп ойлойм.

Келечектеги укук таануучулардын, өзгөчө судьялардын теориялык даярдык деңгээли, ушул маселелер боюнча аларда практикалык колдонуу ыкмаларын иштеп чыгуу деңгээли сот адилеттигин жүзөгө ашырууда абдан маанилүү болуп саналган соттук практиканын аныктыгын жана бирдейлигин камсыз кылууга жол берет.

1 (12) / 2022

ISSN 1694-8572

ВЕСТНИК КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Вестник Конституционного суда Кыргызской Республики № 1 (12) / 2022 (на государственном и официальном языках). Б.: «V.R.S. Company», 2023. – 588 с.

Тематика Вестника Конституционного суда Кыргызской Республики: решения и данные по важным мероприятиям Конституционного суда Кыргызской Республики за 2022 год.

Учредитель: Конституционный суд Кыргызской Республики

Редакционный совет:

Председатель: **Бобукеева Меергул Рыскулбековна** – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Члены: **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Шаршеналиев Жамил Асанбекович – судья Конституционного суда Кыргызской Республики;

Джаманкулов Марат Тургунбаевич – руководитель аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики;

Джураев Эмилбек Таирович – независимый политолог;

Маралбаева Алия Шамсудиновна – доцент кафедры теории и истории государства и права Кыргызско-Российского Славянского университета им. Б.Н. Ельцина, к.ю.н.;

Масалбеков Каныбек Толубаевич – заведующий отделом международных связей и сравнительного анализа законодательства аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики;

Мырзалимов Руслан Муратбекович – д.ю.н., профессор кафедры конституционного и административного права юридического факультета Кыргызского Национального университета имени Ж. Баласагына;

Нурбекова Назгуль Садырбаевна – заведующая отделом аналитики экспертно-аналитического управления аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики.

Адрес редакции: Кыргызская Республика
г. Бишкек, бульвар Эркиндик, 39
почтовый индекс 720040
тел.: + 996 312 621 517, + 996 312 662 152
факс: + 996 312 622 040
e-mail: mail@constsot.kg
официальный сайт: www.constsot.kg

ISSN 1694-8572

© Конституционный суд Кыргызской Республики

ISSN 1694-8572
9 771694 857003

СОДЕРЖАНИЕ:

РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 20 апреля 2022 года № 01Р по делу о проверке конституционности Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года, в связи с обращением Калкожоева Жалынбека. **296**

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 апреля 2022 года № 02Р по делу о проверке конституционности части 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Алагушева Ахмата Киргизбаевича и Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича. **307**

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 8 июня 2022 года № 03Р по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алагушева Акмата Киргизбаевича, Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича. **319**

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 июня 2022 года № 04Р по делу о проверке конституционности части 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Омуркул уулу Улана, Турганбаева Мурата Жумабаевича. **334**

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 июня 2022 года № 05Р по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики в связи с запросом судей Джалал-Абадского городского суда Калмамат уулу Алтынбека и Апысовой Аиды Айдаралиевны. **351**

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 сентября 2022 года № 06Р по делу о проверке конституционности части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Эгетаева Нурбека Тойболотовича, Жорокулова Максатбека Мергенбаевича в интересах Турдубаева Алымжан Султановича. 363

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 26 октября 2022 года № 07Р по делу о проверке конституционности абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях в связи с обращением Айтбаевой Айсулу Жолдошбековны, Омуркул уулу Улана. 378

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 ноября 2022 года № 08Р по делу о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде». 392

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 декабря 2022 года № 09Р по делу о проверке конституционности пункта 54[1] Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407, в связи с обращением Акматова Даниэля Женишбековича и Бекешева Дастана Далабайевича. 410

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2022 года № 10Р по запросу судьи Сузакского районного суда Джалал-Абадской области Сабыровой Ж.Ж. о проверке конституционности статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики. 423

ПОСТАНОВЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 8 февраля 2022 года № 01-П о рассмотрении жалобы Чонмурунова Омара Раимбердиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года № 26. **435**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П «Об утверждении Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики». **440**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 9 марта 2022 года № 03-П о рассмотрении жалобы Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года. **441**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 31 марта 2022 года № 04-П о рассмотрении жалобы Заяцкого Анатолия Владимировича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года. **452**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2022 года № 05-П «Об утверждении Положения об аппарате Конституционного суда Кыргызской Республики, структуры и штатной численности аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики». **457**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2022 года № 06-П о рассмотрении жалобы Краюшкина Г.Г., представляющего интересы Рапотиной К.А., на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2021 года. **458**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2022 года № 07-П о рассмотрении жалобы Атамбиева Ырысбека Ырысалиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 декабря 2021 года. **464**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 апреля 2022 года № 08-П по жалобе гражданина Максутова Асылбека Сагынбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 января 2022 года. **469**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 апреля 2022 года № 09-П по жалобе гражданина Вахитова В.А. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года. **475**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 20 мая 2022 года № 10-П о рассмотрении жалобы Иманкулова Тимура Иманкуловича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2022 года. **482**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 20 сентября 2022 года № 11-П о рассмотрении жалобы Сабырбекова Бектена Мидиновича, представляющего интересы Есеналиевой Бактыгул Макушовны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2022 года. **493**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 октября 2022 года № 12-П по жалобе гражданина Мадинова О.К., представляющего интересы Амдамова Н.А., Сейтасимова А.Е., Мусаева У.А., Асанбаева Ж.А. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года. **499**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 ноября 2022 года № 13-П о рассмотрении жалобы директора общественного объединения «Правозащитное движение: «Бир Дуйно-Кыргызстан»» Исмаиловой Толекан Асаналиевны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июля 2022 года. **504**

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 3 ноября 2022 года № 14-П «О внесении изменений в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденный постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П». **509**

ВАЖНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ С УЧАСТИЕМ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В 2022 ГОДУ

1. XII Съезд судей Кыргызской Республики **510**

2. Национальная конференция на тему «Место и значение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в системе органов государственной власти и его роль в обеспечении конституционной законности» **512**

Доклад Никитенко Н. В. **514**

Доклад Айдарбековой Ч.А. **524**

Доклад Осконбаева Э.Ж. **529**

3. Президент Кыргызской Республики Жапаров С.Н. 5 мая 2022 года посетил Конституционный суд Кыргызской Республики **534**

4. Конференция на тему «Развитие конституционного права через конституционное правосудие: решения Конституционного суда и их влияние на конституционную культуру» **539**

Доклад Бобукеевой М.Р. **542**

Доклад Маралбаевой А.Ш. **548**

Доклад Курманалиевой А.А. **565**

5. Круглый стол: «Взаимоотношения судебной и законодательной власти в контексте конституционного правосудия» **572**

Доклад Алиева М.К. **575**

Доклад Джаманкулова М.Т. **578**

Гутниченко Лариса Викторовна – «Некоторые вопросы судейского усмотрения (толкования) при применении норм права» **582**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

20 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 01-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года, в связи с обращением Калкожоева Жалынбека

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей: Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

стороны-ответчика – Абдуллаева Болотбека Абдырахмановича,

представителя Совета судей Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года.

Обращающаяся сторона – Калкожоев Жалынбек на заседание суда не явился, хотя надлежащим образом был извещен о времени и месте проведения судебного заседания. При этом документов, подтверждающих уважительность причины его неявки в суд, представлено не было. В этой связи, в соответствии с подпунктом 3 пункта 70 Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики суд счел возможным рассмотрение данного дела без участия Калкожоева Ж.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Калкожоева Жалынбека.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики Временное Положение о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденное Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года.

20 апреля
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 01-Р

Заслушав информацию судьи-докладчика Осконбаева Э.Ж., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 23 августа 2021 года поступило обращение Калкожоева Жалынбека о проверке соответствия Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года, части 1 статьи 61, части 4 статьи 95, частям 1, 4 статьи 96 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель считает, что Временное Положение о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики (далее – Положение) является нормативным правовым актом в силу признаков, указанных в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 января 2014 года. Так, в указанном Решении отмечено, что существенными признаками, характеризующими нормативный правовой акт, являются: издание его в установленном порядке управомоченным органом государственной власти, наличие в нем правовых норм (правил поведения), обязательных для неопределенного круга лиц, рассчитанных на неоднократное применение, направленных на урегулирование общественных отношений, либо на изменение или прекращение существующих правоотношений.

По мнению Калкожоева Ж., принятие Положения в корне нарушает право граждан на судебную защиту, его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, в части справедливого отправления правосудия, поскольку им предусматривается произвольное (незаконное) привлечение судей к юридической ответственности. Заявитель отмечает, что в соответствии с частью 1 статьи 61 Конституции, каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права. Калкожоев Ж. ссылается на правовую позицию Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, изложенную в ее Решении от 21 октября 2020 года, согласно которой право на судебную защиту по своей правовой природе носит фундаментальный

характер, оно позволяет обеспечить, а в случае необходимости восстановить все другие права и свободы человека и гражданина, гарантированные Конституцией Кыргызской Республики. Этим и объясняется непоколебимое и скрупулезное отношение Основного закона к вопросам правосудия. Причем гарантии независимости судьи не могут быть отменены либо снижены ни при каких обстоятельствах, как это предусмотрено Конституцией и международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика.

Исходя из данной позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, Калкожоев Ж. считает, что оспариваемое Положение непосредственно связано с правом каждого на судебную защиту, поскольку вопросы справедливого отправления правосудия находятся в системной связи с гарантиями независимости судей, определенных Конституцией.

Субъект обращения утверждает, что Положение противоречит также части 4 статьи 95 Конституции, предусматривающей гарантии независимости судей, соответственно, его статусу, а конституционно-правовой статус судьи обязывает законодателя установить особый правовой режим приобретения, осуществления и прекращения статуса судьи.

Далее, заявитель отмечает, что частями 1, 4 статьи 96 Конституции определено, что судьи всех судов Кыргызской Республики занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их поведение является безупречным. Нарушение требований безупречного поведения судьи является основанием привлечения судьи к ответственности в порядке, определяемом конституционном законом. Временное отстранение от должности, привлечение судей к уголовной и иной ответственности допускается с согласия Совета судей в порядке, определяемом конституционным законом. В соответствии с частью 5 статьи 86 Конституции, конституционные законы принимаются Жогорку Кенешем не менее чем в трех чтениях большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша. Калкожоев Ж. отмечает, что действующим конституционным Законом, регулирующим правовой статус судей, является конституционный Закон «О статусе судей Кыргызской Республики», согласно которому органом, привлекающим к ответственности судей, является Дисциплинарная комиссия при Совете судей Кыргызской Республики, состав которой формируется в порядке, установленном Законом «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики». Более того, частью 8

статьи 28 конституционного Закона «О статусе судей Кыргызской Республики» предусмотрено, что порядок привлечения судей к дисциплинарной ответственности определяется Законом «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики».

Заявитель ссылается на часть 2 статьи 103 Конституции, устанавливающей, что органом, осуществляющим рассмотрение вопросов о привлечении судей к дисциплинарной ответственности, является Совет судей Кыргызской Республики, который состоит из действующих судей Кыргызской Республики. Поэтому, как полагает субъект обращения, Закон «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики» не соответствует Конституции, следовательно, не может применяться в части привлечения судей к ответственности. Заявитель считает, что в связи со вступлением в силу Конституции от 5 мая 2021 года, деятельность Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики прекращена, при этом порядок привлечения судей к ответственности регулируется обычным законом, а не конституционным, как это указано в частях 1, 4 статьи 96 Конституции.

По мнению Калкожоева Ж., при изменении конституционно-правового регулирования вопросов независимости судей, до приведения действующего законодательства в соответствие с нормами Конституции необходимо соблюдать принцип верховенства Конституции, согласно которому она имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике. Конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты принимаются на основе Конституции (части 1, 2 статьи 6).

Субъект обращения приходит к выводу о том, что предоставленные Конституцией полномочия Совету судей Кыргызской Республики самостоятельно рассматривать вопросы привлечении судей к дисциплинарной ответственности не наделяют его правом произвольно определять порядок привлечения судей к ответственности, что влечет к снижению уровня независимости судей.

С учетом изложенного Калкожоев Ж. просил признать Временное Положение о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики противоречащим Конституции.

Коллегия судей определением от 26 ноября 2021 года приняла данное ходатайство к производству.

В судебном заседании представитель стороны-ответчика Абдуллаев Б.А. просил прекратить производство по данному делу или

оставить ходатайство заявителя без удовлетворения по следующим основаниям.

Он пояснил, что Дисциплинарная комиссия при Совете судей прекратила свою работу в мае 2021 года, в связи с чем более 400 обращений, подлежащих обязательному рассмотрению, были переданы Совету судей. Поэтому в целях обеспечения своевременного и надлежащего рассмотрения всех поступивших обращений, было принято Положение, которое определяет только порядок (процедурную часть) организации работы Совета судей по рассмотрению жалоб и представлений. Таким образом, указанное Положение не противоречит, а напротив, обеспечивает реальное исполнение предписаний норм Конституции.

Принятие Положения не является посягательством на независимость судей, поскольку независимость судей не предполагает их бесконтрольность и безответственность. Возможность привлечения судей к ответственности обеспечивает баланс между независимостью судьи и его обязанностями (ответственностью) перед обществом. При этом важной составляющей механизма рассмотрения вопроса о привлечении судей к дисциплинарной ответственности является возможность обращения заинтересованного лица в компетентный орган с жалобой на судью.

В соответствии со статьей 103 Конституции Кыргызской Республики Совет судей является выборным органом судейского самоуправления, действующим в период между съездами судей и осуществляющим защиту прав и законных интересов судей, рассмотрение вопросов о привлечении судей к дисциплинарной ответственности. Конституция Кыргызской Республики вступила в силу 5 мая 2021 года. Из чего следует, что полномочия, связанные с привлечением судей к дисциплинарной, уголовной и иной ответственности, налагаемой в судебном порядке, ранее были отнесены к компетенции Дисциплинарной комиссии при Совете судей, а с 5 мая 2021 года переданы Совету судей, который обязан рассматривать вопросы о привлечении судей к дисциплинарной ответственности.

В соответствии с частью 2 статьи 2 Закона Кыргызской Республики «О Конституции Кыргызской Республики» законы и иные нормативные правовые акты, действовавшие на территории Кыргызской Республики до вступления в силу Конституции, применяются в части, не противоречащей Конституции.

При отсутствии конституционного закона, который предусматривал бы порядок привлечения судей к дисциплинарной ответствен-

ности, на основании статьи 2 вышеуказанного Закона, Совет судей приступил к рассмотрению дисциплинарных материалов в отношении судей, а порядок деятельности установил в оспариваемом Положении.

Абдуллаев Б.А. считает, что Положение не содержит норм, которые противоречат Конституции Кыргызской Республики.

Кроме того, он просит прекратить производство по данному делу на основании пункта 3 части 1 статьи 44 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», поскольку Временное Положение, конституционность которого оспаривается, утратило силу в соответствии с Решением Совета судей от 22 ноября 2021 года. А в случае рассмотрения обращения по существу, оставить ходатайство Калкожоева Ж. без удовлетворения.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. Предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является Временное Положение о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденное Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года. В соответствии с Решением Совета судей Кыргызской Республики от 22 ноября 2021 года в связи с вступлением в силу Закона Кыргызской Республики «Об органах судейского самоуправления» от 15 ноября 2021 года №139 указанное Положение прекратило свое действие.

Данное Положение обладало всеми признаками нормативного правового акта, определенными Решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 января 2014 года.

Вопросы независимости судей, с одной стороны, их ответственности перед обществом, с другой, – являются важным составляющим при выполнении государством своих обязательств перед обществом по обеспечению каждому реального доступа к эффективному и справедливому правосудию. В этой связи Конституционный суд считает, что данное дело не может быть прекращено в силу пункта 3 части 1 статьи 44 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики».

2. Правосудие в Кыргызской Республики осуществляется только судом. Судьи независимы и подчиняются только Конституции и законам. Судья обладает правом неприкосновенности и не может быть

задержан или заключен под стражу, подвергнут обыску или личному досмотру, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления. Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному делу. Запрещается всякое вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия. Лица, виновные в воздействии на судью, несут ответственность, предусмотренную законом. Судья обеспечивается соответственно его статусу социальными, материальными и иными гарантиями (статьи 94, 95 Конституции). Они независимы и несменяемы.

Вышесказанное очевидным образом свидетельствует о том, что правосудие и люди, призванные осуществлять его, имеют для государства и общества такое значение, что основополагающие принципы излагаются в Основном Законе возвышенными и директивными предписаниями, которые априори нельзя подвергать каким-либо сомнениям.

Высшая социальная функция правосудия состоит в установлении истины и восстановлении справедливости, определении понятий правомерного и противозаконного, надлежащем воздаянии каждому по делам, своевременном наказании виновных в поучение и во благо как им самим, так и обществу в целом, разрешение неразрешимых иным способом конфликтов и споров. Тем самым, совершенно очевидно, что правосудие напрямую влияет, а зачастую изменяет не только человеческие судьбы, но и нравственнодуховное состояние общества, вектор его дальнейшего развития и даже судьбу будущих поколений.

3. В силу предназначения, внутреннего и внешнего содержания, а также судьбоносного значения последствий правосудия, лица, обладающие правомочием его осуществления, приравниваются к вершителям судеб, наделенным властью, превосходящей любую иную власть.

Ко всему этому, им предоставляется всеобъемлющий спектр конституционно-правовых гарантий, которыми не обладает ни одно другое должностное лицо, что должно обеспечивать их полную независимость при отправлении правосудия и всестороннюю защищенность в повседневной жизни.

Поэтому, без установления системы мер, которые бы выступали сдерживающей силой такого безграничного по своей природе правомочия, как отправление правосудия, привело бы к необратимым отклонениям от общечеловеческих и государственных устоев, все-

дозволенности, различного рода злоупотреблениям и, в конечном счете, подрыву основ государственности.

Предполагая это, Основной Закон требует от судей безукоризненного отношения к своей работе и своему поведению. Так, согласно частям 1, 2 статьи 96 Конституции судьи всех судов Кыргызской Республики занимают свои должности и сохраняют свои полномочия до тех пор, пока их поведение является безупречным. Нарушение требований безупречного поведения судьи является основанием для привлечения судьи к ответственности в порядке, определяемом конституционным законом. В случае нарушения требований безупречности, судья местного суда освобождается от должности по предложению Совета судей в соответствии с конституционным законом.

Возможность привлечения судьи к ответственности по сути является единственным инструментом для сбалансирования его властных полномочий и личной неприкасаемости и имеет целью недопущение вседозволенности при осуществлении такой архиважной государственной функции, как отправление правосудия. Причем, в силу недопустимости нарушения балансирующего свойства, система ответственности судей должна иметь непрерывный характер и не может приостанавливаться, независимо от каких-либо причин.

4. Порядок и основания привлечения судей к ответственности был установлен конституционным Законом «О статусе судей Кыргызской Республики» в редакции от 9 июля 2008 года. Так, в соответствии с частью 1 статьи 28 указанного конституционного Закона судья привлекался к дисциплинарной ответственности за совершение дисциплинарного проступка.

При этом согласно части 8 данной статьи порядок привлечения судей к дисциплинарной ответственности устанавливался Законом «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики».

Из вышеуказанных норм следует, что привлечение судей к дисциплинарной ответственности относилось к полномочиям Дисциплинарной комиссии при Совете судей. Закон «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики» детально регламентировал процессуальные вопросы порядка привлечения судей к ответственности.

Однако, в соответствии со статьей 103 Конституции (в редакции от 5 мая 2021 г.) рассмотрение вопросов о привлечении судей к дисциплинарной ответственности передано в ведение выборного органа судейского самоуправления, действующего в период между съезда-

ми и осуществляющего защиту прав и законных интересов судей – Совета судей, состоящего исключительно из судей.

В соответствии с частью 2 статьи 2 Закона «О Конституции Кыргызской Республики» законы и иные нормативные правовые акты, действовавшие на территории Кыргызской Республики до вступления в силу действующей Конституции, применяются в части, не противоречащей Конституции.

Следовательно, в связи со вступлением в силу Конституции от 5 мая 2021 года деятельность Дисциплинарной комиссии при Совете судей прекращена, а Закон «О Дисциплинарной комиссии при Совете судей Кыргызской Республики» не может применяться в части привлечения судей к ответственности, ввиду его несоответствия принятой Конституции.

Согласно статье 6 Основного Закона Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике. Закрепленный в данной статье постулат означает, что Конституция, как юридический акт, составляющий фундамент всей правовой системы государства, в процессе применения реализуется непосредственно как политико-правовой документ прямого действия.

5. Прямое действие Конституции указывает на внутренне присущую способность конституционных норм оказывать без каких-либо конкретизирующих их актов непосредственное регулирующее воздействие на все виды общественных отношений и всех субъектов, а также связанную с этим возможность ссылаться только на конституционные положения. Из этого следует, что в отношении органа власти (должностного лица) действует конституционный императив: орган власти не может обуславливать применение им нормы Конституции отсутствием конкретизирующего данную норму нормативно-правового акта. Их отсутствие не означает невозможность применения Конституции напрямую, а лишь указывает на своеобразие такого применения, связанного с использованием специфических правовых средств.

Иными словами, прямое действие Конституции видится в том, что она учреждает соответствующие общественно-политические, экономические, социальные и государственно-властные отношения. Это и есть высший смысл конституционного правоприменения. В определенной мере оно оформляет то, что уже так или иначе сложилось в стране, поскольку нормы Конституции незыблемы, действуют и применяются в том виде, в каком они сформулированы, включая и заложенные в них идеи и смысл.

Прямое действие Конституции особо актуально для человека и гражданина, который может требовать от органов государственной власти защиты своих прав и свобод посредством применения этого свойства Конституции. Следовательно, для правореализующих субъектов установлена возможность на законной основе применять нормы Конституции для решения конкретных споров, использовать эти нормы для издания обоснованных управленческих актов, поскольку прямодействие Конституции – это одна из важных особенностей применения права.

Поэтому до принятия соответствующего конституционного Закона, исходя из статьи 6 Конституции, Совет судей Кыргызской Республики был не просто правомочен, а обязан поддерживать функциональность конституционного требования об осуществлении прямого контроля за безупречностью поведения судей.

В этом случае, в целях предотвращения правового вакуума, поскольку образование правового пробела в вопросах привлечения судей к ответственности несет в себе угрозы подрыва поддержания необходимого обществу высокого уровня правосудия, а принятие нового нормативного акта требует определенного времени, включается принцип прямого действия Конституции.

Установление режима преемственности и стабильности правопорядка является необходимой мерой, вытекающей из конституционных установок об обеспечении такого важного принципа, как неотвратимость наказания, который имеет, безусловно, свое распространение и на судей.

Безусловно, вопросы привлечения судей к дисциплинарной ответственности требуют четкой процедурной регламентации. Исходя из этого, Совет судей своим актом принял Временное Положение о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей до принятия соответствующего конституционного Закона.

Оспариваемое Временное Положение регламентировало порядок организации работы Совета судей Кыргызской Республики по рассмотрению жалоб и представлений, принятию решений о привлечении судей к дисциплинарной ответственности, даче согласия на привлечение судей к уголовной и иной ответственности, налагаемой в судебном порядке, снятию дисциплинарного взыскания и взаимодействию с судебными органами.

Иными словами, правовое регулирование оспариваемого Положения касается организационных процедур работы Совета судей и в целом направлено на реализацию конституционных требований

об обеспечении безупречного поведения судей и неминуемой их ответственности, в случае нарушения ими этих требований. Следовательно, доводы заявителя о том, что оно нарушает право граждан на судебную защиту, поскольку им предусматривается произвольное (незаконное) привлечение судей к юридической ответственности, являются ошибочными.

Временное регулирование вопросов дисциплинарной ответственности судей в форме принятия оспариваемого Положения не может рассматриваться как посягательство на независимость судей и судебной ветви власти, объективно оправданно с точки зрения конституционно значимых ценностей и, соответственно, не противоречит нормам Конституции.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать действие утратившего силу Временного Положения о порядке рассмотрения вопросов об ответственности судей в Совете судей Кыргызской Республики, утвержденного Решением Совета судей Кыргызской Республики от 13 августа 2021 года, не противоречащим части 1 статьи 61, части 4 статьи 95, частям 1, 4 статьи 96 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

27 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 02-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов ЖогоркуКенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Алагушева Ахмата Киргизбаевича и Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К., с участием:

обращающейся стороны – Алагушева Ахмата Киргизбаевича и Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича;

стороны-ответчика – Букашева Мирлана Абылбековича, Ташиева Руслана Мариповича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Шеркуловой Айсалкын Шеркуловны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности; Кутбердиевой Медины Мирлановны, представителя Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Алагушева Ахмата Киргизбаевича и Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

27 апреля
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 02-Р

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 27 июля 2021 года поступило ходатайство Алагушева А.К. и Сыдыкова Н.К. о проверке соответствия части 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» части 2 статьи 10, частям 2, 4, 5 статьи 23, частям 1, 2, 3 статьи 32, части 1 статьи 33 Конституции Кыргызской Республики.

Заявители считают, что формулировки, используемые в оспариваемой норме, устанавливают запрет на любое негативное высказывание, в том числе, и на конструктивную критику, острые вопросы и высказывания относительно выбранной кандидатом программы, анализ возможных последствий в случае выбора программы другого кандидата, распространение фактических обстоятельств, данных о кандидатах, политических партиях, имеющих общественный интерес. Следовательно, установленный оспариваемой нормой запрет не соотносится с целями, определёнными частями 2, 4 и 5 статьи 23 Конституции, и не отвечает требованиям ясности и определённости.

Они полагают, что в соответствии с частями 1-3 статьи 32 Основного Закона каждый имеет право на свободу мысли и мнения, на свободу его выражения, свободу слова и печати. Никто не может быть принуждён к выражению своего мнения или отказу от него.

Право на свободу выражения мнений, право на доступ к информации принадлежит каждому, в том числе, и кандидатам на политические должности. Субъекты обращения считают, что граждане должны иметь возможность слышать прозвучавшие, как правило, в ходе теледебатов обоюдную критику кандидатов по вопросам государственного управления и возможные разоблачительные факты, имеющие негативный характер.

Как отмечают заявители, оспариваемая норма также противоречит пункту 3 статьи 19 Международного пакта о гражданских и политических правах, согласно которому ограничение свободы выражения мнения, в том числе, право на доступ к информации, может быть установлено только законом и является необходимым для уважения прав и репутации других лиц, а также для охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья или нравственности населения.

Авторы обращения считают, что в соответствии со статьёй 25 вышеназванного Пакта, государство, предоставляя равный доступ гражданам к государственной службе, участию в государственных

делах, в то же время, может устанавливать ограничения лишь в целях недопущения дискриминации, в том числе, и в выборном процессе.

С учётом изложенного, Алагушев А.К. и Сыдыков Н.К. просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года данное ходатайство было принято к производству лишь в части проверки соответствия оспариваемой нормы частям 2, 4 и 5 статьи 23, частям 1-3 статьи 32, части 1 статьи 33 Конституции Кыргызской Республики.

В судебном заседании Алагушев А.К. и Сыдыков Н.К. поддержали свои требования и просят их удовлетворить.

Представитель стороны-ответчика Букашев М.А. не согласился с доводами заявителей и считает, что оспариваемое нормативное положение не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Букашев М.А. отмечает, что в соответствии со статьёй 29 Конституции честь и достоинство человека не могут быть никоим образом нарушены либо ограничены, в противном случае, каждому гарантируется защита, в том числе, судебная, от неправомерного сбора, хранения, распространения конфиденциальной информации и информации о частной жизни человека, а также гарантируется право на возмещение материального и морального вреда, причинённого неправомерными действиями.

Представитель стороны-ответчика полагает, что агитация против кандидата или политической партии, проводимая их оппонентами, может привести к конфликту электората соперничающих сторон и, как следствие, –дестабилизации обстановки либо нарушению хода избирательного процесса.

Поэтому, он полагает, что оспариваемая норма способствует формированию и развитию правовой культуры, уважению прав и свобод других кандидатов и политических партий.

Представитель стороны-ответчика утверждает, что международные договоры в области прав человека (Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах), устанавливая право на свободное выражение мнения, в то же время, допускает его ограничение, вызванное необходимостью уважения прав и репутации других лиц и охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья и нравственности населения.

Второй представитель стороны-ответчика Ташиев Р.М. поддержал доводы Букашева М.А.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Шеркулова А.Ш. отмечает, что статьёй 22 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» участникам избирательного процесса гарантируется свободное проведение предвыборной агитации, а также выбора предмета и способа ее проведения. Установление оспариваемой нормой запрета кандидатам, политическим партиям на распространение призывов голосовать против кандидата, политической партии и описание возможных негативных последствий в случае, если тот или иной кандидат будет избран, противоречит положениям вышеуказанной статьи.

Данное положение не соответствует стандартам демократических выборов, которые были определены в Конвенциях о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах-участниках Содружества Независимых Государств, ратифицированной Законом Кыргызской Республики от 1 августа 2003 года.

В связи с этим Министерство юстиции считает необходимым пересмотреть положения части 6 статьи 28 конституционного Закона с тем, чтобы вводимые ограничения не выходили за рамки международных стандартов, установленных вышеуказанной Конвенцией.

В то же время, она считает, что нельзя отождествлять законодательную гарантию на свободу предвыборной агитации с конституционными правами на свободу выражения мнения, свободу слова и печати.

Это связано с тем, что суть предвыборной агитации – побудить избирателей к голосованию за конкретных кандидатов или политические партии либо против них. Тогда как гарантия свободы выражения мнения заключается в защите человека от ограничения возможности мыслить свободно и независимо, а свобода слова проявляется в возможности человека публично высказывать, предавать гласности, беспрепятственно выражать, распространять любым способом свои мысли и убеждения.

На основании изложенного Шеркулова А.Ш. считает возможным частичное установление ограничения в предвыборной агитации кандидатов и политических партий в виде запрета на распространение информации, способствующей созданию отрицательного отношения избирателей к кандидату, политической партии.

Представитель Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики Кутбердиева М.М. отмечает, что в соответствии с требованиями Конституции порядок проведения выборов и референдумов в Кыргызской Республике определяется конституционным Законом «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики». Согласно части 5 статьи 3 указанного конституционного Закона, граждане реализуют свои права избирать и быть избранными при соблюдении требований, установленных названным конституционным Законом.

Так, статьёй 22 указанного конституционного Закона установлено, что информационное обеспечение выборов включает в себя информирование избирателей и предвыборную агитацию, то есть данные понятия чётко разграничены, тогда как обращающаяся сторона в своих выступлениях не делает этого.

Кутбердиева М.М. отмечает, что средства массовой информации (далее – СМИ), финансируемые полностью или частично за счёт республиканского или местного бюджетов, а также те из них, которые имеют льготы по уплате налогов и обязательных платежей, обязаны обеспечить кандидатам, политическим партиям равные возможности проведения предвыборной агитации. Именно это обстоятельство явилось причиной включения оспариваемой нормы в конституционный Закон «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики». В условиях, когда не все кандидаты и политические партии имеют достаточные финансовые ресурсы, для того, чтобы выпускать те или иные агитационные материалы, в том числе и через СМИ, предоставление бесплатного эфирного времени подразумевает под собой возможность ознакомления избирателей с предвыборными программами кандидатов и политических партий именно в порядке информирования.

Кутбердиева М.М. считает доводы заявителей касательно противоречия оспариваемой нормы Конституции несостоятельными, поскольку под цензурой подразумевается требование от редакции СМИ со стороны должностных лиц, государственных органов, организаций, учреждений и общественных объединений предварительно согласовывать сообщения и материалы, а равно наложение запрета на распространение сообщений и материалов, их отдельные части. Другими словами, это требование относится к СМИ, так как СМИ не являются субъектами предвыборной агитации, они высту-

пают в качестве субъектов информирования и бесплатное эфирное время предоставляется именно для широкого информирования общественности.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, позиции третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является часть 6 статьи 28 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» следующего содержания:

«Статья 28. Недопустимость злоупотреблений правом на проведение предвыборной агитации

6. Кандидат, политическая партия не вправе использовать эфирное время, печатные продукции, площади представленных для агитации на каналах организаций, осуществляющих телевещание, предоставленные им безвозмездно для размещения агитационных материалов, в целях:

1) распространения призывов голосовать против кандидата (кандидатов), политической партии;

2) описания возможных негативных последствий в случае, если тот или иной кандидат будет избран;

3) распространения информации, в которой явно преобладают сведения о каком-либо кандидате (каких-либо кандидатах), политической партии, выдвинувшей зарегистрированного кандидата, в сочетании с негативными комментариями;

4) распространения информации, способствующей созданию отрицательного отношения избирателей к кандидату, политической партии, выдвинувшей зарегистрированного кандидата.».

Конституционный Закон «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 5 июля 2011 года №54, внесён в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Согласно Конституции, в Кыргызской Республике, как в демократическом и правовом государстве, народ осуществляет свою власть непосредственно на выборах и референдумах, а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления; граждане имеют право избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть 3 статьи 2, часть 1 статьи 37).

В соответствии с частью 4 статьи 2 Конституции выборы и референдумы проводятся на основе свободного, всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании.

Приведённые положения Конституции корреспондируют с общепризнанными принципами и нормами международного права, являющимися в силу части 3 статьи 6 Основного закона составной частью её правовой системы. Так, Международный пакт о гражданских и политических правах предусматривает право каждого гражданина на участие без какой бы то ни было дискриминации и без необоснованных ограничений в ведении государственных дел как непосредственно, так и через посредство свободно выбранных представителей, голосовать и быть избранным на подлинных периодических выборах, производимых на основе всеобщего и равного избирательного права при тайном голосовании и обеспечивающих свободное волеизъявление избирателей (пункты «a», «b» статьи 25).

3. Основным фактором в понимании сущности выборов, как непосредственной формы реализации народовластия, является их свобода, проявляющаяся, в том числе, в формировании и выражении предпочтений избирателями при отсутствии какого бы то ни было принуждения и давления.

Исходя из необходимости надлежащего обеспечения свободных выборов, часть 6 статьи 2 Конституции запрещает влиять на свободу выбора избирателей, используя недозволенные законом финансовые, административные и иные ресурсы. Развивая данное конституционное требование, конституционный Закон «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не допускает злоупотребления административным ресурсом и правом на проведение предвыборной агитации (статьи 211, 28).

Вместе с тем, конституционная ценность свободных выборов, как способа легитимации публичной власти, определяется наличием равных условий распространения информации, способной оказать реальное влияние на электоральное поведение избирателей, перерождающееся в волеизъявление народа, выражаемое при голосовании.

Избирательное право граждан Кыргызской Республики включает в себя не только право избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления, но и право участвовать в предвыборной агитации.

Предвыборная агитация, являясь одним из ключевых мероприятий избирательного процесса, имеет своей задачей обеспечить избирателей целевой информацией об участвующих в выборах кандидатах, политических партиях и их предвыборных программах, а в качестве её конечной цели выступает формирование предпочтений избирателей, их электоральной воли, выражающейся впоследствии в выборе конкретной модели электорального поведения, определяющее, по сути, исход выборов.

Именно поэтому, содержательное информационное обеспечение граждан имеет важнейшее значение для придания истинно демократического и свободного характера формам непосредственного выражения принадлежащей народу власти. Информирование избирателей и предвыборная агитация, как две составляющие информационного обеспечения выборов, способствуют осознанному волеизъявлению граждан и повышению уровня состоятельности выборов.

В структуре информационного обеспечения выборов предвыборная агитация, являясь значимым источником информации о кандидатах и политических партиях, который определяет основные медийные характеристики выборов, выполняет важнейшую политическую функцию, повышающую уровень доверия избирателей к формируемым органам государственной власти.

Политическое назначение предвыборной агитации состоит в том, чтобы, с одной стороны, кандидаты и политические партии смогли донести до избирателей свои предвыборные программы и привлечь новых избирателей, а с другой – дать возможность избирателям, имеющим определённые электоральные предпочтения, получить через СМИ, печатные агитационные материалы и публичные мероприятия информацию о тех кандидатах и партиях, политические взгляды которых они разделяют. Кроме того, предвыборная агитация предоставляет возможность избирателям осознать степень профессиональной подготовки и нравственно-моральных качеств кандидатов, и уже на этой основе определить свою позицию и осуществить своё волеизъявление.

Из этого следует, что законодатель должен устанавливать такой порядок информационного обеспечения выборов, который надлежащим образом гарантировал бы избирательные права граждан, демо-

кратичность и подлинность выборов, легитимацию формируемых по их итогам органов государственной власти.

В ходе выборов избирателям должны быть обеспечены все необходимые условия доступа к информации о предвыборных программах кандидатов, политических партий, на основе которой избиратели должны суметь сделать свой осознанный выбор. Следовательно, свободные и справедливые выборы осуществляются не только обеспечением возможности гражданам голосовать в определённом порядке, но и гарантированием их прав на получение достаточной информации о всех кандидатах, политических партиях, претендующих в высшие органы государственной власти.

4. Свобода слова и свобода информации, гарантированные статьями 32, 33 Конституции, подразумевают право свободно распространять не только достоверную информацию, но и сомнительную, отстаивать и навязывать другим не только обоснованные суждения, но и заблуждения, абсурдные и ошибочные идеи, высказывать мнения, которые многим могут показаться оскорбляющими и шокирующими. По этой причине абсолютную свободу слова нельзя рассматривать как исключительно положительное явление в жизни общества.

Несомненно, в рассматриваемом аспекте право на предвыборную агитацию находится под защитой свободы слова, как форма свободного распространения информации. В то же время, предвыборная агитация, как неотъемлемый элемент в механизме формирования органов государственной власти, не может остаться без внимания со стороны государства, поскольку легитимация государственных институтов требует строгой упорядоченности, определённости и ясности действий в заблаговременно установленных параметрах во избежание необратимых последствий для интересов всего общества. Это вытекает и из положений Конвенции о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах-участниках СНГ (пункт 6 статьи 13) и конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» (часть 2 статьи 28), устанавливающих недопустимость при проведении агитационной деятельности злоупотреблений свободой слова и свободой СМИ.

Соответственно, до и во время проведения выборов могут быть установлены определённые ограничения свободы слова, которые были бы неприемлемы в обычных условиях.

Учитывая многогранность предвыборной кампании, законодатель достаточно свободен в своём усмотрении, однако при этом он должен исходить из необходимости обеспечения равновесия между публичным значением итогов выборов и такими конституционно-значимыми ценностями, как право на свободные выборы и право на свободу слова и информации.

Таким образом, законодатель, в рамках дискреционных полномочий, предоставленных ему Основным Законом, вправе, наряду с созданием условий для свободного выражения волеизъявления избирателей, вводить требования к порядку проведения и содержанию предвыборной агитации.

5. Принцип справедливых выборов предполагает, прежде всего, создание для всех участников избирательного процесса таких условий, благодаря которым они обеспечивались бы равным доступом к источникам информации и имели одинаковые возможности донести до избирателей сведения о себе и содержании своих предвыборных программ, что, в конечном счёте, должно способствовать подлинному выражению воли избирателей.

Однако, несмотря на гарантии со стороны государства, не все участники избирательного процесса, рассчитывающие на поддержку электората, могут воспользоваться всем объёмом правомочий, предоставленных законодательством, в проведении предвыборной агитации ввиду ограниченности их финансовых, технических и человеческих ресурсов. Поэтому, в целях сбалансирования потенциала участников избирательного процесса и недопущения возникновения факторов, препятствующих участию в политической жизни общества социальных групп, не располагающих необходимыми ресурсами, но пользующихся определённой поддержкой электората, государство, как главный регулятор выборов, создаёт за счёт собственных средств необходимое информационное поле с участием СМИ с тем, чтобы дисбаланс их возможностей не превышал критического значения и не привёл к дезориентации электората.

Государство, содействуя подлинному выражению воли народа и принадлежащей ему власти, обязан принимать все меры по обеспечению информированности населения по вопросам выборов с тем, чтобы обеспечить необходимую активность избирателей, стабильность и периодичность самих выборов. И поскольку предоставляется возможность участникам избирательного процесса воспользоваться информационным полем на безвозмездной основе, оно правомочно устанавливать для них единые правила поведения.

При этом, государство, исходит из международных стандартов, суть которых заключается в том, что избирательная кампания должна носить ответственный характер; ни один кандидат не должен делать ложных, клеветнических заявлений, а также не давать нереалистичных обещаний, способных привести к массовому заблуждению с помощью источников информации, которые предоставляет государство на безвозмездной основе.

Для кандидатов действующим законодательством предусмотрен широкий арсенал преимуществ в виде самостоятельности определения содержания, форм и методов проведения предвыборной агитации, на которых, в свою очередь, не распространяется регулятивное воздействие оспариваемой нормы. Причём, действие оспариваемой нормы не распространяется даже тогда, когда проведение предвыборной агитации совершенно допустимо в тех же СМИ, финансируемых за счёт государственного бюджета, но оказывающих услуги уже на платной основе, а также на другие СМИ и интернет-издания независимо от их формы собственности.

Таким образом, установленные государством для вышеуказанных целей требования, не ограничивают возможность участников избирательного процесса знакомить избирателей со своей позицией и взглядами в отношении других кандидатов и политических партий, участвующих в выборах, иначе иное привело бы к несоразмерному ограничению свободы слова и свободы выражения мнения, соответственно, они не могут быть признаны противоречащими Конституции.

Вместе с тем, при установлении подобных требований законодатель обязан руководствоваться принципом правовой определённости, иными словами они должны отвечать требованиям точности, ясности и недвусмысленности правовых норм и их согласованности в системе действующего правового регулирования. Правовая определённость может быть обеспечена лишь при условии единообразного понимания и истолкования правовой нормы. Иное порождает противоречивую правоприменительную практику, создаёт возможность их неоднозначного и произвольного применения, что может привести к недопустимым нарушениям конституционных установлений.

В целях обеспечения свободных, справедливых и честных выборов под видом ложной информации не должна закрываться возможность выражения мнений (оценочных суждений), которые находятся под защитой свободы мысли, мнения и слова. Апелляция законодателя на публично-правовую значимость выборов, а также на тот факт, что доступ к источникам информации предоставляется за счёт

бюджетных средств не может служить оправданием для введения таких правил поведения, которые исключали бы возможность высказывания любых критических замечаний, находящихся в допустимых законом пределах.

Относительно оспариваемых норм, необходимо признать, что использование законодателем в них таких формулировок, как «…возможных негативных последствий…», «…явно преобладают…», не отвечает требованиям обозначенного выше принципа и допускает возможность различной трактовки и произвольного правоприменения, соответственно, подлежит законодательной корректировке.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать часть 6 статьи 28 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не противоречащей частям 2, 4, 5 статьи 23, частям 1-3 статьи 32, части 1 статьи 33 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики разработать и внести на рассмотрение в Жогорку Кенеш Кыргызской Республики соответствующий проект нормативного правового акта, направленный на реализацию правовой позиции, изложенной в мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

8 июня
2022 года
город Бишкек

№ 03-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Алагушева Акмата Киргизбаевича, Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Оморкановой Г.А. с участием:

обращающейся стороны – Алагушева Акмата Киргизбаевича, Сыдыкова Нурбека Кудайбердиевича;

стороны-ответчика – Жусубакунова Мирбека Урановича, Ырысбекова Талантбека Ырысбековича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Конкубаевой Умуткан Ургазиевны, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Сабырова Кубанычбека Сабыровича, представителя Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской Республики по доверенности, Бегимбаевой Махабат Сагынбековны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Мусаева Байтика Мусаевича, представителя Министерства внутренних дел Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Алагушева А.К., Сыдыкова Н.К.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики части 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

8 июня
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 03-Р

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 21 января 2022 года поступило ходатайство Алагушева А.К., Сыдыкова Н.К. о проверке соответствия частей 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) части 2 статьи 23, части 2 статьи 32, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 февраля 2022 года ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

Заявители считают, что из смысла оспариваемых норм следует право следователя по любому делу предупреждать всех участников о недопустимости разглашения данных следствия. Указанное ограничение прав является необоснованным и несоразмерным, противоречит Конституции и взятым государством на себя международным обязательствам.

Субъекты обращения отмечают, что в настоящее время правоохранительные органы злоупотребляют оспариваемыми нормами и предупреждают об уголовной ответственности по делам, где нет процессуальной необходимости отобрания подписки о неразглашении данных следствия.

В обоснование своих доводов Алагушев А.К. и Сыдыков Н.К. приводят в качестве примеров ряд конкретных фактов, которые, по их мнению, наглядно показывают несоразмерность ограничения конституционных прав на свободу выражения мнения и судебную защиту.

Заявители в своем обращении ссылаются на пункт 3 статьи 19 Международного пакта о гражданских и политических правах, согласно которому, ограничение свободы выражения мнения, в том числе права на доступ к информации, могут быть ограничены только законом и являются необходимыми для: уважения прав и репутации других лиц; охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья или нравственности населения.

Кроме того, субъекты обращения приводят положения из Замечания общего порядка №34 Комитета по правам человека ООН, согласно которым, ограничения могут быть установлены исключительно при соблюдении вышеуказанных условий пункта 3 статьи 19 Международного пакта о гражданских и политических правах, а также

при строгом соблюдении требований необходимости и соразмерности.

Алагушев А.К. и Сыдыков Н.К. считают, что действующая редакция частей 1, 2 статьи 167 УПК не отвечают обозначенным выше положениям Международного пакта о гражданских и политических правах, поскольку оспариваемые нормы разрешают во всех случаях ограничивать право на свободу выражения мнения. В этой связи заявители полагают, что ограничение права остается на усмотрение уполномоченного лица без необходимости учета им каких-либо условий, в целях которых отбирается подписка, где не указывается время его действия. Поэтому субъекты обращения отмечают, что оспариваемыми нормами необоснованно ограничивается право на свободу выражения мнения, поскольку не регламентированы сроки действия подписки о неразглашении данных следствия.

Заявители также указывают, что оспариваемые нормы не отвечают требованиям положений части 2 статьи 23 Конституции, поскольку допускают вынесения следователем предупреждения по всем уголовным делам без указания какой-либо законной цели: защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц.

Также заявители утверждают, что в случае дачи подписки, защитник не сможет в полной мере реализовать свое право собирать доказательства путем получения предметов, документов и иных сведений, опроса лиц с их согласия, истребования справок, характеристик, иных документов от органов государственной власти, местного самоуправления, общественных объединений и организаций, которые обязаны предоставлять запрашиваемые документы или их копии, получения заключений специалистов.

Субъекты обращения приходят к выводу, что указанные выше обстоятельства свидетельствуют о нарушении положения статьи 61 Основного Закона, гарантирующего каждому судебную защиту прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика.

С учетом изложенного Алагушев А.К., Сыдыков Н.К. просят признать части 1, 2 статьи 167 УПК противоречащими Конституции.

Представитель стороны-ответчика Жусубакунов М.У. считает доводы заявителей необоснованными, а их требования не подлежащими удовлетворению по следующим основаниям.

Он отмечает, что обращающаяся сторона не смогла обосновать, каким образом оспариваемые нормы нарушают права и свободы человека и гражданина, признаваемые Конституцией, а лишь перечислила факты нарушений требований норм уголовного процессуального законодательства и Конституции, а также злоупотреблений со стороны правоохранительных органов, выражающихся в предупреждении об уголовной ответственности по делам, где нет процессуальной необходимости отобрания подписки о неразглашении данных досудебного производства.

Представитель стороны-ответчика утверждает, что часть 1 статьи 167 УПК касается как следователя, так и других участников уголовного судопроизводства, то есть неразглашение данных следствия направлено на установление истины по делу. В свою очередь, часть 2 статьи 167 УПК определяет форму исполнения части 1 этой же статьи и указывает на право следователя отбирать подписку с предупреждением об ответственности в соответствии с Уголовным кодексом (далее – УК). Данное действие следователя должно исходить от конкретных обстоятельств расследуемого дела.

Представитель Жогорку Кенеша считает, что засекречиванию подлежат дела, где проходят сведения, касающиеся государственной тайны, частной жизни граждан, несовершеннолетних и других, и которые могут причинить ущерб участникам уголовного судопроизводства.

Жусубакунов М.У. полагает, что имеет место неправильное применение норм УПК со стороны следователей, которые чрезмерно засекречивают данные следствия по делам, где в этом нет необходимости.

Представитель стороны-ответчика, ссылаясь на положение части 2 статьи 23 Конституции, указывает, что любое произвольное и безосновательное ограничение прав участников уголовного процесса со стороны правоохранительных органов должно быть пресечено органами прокуратуры, призванными обеспечивать защиту конституционных прав и свобод человека и гражданина посредством прокурорского надзора.

Он также считает, что рассматриваемый вопрос может быть урегулирован посредством принятия межведомственных приказов об установлении перечня уголовных дел, которые могут быть засекречены. При изучении этого вопроса было выяснено, что до настоящего времени в правоприменительной практике по нему споров не возникало. Исходя из этого, представитель стороны-ответчика при-

ходит к выводу, что указанная проблема возникла не из-за оспариваемых норм УПК, а из-за недостатков следственной практики.

Второй представитель Жогорку Кенеша Ырысбеков Т.Ы. поддержал доводы Жусубакунова М.У.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н. по существу вопроса отмечает, что предусмотренные в разделе VII УПК действия производятся конфиденциально, поскольку существование относительно самостоятельного и обязательного досудебного производства со свойственными только ему задачами и средствами их достижения предопределило в целом негласный характер доследственной проверки и следствия.

Сапиянова М.Н. считает, что в соответствии с частью 5 статьи 10, частями 3, 4 статьи 29 Конституции, законодатель вправе устанавливать нормы императивного характера, как в части 1 статьи 167 УПК.

По мнению представителя Верховного суда закрепление требований в части 2 статьи 167 УПК обусловлено тем, что предание гласности данных следствия может не только привести к нарушению прав и законных интересов граждан, но и воспрепятствовать достижению целей уголовного судопроизводства в целом: осложнить производство по уголовному делу, повлечь утрату собранных по делу доказательств, создать условия для уничтожения доказательств подозреваемым или обвиняемым, позволить им скрыться от следствия и суда. Вместе с тем, Сапиянова М.Н. отмечает, что в указанных нормах не раскрываются, какие именно данные, полученные в ходе следствия, не подлежат разглашению. Законодатель, предоставляя следственным органам право действовать по своему усмотрению, допускает возможность введения несоразмерных ограничений.

На основании изложенного Сапиянова М.Н. полагает, что законодательно должны быть закреплены данные, разглашение которых не может быть ограничено.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Конкубаева У.У. указывает, что согласно статье 36 УПК следователь, как должностное лицо, уполномоченное в пределах своей компетенции самостоятельно осуществлять следствие по уголовному делу, принимать решение о производстве следственных и иных процессуальных действий, обязан обеспечивать при расследовании уголовного дела охрану прав и свобод человека и гражданина, возможность осуществления участниками уголовного судопроизводства своих прав, осуществлять действия и принимать решения, исключающие предпосылки для унижения чести и достоинства участников уголовного судопроизводства, опасность для их жизни и здоровья.

При этом возложение на следователя как обладателя информации, полученной в ходе досудебного производства, обязанности сохранения тайны следствия не исключает необходимости использования им всего комплекса предусмотренных уголовно-процессуальным законом мер по охране прав и свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве и не препятствует сторонам обвинения и защиты в реализации своих прав.

Вместе с тем, по мнению Конкубаевой У.У., в материалах уголовного дела могут содержаться сведения, прямо или косвенно относящиеся к охраняемой законом тайне, такие как персональные данные, налоговая, банковская, коммерческая, медицинская тайна, тайна усыновления и так далее, а потому их огласку следует рассматривать как посягающее на права личности и тем самым представляющее общественную опасность. Необоснованное предание огласке данных следствия может привести к нарушению прав и законных интересов граждан, осложнить производство по уголовному делу.

Представитель Генеральной прокуратуры считает, что статья 167 УПК не содержит положений, препятствующих защитнику в реализации прав, предоставленных ему на стадии следствия, а также ограничивающих его право при окончании этой стадии, в том числе, право знакомиться со всеми материалами уголовного дела.

С учетом изложенного Конкубаева У.У. приходит к выводу, что части 1, 2 статьи 167 УПК не противоречат части 2 статьи 23, части 2 статьи 32, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Представитель Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской Республики Сабыров К.С. придерживается такой же позиции, как представитель стороны – ответчика.

При этом он отмечает, что в соответствии с Законом «Об оперативно-розыскной деятельности», органы дознания для раскрытия преступления проводят негласные оперативно-розыскные мероприятия, методы и результаты которых, составляют государственную тайну. Соответственно, в этих целях необходимо соблюдать тайну следствия путем обеспечения недопустимости разглашения данных следствия.

Как указывает представитель Государственного комитета национальной безопасности, согласно методам прикладной юридической науки – криминалистики, следователь, исходя из совокупности следственных обстоятельств, выбирает следственную тактику для установления события и состава преступления, собирания и оценки доказательств, и привлечения причастных лиц к уголовной ответственности. Поэтому законодатель уполномочил следователя, как

процессуально независимое должностное лицо, по своему усмотрению отбирать подписку о неразглашении данных следствия в целях полного раскрытия преступления. Следовательно, данное действие следователя является его правом, а не императивной нормой.

Кроме того, Сабыров К.С. отмечает, что сторона защиты в своих действиях не ограничена и вправе вносить соответствующие ходатайства о проведении тех или иных следственных действий, а также принимать в них участие.

С учетом изложенного, представитель Государственного комитета национальной безопасности считает доводы Алагушева А.К. и Сыдыкова Н.К. не состоятельными и не подлежащими удовлетворению.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Бегимбаева М.С. отмечает, что тайна следствия имеет две цели: с одной стороны – гарантировать надлежащее проведение следственных действий, направленных на предупреждение нарушений общественного порядка, и установления лиц, совершивших преступления и правонарушения, с другой стороны – защита лиц, заинтересованных в расследовании, гарантирующая право на неприкосновенность частной жизни и презумпцию невиновности.

Кроме того, Бегимбаева М.С. считает, что тайна следствия является частью логики, которая, прежде всего, направлена на защиту всеобщих интересов – доказательств и свидетелей, а также методов расследования, раскрытие которых может помешать следователям сделать определенные выводы.

По мнению представителя Министерства юстиции, государство может быть вынуждено в некоторой степени ограничить права, закрепленные в Конституции, в целях обеспечения других конституционных прав, в связи с чем, ограничение на разглашение данных следствия лицами, которым в силу своего положения они стали известны, считается законодательно оправданной мерой и прямо не противоречит части 2 статьи 23, части 2 статьи 32 Конституции.

Вместе с тем Бегимбаева М.С. утверждает, что с учетом объема прав, гарантированных Конституцией (часть 1 статьи 33, статья 35, части 1, 2 статьи 61), которые также подлежат полноценной реализации и соблюдению, оспариваемая норма части 1 статьи 167 УПК не может иметь абсолютный характер. В этой связи она полагает, что в целях недопущения безосновательного ограничения прав, а также исключения возможности наделения следователя дискреционными полномочиями целесообразно нормативно определить случаи, при

которых данные следствия не подлежат разглашению никаким образом.

Учитывая изложенное, представитель Министерства юстиции считает, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции. При этом отмечает о необходимости проведения дополнительного анализа части 1 статьи 167 УПК с учетом вышеуказанных обстоятельств.

Представитель Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Мусаев Б.М. считает, что общественная опасность несанкционированного предания огласке данных следствия состоит в том, что может существенно повлиять на интересы правосудия, в том числе, на: необходимость установления и розыска лиц, совершивших преступления; предотвращение возможного уничтожения доказательств соучастниками или иными заинтересованными в исходе уголовного дела лицами; исключения возможности обвиняемым скрыться от следствия и суда; сокрытия добытых преступным путем вещественных доказательств; предупреждения своих сообщников или иного способа воспрепятствования установлению истины по делу. Также разглашение данных может создать неверное общественное мнение о лице, обвиняемом в совершении преступления, жертве преступления и негативно сказаться на родных и близких участников уголовного процесса.

Мусаев Б.М. утверждает, что тайна следствия и судопроизводства должна рассматриваться как элемент единой системы информации с ограниченным доступом, обладающая особыми признаками как вид профессиональной тайны.

Исходя из вышеизложенного, представитель Министерства внутренних дел считает оспариваемые нормы не противоречащими Конституции.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу являются части 1, 2 статьи 167 УПК следующего содержания:

«Статья 167. Недопустимость разглашения данных следствия

1. Данные, полученные в ходе следствия по уголовному делу, не подлежат разглашению.

2. Следователь, прокурор предупреждают свидетеля, потерпевшего, адвоката, эксперта, специалиста, переводчика и других лиц, присутствующих при производстве следственных действий, о недопустимости разглашения данных следствия и вправе отобрать у них подписку с предупреждением об ответственности в соответствии с Уголовным кодексом.».

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года №129 был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» от 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Согласно Конституции, в Кыргызской Республике, как в правовом, демократическом государстве права и свободы человека относятся к высшим ценностям, они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (статьи 1, 23 Конституции).

Провозглашая вышеуказанные ценностные ориентиры, Конституция гарантирует каждому право на свободу мысли, выражения своего мнения, свободу слова и печати (части 1 и 2 статьи 32). Данное право является одним из непременных условий свободного развития общества и самореализации каждой личности.

Вышеотмеченные конституционные установления отнесены во всех универсальных международных договорах в сфере прав человека к фундаментальным правам и требуют их обеспечения путем предоставления действенных законодательных механизмов (статья 19 Всеобщей декларации прав человека, статья 19 Международного пакта о гражданских и политических правах).

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 24 июня 2015 года отмечала, что свобода выражения мнения, свобода слова и печати являются необходимыми условиями самовыражения человека, формирования его активной жизненной позиции, осознания им собственной значимости и ценности, удовлетворения потребности быть услышанным и слышать других. Гарантия свободы выражения мнения заключается в защите человека от ограничения возможности мыслить свободно и независимо. Следовательно, мнение не может проявляться свободно, если невозможно его свободно высказать.

Таким образом, правовое содержание права человека свободно выражать своё мнение – это его возможность публично высказывать, предавать гласности, беспрепятственно выражать, распространять любым способом свои мысли, мнения и убеждения.

Вместе с тем, как указывалось в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2014 года, право на свободу выражения своего мнения, свободу слова должно реализовываться ответственно и в той мере, в какой не нарушает права и свободы других лиц, установленных Конституцией и законами. Эта правовая позиция имеет ключевое значение в деле поддержания баланса между такими конституционными ценностями, как права и свободы личности и ее ответственное поведение в обществе.

Следовательно, несмотря на то, что ценность свободы слова и выражения мнения в демократическом обществе заключается в ее реальном проявлении во всех сферах общественной жизни и должно приводить к ее презумпции, тем не менее, данная свобода не может быть абсолютной, поскольку природа социума предполагает соприкосновение различных интересов, которые могут носить как публичный, так и частный характер. Поэтому ограничения рассматриваемой свободы допустимы, однако они должны быть продиктованы необходимостью уважения таких же прав и свобод других людей, соответствовать и быть соразмерными конституционным установлениям, предусмотренным частью 2 статьи 23 Конституции. Это согласуется и с нормами международного права. Так, в пункте 3 статьи 19 Международного пакта о гражданских и политических правах указано, что пользование правом на свободное выражение своего мнения налагает особые обязанности и особую ответственность. Оно может быть сопряжено с некоторыми ограничениями, которые должны быть установлены законом, и являться необходимыми для уважения прав и репутации других лиц, а также охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья и нравственности населения.

3. Обеспечение безопасности каждой личности и общества в целом является стратегической задачей государства, нацеленной на его устойчивое развитие. Реализация указанной задачи требует от государства полной самоотдачи, принятия комплекса всеобъемлющих мер, включая действенные механизмы правового регулирования.

Признавая, что общее благополучие общества напрямую зависит от состояния правопорядка и уровня законности, законодатель ввел институт уголовной ответственности за посягательство на жизнь,

здоровье, имущество, права и свободы человека и гражданина, порядок осуществления экономической деятельности, общественную безопасность и общественный порядок, государственную власть, военную службу и международный правопорядок.

Наряду с обеспечением общественной безопасности этот институт выполняет общую превентивную (предупреждение преступности в целом), и специальную превентивную (воспитательную) функции. Специальная превенция в значительной степени предотвращает совершение конкретными правонарушителями новых преступлений, заставляет их воздержаться в будущем от неправомерного поведения, чтобы избежать повторного наступления для них неблагоприятных последствий. Своевременное и неотвратимое наказание виновных создает у граждан представление о незыблемости существующего правопорядка, укрепляет веру в справедливость и мощь государственной власти, уверенность в том, что их жизнь, здоровье, имущество, права и интересы будут надежно защищены. Это в свою очередь придает борьбе с преступностью необходимую эффективность, способствует повышению правосознания и правовой культуры, ответственности и дисциплинированности граждан, активизации их общественной деятельности, а, в конечном счете, – укреплению законности и правопорядка в стране.

По этой причине одним из ключевых принципов уголовно-процессуального законодательства является неотвратимость ответственности, означающая, что каждое преступление должно быть раскрыто, расследовано, а виновный – подвергнут справедливому правосудию.

В современных условиях динамично изменяющегося общества, расширения и усложнения всех сфер человеческой жизнедеятельности, преступления также приобретают все более изобретательный и изощренный характер. Соответственно, методы следствия не только нуждаются в постоянном совершенствовании и внедрении все новых средств, отвечающих сегодняшним реалиям, но и в специальных защитных мерах, каковым, в том числе, относится закрепленное в статье 167 УПК требование о неразглашении данных следствия.

4. Запрет на разглашение данных следствия имеет целью защиту как важных публичных интересов, так и частных интересов.

К публичным интересам, прежде всего, относятся защита методов расследования (информация о следственных версиях, тактика следственных действий, меры безопасности, применяемые в отношении участников расследования), сведения о результатах отдельных следственных действий, раскрытие которых может негативно

отразиться на итогах расследования преступления, а также защита собранных доказательств по делу, огласка которых может повлечь их утрату, создать условия для их уничтожения подозреваемым или обвиняемым, что позволит им скрыться от следствия и суда, воспрепятствовать следствию иным образом.

К частным интересам относятся защита охраняемых законом тайн, чести, достоинства и деловой репутации подозреваемого, обвиняемого, потерпевшего, свидетелей, а также безопасность других участников уголовного процесса. В материалах уголовного дела как правило содержатся сведения, прямо или косвенно относящиеся к охраняемой законом тайне, такие как персональные данные лица, специфичные для его биологической, экономической, культурной, гражданской или социальной идентичности (биографические и опознавательные данные, личные характеристики, сведения о семейном, финансовом положении, особенностей состояния здоровья и прочее). Их несанкционированное разглашение должно рассматриваться как посягательство на права личности, представляющее серьезную угрозу ее законным интересам.

Обеспечение тайны следствия также означает необходимость соблюдения принципа презумпции невиновности для того, чтобы ни один подозреваемый, обвиняемый не стал заблаговременно жертвой публичного осуждения. Кроме того, оно направлено на предотвращение нарушения права потерпевших, свидетелей на сохранение в тайне обстоятельств преступления, жертвами или свидетелями которого они стали, раскрытие которых может нанести им физический или психологический вред.

Исходя из того, что запрет может быть действенным лишь в случае установления системы ответственности за его нарушения, законодатель предусмотрел в статье 356 УК уголовную ответственность за разглашение данных досудебного производства или закрытого судебного разбирательства лицом, предупрежденным в установленном законом порядке о недопустимости их разглашения и только в случае, если разглашение данных досудебного разбирательства совершено без согласия прокурора или следователя.

Таким образом, запрет на разглашение данных следствия, преследуя важные публичные и частные интересы, соотносится с конституционным установлением о возможности ограничения конституционных прав и свобод в целях защиты общественного порядка, прав и свобод других лиц (часть 2 статьи 23 Конституции).

В то же время запрет на разглашение данных следствия не может являться абсолютным, так как априори не все сведения, находя-

щиеся в распоряжении следствия, в обязательном порядке содержат тайну или же сведения, раскрытие которых может нанести ущерб интересам следствия и участникам уголовного процесса.

5. Предмет тайны следствия предполагает, прежде всего, что информация с точки зрения ее содержания, характеристики и доступности должна быть ограниченной. Однако, содержание каждого дела включает в себя также и иную информацию, которая может использоваться в целях защиты интересов участников уголовного судопроизводства как со стороны обвинения, так и со стороны защиты.

Так, не могут составлять тайну следствия сведения о факте совершения преступления; о возбуждении уголовного дела, о задержании и применении меры пресечения; предъявлении обвинения; об окончании расследования и составлении обвинительного заключения, прекращении дела, либо его приостановлении, о нарушениях прав и свобод, человека и гражданина; о фактах нарушения закона органами государственной власти и их должностными лицами; сведения, распространенные следователем или прокурором в средствах массовой информации; в сети «Интернет» или иным публичным способом; сведения, которые уже были преданы гласности.

Кроме того, в качестве исключения из правила о неразглашении данных следствия могут быть сведения из материалов уголовного дела содержащиеся в ходатайствах, заявлениях, жалобах и иных процессуальных документах, в том числе в заявлениях и других документах, подаваемых в государственные и международные органы по защите прав и свобод человека.

Даже данные о частной жизни участников досудебного производства, ставшие известными в ходе следствия, в том числе и обвиняемого, в исключительных случаях могут быть сообщены третьим лицам или средствам массовой информации, при наличии согласия того лица, которого они касаются, если это отвечает его интересам.

В связи с чем, такие сведения в рамках реализации каждым конституционного права на свободу выражения мнения в системной связи с правом защищать свои права и свободы всеми доступными способами, не запрещенными законом, могут быть использованы в публичном пространстве, в том числе в средствах массовой информации и социальных сетях, и являться одним из инструментов и способов защиты интересов подозреваемого, обвиняемого либо потерпевшего. Данные сведения также могут быть использованы для информирования общественности как мера гражданского контроля над деятельностью правоохранительных органов.

Особо следует отметить, что любые меры, направленные на ограничение разглашения данных следствия, не могут никоим образом ущемлять право участников уголовного судопроизводства требовать от следователя или прокурора конкретизации той информации, которую они не вправе разглашать, с тем, чтобы их огласка не противоречила интересам следствия и не нарушала их права и законные интересы.

Таким образом, регламентация вопросов, связанных с неразглашением сведений, составляющих тайну следствия, должна происходить с учетом содержательной части этих сведений, их соотношения с интересами следствия и (или) правами и законными интересами участников уголовного судопроизводства, допустимости их разглашения на основе строго очерченных законодательных критериев для того, чтобы обеспечить баланс конституционно защищаемых ценностей, публичных и частных интересов, прав и свобод человека и гражданина, соблюдение которых требуют принципы справедливости, равенства и соразмерности.

Кроме того, исходя из необходимости строгого соблюдения принципа правовой определенности при нормативной регламентации вопросов уголовного судопроизводства и недопущения возможности неограниченного усмотрения для правомочных процессуальных лиц, подлежат более четкому нормативному урегулированию такие аспекты оспариваемых норм, как основания для признания данных следствия не подлежащими разглашению, а также допустимый период их действия.

В этой связи законодателю в статье 167 УПК следует, наряду с разрешением вышеобозначенных проблем правового регулирования, определить перечень сведений, которые могут быть преданы гласности с разрешения следователя или прокурора, если разглашение не противоречит интересам следствия и не связано с нарушением прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства, а также сведений, на которые не распространяется запрет на предание гласности данных следствия, и сведений, которые не могут быть признаны разглашением данных следствия.

6. Принимая во внимание, что в соответствии с уголовно-процессуальным законодательством любое действие (бездействие) и решение органа дознания, следователя, руководителя следственного подразделения, прокурора могут быть обжалованы в суде участниками уголовного судопроизводства, а также иными лицами, если проводимое процессуальное действие (бездействие) или решение затрагивает их интересы (статьи 125, 130 УПК), с учетом выводов

Конституционного суда по рассматриваемому вопросу, изложенным в пунктах 3-5 настоящего Решения, Конституционный суд считает, что правоприменение оспариваемой нормы не создает юридических предпосылок для нарушения права на судебную защиту прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права. Конституционный суд также не усматривает нарушения конституционного права защищать свои права и свободы, а также обеспечивать восстановление нарушенных прав всеми доступными способами, не запрещенными законом (части 1, 2 статьи 61).

На основании изложенного и руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать части 1, 2 статьи 167 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащими части 2 статьи 23, части 2 статьи 32 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в которой не отвечают принципу правовой определенности и не содержат перечня сведений, которые могут быть преданы гласности, если их разглашение не противоречит интересам следствия и не нарушает прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать изменения в законодательство, вытекающие из пункта 5 мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

15 июня
2022 года
город Бишкек

№ 04-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Омуркул уулу Улана, Турганбаева Мурата Жумабаевича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Оморкановой Г.А., с участием:

обращающейся стороны – Омуркул уулу Улана, Турганбаева Мурата Жумабаевича;

стороны-ответчика – Орозобек уулу Максата, Токтогазиева Кадыра Талиповича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Конкубаевой Умуткан Ургазиевны, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Сабырова Кубанычбека Сабыровича, Суваналиева З.О., представителей Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской Республики по доверенности, Мусаева Байтика Мусаевича, представителя Министерства внутренних дел Кыргызской Республики по доверенности, Бегимбаевой Махабат Сагынбековны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Омуркул уулу У., Турганбаева М.Ж.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

15 июня
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 04-Р

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 22 февраля 2022 года поступило ходатайство Омуркул уулу У., Турганбаева М.Ж. о проверке соответствия части 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) части 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 16 марта 2022 года обращение Омуркул уулу У., Турганбаева М.Ж. принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

Согласно статье 121 УПК при наложении ареста на имущество лицо, в производстве которого находится уголовное дело, с согласия прокурора выносит постановление о возбуждении перед следственным судьей ходатайства о наложении ареста на имущество подозреваемого, обвиняемого, лица, ответственного за возмещение материального ущерба и (или) морального вреда.

Также потерпевший имеет право самостоятельно подать ходатайство следственному судье о наложении ареста на имущество. Так, заявители считают, что арест на стадии досудебного производства накладывается по ходатайству следователя, прокурора, потерпевшего следственным судьей. Если вопрос о наложении ареста на имущество обвиняемого возникает в суде, то решение об этом принимают судья, суд по ходатайству стороны. То есть арест на имущество в уголовном судопроизводстве накладывается следственным судьей или судьей, судом с вынесением судебного акта в судебном заседании.

Заявители полагают, что Конституцией и законами судьям придан высокий статус, они наделены полномочиями осуществлять правосудие и исполнять свои обязанности на должном профессиональном уровне, придерживаясь высоких стандартов этического поведения. Так, потерпевший в судебном заседании имеет право озвучить свои доводы и обратить внимание суда на существенные обстоятельства дела и значимые факты, которым следователь и прокурор не дали должной юридической оценки.

По мнению субъектов обращения, вопрос отмены ареста на имущество в УПК четко не регламентирован, на досудебной стадии этот вопрос регулируется оспариваемой нормой, где такое право дается в том числе и следователю. Однако в статье 37 УПК где указаны пол-

номочия следователя, полномочий по отмене наложенного ареста на имущество у него не имеется.

На основании вышеизложенного Омуркул уулу У. и Турганбаева М.Ж. считают, что оспариваемая норма нарушает нормы части 5 статьи 23 и части 1 статьи 61 Конституции.

Также, в качестве обоснования своей позиции заявители приводят нормы Всеобщей декларации прав человека, Международного пакта о гражданских и политических правах предусматривающие право на судебную защиту.

По мнению заявителей, оспариваемая норма дает следователю право отмены законной силы судебного акта, тем самым нарушая требования части 4 статьи 100 Конституции. Данная норма Конституции предполагает отмену, изменение или приостановление судебного акта только судом. Однако в соответствии с оспариваемой нормой следователь может отменить арест на имущество своим постановлением, решая вопрос единолично. Этим самым нарушается право потерпевших, в чьих законных интересах судом был наложен арест.

Заявители предполагают, что согласно Конституции, арест наложенный следственным судьей на досудебной стадии должен отменятся только следственным судьей по ходатайству следователя, обвиняемого, потерпевшего, а также иных лиц.

Субъекты обращения отмечают, что согласно статье 94 Конституции, правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства. Судебная система Кыргызской Республики состоит из Конституционного суда, Верховного суда и местных судов. Таким образом, закреплены органы судебной власти и формы правосудия, право и процедура обжалования судебных актов и их отмены.

В качестве примера, заявители указывают, что в гражданском судопроизводстве в обеспечительных мерах по заявлению лиц, участвующих в деле суд может наложить арест на имущество. Арест может быть отменен тем же судом по заявлению лиц, участвующих в деле.

С учетом вышеизложенного, заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Представитель стороны-ответчика Орозобек уулу М. не согласился с доводами обращающейся стороны и считает, что оспарива-

емая норма не противоречит нормам Конституции по следующим основаниям.

Ограничения, предусмотренные в оспариваемой норме, имеют своей целью защиту прав и свобод, законных интересов других лиц, которые отвечают требованиям справедливости, разумности и соразмерности, заложенных в части 2 статьи 23 Конституции. При этом эти ограничения прав носят временный характер, продолжительность которого ограничивается принятием процессуального решения по завершению уголовного производства.

Наложение ареста связано исключительно с расследуемым уголовным делом, которое прекращается впоследствии по указанным в части 1 статьи 27 УПК основаниям. С прекращением уголовного производства утрачиваются основания для сохранения, а также теряется уголовно-процессуальный характер принятых мер по возмещению ущерба, поскольку отмена ареста при прекращении уголовного дела не связана с оценкой правомерности применения такой меры, так как отмена этих мер является безусловным требованием закона. Законодателем в целях восстановления и защиты прав других участников уголовного судопроизводства, в отношении имущества, которых приняты меры по обеспечению возмещения ущерба, представлено право следователю, в производстве которого находится дело, при наличии оснований для прекращения уголовного преследования принять меры по отмене принятых мер по обеспечению возмещения ущерба.

Представитель стороны ответчика отмечает, что постановление следователя или другого органа может быть обжаловано в соответствии с требованиями статьи 125 УПК, что обеспечивает возможность реализации законом гарантированного права на судебную защиту.

Основываясь на изложенном, просит ходатайство обращающейся стороны оставить без удовлетворения.

Другой представитель стороны-ответчика Токтогазиев К.Т. поддержал доводы Орозобек уулу М.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н. также не согласилась с доводами обращающейся стороны, и считает их необоснованными по следующим основаниям.

Исходя из фундаментальных принципов верховенства права и юридического равенства вмешательство государства в отношения собственности не должно быть произвольным и нарушать равновесие между требованиями интересов общества и необходимыми ус-

ловиями защиты основных прав, что предполагает разумную соразмерность между используемыми средствами и преследуемой целью, с тем чтобы обеспечивался баланс конституционно защищаемых ценностей и лицо не подвергалось чрезмерному обременению.

Ограничения права собственности могут вводиться законом, только если они необходимы для защиты других конституционно значимых ценностей, в том числе, прав и законных интересов других лиц, а также отвечают требованиям справедливости, разумности и соразмерности, носят общий и абстрактный характер, не имеют обратной силы и не затрагивают само существо данных конституционных прав.

При этом, как отмечает Сапиянова М.Н., арест имущества носит временный характер, его продолжительность ограничивается принятием процессуального решения, которым завершается уголовное производство. В связи с чем, в части 13 статьи 121 УПК законодатель устанавливает, что наложение ареста на имущество отменяется на любой стадии уголовного судопроизводства на основании постановления лица или органа, в производстве которых находится дело, когда в применении этой меры отпадает необходимость.

Как следует из частей 1 и 2 статьи 258 УПК, уголовное дело прекращается по постановлению следователя, в котором приводятся сведения о личности подозреваемого, обвиняемого, излагаются обстоятельства дела и основания его прекращения, а также указывается решение о вещественных доказательствах, об отмене меры пресечения, а равно мер обеспечения возмещения материального ущерба и (или) морального вреда и конфискации имущества.

По мнению представителя Верховного суда, с момента закрытия уголовного производства утрачивается легитимная цель ареста, оправдывающая вмешательство в право лица на владение, распоряжение и пользование своим имуществом. С этого момента такое вмешательство становится своевольным, и заинтересованная сторона вправе рассчитывать на его прекращение.

При прекращении уголовного дела арест имущества становится публичным обременением права собственности, основания для дальнейшего существования которого отпали. Причем теряется возможность применения специфического порядка отмены такого обременения, обусловленного уголовными процессуальными отношениями. Таким образом, любые публично-правовые процедуры, которые по тем или иным причинам не завершены до закрытия уго-

ловного производства (уголовного дела), с момента такого закрытия теряют уголовный процессуальный характер.

В то же время, как отмечает Сапиянова М.Н., отмена ареста имущества, наложенного по уголовному делу, после закрытия дела не связана с оценкой правомерности применения органом досудебного следствия такой меры, а необходимость принятия соответствующего решения является бесспорной и безальтернативной в связи с прекращением уголовных процессуальных правоотношений.

При этом, согласно статье 125 УПК, действия (бездействие) и решения органа дознания, следователя, руководителя следственного подразделения, прокурора могут быть обжалованы в установленном УПК порядке участниками уголовного судопроизводства, а также иными лицами, если проводимые процессуальные действия (бездействие) или решения затрагивают их интересы. Следовательно, постановление следователя или прокурора о снятии ареста на имущество может быть обжаловано в судебном порядке, что является гарантией судебной защиты прав и свобод, в том числе права на обжалование.

На основании вышеизложенного, представитель Верховного суда считает, что часть 13 статьи 121 УПК не противоречит части 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Конкубаева У.У. считает доводы обращающейся стороны необоснованными по следующим основаниям.

Как она отмечает, одной из наиболее негативных форм проявления противоправных деяний являются преступления, сопряженные с нанесением материального ущерба и морального вреда. В этой связи, законодатель вполне логично и справедливо относит к задачам уголовного судопроизводства не только защиту личности, общества и государства от преступлений, быстрое и полное их расследование, но и обеспечение возмещения материального ущерба и морального вреда.

В качестве правового механизма реализации обозначенных задач органы следствия в установленном законом порядке применяют меры уголовно-процессуального принуждения, в числе которых особое место занимает такой ее вид, как наложение ареста на имущество. Оно предполагает наложение ареста на имущество подозреваемого, обвиняемого, лица, ответственного за возмещение материального ущерба и морального вреда, или других лиц, если у следователя, прокурора, осуществляющего расследование уголовно-

го дела, есть достаточные основания полагать, что оно получено в результате преступных действий подозреваемого, обвиняемого.

Наложение на период следствия и судебного разбирательства ареста на имущество для обеспечения исполнения приговора в части возмещения материального ущерба и (или) морального вреда, других имущественных взысканий или возможной конфискации имущества, осуществляется по судебному решению. Соответственно, в силу части 13 статьи 121 УПК наложенный арест отменяется по постановлению, определению лица или органа, в производстве которого находится уголовное дело и в чьи полномочия входит установление и оценка фактических обстоятельств дела, исходя из которых снимаются ранее наложенные аресты на имущество. При этом, в случае спора не исключается возможность проверки действий (бездействия) лица или органа, уполномоченных отменять наложенный арест на имущество, вышестоящим органом или судом в соответствии со статьями 125, 129, 130 УПК.

На основании вышеизложенного, Конкубаева У.У. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Государственного комитета национальной безопасности Кыргызской Республики Сабыров К.С. также считает, что оспариваемая норма не противоречит положениям Конституции и приводит следующую позицию.

Уголовно-процессуальная мера в виде наложения ареста на имущество имеет принудительный характер и вторгается помимо воли собственника в его правомочия по владению, пользованию и распоряжению имуществом, а потому должна применяться только судом на основании ходатайства следователя, поданного с согласия прокурора, с предоставлением в суд копий материалов дела, подтверждающих обоснованность применения данной меры принуждения, а также сведений с краткой фабулой преступления, квалификации, данных о подозреваемом, обвиняемом или лице, несущем ответственность за вред, причиненный преступлением, характере и размере материального ущерба и (или) морального вреда, причиненного преступлением, стоимости имущества, на которое предлагается наложить арест, его месте нахождения и выводах о необходимости наложения ареста на имущество.

В этой связи в целях защиты прав собственника имущества, предусмотренного статьей 15 Конституции, а также соблюдения принципа справедливости, в случае применения данной меры принуждения, частью 13 статьи 121 УПК лицу или органу, в производ-

стве которых находится дело, законодателем предоставлено право отменить наложение ареста на имущество, когда в применении этой меры отпадает необходимость.

Сабыров К.С. отмечает, что по этой же логике законодателем в части 2 статьи 258 УПК предусмотрена императивная норма об отмене меры обеспечения возмещения материального ущерба и (или) морального вреда и конфискации имущества при принятии решения о прекращении уголовного дела, путем указания о данном решении в постановлении о прекращении уголовного дела.

Тем самым, по мнению представителя Государственного комитета национальной безопасности, часть 13 статьи 121, часть 2 статьи 258 УПК направлены не на ограничение конституционных прав граждан, требующих разрешения в судебном порядке, а на незамедлительное восстановление временно ограниченных конституционных прав собственника имущества на владение, пользование и распоряжения им в случае установления лицом или органом, в производстве которых находится дело, обстоятельств, указывающих на отсутствие оснований для применения данной меры принуждения.

На основании изложенного, Сабыров К.С. выражает позицию о необоснованности ходатайства обращающейся стороны.

Второй представитель Государственного комитета национальной безопасности Суваналиев З.О. поддержал доводы Сабырова К.С.

Представитель Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Мусаев Б.М. считает, что оспариваемая норма не противоречит положениям Конституции по следующим основаниям.

Согласно статье 258 УПК, уголовное дело прекращается по постановлению следователя, в котором приводятся сведения о личности подозреваемого, обвиняемого, излагаются обстоятельства дела и основания его прекращения. В постановлении указывается решение о вещественных доказательствах в соответствии с правилами статьи 86 УПК, об отмене меры пресечения, а равно мер обеспечения возмещения материального ущерба и (или) морального вреда и конфискации имущества. Копию постановления о прекращении дела следователь направляет прокурору, одновременно извещает лицо, в отношении которого дело прекращается, потерпевшего, лицо и (или) организацию, по заявлению которых было начато следствие, с указанием оснований прекращения и разъясняет им право обжалования. По просьбе потерпевшего, лица и (или) организации или их представителей, по заявлению которых было начато досудебное производство, следователь, прокурор знакомят их с материалами

прекращенного дела. После прекращения уголовного дела следователь в течение 5 суток направляет дело прокурору для проверки законности принятого решения. В течение 10 суток с момента получения уголовного дела прокурор выносит заключение о признании законным и обоснованным решения о его прекращении либо выносит постановление об отмене постановления о прекращении уголовного дела с указанием обоснования принятого им решения.

На основании изложенного, Мусаев Б.М. просит оставить ходатайство заявителей без удовлетворения.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Бегимбаева М.С. также не согласилась с доводами заявителя и выразила следующее мнение.

В соответствии со статьей 117 УПК наложение ареста на имущество является одним из видов меры обеспечения уголовного судопроизводства, применяемый к подозреваемому, обвиняемому, в целях обеспечения порядка ведения уголовного судопроизводства, надлежащего исполнения приговора, органом, ведущим уголовное судопроизводство. В этом смысле мера обеспечения уголовного судопроизводства – наложение ареста на имущество, считается законодательно оправданной мерой, и прямо не противоречит Конституции.

Статьей 121 УПК определены положения о наложении ареста на имущество, согласно которым установлено, что следователь, прокурор принимают меры по наложению ареста на имущество. Потерпевший имеет право подать ходатайство следственному судье об аресте имущества.

При наложении ареста на имущество лицо, в производстве которого находится уголовное дело, с согласия прокурора выносит постановление о возбуждении перед следственным судьей ходатайства о наложении ареста на имущество подозреваемого, обвиняемого, лица, ответственного за возмещение материального ущерба и (или) морального вреда. К постановлению прилагаются заверенные копии материалов дела, подтверждающие обоснованность ходатайства.

Бегимбаева М.С. отмечает, что порядок рассмотрения ходатайства о наложении ареста на имущество определен в статье 268 УПК. Тем самым, законодатель определил пошаговые действия соответствующих субъектов по решению вопроса о наложении ареста на имущество.

Так, согласно обозначенному порядку, постановление лица, осуществляющего расследование, о возбуждении ходатайства о нало-

жении ареста на имущество подлежит рассмотрению следственным судьей в судебном заседании с участием прокурора по месту проведения досудебного производства в течение 24 часов с момента поступления материалов в суд. Рассмотрев ходатайство о наложении ареста на имущество, следственный судья выносит постановление об удовлетворении либо отказе в наложении ареста на имущество.

Как указывает представитель Министерства юстиции, согласно части 5 статьи 264 УПК, постановление следственного судьи вступает в законную силу немедленно и подлежит обязательному исполнению. В случаях, предусмотренных УПК, постановление следственного судьи может быть обжаловано в апелляционном и кассационном порядке и не приостанавливает его исполнение.

Из указанного следует, что наложение и снятие ареста на имущество осуществляется судьей на основании ходатайства следователя, прокурора, в том числе и потерпевшего.

Представитель отмечает, что упомянутый в ходатайстве заявителей случай об отмене следователем наложенного судом ареста на имущество, со ссылкой на часть 13 статьи 121 УПК нужно расценивать как неправомерное процессуальное действие следователя. Так как, полномочие по отмене наложенного ареста на имущество не входит в круг полномочий следователя, установленный в статье 37 УПК.

На основании изложенного, Бегимбаева М.С. считает, что оспариваемая норма УПК не противоречит нормам Конституции.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц и исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение части 13 статьи 121 УПК, изложенное в следующей редакции:

«Статья 121. Наложение ареста на имущество

13. Наложение ареста на имущество отменяется на любой стадии уголовного судопроизводства на основании постановления лица или

органа, в производстве которых находится дело, когда в применении этой меры отпадает необходимость.».

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года № 129 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В соответствии с Конституцией, каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 61).

Из рассматриваемой конституционной нормы, которая корреспондируется с положениями международно-правовых актов, в частности, статьями 8, 10 Всеобщей декларации прав человека, а также статьями 2 (пункт 2 и подпункт «а» пункта 3), 14 (пункт 1) Международного пакта о гражданских и политических правах, следует, что государство обязано обеспечить осуществление права на судебную защиту, которая должна быть справедливой, компетентной, полной и эффективной.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики неоднократно выражала свою правовую позицию по вопросам реализации права на судебную защиту (Решения от 9 декабря 2015 года, от 1 ноября 2018 года, от 24 января 2018 года, от 16 января 2019 года, от 16 сентября 2020 года), согласно которой право на судебную защиту является важнейшей конституционной гарантией всех других прав и свобод, обеспечение которой обусловлено особым местом судебной власти в системе разделения властей и только ее исключительной компетенцией – осуществлять правосудие.

Кыргызская Республика как правовое государство обязана обеспечивать эффективную защиту прав и свобод человека и гражданина посредством правосудия, отвечающего требованиям справедливости, на основе законодательно закрепленных критериев, которые предопределяют, в каком суде и в каком порядке должны рассматриваться дела, что позволяет суду и другим участникам судебного процесса быть уверенными в справедливости и законности осуществляемых ими действий.

Правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом (часть 1 статьи 94 Конституции). Это означает, что отправление

правосудия является исключительной компетенцией судебной власти. В силу своего высокого предназначения суд является носителем особой власти и наделен такими властно-распорядительными полномочиями, которыми не обладает ни один орган государственной власти и местного самоуправления. Действуя от имени государства и представляя его лицо, суд обладает возможностью подчинять своей воле и принуждать к совершению определенных действий или придерживаться соответствующего поведения. Вступившие в законную силу судебные решения, а также законные распоряжения, требования, поручения являются общеобязательными для всех без исключения органов государственной власти, органов местного самоуправления, общественных объединений, должностных лиц, других юридических и физических лиц и подлежат неукоснительному исполнению. Неисполнение судебного решения влечет за собой для нарушителей различные виды ответственности.

Таким образом, среди функций институтов государства осуществление правосудия занимает центральное место, и именно, благодаря ей природа государственной власти приобретает правовой и предсказуемый характер.

3. Одной из наиболее негативных форм проявления противоправных деяний являются преступления, сопряженные с нанесением материального ущерба и морального вреда.

В этой связи, законодатель вполне логично и справедливо относит к задачам уголовного судопроизводства не только защиту личности, общества и государства от преступлений, быстрое и полное их расследование, но и обеспечение возмещения материального ущерба и морального вреда (статья 6 УПК).

Подобный подход законодателя обусловлен необходимостью обеспечения конституционной гарантии о судебной защите прав и законных интересов потерпевших от преступлений, предполагающей обязательное возмещение причиненного материального ущерба.

В связи с чем, по каждому делу о преступлении, причинившем материальный ущерб, суд при постановлении приговора должен разрешить гражданский иск, а если иск не предъявлен – обсудить вопрос о принятии решения о возмещении ущерба по собственной инициативе.

В качестве правового механизма реализации обозначенных задач органы досудебного производства в установленном законом порядке применяют меры уголовно-процессуального принуждения, в числе которых особое место занимает такой ее вид, как наложение ареста

на имущество. Она предполагает наложение ареста на имущество подозреваемого, обвиняемого, лица, ответственного за возмещение материального ущерба и морального вреда, или других лиц, если у органа, осуществляющего досудебное производство, есть достаточные основания полагать, что оно получено в результате преступных действий подозреваемого, обвиняемого либо использовалось или предназначалось для использования в качестве орудия или средства преступления.

Наложение ареста на имущество служит, прежде всего, защите прав и законных интересов лиц и организаций, потерпевших от преступлений и обеспечивает возмещение вреда, причиненного преступлением. Однако оно применяется не только для обеспечения этого предписания, но и в более широких пределах, в которых находят отражение и другие публично правовые интересы, связанные с исполнением приговора, обеспечением возможной конфискации имущества, имущественных взысканий в виде процессуальных издержек или штрафа в качестве меры уголовного наказания, а также меры по сохранности имущества, относящегося к вещественным доказательствам по уголовному делу.

При этом, отмена ареста на имущество производится при прекращении уголовного дела или уголовного преследования конкретного лица; постановлении оправдательного приговора; отказе истца от гражданского иска; добровольном возмещении ущерба; отказе судом в удовлетворении гражданского иска; оставлении иска без рассмотрения; недоказанности того, что имущество нажито преступным путем; доказанности, что имущество принадлежит не гражданскому ответчику.

В то же время, отмена соответствующих ограничительных мер выступает не менее важной составляющей этой меры принуждения чем ее наложение, поскольку необоснованная отмена ареста на имущество несет в себе угрозу нарушения имущественных прав потерпевших от преступления, невозможности компенсации морального вреда, возмещения судебных издержек, взыскания штрафов и конфискации имущества в силу возможного сокрытия или утраты имущества, ранее находившегося под арестом.

В связи с чем, в данном аспекте важное значение приобретает вопрос эффективного функционирования судебного контроля над реализацией правовых норм, регламентирующих отмену ареста на имущество.

4. Всеобщая декларация прав человека ООН от 10 декабря 1948 года провозгласила основные права и свободы человека, к реализа-

ции которых должны стремиться все народы и государства, в том числе при осуществлении уголовного судопроизводства.

С приобретением независимости в Кыргызской Республике коренным образом изменилась не только модель социально-экономического развития, формы государственного устройства. Но и возникла принципиально новая иерархия социальных ценностей Права и свободы человека приобрели приоритное значение. Как правовое государство, Кыргызская Республика проявляет все большее стремление к соблюдению и защите прав и свобод человека, обеспечению его свободного развития.

Реализация функций уголовного преследования, раскрытия преступления и изобличения виновного нередко сопряжено с ограничением прав и свобод человека и гражданина, предусмотренных Конституцией. При этом правонарушения и ошибки, допускаемые дознавателем, органом дознания, следователем, прокурором наиболее существенным образом затрагивают права и интересы физических и юридических лиц, в том или ином качестве вовлеченных в сферу уголовного судопроизводства. Поэтому судебный контроль за процессуальной деятельностью органов, осуществляющих досудебное производство, выступает в качестве важнейшего средства обеспечения законности на данном этапе уголовного судопроизводства.

В связи с этим, гарантированное Конституцией право на судебную защиту на этапе досудебного производства реализовано путём закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве института следственного судьи, осуществляющего судебный контроль (часть 8 статьи 29 УПК).

Следственный судья – это судья, применяющий меры, ограничивающие права и свободы обвиняемого, осуществляющий судебный контроль за законностью действий (бездействия) и решений должностного лица органа дознания, следователя, руководителя следственной группы, прокурора (пункт 58 статьи 5, часть 2 статьи 31 УПК).

Функционирование указанного института является важной гарантией реализации права каждого на судебную защиту от незаконных действий и произвола со стороны правоохранительных органов. В то же время, следственный судья не разрешает вопрос о виновности или невиновности обвиняемого. Соответственно, осуществляемый им судебный контроль является самостоятельной функцией судебной власти, направленной, прежде всего, на незамедлительное восстановление нарушенных прав и законных интересов личности на стадии досудебного производства.

Нейтральный статус суда позволяет ему быть не связанным с доводами и соображениями стороны обвинения и стороны защиты, реализуя конституционный принцип состязательности и равноправия сторон, и беспристрастно оценить необходимость проведения органом уголовного преследования процессуальных действий.

Деятельность суда по осуществлению судебного контроля, так или иначе, связана с разрешением правового спора (конфликта) сторон, который существует в явной или скрытой форме, ввиду объективного различия их интересов в процессе. Более того, именно конфликт интересов вызывает к жизни саму необходимость судебной проверки, требуя своего разрешения. Судебный контроль в досудебном производстве предусматривает следующие формы: принятие судом решений таких мер пресечения, как домашний арест и заключение под стражу, наложение ареста на имущество, о производстве следственных действий, ограничивающих конституционные права личности на тайну переписки, почтовых, телеграфных и иных сообщений, а также неприкосновенность жилища и другие. Такой судебный контроль не является рассмотрением дел по существу, ибо он направлен не на решение вопроса об уголовной ответственности, а на создание условий для подготовки дела к судебному разбирательству и на защиту в уголовном процессе прав и интересов его участников.

5. Законодатель, в целях оперативного восстановления временно ограниченных конституционных прав собственника арестованного имущества на владение, пользование и распоряжения им предоставил лицу или органу, в производстве которых находится дело, право отмены ареста на имущество, когда в применении этой меры отпадает необходимость (часть 13 статьи 121 УПК).

В частности, в случае прекращения уголовного дела, частью 2 статьи 258 УПК предусмотрена норма императивного характера об отмене меры обеспечения возмещения материального ущерба и (или) морального вреда и конфискации имущества при принятии следователем решения о прекращении уголовного дела, о чем указывается в постановлении о прекращении уголовного дела. После прекращения уголовного дела следователь в течение 5 суток направляет дело прокурору для проверки законности принятого им решения.

В свою очередь прокурор в течение 10 суток с момента получения уголовного дела выносит заключение о признании законным и обоснованным решения о его прекращении либо выносит поста-

новление об отмене постановления о прекращении уголовного дела с указанием обоснования принятого им решения.

Так, в соответствии с частью 1 статьи 260 УПК, при отмене постановления следователя о прекращении уголовного дела производство по прекращенному делу возобновляется.

Вместе с тем, несмотря на возможность судебного контроля над действиями по отмене ареста на имущество, наложенного судом, предусмотренного частью 1 статью 130 УПК, усматривается возможность посягательства на власть, которым обладает только суд, что является совершено недопустимым с точки зрения конституционных принципов о порядке построения в Кыргызской Республике системы органов государственной власти и конституционно-правового статуса судебной ветви власти.

В силу части 4 статьи 100 Конституции «Отмена, изменение или приостановление судебного решения осуществляются судом в установленном законом порядке». Из этого следует, что никакой иной орган не может принимать на себя функцию суда, ни одно решение суда, вне зависимости от его содержания, не может быть отменено, изменено или приостановлено, включая разрешение вопросов отмены ареста на имущество, другим органом или должностным лицом, нежели чем суд.

Кроме того, существующее правовое регулирование подвергает серьезному риску вопрос обеспечения возмещения материального ущерба и (или) морального вреда, причиненного потерпевшему, возмещения судебных издержек, взыскания штрафов и возможной конфискации имущества. Так, в период прекращения уголовного дела следователем и констатацией прокурором незаконности и необоснованности такого решения возникает риск возможного отчуждения, уничтожения или сокрытия ранее арестованного имущества, за счет которого предполагалось разрешить вышеуказанные задачи уголовного судопроизводства. Применение такого порядка как «автоматическое» снятие ареста с имущества в случае прекращения уголовного дела ведет к утрате эффективности указанной меры уголовно-процессуального принуждения, что может повлечь невозможность полноценного исполнения приговора суда и, тем самым, умалению прав потерпевшего и других участников уголовного процесса.

С учетом изложенного, исходя из целей отнесения к ведению суда вопроса наложения ареста на имущество подозреваемого, обвиняемого, лица, ответственного за последствия совершенного им преступления, отмена ареста на имущество только судом, которым

этот арест был наложен, будет отвечать конституционному установлению о месте и статусе судебной ветви власти в системе органов государственной власти, а также принципу недопустимости отмены, изменения или приостановления судебного акта иными органами власти. В этой связи законодателю необходимо внести соответствующие поправки в действующее правовое регулирование, затрагивающее порядок отмены ареста на имущество.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать часть 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

3. До приведения части 13 статьи 121 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в соответствии с настоящим Решением установить, что арест на имущество может быть отменен на любой стадии досудебного производства постановлением суда, наложившим арест на имущество, по обращению заинтересованных лиц.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

29 июня
2022 года
город Бишкек

№ 05-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики в связи с запросом судей Джалал-Абадского городского суда Калмамат уулу Алтынбека и Апысовой Аиды Айдаралиевны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А.,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 38, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел по письменной процедуре дело о проверке конституционности частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явился запрос судей Джалал-Абадского городского суда Калмамат уулу Алтынбека и Апысовой Аиды Айдаралиевны.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики части 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Жумабаева Л.П., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 1 апреля 2022 года поступил запрос судей Джалал-Абадского городского суда Калмамат уулу А. и Апысовой А.А. о проверке соответствия частей 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики (далее – Налоговый кодекс) частям 3, 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 31 Конституции Кыргызской Республики.

В силу требований оспариваемых норм Государственной налоговой службой по городу Джалал-Абад в Джалал-Абадский городской суд было подано 25 заявлений об ограничении выезда физических лиц и руководителей организаций за пределы страны.

29 июня
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 05-Р

В соответствии с частью 1 статьи 142 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – ГПК) по заявлению лиц, участвующих в деле, суд может принять меры к обеспечению иска. Обеспечение иска допускается только после принятия его судом к производству на любой стадии рассмотрения дела, если непринятие таких мер может затруднить или сделать невозможным исполнение решения суда.

При этом, по мнению субъектов обращения, статья 144 ГПК не предусматривает ограничение выезда ответчика в качестве меры по обеспечению иска, но в то же время устанавливает, что в необходимых случаях суд (судья) может принять иные меры по обеспечению иска, которые отвечают целям, указанным в статье 142 обозначенного Кодекса.

В связи с этим судьи Джалал-Абадского городского суда задаются вопросом – вправе ли суды, основываясь на части 2 статьи 142 ГПК, выносить судебные акты об ограничении выезда граждан, тогда как решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 30 мая 2018 года, пункт 8 части 1 статьи 46 Закона Кыргызской Республики «О внешней миграции», предусматривавший, что если в отношении заявителя предъявлен гражданский иск в суд, то ему может быть временно отказано в выезде из страны до окончания производства по делу, был признан неконституционным.

С учётом изложенного, судьи Джалал-Абадского городского суда Калмамат уулу А. и Апысова А.А. просят проверить оспариваемые нормы на предмет соответствия Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 апреля 2022 года запрос указанных судей был принят к производству.

В соответствии с пунктом 3 части 2 статьи 38 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» рассмотрение дела по запросу судьи (судей) осуществляется по письменной процедуре. В силу части 3 статьи 34 вышеназванного конституционного Закона судья (судьи), запрос которого принят к производству Конституционного суда, стороной не признается, на заседание не вызывается.

Определениями судьи-докладчика от 30 апреля 2022 года стороной-ответчиком по рассматриваемому делу был признан Жогорку Кенеш Кыргызской Республики, а третьими лицами – Верховный суд Кыргызской Республики (далее – Верховный суд) и Государственная

налоговая служба при Правительстве Кыргызской Республики (далее – Государственная налоговая служба).

В представленном возражении стороны-ответчика было отмечено, что одним из механизмов, направленным на улучшение администрирования налогов в стране, является установленное статьёй 87 Налогового кодекса ограничение выезда физического лица или руководителя организации, которые имеют налоговую задолженность, признанную налогоплательщиком, в размере, превышающем 1000 расчётных показателей. Этот механизм устанавливает ограничение выезда лица за пределы территории страны, но никак не ограничивает его права на свободу передвижения, выбора места пребывания и жительства в пределах территории Кыргызской Республики.

В соответствии с частью 2 статьи 23 Конституции в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами. При этом реализация указанных целей в полной мере зависит от экономического благосостояния страны и не может быть достигнута без надлежащего финансирования.

Основу государственного бюджета Кыргызской Республики составляют налоги, важность которых установлена статьёй 50 Конституции в виде обязанности каждого платить налоги и сборы в случаях и порядке, предусмотренных законом.

В возражении также обозначено, что Концепцией национальной безопасности Кыргызской Республики, утверждённой Указом Президента от 20 декабря 2021 года УП №570, обязательность уплаты налогов и сборов установлена в качестве одного из приоритетных принципов обеспечения национальной безопасности.

В соответствии с положениями статьи 19 Конституции государство заботится о благосостоянии народа и его социальной защите. При этом блага, предоставляемые государством гражданам, в полной мере покрываются за счёт средств государственного бюджета. Следовательно, неуплата налогов со стороны одного налогоплательщика может нарушить права других лиц, нуждающихся в получении социальной помощи, что, в конечном счёте, отрицательно скажется на благосостоянии всего общества.

Согласно позиции, представленной Верховным судом, не усматривается несоответствие оспариваемых норм частям 3, 4 и 5 статьи 23, частям 1 и 2 статьи 31 Конституции.

Вместе с тем, Верховный суд обращает внимание на часть 1 статьи 142 ГПК, в которой установлено, что по заявлению лиц, участвующих в деле, суд может принять меры к обеспечению иска, если он принят к производству суда. Следовательно, при отсутствии иска (заявления), суд не может принять меры к его обеспечению путём наложения ограничения на выезд гражданину.

Позиция Государственной налоговой службы по своему содержанию аналогична с возражениями стороны-ответчика. При этом было отмечено, что введение ограничения выезда было обусловлено значительным снижением уровня налоговой дисциплины в республике и увеличением количества недобросовестных налогоплательщиков, не исполняющих свои налоговые обязательства.

Так, по состоянию на 1 мая 2022 года количество субъектов, имеющих налоговую задолженность составило 181384 на общую сумму 24895,6 млн. сомов, а количество субъектов, имеющих задолженность по страховым взносам составило 14459 на общую сумму 2030,6 млн. сомов.

Согласно статье 85 Налогового кодекса, в случае неуплаты или неполной уплаты суммы налоговой задолженности, признанной налогоплательщиком, налоговый орган имеет право в бесспорном порядке взыскивать данную задолженность. Соответственно, меры по ограничению выезда за пределы территории Кыргызской Республики принимаются исключительно в отношении тех налогоплательщиков, у которых право оспаривания соответствующих решений и действий налогового органа утрачено.

Конституционный суд Кыргызской Республики, рассмотрев и обсудив запрос судей, возражение стороны-ответчика, объяснения третьих лиц, представленных в письменном виде, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу являются части 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса следующего содержания:

«Статья 87. Ограничение выезда за пределы Кыргызской Республики налогоплательщиков, имеющих налоговую задолженность

1. Органы налоговой службы имеют право обратиться в суд с заявлением об ограничении выезда физического лица или руководителя организации, которые имеют налоговую задолженность, признанную налогоплательщиком, в размере, превышающем 1000 расчётных показателей и неисполненную в течение 15 рабочих дней, следующих за датой вручения извещения об обеспечении исполнения налоговой задолженности, признанной налогоплательщиком.

2. Заявление об ограничении выезда рассматривается районным (городским) судом в порядке, предусмотренном гражданским процессуальным законодательством Кыргызской Республики, для обеспечения иска.».

Налоговый кодекс принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 19 января 2022 года №4-9, внесён в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Государство представляет собой главную управляющую систему общества, которая призвана посредством правового регулирования упорядочить его жизнедеятельность, обеспечить его нормальное функционирование и развитие. Выполнение указанных задач невозможно осуществить без соответствующей финансовой базы, которой выступает бюджет государства.

Государственный бюджет является неотъемлемым атрибутом и основным инструментом реализации общегосударственных задач во всех сферах общественной деятельности. Поэтому государство аккумулирует определенную сумму денежных средств (доходы государственного бюджета) для последующего распределения их в целях поддержания жизненно важных затрат государства, связанных с необходимостью обеспечения его функционирования и выполнения им публичных функций (расходы бюджета государства).

Ведущую роль в формировании доходной части государственного бюджета играют налоги. Так, в Кыргызской Республике за счёт налоговых поступлений формируется около 82%, а в совокупности с неналоговыми доходами около 94% государственного бюджета (Закон от 17 января 2022 года №1 «О республиканском бюджете Кыргызской Республики на 2022 год и прогнозе на 2023-2024 годы»).

В рамках фискальной функции налоги обеспечивают взимание части доходов налогоплательщиков, которые, в конечном счёте, расходуются на оказание государственных услуг общего назначения, оборону, общественный порядок и безопасность, экономические

вопросы, охрану окружающей среды, жилищные и коммунальные услуги, здравоохранение, отдых, культуру, образование и социальную защиту (часть 1 статьи 50 Бюджетного кодекса).

При этом особое значение приобретают также вопросы использования финансовых ресурсов для социального обеспечение населения.

Конституция, провозглашая, что Кыргызская Республика является социальным государством, закрепила: заботу о благосостоянии народа и его социальной защите; обеспечение поддержки социально незащищённых категорий граждан, охраны труда и здоровья; развитие систем социальных служб, медицинского обслуживания, обеспечение гарантии государственных пенсий, пособий и иных гарантий социальной защиты в качестве главных ориентиров его социально-экономической деятельности (часть 1 статьи 1, статья 19).

Таким образом, налог выполняя в том числе социальную функцию обеспечивает перераспределение общественных доходов между различными категориями населения, т.е. передачу средств в пользу незащищённых категорий граждан за счёт возложения налогового бремени на более обеспеченные категории населения.

В соответствии со статьёй 44 Конституции в Кыргызской Республике в предусмотренных законом порядке и случаях гарантируется социальное обеспечение за счёт государства в старости, в случае болезни, инвалидности, утраты трудоспособности, потери кормильца.

Одним из важнейших средств реализации указанных гарантий выступает государственное социальное страхование. Государственное социальное страхование осуществляется за счёт обязательных страховых взносов работодателей и граждан (статья 1 Закона «О государственном социальном страховании»).

В силу обязательности их уплаты, часть 4 статьи 47 Налогового кодекса во взаимосвязи с частью 5 статьи 1 этого же Кодекса плательщиков страховых взносов приравнивает к налогоплательщикам, а отношения, связанные со сбором, осуществлением контроля страховых взносов по государственному социальному страхованию относит к налоговому администрированию.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своём Решении от 5 октября 2015 года, раскрывая сущность принципов налоговых платежей, отметила, что экономический аспект принципа справедливости налоговых платежей предполагает равное распределение налогового бремени, когда каждый налогоплательщик принимает материальное участие в финансирова-

нии потребностей государства соизмеримо доходам, получаемым им под покровительством и при поддержке государства.

Соответственно, государство распространяет свой налоговый суверенитет только на доходы и имущество лиц, находящиеся и полученные в связи с их деятельностью на его территории.

3. Налог является важнейшим средством упорядочения финансовых отношений налогоплательщика и государства, в котором он указывает налогоплательщику меру его обязанности, а государству в лице его уполномоченного органа – меру дозволенного поведения.

Конституционная обязанность платить налоги и сборы, вытекающая из статьи 50 Основного Закона, во взаимосвязи с её частью 3 статьи 53, в соответствии с которой каждый обязан соблюдать Конституцию и законы, распространяется на всех налогоплательщиков в качестве непосредственного и безусловного требования. Безусловной является обязательность взыскания в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения обязанности по уплате налога: на государство возложена обязанность по взысканию налога в той же мере, как и налогоплательщика – по его уплате. Ввиду неотвратимости и безусловности взыскания налогов налогоплательщик не вправе решать вопрос о том, уплачивать налоги или нет: он обязан их платить в силу конституционного установления.

Согласно статье 65 Налогового кодекса неисполнение или ненадлежащее исполнение обязанности по уплате налога являются основанием для применения мер принудительного исполнения обязанности по уплате налога.

Меры налогового принуждения имеют правовосстановительный характер, обеспечивающий исполнение налогоплательщиком его конституционной обязанности посредством восполнения недоимки и возмещения ущерба от несвоевременной уплаты налога. Неуплата налога в срок компенсируется погашением задолженности по налоговому обязательству и полным возмещением ущерба, понесённого казной вследствие несвоевременного внесения налога, что даёт государству право добавить к сумме недоимки дополнительный платёж – пеню при задержке в уплате сумм налога.

Образование недоимки вследствие неисполнения или просрочки исполнения налогового обязательства обусловлено, прежде всего, ненадлежащим поведением налогоплательщика, что вместе с тем не исключает возможности её принудительного взыскания, поскольку недоимка причиняет государству существенный вред.

Недопущение недоимки вызвано также тем, что объем расходов государства находится в прямой зависимости от объёма доходов бюджета – при их несогласованности наступают отрицательные последствия (дефицит бюджета, инфляция национальной валюты, использование внутренних и внешних займов в больших размерах и т.д.), которые могут перерасти в глубокий финансовый кризис.

Следовательно, недополученные налоговые доходы неминуемо приводят к затруднениям финансирования на эту сумму государственных расходов, от израсходования которых зависит качество жизни не только каждого гражданина, но и экономическое развитие государства.

Именно поэтому, принцип обязательности уплаты налогов требует от государства активных действий, направленных на сужение пространства уклонения от уплаты налогов, так как оно расширяется в силу того, что угроза взысканием не воспринимается как реальная и действующая, что приводит к демотивации налогоплательщиков исполнению своей налоговой обязанности.

В соответствии с частью 1 статьи 81 Налогового кодекса исполнение налогового обязательства и погашение налоговой задолженности могут обеспечиваться различными способами, в том числе посредством ограничения выезда за пределы Кыргызской Республики налогоплательщиков, особенно если сумма их налоговой задолженности является существенной и превышает установленный Налоговым кодексом предел.

Таким образом, законодатель, обеспечивая действие принципа обязательности уплаты налогов, установил меры принуждения превентивного характера, направленные на понуждение налогоплательщика к уплате причитающихся сумм налога.

4. Налоговые обязательства обусловлены экономической деятельностью, а их возникновение вызвано вступлением лиц в гражданские правоотношения. При этом отношения по исчислению и уплате суммы налогов, подлежащих уплате в бюджет и отношения по взысканию суммы налоговой задолженности, признаются отношениями, возникающими из гражданских правоотношений (пункт 2 части 7 статьи 1 Налогового кодекса).

В соответствии со статьёй 23 Закона «О введении в действие Налогового кодекса Кыргызской Республики» от 18 января 2022 года №4, пункт 2 части 7 статьи 1 Налогового кодекса вступает в силу с 1 января 2023 года.

Положения Налогового кодекса, определяющие, в частности, порядок введения ограничения выезда налогоплательщика в силу имеющейся недоимки, в размере превышающей 1000 расчётных показателей, находятся во взаимосвязи с положениями гражданского процессуального законодательства.

Из содержания запроса судей следовало, что оспариваемые нормы вызывают у субъектов обращения сомнение не столько в их неопределённости, сколько в отсутствии процессуальной регламентации порядка ограничения выезда налогоплательщика, имеющего налоговую задолженность в размере, превышающем 1000 расчётных показателей.

Конституционный суд считает необходимым согласиться с данным утверждением субъектов обращения, поскольку гражданское процессуальное законодательство не предусматривает правовых механизмов ограничения выезда лица за пределы страны из-за неуплаты налога, причём в размере, превышающем 1000 расчётных показателей, что вызывает ряд неясностей.

Так, часть 2 статьи 87 Налогового кодекса, устанавливающая, что заявление об ограничении выезда рассматривается районным (городским) судом в порядке, предусмотренном гражданским процессуальным законодательством Кыргызской Республики, для обеспечения иска, не согласовывается с порядком, предусмотренным ГПК, который устанавливает, что суд, разрешая вопрос об обеспечении иска, вправе принять меры к обеспечению иска только по заявлению лиц, участвующих в деле (статьи 143, 145, 153), что, в конечном счёте, не отвечает принципу правовой определённости.

Так, если принудительное взыскание суммы налоговой задолженности может быть осуществлено как в порядке искового производства, так и приказного производства, установленных ГПК, то ограничение выезда за пределы страны как один из способов обеспечения исполнения налогового обязательства не имеет свою процессуальную форму реализации, что создаёт неясность в процессе правоприменения.

Конституционная палата в своих решениях от 7 июня 2017 года и от 6 марта 2019 года отмечала, что законоположения должны отвечать требованиям формальной определённости, точности, ясности, недвусмысленности правовых норм и их согласованности в системе действующего правового регулирования, поскольку их правовая определённость может быть обеспечена лишь при условии еди-

нообразного понимания и толкования правовой нормы. Не соблюдение требований принципа правовой определённости порождает противоречивую правоприменительную практику, создаёт возможность их неоднозначного истолкования и произвольного применения и, тем самым, может приводить к нарушению конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Таким образом, в целях упорядочения налоговых правоотношений, в частности в сфере обеспечения исполнения налогового обязательства, возникает необходимость гармонизации нормативных положений Налогового кодекса и ГПК, и исключения их несогласованности в системе действующего правового регулирования налоговых правоотношений.

Поскольку любое ограничение прав и свобод должно соответствовать принципу законности, а также в целях обеспечения возможности предвидеть такое ограничение, законодателю необходимо в соответствии с правилами законодательной техники установить чёткую нормативную регламентацию правовых ограничений, то есть обеспечить процессуальную форму реализации такого способа обеспечения исполнения налогового обязательства как ограничение выезда за пределы Кыргызской Республики в качестве меры по обеспечению иска.

5. Конституционный суд отмечает, что обращение заявителей к решению Конституционной палаты от 30 мая 2018 года, в соответствии с которым одно из оснований для ограничения выезда было признано неконституционным, как обоснование своих доводов, не применимо к рассматриваемому вопросу, поскольку в указанном решении было отмечено, что цель, преследуемая оспариваемой нормой, заключается в обеспечении правильного и своевременного рассмотрения и разрешения гражданских дел, равных прав и возможностей участников судебного процесса. Для достижения этих целей гражданским процессуальным законодательством предусмотрены также и иные правовые механизмы, направленные на обеспечение иска и право каждого на судебную защиту. В частности, законодатель предусмотрел институт представительства; возможность наложения ареста на имущество, денежные средства, принадлежащие ответчику в пределах суммы иска и судебных расходов; рассмотрения дел без участия одной из сторон, извещённых надлежащим образом; допустимость заочного судопроизводства (статьи 57, 144, 169, 234 ГПК).

В таких условиях введение такого ограничения не является обоснованным и необходимым, и не может служить причиной ограничения субъективных прав человека и гражданина.

Конституционно-правовой статус личности состоит из двух неразрывно связанных частей – конституционных прав и свобод, и конституционных обязанностей. Из этого следует, что Конституция исходит из принципа единства не только прав и свобод, но и обязанностей, следовательно, никто не может произвольно уклоняться от выполнения той или иной конституционной обязанности (платить налоги и сборы, охранять и бережно относиться к окружающей природной среде, растительному и животному миру, соблюдать Конституцию и законы, уважать права, свободы, честь и достоинство других лиц).

Относительно свободы передвижения, выбора места пребывания и жительства в пределах территории Кыргызской Республики Конституционный суд отмечает, что она является основным элементом свободы личности, условием профессионального и духовного развития человека, и принадлежит гражданину от рождения.

В рассматриваемом контексте реализация конституционного права на свободу передвижения, выбора места пребывания и жительства не ставится в зависимость от уплаты или неуплаты каких-либо налогов, поскольку основные права и свободы человека и гражданина гарантируются Основным Законом без каких-либо условий фискального характера.

Относительно права гражданина Кыргызской Республики свободно выезжать за пределы Кыргызской Республики и беспрепятственно возвращаться следует отметить, что часть 1 статьи 31 Конституции во взаимосвязи с частью 2 статьи 23 Конституции допускает ограничение права выезда на основании закона.

Поэтому ограничение права на выезд за пределы Кыргызской Республики, вытекающее из необходимости обеспечения исполнения конституционной обязанности каждого платить налоги и сборы, не противоречит положениям Конституции Кыргызской Республики, что также обусловлено правовой природой налогов как необходимой основы экономической безопасности, которая является неотъемлемой частью национальной безопасности государства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституцион-

ном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать части 1, 2 статьи 87 Налогового кодекса Кыргызской Республики не противоречащими частям 3, 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 31 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики в установленном порядке разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий проект нормативного правового акта, направленный на реализацию правовой позиции, изложенной в пункте 4 мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу со дня его опубликования на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

21 сентября
2022 года
город Бишкек

№ 06-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Эгетаева Нурбека Тойболотовича, Жорокулова Максатбека Мергенбаевича в интересах Турдубаева Алымжан Султановича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

обращающейся стороны – Жорокулова Максатбека Мергенбаевича представителя Турдубаева Алымжан Султановича по доверенности;

стороны-ответчика – Арзиева Мирбека Исамаматовича и Мамбетаитова Таалайбека Жумагуловича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Ишекеевой Гульзаады Назаркуловны, представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики по доверенности, Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Конкубаевой Умуткан Ургазиевны, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Мамытканова Шеримкула Замирбековича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось обращение Эгетаева Н.Т., Жорокулова М.М. в интересах Турдубаева А.С.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Жумабаева Л.П., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 5 апреля 2022 года поступило ходатайство Эгетаева Н.Т., Жорокулова М.М., представляющих интересы Турдубаева А.С. по доверенности, о признании противоречащей части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 апреля 2022 года данное обращение было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

9 января 2022 года на 15 километре дороги Ош-Исфана Маматкадиров И.И., управляя автомобилем марки «ВАЗ-2106», из-за водителя Нажимидинова К.Н., управлявшего автомобилем марки «Мерседес Бенц 914» попал в дорожно-транспортное происшествие. В результате Маматкадиров И.И и пассажирка того же автомобиля Алымжан кызы Азиза погибли на месте происшествия.

В связи с чем, Ноокатским районным отделом внутренних дел материалы были зарегистрированы в едином реестре преступлений по признакам преступления, предусмотренного частью 3 статьи 312 Уголовного кодекса, а законным представителем погибшей Алымжан кызы Азизы признан её отец Турдубаев А.С.

По данному делу 22 февраля 2022 года Ноокатский районный суд, рассмотрев ходатайство о применении меры пресечения в виде заключения под стражу в отношении Нажимидинова К.Н., обвиняемого в совершении преступления, предусмотренного частью 3 статьи 312 Уголовного кодекса, отказал в его удовлетворении.

Не согласившись с этим, законный представитель пострадавшей, обратился в Ноокатский районный суд, суд указав, что в соответствии с частью 4 статьи 397 УПК право обжалования постановления следственного судьи принадлежит подозреваемому, обвиняемому, их адвокатам, прокурору, а также лицам, на имущество которых наложен арест, а пострадавший не вправе обжаловать, отклонил заявление.

По мнению заявителя, оспариваемая норма УПК противоречит части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики предусматривающим, что в Кыргызской Республике все равны перед законом и судом, каждому гарантирует-

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

ся судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права, судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон.

Как отмечает заявитель, оспариваемая норма УПК, ограничивая право пострадавшего на обжалование постановления следственного судьи в апелляционном порядке, отменяет равноправие и состязательность сторон судопроизводства.. Для восстановления в уголовном процессе прав стороны следователь, осуществляющий от имени Кыргызской Республики производство по делу, после установления каких-либо обстоятельств, определяет статус «пострадавшего». При этом объем прав пострадавшего не должен быть меньше объема прав обвиняемого, и только тогда реализуется равенство прав сторон в уголовном судопроизводстве.

Кроме этого, как отмечает субъект обращения, данное право указано в статье 14 Международного пакта о гражданских и политических правах «все люди равны перед судом и трибуналом». Государства-участники указанного Пакта, в том числе Кыргызская Республика обязались обеспечить реализацию данной нормы.

Турдубаев А.С. отмечает, что одним из основных прав человека является конституционное право на судебную защиту. При этом оспариваемая норма, ограничивая право потерпевшего на обжалование решения следственного судьи в вышестоящий суд, лишает его право на судебную защиту.

Продолжая приводить доводы к своим требованиям, заявитель привел правовые позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, содержащиеся в ряде её решений.

В соответствии с решением от 31 октября 2014 года, «возможность рассмотрения дела вышестоящим судом является действенной гарантией права на судебную защиту», согласно решениям от 31 октября 2014 года и 9 декабря 2015 года «право на рассмотрение дела в вышестоящем суде является производным от права на судебную защиту», согласно решению от 4 апреля 2018 года, «право на обжалование судебных решений исходит из сущности международно-правовых актов, закрепляющих гарантии прав личности в сфере судопроизводства и пункта 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, предоставляющей каждому право на рассмотрение дела вышестоящим судом. Это право является составной частью

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

права на судебную защиту и имеет абсолютный характер, не может быть ограничено ни по сфере применения ни по иным обстоятельствам, поскольку незаконный, необоснованный или несправедливый судебный акт не может служить средством судебной защиты». Согласно решению от 11 сентября 2019 года, «право на судебную защиту предполагает защиту прав и законных интересов гражданина не только от произвола органов законодательной и исполнительной власти, но и от ошибочных решений суда. Вместе с тем действенной гарантией такой защиты является сама возможность рассмотрения дела вышестоящим судом, которая должна быть обеспечена государством в той или иной форме с учетом особенностей каждого судопроизводства».

По мнению М.М. Жорокулова, рассматриваемый вопрос непосредственно связан со случаями изменения, отмены и продления срока меры пресечения.

На основании вышеизложенных доводов, заявитель просил признать оспариваемую норму неконституционной.

Представитель ответчика Арзиев М.И. не согласен с доводами заявителя и считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики по следующим основаниям.

В части 2 статьи 397 УПК указаны субъекты, имеющие право на обжалование решения суда, в числе которых есть потерпевший и его адвокат. А в части 4 указанной статьи право на обжалование постановления следственного судьи не предоставлено ни потерпевшему, ни его адвокату.

Следственный судья – это исполнитель самостоятельной функции судебной власти, направленной на немедленное восстановление нарушенных прав и законных интересов личности.

При этом оспариваемая норма непосредственно не оказывает отрицательного влияния на потерпевшего и его представителя. Поэтому в части 4 статьи 397 УПК право на обжалование предоставляется только субъектам, права и законные интересы которых могут быть непосредственно нарушены.

По мнению Арзиева М.И., предоставление всем участникам судебного процесса права на обжалование всех следственных действий или судебных решений окажет отрицательное влияние на ход следствия и судебного процесса и противоречит правовой политике государства.

На основании изложенного Арзиев М.И. просил оставить ходатайство заявителя без удовлетворения.

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

Второй представитель ответчика Мамбетаитов Т.Ж., поддержал доводы Арзиева М.И. и просил оставить просьбу без удовлетворения.

Представитель Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики Г.Н. Ишекеева выразила следующее мнение по оспариваемой норме.

Согласно пункту 17 части 4 статьи 40 УПК, потерпевший имеет, помимо прочих прав, право на обжалование судебных решений. Частью 5 статьи 268 указанного Кодекса предусмотрена возможность потерпевшего и его представителя обжаловать постановление следственного судьи о наложении ареста на имущество в порядке процессуального судебного контроля в досудебном производстве.

Кроме того, в соответствии с пунктом 11 статьи 5 УПК установлено, что мера пресечения – это мера, временно ограничивающая права и свободы лица, применяемая следователем, прокурором, следственным судьей, судом в отношении обвиняемого. Согласно оспариваемой норме, право на обжалование постановления следственного судьи предоставлено, наряду с иными, и прокурору.

Как отметила Ишекеева Г.Н., согласно части 2 статьи 34 УПК, прокурор вправе защищать интересы и потерпевшего.

Наряду с этим, следственный судья не решает вопрос – виновен или невиновен обвиняемый. Следовательно, судебный контроль, осуществляемый следственным судьей, является самостоятельной функцией судебной власти, направленной на незамедлительное восстановление нарушенных прав и законных интересов лица на стадии досудебного производства.

На основании изложенного Ишекеева Г.Н. выразила мнение о том, что часть 4 статьи 397 УПК не противоречит части 3 статьи 24, части 1 статьи 61 и части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Искаков Э.Б. посчитал доводы обращающейся стороны обоснованными и выразил следующее свое мнение.

Как он отмечает, согласно части 3 статьи 390 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года № 20, потерпевший и его представитель имели право на обжалование постановления следственного судьи в апелляционном порядке.

Частью 5 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики установлено, что процессуальные права участников судебного процесса, а также права лиц, чьи права и интересы были затронуты решения-

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

ми, в том числе право на обжалование решений, приговоров, а также порядок их осуществления определяются законом.

Законодатель, исключив из действующего УПК право потерпевшего и его представителя на обжалование постановления следственного судьи в апелляционном порядке, преследовал цель своевременно и в полном объеме обеспечить защиту прав и свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве, а также исключить излишнего затягивания.

Это связано с тем, задачами уголовного судопроизводства являются защита личности, общества и государства от преступлений, защита личности от неправомерного и необоснованного обвинения и осуждения, ограничение ее прав и свобод, быстрое и полное расследование преступлений, разоблачение и привлечение к уголовной ответственности лиц, совершивших преступления, осуществление справедливого судебного разбирательства и правильное применение уголовного закона, незамедлительная и полная реабилитация невиновного в случаях неправомерного обвинения или осуждения, возмещение материального ущерба, морального вреда.

Согласно пункту 6 статьи 5 УПК, стороной обвинения признаются прокурор, следователь, руководитель следственного подразделения, орган дознания, потерпевший, его представитель, законный представитель, частный обвинитель. Поэтому права, свободы и законные интересы потерпевшего защищаются и гарантируются прокурором, следователем и другими государственными органами, и их должностными лицами, обладающими властными полномочиями.

Однако, вместе с этим Конституция Кыргызской Республики гарантирует каждому судебную защиту его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права, а судопроизводство осуществляется на основе равенства и состязательности сторон.

Конституционная гарантия права каждого на судебную защиту соответствует положениям Всеобщей декларации прав человека, Международного пакта о гражданских и политических правах, согласно которым государство обязано обеспечить право на справедливую, компетентную, полную и эффективную судебную защиту.

На основании изложенного Искаков Э.Б. выразил мнение о том, что соответствие оспариваемой нормы Конституции Кыргызской Республики вызывает сомнение.

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности У.У. Конкубаева, не согласившись с доводами обращающегося, выразила следующее мнение по поводу оспариваемой нормы.

Судебный контроль, осуществляемый следственным судьей, является самостоятельной функцией судебной власти, прежде всего, направленной на незамедлительное восстановление нарушенных прав и законных интересов лица на стадии досудебного производства.

При наличии достаточных оснований полагать, что обвиняемый скроется от следствия или суда либо может угрожать свидетелю, иным участникам уголовного судопроизводства, уничтожить доказательства, иным путем воспрепятствовать объективному ведению следствия и разбирательству дела в суде, либо будет продолжать заниматься преступной деятельностью, а также для обеспечения исполнения приговора следователь, прокурор, следственный судья и суд в пределах своих полномочий применяют к этому лицу одну из мер пресечения, предусмотренных статьей 104 УПК.

По мнению Конкубаевой У.У., до момента доказательства вины подозреваемого или обвиняемого и оглашения, предоставление потерпевшему права проверки уровня мер защиты, выбранных в отношении, не решает сути проблемы, а, наоборот, приводит к возникновению многих вопросов.

После осуждения обвиняемого, принятия обвинительного акта и направления уголовного дела для судебного рассмотрения уголовное судопроизводство осуществляется на основе равенства и состязательности сторон в соответствии с Конституцией Кыргызской Республики и уголовно-процессуальным законодательством.

Также в пункте 17 части 4 статьи 40 УПК четко указано, что потерпевший имеет право обжаловать решения суда.

В рамках процессуальных действий, предусмотренных УПК, следственный судья осуществляет судебный контроль, который является формой и функцией осуществления судебной власти и направлен как на обеспечение защиты прав человека, так и на недопущение их нарушения. В связи с этим следственный судья должен указать конкретные обстоятельства, на основании которых он принял решение, и отразить в своем постановлении мотивы избрания меры пресечения. При избрании меры пресечения перед следственным судьей стоит задача дать правильную оценку в отношении подозреваемого.

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

Соответственно, как отмечает Конкубаева У.У., оспариваемая норма отступает от принципа прав человека, согласно которому каждый не может считаться виновным в совершении преступления, пока его вина не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суда, искажает цель судебного контроля, в результате которых можно прийти к выводу что она приводит к нарушению прав человека.

Учитывая изложенное, Конкубаева У.У. выразила мнение, что оспариваемая норма не противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Мамытканов Ш.З., выразив свое согласие с приведенными представителем Верховного суда Кыргызской Республики Искаковым Э.Б. доводами, он отметил, что оставляет решение по рассматриваемому вопросу на усмотрение Конституционного суда Кыргызской Республики.

Конституционный суд Кыргызской Республики обсудив доводы сторон, выслушав объяснения других сторон, и, исследовав материалы дела и пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение части 4 статьи 397 УПК, изложенное в следующей в редакции:

«Статья 397. Право апелляционного обжалования

4. В апелляционном порядке может быть обжаловано постановление следственного судьи. Право обжалования постановления следственного судьи принадлежит подозреваемому, обвиняемому, их адвокатам, прокурору, а также лицам, на имущество которых наложен арест.».

УПК принят в соответствии с порядком, установленном законодательством Кыргызской Республики и опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим актом.

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

2. Согласно Конституции Кыргызской Республики каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 61).

Из рассматриваемой конституционной нормы, которая корреспондируется с положениями международно-правовых актов, в частности, статьями 8, 29 Всеобщей декларации прав человека, а также статьями 2 (пункт 2 и подпункт «а» пункта 3), 14 (пункт 1) Международного пакта о гражданских и политических правах, следует, что государство обязано обеспечить осуществление права на справедливую, компетентную, полную и эффективную судебную защиту.

Право каждого на судебную защиту подразумевает предоставление посредством законодательных мер возможности всякому заинтересованному лицу обратиться в суд в целях защиты нарушенного или оспариваемого права, или охраняемого законом интереса.

Недопустимость ограничения права на судебную защиту и права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом предполагает, что у лиц должна быть возможность обращения в суд по любому вопросу, если только само лицо не откажется от этого права, а также возможность обжалования состоявшегося судебного акта в вышестоящий суд.

Фундаментальные принципы верховенства права, в том числе принципы уголовного судопроизводства касательно обжалования процессуальных действий/бездействия и решений, равным образом распространяются и на стадию досудебного производства по уголовным делам.

В свою очередь, обладание правом на обжалование процессуальных действий/бездействия и решений является важнейшей гарантией, позволяющей гражданам и иным лицам добиваться реализации своих прав и интересов. Особое значение оно приобретает именно в досудебном производстве по уголовным делам, поскольку деятельность уполномоченных должностных лиц на этой стадии в большей степени обусловлена применением мер уголовно-процессуального принуждения, ограничивающих конституционные права и свободы человека.

3. Воплощение в жизнь гарантированного частью 1 статьи 61 Конституции права на судебную защиту на этапе досудебного производства обеспечено путём закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве института следственного судьи, осуществляюще-

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

го судебный контроль, в том числе за законностью процессуальных действий/бездействия и решений уполномоченных должностных лиц (пункт 58 статьи 5, часть 8 статьи 29, часть 2 статьи 31 УПК).

Раскрывая содержание конституционных основ права на судебную защиту и обжалования постановлений следственного судьи в вышестоящих судах, орган конституционного правосудия Кыргызской Республики выразил следующую правовую позицию. Так, в Решении от 17 февраля 2021 года было отмечено, что функционирование указанного института является важной гарантией реализации права каждого на защиту от незаконных действий и произвола со стороны правоохранительных органов. Следственный судья не разрешает вопрос о виновности или невиновности обвиняемого. Соответственно, осуществляемый им судебный контроль является самостоятельной функцией судебной власти, направленной, прежде всего, на незамедлительное восстановление нарушенных прав и законных интересов личности на стадии досудебного производства.

По результатам рассмотрения жалобы следственный судья признает действия/бездействие или решения соответствующего уполномоченного должностного лица незаконным или необоснованным, отменяет их или обязывает устранить допущенное нарушение, либо оставляет жалобу без удовлетворения.

В то же время, это вовсе не означает, что отклонения от целевых установок судебного контроля досудебного производства невозможны, поскольку следственный судья также, как и любой другой человек, не огражден от совершения ошибок. Природа судебных ошибок обусловлена не только сложностями выяснения действительности фактических обстоятельств дела, но и сложностью правоприменения. Именно поэтому, Основной Закон требует введения в правовой системе надлежаще функционирующего механизма их исправления и устранения посредством повторного рассмотрения дела вышестоящим судом.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем Решении от 21 октября 2020 года отмечала, что установление наличия судебной ошибки возможно исключительно посредством пересмотра и оценки судебного акта вышестоящим судебным органом. Именно это обстоятельство является первопричиной функционирования институтов повторного рассмотрения дела вышестоящим судом.

Законодатель, признавая всю значимость этапа досудебного производства для потерпевшей стороны, как участнику уголовного

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

процесса со стороны обвинения, предусмотрел в уголовно-процессуальном законодательстве широкий круг ее процессуальных прав.

Так, в соответствии со старой редакцией УПК (примечание: в редакции от 2 февраля 2017 года №20), вынесенное следственным судьёй постановление, в апелляционном порядке могли обжаловать подозреваемый, обвиняемый, их защитники, потерпевший, его представитель, а также прокурор.

Таким образом, законодатель, внедрив институт следственного судьи и предоставив ему полномочия по осуществлению превентивного и последующего судебного контроля, охватывающего весь объём досудебного производства, реализовал конституционную установку об обеспечении права каждого на судебную защиту. Предусмотрев же возможность обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке, воплотил в жизнь конституционную гарантию о праве каждого на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, которое является составной частью права на судебную защиту.

Конституционный суд отмечает, что законодатель в процессе реформирования уголовно-процессуального законодательства исключил потерпевшего и его адвоката из числа субъектов, обладающих правом обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке. В результате чего действующая редакция оспариваемой нормы УПК (в редакции от 28 октября 2021 года №129) уже не содержит положений, предусматривающих право потерпевшего на обжалование постановления следственного судьи. Согласно части 4 статьи 397 УПК такое право принадлежит подозреваемому, обвиняемому, их адвокатам, прокурору, а также лицам, на имущество которых наложен арест, тем самым у потерпевшей стороны остается единственная возможность обжалования постановления следственного судьи через прокурора.

Вместе с тем, прокурор — это должностное лицо, уполномоченное в пределах своей компетенции осуществлять надзор за соблюдением законов, в ходе которого его позиции могут отличаться от позиции потерпевшей стороны. На стороне обвинения выступают участники, представляющие как государственный и общественный интерес, так и участники, отстаивающие интересы частные. Наличие именно этого обстоятельства приводит к возникновению порой существенных противоречий между интересами данных лиц.

Отстаивание своей позиции возможно не только в отношениях с противоположной стороной, но и в отношениях, возникающих в

процессе выработки единой позиции по поводу обвинения. В данном случае между потерпевшим и прокурором, выступающим на стороне обвинения, возникает спор по поводу существа обвинения. В таком случае, потерпевший и вовсе может остаться без возможности обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке.

Кроме того, пунктом 17 части 4 статьи 40 УПК предусмотрено право потерпевшего обжаловать судебные решения. Тем самым, оспариваемая норма УПК вступая в противоречие с вышеуказанным положением, ставит потерпевшую сторону в неравные условия по отношению к другим сторонам уголовного процесса.

Особо следует подчеркнуть, что законодатель, может идти на уменьшение объёма ранее предоставленных прав, даже если это не носит ограничительный характер, при наличии не только веских, а конституционно значимых оснований. При этом такое решение законодателя должно быть глубоко и тщательно обоснованным, отвечающим принципам разумности, справедливости и соразмерности.

Основополагающим требованием Основного Закона к переходу от одной формы правового регулирования к другой является недопустимость ухудшения положения субъектов права по сравнению с тем, которое имело место до введения в силу нового закона. Этот постулат в условиях постоянно изменяющегося законодательства препятствует произвольному нормотворческому процессу, придавая развитию правовой системы позитивный характер. Благодаря этому принципу, правоотношения в своей основе приобретают стабильность, а правовое положение человека и гражданина – устойчивость, придавая уверенность в справедливости и гуманности законодательной деятельности государства.

Произвольное уменьшение объема прав со стороны органов государственной власти – это ни что иное как свидетельство надстроечного положения государства над обществом, что неприемлемо с точки зрения фундаментального принципа Конституции – Народовластия, конституционной установки о том, что только народ Кыргызской Республики является единственным источником государственной власти, что в свою очередь прямо устанавливает соотношение власти Народа и Государства (часть 4 статьи 1 Конституции).

4. Конституционный принцип равенства всех перед законом и судом (часть 2 статьи 24 Конституции) проявляется в единстве права, которое применяется одинаково ко всем субъектам процессуальных правоотношений и в общем смысле гарантирует право равного

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

доступа к суду и равенства состязательных возможностей, а также создает условия, чтобы обращение со сторонами в таких разбирательствах было свободным от какой бы то ни было дискриминации. Такая гарантия запрещает также любые различия в отношении доступа к судам, не основанные на законе и не могущие быть оправданными по объективным и разумным основаниям.

Любая дифференциация правового регулирования, приводящая к различиям в правах и обязанностях субъектов права, должна осуществляться законодателем с соблюдением требований Конституции Кыргызской Республики, в том числе вытекающих из принципа равенства, в силу которого различия допустимы, если они объективно оправданы, обоснованы и преследуют конституционно значимые цели, а используемые для достижения этих целей правовые средства соразмерны им (Решение Конституционной палаты от 11 мая 2016 года).

Субъекты права при равных условиях должны находиться в равном положении, если же условия не являются равными, законодатель вправе устанавливать для них различный правовой статус.

Вышеуказанные конституционные принципы не дискриминации и равенства, применяемые судом при отправлении правосудия, имеют существенное значение для обеспечения гарантии доступа граждан к справедливому суду и принятию им справедливого решения, а равно и поддержанию принципа доверия граждан к государству и закону.

Исходя из основополагающего конституционного принципа равенства всех перед законом и судом, Конституция гарантирует каждому осуществление судопроизводства на основе состязательности и равноправия сторон (часть 2 статьи 24, часть 3 статьи 100).

Конституционное положение о состязательности и равноправии сторон рассматривается как предоставление равных прав участникам судебного разбирательства, стоящим на противоположных процессуальных позициях, являющихся сторонами в процессе, позволяет им вести равный спор, обеспечивает их равные правовые возможности и, следовательно, действительную состязательность в судебном разбирательстве для активной защиты своих законных интересов (Решение Конституционной палаты от 21 февраля 2014 года).

Отмеченное выше конституционное положение находит своё развитие в соответствующих нормах уголовно-процессуального законодательства. Так, согласно частям 1, 3 и 4 статьи 18 УПК уголовное

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон обвинения и защиты. Суд, сохраняя объективность и беспристрастность, создает равные условия для осуществления сторонами их процессуальных прав и обязанностей. Стороны, участвующие в уголовном судопроизводстве, равноправны. Суд основывает процессуальное решение лишь на тех доказательствах, участие в исследовании которых на равных основаниях было обеспечено каждой из сторон.

Вместе с тем, конституционное установление об осуществлении судопроизводства на основе состязательности и равенства сторон предполагает необходимость обеспечения равенства процессуальных возможностей именно противоборствующим сторонам – участникам одного судебного процесса. В этом смысле оно направлено на то, чтобы наделить обе стороны равными процессуальными возможностями и средствами, при помощи которых каждая из них сможет отстаивать свою позицию и оспаривать утверждения противной стороны, что позволит, в конечном счете, достичь объективного и справедливого судебного акта.

Из вышеизложенного следует, что установленный оспариваемой нормой дифференцированный подход к регулированию вопроса обжалования постановления следственного судьи, где такое право предоставлено только подозреваемому, обвиняемому, их адвокатам, прокурору, а также лицам, на имущество которых наложен арест, за исключением потерпевшего и его адвоката, не имеет конституционно значимых оснований, соответственно, противоречит Конституции Кыргызской Республики.

Конституционный суд Кыргызской Республики отмечает, что реализация конституционных гарантий о праве на судебную защиту и принципа состязательности и равноправия сторон может считаться полноценной только тогда, когда потерпевшая сторона и его законные представители, чьи права и свободы непосредственно затрагиваются актом следственного судьи, будут обладать правом на обжалование его постановления.

Учитывая, что вопрос восполнения объема прав потерпевшего на стадии досудебного производства не терпит отлагательства, Конституционный суд считает, что до приведения оспариваемой нормы в соответствие с Конституцией, правоприменительные органы обязаны предоставить потерпевшей стороне право обжалования постановления следственного судьи в апелляционном порядке на основе

21 сентября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-Р

Конституции и настоящего Решения Конституционного суда Кыргызской Республики.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать часть 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики, в той мере, в которой не содержит право обжалования потерпевшим постановления следственного судьи в порядке апелляции.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать в действующее правовое регулирование изменения, вытекающие из правовой позиции мотивировочной части настоящего Решения.

3. До приведения части 4 статьи 397 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в соответствие с настоящим Решением непосредственно применяются Конституция и Решение Конституционного суда.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

26 октября
2022 года
город Бишкек

№ 07-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях в связи с обращением Айтбаевой Айсулу Жолдошбековны, Омуркул уулу Улана

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

обращающейся стороны – Айтбаевой Айсулу Жолдошбековны, Омуркул уулу Улана;

стороны-ответчика – Орозобек уулу Максата, Сыдыкова Мунарбека Эрмаматовича, представителей Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Кулназарова Руслана Арстановича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Кенешбаева Динмухамета Кенешбаевича, представителя Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики по доверенности.

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Айтбаевой Айсулу Жолдошбековны, Омуркул уулу Улана.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики абзац первый статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях.

Заслушав информацию судьи-докладчика Шаршеналиева Ж.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

30 марта 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило обращение Айтбаевой А.Ж., Омуркул уулу У.

26 октября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

о проверке соответствия абзаца первого статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях (далее – КоП) части 5 статьи 23, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, части 4 статьи 58, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 28 апреля 2022 года ходатайство было принято к производству. В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

24 марта 2022 года судья Первомайского районного суда города Бишкек признал адвоката Токтакунова Н.А. виновным в совершении мелкого хулиганства по статье 126 КоП и постановил арестовать его на пять суток.

В этой связи Токтакунов Н.А. и его защитник обратились с апелляционной жалобой в Бишкекский городской суд.

Однако 25 марта 2022 года сотрудники правоохранительных органов задержали Токтакунова Н.А. на основании постановления Первомайского районного суда города Бишкек.

Заявители считают, что согласно статье 1 КоП законодательство о правонарушениях основывается на Конституции и состоит из данного Кодекса, законов, а также международных договоров, вступивших в силу в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, которые являются составной частью ее правовой системы.

Так, по их мнению, законодатель установил, что лицо, совершившее правонарушение, подлежит ответственности на основании и в порядке, определенных положениями КоП.

Субъекты обращения указывают, что главой 56 КоП предусмотрен порядок рассмотрения дел о правонарушениях.

В соответствии с частью 3 статьи 535 КоП дело о правонарушении, за совершение которого может быть наложено взыскание в виде ареста, рассматривается в день получения протокола о правонарушении и других материалов дела, но не позднее 48 часов с момента задержания лица. При этом согласно части 1 статьи 539 КоП суд или уполномоченный орган (их должностные лица) выносит постановление по делу о правонарушении на бумажном носителе либо в форме электронного документа, удостоверенного электронной подписью, с внесением соответствующих сведений в автоматизированную информационную систему (АИС) Единого реестра правонарушений.

Согласно части 6 статьи 539 КоП постановление по делу о правонарушении вступает в законную силу по истечении срока на обжалование, если оно не было обжаловано.

Как указывают заявители, законодатель установил момент вступления судебного акта в законную силу по истечении срока на обжалование и предусмотрел в статье 547 КоП порядок и срок обжалования постановления по делу о правонарушении, согласно которому постановление суда, принятое по подведомственным непосредственно суду правонарушениям, предусмотренным статьей 454 КоП, может быть обжаловано в апелляционном порядке в областные и приравненные к ним суды в течение десяти дней со дня вручения копии постановления.

Право на обжалование постановления суда по делу о правонарушении, принятого по подведомственным непосредственно суду правонарушениям, имеется у лица, привлеченного к взысканию независимо от того, воспользуется ли он этим правом или нет. Следовательно, как считают, субъекты обращения, момент вступления в законную силу постановления законодателем определен в течение десяти дней со дня вручения его копии. Однако, вопреки этому, законодатель установил в оспариваемой норме, что постановление суда об аресте приводится в исполнение немедленно после его вынесения.

Как полагают заявители, оспариваемая норма не только входит в противоречие с вышеуказанными нормами КоП, но и перечеркивает гарантированное Конституцией право на обжалование и право на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом. Так, эта норма противоречит части 5 статьи 23, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, части 4 статьи 58, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

По смыслу вышеуказанных конституционных норм каждому гарантировано право на судебную защиту, которое состоит в предоставлении возможности всякому заинтересованному лицу обратиться в суд в целях защиты нарушенного права и законных интересов, а также возможности обжалования вынесенного судебного акта в вышестоящий суд.

При этом Конституцией установлен запрет на ограничения прав и свобод человека, предусмотрены его гарантии в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права, а также вступившими в силу в установленном законодательством порядке международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика.

Авторы обращения ссылаются на правовую позицию Конституционной палаты Верхового суда Кыргызской Республики, изло-

женную в ее Решении от 21 октября 2020 года, согласно которой установление наличия судебной ошибки возможно исключительно посредством пересмотра и оценки судебного акта вышестоящим судебным органом. Именно это обстоятельство является первопричиной функционирования институтов повторного рассмотрения дела вышестоящим судом (апелляция) и пересмотра судебных актов в порядке кассации.

Таким образом, законодатель, установив в статье 566 КоП норму о том, что постановление суда об аресте приводится в исполнение немедленно после его вынесения, лишил граждан конституционной гарантии права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом.

Субъекты обращения отмечают, что правоприменительная практика показывает об отсутствии различия между понятиями «вступление судебного акта в законную силу» и «исполнение судебного акта немедленно». Тем самым, законодатель отдельной статьей прописал немедленное исполнение судебного акта, который еще не вступил в законную силу, что является нарушением основополагающих принципов, таких как законность, равенство перед законом, презумпция невиновности и справедливость.

Айтбаева А.Ж. и Омуркул уулу У. также ссылаются на нормы международного права, в том числе, на Всеобщую декларацию прав человека и Международный пакт о гражданских и политических правах, устанавливающих обязанность государств, являющихся участниками данных международных договоров и призванных обеспечить гарантии права каждого на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами.

С учетом изложенного, заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Представители стороны-ответчика Орозобек уулу М., Сыдыков М.Э. считают доводы заявителей необоснованными, а их требования не подлежащими удовлетворению по следующим основаниям.

КоП предусматривает возможность обращения в вышестоящую судебную инстанцию на предмет проверки законности и обоснованности постановления суда.

Так, отмеченное право регламентировано в части 3 статьи 547 КоП. В свою очередь, как указывает Сыдыков М.Э., рассмотрение апелляционной жалобы выносится в виде определения, вступает в законную силу немедленно и не подлежит обжалованию (статья 552 КоП).

Относительно неконституционности требований норм о немедленном приведении в исполнение постановления суда об аресте после его вынесения, то есть до вступления в законную силу постановления суда, представитель стороны-ответчика полагает, что в случае исполнения постановления суда после вступления его в законную силу с учетом оперативного предотвращения вредных последствий, как для объекта посягательств, так и для субъекта правонарушения по фактам, указанным в КоП, может привести к невозможности осуществления действий, предполагающих безотлагательность их выполнения.

Также Сыдыков М.Э. отмечает, что применение ареста в отношении лица, как наиболее строгого вида взыскания, назначается лишь за отдельные виды правонарушений только судьей и арестованные содержатся под стражей в местах, определяемых органами внутренних дел, срок задержания засчитывается в срок ареста.

Представитель стороны-ответчика полагает, что постановление о правонарушении подлежит исполнению с момента вынесения решения, либо в момент вынесения решения. В таком случае, согласно части 6 статьи 59 Конституции, каждое лицо, задержанное или заключенное под стражу в нарушение положений настоящей статьи, имеет право на возмещение ущерба за счет государства с выплатой компенсации в порядке и размерах, установленных законом. В случае выявления заведомо незаконного и необоснованного задержания и заключения под стражу соответствующие должностные лица несут уголовную ответственность.

Второй представитель Жогорку Кенеша Орозобек уулу М. поддержал доводы Сыдыкова М.Э.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Искаков Э.Б. считает, что в КоП имеется неопределенность в части конституционности абзаца первого статьи 566 этого Кодекса.

Так, КоП установлено, что постановление по делу о правонарушении вступает в законную силу по истечении срока на обжалование, если оно не было обжаловано (часть 6 статьи 539).

Частью 3 статьи 547 КоП предусмотрено право обжалования в апелляционном порядке постановлений суда, принятых по подведомственным непосредственно суду правонарушениям.

Однако абзацем первым статьи 566 КоП регламентирован порядок приведения в исполнение постановления суда об аресте, которое подлежит реализации немедленно после его вынесения.

Наряду с этим, представитель Верховного суда указывает на статью 49 КоП, согласно которой лицо считается привлеченным к ответственности за совершение правонарушения с момента вступления в силу решения суда или соответствующего уполномоченного органа о применении взыскания.

Частью 2 статьи 555 КоП установлено, что постановление о наложении взыскания подлежит исполнению с момента вступления его в законную силу.

В этой связи, поскольку согласно статье 28 КоП арест является одним из видов взысканий, то положения вышеуказанных норм применимы и в отношении вынесенных судом постановлений об аресте.

Таким образом, по мнению Искакова Э.Б., в КоП не предусмотрена отдельная норма о вступлении в законную силу постановлений суда об аресте, в связи с чем, действует общая норма, установленная в части 6 статьи 539 КоП, то есть, постановление по делу о правонарушении вступает в законную силу по истечении срока на обжалование, если оно не было обжаловано.

Существующие противоречия в самом законодательстве о правонарушениях, в частности, немедленное приведение в исполнение постановления суда об аресте без усмотрения положения о вступлении в законную силу подобных постановлений, не соответствуют конституционной норме о признании лица невиновным в совершении преступления и/или проступка, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу судебным актом.

Кроме того, нарушение отмеченного принципа является основанием для возмещения материального ущерба и морального вреда в судебном порядке (часть 1 статьи 57 Конституции).

С учетом изложенного, Искаков Э.Б. предлагает устранить имеющиеся противоречия в КоП или законодательно установить особый порядок вступления в законную силу постановлений суда об аресте для исключения возможных предпосылок нарушений прав человека.

Представитель Министерства юстиции Кулназаров Р.А. поддержал правовую позицию ответчика и просил признать оспариваемую норму не противоречащей части 4 статьи 58 Конституции.

Представитель Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кенешбаев Д.К. определенной правовой позиции не высказал.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

26 октября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-Р

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является абзац первый статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях следующего содержания:

«Статья 566. Сроки исполнения постановления об аресте

Постановление суда об аресте приводится в исполнение немедленно после его вынесения.».

Кодекс Кыргызской Республики о правонарушениях был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газета «Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года № 122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В соответствии с частью 1 статьи 1 Конституции Кыргызская Республика является демократическим и правовым государством.

Достойная жизнь и свободное развитие человека возможно лишь в условиях демократического и правового государства, когда каждый член общества непременно соблюдает общие для всех правила дозволенного поведения. В этой связи, при построении такого государственного механизма особое значение приобретают вопросы обеспечения законности, безопасности и установления в обществе устойчивого правопорядка.

Правопорядок, как качественное состояние урегулированности общественных отношений, складывается в результате реализации требований законности и выражается в правомерном поведении субъектов права.

Основным направлением в укреплении законности и правопорядка является требование эффективной борьбы с правонарушениями и обеспечение неотвратимости ответственности за совершенные правонарушения. Неотвратимость ответственности в современных условиях является важнейшим показателем эффективности борьбы с преступлениями и другими правонарушениями, общего состояния законности в стране.

Всяческие отступления от принципа неотвратимости ответственности за совершение правонарушений искажают объективное восприятие фактической информации о противоправном и дозволен-

ном, порождают у правонарушителей настроение бесконтрольности и безнаказанности в связи с совершенными ими правонарушениями. В то же время, надлежащее и неотвратимое наказание правонарушителей создает у граждан представление о надежности существующего правопорядка, подкрепляет веру в справедливость государственной власти, уверенность в том, что их жизнь, здоровье, имущество, права и интересы будут надежно защищены. Это, в свою очередь, способствует повышению правосознания и правовой культуры, ответственности и дисциплинированности граждан, и самое важное, активизации их общественно-полезной деятельности.

Основная причина противоправного поведения человека связана с разнообразными диссонансами, направленными на расшатывание стабильного функционирования социальной среды человека. Обострение этих противоречий вызывает рост правонарушений.

Степень общественной вредности деяния может быть различной, но ее наличие обязательно для отнесения его к правонарушениям. Правонарушения посягают на различные стороны общественной жизни, причиняют ощутимый вред обществу в целом, тормозя его движение по пути установления режима законности. Социальная природа правонарушений проявляется в их результатах, в уровне наносимого ими ущерба политическим, общественным, экономическим интересам общества, имущественным, личным правам и свободам граждан.

Отношения, подвергаемые правовому регулированию очень разнообразны, и, соответственно, настолько многообразен и вред, причиняемый правонарушением. Вред может быть материальным и моральным, измеряемым и не измеряемым, физическим и духовным, значительным и незначительным, восстановимым и невосстановимым. Формы проявления вреда, стадии его развития многообразны и индивидуальны.

В сегодняшних реалиях динамично изменяющегося общества, расширения и усложнения всех сфер человеческой жизнедеятельности, правонарушения также приобретают все более разносторонний характер.

Таким образом, поскольку общее благополучие общества напрямую зависит от состояния правопорядка и уровня законности, законодатель в борьбе с правонарушениями определил два основных направления – предупреждение совершения правонарушений (превентивная функция) и последовательная реализация юридической ответственности за уже совершенные правонарушения (вос-

питательная функция). Принятый в этой связи КоП предусматривает принципы и меры ответственности за совершение правонарушений, определяет, какие деяния являются правонарушениями, порядок рассмотрения дел о них, виды взысканий и иные правовые последствия за их совершение.

3. Согласно КоП правонарушением признается совершенное физическим или юридическим лицом противоправное, виновное деяние (действие или бездействие), за которое данным Кодексом предусмотрена ответственность.

Мерами воздействия, применяемые государством за совершенное правонарушение, являются предупреждение, общественные работы, штраф, выдворение иностранных граждан, арест.

При применении взысканий учитываются характер совершенного правонарушения, размер причиненного вреда, обстоятельства, смягчающие либо отягчающие взыскание, а относительно физического лица – также личность правонарушителя.

Назначение ареста в отношении правонарушителя выполняет превентивную функцию, ориентир которой направлен на воздержание как самого правонарушителя, так и любого другого лица от совершения новых правонарушений (статья 28 КоП).

Таким образом, целью применения ареста является восстановление правопорядка и воспитание лица, а также предотвращение совершения новых правонарушений как самим этим лицом, так и другими лицами (часть 2 статьи 33 КоП).

КоП предусматривает арест в случаях семейного насилия; неисполнения условий временного охранного ордера; мелкого хулиганства; несоблюдения требований (условий) комендантского часа; управления транспортным средством водителем, находящимся в состоянии опьянения, передачи управления транспортным средством лицу, находящемуся в состоянии опьянения или не имеющему права на управление транспортным средством; нарушения порядка несения воинской службы, правил несения караульной службы, службы по охране общественного порядка и обеспечению общественной безопасности; уклонения от исполнения обязанностей военной службы путем симуляции болезни или членовредительства (статьи 70, 71, 126, 129, 193, 423-426 КоП).

Продолжение противоправного поведения, совершение правонарушения лицом, находящимся в состоянии алкогольного опьянения либо в состоянии, вызванном употреблением наркотических, психотропных или других одурманивающих средств, правонарушения

в условиях военного или чрезвычайного положения либо в условиях общественного бедствия и другие являются обстоятельствами, отягчающими ответственность (ст.46 КоП).

Законодатель в статье 33 КоП определил срок заключения под арест правонарушителя до семи суток в условиях изоляции от общества в местах, определяемых органами внутренних дел, который налагается судом.

В свою очередь, постановление суда об аресте приводится в исполнение немедленно после его вынесения (статья 566 КоП).

Аресту часто предшествует задержание, в частности, по вышеотмеченным правонарушениям, посягающим на общественный порядок и общественную безопасность. Задержание как мера обеспечения производства по делам о правонарушениях, в том числе направлено на исполнение постановления по делу о правонарушении.

Исполнение постановления по делу о правонарушении является завершающим этапом правоприменительного процесса в сфере реализации законодательства о правонарушении.

Конституционный суд считает, что социально-правовую цель принятой модели правового регулирования предопределяет особенность процессуально-правового значения постановления суда об аресте, заключающаяся в следующем.

Необходимость незамедлительного исполнения ареста продиктована реализацией принципа неотвратимости наказания, а также спецификой данного вида наказания, требующей его исполнение в особом порядке, направленной на обеспечение работоспособности и эффективности правоохранительного механизма, поскольку в любом ином случае, цели и задачи, предусмотренные КоП, не будут достигнуты в должной мере, а именно, любая форма отсрочки исполнения ареста, в том числе и при обжаловании судебного акта может повлечь создание условий, при которых правонарушитель получит возможность уклониться от наказания либо продолжить совершение новых правонарушений.

Кроме того, немедленное исполнение ареста обусловлено и недопустимостью игнорирования трудоемкой работы юрисдикционных органов государства в сфере правонарушений, отрицания их социальной важности и общественного признания, подрыва веры в силу и авторитет закона, снижения эффективности правоохранительной деятельности в целом и, в частности, органов внутренних дел, выполняющих правоохранительные функции, а также сведения на нет всех усилий органов правопорядка. Поэтому, логика законо-

дателя о немедленном исполнении постановления суда об аресте основана на необходимости сохранения актуальности исполнения данного вида наказания.

КоП, предусматривая применение ареста за грубые нарушения общественного порядка, злостные посягательства на общественную безопасность, порядок управления (статьи 70, 71, 126, 129, 193, КоП), допускает возможность избрания альтернативного наказания в соответствии с санкцией конкретной статьи (кроме статей 423-426), что позволяет суду назначать арест лишь в исключительных случаях, когда только применением ареста могут быть достигнуты цели привлечения к ответственности за совершение правонарушений и, где применение иных мер наказания будет неэффективным по своим целям обеспечения правопорядка.

Таким образом, поскольку применение такого вида взыскания как арест направлено прежде всего на охрану публичных интересов и общественной безопасности, следовательно, оно оправдывает свое функционирование.

В то же время необходимо иметь ввиду, что административный арест представляет собой наиболее строгий вид административного наказания, сопряженный с ограничением основных и неотъемлемых прав человека таких, как свобода и личная неприкосновенность. В связи с чем, нормы законодательства о назначении, исполнении административного ареста, а также порядок обжалования должны быть наиболее продуманными с тем, чтобы в поиске баланса между публичными и частными интересами не нарушалось основное конституционное право на судебную защиту и обеспечивался эффективный доступ к правосудию.

4. Судебная защита человека и гражданина подразумевает законодательное регулирование процесса отправления правосудия, предусматривающего ее конкретные гарантии реализации, и обеспечивающее эффективное восстановление в правах.

Право на судебную защиту предполагает не только охрану прав и законных интересов человека и гражданина, в том числе от произвола законодательной и исполнительной властей, но и от ошибочных решений суда. Единственным эффективным способом защиты и восстановления нарушенных прав и свобод человека и гражданина в этом случае является возможность пересмотра вышестоящим судом как не вступивших, так и вступивших в законную силу судебных актов, которая в тех или иных формах (с учетом особенностей каждого вида судопроизводства) должна быть обеспече-

на государством (часть 4 статьи 58, часть 1 статьи 61 Конституции). Обозначенные способы призваны гарантировать справедливость и законность судебных актов как необходимое условие поддержания баланса между конституционной ценностью каждого индивида и стабильностью правоотношений в обществе.

Государство обязано способствовать устранению нарушений прав лиц, пострадавших от ошибочных судебных актов, обеспечивать им возможность отстаивать свои права и законные интересы любыми не запрещенными законом способами. Создание условий, при которых в дальнейшем восстановление в правах окажется невозможным, должно расцениваться как невыполнение государством и его органами своей конституционной обязанности.

Законодательством о правонарушениях предусмотрена возможность обжалования постановления по делу о правонарушении в течение десяти дней со дня вручения копии постановления (часть 3 статьи 547 КоП). Эта возможность является важной формой реализации обеспечения и соблюдения юридических гарантий в юрисдикционном процессе, законности и обоснованности применяемых наказаний, выполнения требований части 4 статьи 58 Конституции, закрепившей право судебной защиты в качестве абсолютного права, включающего в себя в том числе право на защиту от судебной ошибки.

Исходя из общих принципов отправления правосудия, подлежат исполнению только судебные акты, вступившие в законную силу, соответственно, требование, содержащееся в оспариваемой норме о немедленном исполнении постановления суда об аресте, означает также, что эти судебные акты вступают в силу с момента их принятия, то есть в особом порядке, отличном от общего правила, установленного частью 6 статьи 539 КоП. Такой способ выражения своей воли, который в рассматриваемом случае использовал законодатель как наиболее оптимальный логико и технико-юридический прием, без учета правил построения и соотношения правовых норм, не отвечает принципу правовой определенности и порождает серьезные трудности при правоприменении. Причем, исключает один из способов устранения судебной ошибки, а именно возможности обжалования судебного акта, не вступившего в законную силу.

Вместе с тем отсутствие одного из способов проверки не означает полное лишение права на судебную защиту от ошибочного судебного акта. Допустимость такого правового регулирования с точки зрения конституционных принципов зависит, во-первых, от значимости

цели, для достижения которой правовая норма принята, во-вторых, от того, превосходит ли польза, получаемая обществом в результате такого подхода, ущерб, причиняемый тем самым правам и законным интересам личности.

Учитывая, что срок ареста индивида не может превышать семи суток, а от надежного и устойчивого правопорядка напрямую зависит благополучие всего общества, Конституционный суд, принимая во внимание конституционную гарантию о праве каждого на возмещение материального и морального вреда, в том числе нанесенного ошибочным судебным актом, считает, что содержащееся в оспариваемой норме ограничение соразмерно конституционно значимым целям и отвечает требованиям части 2 статьи 23 Конституции. Соответственно, его императивное требование о немедленном исполнении постановления суда об аресте не может расцениваться как противоречащее Конституции.

В то же время арест является существенным посягательством на такое личное благо человека, как свобода. Право на жизнь, свободу и личную неприкосновенность – это первое субстантивное право, защищаемое Всеобщей декларацией прав человека (статья 3), что говорит об огромной важности этого права как для отдельных лиц, так и для общества в целом. Свобода и личная неприкосновенность ценны сами по себе, а еще и потому, что лишение свободы является основной причиной воспрепятствования осуществлению других прав человека.

С учетом этого, Конституционный суд отмечает, что арест даже на короткий срок, является самым существенным воздействием на права и свободы человека. В связи с чем законодатель обязан предусмотреть дополнительные гарантии судебной защиты прав лица, подвергнутого аресту, а именно возможность рассмотрения его жалобы вышестоящим судом не позднее 48 часов с момента ее поступления. При этом, срок задержания должен непременно включаться в срок административного ареста. Тем самым, правило о немедленном исполнении постановления суда об аресте будет уравновешено гарантией скорейшего исправления возможной судебной ошибки.

Подобная мера нормативного регулирования существенно не изменит фактический объем субъективных прав, однако значительно минимизирует вред, который может быть нанесен индивиду ошибочным судебным актом.

Законодатель обязан проявлять надлежащую заботу о качестве устанавливаемых им форм правового регулирования с тем, чтобы

исключить их неоднозначную интерпретацию и правоприменение. Поэтому необходимо принять соответствующие поправки в КоП, направленные на устранение коллизий и достижение полной согласованности правовых норм, регулирующих порядок вступления в силу различных судебных актов о правонарушении и их пересмотре вышестоящим судом.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Абзац первый статьи 566 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях признать не противоречащим части 5 статьи 23, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, части 4 статьи 58, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий проект закона, вытекающий из мотивировочной части настоящего Решения и предусматривающий особый порядок пересмотра постановления суда об аресте вышестоящим судом в течение 48 часов.

3. До внесения соответствующих изменений в Кодекс Кыргызской Республики о правонарушениях установить, что пересмотр постановления суда об аресте вышестоящим судом осуществляется не позднее 48-часов с момента подачи жалобы.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

30 ноября
2022 года
город Бишкек

№ 08-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде»

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., с участием:

обращающейся стороны – Коняшина Евгения Николаевича, Мамбеталиева Бексултана Токторбековича, представителей Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики»;

стороны-ответчика – Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Ишекеевой Гулзаады Назаркуловны, заместителя заведующего отделом правового обеспечения Администрации Президента, представляющей интересы Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республик по доверенности, Джураевой Гуласел Абубакировны, представителя Департамента по управлению муниципальным имуществом мэрии города Бишкек по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженного словами «Решение комиссии

по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики».

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции нормативное положение пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженное словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде».

Заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, обсудив доводы сторон, выслушав объяснения третьих лиц и исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 7 октября 2021 года поступило обращение Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке соответствия нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде» части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики.

Постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 9 марта 2022 года ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и отметила следующее.

Решениями Межрайонного суда города Бишкек от 3 марта 2014 года, 21 августа 2017 года были удовлетворены исковые требова-

ния Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» (далее – Общественное объединение) о признании незаконным отказа Комиссии по предоставлению прав на земельные участки в городе Бишкек (далее – комиссия). Этими же решениями Управлению земельных ресурсов мэрии города Бишкек было рекомендовано устранить в полном объеме допущенное нарушение прав, свобод и законных интересов Общественного объединения.

8 апреля 2021 года на заседании комиссии, Общественному объединению вновь было отказано в предоставлении в бессрочное, безвозмездное пользование земельных участков, тогда как, Общественным объединением не ставился вопрос о новых участках, а лишь требовалось узаконивание и получение соответствующих документов на уже имеющиеся земельные участки, которые на протяжении многих лет используются в качестве автостоянок и коллективных гаражей.

Определением Административного суда города Бишкек от 24 мая 2021 года отказано в принятии административного иска Общественного объединения в части признания недействительным решения комиссии от 8 апреля 2021 года.

В ответе Мэрии города Бишкек Общественному объединению указывалось, что в полномочия Управления земельными ресурсами не входит пересмотр решения комиссии. При этом данное Управление сослалось на пункт 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, в той части, где указано, что решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде.

Общественное объединение полагает, что действие оспариваемого положения практически лишает их права на защиту в суде, что является недопустимым в силу требований части 3 статьи 23 Конституции, предусматривающей запрет на принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина.

Заявители утверждают, что отсутствие возможности оспаривания решения комиссии в суде является ограничением права на судебную защиту, гарантированной частью 1 статьи 61 Конституции, так как

задачей судопроизводства выступает восстановление нарушенного права.

На основании вышеизложенного Общественное объединение просит признать оспариваемое нормативное положение пункта 14 обозначенного постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики, выраженное словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде», противоречащим Конституции.

Представитель стороны-ответчика Сапиянова М.Н. выразила следующую позицию по рассматриваемому вопросу.

Конституцией и конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» определены полномочия Конституционного суда. Так, пунктом 2 части 2 статьи 97 Конституции, а также пунктом 2 части 1 статьи 4 конституционного Закона установлено, что Конституционный суд разрешает дела о соответствии законов и иных нормативных правовых актов Конституции.

Основной Закон определяет, что Пленум Верховного суда Кыргызской Республики дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики (часть 3 статьи 98). Данная конституционная норма также закреплена в конституционном Законе «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах». Изучая, обобщая судебную практику, анализируя судебную статистику, Пленум Верховного суда дает руководящие разъяснения судам по вопросам применения законодательства, где основной целью является формирование единообразной судебной практики, основанной на нормах закона.

Представитель стороны-ответчика отмечает, что согласно положениям Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», нормотворческим органом (должностным лицом) является государственный орган (должностное лицо), орган местного самоуправления, уполномоченный (уполномоченное) принимать (издавать) нормативные правовые акты. В свою очередь, нормативный правовой акт – это официальный документ установленной формы, принятый (изданный) в пределах компетенции уполномоченного государственного органа (должностного лица), органа местного самоуправления или путем референдума, направленный на установление, изменение или отмену норм права (правовых норм). Если иное не предусмотрено в Конституции, нормативные правовые акты принимаются нормотворческим органом в порядке, установленным Законом «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики»

и иными нормативными правовыми актами, принимаемыми в соответствии с указанным Законом. Нормативные правовые акты включаются в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и подлежат официальному опубликованию (часть 1 статьи 26, часть 1 статьи 28, часть 1 статьи 29).

Вместе с тем порядок подготовки, принятия, опубликования и вступления в силу постановлений Пленума о даче руководящих разъяснений судам по вопросам судебной практики по применению законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики определены Регламентом Верховного суда.

Таким образом, постановления Пленума не обладают вышеуказанными критериями, установленными Законом «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», в связи с чем, постановление Пленума, либо его часть не может быть предметом конституционного судопроизводства, а Верховный суд, как орган осуществляющий правосудие и не являющийся нормотворческим органом, не может выступать в качестве ответчика в Конституционном суде.

На основании изложенного и в соответствии с пунктом 2 части 1 статьи 44 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» просит прекратить производство по делу.

Представитель Президента и Кабинета Министров Ишекеева Г.Н. выразила следующее мнение по оспариваемому положению.

Пунктом 71 Типового положения о порядке и условиях возмездного предоставления прав собственности или аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности, утвержденного постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 сентября 2011 года № 571, определено, что решения уполномоченных органов, касающиеся предоставления земельных участков, могут быть обжалованы в порядке, определяемом законодательством об административной деятельности и административных процедурах. В то время как, в соответствии с пунктом 5 указанного Типового положения, уполномоченным органом является подразделение исполнительного органа местного самоуправления, наделенное полномочиями по управлению и распоряжению муниципальной собственностью.

Согласно пункту 14 постановления Пленума, если в результате решения комиссии по предоставлению земельного участка не принималось решения уполномоченным органом, указанным в Земельном кодексе Кыргызской Республики, и с победителем торгов либо покупателем земельного участка путем прямой продажи заключены

договоры купли-продажи, либо аренды земельного участка, то оспариванию в судебном порядке подлежат сделки, заключенные по результатам торгов либо прямой продажи.

Так, по мнению Ишекеевой Г.Н., пунктом 14 постановления Пленума Верховного суда обоснованно предусмотрены нормы о необходимости оспаривания в суде решения уполномоченных органов, а не решения комиссии по предоставлению прав на земельный участок.

Представитель мэрии города Бишкек Джураева Г.А. по рассматриваемому вопросу отметила следующее.

В соответствии с пунктом 66 Положения о порядке и условиях возмездного предоставления прав аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности города Бишкек, утвержденного постановлением Бишкекского городского кенеша от 20 декабря 2011 года № 288 (далее – Положение) договор аренды земельного участка заключается уполномоченным органом на основании решения комиссии в течение 5 дней со дня подписания протокола.

В случае отказа в предоставлении прав на муниципальный земельный участок решение комиссии по предоставлению прав за земельные участки отражается в протоколе заседания. В последующем, уполномоченным органом каких-либо актов не выносится.

При этом вышеуказанное Положение утрачивает силу в соответствии с пунктом 5 постановления Бишкекского городского кенеша от 14 января 2020 года № 141, которым утверждено Положение о порядке предоставления земельных участков в срочное (временное) пользование на условиях аренды в городе Бишкек. Согласно пункту 9 Положения, уполномоченный орган рассматривает поступившее заявление на предмет наличия ограничений (решений Бишкекского городского кенеша, мэрии города Бишкек, актов правоохранительных и судебных органов). При наличии ограничений в течение трех рабочих дней с момента регистрации заявления направляет заявителю обоснованный отказ.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13, изложенное в следующей редакции:

«Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде».

Постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13 опубликовано в Бюллетене Верховного суда Кыргызской Республики № 1(67) от 2019 года и является действующим.

2. Согласно Конституции, каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 1 статьи 61).

В государственно-правовом механизме обеспечения прав и свобод человека и гражданина реализация права на судебную защиту выступает стержневым элементом, от которого зависит действительность всех других прав и свобод, гарантированных Конституцией, поскольку именно посредством обращения в суд возможно реальное восстановление иных нарушенных прав. Соответственно, конституционное право на судебную защиту резонно входит в перечень фундаментальных прав человека и гражданина, не подлежащих какому-либо ограничению.

Закрепление в Конституции права на судебную защиту конституционно связывает государственную власть (всю систему публичной власти) обязанностью создания механизмов, гарантирующих беспрепятственное пользование каждым обозначенным правом. При этом ключевым содержанием данного права является доступность правосудия, означающая недопустимость принятия норм, блокирующих доступ граждан к правосудию. Не имея реального доступа к правосудию по какому-либо вопросу, лицо не может реализовать в полной мере свое конституционное право на судебную защиту.

Причем, лица, нуждающиеся в судебной защите, должны иметь возможность обращения в суд по любому вопросу, если только они сами не откажутся от этого права.

Вместе с тем это не означает, что любое лицо, с любым требованием, при любых обстоятельствах и в свободной форме может обратиться в суд. Из смысла и содержания Конституции реализация права на судебную защиту возможна в случае строгого и неукоснительного следования правовым нормам, регламентирующим вопросы отправления правосудия, соблюдения обращающимися установленных процедур. Поэтому не случайно частью 2 статьи 94 Основного Закона установлено, что судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства, предусмотренных законом.

Суть права на судебную защиту заключается в возможности индивида требовать от государства, во-первых, наделения его процессуальной правосубъектностью, во-вторых, принятия и постоянного совершенствования законодательства об отраслях права, регулирующих все возможные виды правоотношений, о судоустройстве и судебных процедурах, а также создания системы судебных органов и поддержания порядка ее функционирования. Суды разрешают конфликты и иные споры между участниками общественных отношений, осуществляют судебный контроль, восстанавливают нарушенные права и свободы граждан и юридических лиц, устанавливают виновность и применяют меры воздействия и наказания в установленном законом порядке, тем самым, охватывая все возможные стороны человеческой жизнедеятельности.

Однако, при этом реализация права на судебную защиту не может строиться только на обязательствах государства, она предполагает активную позицию каждого индивида в отстаивании своих прав и законных интересов. Иначе говоря, во многом это зависит от правильного использования предоставленных ему юридических средств обращения в суды и его процессуальной настойчивости.

Таким образом, конституционное право на судебную защиту есть гарантированное государством право каждого в установленном законом порядке требовать от суда, как органа правосудия, обеспечения субъективных прав посредством рассмотрения и разрешения своего дела в зависимости от его судебной подведомственности посредством конституционного, гражданского, уголовного или административного форм судопроизводств.

3. Главенствующее место в системе судебной подведомственности занимает конституционный контроль, предназначенный обеспечить юридическое верховенство Конституции в системе нормативных правовых актов, тем самым, достичь незыблемости общественного и государственного строя, закрепленного в Основном Законе, стабильности правового статуса личности, неуклонного выполнения конституционных требований всеми субъектами права.

Сам факт включения в Конституцию правовых норм о введении института конституционного правосудия в известной мере олицетворяет собой переход к совершенно новой системе политико-правовых отношений. Защита Конституции в целях обеспечения ее верховенства и прямого действия объективно обусловлена качественно новым этапом становления «молодой демократии», в процессе которого на первый план выходят задачи регулятивной роли Конституции, как своеобразной макромодели общества, на основе и в рамках которой должен функционировать весь государственный аппарат. При этом непременно должно соблюдаться взаимозависимое диалектическое единство прав и обязанностей государства и личности. С одной стороны, защита Основного Закона является жизненно необходимой для граждан, как важнейшее условие, гарантирующее соблюдение уровня декларируемых прав и свобод со стороны государственных институтов, с другой, – защита Конституции является по существу имманентным свойством любого демократического государства для сохранения политической стабильности и дальнейшего позитивного развития всего общества.

Согласно части 1 статьи 97 Конституции, Конституционный суд является высшим органом судебной власти, осуществляющим конституционный контроль посредством конституционного судопроизводства в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции. Из этого следует, что Конституционный суд:

– активно воздействует на правотворческий процесс и прежде всего на его результат – принятые нормативные правовые акты;
– реагирует на обнаруженные недостатки и противоречия подконституционных нормативных правовых актов Основному Закону, в том числе лишая их юридической силы.

Данная конституционная норма также является базовой для определения компетенции Конституционного суда.

Специфическая контрольная функция, направленная прежде всего на обеспечение иерархической соподчиненности Конституции всех актов, носящих нормативно-правовой характер, позиция Конституционного суда по определению пределов конституционного контроля, является решающей, и должна охватывать сферу нормотворчества сверху донизу и не может зависеть от законодательных определений. Иными словами, природа конституционного контроля обуславливает его функционирование в качестве основного гаранта законности на всем поле нормотворчества, которое не ограничивается деятельностью нормотворческих органов, и должна охватывать сферу проверки соответствия Конституции любых актов органов власти, содержащих общеобязательные правила поведения, рассчитанные на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. При этом необходимо иметь ввиду, что область действия конституционного контроля расширяется прямо пропорционально расширению сферы правового регулирования. То есть всякое нормативное правовое регулирование, независимо от законодательных рамок, должно быть подвержено конституционному контролю при недопустимости формальных причин, позволяющих обойти такую проверку.

Таким образом, не может быть актов, носящих нормативный правовой характер по определению и оценке самого Конституционного суда, который бы не подпадал под сферу действия конституционного контроля, в противном случае принцип верховенства Конституции и правового государства будет нарушен.

4. Конституцией установлено, что Пленум Верховного суда Кыргызской Республики дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики (часть 3 статьи 98).

Провозглашая изложенное, Конституция придает высокую значимость постановлению Пленума Верховного суда Кыргызской Республики, как интерпретационному акту и правовому средству корректирования правоприменительной практики судов Кыргызской Республики.

Глобализация и стремительное расширение сфер человеческой жизнедеятельности приводят к необходимости не только динамичных изменений законодательства по всем отраслям права, но и реконструкции структурных элементов правовой системы, появлению новых юридических технологий, форм и источников права, способов и средств правового воздействия на общественные отношения. Скорость таких изменений, новизна и сложность задач, стоящих

перед законодателем в принципиально новых социально-экономических и политических условиях, неизбежно приводят к снижению качества принимаемых законов, как с точки зрения их технико-юридической формы, так и правового содержания, к возникновению коллизий и неясностей в законодательном материале.

Поэтому, к сожалению, не все принимаемые законодателем нормативные правовые акты обладают достаточной степенью определенности. Их несовершенство, размытость отдельных формулировок приводят к тому, что правоприменители самостоятельно пытаются найти выход из сложившейся ситуации. Тогда как применение норм права в точном соответствии с буквой и духом закона имеет ключевое значение и является гарантией обеспечения режима законности в стране.

В этой связи, важным феноменом для правовой системы Кыргызской Республики являются интерпретационные акты самой судебной системы, которые играют все большую роль в обеспечении правильной и единообразной правоприменительной практики.

Особую роль в этом Конституция отводит Верховному суду Кыргызской Республики, который посредством принятия постановлений формирует обязательную для применения судами и судьями суждений о понимании и применении правовых норм в процессе отправления правосудия.

Постановления Пленума Верховного суда по своему характеру имеют вспомогательное значение по отношению к закону. Суть этих разъяснений состоит в придании определенности многозначительному, по смыслу неясному, оценочному, противоречивому или неполному содержанию законов и иных нормативных правовых актов в целях преодоления правоприменительных затруднений и дефектов в судебной практике. Верховный суд на основе обобщений судебной практики иллюстрирует негативные тенденции и посредством доктринальных толкований дает необходимые для судов и судей разъяснения. В силу своей специфики постановления Пленума Верховного суда могут существенно расширять или сужать поле правоприменительной практики, при этом сохраняя свое инерционное влияние. Постановления Пленума Верховного суда, по замыслу Конституции, должны быть своеобразной «дорожной картой» при осуществлении правосудия, когда судьи обязаны ориентироваться исходя из их интерпретационного содержания.

Вместе с тем разъяснения в постановлениях Пленума Верховного суда не должны содержать самостоятельных правовых норм,

а только интерпретировать уже существующие. В ином случае, на конституционно-правовом уровне они приобретают регуляторное свойство, присущее только нормам права, которое ввиду обязательности их для судей преобразует их в общеобязательные правила поведения, рассчитанные на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. Соответственно, такие постановления не могут быть исключены из сферы конституционного контроля. Иначе это означало бы «де-факто» лишение права доступа каждого к конституционному правосудию и привело бы к нарушению конституционного принципа правового государства.

С учетом изложенного, Конституционный суд отмечает, что необходимость проверки конституционности постановлений Пленума Верховного суда возникает в рамках судебного конституционного контроля тогда, когда такие постановления наделяются регуляторными функциями, присущими только нормативным правовым актам, общеобязательное юридическое значение которых для правоприменительной деятельности нижестоящих судов может порождать серьезные риски ущемления прав и свобод человека и гражданина.

Что касается оспариваемого нормативного положения постановления Пленума Верховного суда, то юридическая техника, использованная для его формулировки, а также факты прямой ссылки на него судов общей юрисдикции при принятии итоговых судебных актов бесспорно свидетельствуют о приобретении им в процессе правоприменения свойств нормы процессуального права. В связи с чем, такое обязывающее предписание, облеченное в форму разъяснения, не может исключаться из сферы судебного конституционного контроля.

5. Местное самоуправление это закрепленное Конституцией и гарантированное ею право и реальная возможность местных сообществ самостоятельно решать вопросы местного значения в своих интересах и под свою ответственность.

Органам местного самоуправления принадлежит особое место в демократической системе управления обществом и государством. Оно определяется, прежде всего, тем, что наличие органов самоуправления обеспечивает такую децентрализацию системы управления, которая делает эту систему управления наиболее пригодной к обеспечению интересов населения на местах.

Местное самоуправление, как один из важных элементов государственного устройства Кыргызстана, одновременно является и уровнем власти народа, и формой самоорганизации населения.

Вопрос эффективности управления – в первую очередь, в организационной и финансово-экономической самостоятельности городов, поселков и сел в проведении местной политики и решения вопросов местного значения. Организационная самостоятельность местного самоуправления обеспечивается тем, что функции органов местного самоуправления и органов государственной власти разграничены (статья 4 Конституции).

Вместе с тем для эффективного функционирования государства необходим баланс интересов государственного и местного уровней, то есть общих интересов жителей отдельно взятой территории. Обеспечение текущих потребностей граждан является государственной задачей и должно осуществляться вне зависимости от наличия или отсутствия местного самоуправления. Однако следует учесть, что право на местное самоуправление позволяет освободить органы государственной власти от осуществления определенной части вопросов на местном уровне, передав их решение людям, живущим на этой территории.

Органы местного самоуправления, не входя в систему органов государственной власти, вместе с тем обладают публично-властными полномочиями применительно к возложенным на местное самоуправление задачам, то есть выполняют функции публичной власти на соответствующем территориальном уровне.

Следовательно, регулярная, повседневная деятельность по осуществлению местного самоуправления невозможна без наделения органов местного самоуправления соответствующими полномочиями, необходимыми для исполнения возложенных на них функций.

В свою очередь, по результатам реализации тех или иных полномочий, органы местного самоуправления принимают нормативные правовые акты, которые представляют собой отражение определенной формы их деятельности, они обладают государственно-властным характером и обязательны для тех, кому адресованы.

Принятие указанных актов зачастую затрагивают отношения собственности, которые являются центральной проблемой в деятельности органов государственной власти и местного самоуправления. Экономическая самостоятельность органов местного самоуправления основана на праве по своему усмотрению владеть, пользоваться и распоряжаться муниципальной собственностью. Поэтому при рассмотрении экономических основ местного самоуправления муниципальной собственности, как экономической категории, отводится особое место.

В этой связи, предоставление (возмездное предоставление прав собственности или аренды) органом местного самоуправления земельных участков, находящихся в муниципальной собственности, имеет важное значение в экономическом развитии государства, поскольку, прежде всего, служит ресурсом для развития различных видов производства, что в свою очередь ведет к потенциальному росту местного бюджета, привлечения инвестиций, а также инфраструктурного развития определенной территории.

Безусловно, правовое регулирование подобных сфер отношений должно определяться законодателем в неукоснительной согласованности с Основным Законом, устанавливающим запрет на принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина.

Правоприменительная деятельность органов местного самоуправления свидетельствует о наличии стремительного роста принимаемых ими нормативных правовых актов, затрагивающих основной массив правоотношений в сфере собственности. Однако, не менее важное значение приобретает и вопрос, связанный с бездействием органов местного самоуправления, обусловленным отсутствием нормативного регулирования на соответствующем уровне вопросов, связанных с осуществлением местного самоуправления.

В этой связи, в условиях построения правового государства в Кыргызской Республике особую важность приобретает проблема защиты нарушенных или оспоренных прав и охраняемых законом интересов граждан и организаций, прежде всего, от возможных нарушений со стороны органов местного самоуправления и их должностных лиц.

Правовое регулирование в области обеспечения судебных механизмов защиты прав и свобод человека от неправомерных решений, действий (бездействия) органов местного самоуправления и их должностных лиц, претерпело ряд существенных изменений. В частности, речь идет о выделении в части 2 статьи 98 Конституции административного судопроизводства в качестве самостоятельного наряду с конституционным, гражданским и уголовным видами судопроизводств. При этом, в настоящее время содержание и пределы административного судопроизводства определены Административно-процессуальным кодексом Кыргызской Республики, регламентирующим порядок судопроизводства по спорам, вытекающим из административно-правовых (публично-правовых) отношений,

процессуальные принципы и правила рассмотрения и разрешения данных споров в суде.

Земельный кодекс Кыргызской Республики, регламентируя вопросы предоставления земельных участков в собственность и в пользование, предоставил полномочия по определению случаев и порядка предоставления земельных участков Правительству Кыргызской Республики (статья 20), органам местного самоуправления (статьи 13-18), которые располагают достаточно широкой свободой усмотрения при разрешении указанного вопроса.

В реализацию данных норм Земельного кодекса, а также в целях оптимизации процедур формирования и предоставления прав на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности, физическим и юридическим лицам, Правительством Кыргызской Республики постановлением от 23 сентября 2011 года № 571, утверждено Типовое положение о порядке и условиях возмездного предоставления прав собственности или аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности (далее – Типовое положение).

Согласно пункту 7 указанного Типового положения для осуществления процесса предоставления прав на земельные участки в соответствии с Типовым положением создается комиссия по предоставлению прав на земельные участки (далее – комиссия).

В состав комиссии включаются представители исполнительного органа местного самоуправления, органов градостроительства и архитектуры, регистрации прав на недвижимое имущество, общественности, некоммерческих и иных организаций. Состав комиссии утверждается исполнительным органом местного самоуправления.

При этом пунктом 8 Типового положения установлено, что комиссия принимает решение, в том числе о возможности предоставления прав собственности или аренды на земельные участки. Решение комиссии носит рекомендательный характер.

В свою очередь, абзацем двадцать третьим пункта 14 оспариваемого постановления Пленума Верховного суда определено, что решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде. В соответствии с Типовым положением (пункт 71), могут быть обжалованы лишь решения уполномоченных органов.

Так, согласно пункту 71 Типового положения, решения уполномоченных органов, касающиеся предоставления земельных участков, могут быть обжалованы в порядке, определяемом законода-

тельством об административной деятельности и административных процедурах.

В свою очередь, в соответствии с частью 1 статьи 62 Закона Кыргызской Республики «Об основах административной деятельности и административных процедурах» административный акт, действие или бездействие административного органа обжалуются в административном (досудебном) порядке, а в последующем – в судебном порядке.

Следует принять во внимание, что обозначенная комиссия не подпадает под критерии пункта 5 статьи 3 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, раскрывающего значение термина «административный орган», акты которого согласно пункту 1 части 1 статьи 15 обозначенного Кодекса могут быть предметом административного судопроизводства. Вернее, отметить, что комиссия в данном случае выступает консультативно-экспертным органом, созданным на общественных началах.

Исходя из этого,

- учитывая непреложность для эффективного правосудия соблюдения всеми участниками правоотношений установленных судебных процедур,

- с целью приведения сложившейся правоприменительной практики в законное процессуальное русло,

- без намерения ограничения доступа к правосудию,

Пленумом Верховного суда и было принято оспариваемое положение.

Сомнение же в конституционности разъяснения Верховного суда вызвано действиями Типового положения, утвержденного постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 сентября 2011 года № 571 и Положения о порядке предоставления земельных участков в срочное (временное) пользование на условиях аренды в городе Бишкеке, утвержденного постановлением Бишкекского городского кенеша от 14 января 2020 года № 141, которые не предусматривают обязательность вынесения уполномоченным государственным органом правового акта в случае отрицательной рекомендации вышеуказанной комиссии по предоставлению земельного участка, который и должен был стать предметом оспаривания в суде.

В результате, комплексное функционирование оспариваемого положения с нормами обозначенных актов, привело к невозможности реализации каждым права на судебную защиту по обозначенному вопросу.

Оспариваемое разъяснение Верховного суда было обусловлено необходимостью соблюдения установленных законодательных процедур, особенности регулирования которых определены Административно-процессуальным кодексом Кыргызской Республики и законодательством об административной деятельности и административных процедурах. Следовательно, оспариваемое нормативное положение постановления Пленума Верховного суда было вынесено в рамках Конституции и действующего законодательства.

Между тем, в процессе рассмотрения данного дела Конституционный суд выявил серьезные недоработки как в Типовом положении о порядке и условиях возмездного предоставления прав собственности или аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности, утвержденном постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 сентября 2011 года № 571, так и в Положении о порядке предоставления земельных участков в срочное (временное) пользование на условиях аренды в городе Бишкек, утвержденном постановлением Бишкекского городского кенеша от 14 января 2020 года № 141. В частности, как было отмечено выше, указанные положения не содержат правовых норм, обязывающих уполномоченный орган выносить соответствующий правовой акт, при наличии решения комиссии об отказе в предоставлении лицам в собственность, аренду или бессрочное пользование земельных участков. Это порождает ситуацию, когда заинтересованные лица не имеют возможности обратиться в суд с иском о проверке законности отказа в предоставлении земельного участка в собственность, аренду и бессрочное пользование, следовательно, лишаются права на судебную защиту, которая в силу своей природы является абсолютной и не подлежит никакому ограничению.

Следуя конституционным установлениям о праве на судебную защиту, нормотворческими органами должны быть предусмотрены все процессуальные механизмы и условия в обеспечении данного права, отнесенной к значимым конституционным ценностям, в реализации которого не должно быть никаких препятствий.

Таким образом, независимо от процессуальной формы судопроизводства, наличие закрепленной процедуры, предусматривающей обязанность любого уполномоченного органа государственной власти обличать свои решения в правовые акты, является непременным условием для полноценной реализации конституционного права каждого на судебную защиту.

30 ноября
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 08-Р

В связи с чем, Кабинету Министров Кыргызской Республики и Бишкекскому городскому кенешу следует пересмотреть свои положения с тем, чтобы они включали такой правовой механизм, который бы обязывал уполномоченный орган выносить соответствующий правовой акт вне зависимости от положительного или отрицательного решения комиссии о возможности предоставления земельного участка в собственность, аренду или бессрочное пользование.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать нормативное положение пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года № 13 выраженное словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде» не противоречащим части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики и Бишкекскому городскому кенешу внести изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

21 декабря
2022 года
город Бишкек

№ 09-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 54[1] Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407, в связи с обращением Акматова Даниэля Женишбековича и Бекешева Дастана Далабайевича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., с участием:

обращающейся стороны – Акматова Даниэля Женишбековича;

стороны-ответчика – Кошокова Каныбека Таалайбековича, Атамалиева Курбанбека Максытбековича, представителей Кабинета Министров Кыргызской Республики по доверенности;

третьих лиц – Жусупова Медера Кенешовича, постоянного представителя Президента Кыргызской Республики и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Джаманкулова Азамата Маратовича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Шералиева Бакытбека Кемелевича и Канатбекова Руслана Канатбековича, представителей Министерства внутренних дел Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 54[1] Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Акматова Даниэля Женишбековича и Бекешева Дастана Далабайевича.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики пункт 54[1] Правил государственной

регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к рассмотрению в судебном заседании, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 8 июля 2022 года поступило ходатайство Акматова Д.Ж. и Бекешева Д.Д. о проверке соответствия пункта 54^1 Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407, частям 1, 2 статьи 15, части 3 статьи 23, статьям 40, 41 Конституции.

13 сентября 2022 года от авторов ходатайства поступило дополнение к ранее представленному ходатайству, в котором они просят также проверить оспариваемую норму на предмет её соответствия частям 1, 2 статьи 24 Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 сентября 2022 года данное ходатайство было принято к производству.

В судебном заседании Акматов Д.Ж. поддержал свои требования и отметил следующее.

В соответствии с частью 1 и абзацем первым части 2 статьи 15 Конституции в Кыргызской Республике в равной степени признаются и защищаются частная, государственная, муниципальная и иные формы собственности. Собственность неприкосновенна, никто не может быть произвольно лишён своего имущества, право наследования гарантируется.

Субъект обращения указывает на то, что статьи 40, 41 Основного Закона гарантируют каждому право на владение, пользование и распоряжение своим имуществом, результатами своей деятельности. Каждый имеет право на экономическую свободу, свободное использование своих способностей и своего имущества для любой экономической деятельности, не запрещённой законом.

Юридическое значение права собственности раскрыто в статье 222 Гражданского кодекса, согласно которой право собственности

есть признаваемое и охраняемое законодательными актами право субъекта по своему усмотрению владеть, пользоваться и распоряжаться принадлежащим ему имуществом. В свою очередь, право распоряжения представляет собой юридически обеспеченную возможность определять правовую судьбу имущества.

Акматов Д.Ж. утверждает, что оспариваемая норма, которой устанавливается запрет на замену кузова на транспортные средства с правосторонним расположением рулевого управления, ограничивает право распоряжения имуществом, соответственно, противоречит вышеуказанным положениям гражданского законодательства и Конституции.

Заявитель отмечает, что в соответствии с частью 3 статьи 23 Конституции запрещается принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина. Несмотря на это, оспариваемой нормой, являющейся структурным элементом подзаконного акта – постановления Правительства, ограничивается право каждого свободно распоряжаться своим имуществом, закреплённое в статье 40 Конституции.

В соответствии с абзацем вторым части 1 и частью 2 статьи 24 Конституции никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств; в Кыргызской Республике все равны перед законом и судом.

Обращающаяся сторона отмечает, что владельцы транспортных средств с левосторонним расположением рулевого управления имеют возможность заменить кузов, тогда так в силу оспариваемой нормы замена кузова на транспортные средства с правосторонним расположением рулевого управления запрещена. Такое обстоятельство ставит владельцев транспортных средств с различным расположением рулевого управления в неравное положение по имущественному признаку и тем самым, по мнению субъектов обращения, нарушаются конституционные принципы недискриминации и равенства всех перед законом и судом.

С учётом изложенного, субъект обращения просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Представитель стороны-ответчика Кошоков К.Т. не согласился с доводами заявителей и считает, что оспариваемое нормативное положение не противоречит Конституции.

Кошоков К.Т. отмечает, что основанием для введения запрета на замену кузова на транспортные средства с правосторонним расположением рулевого управления стало присоединение Кыргызской Республики в 2006 году к Конвенции о дорожном движении, в реализацию которой Законом «О дорожном движении в Кыргызской Республике» в стране определено правостороннее движение транспортных средств с участием автотранспортных средств с левосторонним рулевым управлением.

Из-за сложной экономической ситуации, сложившейся ранее в стране, практически не контролировался ввоз автотранспортных средств с правосторонним расположением рулевого управления, ставший впоследствии одной из причин увеличения количества нарушений правил дорожного движения, и, как следствие, роста количества дорожно-транспортных происшествий, что привело к ухудшению ситуации дорожного движения по всей территории республики.

В этой связи, частью 6 статьи 21 Закона «О дорожном движении в Кыргызской Республике» введён запрет на ввоз транспортного средства с правосторонним расположением рулевого управления для регистрации, допуска к эксплуатации и участия в дорожном движении на территории Кыргызской Республики, за исключением ряда видов транспортных средств, определяемых Правительством Кыргызской Республики.

Однако, как отмечает Кошоков К.Т., запрет не коснулся на ввоз номерных узлов и агрегатов автотранспортных средств с правосторонним расположением рулевого управления, что позволяло гражданам беспрепятственно ввозить автотранспортные средства с правосторонним расположением рулевого управления в качестве запасных или комплектующих частей для обновления принадлежащих им автотранспортных средств.

Представитель стороны-ответчика утверждает, что в целях обеспечения общественной безопасности при эксплуатации транспортных средств на автомобильных дорогах Кыргызской Республики и был введён отмеченный выше запрет.

При этом оспариваемая норма не предполагает лишение собственности и не посягает на их имущество, право собственности на автотранспортное средство защищено на прежнем уровне и право наследования гарантируется.

Представитель стороны-ответчика считает, что, поскольку транспортное средство является источником повышенной опасности, вла-

дение, пользование и распоряжение им требует дополнительного регулирования, в том числе ограничительного характера.

Основываясь на изложенном, Кошоков К.Т. просит ходатайство обращающейся стороны оставить без удовлетворения.

Другой представитель стороны-ответчика Атамалиев К.М. поддержал доводы Кошокова К.Т.

Постоянный представитель Президента Кыргызской Республики и Кабинета Министров Кыргызской Республики Жусупов М.К. придерживается такой же позиции, как представители стороны-ответчика.

При этом он отмечает, что согласно статье 3 Закона «О дорожном движении в Кыргызской Республике», основными принципами обеспечения безопасности дорожного движения является приоритет жизни и здоровья граждан, участвующих в дорожном движении, над экономическими результатами хозяйственной деятельности.

17 августа 2021 года Кабинетом Министров Кыргызской Республики, наряду с оспариваемой нормой, были внесены изменения в Правила государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, согласно которым, в отдельных случаях, по заявлению граждан и организаций межведомственная комиссия может рассмотреть и вынести заключение по регистрации ранее выбракованных транспортных средств, за исключением транспортных средств с правосторонним расположением рулевого управления.

В этой связи Жусупов М.К. считает, что в обозначенном решении Кабинета Министров Кыргызской Республики не идёт речь о произвольном лишении имущества либо права собственности.

Далее он отмечает, что согласно части 4 статьи 14 Закона «О дорожном движении в Кыргызской Республике», внесённые изменения в конструкцию зарегистрированных транспортных средств, в том числе в конструкцию их составных частей, предметов дополнительного оборудования, запасных частей и принадлежностей, влияющих на обеспечение безопасности дорожного движения, должны соответствовать требованиям технических регламентов.

В соответствии со статьёй 51 Договора о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 года единые обязательные требования к продукции устанавливаются в технических регламентах этого союза и имеют прямое действие на территории государств-членов Евразийского экономического союза.

Так, с 12 февраля 2016 года на территории Кыргызской Республики действует Технический регламент Таможенного союза «О безопасности колёсных транспортных средств», устанавливающий требования к колёсным транспортным средствам, независимо от места их изготовления, при их выпуске в обращение и нахождении в эксплуатации на единой таможенной территории Евразийского экономического союза и в обращении единичных транспортных средств.

В соответствии с пунктом 19 указанного Технического регламента запрещается выпуск в обращение транспортных средств с правосторонним расположением рулевого управления определённых категорий.

Согласно пункту 20 упомянутого Технического регламента, компоненты, выпускаемые в обращение как сменные (запасные) части для находящихся в эксплуатации транспортных средств, при установке на транспортное средство не снижают уровень его безопасности по отношению к уровню на момент выпуска транспортного средства в обращение.

В ходе предварительной технической экспертизы удостоверяется, сохранится ли соответствие транспортного средства требованиям Технического регламента, действовавшим на момент его выпуска в обращение после внесения изменений в его конструкцию. Также в Приложении 9 к Техническому регламенту установлены требования в отношении отдельных изменений, внесённых в конструкцию транспортного средства.

Жусупов М.К. считает, что в целях охраны жизни, здоровья и имущества граждан, защиты их прав и законных интересов, а также защиты интересов общества и государства путём предупреждения дорожно-транспортных происшествий, снижения тяжести их последствий, Кабинет Министров Кыргызской Республики с учётом введённого законодателем запрета имеет конституционные полномочия по ограничению прав граждан на регистрацию транспортного средства с правосторонним расположением рулевого управления (с заменённым кузовом), и эти действия соразмерны целям, указанным в Законе «О дорожном движении в Кыргызской Республике».

Он полагает, что введённое ограничение является специальной мерой, направленной на обеспечение безопасности на дорогах в соответствии с международными обязательствами страны.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Джаманкулов А.М. привел аналогичные аргументы и придерживается позиции представителей стороны-ответчика.

При этом он считает, что введённое оспариваемой нормой ограничение должно быть урегулировано на уровне законодательного акта.

Представители Министерства внутренних дел Кыргызской Республики Шералиев Б.К. и Канатбеков Р.К. придерживаются позиции представителей стороны-ответчика.

При этом Шералиев Б.К. отметил, что, если ранее двигатель наряду с кузовом транспортного средства подлежал государственной регистрации, то на данный момент подлежит регистрации только лишь кузов транспортного средства. Поскольку кузов транспортного средства является основной составляющей частью конструкции транспортного средства и имеет маркировочное идентификационное обозначение.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, позиции третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является пункт 54^1 Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407, следующего содержания:

«54^1. Запрещается замена кузова на транспортные средства с правосторонним расположением рулевого управления.».

Постановление Правительства Кыргызской Республики «О вопросах регистрации транспортных средств, установок и оборудования» от 23 июня 2017 года №407 принято в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликовано в газете «Эркин-Тоо» 18 июля 2017 года №82 (2807), внесено в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Согласно части 2 статьи 23 Конституции права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание

деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

Признание прав и свобод человека непосредственно действующими означает, что человек может осуществлять свои права и свободы, а также защищать их в случае нарушения, руководствуясь Основным Законом, и, ссылаясь на него. При этом непосредственное действие прав и свобод человека в тесном сочетании с принципом высшей юридической силы и прямого действия Конституции выступает основным ориентиром в нормотворческой деятельности.

Таким образом, вышеуказанный конституционный принцип предполагает ориентацию всех государственных органов на обеспечение, охрану и защиту прав человека и гражданина. Государственные органы должны руководствоваться этими подходами при создании нормативной базы в области защиты права на жизнь, здоровье, безопасность каждого гражданина. Указанные права являются высшими неотчуждаемыми благами граждан и государство обязано принимать все необходимые меры, препятствующие посягательству кого бы то ни было на них.

В соответствии с частью 1 статьи 25 Конституции каждый имеет неотъемлемое право на жизнь. Будучи абсолютным, данное право закреплено и в международных договорах, в частности в статье 3 Всеобщей декларации прав человека и в части 1 статьи 6 Международного пакта о гражданских и политических правах, являющихся составной частью правовой системы Кыргызской Республики.

Право на жизнь предполагает не только запрет произвольного лишения жизни человека любым субъектом, но и ответственность государства за защиту жизни индивида. Она осуществляется в сфере любой государственной компетенции, подразумевает реализацию этой обязанности всеми органами государственной власти, востребует её контрольные функции по отношению к другим субъектам, если их деятельность связана с угрозами для жизни, а равно как и здоровья индивида.

Исходя из признания жизни и здоровья человека высшей конституционной ценностью, Основной Закон требует максимально широкий диапазон государственных обязанностей по их защите, обеспечиваемый системой конституционных гарантий. Именно в этих целях нормотворческий орган вправе ввести такие правовые механизмы, которые будут направлены на минимизацию рисков, либо на их устранение в целом, особенно в тех сферах, в которых

жизнь и здоровье индивида подвергается постоянной угрозе в силу непременного участия в них источников повышенной опасности.

3. Определяя основы конституционного строя, Конституция включила в их содержание признание частной собственности, её защищённость законом наравне с другими формами собственности (статья 15).

Каждый имеет право на владение, пользование и распоряжение своим имуществом, результатами своей деятельности (статья 40).

Основной Закон закрепил также право каждого на экономическую свободу, свободное использование своих способностей и своего имущества для любой экономической деятельности, не запрещённой законом (статья 41). Содержание данного права, определяя объем гарантируемой экономической свободы, действует в сфере отношений между государством и индивидом, воплощая в себе сочетание частных и публичных интересов.

Так, собственник вправе по своему усмотрению совершать в отношении принадлежащего ему имущества любые действия, не противоречащие законодательству и не нарушающие права и охраняемые законом интересы других лиц, в том числе отчуждать своё имущество в собственность другим лицам, передавать им, оставаясь собственником, свои правомочия по владению, пользованию и распоряжению имуществом, отдавать имущество в залог и обременять его другими способами, распоряжаться имуществом иным образом.

В то же время, право собственности может быть ограничено законодателем с учётом основных конституционных ценностей, поскольку оно предполагает не только возможность реализации вышеназванной триады полномочий, но и возложение на него обязанностей и ограничений, в том числе с учётом повышенной опасности имущества для окружающих.

Экономическая свобода, как и право собственности, является одной из тех ценностей, обрести которую граждане стремились всегда. Однако она предполагает наличие и социальной ответственности, в область которой входят не только соблюдение экономических интересов, но и защита прав и свобод других лиц. Поэтому в любом государстве очень важно совместить и балансировать экономическую свободу и общественные интересы.

Несмотря на то, что основным правовым регулятором, обеспечивающим баланс в отмеченной области, является Конституция, закреплённые в ней базовые принципы и нормы, получают своё развитие и дальнейшую конкретизацию в отраслевых законодатель-

ствах с учётом защиты, в том числе общественного порядка и охраны здоровья населения.

Отсюда следует, что при реализации права собственности и права на экономическую свободу индивид должен действовать так, чтобы не вступать в противоречие с требованиями законодательства, которыми устанавливаются элементы общественной безопасности такие как противопожарные, санитарные, дорожные и другие правила, обеспечивающие нормальное функционирование жизнедеятельности общества и государства, а также не нарушать права и охраняемые законом интересы других лиц.

Таким образом, реализация права собственности и права на экономическую свободу должна коррелироваться с содержанием части 1 статьи 53 Основного Закона, из которой вытекает требование о необходимости соотнесения отмеченных прав с правами и свободами других лиц.

4. Согласно части 3 статьи 24 и части 1 статьи 1007 Гражданского кодекса Кыргызской Республики транспортное средство, т.е. устройство, предназначенное для перевозки по дорогам людей и грузов или оборудования, установленного на нем, а также трактора и самоходные технологические машины (статья 2 Закона «О дорожном движении в Кыргызской Республике»), относится к категории движимых вещей и квалифицируется как источник повышенной опасности.

С учётом такой характеристики, транспортные средства должны соответствовать требованиям безопасности, медико-санитарным нормам, нормам охраны труда и экологии, устанавливаемым международными и государственными стандартами и техническими условиями, а также быть зарегистрированными в установленном порядке (статья 12 Закона «О транспорте»).

Отнесение к источникам повышенной опасности транспортных средств обусловливает установление для них особого правового режима, в том числе специальных правил допуска их в эксплуатацию для всех без исключения владельцев таких средств. Соответственно установление таких требований и правил, обеспечивающих безопасность, охрану жизни и здоровья населения, не могут считаться дискриминационными.

Государственная регистрация (перерегистрация) транспортных средств осуществляется, помимо прочего, в целях допуска транспортных средств к участию в дорожном движении и (или) эксплуатации на территории Кыргызской Республики и за её пределами. Все наземные транспортные средства, выпускаемые, ввозимые и экс-

плуатируемые в Кыргызской Республике, подлежат государственной регистрации (перерегистрации) в соответствии с законодательством в сфере транспорта.

Регистрация и учёт транспортных средств являются одними из основных направлений государственной политики в области обеспечения безопасности дорожного движения, что порождает обязанность собственников транспортных средств зарегистрировать (перерегистрировать) транспортные средства в уполномоченном органе в сфере регистрации транспортных средств.

Несоблюдение правил регистрации (перерегистрации) и несвоевременная постановка на учёт автомототранспортных средств влекут ответственность в соответствии действующим законодательством.

Таким образом, законодатель, регламентируя содержание права собственности на движимое имущество, и, обеспечивая защиту здоровья, прав и законных интересов других лиц посредством возложения на собственников транспортных средств дополнительных обременений, связанных с их обладанием, учёл особые характеристики находящихся в собственности объектов, использование которых связано с повышенной опасностью для окружающих.

5. Ранее Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики давала правовую оценку установленному частью 6 статьи 6 Закона «Об автомобильном транспорте» запрету использования автомобилей с правосторонним расположением рулевого колеса относительно оси автомобиля для коммерческой перевозки пассажиров, багажа и грузов (Решение от 16 ноября 2016 года).

Так, в указанном Решении она отмечала, что в Кыргызской Республике законодательством установлено правостороннее движение транспортных средств, которое предполагает, в целях обеспечения безопасности пассажиров, нахождение у автомобилей водительского места со стороны встречного потока движения, то есть слева. С учётом правостороннего движения строится вся инженерная система организации потока транспортных средств и пешеходов, а также ведётся оборудование дорог техническими средствами регулирования движения (дорожные знаки, дорожные светофоры, дорожные разметки). Такое установление коррелируется с подпунктом «с» пункта 59 Приложения 5 (Технические условия, касающиеся автомобилей и прицепов) к Конвенции о дорожном движении, ратифицированной Кыргызской Республикой 13 февраля 2006 года, где определено, что конструкция каждого автомобиля должна обеспечивать водителю спереди, справа и слева достаточную обзорность, позволяющую ему безопасно управлять автомобилем.

Далее она отмечала, что эксплуатация автомобилей с правосторонним расположением рулевого колеса относительно оси автомобиля на дорогах с правосторонним движением представляет повышенную угрозу для безопасности движения, что подтверждается анализом дорожно-транспортных происшествий, представленного уполномоченными органами, ведающими вопросами безопасности дорожного движения и регистрации автотранспортных средств. В связи с чем, законодателем был введён запрет на ввоз автомобилей с правосторонним расположением рулевого колеса относительно оси автомобиля с 3 июня 2015 года.

Таким образом, транспортное средство в силу расположения рулевого управления с правой стороны по ходу его движения вопреки установленному в стране правостороннему движению, является не только источником повышенной опасности, но и при его эксплуатации повышает угрозу безопасности дорожного движения.

Именно поэтому, законодатель, вводя запрет на ввоз транспортного средства с правосторонним расположением рулевого управления для регистрации, допуска к эксплуатации на территории Кыргызской Республики, предполагал его распространение и на составные части конструкции названного вида транспорта, в том числе и на кузов.

Это связано с тем обстоятельством, что кузов является одним из важнейших конструктивных компонентов любого автомобиля. От него во многом зависит масса, управляемость и безопасность транспортного средства. Кроме того он имеет уникальный идентификатор (кузовная серия, номер и индивидуальный код детали), который подлежит регистрации, и определяет его как самостоятельное транспортное средство (имущество), позволяющее ему выступать объектом правоотношений. Соответственно, замена кузова как основной составляющей части конструкции автомобиля, имеющей уникальный идентификатор, по своей сути равноценна приобретению лицом самостоятельной единицы транспортного средства.

Полномочия органа исполнительной власти по определению условий и правил регистрации (перерегистрации) транспортных средств проистекают из положений Закона «О дорожном движении в Кыргызской Республике».

Такое правовое регулирование, в том числе запрет на замену кузова обусловлен необходимостью обеспечения безопасности дорожного движения, задачами которого являются: охрана жизни, здоровья и имущества граждан, защита их прав и законных интересов путём

предупреждения дорожно-транспортных происшествий, снижения тяжести их последствий.

Таким образом, Конституционный суд отмечает, что установление запрета на замену кузова правосторонних транспортных средств было обусловлено конституционно закреплённым требованием особой защиты таких значимых для общества неотчуждаемых благ, как жизнь и здоровье человека, поскольку право собственности предполагает не только возможность реализации правомочий по владению, пользованию и распоряжению имуществом, но и требует от соответствующих лиц выполнения им возложенных законом обязанностей, в том числе с учётом повышенной опасности имущества для окружающих. Соответственно, установленный оспариваемой нормой запрет не является ограничением и не нарушает конституционные права граждан.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать пункт 54[1] Правил государственной регистрации, перерегистрации транспортных средств, установок и оборудования, а также прав собственности на них, утверждённых постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 июня 2017 года №407, не противоречащим частям 1, 2 статьи 15, части 3 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статьям 40, 41 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ

28 декабря
2022 года
город Бишкек

№ 10-Р

РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по запросу судьи Сузакского районного суда Джалал-Абадской области Сабыровой Жыпар Жумадиловны о проверке конституционности статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики 28 декабря 2022 года город Бишкек

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 38, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел по письменной процедуре дело о проверке конституционности статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики. Поводом к рассмотрению данного дела явился запрос судьи Сузакского районного суда Джалал-Абадской области Сабыровой Жыпар Жумадиловны.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции 2 Кыргызской Республики статья 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Шаршеналиева Ж.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 29 сентября 2022 года поступил запрос судьи Сузакского районного суда Джалал-Абадской области Сабыровой Ж.Ж. о проверке соответствия статьи 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (далее – УК) части 3 статьи 58 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 31 октября 2022 года запрос был принят к производству.

Судья в своем обращении указывает, что в ее производстве находится уголовное дело №УД-151/22Д8 (03-043-2022-000251) по обвинению Тургунбаева У.Т. в совершении преступления, предусмотренного статьей 178 УК, как уклонение родителей от выплаты на основании судебного решения средств на содержание ребенка

либо совершеннолетних детей, но нетрудоспособных и нуждающихся в материальной помощи.

Сабырова Ж.Ж. отмечает, что судебным приказом Сузакского районного суда Джалал-Абадской области от 7 сентября 2012 года были взысканы алименты с Тургунбаева У.Т. в пользу Казаковой (Тургунбаевой) Ф.М. на содержание троих несовершеннолетних детей, начиная с 5 сентября 2012 года до их совершеннолетия, в размере 1/2 части всех видов заработка ежемесячно. Однако, несмотря на неоднократные предупреждения о необходимости исполнения обязательств по судебному приказу, обвиняемый Тургунбаев У.Т. уклоняется от содержания детей и выплаты 3 алиментов, что привело к образованию задолженности по алиментам, в период с августа 2018 года по май 2022 года в размере 252 146 сом.

Из материалов уголовного дела видно, что обвиняемый Тургунбаев У.Т. ранее был осужден к ограничению свободы сроком на два года приговором Сузакского районного суда Джалал-Абадской области от 19 января 2017 года по статье 162 УК в редакции 1997 года за уклонение от выплаты алиментов, взысканных судебным приказом того же суда от 7 сентября 2012 года.

Согласно обвинительному акту от 24 июня 2022 года №УД-151/22Д8 (03-043-2022- 000251), Тургунбаев У.Т. уклоняется от уплаты алиментов, взысканных по отмеченному судебному приказу в период с августа 2018 года по май 2022 года.

Как отмечает Сабырова Ж.Ж., алиментные обязательства Тургунбаевым У.Т. до августа 2018 года исполнены в полном объеме.

Так, в настоящее время судом рассматривается вопрос о повторном привлечении к уголовной ответственности Тургунбаева У.Т. Учитывая, что исполнительное производство по алиментным обязательствам носит длящийся характер, у суда имеются сомнения по вопросу того, могут ли должники по алиментам привлекаться к уголовной ответственности по статье 178 УК повторно (неоднократно) за разные периоды неуплаты алиментов.

По мнению судьи, в данном вопросе усматривается неопределенность ввиду действующей конституционной нормы, согласно которой никто не должен дважды нести юридическую ответственность за одно и то же правонарушение. Указанная норма также нашла свое отражение в части 2 статьи 6 УК.

С учетом изложенного, судья просит проверить оспариваемую норму УК на предмет соответствия Конституции.

28 декабря
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 10-Р

В соответствии с пунктом 3 части 2 статьи 38 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» рассмотрение 4 дела по запросу судьи (судей) осуществляется по письменной процедуре. В силу части 3 статьи 34 вышеназванного конституционного Закона судья (судьи), запрос которого принят к производству Конституционного суда, стороной не признается и на заседание не вызывается.

Определениями судьи-докладчика от 3 ноября 2022 года стороной-ответчиком по рассматриваемому делу был признан Жогорку Кенеш Кыргызской Республики, а третьими лицами – Верховный суд Кыргызской Республики, Генеральная прокуратура Кыргызской Республики, Министерство юстиции Кыргызской Республики и Судебный департамент при Верховном суде Кыргызской Республики.

В представленном возражении стороны-ответчика было отмечено, что согласно уголовному законодательству, лицо подлежит привлечению к уголовной ответственности в случае признания его виновным в совершении преступления лишь за те действия (бездействия) и наступившие последствия в результате их совершения только один раз.

Субъективная сторона указанного выше противоправного деяния отличается наличием только прямого умысла. Виновный знает о наличии судебного акта, осознанно не содействует или препятствует его исполнению и желает, чтобы он остался неисполненным.

Процедура взыскания алиментов носит особый характер исполнения, поскольку алиментные обязательства являются периодическими платежами, производятся в течение длительного периода времени на регулярной основе.

В этой связи сторона-ответчик-считает, что после привлечения должника к уголовной ответственности за неисполнение алиментных обязательств и повторное возникновение у него задолженности более трех месяцев подряд или суммарно в течение одного года, его действия уже содержат признаки нового преступления, подпадающие под действие статьи 178 УК.

На основании изложенного, представители стороны-ответчика считают, что статья 178 УК не противоречит части 3 статьи 58 Конституции.

Позиция Верховного суда, Министерства юстиции, Судебного департамента при Верховном суде по своему содержанию аналогична с возражениями стороны-ответчика.

28 декабря
2022 года
город Бишкек

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 10-Р

Согласно позиции Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики, запрос судьи Сабыровой Ж. обусловлен недостатком юридической конструкции оспариваемых норм, дающих возможность их произвольного применения. Судья обязана была прекратить уголовное дело на основании пункта 5 части 1 статьи 27 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК), то есть в отношении лица, о котором имеются вступивший в законную силу приговор суда по тому же обвинению либо иное неотмененное судебное решение, установившее невозможность уголовного преследования (Тургунбаев У. обвинялся по факту уклонения от уплаты алиментов, взысканных по судебному приказу от 7 сентября 2012 года за неисполнение которого он был осужден в 2017 году).

Конституционный суд, рассмотрев и обсудив запрос судьи, возражение стороны–ответчика, доводы и соображения третьих лиц, представленных в письменном виде и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой

подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу является статья 178 УК следующего содержания:

«Статья 178. Уклонение родителей от содержания детей

Уклонение родителей от выплаты на основании судебного решения средств на содержание ребенка либо совершеннолетних детей, но нетрудоспособных и нуждающихся в материальной помощи, – наказывается штрафом от 200 до 500 расчетных показателей или общественными работами от сорока до ста часов, или исправительными работами на срок от двух месяцев до одного года.».

Уголовный кодекс был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Согласно Конституции в Кыргызской Республике, как в правовом, социальном государстве, охраняются социально незащищенные категории граждан, труд и их здоровье, обеспечивается государ-

ственная поддержка семьи, материнства, отцовства и детства (часть 1 статьи 1, часть 2 статьи 19, часть 1 статьи 20).

Дети являются важнейшей ценностью Кыргызской Республики.

Государство создает условия, способствующие разностороннему духовному, нравственному, интеллектуальному и физическому развитию детей, их гражданско-патриотическому воспитанию (часть 3 статьи 20).

Забота о детях, их воспитание в равной мере являются правом и обязанностью как отца, так и матери (часть 2 статьи 26).

Приведенные конституционные предписания служат основой правоотношений, содержание которых составляют государственные гарантии поддержки и защиты семьи, родительские обязанности и коррелирующие им права детей, что предполагает о несовместимости с самой природой этих отношений с ущемлением их прав.

Право детей на особую заботу и помощь провозглашено Всеобщей декларацией прав человека и, наряду с принципом приоритета интересов и благосостояния детей во всех сферах жизни государства, закреплено Конвенцией о правах ребенка. В статье 27 данной Конвенции предусматривается, что государства-участники признают право каждого ребенка на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития; родитель(и) или другие лица, воспитывающие ребенка, несут основную ответственность за обеспечение в пределах своих способностей и финансовых возможностей условий жизни, необходимых для его развития.

Закрепляя обязанность родителей заботиться о детях и принцип обеспечения наилучших интересов ребенка, Конституция обязывает законодателя обеспечить понятное и детальное регулирование сферы семейных отношений во всех отраслевых законах. Учитывая, что до наступления совершеннолетия ребенок всецело зависим от родителей, государство выступает конституционным гарантом защиты его прав, тем самым осуществляя свою социальную функцию.

3. В реализацию вышеназванных конституционных положений законодателем в качестве базового регулятора был принят Семейный кодекс, в котором закреплены основные принципы заботы о благосостоянии и развитии детей, обеспечения наилучших интересов ребенка, приоритета

семейного воспитания детей, обеспечения должной защиты прав и интересов несовершеннолетних и нетрудоспособных членов семьи. В указанном Кодексе определены права и обязанности роди-

телей и детей, в том числе имущественные, включая право ребенка на получение содержания от своих родителей и обязанность родителей по содержанию несовершеннолетних детей (статьи 65 и 85).

Добровольное исполнение родителями обязанности содержать своих несовершеннолетних детей основано на общепризнанной презумпции добросовестности родительской заботы о детях и носит безусловный характер. Обязательства возникают на основе императивных норм семейного права, характеризуются сложным субъектным составом и элементом публичности.

Семейным кодексом предусмотрены два способа взыскания алиментов: добровольный (по соглашению сторон) и принудительный (путем взыскания с родителей алиментов на несовершеннолетних детей в судебном порядке), а также установлены возможности определения судом размеров взыскиваемых алиментов.

Таким образом, в соответствии с закрепленными в Конституции и Конвенции о правах ребенка принципами справедливости, равенства, соразмерности, правовым механизмом взыскания алиментов на несовершеннолетних детей обеспечивается соблюдение баланса интересов сторон соответствующих правовых отношений и исключается чрезмерное и неразумное обременение лиц, осуществляющих алиментные выплаты.

4. В целях установления гарантий осуществления защиты прав и законных интересов несовершеннолетних детей, в случаях неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательств по их содержанию, законодателем предусмотрены меры государственного принуждения (юридической ответственности) семейно-правового, гражданско-правового и уголовно-правового порядка, которые рассматриваются как взаимодополняющие.

Так, семейным законодательством установлены меры семейно-правовой ответственности в виде лишения родительских прав и имущественной ответственности за несвоевременную уплату алиментов.

Исходя из меры гражданско-правовой ответственности, несвоевременная уплата алиментов осуществляется в форме возмещения убытков и уплаты законной зачетной неустойки. Ее размер установлен статьей 120 Семейного кодекса, согласно которому при образовании задолженности по вине лица, обязанного уплачивать алименты по решению суда, виновное лицо уплачивает получателю алиментов неустойку от суммы невыплаченных алиментов за каждый день просрочки.

Непосредственное исполнение судебных актов возлагается на судебных исполнителей при Судебном департаменте и его территориальных органов. Деятельность указанных лиц обеспечивает принудительное исполнение судебных актов в рамках исполнительного производства. В этой связи следует отметить, что именно государство в лице уполномоченных им органов и их должностных лиц обязано гарантировать общеобязательность судебного акта об алиментных обязательствах посредством его принудительного исполнения.

К условиям же наступления уголовной ответственности следует отнести общественно опасный вред, определяемый в материальных потерях получателя алиментов, возникший в результате несвоевременной выплаты или отсутствии выплаты алиментов; противоправность поведения плательщика алиментов; причинно-следственную связь между намеренным поведением правонарушителя и наступившими последствиями; виновность правонарушителя. Причем, должник привлекается к уголовной ответственности только в том случае, если иные способы воздействия на него не обеспечили надлежащего исполнения судебного акта об уплате алиментов.

Отмеченные меры, являясь частями правового механизма принудительного исполнения родителями обязанностей перед своими несовершеннолетними детьми, направлены на обеспечение их своевременного исполнения посредством добровольного стимулирования плательщиков алиментов, избежание образования задолженности алиментных обязательств, не допуская ситуаций экономического обесценивания, задержанных должниками алиментных выплат.

5. В соответствии с Конституцией никто не должен дважды нести юридическую ответственность за одно и то же правонарушение (часть 3 статьи 58), что коррелируется с пунктом 7 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах.

Суть указанного конституционного принципа означает, что если судом вынесен оправдательный или обвинительный приговор по конкретному делу и в отношении конкретного лица, а также если в возбуждении уголовного дела было отказано или оно прекращено на любой стадии уголовного преследования, то всякое дальнейшее (повторное) преследование и назначение наказания по тому же обвинению невозможно.

Безусловным основанием для прекращения уголовного дела должно быть наличие за это же преступление вступившего в законную силу приговора либо решения суда, органа дознания, следствия и прокурора о прекращении уголовного дела либо об отказе возбуждении уголовного дела, в том числе и на основании акта амнистии.

Таким образом, по смыслу рассматриваемого принципа невозможно проведение параллельно двух расследований и предъявление двух тождественных обвинений, как и назначение двух и более однородных наказаний за одно и то же деяние. Аналогичная позиция была отражена в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 7 мая 2014 года. В этом и заключается влияние социальной справедливости на право, которое трансформируется в один из основных принципов уголовного права.

Необходимо отметить, что отмеченный принцип в силу своей конституционно-правовой природы обращен не только к законодательной власти, но и к правоприменителю, который на основании законодательных актов осуществляет привлечение виновных к уголовной ответственности и определяет для них вид и меру наказания.

Событие преступления, влекущее уголовную ответственность, предусмотренного статьей 178 УК, наступает в случае злостного уклонения от уплаты алиментных обязательств, сроки которых определены в статье 2 Семейного кодекса, в том числе в части 6 статьи 93 Закона «О статусе судебных исполнителей и об исполнительном производстве».

Согласно отмеченным нормативным предписаниям, злостное уклонение от уплаты алиментов означает систематическое (более трех месяцев подряд или суммарно в течение одного года при обязанности уплачивать алименты ежемесячно или более трех раз при обязанности уплачивать алименты периодически на основании статьи 109 данного Кодекса), умышленное неисполнение или исполнение не в полном объеме алиментного соглашения или судебного акта по уплате алиментов, в том числе путем сокрытия своих доходов полностью либо частично, сокрытия имущества, на которое может быть обращено взыскание, не информирования судебного исполнителя о перемене работы, учебы, места получения доходов, предоставления ложных сведений о своих доходах и имуществе, месте жительства и работы независимо от привлечения к ответственности за проступок.

На основании изложенного, злостность определяется исходя из продолжительности и причин неуплаты средств на содержание.

Конструктивным элементом данного преступления является не предоставление содержания в виде алиментов, которое лицо обязано выплачивать по решению суда, носящее злостный характер, и отсутствие при этом уважительной причины.

Злостность такого поведения предполагает не единичный факт уклонения от уплаты алиментов, а устойчивую, продолжительную

линию поведения виновного лица, в том числе выраженные в умышленном игнорировании выплат при наличии реальных возможностей.

Период неуплаты должен быть не меньше трех месяцев подряд или суммарно в течение одного года в рамках возбужденного исполнительного производства. Течение указанного трехмесячного срока начинается на следующий день после окончания срока уплаты единовременного или ежемесячного платежа, установленного судебным актом или соглашением об уплате алиментов.

То есть, преступление будет окончено в связи с обнаружением факта неуплаты алиментов в течение трех месяцев подряд или суммарно в течение одного года либо в связи с добровольным прекращением лицом неуплаты алиментов по истечении указанных сроков.

В этой связи наличие ответственности в прошлом, по которой нарушитель уже был наказан, не освобождает его от привлечения в дальнейшем к уголовной ответственности за совершение подобных действий.

Таким образом, разграничение различных правонарушений должно производиться по предмету регулирования, а не по его субъекту. Повторное привлечение к уголовной ответственности может выступать прямым следствием нового события данного преступления и никак не может изменить внутреннюю сущность деяния как факта объективной действительности, следовательно, не может изменить и предмет правовогоирегулирования.

Установление уголовной ответственности за неоднократное совершение нескольких нарушений при соблюдении условий повторности основывается на принципе противоправности, степени справедливого карательного воздействия за деяния, ценности нарушенного блага, с учетом способа нарушения, размеров ущерба и вредных последствий для охраняемых интересов. Разновидности формы вины, мотивы и другие характеристики субъекта могут иметь значение, поскольку проявляются в содеянном и могут быть формализованы в составе преступления.

Конституционный суд считает, что все противоправные деяния, совокупность которых на определенном этапе объявляется законодателем преступной абсолютно по механическому признаку повторяемости и накоплению самостоятельных нарушений, никоим образом не связаны между собой; они разные: каждый раз воля лица, совершившего это правонарушение, реализуется в указанном отдельном правонарушении до конца. Следовательно,

преступления составляют несколько самостоятельных, окончательно исполненных правонарушений, не связанных между собой умыслом лица. Умысел на каждое правонарушение возникает отдельно и реализуется полностью, окончательно.

В этой связи возникновение новых задолженностей по алиментным обязательствам у лиц, ранее осужденных за уклонение от содержания детей, образует состав нового преступления, предусмотренного статьей 178 УК, соответственно их привлечение к уголовной ответственности не противоречит части 3 статьи 58 Конституции.

6. Конституционный суд, наряду с вышеизложенным, отмечает, что действующее правовое регулирование, установленное статьей 178 УК, не может обеспечить достижение целей уголовной ответственности, поскольку не содержит в себе механизм назначения дифференцированных наказаний, предусматривающий диапазон наказаний, в том числе в соответствии с квалифицирующими, отягчающими признаками. К указанным признакам можно отнести такие как кратность превышения суммы задолженности свыше определенного периода в суммарном эквиваленте (например, те же действия, повлекшие суммы задолженности превышающие сроки выплат равные двум или более годам).

Отсутствие законодательного установления уголовной ответственности и наказания без учета личности виновного и иных обстоятельств, имеющих объективное и разумное обоснование, его поведения после совершения преступления и отбытия наказания, если таковое уже назначалось ранее, а также иных характеризующих личность обстоятельств, заслуживающих внимания и требующих адекватной оценки негативных последствий, не должно приводить к применению одинаковых мер ответственности за различные степени общественно опасных деяний, что по сути противоречит конституционным принципам справедливости и гуманизма.

Содержание детей предполагает весьма длительный срок (до достижения совершеннолетия), а режим действия охраны их интересов со стороны уголовного закона имеет постоянный характер.

Это предполагает, что система наказаний должна быть выстроена в иерархической последовательности в зависимости от их функционального назначения, с учетом сравнительной тяжести совершенного деяния.

Вместе с тем, предусмотренные УК уголовно-правовые последствия установления градации наказания не выходят за рамки уголовно-правовых средств, которые законодатель вправе использовать

для достижения конституционно оправданных целей дифференциации уголовной ответственности и наказания, усиления его исправительного воздействия на осужденного, его перевоспитания, предупреждения новых преступлений и тем самым защиты и интересов несовершеннолетних, общества и государства от преступных посягательств в будущем.

В Решении Конституционного суда от 8 июня 2022 года также было отражено, что для обеспечения общественной безопасности применяются общие превентивные (предупреждение преступности в целом) и специальные превентивные (воспитательные) функции. Специальная превенция в значительной степени предотвращает совершение конкретными правонарушителями новых преступлений, заставляет их воздержаться в будущем от неправомерного поведения, чтобы избежать повторного наступления для них неблагоприятных последствий.

Своевременное и неотвратимое наказание виновных создает у граждан представление о незыблемости существующего правопорядка, укрепляет веру в справедливость и мощь государственной власти, уверенность в том, что их жизнь, здоровье, имущество, права и интересы будут надежно защищены.

Следует также подчеркнуть, что общественная опасность противоправного деяния в значительной степени повышается в силу того, что оно одновременно посягает и на интересы правосудия, поскольку имеет место уклонение от исполнения соответствующих судебных решений или нотариально удостоверенных соглашений о взыскании алиментов.

Более того, безнаказанность или же не соразмерная наказуемость преступления по уклонению алиментных обязательств подрывает нормы социального общежития, морали, нравственности, что в результате приводит к возникновению противоречий между родителями и детьми, нарушению их социальной связи.

Учитывая изложенное, уголовное законодательство должно содержать необходимые правовые инструменты, позволяющие учитывать характер преступления, его опасность для защищаемых Конституцией и уголовным законом ценностей. Усиление уголовной ответственности с учетом всевозможных квалифицированных составов преступления по алиментным обязательствам будет адекватно конституционным принципам юридической ответственности и гарантиям личности в ее публично-правовых отношениях с государством.

Одним из действенных способов обеспечения указанных принципов и гарантий уголовного закона является повышение уровня судейской дискреции. Основания усмотрения судов должны быть объективным элементом правовой системы, которые непосредственно будут отвечать принципам справедливости и гуманизма по применению к виновному мер уголовно-правового реагирования.

Конкретизация относительно свободы усмотрения предполагает наличие выбора различных законных альтернатив. В рамках альтернатив суд избирает наиболее приемлемый вариант в конкретном уголовном производстве, будучи связанным общими принципами права, фактами, обстоятельствами совершения преступления, а также основами морали.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 38, 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л :

1. Признать статью 178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики не противоречащей части 3 статьи 58 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики в установленном порядке разработать и внести на рассмотрение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики соответствующий законопроект, вытекающий из мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу со дня его опубликования на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

8 февраля
2022 года
город Бишкек

№ 01-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Чонмурунова Омара Раимбердиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года № 26

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Чонмурунова О.Р. на отмену определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Чонмурунова О.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 15 ноября 2021 года поступило ходатайство Чонмурунова О.Р. признать часть 3 статью 354, пункт 1 части 1 статьи 357 Гражданского процессуального кодекса неконституционными и противоречащими статьям 56, 61, 98 Конституции.

Согласно ходатайству, Кайназарова Г.А.обратилась в суд с заявлением о признании договора купли-продажи, заключенного в г. Ош № 2010/3347-6 от 29 декабря 2010 года между Чонмуруновым О.Р. и Кайназаровым Т.А. квартиры, 45 дома, 15 по проспекту Масалиева недействительным.

Решением Ошского городского суда от 13 ноября 2019 года в удовлетворении указанного иска отказано. Не согласившись с данным решением, представитель истца Т. Нарынбаев обратился с аппеляционной жалобой в Ошский областной суд. Ошский областной суд своим решением от 16 марта 2020 года признал договор купли-продажи недействительным.

Не соглашаясь с этим, представитель Чонмурунова О.Р. по доверенности Джунусалиев И.О. подал кассационную жалобу в Верховный суд 5 июня 2020 года. Однако Верховный суд своим определением от 23 июня 2020 года вернул жалобу. Согласно определению, в соответствии с частью 3 статьи 354 ГПК, жалоба должна

быть подписана лицом, ее подавшим, или его представителем, к кассационной жалобе, подаваемой представителем, должна быть приложена доверенность. или иной документ, удостоверяющий полномочия представителя (при отсутствии такого документа в деле), в связи с истечением срока действия доверенности суд отметил, что Джунусалиев И.О. не имел права подписывать жалобу от имени доверителя и не имел права обращаться в суд от имени Чонмурунова О.Р.

По мнению заявителя, в материалах дела Чонмурунова О.Р. непонятно каким образом из материалов дела исчезла доверенность, выданная Джунусалиеву И.О. сроком на три года от 23 января 2020 года на защиту его интересов.

представитель Чонмурунова О.Р. 10 июля 2020 года Джунусалиев И.О. на основании доверенности обратился в Верховный суд с кассационной жалобой на решение Ошского областного суда от 16 марта 2020 года о восстановлении процессуального срока. Верховный Суд определением от 19 ноября 2020 года отклонил заявление о восстановлении процессуального срока, а кассационную жалобу вернул Чонмурунова О.Р.

По словам заявителя, Верховный суд принял вышеуказанное решение без рассмотрения действительности доверенности и без определения того, были ли причины пропуска срока уважительными или неуважительными. По его словам, суд не учел отсутствие доверенности в материалах судебного дела как уважительную причину, не приняв во внимание участие его представителя в судебных заседаниях первой и второй инстанций, в данном случае, вынес незаконное решение, нарушил его права и воспрепятствовал осуществлению права на судебную защиту.

Чонмурунов О.Р. в качестве основания для своих требований привел статьи 56, 61 и 98 Конституции Кыргызской Республики, а также сослался на статьи 20, статьи 40 и статьи 96 Конституции от 27 июня 2010 года.

Заявитель отметил, что в соответствии со статьей 98 Конституции Верховный Суд рассматривает судебные решения в установленном законом порядке по обращениям участников гражданских, уголовных, хозяйственных, административных и иных дел, и Верховный Суд обязан принять кассационную жалобу, за которую уплачена государственная пошлина.

По мнению Чонмурунова О.Р., требование о приложении доверенности к кассационной жалобе, поданной представителем,

является необоснованным, поскольку Верховный суд должен уточнить доверенность в ходе судебных заседаний.

На основании изложенного Чонмурунов О.Р. просил признать оспариваемые нормы противоречащими статьям 56, 61, 98 Конституции.

Коллегия судей Конституционного суда Кыргызской Республики определением от 17 декабря 2021 года № 26 отказала в принятии ходатайства к производству по следующим основаниям.

При решении коллегией судей вопроса о принятии или об отказе в принятии обращения следует, что вопросы, поставленные в обращении, являются допустимыми для рассмотрения в конституционном суде и обращение соответствует требованиям конституционного Закона «О Конституционный суд Кыргызской Республики».

Правовая сущность конституционного контроля заключается в проверке соответствия нормативных правовых актов или их структурных элементов требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных оснований правового характера, подтверждающих правовое регулирование общественных отношений в противоречии с конституционными принципами и установлениями. В связи с этим Конституционным законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предусмотрен ряд требований к оформлению обращения в Конституционный суд и обоснованию своей точки зрения по поднятому заявителем вопросу (статьи 19, 26, 27 и 30).

В соответствии со статьей 27, частью 4, пунктом 9 вышеуказанного Конституционного закона заявитель обязан изложить свою личную позицию по поднятому им вопросу и правовое обоснование со ссылкой на соответствующие положения Конституции Кыргызской Республики. Республика. Это требование означает, что доводы заявителя должны носить юридический, а не фактологический характер, быть системно связанными с конституционными положениями и вызывать явные сомнения в конституционности регулятивного действия оспариваемой правовой нормы.

В обращении Чонмурунова О.Р. видно, что между положениями, оспариваемыми в обращении, и соответствующей нормой Конституции отсутствует системная правовая связь. Заявители описали неправовые фактические причины, а именно проблемы правоприменительной практики судов общей юрисдикции. В такой ситуации оспариваемая норма не вызывает сомнений.

В соответствии с требованиями статьи 30, части 3, пункта 1 Конституционного закона «О Конституционном суде Кыргызской

Республики», как указано в оспариваемом определении коллегии судей, если обращение по форме и содержанию не соответствует требованиям указанного конституционного Закона, коллегия судей отказывает в принятии жалобы.

Чонмурунов О.Р. не согласный с определением коллегии судей от 17 декабря 2021 года № 26, 10 января 2022 года обратился в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В качестве причины отмены оспариваемого определения заявитель в своем обращении указал, что каждому человеку гарантируется защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права, и каждому человеку, если он считает, что его признанные права и свободы нарушены законы и иные нормативные акты, гарантированные Конституцией, нарушены, ссылается, что согласно части 1 статьи 61, части 3 статьи 9 Конституции, он имеет право оспорить их конституционность.

Кроме того, по иерархии нормативных правовых актов Конституция стоит выше других нормативных правовых актов. А в остальной части жалобы он повторил доводы, которые приводил ранее в обращении.

На основании вышеизложенного, Чонмурунов О.Р. просит отменить определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года № 26 и принять ходатайство к производству.

Конституционный суд Кыргызской Республики рассмотрел доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству и пришел к следующим выводам.

Чонмурунов О.Р. в своей жалобе не привел доводов, направленных на отмену оспариваемого решения, вызванных выводами коллегии судей.

Конституционный суд КР в порядке пересмотра опеределения об отказе в принятии обращения к судебному производству отмечает, что правовая оценка выводов коллегии судей может быть осуществлена только в рамках предъявленных требований в первоначальном обращении и доводах, представленных против выводов коллегии судей.

Правовая сущность конституционного контроля заключается в проверке их соответствия требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных оснований правового харак-

тера, однозначно свидетельствующих о сомнениях в конституционности нормативных правовых актов или их части.

Однако доводы, изложенные заявителем в его первом заявлении и апелляционной жалобе, основаны лишь на опыте правоприменения и не могут рассматриваться как юридические доводы, ставящие под сомнение конституционность оспариваемых норм.

Следовательно, вывод коллегии судей, о том что обращение Чонмурунова О.Р. не соответствует требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию обоснованный.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики не нашел оснований для отмены определения коллегии судей от 17 декабря 2021 года № 26.

На основании изложенного, Конституционный суд Кыргызской Республики, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 48, 49, и частью 1 статьи 52 Конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики»

П О С Т А Н О В И Л :

1. Оставить без удовлетворения апелляционной жалобы Чонмурунова Омара Раимбердиевича об отмене решения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года № 26.

2. Настоящее постановление Конституционного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

18 февраля
2022 года
город Бишкек

№ 02-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Об утверждении Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики

В целях эффективной организации деятельности и в соответствии со статьей 4 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд Кыргызской Республики постановляет:

1. Утвердить Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики (приложение 1).

2. Признать утратившим силу постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об утверждении Регламента Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики» от 9 октября 2017 №12-П.

3. Настоящее постановление вступает в силу со дня его принятия.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

9 марта
2022 года
город Бишкек

№ 03-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года «Об отказе в принятии к производству обращения Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года №13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде»

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 7 октября 2021 года поступило обращение Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке соответствия нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых

вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года №13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде» части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из представленного обращения, решениями Межрайонного суда города Бишкек от 3 марта 2014 года, 21 августа 2017 года были удовлетворены исковые требования Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» (далее – Общественное объединение) о признании незаконным отказ Комиссии по предоставлению прав на земельные участки в городе Бишкек (далее – Комиссия) в предоставлении земельных участков. Этими же решениями Управлению земельных ресурсов мэрии города Бишкек было рекомендовано устранить в полном объеме допущенное нарушение прав, свобод и законных интересов Общественного объединения.

8 апреля 2021 года на заседании Комиссии Общественному объединению, вновь было отказано в предоставлении в бессрочное, безвозмездное пользование земельных участков, тогда как, Общественным объединением не ставился вопрос о новых участках, а лишь требовалось узаконивание и получение соответствующих документов на уже имеющиеся земельные участки, которые на протяжении многих лет используются в качестве автостоянок и коллективных гаражей.

Определением Административного суда города Бишкек от 24 мая 2021 года отказано в принятии административного иска Общественного объединения в части признания недействительным решения Комиссии от 8 апреля 2021 года.

Заявители отмечали, что согласно ответу мэрии города Бишкек от 26 мая 2021 года, в полномочия Управления земельными ресурсами не входит пересмотр решения Комиссии. Вместе с тем Управление земельными ресурсами ссылается на пункт 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года №13, в той части, где ука-

зано, что решение Комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде.

По мнению Общественного объединения, действие оспариваемого положения практически лишало его права на защиту в суде, что является недопустимым в силу требований части 3 статьи 23 Конституции предусматривающей, что запрещается принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина.

Заявители утверждали, что отсутствие возможности оспаривания решения Комиссии в суде является ограничением права на судебную защиту, гарантированную частью 1 статьи 61 Конституции, так как задачей судопроизводства выступает восстановление нарушенного права.

Далее Общественное объединение отметило, что Конституция, провозглашая Кыргызскую Республику правовым государством и утверждая верховенство и прямое действие Основного Закона на всей ее территории, устанавливает, что права и свободы человека относятся к высшим ценностям. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (часть 1 статьи 23). Конституцией также установлено, что все равны перед законом и судом; не должны приниматься законы отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина; каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права (часть 2 статьи 24, часть 2 статьи 56, часть 1 статьи 61).

Кроме того, заявители ссылались на статьи 8, 10 Всеобщей декларации прав человека, статьи 2, 14 Международного пакта о гражданских и политических правах, статьи 6, 20 Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека, где закреплена обязанность государства по обеспечению реализации права на компетентную и эффективную судебную защиту через независимый справедливый суд и объективное судебное разбирательство.

По мнению субъекта обращения, постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики являются нормативными правовыми актами, так как имеют все признаки нормативного правового акта, а именно установленную форму, опубликование, на-

правленность на установление, изменение или отмену норм права и обязательность.

Таким образом, Общественное объединение просило признать оспариваемое нормативное положение пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года №13, выраженное словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде», противоречащим Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года было отказано в принятии обращения к производству.

В данном определении коллегией было отмечено, что в силу требований Конституции и конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», предметом проверки органа конституционного контроля должны быть строго формализованные законы и иные нормативные правовые акты, принятые и введенные в действие с соблюдением установленных процедур.

Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своем решении от 2 сентября 2015 года указала, что нормативный правовой акт – это письменный официальный документ, принятый (изданный) в определенной форме нормотворческим органом в пределах его компетенции и направленный на установление, изменение или отмену правовых норм.

Таким образом, нормативный правовой акт характеризуется следующими признаками: является общеобязательным правилом поведения, которое устанавливается либо санкционируется государством; носит общеобязательный характер, неперсонифицирован и рассчитан на многократное применение; формально определен; обеспечивается государственным принуждением.

Кроме того, в решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 января 2014 года также было отмечено, что нормативный правовой акт – это письменный правовой акт, принятый (изданный) в пределах компетенции уполномоченного государственного органа, органа местного самоуправления в порядке, установленном законом, содержащий общеобязательные правила поведения, рассчитанные на неопределённый круг лиц и

неоднократное применение. Существенными признаками, характеризующими нормативный правовой акт, являются: издание его в установленном порядке управомоченным органом государственной власти, органом местного самоуправления или должностным лицом, наличие в нем правовых норм (правил поведения), обязательных для неопределенного круга лиц, рассчитанных на неоднократное применение, направленных на урегулирование общественных отношений либо на изменение или прекращение существующих правоотношений.

В этой связи коллегией было отмечено, что статьей 4 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» определен исчерпывающий перечень видов нормативных правовых актов, в который постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики не входит.

Более того, в соответствии со статьей 5 указанного Закона Верховный суд не может быть отнесен к списку нормотворческих органов, обладающих правом принятия нормативных правовых актов.

Таким образом коллегией судей в определении было указано, что оспариваемое нормативное положение постановления Пленума Верховного суда принято вне установленных нормотворческих процедур, следовательно, оно не обладает формальным признаком нормативного правового акта, не может быть исследовано и разрешено юридическим способом, имеющимся в распоряжении Конституционного суда.

Не согласившись с определением коллегии судей от 17 декабря 2021 года, 8 февраля 2022 года, Общественное объединение обратилось с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Субъект обращения в жалобе отмечает, что несмотря на то, что постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики не входит в перечень видов нормативных правовых актов, установленный законодательством, тем не менее, их значение для судебной системы сложно переоценить, а отсутствие одного из формальных признаков нормативного правового акта не отменяет законную силу и обязательность такого документа, в той связи, что согласно части 3 статьи 98 Конституции Пленум Верховного суда дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики.

Вместе с тем Общественное объединение полагает, что у граждан Кыргызской Республики должна быть предусмотрена возможность обращения в суд общей юрисдикции по любому вопросу, если только сам гражданин не откажется от этого права путем заключения

письменного соглашения о передаче своего спора в другой альтернативный орган, компетентный рассматривать подобный спор.

Конституционный суд Кыргызской Республики, изучив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

В соответствие со статьей 1 Конституции Кыргызская Республика является правовым государством. В соответствии с правовой позицией, выраженной в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 февраля 2017 года правовое государство – это такая форма организации общества, в котором верховенствует право, а режим законности обеспечивается судом. Это означает, что непременным условием правового государства является подсудность любых решений и действий (бездействий) органов государственной власти и местного самоуправления, должностных лиц, государственных или муниципальных служащих, иных органов и организаций, наделенных государственными или иными публичными полномочиями.

Согласно части 3 статьи 98 Конституции Кыргызской Республики Пленум Верховного суда Кыргызской Республики дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики.

Вышеуказанная конституционная установка содержит императивное предписание, ввиду чего, она становится обязательной не только для судов и судей, но и имеет преюдициальный характер для всех участников той категории дел, которые легли в основу обобщения судебной практики.

Таким образом, на конституционно-правовом уровне постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики признается источником права. Иными словами, находящиеся в нем разъяснения могут содержать положения, направленные на урегулирование конкретных правоотношений с обретением главного свойства нормы права – регуляторного. В этом случае, они приобретают характерные черты норм права, преобразующие их в общеобязательные правила поведения, рассчитанными на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. Соответственно, такие постановления не могут быть исключены из сферы конституционного контроля. Иначе это означало бы де факто лишение права доступа каждого к конституционному правосудию и привело бы к нарушению конституционного принципа правового государства.

Ходатайство отвечает всем требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской

Республики» и в поставленном заявителями вопросе усматривается неопределенность, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Удовлетворить жалобу Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» об отмене определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года «Об отказе в принятии к производству обращения Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики от 31 мая 2018 года №13 «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков», выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде».

2. Принять к производству обращение Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке соответствия нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении дел об оспаривании решений, действий (бездействия) государственных органов и органов местного самоуправления, связанных с предоставлением и изъятием земельных участков» от 31 мая 2018 года №13, выраженного словами «Решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде» части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 1 статьи 61, части 3 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

По данному делу имеется особое мнение судьи Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж. и Саалаева Ж.И. (см. ниже).

ОСОБОЕ МНЕНИЕ

судей Конституционного суда Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Саалаева Ж.И. к постановлению Конституционного суда Кыргызской Республики по жалобе Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» о проверке конституционности нормативного положения пункта 14 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики от 31 мая 2018 года №13.

Суть настоящего особого мнения выражается в следующем.

Основанием к отказу в принятии к конституционному судопроизводству обращения Общественного объединения «Союз водителей транспортных средств Кыргызской Республики» (далее – Общественное объединение) явился правовой довод о том, что в силу требований Конституции и конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предметом проверки органа конституционного контроля должны быть строго формализованные законы и иные нормативные правовые акты, принятые и введенные в действие с соблюдением установленных процедур.

В этой связи коллегией судей было отмечено, что статьей 4 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» определен исчерпывающий перечень видов нормативных правовых актов, в который постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики (далее – Пленум) не входит.

Более того, в соответствии со статьей 5 указанного Закона Верховный суд не может быть отнесен к списку нормотворческих органов, обладающих правом принятия нормативных правовых актов.

При этом коллегия судей обоснованно сослалась на сохраняющие свою силу решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 15 января 2014 года, 2 сентября 2015, где были изложены исчерпывающие правовые позиции относительно понятия и содержания нормативных правовых актов.

Коллегией судей правомерно было указано о том, что постановления Пленума не обладают формальными признаками нормативного правового акта и не могут быть исследованы, разрешены юридическим способом, имеющимся в распоряжении Конституционного суда, т.е. их рассмотрение не входит в его полномочия.

В своей жалобе авторы не приводят никаких новых доводов в обоснование своего ходатайства. Более того, вопреки своим прежним доводам, они признают, что постановления Пленума, а, равно как и его отдельные положения, не являются нормативными правовыми актами. Иначе говоря, выразили свое согласие с определением коллегии судей об отказе в принятии их обращения к конституционному производству.

В то же время, ими была предпринята не состоятельная, на наш взгляд, попытка собственного толкования сути нормативных правовых актов с тем, чтобы придать постановлениям Пленума характер нормативных правовых актов, учитывая лишь их обязательность для всех судов и судей республики, с целью возможного их исследования на предмет соответствия Конституции Кыргызской Республики.

При этом авторы жалобы не приводят никаких правовых обоснований о том, каким образом оспариваемые положения Пленума лишают их права на судебную защиту и противоречат требованиям части 3 статьи 23 Конституции, запрещающей принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина.

Таким образом в жалобе Общественного объединения отсутствует предмет для обсуждения Конституционного суда, т.е. нет никаких оснований для удовлетворения жалобы и принятия ее к конституционному судопроизводству.

Мы полагаем необходимым отметить, что Основной закон однозначно в императивной форме относит к числу полномочий Конституционного суда разрешение дел о соответствии лишь законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики Конституции. Произвольное толкование юридических терминов «закон», «нормативные правовые акты» недопустимо, поскольку оно неминуемо приводит к расширению полномочий Конституционного суда путем принятия к конституционному судопроизводству обращений/ходатайств по вопросам исследования правовых актов, не имеющих юридическую силу закона либо нормативного правового акта, на предмет их соответствия Конституции. Именно такое положение дел, имело место при принятии рассматриваемого постановления Конституционного суда.

Коллегия судей, отказывая в принятии обращения Общественного объединения к производству, как было отмечено выше, в исчерпывающей форме дала ответ на вопрос о том, что есть нормативный правовой акт как по дефиниции, форме, содержанию, так и по предназначению.

В контексте с оспариваемыми заявителями нормами, следует отметить, что нормативный правовой акт, в конечном счете, всегда имеет целью установление, изменение или отмену правовых норм, чего, априори, не может преследовать постановление Пленума либо его отдельные положения. Поскольку, во-первых, как было отмечено ранее, Верховный суд Кыргызской Республики не является нормотворческим органом. Во-вторых, согласно Конституции, Пленум дает разъяснения по вопросам судебной практики (ч.3 статьи 98), которые обязательны для судов и судей республики, т.е. речь идет только лишь о разъяснениях, которые распространяются на определенный, персонифицированный круг субъектов.

Пленум Верховного суда никоим образом не устанавливает, не из-

меняет и не отменяет норму права, а лишь на основе рассмотрения материалов изучения и обобщения судебной практики дает руководящие разъяснения судам по применению законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики (абзац «а», пункта 4.2 главы 4 Регламента Верховного суда).

В виде оспариваемых заявителями положений Пленум в строгом соответствии с Конституцией, конституционным законом «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах» просто дал разъяснение, суть которого сводится к тому, что решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок, созданной при уполномоченном органе муниципалитета, т.е. собственнике имущества/земельного участка, может быть предметом оспаривания в порядке, определяемом законодательством об административной деятельности и административных процедурах.

В частности, в постановлении Пленума дано разъяснение о том, что согласно Положению Учреждения «Управление земельных ресурсов мэрии г. Бишкек», утвержденному постановлением Бишкекского городского кенеша от 30 июня 2016 года №196, рассмотрение заявлений на предоставление прав на земельные участки в городе Бишкек, включая земли под индивидуальное жилищное строительство, и подготовка соответствующих материалов на комиссию по земельным вопросам, в том числе, в части организации и ведения торгов по предоставлению прав на земельные участки в городе Бишкек, осуществляется Управлением земельными ресурсами мэрии г. Бишкек.

Типовым положением «О порядке и условиях возмездного предоставления прав собственности или аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности» (далее – Положение), утвержденным постановлением Правительства Кыргызской Республики от 23 сентября 2011 года №571, установлены порядок и условия возмездного предоставления прав собственности или аренды на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности. Возмездное предоставление прав собственности или аренды на земельные участки производится уполномоченным органом на открытых торгах, возмездное предоставление земельных участков в аренду может быть произведено также путем прямой продажи.

Организатором торгов по предоставлению прав на земельные участки является уполномоченный орган (пункт 6 Положения).

Для осуществления процесса предоставления прав на земельные участки создается комиссия, в которую включаются представители исполнительного органов местного самоуправления, общественности, некоммерческих и иных организаций, утверждаемая исполнительным органом местного самоуправления (пункт 7 Положения).

В функции комиссии входит принятие решений о возможности предоставления прав собственности или

аренды на земельные участки, определение результатов торгов (пункт 8 Положения).

С учетом изложенных и других нормативных положений в постановлении Пленума дано разъяснение судам о том, что решение комиссии по предоставлению прав на земельный участок не может быть предметом оспаривания в суде, поскольку оно носит предварительный и лишь рекомендательный характер и в соответствии с отмеченным выше Типовым положением (п.71) может быть обжаловано лишь решение уполномоченного органа, каковым в жалобе заявителей выступает Управление земельными ресурсами мэрии г. Бишкек. Иначе говоря, постановлением Пленума лишь разъяснен порядок применения норм закона и нормативных правовых актов по предоставлению юридическим и физическим лицам прав на земельный участок.

Заявители же, как это исходит из их обращения и последующей жалобы, оспаривают именно решение комиссии, а не административный акт либо действие/бездействие Управления земельными ресурсами мэрии г. Бишкек, выступающего уполномоченным органом, наделенным полномочиями по управлению и распоряжению муниципальной собственностью.

Отсюда следует вывод о том, что рассмотрение ходатайства Общественного объединения относится к административно-процессуальной сфере и находится исключительно под компетенцией судов общей юрисдикции.

Таким образом, по нашему мнению, ходатайство Общественного объединения не подлежало принятию к конституционному судопроизводству.

Судьи Конституционного суда Кыргызской Республики:
Касымалиев М.Ш.
Кыдырбаев К.Дж.
Саалаев Ж.И.

31 марта
2022 года
город Бишкек

№ 04-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Заяцкого Анатолия Владимировича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Саалаева Ж.И., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Заяцкого Анатолия Владимировича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Заяцкого А.В., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 14 января 2022 года поступило ходатайство Заяцкого А.В. о проверке соответствия части 4 статьи 84 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, части 1-1 статьи 141 Кодекса Кыргызской Республики о неналоговых доходах, подпункта 14 пункта 1 Ставок государственной пошлины, утвержденных постановлением Правительства Кыргызской Республики от 15 апреля 2019 года №159 статье 104 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства, Заяцкий А.В. обратился в суд с административным иском о признании недействительными двух постановлений Ак-Башатской сельской управы №650 от 28 января 2004 года и государственного акта серии Ч№581600, приложив ходатайство об освобождении его от уплаты государственной пошлины.

Определением Административного суда Чуйской области от 11 октября 2021 года в удовлетворении ходатайства Заяцкого А.В. об освобождении от уплаты государственной пошлины было отказано. Вышеуказанный административный иск Заяцкого А.В. оставлен без движения в связи с тем, что не был представлен документ об уплате государственной пошлины.

После чего, Заяцкий А.В. предоставил квитанцию от 14 октября 2021 года об оплате государственной пошлины на подачу административного иска в размере 200 сом.

Определением Административного суда Чуйской области от 15 октября 2021 года административный иск Заяцкого А.В. вновь оставлен без движения в связи с неуплатой государственной пошлины в полном объеме.

Не согласившись с указанными определениями от 11 октября 2021 года и 15 октября 2021 года об оставлении административного иска без движения, Заяцкий А.В. обратился с частной жалобой.

Определением суда первой инстанции от 21 октября 2021 года частная жалоба была возвращена.

Определением Чуйского областного суда Кыргызской Республики от 21 декабря 2021 года указанное определение суда первой инстанции оставлено без изменения, частная жалоба без удовлетворения.

С учетом изложенного, заявитель полагал, что оспариваемые им положения не позволяют реализовать в полном объеме право на судебную защиту, из которого вытекает право на обжалование судебных решений.

По мнению субъекта обращения, отсутствие у истца возможности в силу его имущественного положения исполнить обязанность по оплате государственной пошлины не должно препятствовать реализации права на судебную защиту, поскольку иное вступало бы в противоречие с положениями Конституции Кыргызской Республики, гарантирующими бесплатное осуществление правосудия в предусмотренных законом случаях.

Кроме того, заявитель в обращении отмечал, что субъекты права при разных условиях должны находиться в равном положении. Если же условия не являются равными, законодатель вправе устанавливать для них разный правовой статус. Конституционный принцип, предполагающий равный подход к формально равным субъектам, не обуславливающий необходимость представления одинаковых гарантий лицам, относящимся к разным категориям, а равенство перед законом не исключает фактических различий и необходимости их учёта законодателем.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года было отказано в принятии к производству данного обращения.

В указанном определении коллегия отметила, что вопрос, связанный с освобождением от уплаты государственной пошлины, был предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, по итогам которой было вынесено Решение от 24 января 2018 года.

В этой связи, коллегия указала, что в соответствии с пунктом 5 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству, если конституционность указанного в обращении вопроса ранее проверялась и имеется акт, сохраняющий свою силу.

Не согласившись с определением коллегии судей от 7 февраля 2022 года, Заяцкий А.В. 2 марта 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель в своей жалобе повторно приводит доводы, изложенные в первоначальном обращении, при этом отмечает, что ему не было известно о Решении Конституционной палаты Верховного суда от 24 января 2018 года. Вместе с тем Заяцкий А.В. не согласен с вышеуказанным основанием отказа в принятии к производству его обращения коллегией судей, так как считает, что данное решение органа конституционного правосудия было принято в соответствии с редакцией Конституции Кыргызской Республики от 27 июня 2010 года, утратившей силу 5 мая 2021 года.

С учетом изложенного, субъект обращения в своей жалобе просит отменить определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года и принять к производству его ходатайство.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующему выводу.

Мнение заявителя о том, что коллегия судей не имела права ссылаться на Решение Конституционной палаты Верховного суда, принятого на основании Конституции, утратившей силу, является ошибочным, поскольку гарантии прав и свобод человека и гражданина не только нашли свое отражение в новой Конституции, но и приобрели более детальную регламентацию.

Согласно совместному Заключению к проекту Конституции Кыргызской Республики Венецианской комиссии за демократию через право и Бюро по демократическим институтам и правам человека от 19 марта 2021 года, было отмечено, что перечень прав человека

и основных свобод в Разделе II проекта Конституции Кыргызской Республики от 5 мая 2021 года является достаточно полным.

Более того, Конституционный суд отмечает, что Решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики являются действующими и подлежат исполнению на всей территории Кыргызской Республики. Так, согласно части 3 статьи 61 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» решения Конституционной палаты Верховного суда, принятые до вступления в силу Конституции от 5 мая 2021 года, подлежат исполнению в установленном законодательством порядке.

По вопросу, связанному с освобождением от уплаты государственной пошлины, следует отметить, что в Решении от 24 января 2018 года органом конституционного контроля всесторонне рассмотрена правовая природа (предназначение) государственной пошлины, соразмерность введения государством денежного сбора при обращении в судебные органы, как реализация права на судебную защиту и установлена необходимость освобождения от уплаты государственной пошлины в любом случае, если лицо предоставит доказательство об отсутствии средств на ее уплату.

Вопросы установления требований по уплате государственной пошлины и порядка предоставления льгот, в том числе, освобождения частично или полностью от ее уплаты, являются дискрецией законодателя, которые вытекают из вышеуказанных конституционных норм, и не являются нарушением права доступа к правосудию и, как следствие, не ограничивают права лица на судебную защиту и права на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом.

Помимо изложенного, оспариваемые часть 4 статьи 84 Административно-процессуального кодекса и часть 1-1 статьи 141 Кодекса Кыргызской Республики о неналоговых доходах не содержат нормоположений, каким-то образом препятствующих рассмотрению судами вопроса об освобождении от уплаты государственной пошлины во всех случаях, когда лицо предъявит доказательства об отсутствии у него средств для ее уплаты, соответственно, не порождают неопределенности в вопросе о том, противоречат ли оспариваемые заявителем нормы Конституции Кыргызской Республики.

Таким образом, действующее правовое регулирование по вопросам уплаты государственной пошлины, отсрочки, либо частичного или полного освобождения от ее уплаты в должной мере обеспечи-

вают реализацию конституционных требований в этой сфере общественных отношений и права доступа к правосудию.

Учитывая изложенное, а также тот факт, что доводы заявителя лежат в плоскости правоприменительной практики, вывод коллегии судей об отказе в принятии к производству обращения Заяцкого А.В. является обоснованным. В связи с чем, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 7 февраля 2022 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Заяцкого Анатолия Владимировича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

6 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 05-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Об утверждении Положения об аппарате Конституционного суда Кыргызской Республики, структуры и штатной численности аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики

Конституционный суд Кыргызской Республики, рассмотрев на заседании вопрос эффективной организации деятельности аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики, в соответствии с частью 2 статьи 4 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики»,

П О С Т А Н О В И Л :

1. Утвердить:

- Положение об аппарате Конституционного суда согласно приложению 1;

- структуру аппарата Конституционного суда согласно приложению 2;

- штатную численность аппарата Конституционного суда в количестве 34 государственных служащих, младшего обслуживающего персонала в количестве 11 человек.

2. Признать утратившими силу:

- постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об утверждении положения об Аппарате Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, структуры и штатной численности Аппарата Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики» от 22 марта 2017 года №02-П;

- постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «О внесении изменения в постановление Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики «Об утверждении положения об Аппарате Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, структуры и штатной численности Аппарата Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики» от 22 марта 2017 года №02-П» от 11 июля 2017 года.

4. Настоящее постановление вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

6 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 06-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Краюшкина Геннадия Григорьевича, представляющего интересы Рапотиной Ксении Анатольевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2021 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Краюшкина Геннадия Григорьевича, представляющего интересы Рапотиной Ксении Анатольевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2021 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Краюшкина Г.Г., представляющего интересы Рапотиной К.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 7 декабря 2021 года поступило ходатайство Краюшкина Г.Г., представляющего интересы Рапотиной К.А., о проверке соответствия нормативных положений части 1 статьи 20 Закона Кыргызской Республики «О переводе (трансформации) земельных участков», выраженных словами «изъятия земель в установленном порядке», статьям 40 и 41 Конституции Кыргызской Республики.

Из ходатайства следовало, что из-за оспариваемых нормативных положений у органов местного самоуправления не появляется возможность оформить правоустанавливающие документы на безвозмездное предоставление земельных участков под индивидуальное жилищное строительство гражданам, прибывшим из других регионов республики и самовольно построившим жилые дома на землях сельскохозяйственного назначения.

Заявитель ссылался на пункты 7, 16 и 18 Положения о порядке предоставления земельных участков под индивидуальное жилищное строительство, утверждённого постановлением Правительства Кыргызской Республики от 6 мая 2005 года №177, в котором перечислены общие и обязательные условия для приобретения гражда-

нами права на получение земельного участка под строительство индивидуального жилого дома.

В ходатайстве субъект обращения привел свою позиция и ее правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормативные правовые акты, оформленной в виде отдельной пояснительной записке, где указал, что органами районной администрации и регистрационной службы статья 20 Закона Кыргызской Республики «О переводе (трансформации) земельных участков», закрепляющая возможность изъятия обозначенных земельных участков в установленном порядке, понята неправильно – как обязанность главы села любым способом получить согласие собственников добровольно отказаться от права на земельный участок.

Тогда как установленный порядок, по мнению заявителя, содержится в статьях 62-71 Земельного кодекса Кыргызской Республики. Так, при несогласии собственника добровольно отказаться от своего права на земельный участок возможно изъятие земельного участка через суд путём его выкупа на основании договора между уполномоченным органом и собственником. Ввиду данных требований земельного законодательства он исключает возможность получения правоустанавливающих документов на строительство индивидуального жилого дома гражданами, самовольно построившими жилые дома.

Краюшкин Г.Г. полагает, что с учетом статьи 80 Земельного кодекса, предусматривающей, что включение земельных участков в черту населённых пунктов не влечёт прекращения прав собственности, владельцы «зеленых» книг смогут заменить их на «красные». Он считает, что после трансформации оставшейся части земель сельскохозяйственного назначения села Пригородное путем принятия Указа Президента Кыргызской Республики о трансформации земель, каждый собственник получит право оформить договор купли-продажи на ту часть его участка, которая была занята самовольным застройщиком, а последний сможет пользоваться и распоряжаться таким участком.

С учетом изложенного, заявитель просил оспариваемые нормативные положения признать противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2021 года было отказано в принятии к производству указанного выше обращения.

В своем определении коллегия судей отметила, что в представленном обращении связь между оспариваемыми нормами и положениями Конституции Кыргызской Республики подкреплена доводами, обусловленными правоприменительной практикой, и требуют исследования фактических обстоятельств дела, в том числе, на предмет разработки законов и иных нормативных правовых актов. Соответственно их рассмотрение относится к компетенции нормотворческих органов и судов общей юрисдикции, в связи с чем неопределенности в вопросе соответствия оспариваемых нормативных положений нормам Конституции не усматривается.

Не согласившись с определением коллегии судей, Краюшкин Г.Г. 11 марта 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель считает отказ коллегии судей в принятии его ходатайства к производству неправомерным по следующим обстоятельствам.

Субъект обращения указывает, что он просил признать неконституционной всю часть 1 статьи 20 Закона Кыргызской Республики «О переводе (трансформации) земельных участков» (далее – Закон), тогда как коллегия судей в нарушение части 1 статьи 40 Административно-процессуального кодекса самостоятельно изменила его исковое требование, ограничившись нормативными положениями, выраженными словами «изъятия земель в установленном порядке».

Краюшкин Г.Г. отмечает, что его ходатайство и факты, приведенные им в пояснительной записке, отражают несоответствие отмеченной статьи Закона требованиям действующих нормативных правовых актов. Суть его иска была в том, что этот Закон не вносит изменения в нормативные правовые акты, противоречит им и потому становится неисполнимым. Именно в этом обстоятельстве, как полагает автор жалобы, заключается несоответствие Закона Конституции Кыргызской Республики. В связи с чем, он полагает, что Конституционный суд и правоохранительная система государства обязаны позаботиться об исполнимости закона.

Заявитель отмечает, что часть 1 статьи 20 упомянутого Закона стала препятствием перевода земель сельскохозяйственного значения в земли населённых пунктов в правовом русле, потому что не все частные собственники земельных участков согласились добровольно отказаться от своего права на земельный участок. В указанном Законе этот случай не отрегулирован, что является нарушением конституционных норм (статьи 40, 41) о защите частной собствен-

ности (наряду с муниципальной и государственной собственностью) и экономических интересов граждан.

Автор жалобы также отмечает, что коллегия судей не обратила внимания на то, что указанный выше Закон не только приостановил на 9 лет решение вопроса о самовольной застройке захваченных земельных участков в правовом русле, но и создал условия для вымогательства взятки с самовольных застройщиков и собственников земельных участков, продавших земли сельскохозяйственного назначения под застройку индивидуальных жилых домов.

С учетом изложенного Краюшкин Г.Г. просит отменить определение коллегии судей от 28 декабря 2021 года и принять его ходатайство к производству с учётом вновь открывшихся обстоятельств.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии его обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Правовая оценка выводов коллегии судей в порядке пересмотра определения об отказе в принятии обращения к производству допустима лишь в рамках требований, приведенных в ходатайстве заявителя, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Краюшкин Г.Г. в своей жалобе не приводит новых доводов по существу своего предыдущего обращения, а также правовых оснований, опровергающих выводы коллегии судей и обуславливающих отмену обжалуемого определения.

Его доводы вновь сводятся к проблемам правоприменительной практики, когда при применении части 1 статьи 20 Закона на практике возникает вопрос о ее возможном противоречии с другими нормативными правовыми актами, юридическая сила которых ниже, чем Конституция.

Исследование фактической стороны правоприменительной практики, в том числе на предмет устранения правовых пробелов в законодательстве, наличия противоречий между нормами обычного и кодифицированного закона выходит за рамки полномочий Конституционного суда, императивный круг которых установлен в части 2 статьи 97 Конституции.

При таких обстоятельствах Конституционный суд считает, что требования заявителя о признании оспариваемой нормы неконституционной, не могут считаться аргументированными.

Следовательно, вывод коллегии судей о том, что разрешение поставленного в ходатайстве вопроса относится к компетенции нормотворческих органов и судов общей юрисдикции, является

обоснованным, а мнение заявителя об обеспечении Конституционным судом исполнимости законов – ошибочным.

Согласно части 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

В ходатайстве заявителя указано, что основанием к обращению в Конституционный суд послужила обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, что после «изъятия земель в установленном порядке», как это определено в части 1 статьи 20 Закона Кыргызской Республики «О переводе (трансформации) земельных участков», у органов местного самоуправления не появляется возможность оформить правоустанавливающие документы на земельные участки под индивидуальное жилищное строительство. Вместе с тем, необходимо отметить, что оставшаяся часть оспариваемой нормы не несет какой-либо смысловой нагрузки относительно требований заявителя, нисколько не умаляет и не усиливает его правовые позиции. В этой связи, доводы заявителя о самостоятельном изменении коллегией судей его требований также несостоятельны.

Кроме того, заявитель ошибочно считает идентичными процедуры конституционного и других форм судопроизводства (гражданского, уголовного, административного), обеспечиваемых судами общей юрисдикции, где применимы такие понятия, как «иск», «вновь открывшиеся обстоятельства», а также нормы части 1 статьи 40 Административно-процессуального кодекса. Однако конституционное судопроизводство имеет существенное отличие от других форм судопроизводства и обеспечение его процедур регулируются только конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и Регламентом этого суда.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики считает, что коллегия судей пришла к обоснованному выводу о несоответствии обращения заявителя требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию и, соответственно, не находит оснований для отмены ее определения от 28 декабря 2021 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

6 апреля
2022 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 06-П

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Краюшкина Геннадия Григорьевича, представляющего интересы Рапотиной Ксении Анатольевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 28 декабря 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

6 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 07-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Атамбиева Ырысбека Ырысалиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 декабря 2021 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Джолгокпаевой С.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Атамбиева Ырысбека Ырысалиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 декабря 2021 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Атамбиева Ы.Ы., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 3 сентября 2021 года поступило ходатайство Атамбиева Ы.Ы. о проверке соответствия Закона Кыргызской Республики «О ратификации Соглашения о новых условиях по проекту «Кумтор» между Правительством Кыргызской Республики, открытым акционерным обществом «Кыргызалтын», канадской компанией «Центерра Голд Инк.», закрытым акционерным обществом «Кумтор Оперейтинг Компани», закрытым акционерным обществом «Кумтор Голд Компани» и канадской корпорацией «Камеко», подписанного 24 апреля 2009 года в городе Бишкек» (далее – оспариваемое Соглашение) части 1 статьи 1, частям 1, 3 статьи 3, части 5 статьи 4, частям 1, 2 статьи 12, пункту 2 части 5 статьи 46, статье 48, пункту 22 части 1 статьи 58 в редакции Конституции Кыргызской Республики от 2007 года, части 1 статьи 1, части 1 статьи 3, части 1 статьи 5, частям 1, 2 статьи 6, частям 1, 2, 3 статьи 16, пункту 2 части 3, пункту 3 части 6 статьи 70, пункту 4 части 1 статьи 80 в редакции Конституции Кыргызской Республики от 2021 года.

По мнению заявителя, оспариваемое Соглашение не является международным договором, так как вышеуказанные юридические лица относятся к частным хозяйствующим субъектам, следователь-

но, они не могут на конституционно-законодательном уровне обладать статусом субъектов международных отношений.

Заявитель считает, что ввиду отсутствия у оспариваемого Соглашения статуса международного договора, его последующая ратификация парламентом противоречит конституционным нормам о полномочиях главы государства (пункт 22 части 1 статьи 58, пункт 2 части 5 статьи 46 Конституции Кыргызской Республики в редакции от 2007 года, пункт 4 части 1 статьи 80, пункт 3 части 6 статьи 70 Конституции Кыргызской Республики).

Субъект обращения также отмечал, что согласно статье 3 оспариваемого Закона, Президент Кыргызской Республики наделил Правительство необходимыми полномочиями для исполнения соглашений, указанных в статьях 1, 2 данного Закона, в том числе по принятию нормативных правовых актов, необходимых для их реализации. Тогда как на момент опубликования этого Закона, глава государства имел право делегировать свои полномочия Правительству только применительно к пункту 2 части 3 статьи 46 Конституции Кыргызской Республики в редакции от 2007 года.

С учетом изложенного, заявитель просил оспариваемый Закон признать противоречащим Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 декабря 2021 года было отказано в принятии к производству обращения Атамбиева Ы.Ы.

В указанном определении коллегия судей отметила, что заявитель просит проверить конституционность действующего закона, которым ратифицировано оспариваемое Соглашение, тогда как согласно пункту 3 части 2 статьи 97 Конституции Конституционный суд дает заключение о конституционности не вступивших в силу международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика. Иными словами, в данном аспекте Конституционный суд осуществляет предварительный конституционный контроль, то есть международный договор проверяется на конституционность до его вступления в силу и только по представлению государственных органов и должностных лиц Кыргызской Республики. Конституционный Закон «О Конституционном суде Кыргызской Республики», определяя субъектов обращения по вопросам конституционного судопроизводства (статья 22), установил исчерпывающий перечень лиц, в прерогативу которых входит право на обращение о даче заключения о конституционности не вступивших в силу для Кыргызской Республики международных договоров. При этом физические

лица не входят в указанный перечень субъектов обращений, следовательно, не обладают правом на обращение о даче заключения о конституционности международных договоров, не вступивших в силу для Кыргызской Республики. В соответствии с пунктом 4 части 3 статьи 30 указанного конституционного Закона, коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству, если заявленное в обращении требование неподведомственно Конституционному суду.

Не согласившись с определением коллегии судей, Атамбиев Ы.Ы. 10 марта 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Субъект обращения считает, что коллегия судей необоснованно отказала в принятии его ходатайства к производству. Он отмечает, что оспариваемый в ходатайстве Закон до сих пор является действующим, о чем свидетельствуют сведения, опубликованные на официальном сайте Министерства юстиции Кыргызской Республики. Сведений о невступлении данного Закона в силу, утрате силы или его отмене, не имеется. Это, по его мнению, означает, что по предмету ходатайства оспариваемый Закон продолжает иметь признаки действующего нормативного правового акта с вытекающими из него правовыми последствиями для Кыргызской Республики.

На основании изложенного, заявитель просит отменить определение коллегии судей от 14 декабря 2021 года и принять его ходатайство к производству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Кыргызская Республика, в отличие от большинства стран мира, предоставляет каждому, в том числе физическим и юридическим лицам, право обратиться в Конституционный суд Кыргызской Республики и ставить вопрос о конституционности закона и любого иного нормативного правового акта. При этом, в случае признания акта в целом или его структурного элемента неконституционным, он немедленно утрачивает свою юридическую силу на всем правовом пространстве Кыргызской Республики (части 3, 5 статьи 97 Конституции). Закрепив такую модель конституционного контроля в Конституции, Кыргызская Республика, тем самым, не только придает наивысшую значимость общепризнанным правам и свободам человека и гражданина, но и закрепляет действенный механизм, способный обеспечить их реальность.

В тоже время, Основной закон, предусматривая высокую степень доступности конституционного правосудия, тем не менее, очерчивает их пределы, устанавливая условие, при котором физические и юридические лица вправе обратиться в Конституционный суд с запросом о конституционности законов и других нормативных правовых актов. Это означает, что право на обращение в Конституционный суд у физических лиц возникает лишь в том случае, если имели или могут иметь место нарушения прав и свобод человека и гражданина, предусмотренные разделом вторым Конституции Кыргызской Республики.

В соответствии с пунктом 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в обращении должна быть указана позиция обращающейся стороны по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Тем самым, на заявителя налагается обязанность аргументировать свою позицию логически стройными и убедительными доводами правового характера, прямо указывающими, каким образом регулятивное воздействие оспариваемой нормы нарушает гарантированные Конституцией права и свободы человека и гражданина. Причем, системная связь между оспариваемой нормой и Конституцией должна быть безусловной.

Однако, в своем ходатайстве и жалобе заявитель ссылается на конституционные установления о политических и социально-экономических основах конституционного строя (раздел первый), а также нормы, устанавливающие круг полномочий главы государства и парламента страны (пункт 2 части 3, пункт 3 части 6 статьи 70, пункт 4 части 1 статьи 80), иными словами, предметом оспаривания являются вопросы, касающиеся работы системы органов государственной власти и их полномочий. То есть, речь идет о сфере, где инициирование конституционного судопроизводства принадлежит только специальным субъектам, к каковым граждане Кыргызской Республики не относятся (постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 9 апреля 2021 года).

С учетом изложенного, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 14 декабря 2021 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона

6 апреля
2022 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 07-П

«О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Атамбиева Ырысбека Ырысалиевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 декабря 2021 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

21 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 08-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Максутова Асылбека Сагынбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 января 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Максутова Асылбека Сагынбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 января 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Максутова А.С., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 27 декабря 2021 года поступило ходатайство Максутова А.С. о проверке соответствия части 6 статьи 138 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, а также пункта 4 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики №11 от 28 ноября 2013 года, части 1 статье 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из представленного обращения, 24 августа 2020 года заявитель обратился в Балыкчинский городской суд с исковым заявлением к ответчику ЗАО «ФИНКА Банк» о восстановлении его на работе.

Субъект обращения указывал, что этот суд своим определением от 28 августа 2020 года на основании пункта 2 части 1 статьи 138 Гражданского процессуального Кодекса возвратил его исковое заявление, поскольку оно не было подсудно данному суду. При этом, судом было отмечено, что согласно части 2 статьи 30 обозначенного Кодекса, иск к юридическому лицу предъявляется по месту нахождения юридического лица или по месту нахождения его имущества. Суд также сослался на пункт 4 постановления Пленума Верховного суда Кыргызской Республики №11 от 28 ноября 2013 года «О судебной практике по делам о восстановлении на работе», которым

разъяснялось о том, что территориальная подсудность споров о восстановлении на работе определяется местом нахождения ответчика.

Указанное определение по жалобам Максутова А.С. было предметом рассмотрения всех судебных инстанций и в итоге постановлением Верховного суда Кыргызской Республики от 21 января 2021 года было оставлено в силе.

В связи с чем, заявитель был вынужден обратиться с исковым заявлением о восстановлении его на работе по месту нахождения ответчика в Свердловский районный суд города Бишкек, который, наряду с восстановлением пропущенного им срока подачи иска, 30 марта 2021 года вынес решение об отказе в удовлетворении иска.

В последующем Бишкекским городским судом, Верховным судом Кыргызской Республики, рассматривавшими дело в апелляционном и кассационном порядках, жалоба заявителя была оставлена без удовлетворения.

В этой связи заявитель отмечал, что гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции право на судебную защиту, которое согласно части 5 статьи 23 Основного закона не подлежит никакому ограничению, было нарушено.

Субъект обращения указывал, что данное право предусмотрено и в статье 8 Всеобщей декларации прав человека, а также в статье 14 Международного пакта о гражданских и политических правах.

Заявитель отмечал, что оспариваемое им положение не позволило реализовать в полном объеме право на судебную защиту, из которого вытекает и право на обжалование судебных решений.

Он указывал, что согласно части 3 статьи 98 Конституции, Пленум Верховного суда дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики. Следовательно, постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики должно выступать предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики.

Кроме того, заявитель указывал, что оспариваемый им пункт постановления Пленума Верховного суда противоречил ныне утратившему силу Гражданскому процессуальному кодексу.

Субъект обращения в обоснование своих доводов приводил правовые позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, вытекавшие из ее решений от 22 ноября 2013 года, 9 декабря 2015 года, 24 января 2018 года, от 4 апреля 2018 года, раскрывавшие конституционные гарантии эффективной защиты прав

и свобод человека и гражданина посредством правосудия, включая вопросы реализации права на судебную защиту и доступ к правосудию.

Субъект обращения также обозначал, что по первоначальному иску к ЗАО «ФИНКА Банк» о прекращении дискриминации в сфере оплаты труда и повышении заработной платы, взыскании недоначисленной заработной платы и денежной компенсации за задержку ее выплаты, определением Балыкчинского городского суда от 20 марта 2020 года ходатайство представителя банка о передаче дела по подсудности в Свердловский районный суд города Бишкек было удовлетворено. Определением судебной коллегии по гражданским и экономическим делам Иссык-Кульского областного суда от 8 июня 2020 года, решение суда первой инстанции было отменено с направлением дела для рассмотрения в Балыкчинский городской суд, а частная жалоба заявителя была удовлетворена. Постановлением Верховного суда Кыргызской Республики от 14 октября 2020 года определение суда апелляционной инстанции оставлено в силе, а кассационная жалоба представителя банка оставлена без удовлетворения.

По этому поводу заявитель отмечал, что по одним и тем же вопросам, касавшимся подсудности и споров, суды вынесли различные решения.

С учетом изложенного, субъект обращения просил признать оспариваемое положение Гражданского процессуального кодекса и постановление Пленума Верховного суда противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 22 января 2022 года в принятии обращения Максутова А.С. к производству было отказано.

В своем определении коллегия судей отметила, что в соответствии с требованиями пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Другими словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь. Однако в представленном обращении доводы заявителя о неконституционности оспариваемых норм строятся на его предположениях о неправильном применении норм материального и процессуального права судами общей юрисдикции.

Вместе с тем, рассмотрение вопросов, связанных с конституционностью правоприменительной практики, в том числе, правильностью применения судами общей юрисдикции норм материального и процессуального права при рассмотрении конкретных дел, в соответствии с Конституцией и конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в круг полномочий Конституционного суда Кыргызской Республики не входит.

Не согласившись с определением коллегии судей, Максутов А.С. 24 марта 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель считает, что коллегия судей Конституционного суда при вынесении указанного выше определения со ссылкой на положение пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» пришла к неправильным выводам, указывая, что его обращение строится на предположениях о неправильном применении норм материального и процессуального права судами общей юрисдикции.

Максутов А.С. в своей жалобе указывает, что в своем обращении он не указывал, что суды неправильно применили нормы законов, а напротив, подчеркивал, что Верховный суд Кыргызской Республики, являясь высшим органом судебной власти, пришел к выводу, что нарушений прав и свобод заявителя, а также законов со стороны судов первой и второй инстанций не были допущены.

Автор жалобы отмечает, что согласно выводам Верховного суда, в оспариваемой им норме время, потраченное на обжалование, а также время, потраченное самими судами для рассмотрения жалобы, не засчитывается к сроку предоставленному истцу для обращения в суд за разрешением индивидуального трудового спора.

Субъект обращения считает, что это является причиной лишения его права на судебную защиту, так как, если бы указанная оспариваемая норма отсутствовала, то после вынесения определения Балыкчинским городским судом от 28 августа 2020 года, он обратился бы в Свердловский районный суд города Бишкек.

С учетом изложенного, Максутов А.С. просит отменить определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 января 2022 года и принять обращение к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Прежде всего, следует отметить, что утверждения Максутова о том, что оспариваемая норма нарушает его право на судебную защиту и право на обжалование судебных решений опровергаются представленными им же материалами, из которых явствует, что он воспользовался всеми возможными правовыми средствами защиты своих интересов и его обращения стали предметом рассмотрения всех судебных инстанций.

В целом его доводы сводятся к недовольству установленными законодательством процедуры гражданского судопроизводства.

Вместе с тем, согласно правовой позиции, изложенной в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 16 января 2019 года «предусмотренная законодательством широкая возможность для обращения за судебной защитой не означает, что любое лицо, с любым требованием, при любых обстоятельствах и в свободной форме может обратиться в суд, который возбудит гражданское судопроизводство и вынесет решение». Процедуры судопроизводства, в том числе вопросы подсудности, устанавливаются законодателем на основе принципов справедливости и объективности, интересов как участников судопроизводства, так и публичных интересов правосудия. Для оспаривания конституционности установленных судебных процедур заявитель обязан представить весомые доказательства правового характера, прямо указывающие, каким образом регулятивное воздействие оспариваемой нормы нарушает гарантированные Конституцией права и свободы человека и гражданина, а также другие конституционные установления. При этом, системная связь между оспариваемой нормой и Конституцией должна быть безусловной. Это вытекает из требований пункта 9 части 3 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», согласно которым, в обращении должна быть указана позиция обращающейся стороны по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции.

Исходя же из содержания обращения Максутова А.С. и его жалобы, определить, каким именно образом оспариваемая норма, предусматривающая право подачи частной жалобы (представления) на определение судьи о возвращении заявления, может нарушить конституционные гарантии на судебную защиту, не представляется возможным. Все приведенные заявителем аргументы носят алогичный и невзаимосвязанный характер, чему была дана соответствующая оценка коллегией судей.

Таким образом, выводы коллегии судей о несоответствии обращения заявителя требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию являются верными, соответственно, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены ее определения от 21 января 2022 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Максутова Асылбека Сагынбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 января 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

25 апреля
2022 года
город Бишкек

№ 09-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Вахитова Валерьяна Ахметовича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Вахитова Валерьяна Ахметовича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе и материалы по ходатайству Вахитова В.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 6 августа 2021 года поступило ходатайство Вахитова В.А., представляющего интересы открытого акционерного общества «Араванский хлопкозавод Ак-Була» (далее – завод Ак-Була) и закрытого акционерного общества «Боллард» (далее – общество Боллард), о проверке соответствия частей 3 и 12 статьи 123 Уголовного процессуального кодекса Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года №20 (далее – УПК в редакции от 2017 года) части 1 статьи 15, части 3 статьи 17, частям 2, 3, 4 статьи 23, статье 55 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель отмечал, что 11 февраля 2020 года в отношении должностных лиц завода Ак-Була начато досудебное производство по пункту 2 части 3 статьи 215 Уголовного кодекса. По версии следствия 155 000 000 (сто пятьдесят пять миллионов) рублей, поступившие на банковский счет завода Ак-Була по договору займа от российского общества Боллард, имеют преступное происхождение. Постановлениями следователя от 13 февраля, 10 марта 2020 года приостановлено совершение сделок, иных операций с денежными средствами со счетов завода; произведена выемка всей документации. Постановлением районного суда города Бишкек от 29 апреля 2020 года наложен арест на расходную часть банковского счета завода.

Российские правоохранительные органы по запросу кыргызской стороны в ходе проверок не установили преступное происхождение

указанных денежных средств, к которым нет претензий налоговых органов, банка города Санкт-Петербурга России, из которого переведены деньги в Кыргызстан.

Общество Боллард, как инвестор (статьи 1, 4 Закона «Об инвестициях в Кыргызской Республики») обратилось в российское Правительство по поводу ареста следователем Кыргызской Республики российских средств. В результате Генеральная прокуратура России направило в Генеральную прокуратуру Кыргызстана письмо с просьбой решить этот вопрос и поставить на контроль его исполнение.

С учетом постановления Пленума Верховного суда Российской Федерации от 7 июля 2015 года №32, в котором перечислены акты суда и следствия, являющиеся основанием для установления преступного характера приобретения имущества, заявитель считал, что общество Боллард не может быть ответственным за возмещение материального ущерба или быть подозреваемым по уголовному делу, поскольку оно только предоставило заем и к нему российские правоохранительные, иные органы претензий не имеют.

За полтора года с момента возбуждения досудебного производства никому не было предъявлено ни подозрение, ни обвинение. С 20 октября 2020 года следственные действия не ведутся, при этом следователем были вызваны директор и бухгалтер завода Ак-Була без проведения их допроса. Следствие, ссылаясь на часть 1 статьи 155 УПК в редакции от 2017 года, отказывается снять арест на банковские счета завода. При этом, по мнению субъекта обращения, в частях 1-3 статьи 155-1 УПК в редакции от 2017 года нет четких критериев разумности сроков досудебного производства по уголовным делам, а в оспариваемых нормах – средств защиты для лиц, не являющихся подозреваемым, обвиняемым, а также предпринимателей, чье право ограничено длительным арестом, как это было в случае с указанным заводом.

Заявитель отмечал, что завод Ак-Була – крупное предприятие юга Кыргызстана, функционирующее благодаря российскому инвестору, который владеет 94 процентами его акций. Из-за ареста деятельность завода прекращена, остановлен производственный цикл, не исполнены договорные обязательства; вынужденно уволены, чем были затронуты конституционные права (части 1 статьи 42) работников; хлопкосеющие хозяйства оставлены без финансирования весенне-полевых работ; прекращены налоговые поступления в бюджет (до четырех миллионов сомов). Ввиду невозможности использования полученных заемных денежных средств из-за длительного

ареста, завод ежедневно несет убытки, которые суммарно уже превышают сумму, на которую наложен арест.

Он указывает, что суды отказывают в удовлетворении жалобы на арест денежных средств банковского счета завода Ак-Була.

Вахитов В.А. ссылался на международные акты и их практику (Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Международный пакт о гражданских и политических правах, постановление Европейского Суда по правам человека от 22 января 2009 года) в части справедливого рассмотрения дела в течение разумного срока; быть судимым без неоправданной задержки; наложения ареста на имущество, исключающего произвольность воздействия ареста на имущественные права заявителя и обязанности власти оценивать законность и необходимость продолжения действия решения об аресте.

Субъект обращения приводил конституционные нормы о защите государством инвестиций, субъектов инвестиционной деятельности, частной собственности, а вмешательство в эти сферы не должно быть произвольным, нарушать баланс интересов общества и инвестора, должно отвечать требованиям справедливости и необходимости зашиты конституционных прав других лиц (часть 1 статьи 15, часть 3 статьи 17, статьи 23 Конституции).

Сохранение ареста на имущество на неопределенно длительный срок при отсутствии механизма защиты права собственника распоряжаться этим имуществом, не согласуется с конституционной нормой о презумпции невиновности (часть 1 статьи 57), согласно которой до вступления в законную силу обвинительного приговора на обвиняемого, а тем более – на третьих лиц, не могут налагаться ограничения, сопоставимые по степени тяжести с уголовно-правовыми мерами принуждения, в том числе, такими как конфискация имущества, применяемая по приговору суда.

Заявитель также ссылался на решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 сентября 2020 года, 13 января 2021 года, раскрывающие вопросы обеспечения неприкосновенности собственности, правовой и судебной зашиты, восстановления нарушенных прав собственников, особенностей обеспечения ареста на имущество.

Субъект обращения полагал необходимым внести в УПК в редакции от 2017 года изменения в части ограничения продолжительности наложения ареста на имущество лиц, не являющихся по уголовному делу подозреваемым, обвиняемым, а также предприни-

мателей. Разумность и необходимость ареста должны определяться судом, а собственники арестованного имущества должны обеспечиваться процессуальными правами для защиты их собственности от необоснованного или длительного ареста.

С учетом изложенного, заявитель просил оспариваемые нормы признать противоречащими Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года было отказано в принятии к производству обращения Вахитова В.А.

В своем определении коллегия судей отметила, что оспариваемый заявителем акт утратил силу в соответствии с Законом Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года, что влечет отказ в принятии обращения к производству Конституционного суда.

Кроме того, коллегия указала, что в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 13 января 2021 года был рассмотрен вопрос, связанный с арестом имущества. В данном Решении было отмечено, что сохранение режима ареста на имущество при длительных сроках следствия на досудебном и судебном стадиях, а также приостановление следствия в предусмотренных судебных стадиях и законом случаях на неопределенное время, при отсутствии эффективных механизмов защиты прав собственников по своему содержанию сопоставимо с изъятием имущества, применяемым исключительно по решению суда. Отсюда следует, что режим ареста объектов собственности в целом не может быть незыблемым и не подлежащим оспариванию, в том числе, лицами, не обладающими статусом участников уголовного процесса, но, будучи фактическими собственниками арестованного объекта, могут и должны иметь право оспорить обоснованность ограничения их имущественных прав как на этапах досудебного, так и судебного производства.

Наложение ареста на имущество является одним из наиболее эффективных способов обеспечения приговора суда в части возмещения материального ущерба и морального вреда, причиненного преступлением (проступком), а применить такой вид процессуального воздействия органы досудебного производства вправе только в отношении имущества подозреваемого, обвиняемого (статья 119 УПК от 2 февраля 2017 года).

В тоже время, подозреваемым является лицо, задержанное по подозрению либо в отношении которого вынесено уведомление о подозрении в совершении преступления и (или) проступка; досудебное производство по уголовным делам должно быть закон-

чено в срок не позднее 2 месяцев с момента уведомления лица о подозрении в совершении преступления; не допускается продление срока по делам о проступках – свыше 3 месяцев, по делам о менее тяжких преступлениях – свыше 6 месяцев, по делам о тяжких и особо тяжких преступлениях – свыше одного года; прекращение уголовного дела влечет отмену, в том числе и ареста имущества (статья 44, части 1, 5 статьи 155, статья 249 УПК).

В этой связи, срок наложения ареста на имущество напрямую сопряжен со сроком проведения досудебного производства в отношении лица признанного подозреваемым.

Не согласившись с определением коллегии судей, Вахитов В.А. 24 марта 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель согласен в части отказа коллегией судей в принятии к производству его ходатайства по основаниям части 4 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», по иным позициям – не согласен.

Он повторно приводит доводы, изложенные в ходатайстве.

В то же время, заявитель учел выводы коллегии судей в части оспаривания заявителем акта, утратившего силу, изменил предмет своих требований и просит рассмотреть его ходатайство с учетом норм Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года (далее – УПК в редакции от 2021 года), в частности, частей 3, 12 статьи 121.

Вместе с тем, по аналогии статьи 121 УПК в редакции от 2021 года, заявитель указывает часть 3 статьи 115 УПК России, которая после рассмотрения российским Конституционным судом повлекла внесение изменений в их Уголовно-процессуального кодекса. Кодекс дополнен статьей 115.1., согласно которой следователь не позднее 7 суток до истечения срока ареста или до приостановления предварительного следствия возбуждает перед судом ходатайство о продлении его срока, о чем выносится постановление суда с указанием срока продления ареста; при решении вопроса о продлении ареста лицо, орган, в производстве которого находится уголовное дело и суд обязаны обеспечить соблюдение разумного срока применения данной меры принуждения (части 2, 6).

Автор жалобы считает, что в УПК Кыргызской Республики отсутствует правовой механизм защиты прав лиц, не являющихся подозреваемым, обвиняемым и чье право собственности ограничено длительным наложением ареста на имущество в досудебном

производстве. Он полагает, что в данном случае наложение ареста на имущество может иметь лишь временный характер и применяться при предоставлении обозначенным лицам необходимых процессуальных гарантий.

Помимо этого, субъект обращения отмечает, что, спустя более полутора лет после возбуждения дела, постановлением руководителя следственной группы от 27 августа 2021 года в отношении сотрудников завода Ак-Була прекращено досудебное производство за отсутствием состава преступления.

С учетом изложенного, Вахитов В.А. просит отменить определение коллегии судей от 17 декабря 2021 года и признать части 3, 12 статьи 121 УПК в редакции от 2021 года противоречащими части 1 статьи 15, части 3 статьи 17, частям 2-4 статьи 23, статье 55 Конституции в той мере, в какой эти нормы не предусматривают эффективных средств защиты интересов предпринимателей, инвесторов, не являющихся подозреваемыми или обвиняемыми, чье право собственности ограничено чрезмерно длительным наложением ареста на их имущество в рамках досудебного производства.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии его обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Правовая оценка выводов коллегии судей в порядке пересмотра определения об отказе в принятии обращения к производству допустима лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в его ходатайстве, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Следует отметить, что УПК Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года, положения которого оспаривал заявитель, утратил силу в соответствии с Законом Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года.

В связи с чем, выводы коллегии со ссылкой на часть 4 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», согласно которой отмена или утрата силы акта, конституционность которого оспаривается, влечет за собой отказ в принятии обращения к производству Конституционного суда, являются верными.

При этом, заявитель, соглашаясь с указанными доводами, приведенными в оспариваемом определении, тем не менее, выражает несогласие с иными приведенными в определении аргументами и просит в своей жалобе проверить конституционность частей 3 и 12 статьи 121 действующей редакции УПК, регламентирующих вопро-

сы наложения ареста на имущество. В этой связи следует отметить, что частью 2 статьи 19, а также статьей 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» определены требования к форме и содержанию обращения по вопросам, связанным с проверкой конституционности законов и иных нормативных правовых актов, которые не предполагают возможности его оформления в виде жалобы.

Следует также отметить, что вопросы наложения ареста на имущество были предметом конституционного контроля и в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 13 января 2021 года всесторонне в доктринальном виде исследованы все аспекты данного вида процессуального принуждения с тем, чтобы не допускалось несоразмерное ограничение имущественных прав собственников. Приводимые же заявителем доводы в большей степени находятся в плоскости сложившейся правоприменительной практики, а не в недостатках законодательного регулирования или же существующих правовых средств.

С учетом изложенного, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 17 декабря 2021 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52, конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Вахитова Валерьяна Ахметовича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

20 мая
2022 года
город Бишкек

№ 10-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Иманкулова Тимура Иманкуловича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Кененсариевой Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Иманкулова Тимура Иманкуловича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Иманкулова Т.И., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 29 декабря 2021 года поступило ходатайство Иманкулова Т.И. о проверке соответствия нормативных положений части 1 статьи 330 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, выраженных словами «действия, направленные на», «возбуждение межрегиональной вражды (розни)», «унижение национального достоинства», абзаца восьмого пункта 1 части 1 статьи 1 Закона Кыргызской Республики «О противодействии экстремистской деятельности» преамбуле, части 1 статьи 1, части 2 статьи 6, части 2 статьи 10, части 6 статьи 23, части 2 статьи 29, частям 1, 2, 4 статьи 32 Конституции Кыргызской Республики.

Из ходатайства следовало, что статья 32 Конституции, устанавливая право каждого на свободу мысли и мнения (часть 1), на свободу выражения своего мнения, свободу слова и печати (часть 2), гарантирует каждому возможность беспрепятственно выражать свое мнение и убеждения по вопросам общественного, государственного, иного характера посредством устного, печатного слова на собраниях, митингах и других средств. Данные конституционные нормы корреспондируют с международными стандартами в сфере прав и свобод человека (статьей 19 Всеобщей декларации прав человека, статьей 19 Международного пакта о гражданских и политических правах).

Субъект обращения считал, что свобода мысли, мнения, и их выражение не являются абсолютным правом в силу части 4 статьи 32 Конституции. В данной статье содержится запрет не на выражение мыслей, вызывающих ненависть или идеи национального, иного превосходства, а именно их пропаганды, содержащей призыв к дискриминации, вражде и насилию.

Под пропагандой Иманкулов Т.И. полагал заранее спланированное, целенаправленное воздействие на общественное сознание с целью возбуждения в людях устойчивого чувства ненависти, враждебности по признакам национальности, расы, языка, отношения к религии, пола. Тогда как статья 330 Уголовного кодекса Кыргызской Республики (далее – УК), наряду с понятием «пропаганда» содержит указания на «действия, направленные на возбуждение», тем самым, расширяя смысл части 4 статьи 32 Конституции. Запрет, содержащийся в указанной конституционной норме, конкретизирован в статье 1 Закона «О противодействии экстремистской деятельности». Перечисленные в данной статье виды деятельности физических и юридических лиц, входящих в понятие «экстремистская деятельность», нашли свое отражение в главе 43 «Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства» УК и имеют такой же видовой объект, что и государственная измена, шпионаж, диверсия, насильственный захват власти, вооруженный мятеж.

Как указывал заявитель, объект посягательства имеет важное значение при квалификации деяния. В уголовном законодательстве большинства зарубежных стран подобные деяния не относятся к преступлениям против государственной власти, а относятся к преступлениям против личности, равенства прав и свобод человека (дискриминирующие преступления). В связи с этим, а также учитывая, что нормы УК основываются на конституционных нормах (в частности, на части 1 статьи 24, части 4 статьи 32), заявитель полагал, что родовым объектом преступлений, связанных с возбуждением вражды, должны быть права и свободы личности. Так, оспариваемые нормы Кодекса и Закона неправомерно расширяют родовой объект деяний, имеющих антидискриминационный характер и посягающих на права и свободы личности. В результате этого, деяния, не представляющие особой опасности для государства, отнесены к разряду экстремистских, что по его мнению, является неконституционным.

В частности, субъект обращения указывал, что термин «унижение национального достоинства» введен в УК с 1922 года, который

видоизменялся, но в различной формулировке сохранился и является деянием характерным для социалистического права, направленным на обеспечение советской государственной идеологии, когда родовой объект деяний был связан с порядком управления.

По мнению Иманкулова Т.И. криминализация не должна противоречить конституционным нормам, должна быть осуществима в процессуальном аспекте и предусматривать более мягкие санкции за рассматриваемые деяния, в связи с чем, действия, направленные на унижение национального достоинства, не должны относиться к категории уголовно наказуемых деяний. Он отмечал, что запрет на уголовное преследование за распространение информации, порочащей или унижающей честь и достоинство личности, предусмотренный частью 2 статьи 29 Конституции, является абсолютным и гарантируется ею (часть 6 статьи 23).

В этой связи, он ссылался на Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 6 ноября 2013 года, в котором раскрыты понятия чести и достоинства, а также следует вывод о необходимости снятия уголовного преследования за оскорбление.

Заявитель полагал, что понятие «достоинство» применимо к человеку, как отдельной единице, тогда как в оспариваемых нормативных положениях речь идет об унижении национального достоинства граждан, то есть группы лиц, что недопустимо, поскольку нет понятия «коллективное достоинство». Также субъект обращения указывал, что унижение национального достоинства является оскорблением и в силу конституционного запрета не может преследоваться в уголовном порядке, в связи с чем, оспариваемые нормативные положения, выраженные словами «унижение национального достоинства», неконституционны.

Относительно оспариваемых нормативных положений, выраженных словами «действия, направленные на возбуждение межрегиональной вражды (розни)», субъект обращения приводил следующие доводы.

Запрет возбуждения межрегиональной вражды заявитель рассматривал как признание государством существования предпосылок для возникновения конфликта между регионами Кыргызстана, которые могут угрожать территориальной целостности государства и считает их беспочвенными. Он ссылался на часть 1 статьи 24, часть 4 статьи 32 Конституции и полагал, что в указанных нормах нет прямого указания на региональную принадлежность, однако за-

конодатель, предполагая наличие регионального превосходства как разновидности социального превосходства, подвергает сомнению этническое, историческое, духовное единство кыргызского народа и признает наличие предпосылок для его разделения. Так, оспариваемые нормативные положения противоречат не только обозначенным конституционным нормам, но и части 1 статьи 1 Конституции, устанавливающей, что Кыргызская Республика, является унитарным государством.

Субъект обращения указывал, что при издании законов его текст должен быть изложен ясно и однозначно, а уголовное законодательство с учетом норм части 2 статьи 6 Конституции должно быть направлено на детализацию конституционных установлений, быть воплощением их процессуальной формы. Однако оспариваемые нормативные положения изложены двусмысленно, без соблюдения равенства граждан и с расширением конституционно допустимых дискриминаций. Термин «возбуждение розни» заявитель полагал неточным и считал целесообразным применение терминов «разжигание», как действия виновного лица, отличаемого от реакции лиц, к которым направлена информация (возбуждение), и «вражда», как агрессии, исключая рознь, подразумевающую дискриминацию.

Иманкулов Т.И. считал, что в оспариваемых нормативных положениях законодатель заложил правовые основы, противоречащие принципу верховенства права, в содержание которого входит также обеспечение равенства и защиты прав человека, а правоохранительные органы, применяя их и возбуждая уголовные дела в отношении граждан, разместивших комментарии в сети Интернет, создали опасный прецедент для уголовного преследования граждан за критику должностных лиц государства. Однако в данном случае целью распространения информации является не возбуждение межрегиональной розни и унижение национального достоинства, а размещение сообщений оскорбительного характера, что не может преследоваться в уголовном порядке.

Возбуждение межрегиональной розни подразумевает публичное умышленное активное воздействие на людей, сопровождаемое длительным состоянием враждебности по региональной принадлежности. Зачастую деяние характеризуется широким кругом лиц, привлекаемых к ответственности, независимо от намерений лица, первоначально распространившим информацию, что влечет проблемы с доказыванием умысла лица, в дальнейшем распространившим информацию.

Размытая формулировка оспариваемых нормативных положений и сложность доказывания прямого умысла в разжигании межрегиональной вражды делают статью 330 УК неэффективной, содержит угрозу социальной стабильности, противоречит принципу правовой определенности и затрудняет правоприменительную практику. Создается риск произвольного применения оспариваемых нормативных положений органами следствия и суда в целях преследования за инакомыслие и оппозиционную деятельность. Оспариваемые нормативные положения становятся потенциальным инструментом для борьбы с лицами, несогласными с действующим политическим курсом, и, таким образом, легализуют политическую цензуру. Любой информационный акцент на социальном, расовом, национальном или религиозном различии, высказанный публично либо в сети Интернет с личной негативной оценкой, может быть расценен как действие, направленное на возбуждение ненависти. Такая ситуация ставит под сомнение реализацию конституционной гарантии на свободу мысли и слова и влечет необоснованное привлечение лиц к уголовной ответственности.

Отсутствие четких законодательных процедур открывает возможности для заинтересованности правоохранительных органов при возбуждении и ведении уголовного дела, поскольку состав преступления оспариваемых нормативных положений признает нарушением любые действия, направленные на возбуждение межрегиональной вражды (розни), унижение национального достоинства граждан, тем самым, значительно выходит за пределы запрета, установленного частью 4 статьи 32 Конституции, в которой говорится только о пропаганде. Квалификация преступлений по статье 330 УК позволяет привлечь к уголовной ответственности и за высказывания, выраженные в форме перепоста в социальной сети, без комментария обвиняемого и намерений лица, разместившего информацию. Неосторожный комментарий, размещенный в Интернете, плакат на митинге или фото в социальной сети могут явиться основанием для назначения реального тюремного срока. Это создает потенциальную угрозу привлечения к ответственности невиновных лиц, как в свое время статья 70 УК РСФСР (утв. ВС РСФСР 27.10.1960 г.), предусматривавшая уголовную ответственность за антисоветскую пропаганду, повлекла осуждение тысячи людей.

Кроме того, пунктом 2 части 1 статьи 74 УК в качестве обстоятельства, отягчающего наказание, предусмотрено совершение преступления на почве расовой, этнической, национальной,

религиозной или межрегиональной вражды (розни). Так, деяние может быть квалифицировано и по статье 330, и по иной статье (например, статьям 128, 139), но со ссылкой на статью 74 УК, что также может стать дополнительным негативным инструментом в руках правоприменителя.

Субъект обращения также был не согласен со способами фиксации органами следствия информации, полученной из сети Интернет при проведении оперативно-розыскной деятельности в рамках оспариваемых нормативных положений, и считал необходимым привлечение специалиста в данном следственном действии. Трудность заключается в том, что результаты просмотра контента интернет-страниц будущих обвиняемых, осуществляемых органами следствия в начале в досудебном производстве невозможно будет перепроверить на поздних стадиях уголовного процесса.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормативные положения противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2022 года было отказано в принятии к производству обращения Иманкулова Т.И.

В определении было отмечено, что в представленном обращении системная связь между оспариваемыми нормативными положениями и нормами Конституции были подкреплены доводами, связанными с правоприменительной практикой и требуют исследования фактических обстоятельств дела, соответственно их решение относится к компетенции следственных органов и судов общей юрисдикции.

При этом коллегия судей указала, что правовая позиция, связанная с реализацией права на свободу выражения своего мнения, была выражена в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2014 года, где было отмечено, что реализация права на свободу выражения своего мнения, свободу слова реализуется ответственно и в той мере, в какой не нарушает права и свободы других лиц, установленных Конституцией (часть 4 статьи 31) и законами. Такое положение имеет важное значение для поддержания баланса конституционных ценностей прав и свобод личности и ответственности в правовом государстве.

Пользование правом на свободу слова в соответствии с Международным пактом о гражданских и политических правах налагает особые обязанности и особую ответственность, а ограничение использования этого права предназначено «для уважения прав и репутации других лиц» (статья 19). Следовательно, честь и достоинство чело-

века является своего рода ограничителем права на свободу слова для случаев злоупотребления этим правом как со стороны представителей средств массовой информации, так и иных субъектов.

Таким образом, доводы заявителя, изложенные в ходатайстве, не могли расцениваться как обстоятельства, вызывающие сомнения в конституционности оспариваемых нормативных положений, которые в соответствии с частью 2 статьи 26 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» должны служить основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

Не согласившись с определением коллегии судей, Иманкулов Т.И. 20 апреля 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель считает отказ коллегии судей в принятии его ходатайства к производству необоснованным и подлежащим отмене по следующим основаниям.

Автор жалобы указывает, что им соблюдены все общие требования к обращению, установленные статьей 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и выражает несогласие с доводами коллегии судей о том, что право на обращение в Конституционный суд принадлежит физическому (физическим) или юридическому (юридическим) лицу, если оно считает, что законами и иными нормативными правовыми актами нарушаются его права и свободы, признаваемые Конституцией.

Иманкулов Т.И. отмечает, что согласно части 3 статьи 97 Конституции каждый вправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией. По его мнению, в рамках абстрактного нормоконтроля в данном конституционном установлении нет указания на то, что обязательным требованием и единственным основанием для обращения гражданина в Конституционный суд о проверке конституционности закона является нарушение оспариваемой нормой закона прав и свобод конкретного гражданина, предусмотренных Конституцией.

Относительно доводов коллегии судей о том, что заявителем не были приведены обстоятельства, каким именно образом были нарушены его конституционные права и не приложены соответствующие доказательства, подтверждающие нарушение его прав, а также о том, что системная связь между оспариваемыми нормами и положениями Конституции подкреплены доводами, связанными с правоприменени-

тельной практикой, автор жалобы отмечает, что коллегия судей не привела ссылки на соответствующие законы, регулирующие данные вопросы.

Вместе с тем автор жалобы утверждает, что целью его обращения в Конституционный суд Кыргызской Республики является построение диспозиции правовой нормы об уголовной ответственности за пропаганду разжигания вражды в ее различных видах, что, по его мнению, является актуальным вопросом, особенно связанным с привлечением к уголовной ответственности за разжигание вражды в сети Интернет. От правильной конструкции состава преступления статьи 330 УК, охвата уголовно наказуемых деяний, зависит стабильность в государстве и ответственность должна наступать только за публичную пропаганду, в том числе с использованием сети Интернет, а не за действия, которые направлены на разжигание, поскольку такие действия не конкретизированы в статье 330 УК.

На основании изложенного, Иманкулов Т.И. просит отменить определение коллегии судей от 27 января 2022 года и принять его ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Определение коллегии судей Конституционного суда по вопросу принятия или отказа в принятии обращения к производству носит сугубо процессуальный характер. В связи с чем, Конституционный суд дает правовую оценку выводам коллегии судей в порядке пересмотра такого определения лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Относительно доводов заявителя о применении коллегией судей в обжалуемом определении конкретного конституционного контроля необходимо отметить следующее.

В отличие от большинства стран мира, где физические и юридические лица не являются субъектами обращений в органы конституционного контроля и не вправе ставить вопрос о конституционности нормативных правовых актов, Конституция Кыргызской Республики, преследуя цель обеспечения широкой доступности конституционного правосудия, предоставляет каждому право обращения в Конституционный суд с постановкой такого вопроса. Причем такое право возникает и вне связи с конкретным делом о нарушении кон-

ституционных прав и свобод. Этот вид конституционного контроля является абстрактным.

Вместе с тем, доступность конституционного правосудия в Кыргызской Республике не означает возможность обращения в Конституционный суд по любому поводу и с любым требованием. Право на обращение в Конституционный суд у физических лиц возникает лишь в том случае, если имели или могут иметь место нарушения прав и свобод человека и гражданина, предусмотренные разделом вторым Конституции.

Презумпция конституционности означает, что нормативные правовые акты преюдициально соответствуют Конституции и любые сомнения в их конституционности могут и должны возникать лишь при наличии весомых правовых оснований, особенно это важно, когда речь идет об абстрактном контроле. В противном случае, обеспечение режима законности в стране стало бы неразрешимой задачей.

В этой связи в конституционном Законе «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предусмотрены общие требования к форме и содержанию обращения. Одним из ключевых требований к содержанию обращения является наличие позиции обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции (пункт 9 части 4 статьи 27).

Это означает непременное наличие системной связи между оспариваемыми нормативными положениями и нормами Конституции. Тогда как доводы Иманкулова Т.И. носят характер суждений вокруг конституционных гарантий на свободу мысли и выражения мнения, о недопустимости уголовного преследования за распространение информации, порочащей или унижающей честь и достоинство личности, ограничений установленных Конституцией гарантий запрета, а также запрета пропаганды национальной, расовой, религиозной ненависти, гендерного и иного социального превосходства, призывающая к дискриминации, вражде или насилию. Причем его рассуждения не свидетельствуют о наличии прямого противоречия между регулятивной силой воздействия оспариваемых нормативных положений и права на свободу мысли и выражения мнения.

Грани между конституционными ценностями, запретами, допустимыми и неправомерными поведениями выстроены как национальным законодательством, так и международным правом.

Пределы реализации прав и свобод, установленные Конституцией, проявляются как в виде ориентиров правомерного поведения,

так и в форме ограничений, выражающиеся в запретах, вторжениях, обязанностях, ответственности, существование которых детерминировано необходимостью зашиты конституционно признаваемых ценностей и назначением которых является обеспечение необходимого баланса между интересами личности, общества и государства.

Свобода выражения мнения не абсолютна, и она заканчивается там, где начинаются нарушения, например, основ человеческого достоинства, или распространение и разжигание ненависти в отношении отдельных лиц или групп людей. Так, статья 20 Международного пакта о гражданских и политических правах требует от государств запретить всякое выступление в пользу национальной, расовой или религиозной ненависти, представляющее собой подстрекательство к дискриминации, вражде или насилию.

Также, согласно правовой позиции изложенной в Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 29 декабря 2014 года, реализация права на свободу выражения своего мнения, свободу слова реализуется ответственно и в той мере, в какой не нарушает права и свободы других лиц, установленных Конституцией и законами.

Доводы заявителя в целом сводятся к двусмысленности и размытости формулировок оспариваемых нормативных положений, допускающих, по мнению заявителя, возможность расширительного толкования и, как следствие, приводящих к злоупотреблениям со стороны правоохранительных органов. Однако эти умозаключения сами по себе не порождают противоречий между оспариваемыми нормативными положениями и конституционными установлениями.

Выбор методики изложения правовых норм, его структурных элементов, определение признаков противоправного деяния, его классификации и уголовно-правовой характеристики относится к сфере нормотворческой деятельности, то есть к дискреции законодателя.

Предположения Иманкулова Т.И. относительно того, что унижение национального достоинства не может быть отнесено к категории уголовно-наказуемых деяний, поскольку достоинство, как правило, употребляется применительно к человеку как к личности и не может существовать коллективного достоинства, также не может рассматриваться как правовой аргумент, подтверждающий наличие правовой неопределенности в рассматриваемом вопросе.

С учетом изложенного, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 27 января 2022 года.

20 мая
2022 года
город Бишкек

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

№ 10-П

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Иманкулова Тимура Иманкуловича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 января 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

20 сентября
2022 года
город Бишкек

№ 11-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Сабырбекова Бектена Мидиновича, представляющего интересы Есеналиевой Бактыгул Макушовны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аблакимове К.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Сабырбекова Б.М., представляющего интересы Есеналиевой Б.М., на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Сабырбекова Б.М., представляющего интересы Есеналиевой Б.М., Конституционный суд Кыргызской Республики,

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 13 апреля 2022 года поступило ходатайство Сабырбекова Б.М., представляющего интересы Есеналиевой Б.М., о проверке соответствия частей 1, 2 статьи 335 Гражданского кодекса Кыргызской Республики, статей 60, 61 Закона Кыргызской Республики «О залоге» частям 1, 2 статьи 15, частям 1, 2 статьи 45 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства заявителя и приложенных к нему материалов, в 2011 году к Есеналиевой Б.М. обратилась гражданка Омуралиева Б.А. с просьбой, чтобы она заложила свой дом в качестве обеспечения займа на сумму десять тысяч долларов США, обещая погасить эту сумму с начисленными процентами в течение 3 месяцев.

Есеналиева Б.М., согласившись, 18 августа 2011 года составила договор займа и соглашение о залоге с гражданином Сулайманов ым У.Т. При этом денежные средства полностью были получены Омуралиевой Б.А., которая впоследствии не выполнила свои обещания перед Есеналиевой Б.М. по погашению займа. В свою очередь Сулайманов У.Т. на основании соглашения о залоге для взыскания задолженности во внесудебном порядке продал заложенный дом гражданке Эсентуровой Н.М. В результате решением Первомайско-

го районного суда города Бишкек от 5 июля 2012 года Есеналиева Б.М. с матерью и несовершеннолетним сыном была выселена из указанного дома.

Есеналиева Б.М. 13 мая 2014 года обратилась в суд с иском о признании недействительными договора займа, соглашения о залоге между Есеналиевой Б.М. и Сулаймановым У.Т. от 18 августа 2011 года, договора купли-продажи дома между Сулаймановым У.Т. и Эсентуровой Н.М. от 18 мая 2012 года.

Далее заявитель в своем обращении подробно описывал длящиеся судебные тяжбы по вышеуказанному делу.

По мнению субъекта обращения, оспариваемые нормы, допуская изъятие имущества граждан во внесудебном порядке, ущемляют ее конституционное право собственности и право на жилище. В качестве обоснования своей позиции он приводит части 1, 2 статьи 15, части 1, 2 статьи 45 Конституции.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2022 года было отказано в принятии к производству обращения Сабырбекова Б.М., представляющего интересы Есеналиевой Б.М.

В определении было отмечено, что согласно части 3 статьи 97 Конституции, каждый вправе оспорить конституционность закона и иных нормативных правовых актов, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Основным Законом.

В силу презумпции конституционности нормативных правовых актов, постановка вопроса об их неконституционности возможна лишь при наличии убедительных доводов правового характера, вызывающих сомнения в их конституционности.

Коллегия судей указала, что в соответствии с требованиями пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. При этом, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить не фактологический, а правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать оче-

видное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако, как указала коллегия судей, в представленном обращении заявитель не привел в обоснование своей позиции какие-либо аргументы правового характера, свидетельствующие о наличии неопределенности в соответствии оспариваемых норм Конституции, которая явилась бы непременным условием рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства. Требования субъекта обращения подкреплены лишь доводами, связанными с правоприменительной практикой, и требуют исследования фактических обстоятельств дела, соответственно их решение относится к компетенции судов общей юрисдикции.

Вместе с тем, коллегия судей отметила, что согласно части 1 статьи 62 Закона «О залоге» если предметом залога является единственное жилое помещение, принадлежащее на праве собственности физическому лицу на момент взыскания, взыскание на предмет залога может быть обращено только по решению суда, за исключением случаев, предусмотренных статьей 42-1 обозначенного Закона, регламентирующей вопросы ипотеки жилых домов и квартир.

Таким образом, доводы заявителя, изложенные в ходатайстве, не могли расцениваться как обстоятельства, вызывающие сомнения в конституционности оспариваемых норм, которые в соответствии с частью 2 статьи 26 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» должны служить основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

Не согласившись с определением коллегии судей, Сабырбеков Б.М., действующий в интересах Есеналиевой Б.М., 18 августа 2022 года обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявители считают отказ коллегии судей в принятии их ходатайства к производству необоснованным и подлежащим отмене по следующим основаниям.

Сабырбеков Б.М. и Есеналиева Б.М. в своей жалобе указывают, что ими были соблюдены все общие требования к обращению, установленные статьей 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», а также были приведены убедительные доводы правового характера, которые вызывают сомнение в конституционности оспариваемых ими норм.

Вместе с тем, авторы жалобы отмечают, что при написании ходатайства в Конституционный суд Кыргызской Республики они ру-

ководствовались образцом ходатайства, который имеется на официальном сайте Конституционного суда, и соблюли все предписанные в нем требования.

На основании изложенного, Сабырбеков Б.М. и Есеналиева Б.М. просят отменить определение коллегии судей от 11 мая 2022 года и принять их ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Определение коллегии судей Конституционного суда по вопросу принятия или отказа в принятии обращения к производству носит сугубо процессуальный характер. В связи с чем, Конституционный суд дает правовую оценку выводам коллегии судей в порядке пересмотра такого определения лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Основной Закон, предусматривая высокую степень доступности конституционного правосудия, тем не менее, очерчивает их пределы, определяя условия, при котором физические и юридические лица вправе обратиться в Конституционный суд с ходатайством о проверке конституционности законов и других нормативных правовых актов. Это означает, что право на обращение в Конституционный суд у физических лиц возникает лишь в том случае, если имели или могут иметь место нарушения прав и свобод человека и гражданина, предусмотренные разделом вторым Конституции.

В этой связи в конституционном Законе «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предусмотрены общие требования к форме и содержанию обращения. Одним из таких требований является наличие позиции обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции (пункт 9 части 4 статьи 27).

Тем самым, на заявителя налагается обязанность аргументировать свои требования доводами правового характера, прямо указывающими, каким образом регулятивное воздействие оспариваемой нормы нарушает гарантированные Конституцией права и свободы человека и гражданина. Причем, системная связь между оспариваемой нормой и Конституцией должна быть безусловной.

Заявители в своей жалобе не приводят новых доводов по существу своего предыдущего обращения, а также правовых основа-

ний, опровергающих выводы коллегии судей и обуславливающих отмену обжалуемого определения.

Доводы заявителей в их жалобе вновь свидетельствуют о проблемах, связанных с правоприменительной практикой и не могут расцениваться как правовые аргументы, свидетельствующие о наличии неопределенности в вопросе о соответствии оспариваемых норм Конституции.

Следует отметить, что вопросы внесудебных методов и способов защиты прав и свобод человека и гражданина ранее были предметом конституционного судопроизводства. Так, раскрывая содержание конституционных основ права на судебную защиту, орган конституционного правосудия выразил определенную правовую позицию. Согласно такой позиции стороны спора, заключая соглашение о его передаче на рассмотрение третейского суда в виде арбитражной (третейской) оговорки, и реализуя тем самым, свое право на свободу договора, не прибегая к рассмотрению дела государственным судом, вправе разрешить спор путем третейского разбирательства. Такой отказ от права на рассмотрение дела третейским судом не нарушает конституционное право на судебную защиту при условии, что он совершается без принуждения (Решение от 30 октября 2019 года).

Более того, в Решении от 9 декабря 2015 года отмечалось, что к числу таких общепризнанных в современном правовом обществе способов разрешения гражданско-правовых споров, вытекающих из свободы договора, из диспозитивных принципов гражданско-правовых и гражданско-процессуальных отношений, относится обращение в третейский суд. Право сторон на передачу гражданско-правового спора в третейский суд также основано на норме статьи 41 действующей Конституции, согласно которой каждый имеет право на экономическую свободу, свободное использование своих способностей и своего имущества для любой экономической деятельности, не запрещенной законом.

Конституционные принципы неприкосновенности собственности и свободы договора, предполагающие равенство, автономию воли и имущественную самостоятельность участников гражданско-правовых отношений, недопустимость произвольного вмешательства кого-либо в частные дела, обусловливают свободу владения, пользования и распоряжения имуществом.

В этой связи собственник недвижимого имущества несет ответственность за все возможные последствия, установленные для себя гражданско-правовыми обязательствами, вытекающими из смысла

и содержания договора, предусмотренного законом или не предусмотренного таковым (принцип свободы договора). Неисполнение гражданско-правовых обязательств влечет установленную законом гражданско-правовую ответственность, которая включает в себя и принудительное изъятие имущества собственника в пользу кредитора. Изъятие имущества, в том числе и жилого помещения, путем обращения взыскания по обязательствам собственника, является предусмотренным законом случаем прекращения права собственности на имущество.

Таким образом, Конституция допускает возможность разрешения гражданско-правовых споров между частными лицами третейскими судами, специализирующимся на разрешении споров, вытекающих из гражданско-правовых отношений, полномочия, порядок образования и деятельность которых определяются законом, действующими в качестве институтов гражданского общества, наделенных публично значимыми функциями.

Следовательно, удовлетворение требований залогодержателя во внесудебном порядке согласно ранее заключенному соглашению не может расцениваться как произвольное лишение имущества.

Доводы заявителей о кажущейся им «произвольности» внесудебных форм обращения на заложенное имущество в существующих правовых положениях в соответствии с оспариваемыми нормами гражданского законодательства, не могут служить основанием, вызывающим сомнение в конституционности оспариваемых норм.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Жалобу Сабырбекова Бектена Мидиновича, представляющего интересы Есеналиевой Бактыгул Макушовны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

27 октября
2022 года
город Бишкек

№ 12-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Мадинова Орозобека Капарбековича, в интересах Амдамова Нурбека Аблазовича, Сейтасимова Айбека Эдмоновича, Мусаева Умутбека Ахмадовича, Асанбаева Жолдошбека Азыкбаевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики: Председатель Осконбаев Э.Ж., судьи Бобукеева М.Р., Дуйшеев К.А., Джумабаев Л.П., Касымалиев М.Ш., Кыдырбаев К.Ж., Шаршеналиев Ж.А., при секретаре судебного заседания Кененсариева Н.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 Конституционного закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Мадинова Орозобека Капарбековича в интересах Амдамова Нурбека Аблазовича, Сейтасимова Айбека Эдмоновича, Мусаева Умутбека Ахмадовича, Асанбаева Жолдошбека Азыкбаевича, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Мадинова О.К. в интересах Амдамова Н.А., Сейтасимова А.Е., Мусаева У.А., Асанбаева Ж.А. Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

В Конституционный суд Кыргызской Республики 18 августа 2022 года поступило ходатайство Мадинова О.К. в интересах Амдамова Н.А., Сейтасимова А.Е., Мусаева У.А., Асанбаева Ж.А. поступило ходатайство о признании противоречащим части 6 статьи 58 УК Кыргызской Республики (далее – УК КР), изложенного словами «Срок давности не применяется в случае совершения преступления, предусмотренного статьей 331 настоящего Кодекса» части 1 статьи 5, частям 1, 2 статьи 6, частям 3-5 статьи 23, абзацу первому части 1 статьи 24, части 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

Согласно ходатайству граждане Амдамов А.Н., Сейтасимов А.Е., Мусаев У.А., Асанбаев Ж.А. былы обвинены следственной службой Сокулукского РОВД Чуйской области в совершении преступлений, предусмотренных частью 2 статьи 331 УК, и уголовное дело направлено в Сокулукский районный суд Чуйской области.

Согласно решениям Сокулукского районного суда Чуйской области от 28 июля 2022 года А.Н. Амдамов, А.Е. Сейтасимов, Ж.А. Асанбаев признан виновным в совершении преступления, предусмотренного часть 5 статьи 331 УК, каждому из них назначено наказание в виде одного года и шести месяцев лишения свободы, и определено, что они будут отбывать наказание в общих исправительных колониях. А Мусаева У.А. признали виновным в совершении преступления, предусмотренного ч. 5 ст. 331 УК, и приговорили к двум годам лишения свободы с отбыванием наказания в колонии строгого режима.

В ходе судебного разбирательства обвиняемый А.Н. Амдамов, А.Е. Сейтасимов, У.А. Мусаев, поскольку время, место, способ и иные обстоятельства совершенного Асанбаевым Ж.А. преступления соответствовали 2015-2016 годам, было установлено, что оно входило в состав менее тяжких преступлений.

Однако в соответствии с частью 6 статьи 58 УК сроки давности привлечения к уголовной ответственности не применяются по делам о преступлениях, предусмотренных статьей 331 указанного Кодекса, суд органичился вынесением обвинительного приговора во отношении Амдамова А.Н., Сейтасимова А.Е., Мусаева У.А., Асанбаева Ж.А.

В качестве основания своих требований заявитель сослался на нормативные положения статьи 5, части 1, статьи 6, частей 1, 2, статьи 23, частей 3-5, статьи 24, части 1, абзаца второго, статьи 56, части 2 Конституции.

На основании изложенного заявитель просил признать оспариваемое постановление неконституционным.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года ходатайство было отклонено.

В определении судейская коллегия пришла к следующему выводу: Конституция Кыргызской Республики предоставляет каждому человеку, в том числе физическим и юридическим лицам, право на обращение в Конституционный суд по поводу конституционности законов и иных нормативных правовых актов. Утверждая в Конституции такую модель конституционного контроля, Кыргызская Республика не только придает особое значение общепризнанным правам и свободам человека и гражданина, но и устанавливает действенные механизмы, способные обеспечить их реальность.

В то же время, обеспечивая высокий доступ к конституционному правосудию, Основной закон определяет условия, при которых физические и юридические лица вправе обращаться в Конституционный Суд с вопросами о конституционности законов и иных нормативных правовых актов, и устанавливает его пределы. Это означает, что лица имеют право на обращение в Конституционный суд только в том случае, если права и свободы человека и гражданина, предусмотренные главой второй Конституции Кыргызской Республики, были нарушены или могут быть нарушены.

Согласно пункту 9 части 4 статьи 27 Конституционного закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», позиция заявителя по поднятому в обращении вопросу и его правовое обоснование должны быть указаны со ссылкой на соответствующие нормативные положения Конституции. Таким образом, заявитель обязан обосновать свою точку зрения логически последовательными и убедительными юридическими доводами, прямо показывающими, как регулирующее действие нормы, конституционность которой оспаривается, нарушает гарантированные Конституцией права и свободы человека и гражданина. При этом должна быть системная связь оспариваемой нормы с положениями Конституции.

Согласно части 1 статьи 17 указанного Конституционного Закона Конституционный суд определяет и разрешает только правовые вопросы.

По мнению коллегии судей, заявитель указал неправовые фактические причины, а именно проблемы правоприменительной практики. И О.К. Мадинов не привел правовых аргументов в пользу выдвинутых им в обращении требований, которые ставят под сомнение конституционность оспариваемой нормы и однозначно указывают на нарушение конституционных прав.

Согласно пункту 1 статьи 30 части 3 Конституционного закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», если обращение не соответствует требованиям указанного Конституционного закона по форме и содержанию, коллегия судей как указано в оспариваемом определении вправе отказать в принятии обращения к производству.

Мадинов О.К. не согласный со определением коллегии судей от 23 сентября 2022 года, 30 сентября 2022 года обратился в Конституционный суд Кыргызской Республики с жалобой.

В своем обращении заявитель вновь кратко коснулся обстоятельств дела и сослался на положения частей 1 и 3 статьи 97 Кон-

ституции Кыргызской Республики в качестве основания для отмены оспариваемого определения.

Согласно вышеуказанному положению Конституционный суд является высшим органом судебной власти, осуществляющим конституционный контроль в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и непосредственного применения Конституции в порядке конституционного суда. Каждый имеет право оспорить конституционность законов и иных нормативных актов, если считает, что его права и свободы, признанные Конституцией, нарушены.

Кроме того, в остальной части своей жалобы заявитель ссылался в на правовые нормы своего предыдущего обращения, а именно на часть 1 статьи 5, части 1, 2 статьи 6, части 3-5 статью 23, абзац второй часть 1 статью 24, части 2 статья 56 Конституции

На основании вышеизложенного, Мадинов О.К. просит отменить определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года и принять ходатайство к производству.

Конституционный суд Кыргызской Республики рассмотрел доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству и пришел к следующим выводам.

В своей апелляционной жалобе Мадинов О.К. не привел доводов, направленных на отмену оспариваемого решения на основании выводов коллегии судей.

Конституционный суд Кыргызской Республики в порядке пересмотра постановления об отказе в принятии обращения к судебному производству отмечает, что правовая оценка выводов коллегии судей может быть осуществлена только в рамках предъявленных требований в первоначальной апелляции и доводах, представленных против выводов коллегии судей.

Правовая сущность конституционного контроля заключается в проверке их соответствия требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных оснований правового характера, однозначно свидетельствующих о сомнениях в конституционности нормативных правовых актов или их части.

И заявитель изначально не привел законных оснований ни в своем ходатайстве, ни в своей жалобе на решение коллегии судей. Заявитель ограничился описанием обстоятельств событий и указанием на ряд положений Конституции. Его нельзя рассматривать как юридические доводы, ставящие под сомнение конституционность

оспариваемой нормы и ясно показывающие системную связь оспариваемой нормы с положениями Конституции.

Поэтому вывод коллегии судей, о том, что обращение Мадинова О.К. не соответствует требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию является обоснованным.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики не нашел оснований для отмены решения коллегии судей от 23 сентября 2022 года.

На основании изложенного Конституционный суд Кыргызской Республики, руководствуясь статьей 30, частью 5, статьями 38, 48, 49, и статьей 52, частью 1 Конституционного закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики Республика»

П О С Т А Н О В Л Я Е Т:

1. Жалобу Мадинова Орозобека Капарбековича в интересах Амдамова Нурбека Аблазовича, Сейтасимова Айбека Эдмоновича, Мусаева Умутбека Ахмадовича, Асанбаева Жолдошбека Азыкбаевича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 сентября 2022 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента его подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

3 ноября
2022 года
город Бишкек

№ 13-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по жалобе директора общественного объединения «Правозащитное движение: «Бир Дуйно-Кыргызстан»» Исмаиловой Толекан Асаналиевны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июля 2022 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Оморкановой Г.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу директора общественного объединения «Правозащитное движение: «Бир Дуйно Кыргызстан» Исмаиловой Толекан Асаналиевны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июля 2022 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Исмаиловой Т.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л :

17 июня 2022 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Исмаиловой Т.А. о проверке соответствия частей 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях», части 1 статьи 14 Закона Кыргызской Республики «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)» статье 36 Конституции Кыргызской Республики во взаимосвязи с её структурными элементами – частью 4 статьи 1, частью 2 статьи 2, частями 1, 2, 4, 5, 6 статьи 23, частями 1, 2 статьи 24, статьёй 55, частями 1, 2 статьи 56.

Как следовало из ходатайства, в соответствии с Законом Кыргызской Республики от 26 июня 2021 года в законы «О некоммерческих организациях» и «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)» был внесён ряд изменений, в результате которых появились отмеченные выше оспариваемые нормы.

Так, согласно частям 2 и 3 статьи 17 Закона «О некоммерческих организациях», размеры и структура доходов, а также сведения о размере и составе имущества некоммерческой организации, её расходах не могут быть предметом коммерческой тайны.

Некоммерческая организация (за исключением государственных и муниципальных учреждений), осуществляющая деятельность за счёт денежных и материальных средств, предоставленных на безвозмездной основе, ежегодно до 1 апреля размещает на сайте уполномоченного налогового органа сводную информацию об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также сведения о приобретённых, используемых и отчуждаемых имуществах за предыдущий год.

В силу другой оспариваемой нормы, т.е. части 1 статьи 14 Закона «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)» непредставление юридическим лицом отчёта в течение одного года влечёт его принудительную ликвидацию в судебном порядке.

По мнению заявителя, необходимость предоставления некоммерческими организациями соответствующего отчёта препятствует их функциональной независимости, что приводит к ограничению права на свободу объединений.

При этом право каждого на свободу объединения включает в себя не только право свободно создавать объединения для защиты своих интересов и выражения своих мнений и убеждений, но и их свободу деятельности. Такой подход согласуется и с положениями Всеобщей декларации прав человека (пункт 1 статьи 20) и Международного пакта о гражданских и политических правах (пункт 1 статьи 22) о праве каждого на свободу объединения (ассоциации) с другими.

Наряду с этим, заявитель отмечала, что право на свободу объединения в силу части 2 статьи 23 Основного закона и международных стандартов может быть ограничено Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц.

Однако оспариваемые нормы не преследуют ни одну из указанных в Конституции и международных договорах целей ограничения прав и свобод человека и гражданина.

Субъект обращения утверждала, что информация об источниках формирования денежных средств, направлениях их расходования, а также сведения о приобретённых, используемых и отчуждаемых имуществах не подлежит разглашению, поскольку она подпадает под действие статьи 64 Налогового кодекса, которая, в свою очередь, относит любые сведения о налогоплательщике к налоговой тайне.

По мнению Исмаиловой Т.А., оспариваемые нормы не распространяются на иные общественные объединения, политические партии, профессиональные союзы, религиозные организации и кооперативы, а также на коммерческие организации, следовательно, указанные ограничения в виде обременений как сдача отчёта в налоговый орган и отмена коммерческой тайны являются дискриминационными.

Таким образом, как полагала заявитель, установленная оспариваемыми нормами Закона «О некоммерческих организациях» обязанность, приводит к чрезмерному ограничению деятельности некоммерческих организаций, которое, к тому же, является неразумным и несоразмерным конституционным целям.

С учётом изложенного, субъект обращения просила признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июля 2022 года было отказано в принятии к производству обращения Исмаиловой Т.А.

В определении было отмечено, что, решая вопрос о принятии или об отказе в принятии к производству поступившего обращения, коллегия судей, прежде всего, исходит из допустимости поставленных в обращении вопросов конституционному судопроизводству и соответствия его требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики».

Согласно требованиям пункта 9 части 4 статьи 27 вышеуказанного конституционного Закона, в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Иными словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционным установлением должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако, как указала коллегия судей, в представленном обращении отсутствовала системная связь между оспариваемыми нормами и статьёй 36 Основного Закона во взаимосвязи с другими его нормами, поскольку заявителем не были представлены правовые доводы

о том, каким именно образом нарушается или ограничивается право каждого на свободу объединения.

Коллегия судей отмечала, что согласно части 1 статьи 8 Конституции, в Кыргызской Республике могут создаваться политические партии, профессиональные союзы и другие общественные объединения для реализации и защиты прав, свобод и интересов человека и гражданина. При этом часть 4 этой же статьи устанавливает, что политические партии, профессиональные союзы и другие общественные объединения обеспечивают прозрачность своей финансовой и хозяйственной деятельности.

Следовательно, вопрос обеспечения прозрачности финансовой деятельности политических партий, профессиональных союзов и других общественных объединений вытекает из самой Конституции.

Таким образом, коллегия судей не нашла неопределённости в вопросе о том – соответствуют ли оспариваемые нормы требованиям Конституции, что, в свою очередь, явилось основанием для отказа в рассмотрении дела в рамках конституционного судопроизводства.

Не согласившись с определением коллегии судей, Исмаилова Т.А. 6 октября 2022 года обратилась с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Заявитель считает отказ коллегии судей в принятии её ходатайства к производству незаконным и необоснованным, подлежащим отмене по следующим причинам.

По мнению Исмаиловой Т.А., несмотря на то, что ею были соблюдены все требования, установленные статьями 26-28 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», коллегия судей отказала в принятии её обращения по причине его несоответствия по форме и содержанию. Тем самым, коллегия судей, исказив смысл пункта 1 части 3 статьи 30 вышеуказанного конституционного Закона, и, не приняв во внимание приведённые ею доводы и аргументы, рассмотрела дело по существу.

Автор жалобы также считает, что коллегия судей, разрешая дело по существу без непосредственного его рассмотрения в установленном конституционным Законом порядке и без участия субъекта обращения, нарушила принципы непосредственности рассмотрения дела и состязательности и равноправия сторон, закреплённые в статьях 15 и 16 вышеобозначенного конституционного Закона.

Заявитель утверждает, что этим также было нарушено её право на справедливое и публичное разбирательство дела компетентным,

независимым и беспристрастным судом, установленное Международным пактом о гражданских и политических правах.

На основании изложенного, Исмаилова Т.А. просит отменить определение коллегии судей от 7 июля 2022 года и принять её ходатайство к конституционному судопроизводству, а также рассмотреть представленную жалобу с её участием.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе усматривается неопределённость, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. Удовлетворить жалобу директора общественного объединения «Правозащитное движение: «Бир Дуйно-Кыргызстан»» Исмаиловой Толекан Асаналиевны об отмене определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июля 2022 года.

2. Принять к производству ходатайство директора общественного объединения «Правозащитное движение: «Бир Дуйно-Кыргызстан»» Исмаиловой Толекан Асаналиевны о проверке конституционности частей 2, 3 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О некоммерческих организациях», части 1 статьи 14 Закона Кыргызской Республики «О государственной регистрации юридических лиц, филиалов (представительств)».

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

3-ноября
2022 года
город Бишкек

№ 14-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О внесении изменений в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденный постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., в целях эффективной организации деятельности и в соответствии с частью 2 статьи 4 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» постановляет:

1. Внести в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденный постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года №02-П, следующие изменения:

– подпункт 4) пункта 8 изложить в следующей редакции:

«4) ведение протокола, аудио-видео записи судебных заседаний Конституционного суда.»;

– в пункте 82 признать утратившими силу подпункты 7), 8), 9), 10) и 11);

– исключить:

в пункте 83 слова «стенографии и»;

в пункте 84 слова «, судьей-докладчиком»;

в пункте 85:

в абзаце первом слова «, стенограммой»;

в абзаце втором слова «и стенограммой».

2. Настоящее постановление вступает в силу с 1 апреля 2022 года.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ВАЖНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ С УЧАСТИЕМ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В 2022 ГОДУ

1. XII Съезд судей Кыргызской Республики

4 марта 2022 года в Государственной резиденции «Ала-Арча» состоялся XII Съезд судей Кыргызской Республики с участием Президента Садыра Жапарова.

В работе Съезда приняли участие председатель, судьи, руководитель аппарата Конституционного суда, судьи Верховного суда и местных судов, председатель профильного комитета Жогорку Кенеша, члены Кабинета Министров, Генеральный прокурор, представители Администрации Президента, международных организаций и другие приглашенные гости.

В своем выступлении Президент Садыр Жапаров отметил, что действия, бросающие тень на беспристрастность, компетентность и справедливость судей, нарушения этических норм поведения судей и другие негативные явления не только наносят ущерб репутации отдельного судьи, это также подрывает репутацию Президента страны и Кыргызской Республики.

Президент также отметил, что недавно сменилось руководство Конституционного и Верховного судов, и руководящие должности в них заняли честные и амбициозные люди, которые действительно болеют за судебную систему,

у которых есть возможность ее развивать, к тому же они имеют большой опыт и сильный потенциал.

«Не только я, но и весь кыргызский народ возлагает на вас большие надежды. Поэтому вы должны оправдать чаяния людей! Желаю успехов в вашей дальнейшей нелегкой и ответственной работе», – сказал Президент.

В своем выступлении Президент также обозначил вопросы отбора, повышения уровня кадрового потенциала и профессионализма судей, цифровизации судебной системы для обеспечения прозрачности и доступности судебного процесса.

Во второй части Съезда судьи заслушали отчет Совета судей, утвердили его Регламент, избрали новый состав Совета судей и его резерва. В завершение мероприятия была принята Резолюция XII Съезда судей.

2. Национальная конференция на тему «Место и значение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в системе органов государственной власти и его роль в обеспечении конституционной законности»

15 апреля 2022 года, в Бишкеке прошла национальная конференция на тему «Место и значение Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в системе органов государственной власти и его роль в обеспечении конституционной законности». Мероприятие организовано Конституционным судом Кыргызской Республики при поддержке Проекта ЕС «Содействие укреплению верховенства права в Кыргызской Республике – 2-я фаза».

В конференции приняли участие депутаты Жогорку Кенеша, члены Кабинета Министров, судьи Верховного суда и местных судов, представители Администрации Президента и иных государственных органов, а также представители неправительственных организаций, научных кругов, экспертного сообщества и международных организаций.

Открывая конференцию председатель Конституционного суда Осконбаев Э.Ж. отметил, что принцип разделения властей не означает, что они должны существовать и действовать раздельно, а наоборот, они должны согласованно функционировать и тесно взаимодействовать. «Несмотря на то, что принцип разделения властей и системы сдержек и противовесов урегулирован на конституционном уровне, важно понимать аспекты применения этого принципа.

Между ветвями власти всегда должны быть конструктивные отношения и взаимопонимание. Каждая ветвь власти должна обеспечивать систему сдержек и противовесов, ограничить вмешательство в сферу другой ветви, необходимо единое понимание роли друг друга в системе государственных органов. Такое понимание может быть достигнуто в том числе в рамках такого мероприятия, как сегодняшнее», – заключил председатель.

В ходе конференции с приветственной речью также выступили экс-председатель Комитета по конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша Алиев М., руководитель Программы Европейского Союза «Содействие укреплению верховенства права в Кыргызской Республике – 2-я фаза» Стефанос Кареклас, которые также отметили важность тематики конференции.

С докладами выступили министр юстиции Баетов А., экс-депутат Жогорку Кенеша Никитенко Н., экс-судья Конституционной палаты Айдарбекова Ч., экс-председатель Конституционного суда Молдовы Александру Тэнасе, председатель Конституционного суда Осконбаев Э. и руководитель аппарата Конституционного суда Джаманкулов М.

В своих выступлениях докладчики рассказали о принципах построения государственной власти в Кыргызской Республике, роли законодательного органа в обеспечении верховенства права, формах взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти в соответствии с требованиями Конституции КР, значении

конституционного контроля в укреплении режима законности в государстве, правовых принципах, применяемых в законотворчестве и конституционном правосудии, в частности, принципе пропорциональности, а также проблемах исполнения решений органа конституционного контроля.

Доклад Никитенко Н. В. – общественного деятеля, депутата V и VI созывов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, эксперта по правовым вопросам на тему «Формы взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти в соответствии с требованиями Конституции Кыргызской Республики»

Используемая в мировой практике классическая теория разделения ветвей власти отводит судебной системе особое место в системе государственного управления и требует ее полную самостоятельность и независимость, в том числе от общественного и государственного контроля. Суды разных уровней образуют обособленную единую систему, сообщества, отношения внутри которого регулируются как законами, так и своими корпоративными нормами, например, Кодексом судейской этики.

Однако современная действительность требует пересмотра актуальных для прошлого века концепций, в том числе и теории разделения властей. На этот счет в современной научной литературе существуют разные интерпретации. Например, одни ученые считают, что усложнение функций государства требует увеличения количества ветвей власти, другие авторы утверждают, что только совместными усилиями всех органов власти и повышением эффективности их взаимодействия можно решить стоящие перед государством и обществом задачи. В связи с этим представляется актуальной проблема взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти.

Анализируя основные конституционные принципы и механизмы взаимодействия ветвей власти, важно отметить следующее. Статья 1. Конституции Кыргызской Республики[1] гласит: «Кыргызская республика – независимое, суверенное, демократическое, унитарное, правовое, светское и социальное государство».

А в Статье 4. Конституции КР установлено, что «Государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах: – верховенства власти народа, представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемыми Президентом и Жогорку Кенешем; – разделения ее на законодательную, исполнительную, су-

[1] «Конституция Кыргызской Республики» от 5 мая 2021 года (принятый референдумом (всенародным голосованием) 11 апреля 2021 года

дебную ветви, их согласованного функционирования и взаимодействия». В этих конституционных, государствообразующих принципах содержатся фундаментальные основы для построения модели государственного управления и определены направления развития страны.

Одним из ключевых принципов и условий развития государства является **принцип разделения властей.** Это основополагающий принцип демократической организации государства, который заключается в особой форме построения государственной власти на основе, **с одной стороны** единства системы государственной власти, **с другой**,- ее разделения на три ветви власти, равновеликие по силе, носителями которых должны быть самостоятельные органы с таким объёмом полномочий, который позволит обеспечить необходимое равновесие между ними, **исключающее доминирование одной ветви над другими.**

Он выражает умеренность, рассредоточенность государственной власти, предупреждающую ее концентрацию, превращение ее в авторитарную и тоталитарную власть. Принцип разделения властей обеспечивается, прежде всего, самой Конституцией Кыргызской Республики посредством ясности и определенности функций и полномочий органов, составляющих ветви государственной власти.

Другой ключевой принцип, без которого не представляется возможным развитие демократического общества, является **принцип сдержек и противовесов.** Он определяет, что разделение властей не ограничивается распределением функций между различными государственными органами, а предполагает взаимное равновесие между ними с тем, чтобы ни один из них не мог получить доминирующего положения над другими, сосредоточить полноту власти в одних руках.

Это равновесие достигается системой **«сдержек и противовесов»**, которая выражается в полномочиях государственных органов разных ветвей власти, позволяющих им оказывать влияние друг на друга, в тоже время сотрудничать при решении важнейших государственных задач. Следовательно, органы государственной власти с учетом их правовой природы в пределах своей компетенции самостоятельны, они взаимодействуют между собой, сдерживают и уравновешивают друг друга.

Все ветви государственной власти, осуществляя свою деятельность, придерживаются определенных рамок, за которые не позволяют выходить сдержки, а противовесы представляют полномочия, реализация которых нейтрализует возможные злоупотребления.

Политическая турбулентность, смена политического курса, моделей государственного управления и управленческих элит вносит свои коррективы и новые проявления в практическую реализацию указанных конституционных принципов в каждый исторический период, в большей степени трансформируя взаимоотношения между законодательной и исполнительной властью. Тем не менее, **статус независимости судебной ветви власти остается ключевым для того, чтобы любая модель государственного устройства, парламентская, президентская, либо смешанная, оставались функциональными**.

Законодательная власть является одним из важнейших столпов демократического, правового государства. Жогорку Кенеш – парламент Кыргызской Республики, является высшим представительным органом, осуществляющим законодательную власть и контрольные функции в пределах своих полномочий. Контрольные функции парламента предполагают контроль за деятельностью исполнительной власти и за проведением в жизнь принятых законов и решений. Через парламентский контроль достигается наиболее эффективная деятельность органов государственной власти, слаженность работы всего государственного механизма, предотвращается злоупотребление властью и нарушение прав и свобод человека, и гражданина, реализуются конституционные установления и требования норм законодательства.

Парламентский контроль реализуется посредством различных механизмов:

Отчеты ответственных лиц и органов государственной власти

Депутатский запрос/парламентский запрос

Парламентское расследование

День Кабинета Министров, Час Кабинета Министров

Рассмотрение исполнения законов и решений комитетами ЖК КР

Проведение Комитетами ЖК КР оценки реализации и воздействия законов и государственных программ

Обсуждения на заседании Комитетов и Палаты

Заслушивание Отчетов и Докладов подотчетных органов

Судебная власть. Правовое, демократическое государство не мыслимо без сильной и независимой судебной власти**.** Только она обладает обеспечительно-восстановительной функцией и способна обеспечить режим законности в стране. Судебная ветвь реализует свою власть посредством осуществления правосудия и **судебного контроля**. Основное содержание судебного контроля заключается в возможности оспаривания нормативных и индивидуальных правовых актов и действий. Нормоконтрольная деятельность судами осуществляется посредством конституционного и административного судопроизводства.

Отдельно в системе государствообразующих институтов необходимо выделить **Конституционный суд** и **роль конституционного контроля** в судопроизводстве. Важным правомочием суда по обеспечению правового порядка является специализированный судебный контроль за соответствием законов и иных нормативных правовых актов нормам Конституции, а также за правовым характером действий органов государственной власти и их должностных лиц.

Конституционный контроль как самостоятельная форма государственной деятельности является наиболее важным звеном в системе «сдержек и противовесов», осуществляется Конституционным Судом и предполагает **осуществление квалифицированных проверок нормотворческой деятельности государственных органов и их должностных лиц** с целью установления ее полного соответствия закрепленным в Основном Законе установлениям. Конституционный Суд разрешает споры о компетенции между ветвями государственной власти в соответствии со Статьей 97 Конституции Кыргызской Республики.

Роль органа конституционного контроля в системе органов государственной власти невозможно переоценить. В системе разделения властей **Конституционный Суд** занимает особое место, поскольку выступает механизмом, обеспечивающим равновесие, и арбитром между законодательной, исполнительной и судебной ветвями власти; призван обеспечивать соответствие постоянно возрастающего проявления государственной власти конституционным требованиям, чтобы каждая из ветвей выполняла свою компетенцию и не вторгалась в чужую, а влияние на общество находилось в допустимых правых рамках.

Возвращаясь к вопросу о взаимодействии законодательной и судебной ветвей власти и его практической реализации в условиях развития и смены политических систем в Кыргызской Республике, автором предлагается рассмотреть следующие измерения подобного взаимодействия.

Измерения взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти

Политическое измерение

Институциональное измерение назначение

Бюджетирование

Законотворчество

Контроль за качеством законодательства, его применением

Взаимодействие через общественно-экспертные площадки

Политическое измерение. Наиболее очевидная форма взаимодействия между законодательной и судебной ветвями власти по отношению к государству и обществу реализуется через Конституционное правосудие. **С одной стороны**, Конституционный Суд выступает в качестве **противовеса и сдерживания законодателя** от выхода за рамки конституционного поля. В качестве примера из истории Кыргызской Республики можно обратиться к решению Конституционной палаты Верховного Суда Кыргызской Республики по делу о проверке конституционности пункта 35 части 1 статьи 3 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте ЖК КР» в связи с обращением председателя Верховного суда КР Калиевой Г. У. от 24 апреля 2019 года.

Оспариваемая норма предусматривала, в числе прочих, полномочие Жогорку Кенеша Кыргызской Республики – заслушивание ежегодной информации председателя Верховного суда о деятельности судебной системы Кыргызской Республики, которое проводится с соблюдением принципа невмешательства в отправление правосудия и запрета требования отчета по конкретному судебному делу;».

Из решения Конституционной палаты Верховного Суда КР: «.. регулятивное действие оспариваемой нормы, устанавливающее полномочие Жогорку Кенеша Кыргызской Республики заслушивать ежегодную информацию о деятельности судебной системы, выходит за рамки полномочий Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, установленных Конституцией и приводит к нарушению таких конституционных ценностей как принцип независимости судебной ветви власти и принципа разделения властей. Попытка представления данного полномочия, как вытекающего из представительных функций Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, не может обосновывать его конституционность. … Признать пункт

35 части 1 статьи 3 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» противоречащим пункту 2 статьи 3, части 3 статьи 5, частям 1, 2 статьи 6, части 9 статьи 74 Конституции Кыргызской Республики».

В данном случае, решение Конституционной палаты Верховного Суда КР вызвало активное обсуждение в парламенте страны, в том числе и критические высказывания депутатов, но законодатель был ограничен и возвращен в рамки конституционного принципа разделения властей.

С другой стороны, есть высокий риск и примеры того, что Конституционный Суд **может служить политическим интересам** одной политической группы, Президента страны и способствовать узурпации власти. Обращаясь **к истории Кыргызской Республики**, важно отметить, что свое первое решение Конституционный суд Кыргызской Республики принял 9 ноября 1995 года, дав положительное заключение к проекту Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Кыргызской Республики», внесенному Президентом.

В последующем, на протяжении 15 лет в Конституцию КР вносились изменения, направленные на усиление полномочий Президента. Эти процессы стали одной из главных причин социального напряжения в обществе и привели к выступлениям оппозиционных сил, которые в марте 2005 года вылились в акт всенародного возмущения, приведшие к свержению первого Президента Кыргызской Республики А. Акаева.

Еще одним **примером** политической ангажированности органа конституционного правосудия может служить следующий факт **из истории Кыргызстана.** Жогорку Кенеш, на основании существенно обновленного Регламента, 8 ноября, затем 30 декабря 2006 года принял Законы «О новой редакции Конституции Кыргызской Республики».

Однако Конституционный суд своим решением от 14 сентября 2007 года признал неконституционной главу 16-1 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» и отменил действия вышеуказанных законов.

Эти события привели к длительному противостоянию между Жогорку Кенешем и Конституционным судом. Тем временем, 19 сентября 2007 года Указом Президента Бакиева был назначен референдум по вопросу принятия закона «О новой редакции Конституции Кыргызской Республики». 21 октября 2007 года по результатам этого референдума предложенный Президентом проект новой редакции Конституции был принят. 22 октября 2007 года Указом Президента Кыргызской Республики Жогорку Кенеш был распущен. Формальным основанием к такому политическому акту послужил затянувшийся конфликт между Жогорку Кенешем и Конституционным судом.

7 апреля 2010 года после революции, Временным правительством, был принят Второй Декрет, посвященный исторической и политической оценке деятельности Конституционного суда с момента его образования. Конституционный

суд был расформирован. 27 июня 2010 года на основе референдума и принятия новой Конституции от 2010 года была сформирована Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики, являющаяся институционально и организационно самостоятельным высшим судебным органом.

Одним из **сильнейших инструментов политического измерения взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти через Конституционное правосудие остается процедура отрешения Президента** от должности.

Так, в соответствии с Конституцией КР от 5 мая 2021 ст. 73 п. 3. .. «Решение Жогорку Кенеша о выдвижении обвинения против Президента для отрешения его от должности должно быть принято двумя третями голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша по инициативе не менее половины от общего числа депутатов при наличии заключения специальной комиссии, образованной Жогорку Кенешем, которое направляется в Генеральную прокуратуру и Конституционный суд.» .. «4. Президент может быть отрешен от должности на основании выдвинутого Жогорку Кенешем обвинения, подтвержденного заключением Генерального прокурора о наличии в действиях Президента признаков преступления, и заключения Конституционного суда о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения.»

Частые изменения политического и государственного устройства в Кыргызской Республике, сопровождающиеся народными волнениями и недовольством, свидетельствуют о необходимости более тщательного анализа и осмысления тех общественно-политических процессов, которые произошли за годы независимости в нашем обществе.

Отдельного изучения требует вопрос практического обеспечения независимости, отделенности от прямого политического участия, повышения автономности и потенциала самой судебной системы, и в частности, Конституционного правосудия. Непредвзятость, неангажированность, независимость и авторитет Конституционного суда становятся ключевыми условиями для достижения тех основных принципов демократического, правового государства, заложенных в Конституции страны.

Относительно **институционального измерения взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти** следует отметить следующее. **Жогорку Кенеш формирует правила и условия работы судебной системы**. В соответствии с Конституцией Жогорку Кенеш наделен полномочиями учреждать в рамках Конституции и посредством принятия законов сами судебные институты (ст. 94, 95 Конституции), осуществляя при этом выбор организационной модели каждого судебного органа, устанавливая его состав и структуру, определяя компетенцию и иерархию различных судебных учреждений. Кроме того, установление порядка отбора, порядка привлечения и меры ответственности судей за небезупречное поведение также относятся к ведению законодательного органа.

Жогорку Кенеш **участвует в формировании** Совета по делам правосудия. Совет формируется из числа судей, составляющих не менее двух третей его состава, представителей Президента, Жогорку Кенеша, Народного Курултая и юридической общественности, составляющих одну треть его состава.

Жогорку Кенеш участвует в назначении и освобождении председателей Конституционного суда и Верховного суда. Они назначаются Президентом по предложению Совета судей и с согласия Жогорку Кенеша из числа судей Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет. По указанным основаниям судьи Конституционного суда и Верховного суда могут быть досрочно освобождены от занимаемой должности Жогорку Кенешем большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша по представлению Президента, за исключением случаев, указанных в Конституции. По другим ключевым руководителям в судебной системе решения принимает Президент без участия парламента.

Так, заместители председателей Конституционного суда и Верховного суда назначаются Президентом по представлению председателя Конституционного суда и Верховного суда сроком на 5 лет. Судьи местных судов назначаются Президентом по представлению Совета по делам правосудия. Перевод (ротация) судьи местного суда осуществляется Президентом по представлению председателя Верховного суда в порядке и случаях, определяемых конституционным законом.

Рассматривая вопросы финансирования судебной системы, которые определяет Жогорку Кенеш Кыргызской Республики, можно выделить следующее измерение взаимодействия законодательной и судебной ветвей власти: **бюджетирование.**

Жогорку Кенеш принимает бюджет страны в виде Закона. При этом, статья 99 Конституции гласит: .. «Государство обеспечивает финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей. .. «Финансирование судов производится за счет средств республиканского бюджета и должно обеспечивать возможность полного и независимого осуществления правосудия… «Бюджет судебной системы формируется судебной властью самостоятельно и включается в республиканский бюджет».. «Судья обеспечивается соответственно его статусу социальными, материальными и иными гарантиями его независимости».

На практике, во время бюджетных слушаний в парламенте, важную роль играет непосредственное участие руководителей ведомств и ветвей власти для уточнения данных, обоснования и защиты своей позиции. Но, поскольку, вопросы непосредственного участия в процессе дискуссий и отстаивания позиций со стороны руководства Судебной системы остаются сложными, связанными с трактовкой статуса независимости ветвей власти, конфликта интересов, случаев давления со стороны парламента, зачастую бюджет, предоставленный судебной ветвью власти, принимается без изменений, в том числе в положительную сторону для системы, или может быть принят с сокращением.

Одним из вариантов решения этой проблемы мог бы стать, заявленный исполнительной властью несколько лет назад, переход на принципы «программного бюджетирования», что позволило бы утверждать более детально бюджет,

обеспечивающий реализацию програмных задач системы, связанный с ее развитием.

Но, пока ситуация выглядит следующим образом: финансирование судебной системы, по мнению представителей судебной власти, не соответствует принципу достаточности. Объективно говоря, по сравнению с фактическим распределением бюджета между тремя ветвями государственной власти бюджет судебной системы является самым низким.

Рассматривая **измерение «Законотворчество»**, важно отметить, что нельзя абсолютизировать принцип разделения властей, полагая, что правотворчеством занимаются исключительно только законодательные органы власти, а судебная власть полностью отделена от парламента.

Во-первых, судьи являются исполнителями воли законодателя и они, выполняя функции правосудия, обязаны применять те законы, которые приняты парламентом, испытывая на практике все несовершенство и пробелы национального законодательства.

Во-вторых, следует также отметить, что Верховный Суд имеет право законодательной инициативы по вопросам его ведения (ст. 85 Конституции).

В-третьих, высказывая свои позиции по отношению к содержанию законодательства, судебные органы выполняют такую юрисдикционную функцию судебной власти как толкование норм права (ст. 80 Конституции). Эта деятельность судов, направленная на толкование нормативных правовых актов, установление действительного содержания норм права зачастую вызвана тем, что «законодатель не всегда достаточно четко формулирует дефиниции в законе, а также использует многозначные или специальные термины».

Еще одним важным измерением взаимодействия между законодательной и судебной ветвями власти является **контроль за качеством законодательства, его применением.**

Так, Жогорку Кенеш осуществляет контроль за исполнением и применением законов и решений. Совершенствование законодательства, устранение неэффективных, спорных норм осуществляется пралламентом путем принятия изменений в законодательство.

Суд, проверяя закон, снимая его неопределенность на предмет соответствия Конституции, вырабатывая правовые позиции в ходе толкования, интерпретации тех или иных положений Конституции, Конституционный Суд не должен сам заниматься нормотворческой деятельностью и подменять органы законодательной власти. Вместе с тем решение суда имеет силу закона, оно должно быть безоговорочно выполнено всеми органами, учреждениями, физическими и юридическими лицами.

Конституционный суд выполняет правокорректирующую функцию. В случае признания закона неконституционным он оценивает действия парламента, а вместе с ним и Президента. Отменяя нормативные правовые акты, судебная власть ставит себя выше законодательной и в связи с этим не всегда находит понимание в обществе. Вместе с тем, отменяя нормативные правовые

акты, судебная власть ставит себя выше законодательной и в связи с этим не всегда находит понимание в обществе и иногда приводит к противостоянию.

Относительно практического исполнения решений Конституционного суда, которое является окончательным и обжалованию не подлежит, вступает в силу немедленно и требует принятия изменений в Закон парламентом, можно пояснить, что имелась негативная практика во время разработки и прохождения в ЖККР законопроектов, нацеленных на реализацию Решения Конституционного суда. В частности, процедура прохождения законопроекта в обычном режиме вызывала дискуссии в парламенте, попытки скорректировать решение Конституционного Суда, длительно рассматривать законопроект и так далее.

В целях устранения имеющихся рисков, в Закон «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» были внесены изменения, уточняющие, что обсуждение и принятие закона, нацеленного на приведение в соответствие с решением Конституционного суда может идти по специальной процедуре в парламенте с сокращёнными сроками рассмотрения и принятия в 3 чтениях одновременно без обсуждения по существу.

Учитывая высокую значимость взаимодействия между законодательной и судебной ветвями власти, но вместе с тем, необходимость сохранения независимого статуса и автономности, возрастает запрос на **взаимодействие через общественно-экспертные площадки.**

Сложно обеспечить непосредственное участие судей и депутатов Жогорку Кенеша в заседаниях парламента или заседаниях судебных органов для обсуждения смежных вопросов без риска нарушения принципа независимости, обеспечения отсутствия давления и т.д.

Таким образом, важно создавать **общественные площадки** с участием экспертов для обсуждения законодательных инициатив, направлений стратегического развития, обсуждения необходимых законодательных изменений и т.д.

В качестве положительного примера можно привести создание площадки и принята Концепция взаимодействия представителей законодательной и судебной ветвей власти для улучшения доступа к правосудию уязвимых групп населения реализуется общественным объединением «Кыргызская ассоциация женщин-судей» (КАЖС), Форумом женщин – депутатов (ФЖД) при поддержке Альянса женских законодательных инициатив (АЖЗИ).

На обсуждениях судьи смогли обозначить вопросы правоприменительной практики, а депутаты парламента – разрешить эти проблемы путем реализации своего права законодательной инициативы. По итогам обсуждений было предложено внести ряд изменений в Закон «О Совете по отбору судей Кыргызской Республики».

Внесены предложения по внесению изменений в Уголовный кодекс, Уголовно-процессуальный кодекс; Закон «О гарантированной государством юридической помощи»; Закон «О судебно-экспертной деятельности» в части включения генетической экспертизы в число судебных экспертиз, которые производятся за счет государства; переработать законодательство, регули-

рующее брачно-семейные отношения, с целью включения в него повышенной защиты прав женщин, находящихся в имущественной и иных формах зависимости и т.д.

Осмысливая происходящие в обществе процессы и практику взаимодействия между законодательной и судебной ветвями власти, необходимо отметить, что в Кыргызской Республике имеется как позитивная, так и негативная практика, основанная на конкуренции ветвей власти, попытки давления на судебную ветвь власти со стороны законодательной и исполнительной властей и зависимость судебной системы с вовлечением ее в решение политической повестки.

Назрела необходимость анализа, осмысления имеющейся практики и выработки новых подходов к взаимодействию по всем измерениям.

Очевидно, что обеспечение развития демократического, свободного общества зависит от качества взаимодействия ветвей власти и их способности эффективно реализовать свои функции не пытаясь доминировать или вступать в противоборство, от зрелости и ответственности политической элиты.

Нашему обществу предстоит ответить на вопрос, насколько баланс между ветвями власти в стране напоминает равносторонний треугольник с равновеликими ветвями власти, обеспечивающими систему сдержек и противовесов или скособоченный треугольник с явным перевесом в сторону исполнительной власти, возглавляемой Президентом?

Доклад Айдарбековой Ч.А. –
председателя наблюдательного совета общественного объединения «Кыргызская ассоциация женщин-судей», экс-судьи Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики
«Значение конституционного контроля в деле укрепления режима законности в стране»

Несмотря на то, что орган конституционного контроля работает в нашей стране более тридцати лет, в нашем обществе и в особенности в органах государственной власти все еще мало понимания о его значении и месте в системе органов государственной власти. Все больше среди должностных лиц государственных органов срабатывает инерционное мнение, что конституционный контроль нечто абстрактное и далекое от реальности явление, без которого государство вполне может прожить.

Постараюсь обратить внимание на несколько важных аспектов, которые возможно помогут понять важность действенного конституционного контроля в государстве и его возможности в запуске трансформационных процессов в обществе.

Конституционный контроль – это специфическая функция компетентных государственных органов по обеспечению верховенства Конституции в правовой системе, ее прямого, непосредственного действия в деятельности субъектов общественных отношений, а также предупреждению издания нормативных актов, противоречащих Конституции.

Правовая сущность конституционного контроля заключается в предупреждении, пресечении нормативных положений, противоречащих Конституции, и повышении правовой чувствительности граждан и должностных лиц публичных органов к необходимости соблюдения конституционной законности. В свою очередь, наличие конституционной законности является одним из основных

условий существования демократического правового государства, для поддержания которой создается орган конституционного контроля, осуществляемый обычно специализированным судом (судебный конституционный контроль).

Создание института конституционного контроля обусловлено важнейшей ролью и местом Конституции в правовой системе государства, которая устанавливает ценности общества и важнейшие принципы организации и функционирования государства, его взаимоотношения с гражданами. Соответственно, любые принимаемые нормативные правовые акты, международные договора, участником которых является государство, должны соответствовать основному закону страны, в случае возникновения сомнения в их конституционности, созданный институт конституционного контроля должен будет рассмотреть сомнительный правовой акт, и при наличии противоречия – исключить его действие в правовой системе.

Во всех странах, где общества живут с принятой конституцией, конституционный контроль занимает ведущее место во всей системе контроля за законностью. А его реальная действенность поступательно ведет страну к реализации принципов правового государства.

В зависимости от времени осуществления конституционного контроля, он подразделяется на предварительный (превенция) и последующий. Предварительный конституционный контроль проводится в отношении оспариваемых нормативных правовых актов до их промульгации, т.е. подписания и обнародования.

Такой вид контроля призван не допустить вступления в силу закона или иного нормативного правового акта не соответствующего конституции. Его осуществление производится, чаще всего, квазисудебными органами конституционного контроля (конституционные советы, палаты, трибуналы), однако и некоторые конституционные суды наделены таким полномочием (Португалия, Румыния, Белоруссия).

Последующий конституционный контроль (репрессивный нормоконтроль) проводится в отношении действующих нормативных правовых актов, применение которых вызвало за собой нарушение конституционных прав и свобод граждан. Преимущество этого вида контроля заключается в том, что посредством инструментов конституционного контроля можно исправить ошибку законодателя или иного нормотворца и скорректировать правоприменительную практику.

Конституционный суд Кыргызской Республики, как высший орган судебного конституционного контроля, осуществляет последующий конституционный контроль в отношении нормативных правовых актов, а в случаях проверке конституционности не вступивших в силу международных договоров, и даче заключения на проект изменений в Конституцию – выполняет предварительный конституционный контроль.

По своему функциональному предназначению орган конституционного контроля сосредоточен на выполнении таких важных задач, как охрана и защита основ конституционного строя; охрана и защита фундаментальных прав и свобод человека и гражданина; разрешение конфликтов (споров) между органами госу-

дарственной власти, органами местного самоуправления; укрепление верховенства права, закона, Конституции; укрепление мира и стабильности в обществе.

В выполнении вышеотмеченных задач, институт конституционного контроля применяет различные методы, инструменты, принципы осуществления конституционного контроля, что отличает его от общего понимания деятельности судебных органов. Он принимает свои акты на основе права, которое вбирает в себя конституционные принципы, ценности, общепризнанные принципы и нормы международного права, научные доктрины и наилучшие правозащитные практики органов конституционного контроля других стран.

Так, решения органов судебного конституционного контроля носят нормативный характер и по своей сути являются прецедентами, обязывающими всех субъектов правоотношений признать их, как нормативные правовые акты, и применять в своей деятельности наравне с Конституцией. Такая природа института конституционного контроля, сформировавшаяся в результате взаимопроникающего действия различных правовых систем, наделяет его признаками правотворческих и правоприменительных органов.

Вместе с тем, применение властных полномочий в рамках реализации принципов правового государства требует четкого определения границ компетенций каждого органа государственной власти в конституции и законах, иначе раздор между ними и «перетягивание одеяла» власти окончательно утратят доверие граждан к государству и основному закону.

В этой связи Конституция Кыргызской Республики определила, что высшим органом судебной власти, осуществляющим конституционный контроль посредством конституционного судопроизводства в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции является Конституционный суд (статья 97).

В компетенцию Конституционного суда входит: 1) дача официального толкования Конституции; 2) разрешение дел о соответствии законов и иных НПА Конституции; 3) дача заключения о конституционности не вступивших в силу международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика; 4) разрешение споров о компетенции между ветвями государственной власти; 5) дача заключения к проекту закона об изменениях и дополнениях в Конституцию; 6) дача заключения о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения против Президента.

Реализация каждого из полномочий Конституционного суда связана с обращением к нормам-принципам Конституции, в результате которого рождаются правовые позиции органа конституционного контроля применительно к правовому вопросу, который был инициирован субъектом обращения. Наличие нормативности в правовых позициях Конституционного суда, сформулированные в мотивировочной части его решений и заключений, а также компетенция по признанию оспариваемой нормы противоречащей Конституции, в итоге прекращающей ее действие в правовом пространстве, делает институт конституционного контроля схожим с институтом законодателя.

Многие могли бы предположить, что такая ситуация является посягательством на природные функции законодателя, однако наделение такими полномочиями судебный орган только усиливает баланс властей и систему сдержек противовесов, где судебный орган через конституционный контроль сдерживает законодательный орган принимать правовой акт, противоречащий Конституции.

Именно поэтому, институт конституционного контроля исходя из принципа сдержек и противовесов, функции охраны основ конституционного строя может давать направления законодательному органу и иным нормотворческим органам какими правовыми инструментами необходимо пользоваться при подготовке законов, какие правовые механизмы можно использовать, чтобы наилучшим образом реализовать права и свободы граждан, гарантированных Конституцией.

Обоюдоострым инструментом органа конституционного контроля являются его итоговые акты – решения и заключения. Они являются окончательными, обжалованию не подлежат, носят обязательный характер и имеют распространение на всей территории страны.

Важной особенностью актов конституционного контроля является их прямое действие. Этот признак вытекает из принципа верховенства и прямого действия Конституции, когда решения Конституционного суда, содержащие толкование конституционных норм, являются продолжением или частью самой Конституции. Поэтому решение органа конституционного контроля во всем мире применяется сразу по вступлении его в силу, не дожидаясь действий нормотворческого органа по внесению соответствующих изменений в нормативный правовой акт, ставший объектом конституционной экспертизы.

В данном случае, нормотворческий орган выполняет свои функции по корректировке своего нормативного правового акта чисто механически, чтобы исполнить решение Конституционного суда, а все правоприменительные органы до исправления нормативного правового акта должны применять нормативные положения в соответствие с интерпретацией Конституционного суда, изложенной в виде правовой позиции, имеющей нормативный характер.

Вместе с тем, орган конституционного контроля ни при каких обстоятельствах не должен отдавать предпочтение политической целесообразности, пытаться оценивать чьи бы то ни было практические действия вне правовых форм. При осуществлении конституционного судопроизводства суд воздерживается от установления и исследования фактических обстоятельств, когда это входит в компетенцию других судов или иных органов. Это существенно сужает полномочия Конституционного суда, но создает четкое разграничение компетенций с другими судами.

Осуществление Конституционным судом своих полномочий способно затронуть интересы государственных органов, поэтому законы должны предусматривать гарантии независимости Конституционного суда, призванные обезопасить его от любых влияний. Гарантии предоставляются, прежде всего, с целью обеспечить объективность, справедливость и законность конституционного судопроизводства.

Таким образом, существование в государстве действенного органа конституционного контроля, аккумулирующего в себе наилучшие правозащитные механизмы, защищенного соответствующими гарантиями независимости, существенно влияет на уровень взаимоотношений между органами государственной власти; между государственными органами и органами местного самоуправления; между государством и его гражданами, и другими субъектами.

Продвижение Конституционным судом одного из конституционных принципов, как верховенство Конституции, способно выстроить гармонично развитую правовую систему, где соблюдение законности станет нормой для всех субъектов правоотношений в государстве.

Понимание этой мысли, прежде всего представителями государственных институтов, их осознанное следование правовым установлениям, актам Конституционного суда может дать импульс к быстрому развитию уровня законности в стране. А укрепление института конституционного контроля, предоставление ему гарантий независимости, приведет к значительным достижениям в государстве верховенства права, упорядочению деятельности всех институтов государственной власти, а также сохранению стабильности правовой системы в стране.

Доклад Осконбаева Э.Ж. – председателя Конституционного суда Кыргызской Республики на тему «Общие принципы, применяемые в законотворчестве и конституционном правосудии. Принцип пропорциональности»

Особенность конституционного правосудия состоит в том, что он содержит черты с одной стороны традиционного судопроизводства, с другой конституционно-правового регулирования. Поэтому в основе отправления конституционного правосудия лежат как общие принятые принципы судопроизводства, так и принципы вытекающие из природы конституционного контроля. Но при этом конституционное правосудие имеет свои особенности.

Конституционное правосудие, как правило Конституционный суд, Конституционная палата в прошлом, никогда себе не позволяла выходить за те рамки, которые установлены международными стандартами. Уже на сегодняшний день есть сформировавшиеся стандарты осуществления конституционного контроля. Как правило, срок рассмотрения дел в Конституционном суде длительный – до 6 месяцев. Именно потому, что это настолько серьезный вопрос, который требует настолько глубокого изучения, изучается практически весь мировой опыт.

Есть принципы, на которых опирается конституционное правосудие. Это принцип пропорциональности, судебного активизма, разумной сдержанности, доктрина политических вопросов. Хотелось бы добавить несколько слов о судебном активизме.

Конституционный суд определяет объем своих полномочий насколько он может в рамках рассмотрения этого дела, насколько он может выйти за пределы. Разумеется, для этого должна быть очень серьезная причина.

И судебный активизм заключается в том, что решение вопроса о конституционности какой-то проблемы, она не может быть разрешена полноценно без решения какого-то сопутствующего вопроса. И в этом смысле органы консти-

туционного контроля могут выходить для того, чтобы решить этот вопрос полноценно.

Джанни Букиккио, бывший председатель Венецианской комиссии сказал такую уникальную вещь: «Конституционные суды не могут быть разрушительными». Нужно всегда иметь ввиду, к каким последствиям это может привести, и вообще решения не должны носить разрушительный характер. Разумеется, при этом нельзя уходить от той принципиальной позиции, которую должен занимать Конституционный суд.

Далее хотелось бы поговорить о самом таком уникальном принципе, на который ссылаются органы конституционного контроля при принятии решений – это принцип пропорциональности. Принципы конституционного правосудия в своем единстве создают такую модель судебного процесса, которая обеспечивает полноценное достижение целей и задач конституционного правосудия.

Принцип пропорциональности лежал в основе философии Моисея еще в XII веке до нашей эры, который говорил, что разрешено использовать более сильные лекарства только в случае отказа более слабых лекарств. Или скажем так, какой смысл стрелять по воробьям из пушек. Вот в чем суть этого принципа, который должен не только придерживаться орган конституционного контроля в своей деятельности, но прежде всего законодательный. Вот о чем было бы важно знать каждому парламентарию.

Мы должны понимать, что большую часть инициаторами законопроектов являются органы исполнительной власти, и мы от этого никуда не денемся. И в этом смысле парламентариям нужно очень хорошо придерживаться и уметь применять этот принцип в своей работе для того, чтобы оценить насколько соразмерны те меры, которые предлагает, к примеру Правительство, или иной орган исполнительной власти. Можно ли было какими-то иными средствами достичь той цели, которые в общем-то преследуют за этим законопроектом.

В современном понимании принцип пропорциональности берет свое начало с прусского административного права XIX века. Известный законодательный деятель Суарец Карла-Готлиб исходил из того, что государство может ограничивать свободу одного лица только для того, чтобы гарантировать свободу и безопасность других: “Только обеспечение более весомого блага для общества в целом может оправдать государство в его требовании к индивиду пожертвовать своим менее существенным благом”.

Разумеется, ограничение прав и свобод граждан, оно может происходить только в том случае, если от этого может достичь более высокого блага для общества в целом и ради этого в какой-то мере соразмерно ограничить его в каких-то правах.

Принцип пропорциональности адресован широкому кругу субъектов, прежде всего законодателю, судам, правоохранительным контрольным органам и должностным лицам. Он действует во всех сферах публично-правового регулирования и применяется в отношении всех действий, осуществляемых государством, независимо от их формы и содержания.

Принцип пропорциональности называют правилом «запрещения чрезмерного применения принуждения». Он требует, чтобы органы законодательной и исполнительной власти использовали для достижения своих целей только адекватные и сбалансированные меры.

Проверка пропорциональности является высшим правилом правового государства. Особенно применим этот принцип к защите прав и свобод человека и гражданина. Пропорциональность считается самым эффективным инструментом оценки правомерности вмешательства государственных властей в ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Основной смысл принципа пропорциональности заключается в том, что цель вводимых ограничений отдельных основных прав должна носить публичный и действительно важный характер, а средства и способы ее достижения должны быть адекватными (уместными), с тем чтобы в результате этого удалось минимизировать причиняемый ущерб. Основным фактором верховенства права является не абсолютная защита конституционных прав человека, а именно соблюдение справедливого баланса между этими правами и другими, которые входят с ними в конфликт, в частности публичными интересами.

Есть такое бытовое выражение, что права человека заканчиваются там, где начинаются права другого человека. И об этом конечно нельзя забывать. Нельзя рассматривать права человека как абсолютную величину, нужно всегда смотреть именно на справедливую сбалансированность. Оценка пропорциональности вмешательства является трехшаговым тестом, который можно назвать методологией определения пропорциональности (соразмерности) ограничения. Вводимые ограничения должны отвечать следующим критериям:

1) Легитимна ли цель, преследуемая законодателем, то есть предусмотрена ли Конституцией и допускает ли Основной закон ограничение основных прав и свобод человека и гражданина в этих целях?
2) Являются ли действия настолько необходимыми? Нельзя ли достичь цели иными средствами, в меньшей степени ограничивающими права и законные интересы индивида;
3) Являются ли действия законодателя адекватными т.е., превосходит ли польза, получаемая в результате этих действий обществом, ущербу, который причиняется правам и законным интересам индивида.

Принцип пропорциональности у нас закреплен в Конституции, и все обязаны соблюдать.

Статья 23 Конституции КР закрепляет принцип пропорциональности в следующих формах:

– Права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях:
– Защиты национальной безопасности,
– Защиты общественного порядка,
– Охраны здоровья и нравственности населения,
– Защиты прав и свобод других лиц.

Любые другие причины не могут служить основанием для ограничения прав и свобод человека.

Такие ограничения могут быть введены также с учетом особенностей военной и иной государственной службы. Нужно понимать, что военная и государственная служба изначально имеет цель служить всему обществу, и разумеется при этом могут вводиться определенные ограничения. Конституционная палата в свое время рассмотрела неоднократно дела именно касающиеся подобных ограничений в этих видах деятельности. Вводимые ограничения должны быть соразмерными указанным целям.

Запрещается принятие подзаконных НПА, ограничивающих права и свободы человека и гражданина. Законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод человека в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.

Расскрывая этот принцип в соответствии с Конституцией, мы всегда исходим из того, насколько оно соразмерно, если это выходит за рамки каких-то допустимых пределов, которыми определяют именно с точки зрения Конституции и определяя можно ли было достичь этих целей иными путями. Как правило такие нормы признаются противоречащими Конституции.

Таким образом государство не имеет неограниченную и абсолютную свободу своего усмотрения. Принцип пропорциональности вынуждает государство при принятии общенациональных решений действовать добросовестно и ответственно.

Мы в рамках одного дела в 2017 году рассматривали вопрос о конституционности статьи 60 Уголовно-процессуального кодекса, не допускающий опрос близких родственников подозреваемого, обвиняемого, подсудимого и признали оспариваемую норму противоречащей Конституции в той мере, в которой не допускает допрос близких родственников подозреваемых, обвиняемых, подсудимого при наличии желания давать показания.

В своем решении Конституционный суд отметил, что показания против себя или близких родственников, то есть лиц, обладающих свидетельским иммунитетом, могут быть даны только с соблюдением принципа добровольности и диспозитивности. Данную норму следует рассматривать как правовую гарантию против самообвинения и принуждения к даче показаний против себя самого, своего супруга или близких родственников.

Здесь в интерпретации мы как раз дали какие цели и критерии должны соблюдаться при введении подобных ограничений. Между тем, установление запрета на допрос, в качестве свидетелей близких родственников подозреваемого, обвиняемого, подсудимого, тем не менее, не должно ограничивать их в праве давать соответствующие показания в случаях, когда они заинтересованы в оглашении той или иной информации.

Следовательно, органы следствия и суды не вправе отказывать в даче свидетельских показаний лицам, изъявившим такое желание при заявлении ими соответствующего ходатайства. Таким образом, исходя из данного решения Конституционной палаты близкие подозреваемого, обвиняемого, подсудимого

не должны лишаться возможности давать показания об известных им обстоятельствах по делу.

Как показывает практика органа конституционного правосудия, принцип пропорциональности имеет огромное значение не только в правоприменительной практике, но и в процессе формирования законов.

«Невнимательность» к принципам ограничения прав, в т.ч. принципу пропорциональности является основной причиной их несоблюдения в ходе законотворческого процесса, а также при применении ограничительных норм, что свидетельствует о необходимости регламентирования таких принципов (правил), в котором было бы дано описание конструкции ограничения прав, места и роли принципов, а также исходя из смысла конституционных положений приведено содержание принципов ограничения прав и установлено требование обязательного их соблюдения.

3. Президент Кыргызской Республики Жапаров С.Н. 5 мая 2022 года посетил Конституционный суд Кыргызской Республики

Президент Кыргызской Республики Садыр Жапаров 5 мая, в День Конституции страны, посетил Конституционный суд.

В ходе визита Президента, председатель Конституционного суда Оскон-баев Э. рассказал Главе государства о работе высшего органа судебной власти, процессах судопроизводства, цифровизации судебной системы и т.д.

Президент осмотрел приемную граждан, библиотечный фонд, зал заседаний, где вручил награды ветеранам, судьям и работникам Конституционного суда за вклад в деятельность высшего органа судебной власти, осуществляющего конституционный контроль, и в связи с Днем Конституции.

Так, именными часами Президента награждены:

– заместитель председателя Конституционного суда Карыбек Дуйшеев;
– судья Конституционного суда Меергул Бобукеева;
– судья Конституционного суда Жедигер Саалаев;
– экс-судья Конституционного суда Курмантай Абдиев;
– экс-судья Конституционного суда Куанбек Киргизбаев.

Благодарность от имени Президента объявлена:

– заведующей финансово-хозяйственным отделом аппарата Конституционного суда Айзаде Бокоевой;
– начальнику экспертно-аналитического управления аппарата Конституционного суда Кубанычбеку Алыбаеву;
– заведующему отделом международных связей и сравнительного анализа законодательства аппарата Конституционного суда Каныбеку Масалбекову;
– старшему консультанту отдела правового и организационного обеспечения экспертно-аналитического управления аппарата Конституционного суда Уланбеку Нурматову.

Далее Садыр Жапаров осмотрел совещательную комнату и оставил памятную запись в книге пожеланий.

Также Глава государства поздравил трех студентов вузов с победой на ежегодном общереспубликанском конкурсе, посвященного Дню Конституции Кыргызстана.

После завершения осмотра Президент поздравил участников мероприятия и всех граждан страны с 29-й годовщиной принятия Конституции Кыргызской Республики.

Как отметил Президент в своей поздравительной речи, что принятие в 1993 году Конституции стало важнейшим этапом формирования новой кыргызской государственности, ключевыми моментами которой явились принципы независимости Кыргызстана, свободы слова и народовластия.

Глава государства подчеркнул, что судьба Основного закона сложилась непросто – несколько раз вносились поправки и принимались новые редакции, но несмотря на это вся правовая система основывается на Конституции, принятой 5 мая 1993 года.

Садыр Жапаров отметил, что благодаря первой Конституции в стране сложились новые экономические порядки и нравственные ценности, которые создали предпосылки для вхождения Кыргызстана в мировое сообщество в качестве его равноправного и равноценного члена.

Именно поэтому он 5 мая 2021 года подписал действующую Конституцию, принятую на референдуме 11 апреля 2021 года.

Как подчеркунул Президент, новая Конституция – результат компромисса, учитывающего интересы основных политических сил общества. Принцип разделения властей стал более действенным за счет восстановления Конституционного суда и усиления его полномочий.

Глава государства отметил, что права и свободы человека и гражданина систематизированы и детализированы таким образом, чтобы полностью соответствовать международным стандартам, а также приобрели более реальные очертания.

Кардинально изменилась политико-правовая сфера регулирования Конституции. Переход к президентской форме правления был непростым, но это не означает, что мы отказались от демократических принципов. Это был выбор народа. Как показывает опыт прошлых лет, настало время ответственного управления страной.

В то же время, отдавая дань уважения многовековой истории народа вводится с достаточно широкими полномочиями такой демократический институт как Народный Курултай, который позволит народу непосредственно осуществлять свою власть. Конституция утверждает права и свободы человека, демократические институты, частную собственность, свободу экономической деятельности, составляющие основу конституционного строя. Эти ценности, будучи стержнем правового, демократического государства, защищаются и охраняются Конституционным судом, – подчеркнул Президент Садыр Жапаров.

4. Конференция на тему «Развитие конституционного права через конституционное правосудие: решения Конституционного суда и их влияние на конституционную культуру»

20 октября 2022 года состоялась конференция на тему «Развитие конституционного права через конституционное правосудие: решения Конституционного суда и их влияние на конституционную культуру». В мероприятии участвовали председатель Конституционного суда Кыргызской Республики Осконбаев Э.Ж., советник Президента КР, председатель Конституционного совещания (2020 г.), доктор юридических наук, профессор Борубашев Б.И., временный поверенный в делах представительства ЕС в Кыргызстане Раймондс Вингрис.

В ходе конференции Александру Тэнасе, ключевой эксперт Программы «Верховенство права в Кыргызской Республике – 2-ая фаза» (ROLPRO-2) презентовал монографию «Конституционное право Кыргызской Республики».

Авторы монографии:

Райнер Арнольд — Профессор Университета Регенсбурга

Зарина Эсеналиева – Заведующая отделом правового и организационного обеспечения Аппарата Конституционного суда Кыргызской Республики

Аяз Баетов – д.ю.н., Министр юстиции Кыргызской Республики, специалист в области международного интеграционного права

Асель Курманалиева – к.ю.н., доцент, Директор Академии местного управления Центральной Азии

Тома Бирмонтиене – Профессор юридического факультета Университета Миколаса Ромериса (Литва), судья Конституционного суда Литвы в отставке

Александру Тэнасе – Ключевой эксперт Программы «Верховенство права в Кыргызской Республике — 2-ая фаза» (ROLPRO-2)

Алия Маралбаева – к.ю.н., доцент, Кыргызско-Российский Славянский университет имени Б.Н. Ельцина, МУА

Тони Фикеншер – доктор права в Университете Регенсбурга.

Председатель Конституционного суда Кыргызстана Осконбаев Э.Ж. отметил, что «Монография в качестве научной работы, представленная сегодня на мероприятии – первый труд, в создании которого участвовали не только научные деятели Кыргызстана, но и доктора права зарубежных партнеров, в том числе и Европы. Этим трудом поставлено начало очень большой работе по раскрытию разных взглядов и подходов, придерживаясь самой главной идеи, это конституционализации страны, без которой невозможно построить справедливое общество».

Для участия в конференции приглашены депутаты Жогорку Кенеша, члены Кабинета Министров, судьи Верховного суда и местных судов, представители Администрации Президента и иных государственных органов, а также представители неправительственных организаций, научных кругов, экспертного сообщества и международных организаций.

Мероприятие проведено при поддержке Программы «Верховенство права в Кыргызской Республике – 2-ая фаза» (ROLPRO-2).

Доклад судьи Конституционного суда Кыргызской Республики Бобукеевой М.Р. на тему «Решения Конституционного суда и их влияние на конституционную культуру»

Для конституционалистов в стране, можно сказать, нету и не хватает пространства для дискуссий или обсуждения, на котором действуют правила, гарантирующие осмысленный обмен мнениями. И поэтому, прежде чем начать свой доклад, хочу поблагодарить авторский коллектив учебного пособия «Конституционное право Кыргызской Республики». На самом деле, это уникальный случай для Кыргызстана и кыргызстанских научных кругов, изучающих дисциплину конституционное право, а также в целом развитие конституционализма в стране, поскольку со времён приобретения независимости, может быть впервые издан качественный продукт, раскрывающий основы конституционного права, развития конституционализма, а также проблемы в сфере защиты конституционных прав и свобод человека. Сегодня была презентация монографии авторским коллективом вопросов научного порядка. В этом смысле сегодняшнее мероприятие не является обычной конференцией, а несёт в себе более научно-практическую основу.

Тема моего доклада «Решения Конституционного суда Кыргызской Республики и их влияние на конституционную культуру». В своем докладе хотела бы поднять правовые вопросы дискуссионного характера, которые влияют на формирование конституционной культуры, а затем обратить ваше внимание и на решения Конституционного суда.

Конституционный суд является властно и содержательно воздействующим на конституционную культуру органом. Через формирование конституционных доктрин и концепций, этот орган внедряет через отправление конституционного правосудия конституционные императивы в общественные сферы. И надо отметить, что каждое решение органа конституционного контроля влияет на формирование и укрепление конституционной культуры.

Перед изложением основного содержания моего доклада хотела остановиться на дефиниции, что есть культура вообще. Толковый словарь С.И. Ожегова говорит, что культура – эта совокупность производственных, общественных и духовных достижений людей. Доктор философских наук Г.П. Выжлецов пишет, что культура есть практическая реализация общечеловеческих и духовных ценностей (аксиология культуры-философия ценностей).

Вышесказанные определения связаны с культурой человека как индивида, определённого народа и человечества в целом.

Здесь важно отметить, что достижением народа является также такой важный акт страны как Конституция. Как говорится, если хочешь узнать культуру народа, надо изучить его историю. Так и здесь, если хочешь изучить конституционную культуру, необходимо изучить историю Конституции.

Конституция Кыргызской Республики 1993 г. осуществила переход от тоталитарного режима к демократическому, установив современные основы общества и государства. Соответственно, с ее принятием в Кыргызстане изменению подверглись и право, и, как следствие, правовая культура. Важно отметить, что определяющее значение в современном обществе играет конституционализм, который предполагает наличие в обществе его основополагающего акта – Конституции, а также органа, охраняющего ее принципы, ценности и идеи. Именно в Конституции определены устои общества и государства, а также права и свободы человека как высшая ценность Кыргызской Республики.

Таким образом, с приобретением независимости в Кыргызской Республике коренным образом изменились не только модель социально-экономического развития, формы государственного устройства, но и возникла принципиально новая иерархия социальных ценностей. В этой связи нам представляется важным подчеркнуть, что именно Конституция является основой формирования и развития в целом правовой культуры.

Хотелось бы отметить, что по настоящее время не было качественного изучения становления и развития конституционных норм в Кыргызской Республике. Например, было ли влияние концепции конституционных страхов или срабатывает ли данная концепция на динамику развития и формирование принципов, ценностей и идей Конституции нашей страны?

То есть, имеет ли значение прошлое для содержательно качественной выработки идеи и принципов новой Конституции? Или как писал Андраш Шайо какими бы ни были конституционные страхи, со временем они меркнут, притупляются? Насколько частые внесения изменений в Конституцию влияют на ее стабильность и претендует на уважение к самой Конституции, и в конечном итоге влияют на формирование конституционной культуры? Эти вопросы должны быть предметом глубокого анализа представителями науки, изучающим развитие конституционализма в стране.

Вот только один пример из нашей новейшей истории развития конституционализма. Так, явное влияние концепции конституционных страхов наблюдалось при выработке основных положений норм Конституции 2010 года, когда был

расформирован Конституционный суд и вместо него была учреждена Конституционная палата Верховного суда.

Причиной же институционального «понижения» органа конституционного правосудия был страх повторения «легитимизации узурпации власти» со стороны этого органа. Но, как говорится: «Не важно какого цвета кошка, лишь бы она ловила мышей», то есть, какой бы орган не был, важно с его стороны добросовестное выполнение своего функционала. В последующем Конституционная палата показала свою эффективность в отправлении конституционного правосудия.

Поскольку речь пошла о добросовестном выполнении своих конституционных полномочий, я хочу обратить ваше внимание на принцип конституционной добросовестности, которая тоже является непосредственной частью конституционной культуры.

Конституционная добросовестность исходит из философии права и духа Конституции, существует на стыке культуры и права. В ее основу входит честность, лояльность (уважение к Конституции и соблюдение его норм), справедливое служение органов государственной власти или как ещё их называют политических акторов. Нужно отметить, что природа конституционной добросовестности направлена на элиминирование фундаментальных политических аномалий и злоупотребления властью.

Например, в правительстве честность государственных служащих (конституционных чиновников) имеет решающее значение для демократической легитимности, полезности программ, информации для избирателей и общественной безопасности. Конституционная добросовестность требует большего, чем просто техническое соблюдение правовых норм. Это требует уважения конституционных ценностей, принципов со стороны конституционных акторов,

Как отмечают конституционалисты США, конституционная добросовестность – это гражданская добродетель, которую необходимо целенаправленно взращивать и прививать.

Вопрос конституционной добросовестности давно волнует, поэтому приведу один пример, связанный с решением органа конституционного правосудия.

Думаю, что тот нарратив, который исходит от законодательной власти в отношении внесения императивной нормы, касающейся представления информации Жогорку Кенешу председателем Верховного суда о деятельности судебной системы, в какой-то мере показывает нарушение принципа конституционной добросовестности со стороны парламентариев. Бесспорно, что уважение к Конституции и исполнение ее норм требует и уважения к решениям органа конституционного правосудия, поскольку эти решения являются продолжением укрепления принципов, ценностей и идей самой Конституции. Считайте, что такие решения являются телом Конституции и ее неразрывной частью, и инструментом обеспечения конституционной законности в стране.

Мы уважаем мнение парламентариев, однако хотелось бы обратить их внимание на норму действующего конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» где отмечено, что решения Конституционной

палаты Верховного суда Кыргызской Республики, принятые до вступления в силу Конституции от 5 мая 2021 года, подлежат исполнению в установленном законодательством порядке, то есть все правовые позиции Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики сохраняются свою силу и являются позициями ныне действующего Конституционного суда Кыргызской Республики.

И теперь ответ на вопрос – каким же образом решение органа конституционного правосудия влияет на конституционную культуру? Хочу уяснить данный вопрос на примере вышеуказанного решения Конституционной палаты касательно заслушивания ежегодной информации председателя Верховного суда о деятельности судебной системы.

Обращающая сторона, ссылаясь на конституционные нормы, полагала, что Верховный суд не обязан ежегодно информировать парламент о деятельности судебной системы. Перечень полномочий Жогорку Кенеша определен Конституцией и не может быть расширен законами или иными нормативными правовыми актами.

Судебная власть принадлежит только судам в лице судей. Конституционные положения о независимости, неприкосновенности судей, подчинении их только Конституции и законам, запрете на вмешательство в деятельность по осуществлению правосудия определяют правовой статус судьи и закрепляют судебную власть как независимую и беспристрастную ветвь государственной власти. Принцип независимости суда, судей и в целом судебной власти имеет непосредственную связь с реализацией конституционного права на судебную защиту.

В рассматриваемом деле Конституционный палата признала Верховный суд Кыргызской Республики субъектом, обладающим правом обращения в орган конституционного контроля, хотя его в перечне субъектов, имеющих такое право в действующем тогда конституционном Законе, не было.

Аргументация признания высшего судебного органа в качестве субъекта обращения в Конституционную палату была обусловлена тем, что соответствующим конституционным Законом предусматривалось право Жогорку Кенеша и Правительства обращаться в орган конституционного правосудия не только в случаях нарушения прав и свобод, гарантированных Конституцией, но и в любых иных случаях обнаружения несоответствия Основному закону.

Судебная власть, как одна из ветвей государственной власти, не преследует какие-либо частноправовые цели, а реализует наряду с законодательной и исполнительной ветвями власти публично-правовые функции, направленные на обеспечение верховенства права и защиту конституционных основ государства. Верховный суд, исходя из его конституционно-правового статуса и возложенных на него задач, также, как и другие высшие органы государственной власти, вправе обращаться в орган конституционного контроля по вопросам компетенции органов государственной власти.

Вышесказанное указывает на демократический характер государственного устройства Кыргызской Республики, который обеспечивается, в том числе, посредством построения государственной власти на основе принципа ее разделе-

ния на законодательную, исполнительную и судебную власти и предоставление каждой из них равных прав, в частности, возможность обращения в орган конституционного правосудия.

Таким образом Конституционная палата дала особую трактовку понимания конституционного статуса Верховного суда и укрепила культуру взаимоотношений и уважения друг другу органов государственной власти, основываясь на принципах разделения государственных властей.

Что касается предоставления парламенту информации о деятельности судебной системы председателем Верховного суда, орган конституционного правосудия отметил недопустимость эксплицитно выраженной оценки со стороны Жогорку Кенеша информации о деятельности судебной системы, что не только позволяет сохранить баланс между законодательной и судебной ветвями власти, но и опосредовано свидетельствует об отсутствии необходимости непосредственного представления такой информации председателем Верховного суда Кыргызской Республики.

Судебная власть, обеспечивающая верховенство закона, должна быть свободна от чьего бы то ни было влияния, чтобы иметь возможность быть объективной и беспристрастной. Ее конституционная модель продиктована идеей обеспечения правосудием прав и свобод человека, задана общепризнанным международным принципом верховенства права и не допускает ограничений полноты судебной власти и судебной независимости.

Также в решении было отмечено, что регулятивное действие оспариваемой нормы, устанавливающее полномочие Жогорку Кенеша заслушивать ежегодную информацию о деятельности судебной системы, выходит за рамки полномочий Жогорку Кенеша, установленных Конституцией и приводит к нарушению таких конституционных ценностей как принцип независимости судебной ветви власти и принципа разделения властей. В связи с чем, оспариваемая норма была признана органом конституционного правосудия неконституционной.

Конституционная палата обратила внимание как парламента, так и Верховного суда на то что, судебная система не должна быть закрытой исходя из принципа открытости и ответственности государственных органов, и информация о ее деятельности должна быть доступной как для общественности, так и для Жогорку Кенеша. В этой связи, форма и методы предоставления информации общественности о деятельности судебной системы должны быть определены Верховным судом самостоятельно. Информация может предоставляться Жогорку Кенешу исключительно по инициативе самой судебной ветви власти.

То есть это говорит о том, что должна быть другая культура взаимоотношений между двумя ветвями власти, которая никоим образом не будет ущемлять принцип независимости судебной власти. Нужно иметь ввиду, что в отличие от парламентариев судьи являются не слугами народа, а слугами Конституции и закона.

И почти в конце своего выступления хочу вернуться к вопросу – что включает в себя конституционная культура? Поскольку этот вопрос еще дискус-

сионный, я попыталась выработать с учетом анализа данной темы следующее ее понимание и видение, и конечно не претендуя на ее окончательность.

Конституционная культура включает в себя такие вещи, как:

– склонность обычных наших граждан признавать и соглашаться с тем, что они управляются письменным документом (Конституцией), которым создаются институты власти и устанавливаются ограничения на то, что может делать та или иная власть;
– добросовестное выполнение властью своих конституционных полномочий;
– решения органов конституционного правосудия неукоснительно реализовываются;
– граждане знают, что они могут изменить Конституцию при определённых обстоятельствах и понимают, что до тех пор, пока Конституция не будет изменена, мы связаны ею и должны соглашаться с ее окончательными результатами, даже если мы вольны не соглашаться с ними.

Учёные-конституционалисты отмечают, что когда человек не знает, что делать в сложных ситуациях, то ему советуют, – действуй или поступай по совести.

Когда государство находится в такой ситуации, то оно должно поступать согласно Конституции, значит Конституция — это совесть нашего государства, в этом его предназначение.

В конце своего выступления хочу обратиться к нашим научным работникам. Пожалуйста, обратите внимание на возникновение новых ценностей и принципов в системе поколений прав человека в период глобализации и цифровизации общества. Указанные явления вносят существенные коррективы и влияют в целом на правовую культуру.

В процессе эволюции общественных отношений появляются все новые права в различных сферах жизни. Такая эволюция показывает следующую удивительную динамику развития поколений прав человека.

Обратите внимание, если в первых поколенияхправ людей было право на жизнь, а в последующих возникло право на смерть (признание эвтаназии), то в результате цифровизации общественных отношений на сегодня возникло право на забвение (право быть забытым) .

В связи с этим нужно ли полагать, что возникло новое поколение прав, которое требует изучения и анализа, поскольку глобальный доступ к информации, в том числе к персональным данным, несет определенные риски нарушения параллельно двух конституционных ценностей и возможно возникновение конфликта между ними – право на уважение частной жизни и свобода слова?

Вышеуказанное тоже является вопросом, касающегося эволюции конституционной культуры.

Доклад Маралбаевой А.Ш. –
к.ю.н., доцента кафедры теории и истории государства и права
Кыргызско-Российского Славянского университета
на тему «Право на судебную защиту и доступ к правосудию
в решениях Конституционного суда Кыргызской Республики»

(1) Введение

ООН определяет доступ к правосудию основным принципом верховенства права[2]. Принцип верховенства права закреплен в преамбуле Конституции Кыргызской Республики (далее КР). Исходя из этого, право на судебную защиту и доступ к правосудию отражено в статье 61 Конституции КР, которая гласит: «1. Каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права. 2. Каждый вправе защищать свои права и свободы, а также обеспечивать восстановление нарушенных прав всеми доступными способами, не запрещенными законом. 3. Государство обеспечивает развитие внесудебных и досудебных методов, форм и способов защиты прав и свобод человека и гражданина. Для внесудебного разрешения споров, возникающих из гражданских правоотношений, могут учреждаться третейские суды. Порядок формирования, полномочия и деятельность третейских судов определяются законом. 4. Каждый имеет право на получение квалифицированной юридической помощи. В случаях, предусмотренных законом, юридическая помощь оказывается за счет государства»[3].

Право на судебную защиту и доступ к правосудию закреплено в международных документах, участницей которых является Кыргызская Республика, а имен-

---

[2] Доступ к правосудию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.un.org/ruleoflaw/ru/thematic-areas/access-to-justice-and-rule-of-law-institutions/access-to-justice/ – Загл. с экрана.

[3] Конституции КР от 5 мая 2021 г. // http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112213?cl=ru-ru

но в статьях 8 и 10 Всеобщей декларации прав человека[4], статье 14 Международного пакта о гражданских и политических правах[5].

Целью данного исследования является изучение влияния решений и особых мнений судей Конституционной палаты Верховного суда КР (далее КП ВС КР), касающихся права на судебную защиту и доступ к правосудию на развитие законодательства КР через призму концепции трансформационного конституционализма. Конституционный суд КР является правопреемником КП ВС КР[6].

В сравнительном конституционном праве развитие конституционализма в Центральной Азии и постсоветских странах изучается через призму концепций «евразийского конституционализма»[7], «переходного конституционализма»[8], «посткоммунистического конституционализма»[9] и «постсоветского конституционализма»[10]. Развитие конституционализма в Кыргызстане отражает некоторые аспекты данных концепций. Вместе с тем, оно также демонстрирует отдельные элементы концепции трансформационного конституционализма[11]. В связи с этим, в рамках данного исследования предпринята попытка определить роль решений и особых мнений судей КП ВС КР, касающихся права на судебную защиту и доступ к правосудию в развитии законодательства КР, а также изучить эффективность применения концепции трансформационного конституционализма в Кыргызстане.

Методология исследования заключается в правовом анализе 25 решений Конституционной палаты ВС КР, касающихся права на судебную защиту и

---

4 Всеобщая декларация прав человека 1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml- Загл. с экрана.

5 Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

6 Конституционный закон КР «О Конституционном суде Кыргызской Республики» от 15 ноября 2021 года № 133 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112318

7 Partlett, W. *Reforming Centralism and Supervision in Armenia and Ukraine*, *Annual Review of Constitution-Building Processes: 2015 (Stockholm: International IDEA, 2016)*, at: https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/annual-review-of-constitution-building-processes-2015/annual-review-of-constitution-building-processes-2015-chapter-5.pdf/ ; Stykow, P. *The devil in the details: constitutional regime types in post-Soviet Eurasia*, *Post-Soviet Affairs*, *35:2,* (2019*)*, 122-139; Skuratov, Yu. *'Problemi Konstitutsionnoi Reformi v Rossiiskoi Federacii i Evraziiskii Konstitutsionalism', Sovremennoe Pravo, № 6* (2020), 5-32.

8 Teitel, R. *Post-Communist Constitutionalism: A Transitional Perspective, Columbia Human Rights Law Review, Vol. 26:167* (1994) at: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1319&context=fac_articles_chapters/.

9 Там же.

10 Van Elsuwege, P. '*The Law and Politics of Post-Soviet Constitutionalism'* in: *Arkady Moshes, Adras Racz (eds.) What has remained of the USSR. Exploring the erosion of the post-Soviet space, FIIA Report, February, 2019,* at: https://biblio.ugent.be/publication/8600553/file/8600556.pdf/

11 Maralbaeva A. *'Constitutional Review in the Kyrgyz Republic'*, in book: *Dynamics of Contemporary Constitutionalism in Eurasia: Local Legacies and Global Trends* (eds. A. Ismatov, H. Kupper, K. Obata), Berliner Wissenschaft-Verlag, Germany, 2022, 267-287.

доступ к правосудию, принятых с 2013 по 2021 год, а также использовании метода сетевого анализа (network analysis).

(2) Концепция трансформационного конституционализма

Концепция трансформационного конституционализма была разработана в 1998 г. в западной юриспруденции для изучения развития конституционализма в развивающихся странах. Автором данной концепции является ученый Карл Клэр, который определяет трансформационный конституционализм как «долгосрочный проект, связанный с реализацией, интерпретацией и применением Конституции; который воплощает цели преобразования политических, институциональных и властных отношений в направлении демократического общества»[12].

Элементами трансформационного конституционализма являются: 1) защита прав человека и широкий доступ к суду, признание судебных разбирательств в общественных интересах (public interest litigation)[13]; 2) судебный активизм[14]; 3) защита социально-экономических прав[15].

В рамках концепции трансформационного конституционализма применяется аксиологический (ценностный) подход к толкованию и обеспечению соблюдения Конституции и прав человека.

(3) Результаты исследования

В настоящем исследовании изучены 25 решений КП ВС КР и особых мнений судей, касающихся права на судебную защиту и доступ к правосудию. Проанализировано как данные решения и особые мнения судей отражают первые два элемента трансформационного конституционализма.

На основе метода сетевого анализа выявлены связи между решениями КП ВС КР, особыми мнениями судей и изменениями законодательства КР прямого и косвенного характера.

Анализ законодательства КР показывает, что некоторые правовые нормы кодексов и законов содержат положения, нарушающие право на судебную защиту и доступ к правосудию. Реализация данного права является важным элементом обеспечения верховенства права и построения правового государства, закрепленного в Конституции КР.

В этой связи, Конституционный суд КР (КП ВС КР) играет важную роль в восстановлении справедливости и реализации права граждан и юридических

---

12 Klare, K. *Legal Culture and Transformative Constitutionalism, South African Journal on Human Rights, 14:1,* (1998), 146, 150.

13 Hailbronner, M. *Transformative Constitutionalism: Not Only in the Global South (May 9, 2016). American Journal of Comparative Law, Volume 65, Issue 3, 13 November 2017,* 19, at: SSRN: https://ssrn.com/abstract=2777695/

14 Kibet E., Fombad C. *Transformative constitutionalism and the adjudication of constitutional rights in Africa. Afr. hum. rights law j.*, *vol.17, n.2,* 2017, pp.340-366, at: http://www.scielo.org.za/pdf/ahrlj/v17n2/02.pdf /

15 Karl E Klare, *Legal Culture and Transformative Constitutionalism, South African Journal on Human Rights, 14:1,* (1998), 153.

лиц на судебную защиту и доступ к правосудию. Из 25 решений КП ВС КР, касающихся права на судебную защиту и доступ к правосудию, в 15 решениях (62 %) норма права была признана не противоречащей Конституции КР. В 9 решениях (38 %) – норма права была признана неконституционной.

Изучение решений и особых мнений судей КП ВС КР, касающихся права на судебную защиту и доступ к правосудию позволило прийти к двум выводам.

Во-первых, решения КП ВС КР, касающиеся права на судебную защиту, в которых оспариваемая норма была признана *неконституционной*, напрямую внесли изменения в гражданское, налоговое, административно-процессуального, гражданско-процессуальное, уголовно-процессуальное законодательство КР и конституционный Закон КР «О статусе судей КР».

Во-вторых, особые мнения судей, отраженные в решениях КП ВС КР, касающиеся права на судебную защиту, в которых оспариваемая норма была признана *не противоречащей* Конституции КР также повлияли на изменение законодательства КР. Анализ решений КП ВС КР, по которым имеются особые мнения судей показал интересную тенденцию. Оспариваемые правовые нормы, на которые обращали внимания судьи КП ВС КР в своих особых мнениях, были исключены либо изменены в новых редакциях рассмотренных нормативно-правовых актов. Приведу несколько примеров (см. Приложение 1).

21 февраля 2014 года было рассмотрено дело о проверке конституционности части 2 статьи 259 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее УПК КР) от 30 июня 1999 года № 62 в связи с обращением гражданина Острикова В.Н. Он просил признать часть 2 статьи 259 УПК КР, которая допускала судебное разбирательство уголовного дела при отсутствии подсудимого неконституционной. Часть 2 статьи 259 УПК КР гласила: «(2) Разбирательство дела в отсутствие подсудимого допускается в случаях, если: 1) подсудимый находится вне пределов Кыргызской Республики и уклоняется от явки в суд; 2) подсудимый после повторного вызова не явится в судебное заседание и не уведомит суд о причине неявки»[16]. КП ВС КР, рассмотрев данное дело признала данную норму не противоречащей Конституции КР.

Судья Осконбаев Э.Ж. не согласился с данным решением КП ВС КР и выразил особое мнение. В качестве аргументов он указал следующее: «Что касается 2 пункта, то здесь вовсе попраны все без исключения принципы уголовного судопроизводства и подобная допустимость заочного судопроизводства ничем не оправдана. Повторная неявка в суд без уведомления о ее причинах, при существующей законодательной обязанности стороны обвинения обеспечить явку подсудимого, никак не может расцениваться как допустимое с точки зрения Конституции изъятие из общего запрета заочного судебного разбирательства. Исходя из изложенного, считаю весьма важным обратить внимание законодателя на необходимость системного подхода к данной проблеме и внесения

[16] Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 30 июня 1999 года № 62 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/9 – Загл. с экрана.

соответствующих поправок в УПК, которые обеспечат надлежащее правовое регулирование заочного досудебного и судебного производства по уголовным делам»[17].

В новом УПК КР от 28 октября 2021 года № 129 пункт 2 части 2 статьи 296, регламентирующей участие обвиняемого в судебном разбирательстве, был изложен в нижеследующей редакции:

«Статья 296. Участие обвиняемого в судебном разбирательстве

2. Разбирательство дела в отсутствие обвиняемого допускается в случаях, если:

1) обвиняемый находится вне пределов Кыргызской Республики и уклоняется от явки в суд;

2) обвиняемый после окончания судебного исследования доказательств не явится в судебное заседание и не уведомит о причине неявки»[18].

3 декабря 2014 года было рассмотрено дело о проверке конституционности части 2 статьи 352 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики от 30 июня 1999 года № 62 в связи с обращением гражданина Ибраимова Р.Р. и его представителя Закова С.О. Он просил признать часть 2 статьи 352 УПК неконституционной. Часть 2 статьи 352 гласила: «(2) Приговор подлежит отмене, если в результате судебного разбирательства, проведенного неполно и односторонне, остались невыясненными обстоятельства, установление которых могло иметь существенное значение при постановлении приговора». КП ВС КР, рассмотрев данное дело признала данную норму не противоречащей Конституции КР.

Судья Осконбаев Э.Ж. не согласился с данным решением КП ВС КР и выразил особое мнение. В качестве аргументов он указал следующее: «…именно конституционный запрет на вторжение суда в процесс доказывания вины, а, учитывая равноправие сторон, и в процесс опровержения предъявленного обвинения, положен в основу обеспечения беспристрастности суда. Суд обязан оставаться пассивным и реагировать только на инициативы заинтересованной стороны («судью спрашивают, судья – отвечает»), в противном случае, любая «самодеятельность» суда может быть расценена как в пользу обвинения, так и защиты, что, несомненно, вызовет сомнение в его объективности»[19].

---

[17] Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 2 статьи 259 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением гражданина Острикова В.Н. от 21 февраля 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/04/reshenie-po-Ostrikovu-poslednee.pdf – Загл. с экрана.

[18] Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года № 129 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112308?cl=ru-ru – Загл. с экрана.

[19] Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 2 статьи 352 Уголовно-процессуального кодекса КР в связи с обращением гражданина Ибраимова Р.Р. и его представителя Закова С.О. от 3 декабря 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/12/reshenie-po-Ibraimovu-555.pdf- Загл. с экрана.

В новом УПК КР от 28 октября 2021 года № 129 в статье 421, определяющей существенное нарушение уголовно-процессуального закона вышеуказанная правовая норма *отсутствует*[20].

5 марта 2014 года было рассмотрено дело о проверке конституционности части 6 статьи 26 конституционного закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с ходатайством граждан Раяпова Б.О. и Асанова М.А. Они просили признать часть 6 статьи 26 конституционного Закона КР «О статусе судей Кыргызской Республики» от 15 июля 2008 года № 51, которая гласила: «Решение о досрочном освобождении судьи Кыргызской Республики от занимаемой должности обжалованию не подлежит» неконституционной. КП ВС КР, рассмотрев данное дело признала данную норму не противоречащей Конституции КР.

Судьи Айдарбекова Ч.А. и Бобукеева М.Р. не согласились с данным решением КП ВС КР и выразили особое мнение. В качестве аргументов они указали следующее: «Право на судебную защиту, установленное Конституцией, предполагает возможность всякого заинтересованного лица обратиться в суд в целях защиты нарушенного или оспоренного права, или охраняемого законом интереса. Судебной защите подлежат любые права и свободы, как предусмотренные, так и не предусмотренные Конституцией.

Так, из смысла статьи 17 Конституции права и свободы, установленные Конституцией, не являются исчерпывающими и не должны толковаться как отрицание или умаление других общепризнанных прав и свобод человека и гражданина. Соответственно, право на судебную защиту имеет универсальный характер. В силу приведенных положений Конституции и международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика, право на судебную защиту в полной мере распространяется и на судей, которые были досрочно освобождены от занимаемой должности.

Так, согласно статье 5-2 конституционного закона «О статусе судей Кыргызской Республики» перечисление основных прав судей в части 1 этой же статьи не ограничивает другие права гражданина, являющегося судьей, предоставленные Конституцией гражданам Кыргызской Республики, если реализация этих прав не вступает в противоречие с высоким статусом судьи. Таким образом, право на судебную защиту, которое согласно Конституции не может быть ограничено законом, имеют и судьи, в том числе и досрочно освобожденные от должности. Такая же правовая позиция Конституционной палаты была отмечена и в ее решении от 30 ноября 2013 года»[21].

---

[20] Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года № 129 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112308?cl=ru-ru – Загл. с экрана.

[21] Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 6 статьи 26 конституционного закона КР «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с ходатайством граждан Раяпова Б.О. и Асанова М.А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/03/Rayapov-B.-i-Asanov-M.-11144.pdf – Загл. с экрана.

Судьи Осконбаев Э.Ж. и Сооронкулова К.С. также не согласились с данным решением КП ВС КР и выразили особое мнение. В качестве аргументов они указали следующее: «В соответствии с Решением Конституционной палаты, судья, не согласный с решением Совета судей, вправе реализовать свое конституционное право на судебную защиту и оспорить его в судебном порядке. Как следует из Решения Конституционной палаты, это право судьи вытекает из части 2 статьи 5-2 конституционного закона «О статусе судей Кыргызской Республики», предусматривающей, что «перечисление в части 1 настоящей статьи прав не ограничивает другие права гражданина, являющегося судьей, предоставленные Конституцией гражданам Кыргызской Республики, если реализация этих прав не вступает в противоречие с высоким статусом судьи. Следовательно, судья, как и любой гражданин Кыргызской Республики, обладает неограниченным правом на судебную защиту»[22].

В 2017 году статья 26 конституционного закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» *утратила силу* в соответствии с принятием конституционного Закона КР «О внесении изменений в конституционный Закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики»» от 28 июля 2017 года № 148[23].

2 сентября 2015 года было рассмотрено дело о проверке конституционности пункта 3 статьи 263 Гражданского процессуального кодекса КР (далее ГПК КР) от 29 декабря 1999 года № 146, в части установления трехмесячного срока для обжалования нормативных правовых актов государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц в связи с обращением гражданина Исаева А.М. Он просил признать данную норму неконституционной. Часть 3 статьи 263 ГПК КР гласила: «3. Заявление по административному делу подается в суд в течение трех месяцев со дня получения копии акта государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц, либо со дня, когда заявитель узнал о вынесении данного акта, если иные сроки не установлены законом». КП ВС КР, рассмотрев данное дело признала данную норму не противоречащей Конституции КР.

Судьи Мамыров Э.Т, Айдарбекова Ч.А., Бобукеева М.Р., Осконбаев Э.Ж. не согласились с данным решением КП ВС КР и выразили особое мнение. В качестве аргументов они указали следующее: «Оспариваемая норма предусматривает два условия, которые следует соблюдать при подаче жалобы в суд.

Во-первых, ее можно подать в течение 3 месяцев.

Во-вторых, отсчет данного срока начинается со дня получения копии акта государственного органа, органа местного самоуправления, их должностных лиц либо, когда заявитель узнал о вынесении данного акта.

---

[22] Там же.

[23] Конституционный Закон КР «О внесении изменений в конституционный Закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики»» от 28 июля 2017 года № 148 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111655?cl=ru-ru – Загл. с экрана.

Такие категории оповещения или информирования в отношении нормативного правового акта многократного применения и действующего в отношении неопределенного круга лиц не действенны и не применимы. Указанный способ оповещения применим только для исчисления срока подачи заявления на действия (бездействия) органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных лиц и индивидуально-правовые акты.

Соответственно трех месячный срок для подачи заявления о признании недействительным полностью или в части нормативного правового акта государственного органа, органа местного самоуправления, их должностных лиц будет исчисляться судами со дня их вступления в силу и могут ли граждане в этот короткий промежуток времени воспользоваться правом обжалования такого нормативного правового акта в суд и защитить свои права. Скорее всего нет, поскольку человек интересуется нормативным правовым актом только тогда, когда это затрагивает его права и обязанности.

В связи с чем, установленный законодателем срок для обжалования нормативных правовых актов является необоснованным и фактически лишает гражданина по истечении указанного срока конституционного права на судебную защиту и возможности восстановления нарушенного права. Этим самым законодатель, по прошествии указанного срока, придает ложную законность изначально противоречивому и незаконному нормативному правовому акту, поскольку потерпевший гражданин, не предполагая, а реально испытывая на себе бремя нарушения его прав таким нормативным правовым актом не может повлиять на его действие посредством судебного нормоконтроля, который является по сути единственным из действенных и законных способов, предусмотренных законодательством КР»[24].

В новом ГПК КР от 25 января 2017 года № 14 данная норма *отсутствует,* поскольку подача заявления по административным делам регламентируется Административно-процессуальным кодексом КР (далее АПК КР) от 25 января 2017 года № 13. В части 4 статьи 110 АПК КР установлены сроки на подачу административного иска: «4. Иск о проверке законности подзаконного нормативного правового акта подается в суд в течение трех месяцев со дня, когда истцу стало известно о нарушении его прав, свобод и законных интересов»[25]. Особое мнение судей Мамырова Э.Т., Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р. и Осконбаева Э.Ж. было частично учтено в данной правовой норме.

---

[24] Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности пункта 3 статьи 263 Гражданского процессуального кодекса КР, в части установления трехмесячного срока для обжалования нормативных правовых актов государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц в связи с обращением гражданина Исаева А.М. от 2 сентября 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2015/09/777.pdf – Загл. с экрана.

[25] Административно-процессуальный кодекс КР от от 25 января 2017 года № 13 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111520 – Загл. с экрана.

Таким образом, положения, указанные в особых мнениях судей КП ВС КР играют важную роль в развитии законодательства КР. В связи с этим, важно определить роль и место решений КП ВС КР в правовой системе КР.

На *микроуровне* каждое отдельное решение КП ВС КР и особые мнения судей вносят существенный вклад в обеспечении реализации права на судебную защиту и доступ к правосудию посредством изменения либо признания утратившими силу отдельных правовых норм законодательства КР.

На *мезоуровне* решения КП ВС КР отражают правовые позиции КП ВС КР о праве на судебную защиту и доступ к правосудию.

На *макроуровне* правовые позиции КП ВС КР отражая ценности, закрепленные в Конституции КР, способствуют повышению конституционной культуры.

Резюмируя вышеизложенное, следует отметить, бесспорно, решения КП ВС КР о признании нормы права противоречащей Конституции КР напрямую влияют на внесение изменений в законодательство КР.

В то же время, исследование показало, что особые мнения судей КП ВС КР также вносят существенный вклад в совершенствование законодательства КР.

В связи с этим, применение концепции трансформационного конституционализма, уделяющей особое внимание аксиологическому (ценностному) подходу к толкованию и обеспечению соблюдения Конституции и прав человека, способствовало бы положительному влиянию на развитие конституционализма в Кыргызской Республике.

(4) Выводы и рекомендации

На основании вышеизложенного исследования, можно сделать несколько выводов и рекомендаций:

1. Конституционный суд КР безусловно играет фундаментальную роль в обеспечении реализации права на судебную защиту и доступ к правосудию.
2. Решения и особые мнения судей КП ВС КР, касающиеся права на судебную защиту и доступ к правосудию эффективно влияют на изменения законодательства КР.
3. Верховенство права является одной из важных ценностей демократического и правового государства. В связи с этим, право на судебную защиту и доступ к правосудию также является неотъемлемой правовой ценностью.
4. Применение концепции трансформационного конституционализма способствовало бы применению аксиологического подхода к толкованию и обеспечению соблюдения Конституции КР и прав человека в целях повышения конституционной культуры.

Список использованных источников:

1. Административно-процессуальный кодекс КР от 25 января 2017 года № 13 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111520 – Загл. с экрана.
2. Всеобщая декларация прав человека 1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml- Загл. с экрана.
3. Доступ к правосудию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.un.org/ruleoflaw/ru/thematic-areas/access-to-justice-and-rule-of-law-institutions/access-to-justice/ – Загл. с экрана.
4. Kibet, E., Fombad C. Transformative constitutionalism and the adjudication of constitutional rights in Africa. Afr. hum. rights law j., vol.17, n.2, 2017, pp.340-366, at: http://www.scielo.org.za/pdf/ahrlj/v17n2/02.pdf /
5. Hailbronner, M. Transformative Constitutionalism: Not Only in the Global South (May 9, 2016). American Journal of Comparative Law, Volume 65, Issue 3, 13 November 2017, 19, at: SSRN: https://ssrn.com/abstract=2777695/
6. Klare, K. Legal Culture and Transformative Constitutionalism, South African Journal on Human Rights, 14:1, (1998), 153.
7. Конституции КР от 5 мая 2021 г. // http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112213?cl=ru-ru
8. Конституционный закон КР «О Конституционном суде Кыргызской Республики» от 15 ноября 2021 года № 133 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112318
9. Конституционный Закон КР «О внесении изменений в конституционный Закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики»» от 28 июля 2017 года № 148 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111655?cl=ru-ru – Загл. с экрана.
10. Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml
11. Maralbaeva, A. Constitutional Review in the Kyrgyz Republic, in book: Dynamics of Contemporary Constitutionalism in Eurasia: Local Legacies and Global Trends (eds. A. Ismatov, H. Kupper, K. Obata), Berliner Wissenschaft-Verlag, Germany, 2022, 267-287.
12. Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 2 статьи 259 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением гражданина Острикова В.Н. от 21 февраля 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/04/reshenie-po-Ostrikovu-poslednee.pdf- Загл. с экрана.
13. Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 2 статьи 352 Уголовно-процессуального кодекса КР в связи с обращением гражданина Ибраимова Р.Р. и его представителя Закова С.О. от 3 декабря 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/12/reshenie-po-Ibraimovu-555.pdf- Загл. с экрана.

14. Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности части 6 статьи 26 конституционного закона КР «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с ходатайством граждан Раяпова Б.О. и Асанова М.А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2014/03/Rayapov-B.-i-Asanov-M.-11144.pdf – Загл. с экрана.
15. Решение КП ВС КР по делу о проверке конституционности пункта 3 статьи 263 Гражданского процессуального кодекса КР, в части установления трехмесячного срока для обжалования нормативных правовых актов государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц в связи с обращением гражданина Исаева А.М. от 2 сентября 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://constsot.kg/wp-content/uploads/2015/09/777.pdf – Загл. с экрана.
16. Partlett, W. Reforming Centralism and Supervision in Armenia and Ukraine, Annual Review of Constitution-Building Processes: 2015 (Stockholm: International IDEA, 2016), at: https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/annual-review-of-constitution-building-processes-2015/annual-review-of-constitution-building-processes-2015-chapter-5.pdf/
17. Skuratov Yu., 'Problemi Konstitutsionnoi Reformi v Rossiiskoi Federacii i Evraziiskii Konstitutsionalism', Sovremennoe Pravo, № 6 (2020), 5-32.
18. Stykow, P. The devil in the details: constitutional regime types in post-Soviet Eurasia, Post-Soviet Affairs, 35:2, (2019), 122-139.
19. Teitel, R. Post-Communist Constitutionalism: A Transitional Perspective, Columbia Human Rights Law Review, Vol. 26:167 (1994) at: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1319&context=fac_articles_chapters/
20. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года № 129 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112308?cl=ru-ru – Загл. с экрана.
21. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 30 июня 1999 года № 62 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/9 – Загл. с экрана.
22. Van Elsuwege, P. 'The Law and Politics of Post-Soviet Constitutionalism' in: Arkady Moshes, Adras Racz (eds.) What has remained of the USSR. Exploring the erosion of the post-Soviet space, FIIA Report, February, 2019, at: https://biblio.ugent.be/publication/8600553/file/8600556.pdf/

Приложение 1.

Таблица 1. Решения КП ВС КР о праве на судебную защиту и доступ к правосудию, в которых отражены особые мнения судей КП ВС КР. В новых редакциях рассматриваемых нормативно-правовых актах оспариваемые нормы права, на которые обращали внимание судьи в своих особых мнениях, отсутствуют либо изменены.

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
1.	21 февраля 2014 года	Дело о проверке конституционности части 2 статьи 259 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением гражданина Острикова В.Н.	УПК от 30 июня 1999 г. Часть 2 статьи 259. Участие подсудимого в судебном разбирательстве (2) Разбирательство дела в отсутствие подсудимого допускается в случаях, если: 1) подсудимый находится вне пределов Кыргызской Республики и уклоняется от явки в суд; 2) подсудимый после повторного вызова не явится в судебное заседание и не уведомит суд о причине неявки».	Не противоречит Конституции КР	Особое мнение судьи Осконбаева Э.Ж.	УПК от 28 октября 2021 г. № 129 Часть 2 Статьи 296. Участие обвиняемого в судебном разбирательстве: 2. Разбирательство дела в отсутствие обвиняемого допускается в случаях, если: 1) обвиняемый находится вне пределов Кыргызской Республики и уклоняется от явки в суд; 2) обвиняемый после окончания судебного исследования доказательств не явится в судебное заседание и не уведомит о причине неявки.

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
2.	3 декабря 2014 года	Дело о проверке конституционности части 2 статьи 352 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением гражданина Ибраимова Рамиса Рамазановича и его представителя Закова С. О.	Часть 2 статьи 352 УПК от 30 июня 1999 года Часть 2 статьи 352. Существенное нарушение уголовно-процессуального закона: (2) Приговор подлежит отмене, если в результате судебного разбирательства, проведенного неполно и односторонне, остались невыясненными обстоятельства, установление которых могло иметь существенное значение при постановлении приговора».	Не противоречит Конституции КР	Особое мнение судьи Осконбаева Э.Ж.	УПК от 28 октября 2021 г. № 129 Часть 2 статьи 421. Существенное нарушение уголовно-процессуального закона: 2. Основаниями отмены судебного акта являются: 1) непрекращение дела судом при наличии оснований, предусмотренных статьей 27 настоящего Кодекса; 2) постановление приговора незаконным составом суда или вынесение вердикта незаконным составом коллегии присяжных заседателей; 3) рассмотрение дела в отсутствие обвиняемого, кроме случаев, предусмотренных

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
						частью 2 статьи 296 настоящего Кодекса; 4) рассмотрение дела без участия адвоката, когда его участие является обязательным в соответствии с настоящим Кодексом, или с иным нарушением права обвиняемого пользоваться помощью адвоката; 5) нарушение права обвиняемого пользоваться языком, которым он владеет, и помощью переводчика; 6) непредоставление обвиняемому права участия в прениях сторон; 7) непредоставление обвиняемому последнего слова;

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
						8) нарушение тайны при постановлении приговора; 9) обоснование приговора доказательствами, признанными судом недопустимыми; 10) отсутствие подписи судьи на судебном акте; 11) отсутствие протокола судебного заседания.
3.	5 марта 2014 года	Дело о проверке конституционности части 6 статьи 26 конституционного закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» в связи с ходатайством граждан Раяпова Б.О. и Асанова М. А.	Часть 6 статьи 26 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» от 15 июля 2008 года № 51. «Решение о досрочном освобождении судьи Кыргызской Республики от занимаемой должности обжалованию не подлежит».	Не противоречит Конституции КР	Особое мнение судей Айдарбековой Ч.А. и Бобукеевой М.Р. Особое мнение судей Осконбаева Э.Ж., Сооронкуловой К.С.	В 2017 году статья 26 конституционного Закона Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» от 15 июля 2008 года № 51 утратила силу в соответствии с конституционным Законом КР «О внесении изменений в конституционный Закон Кыргызской Республики

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
						«О статусе судей Кыргызской Республики»» от 28 июля 2017 года № 148.
4.	2 сентября 2015 года	Дело о проверке конституционности пункта 3 статьи 263 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, в части установления трехмесячного срока для обжалования нормативных правовых актов государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц в связи с обращением гражданина Исаева А. М.	Пункт 3 статьи 263 ГПК КР от 29 декабря 1999 г. № 146, в части установления трехмесячного срока для оспаривания нормативных правовых актов органов государственной власти, органов местного самоуправления и их должностных лиц «Статья 263. Право подачи заявления по административным делам 3. Заявление по административному делу подается в суд в течение трех месяцев со дня по	Не противоречит Конституции КР	Особое мнение судей Мамырова Э.Т, Айдарбековой Ч.А,. Бобукеевой М.Р., Осконбаева Э.Ж.	В ГПК КР от 25 января 2017 г. № 14 данная норма отсутствует. АПК КР от 25 января 2017 года № 13 Часть 4 статьи 110. Сроки на подачу административного иска: 4. Иск о проверке законности подзаконного нормативного правового акта подается в суд в течение трех месяцев со дня, когда истцу стало известно о нарушении его прав, свобод и законных интересов.

№	Дата вынесения решения КП ВС КР	Краткая информация по делу	Оспариваемая норма права	Решение КП ВС КР	Особое мнение судьи (судей)	Новый кодекс/закон
			лучения копии акта государственного органа, органа местного самоуправления и их должностных лиц, либо со дня, когда заявитель узнал о вынесении данного акта, если иные сроки не установлены законом.			

Доклад Курманалиевой А.А. –
директора Академии местного управления
Центральной Азии, к.ю.н., доцента
на тему «Роль адвоката в современной демократии – содействие
доступу граждан к конституционному правосудию»

С 1991 года Кыргызская Республика стала формироваться как самостоятельное государство. Началась структурная и системная трансформация общественного и государственного устройства. Одной из первостепенных задач стало создание конституционного контроля – важнейшего атрибута демократического правового государства. Его возникновение неразрывно связано с Конституцией страны, необходимостью обеспечения ее реализации базовых конституционно-правовых норм, которые имеют прямое действие на территории Кыргызской Республики, и правовой защиты.

Признание верховенства Конституции означает, что государство считает себя связанным Основным законом, подчиняется ему. Это одно из подтверждений стремления к утверждению демократического конституционного строя, построению правового государства. С первых дней формирования Кыргызской Республики прослеживается тесная взаимосвязь построения правового государства на основе принципа разделения власти и конституционного контроля за его осуществлением.

Практика подтвердила, что принцип разделения власти может быть реальным и эффективным лишь в условиях правового государства. Происхождение и функционирование конституционного контроля неразрывно связаны с разделением власти и правовым государством, без такого контроля невозможно эффективное функционирование государственных институтов, реальная защита прав и свобод человека и гражданина.

В современный период конституционное судопроизводство занимает особое место в системе правосудия Кыргызской Республики. Конституционное судопроизводство призвано обеспечить верховенство Основного закона, последовательное проведение его в жизнь. Прямое действие Конституции – важнейшая

гарантия законности. Она становится осязаемой именно благодаря деятельности органа, осуществляющего конституционное судопроизводство.

За период независимости Кыргызская Республики наша страна применяла различные методы и формы конституционного контроля. В течение определенного периода времени органом конституционного контроля был Конституционный суд, после этого функции конституционного контроля были возложены на Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики.

С принятием новой Конституции в апреле 2021 года конституционный контроль был вновь передан Конституционном суду Кыргызской Республики как высшему органу судебной власти, осуществляющему контроль посредством конституционного судопроизводства.[26]

В целом конституционное правосудие как разновидность правосудия имеет следующие основные черты:

– наличие конституционных судов как специализированных судебных органов конституционного контроля;
– автономное положение судов в иерархии судебных органов;
– самостоятельная процессуальная форма отправления конституционного правосудия;
– юридическая сила решений конституционного правосудия, приравненная к юридической силе конституции;
– особая система законодательства, регулирующего конституционное правосудие.[27]

В соответствии со ст. 1 Конституционного закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд независим от любой другой публичной власти и подчиняется только Конституции Кыргызской Республики. Конституционный суд обеспечивает верховенство и прямое действие Конституции, незыблемость основ конституционного строя, прав и свобод человека и гражданина.[28]

К полномочиям Конституционного суда относятся следующие:

1) официальное толкование Конституции;
2) разрешение дел о соответствии Конституции законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики;
3) заключение о конституционности не вступивших в силу международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика;
4) разрешение споров о компетенции между ветвями государственной власти;
5) заключение к проекту закона об изменениях и дополнениях в Конституцию;

---

[26] Конституционный закон Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» от 15 ноября 2021 года № 133, ст. 1.

[27] Шульженко Ю.Л., Юдин Ю.А. Конституционное правосудие в федеративном государстве (сравнительно-правовое исследование). – М., 2000. – С. 5.

[28] Там же.

6) заключение о соблюдении установленного порядка выдвижения обвинения против Президента Кыргызской Республики.[29]

Правом на обращение в Конституционный суд обладают такие субъекты, как:

1) физическое или юридическое лицо, если оно считает, что законами и иными нормативными правовыми актами нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией;
2) Президент;
3) Жогорку Кенеш;
4) фракции, депутатские группы Жогорку Кенеша;
5) Кабинет Министров Кыргызской Республики;
6) Верховный суд Кыргызской Республики;
7) органы местного самоуправления;
8) Генеральный прокурор Кыргызской Республики;
9) Омбудсмен (Акыйкатчы) Кыргызской Республики;
10) судья (судьи) Кыргызской Республики.

Граждане и организации вправе обратиться в Конституционный суд только в случае обращения о признании неконституционными законов и иных нормативных правовых актов.

Поскольку деятельность Конституционного суда достаточно формализована, далеко не каждый гражданин или юридическое лицо могут подготовить правильное обращение и обосновать правовую позицию. Конституционным законом закреплено, что стороны могут вести свои дела лично или через своих представителей. Каждая из сторон может иметь не более трех представителей. Участие на стороне заявителя профессионального юриста является одним из ключевых факторов реализации права гражданина на судебную защиту, если он полагает, что какой-либо нормативный правовой акт противоречит Конституции и, следовательно, влияет на его права и охраняемые законом интересы.

Адвокатская деятельность и ее законодательные основы самым непосредственным образом связаны с институтом прав человека и гражданина и их конституционными гарантиями. Законодательные основы адвокатской деятельности должны обеспечивать реальную возможность реализации прав и свобод граждан, в том числе, основополагающего права на защиту, на доступ к правосудию. Адвокат – это фигура, которая призвана выступить гарантом защиты прав и свобод человека с учетом законодательных норм. Адвокатура таким образом представляет собой один из фундаментальных институтов правового государства.

В Кыргызской Республике квалифицированную юридическую помощь оказывают профессиональные адвокаты. На сегодняшний день в Кыргызской Республике в среднем на 2 тысячи человек приходится один адвокат.

В Кыргызской Республике создана Адвокатура как самоуправляемое профессиональное сообщество адвокатов. Основная миссия Адвокатуры состоит

[29] Конституционный закон Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» от 15 ноября 2021 года № 133, ст. 4.

в представлении и защите интересов адвокатов, а также в построении эффективных каналов взаимодействия с органами государственной власти и гражданским обществом. Наличие институциональных и правовых основ деятельности адвокатов являются важной гарантией оказания качественной юридической помощи и защиты прав и законных интересов граждан Кыргызстана.

Каким же образом участие адвоката способствует реализации права граждан на обращение в Конституционный суд за осуществлением конституционного контроля?

Нужно отметить, что в рамках конституционного судопроизводства особенно строгие требования предъявляются к форме и содержанию обращения, служащего поводом и основанием к возбуждению рассмотрения дела по существу. Требования к обращению к Конституционный суд гораздо более строгие по сравнению с требованиями, предъявляемыми к иным видам судопроизводства.

Кроме того, данные обращения должны содержать в себе информацию, свидетельствующую о том, что вопрос заявителя относится к компетенции Конституционного суда Кыргызской Республики. Ввиду того, что дела, относящиеся к подведомственности Конституционного суда, направлены на установление соответствия Основному закону нормативных правовых актов, зачастую, и особенно это касается граждан, довольно затруднительно выявить суть обращения и сформулировать его таким образом, чтобы оно могло быть рассмотрено.

Правильное составление заявления и сопутствующее обоснование правовой позиции является предметом профессиональной деятельности адвоката. Адвокат, обладая специальными юридическими познаниями, во-первых, может точно сформулировать предмет заявления, во-вторых, последовательно и грамотно изложить позицию по делу, включая требования заявителя.

Также отличительным признаком конституционного судопроизводства является фактически обязательное привлечение к делу специалистов и экспертов. Так, в целях рассмотрения дела по существу Конституционный суд вправе затребовать от должностных лиц и органов государственной власти материалы относительно заявленного вопроса, а также привлечь экспертов к анализу материалов дела и поставленного перед судом вопроса.

Данное обстоятельство обусловлено тем, что вопрос о конституционности того или иного нормативного акта во многом определяется правовой природой самого нормативного акта и сферой его правового регулирования. В связи с этим, судьи Конституционного суда, не будучи узкими специалистами в отдельных отраслях права, должны в целях уяснения всех аспектов рассматриваемого дела привлекать лиц, имеющих специальное образование и опыт работы в сфере действия того нормативного правового акта, конституционность которого подлежит проверке.

На данном этапе именно адвокат, вникнув в суть рассматриваемого заявления, может направить в суд соответствующее ходатайство о привлечении эксперта или специалиста в той или иной области. Граждане, как правило, не имеют четкого представления о том, какие возможности имеются в части сбора доказательственной базы, поэтому помощь адвоката в этом вопросе весь-

ма важна. Также адвокат может поставить перед экспертом или специалистом вопросы, разъяснение которых будет способствовать дальнейшему рассмотрению дела в порядке конституционного судопроизводства.

В 2021 году в Конституционный суд поступило 110 обращений от граждан и юридических лиц, из которых 56 обращений стали предметом конституционного судопроизводства.[30]

Обращения в Конституционный суд касались следующих нормативных правовых актов: конституционные законы – 2; кодексы – 22; законы – 19; постановления Правительства – 3; решение Совета судей – 1; постановления Пленума Верховного суда – 3; акты органов местного самоуправления – 2; декреты Временного Правительства – 1; судебные акты – 1. Видно, что большая часть обращений связана с признанием неконституционными норм законодательных актов.

Из поступивших 110 обращений по 37 было вынесено определение об отказе в принятии к производству. Нужно отметить, что такая пропорция является относительно стабильной за весь период существования и работы органа конституционного контроля. Так, в 2020 году поступило 66 обращений, из них по 49 обращениям было вынесено определение об отказе в принятии к производству.[31] В 2019 году поступило 93 обращения, из них рассмотрены только 25.[32]

Согласно анализу обращений за 2021 год, по которым вынесены определения коллегии судей об отказе в принятии к производству, чаще всего причиной отказа является нарушение требований закона к содержанию обращения:

- отсутствие правовой позиции обращающейся стороны по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции;
- отсутствие основания к рассмотрению обращения, которой является обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции закон, иной нормативный правовой акт, не вступивший в силу для Кыргызской Республики международный договор или противоречие в позициях сторон о принадлежности полномочия в спорах о компетенции, а равно неопределенность (неясность, неоднозначность) в понимании положений Конституции в процессе правотворчества и/или правоприменения в связи с конкретными фактическими и правовыми ситуациями.[33]

Нами были рассмотрены акты Конституционного суда Кыргызской Республики, вынесенные с момента принятия нового конституционного Закона

---

[30] Годовой доклад Конституционного суда Кыргызской Республики за 2021 год, электронная версия размещена на официальном сайте https://constsot.kg/ru/

[31] Годовой доклад Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики за 2020 год, электронная версия размещена на официальном сайте https://constsot.kg/ru/

[32] Годовой доклад Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики за 2019 год, электронная версия размещена на официальном сайте https://constsot.kg/ru/

[33] Годовой доклад Конституционного суда Кыргызской Республики за 2021 год, электронная версия размещена на официальном сайте https://constsot.kg/ru/

в 2021 году. Большинство из них вынесено по заявлениям о признании неконституционным положения того или иного нормативного правового акта.[34]

К примеру, рассматривались вопросы о признании пункта 2 части 4 статьи 7 Закона Кыргызской Республики «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о проступках, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-исполнительного кодекса Кыргызской Республики, Закона Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» противоречащим части 1 статьи 20, частям 1, 2 статьи 28, части 1 статьи 40 Конституции Кыргызской Республики; о проверке соответствия Закона Кыргызской Республики «О третейских судах в Кыргызской Республике» частям 1, 2 статьи 6, частям 1, 2 статьи 20, статьям 25, 36, 40, 41, 42, 93 Конституции Кыргызской Республики, статье 27 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, а также даче заключения о необходимости исключения статьи 58 Конституции Кыргызской Республики; о проверке соответствия нормативных положений части 1 статьи 20 Закона Кыргызской Республики «О переводе (трансформации) земельных участков», выраженных словами «изъятия земель в установленном порядке», статьям 40 и 41 Конституции Кыргызской Республики; и другие вопросы, которые прямо затрагивают права и свободы граждан.

Не вдаваясь в обоснование, приведенное субъектами обращения, отметим, что в подавляющем большинстве случаев они действовали через представителя, поскольку, не имея соответствующего юридического образования, гражданин не может точно сформулировать свои требования, отыскать правовую норму, подлежащую проверке, соотнести ее с конституционно-правовыми положениями.

Также важную роль играет адвокат и при оглашении позиции сторон, исследовании материалов по делу, заключительной речи. Адвокат может помочь своему доверителю выстроить свои пояснения грамотно и логично, может самостоятельно давать разъяснения по поданному обращению, обращая внимание суда на наиболее важные аспекты.

Высокий уровень отказа свидетельствует о низкой информированности обращающихся о компетенции Конституционного суда, возможно полагающих о существовании «четвертой» судебной инстанции, в лице органа конституционного контроля. В этом плане адвокат может дать заявителю грамотную предварительную консультацию, исследовав все аспекты предмета обращения, отыскав подлежащие применению нормы права и дав заключение об обоснованности требования, которое гражданин планирует заявить.

Активное участие адвоката именно на стадии предварительной подготовки способно существенным образом сэкономить ресурсы как самого субъекта обращения, так и Конституционного суда, ведь в большинстве случаев несоот-

[34] См., например: постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 17 декабря 2021 года; постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2022 года.

ветствие нормативного правового акта нормам Конституции Кыргызской Республики не устанавливается.

Таким образом, адвокат как субъект профессиональной юридической деятельности способен предварительно разъяснить своему доверителю степень обоснованности планируемого обращения и перспективы судебного разбирательства по нему, в ходе судопроизводства грамотно и последовательно изложить правовую позицию по делу, обеспечить соблюдение формальных требований к обращению, принять участие в сборе и исследовании материалов по делу.

Участие адвоката в конституционном судопроизводстве становится таким образом залогом юридически грамотного подхода и защиты прав и свобод граждан в условиях демократического правового государства.

5. Круглый стол: «Взаимоотношения судебной и законодательной власти в контексте конституционного правосудия»

1 ноября 2022 года состоялся Круглый стол на тему: «Взаимоотношения судебной и законодательной власти в контексте конституционного правосудия», в работе которого приняли участие судьи Конституционного суда и члены комитета по Конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша.

На круглом столе были обсуждены вопросы дальнейшего укрепления и развития сотрудничества Конституционного суда и Жогорку Кенеша. Подобные мероприятия будут способствовать пониманию роли законодательной и судебной ветвей власти и тесному взаимодействию каждой из них в конституционализации общества, защите и сохранении Конституции, обеспечении законности в государстве.

На плодотворном и насыщенном круглом столе «Взаимоотношения судебной и законодательной власти в контексте конституционного правосудия» заслушаны и обсуждены доклады:

Алиев М., экс-председатель Комитета по конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша КР – Роль, место, миссия парламента в рамках Конституции;

Александру Тэнасе, Ключевой эксперт Программы ЕС «Верховенство права в КР – 2-я фаза» – Конституционный контроль в качестве одного из самых легитимных толкователей конституции;

Осконбаев Э., председатель Конституционного суда КР – Конституционное правосудие как высшая форма обеспечения конституционализма в Кыргызской Республике;

Кожокулова Г., член Комитета по конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша КР – Некоторые вопросы реализации решений Конституционного суда Кыргызской Республики;

Бобукеева М., судья Конституционного суда КР – Решения Конституционного суда и их влияние на формирование конституционной культуры в системе органов государственной власти;

Алла Спале, руководитель Секретариата Совета юстиции Латвии – Исполнение решений конституционного суда в Латвии (онлайн);

Марат Джаманкулов, руководитель аппарата КС КР – Юридическая сила решений Конституционного суда и порядок их исполнения.

Мероприятие было организовано Конституционным судом Кыргызской Республики при поддержке программы Евросоюза «Верховенство права в Кыргызской Республике – фаза 2».

Доклад Алиева М.К. –
председателя Комитета по конституционному законодательству, государственному устройству, судебно-правовым вопросам и Регламенту Жогорку Кенеша Кыргызской Республики на тему «Роль, место, миссия парламента в рамках Конституции»

Слово «парламент» произошло от французского слова «parler» – говорить, поэтому депутаты говоруны. Это во всех парламентах, это нормальное явление. И что примечательно, этим словом французы называли свои судебные органы на тот период. На сегодняшний день в мире нет ни одной страны, где не было бы парламента. Парламент является основой и фундаментом конституционного строя.

Парламентаризм это итог развития всего человечества, общечеловеческой мысли. Это демократический институт, который существовал наряду с человеком с самых первых времен. Как нам известно, традиционной родиной современного парламента считается Англия. Однако, органы народного представительства существовали еще при первобытно-общинном строе в виде совета старейшин, народных собраний, где первобытные люди коллективно сообща решали основные проблемы своего рода или племени.

В античной Греции и Риме была очень высока роль народного собрания. Она формировала орган исполнительной, законодательной и судебной власти, которые были подотчетны ему и ответственны перед ним. К примеру, в Афинах роль законодательного органа был Совет пятисот, а в Римской Республике – Сенат. Позже в средние века роль парламента выполняли во Франции – Генеральные штаты, в Испании – Генеральные кортесы, в России – Римский собор.

Система государственной власти в Кыргызской Республике как нам всем известно, основывается на принципах разделения властей: законодательную, исполнительную и судебную. Кыргызский парламент, на нашем языке Жогорку Кенеш, является представительным органом, осуществляющим законодательную власть и контрольную функцию в пределах своих полномочий.

Историю развития парламентаризма в нашей стране можно условно разделить на три этапа: досоветский, советский и постсоветский периоды. Парла-

ментаризм в Кыргызстане не прошел в полной мере древнюю и средневековую стадии развития.

У кыргызов до вступления в состав России большую роль играли курултаи – одно из разновидностей народного собрания. В них обсуждались вопросы войны и мира, заключение союзов и соглашений с другими народами и племенами.

Хотел бы особо подчеркнуть, что кыргызы оказывается участвовали в выборах Государственной Думы России. И даже однажды избрали в нее депутатом своего представителя в 4-й созыв Думы России. Это был мудрец Кадыр аке Байсариев. Более того кыргызы активно участвовали в выборах депутатов учредительного собрания России в 1917 году.

К примеру от партии «Алаш» кандидатами стали кыргызы. Помощник-переводчик областного военного губернатора Ибрагим Жайнаков, известный Чуйский манап Дур Сооронбаев, заместитель комиссаров Пишпекской уездной управы знаменитый государственный деятель Абдыкерим Сыдыков.

Ради исторической и объективной справедливости хотелось бы отметить, что советский Верховный совет нельзя назвать в полном смысле парламентом. Потому что подлинным законодательным органом страны являлось политбюро ЦК КПСС.

Верховный совет был представительным органом власти, который был призван не законодательствовать, а лишь облегать решения партии формы закона. За все время существования Киргизской ССР было избрано 12 состава Верховного совета нашей страны. Члены верховного совета формально имели статус депутатов, работал Верховный совет на сессионной основе не менее двух раз в год.

И последний 12-й созыв Верховного совета Киргизской ССР был наречен в народе легендарным парламентом, после которого начал свою работу 1-й созыв ЖК, уже совсем нового, молодого, наивного, но уже независимого государства на политической карте мира, именуемой Кыргызской Республикой.

Легендарный парламент вошел в историю как орган власти, создавший политический и правовые основы для государственной независимости Кыргызстана. Легендарный парламент был распущен осенью 1994 года из-за угрозы рассмотрения им золотого дела, которое могло бы привести к импичменту президента А. Акаева.

В своем докладе я не могу не отметить исторические акты, принятые легендарным парламентом:

– Декларация о суверенитете нашей страны, принятая 15 декабря 1990 года.
– Декларация о государственной независимости Кыргызской Республики, принятая 31 августа 1991 года.
– Первая Конституция независимой Кыргызской Республики, принятая на сессии 5 мая 1993 года.

Все это свидетельствует, что историческая миссия парламента в становлении государственных институтов и конституционного строя чрезвычайно высока и никогда не может быть оспорима.

На вопрос – в чем заключается основная роль парламента – Жогорку Кенеша, возможно будут применимы следующие слова: Жогорку Кенеш – это общенациональный выборный орган, осуществляющий законодательную власть и контрольную функцию в пределах своих полномочий. Его главная задача – это быть защитником и выразителем воли народа посредством осуществления трех функций: представительной, законодательной и контрольной.

Законодательная функция составляет основную часть компетенции Жогорку Кенеша – это право создавать законы. Выбирая своих представителей народ наделяет властью представительные органы с тем, чтобы они могли действовать от имени народа. Используя атрибуты власти могли отстаивать их общие интересы, улучшать качество жизни простых людей, создавать условия для развития, контролировать исполнительные органы. Парламент в этом контексте становится своеобразным посредником между интересами самых простых граждан и правителей, между гражданами и политикой правительства, между законодательной властью и исполнительной.

Хотелось бы подчеркнуть простую истину, которая нам всем известно – парламент наряду с президентом становится выразителем интересов и воли народа.

И наконец последняя функция – контрольная. Эта функция соответствующая полномочиям, присуща практически всем парламентам мира, эта функция дисциплинирует исполнительную власть, способствует в обеспечении подотчетности и прозрачности деятельности исполнительной власти.

Взаимодействие Жогорку Кенеша с судебной властью направлена на поддержание независимости и самостоятельности судов, обеспечение судами верховенства права, соблюдение прав и свобод человека.

На мой взгляд, именно эти два органа являются тем органом, которые принимают судьбоносные и исторические решения.

Доклад Джаманкулова М.Т. –
руководителя аппаратаКонституционного суда Кыргызской Республики
на тему «Юридическая сила решений Конституционного суда
и порядок их исполнения»

В первоначальной редакции конституционного Закона «О Конституционной палате Верховного суда Кыргызской Республики» законодателем не были заложены конкретные механизмы исполнения решений органа конституционного контроля, не был четко определен орган, который должен приводить в соответствие эти решения. В этой связи возникали различные казусные ситуации, когда государственные органы зачастую перекладывали друг на друга вопрос о реализации его решений и все это приводило к затягиванию.

22 июня 2017 года в целях преодоления данной ситуации парламентом страны были установлены и внедрены правовые механизмы исполнения решений Конституционной палаты Верховного суда КР. Согласно этим новшествам, официальный сайт органа конституционного контроля был признан официальным источником обнародования его решений. Если решением Конституционной палаты какой-либо законодательный акт или его структурный элемент был признан противоречащим, либо из решения Конституционной палаты вытекало необходимость устранения пробелов и неясностей в правовом регулировании, то Правительство не позднее 4-месяцев после его опубликования на сайте органа конституционного контроля могло бы внести в парламент соответствующие законопроекты.

При этом названные законопроекты подлежали рассмотрению парламентом во внеочередном порядке. Такие законопроекты могли инициироваться и депутатами парламента.

Однако, даже при таком законодательном порядке законопроект рассматривается в парламенте годами, что не способствует оперативному проведению нормативно-правовых актов в соответствие с решением органа конституционного контроля и прежде всего не помогают правоприменительным органам их правильному применению.

В реализацию вышеуказанных законодательных поправок, Правительство приняло постановление от 18 сентября 2017 года №508, где Министерство юстиции КР был определен в качестве исполнительного органа, т.е. по решениям Конституционной палаты Верховного суда должен был разрабатывать соответствующее решение.

И совсем недавно Правительство приняло новое постановление Кабинета министров от 22 марта 2022 года № 153, согласно которому Министерство юстиции КР выступает в роли координатора деятельности государственных органов по исполнению решений Конституционного суда.

Таким образом:

- разработка законопроектов возлагается на государственные органы (ответственные за исполнение решения суда);
- для внесения таких законопроектов на рассмотрение Жогорку Кенеша КР установлены конкретные сроки (3 месяца);
- Жогорку Кенеш КР рассматривает такие законопроекты во внеочередном порядке;
- решения Конституционного суда подлежат обязательной публикации на ее официальном сайте.

По мнению конституционалистов, Конституционные суды чаще всего выступают в роли «негативного» законодателя (орган который аннулирует законы). Парламент выступает в качестве «позитивного» законодателя (орган который создаёт законы).

Непринятие необходимых законодательных мер со стороны Парламента по исполнению актов органа конституционной юрисдикции равносильно неисполнению им своих основных полномочий, предусмотренных Конституцией, а именно законодательных полномочий.

Голосование в парламенте за исключение из законодательной базы отдельных правовых актов признанных неконституционными, является больше техническим вопросом, который касается систематизации законодательства и не может быть условием ограничения эффектов решений Конституционного суда.

Юридическая сила решений Конституционного суда в научных и других трудах определяется особым правовым статусом и местом этого органа как в системе государственных органов, так и в системе органов судебной власти. Основным свойством решений КС является их обязательность, что означает их непререкаемость.

Решением Конституционного суда может быть признан не имеющим юридической силы любой закон, однако ни один закон не может отменить итоговое решение Конституционного суда.

По юридической силе решения Конституционного Суда приравнены к юридической силе Конституции, так как решения Конституционного Суда нельзя преодолеть решением любого другого государственного органа, какое бы высокое место он ни занимал в государственной структуре.

Юридическая сила решения о признании нормативного правового акта или его части неконституционным не может быть преодолена повторным приня-

тием этого же нормативного правового акта или его части такого же содержания (часть 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде КР».

30 сентября 2021 года Жогорку Кенеш КР принял ряд законопроектов, касающихся деятельности судебной системы, в числе которых и конституционный Закон КР «О Конституционном суде Кыргызской Республики», который в последующем, 15 ноября 2021 года был подписан Президентом КР и опубликован в газете «Эркин Тоо» от 19 ноября 2021 года N 136.

Согласно статье 53 Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», решения и заключения Конституционного суда направляются сторонам, государственным органам, органам местного самоуправления и должностным лицам, чьи нормативные правовые акты были предметом рассмотрения, и публикуются в официальных изданиях органов государственной власти, органов местного самоуправления, в «Вестнике Конституционного суда КР», на официальном сайте Конституционного суда, а также при необходимости – и в иных изданиях.

В случаях если решением Конституционного суда нормативный правовой акт признан противоречащим Конституции полностью или частично либо из решения Конституционного суда вытекает необходимость устранения пробела в правовом регулировании, Кабинет Министров КР не позднее трех месяцев с даты поступления решения Конституционного суда вносит в Жогорку Кенеш КР проект конституционного закона или закона, вытекающий из указанного решения.

Проект закона, вытекающий из решения Конституционного суда, может быть инициирован депутатами Жогорку Кенеша либо иными субъектами законодательной инициативы.

Такой проект подлежит рассмотрению Жогорку Кенешем во внеочередном порядке. Президент, Кабинет Министров не позднее двух месяцев с даты поступления решения Конституционного суда принимают новый нормативный правовой акт либо вносят изменения в нормативный правовой акт, признанный неконституционным в отдельной его части.

Органы государственной власти и органы местного самоуправления, обладающие в соответствии с законодательством нормотворческими полномочиями, не позднее двух месяцев с даты поступления решения Конституционного суда принимают новый нормативный правовой акт либо вносят изменения в нормативный правовой акт, признанный неконституционным в отдельной его части.

В рамках исполнения решений органа конституционного контроля, также были предусмотрены следующие изменения:

Действующий Закон КР «О Регламенте Жогорку Кенеша КР»:

– Проекты конституционных законов и законов, вытекающие из решений Конституционной палаты, должны содержать нормы, вытекающие исключительно из смысла и содержания решения Конституционной палаты (ч. 15 статьи 55).

Закон КР «О нормативных правовых актах КР»:

– Проекты нормативных правовых актов, непосредственно затрагивающих интересы граждан и юридических лиц, а также проекты норматив-

ных правовых актов, регулирующих предпринимательскую деятельность, кроме проектов нормативных правовых актов, вытекающих из решения Конституционной палаты, подлежат общественному обсуждению посредством размещения на официальном сайте нормотворческого органа (ч.1 статьи 22)

С момента формирования суда (2013 г.) и по 26 октября 2022 года принято всего 124 решения и 1 заключение, из них:

– решений о признании нормативных правовых актов непротиворечащими Конституции – 76;
– решений о признании оспариваемых нормативных правовых актов противоречащими или частично противоречащими Конституции – 48.

Анализ информации, предоставляемой нормотворческими органами, чьи акты явились предметом рассмотрения суда, показывает, что по состоянию на 1 ноября 2022 года из 70 решений, из содержания которых вытекает необходимость внесения изменений в законодательство, остаются на стадии исполнения 11 решений Конституционного суда.

Вместе с тем, по 11 решениям суда:

– 10 законопроектов находятся на рассмотрении Жогорку Кенеша КР;
– 1 законопроект находится на стадии разработки, согласования с министерствами и ведомствами.

По состоянию на 31 декабря 2020 года остаются не исполненными 16 решений;

По состоянию на 31 декабря 2021 года остаются не исполненными 21 решение;

По состоянию на 1 ноября 2022 года остаются на стадии исполнения 11 решений.

В соответствии с пунктом 126 Регламента Конституционного суда, в целях осуществления мониторинга хода исполнения итоговых актов Конституционный суд направляет в нормотворческие органы, чьи акты были предметом рассмотрения, запросы о состоянии их исполнения.

По результатам поступившей на запросы информации аппаратом проводится анализ исполнения итоговых актов Конституционного суда. Председатель Конституционного суда и руководитель аппарата систематически рассматривают ход конституционной законности и итоги исполнения актов Конституционного суда нормотворческими органами. Взаимодействие с нормотворческими органами по исполнению актов Конституционного суда осуществляет его аппарат.

Для удобства граждан мы работаем активно с Информационно-правовой системой «Токтом» и Централизованным банком данных правовой информации Министерства юстиции КР по размещению всех решений Конституционной палаты (ныне – Конституционного суда).

Под каждым структурным элементом нормативного правового акта, который был предметом рассмотрения суда, вне зависимости от того, признан он неконституционным или нет имеются гиперссылки на соответствующие решения суда. Это позволяет гражданам успешно ориентироваться в законодательстве.

Гутниченко Лариса Викторовна –
экс-судья Верховного суда Кыргызской Республики,
лектор Высшей школы правосудия при Верховном суде
Кыргызской Республики, Заслуженный юрист Кыргызской Республики

«НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕЙСКОГО УСМОТРЕНИЯ (ТОЛКОВАНИЯ) ПРИ ПРИМЕНЕНИИ НОРМ ПРАВА»

Известно, что право создается для реализации того, чтобы оно претворялось в жизнь, чтобы достигались ***те цели, на которые рассчитывал законодатель***. В противном случае такая норма права обречена на ***бездействие***. По этому поводу римские юристы говорили, что ***бездействующий закон хуже отсутствующего***.

Сегодня мы живем в такое время, когда принятие законов поставлено на поток. Этим во многом объясняется то, с чем мы нередко сталкиваемся: неординарность законов, их неясность, большое количество оценочных понятий в них и т.д. С этими обстоятельствами сталкиваются все правоприменители, в том числе и суды. И тогда встает вопрос о необходимости толкования закона, то есть об ***установлении содержания норм права***, раскрытия в них воли законодателя. Применительно к судам это – судейское усмотрение.

Суть его заключается в том, что при принятии решения суды сличают законодательные положения с жизненными ситуациями, которые по своему содержанию зачастую бывают более разнообразными.

По этому вопросу – вопросу судейского усмотрения – я и хотела бы сегодня поделиться с Вами своим мнением, опираясь на свою многолетнюю судебную практику во всех судебных инстанциях и практику в органах юстиции.

Судейское усмотрение и судебное толкование – слова-синонимы, так как судебное усмотрение также сочетает две составляющие традиционного понятия толкования – уяснение (для себя) и разъяснение (для других) норм права при принятии судебного решения по конкретному делу.

Судебные решения являются актами судебного толкования, носящими ***казуальный*** характер. Толкование судом правовых норм всегда носит официальный казуальный характер, поскольку направлено на установление реальных прав и обязанностей субъектов судебного процесса в рамках конкретного дела (гражданского, уголовного и т.д.) и исходит от государственного органа – суда.

В жизни судьи не задумываются об этой стороне своей повседневной работы по отправлению правосудия, когда рассматривают споры, например, по расторжению брака, где суду нужно дать правовую оценку такому выражению как возможность или невозможность сохранения семьи, целесообразность или нецелесообразность в связи с этим предоставления срока для примирения. То же самое происходит по спорам, разрешение которых закон увязывает с такими выражениями, как интересы ребенка, добросовестность и т.д.

Таким образом, суды при отправлении правосудия руководствуются ***собственным усмотрением*** и принимают правоприменительные акты, конкретизирующие юридическую норму, сформулированную в общем виде, применительно к индивидуальным ситуациям, отношениям. При этом суд не меняет содержание применяемой нормы.

Принятие судебного акта по усмотрению суда сообразно внутреннему убеждению лежит в основе судебных решений и тогда, когда применяемый закон содержит ***оценочные понятия.*** Например, по определению размера компенсации морального вреда, когда суд определяет этот размер в зависимости от характера причиненных потерпевшему, как записано в законе, физических и нравственных страданий.

Каждая стадия судопроизводства (первая, апелляционная, кассационная) имеет свои особенности толкования норм права. Если в первой инстанции судья, рассматривая дело, дает толкование норме права, подлежащей применению, и ***применяет*** ее к спорным отношениям, то апелляционная инстанция – частично, а главное, кассационная инстанция ***проверяют правильность*** применения нормы права, ее истолкование и в случае выявления несоответствия дают свое толкование, что и определяет судьбу решения.

При этом суды обязаны руководствоваться разъяснениями, содержащимися в постановлениях Пленума Верховного суда.

Такие разъяснения – это продукт коллективного суждения по проблемным вопросам той или иной нормы права, продукт, основанный, как правило, на обобщенных материалах рассмотрения дел. Цель принятия постановления Пленума – установление и поддержание ***единообразного применения*** судами норм права. Отсюда обязательность постановления Пленума, что записано в Конституции Кыргызской Республики.

Как эта обязательность постановления Пленума проявляется на практике?

Если в судебном решении нет ссылки на постановление Пленума по вопросу судебной практики относительно рассмотрения данного и подобных ему конфликтов и решение суда противоречит разъяснению Пленума, такое решение отменяется.

Если же решение суда правильное ***по существу***, хотя в нем отсутствует ссылка на постановление Пленума, такое решение остается без изменения.

Несмотря на это обстоятельство, ***закреплённый законодательно обязательный характер постановления Пленума Верховного суда*** определяет статус Верховного суда как высшего субъекта судебного толкования.

В полной мере таким статусом обладает и Конституционный суд Кыргызской Республики, чьи судебные акты обязательны для всех субъектов права. Исполнение этих актов обеспечивается принудительной силой государства. Вопросы, связанные с Конституционным судом, – это отдельная тема, выходящая за рамки настоящего сообщения.

Хотелось бы привлечь Ваше внимание к весьма непростому, как мне представляется, вопросу. Это – ***пределы судебного усмотрения***.

Общепризнанным считается положение о том, что в процессе толкования не должны создаваться новые юридические нормы. Известна реакция Наполеона I, который, узнав об издании комментария к Гражданскому кодексу, горестно воскликнул: «Пропал мой кодекс!».

Трактовка толкования, от какого бы субъекта она не исходила, заключается в адаптации существующего правового регулирования к реальностям того или иного правового конфликта. Это безусловно требует в случаях судебного толкования глубокого знания закона, которым суду предстоит руководствоваться.

Здесь уместно обратиться к Древнему Риму, которому был известен принцип: знание законов состоит не в том, чтобы держаться за их букву, а в том, чтобы понимать их смысл и значение. С тех пор подход к толкованию закона принципиально не изменился.

И сегодня по канонам толкования, как сказано выше, оно направлено на установление точного смысла правовой нормы, раскрытие выраженной в ней воли законодателя, которую он вложил в словесную формулировку.

Известный по вопросам толкования права правовед прошлого века Васьковский Е.В. утверждал, что «судья и гражданин обязаны руководствоваться не буквой закона, а ***мыслью законодателя***». Раскрытие мысли законодателя, по его выражению, составляет главную задачу толкования закона.

Да, в вузах нас учат теоретическим положениям толкования норм права, в частности, основным способам толкования (грамматический, логический, исторический, системный и т.д.). Подход к этому вопросу в студенчестве был прост: сдал зачет, экзамен и можно забыть.

Видимо, не один пуд соли нужно съесть, чтобы прийти к пониманию того, что без знания этих вопросов успешным юристом на станешь, так как в применении закона важнейшей стадией является прежде всего стадия уяснения для самого себя смысла закона, мысли законодателя, по выражению Васьковского Е.В.

Один пример – норма Гражданского кодекса «Добросовестный приобретатель». Долгое время эта норма была вообще мертворожденной. Необходимость ее применения возникала по мере все более активного применения института частной собственности.

Количество споров по применению этой нормы увеличивалось и разнобой в судебной практике был, пожалуй, как ни по одной другой норме гражданского права. А все потому, что законодатель долгое время не определял статус одного из субъектов этой нормы с таким красивым названием – «добросовестный приобретатель».

И вот, в этот период мы решились заявить, что законодатель и в этой норме, как и по другим нормам Гражданского кодекса, стремился установить баланс защиты законных прав и интересов всех субъектов данной нормы – как первоначального собственника, так и добросовестного приобретателя. А потому, исходя из этой базовой задачи гражданского законодательства, необходимо смелее разрешать споры по защите добросовестного приобретателя при наличии на то оснований, предусмотренных в законе, преодолеть абсолютное доминирование защиты первоначального собственника.

В дальнейшем жизнь показала правильность таких утверждений. Всякие сомнения по этому вопросу были сняты, когда за добросовестным приобретателем был законодательно закреплен статус собственника, а затем принято постановление Пленума Верховного суда республики по этому вопросу.

Безусловно, такое применение норм права, исключающее ошибки в их применении, зависит не только от того, владеет ли судья способами толкования норм права, от его профессионализма, но и от его моральных качеств, я бы сказала, от его порядочности.

В этом я убедилась, будучи в течении двух лет председателем первого состава Совета судей нашей республики.

Судебные решения по нашему законодательству не создают норм права. Это, как известно, вообще свойственно романо-германской системе (континентальному праву). В судебном решении у нас выражается ***лишь применение*** нормы права судом к установленным фактам.

Однако нельзя сбрасывать со счетов, что оценку ***применяемости*** норм права к реальным жизненным отношениям дает именно практика, в том числе судебная. И в том случае, когда законодатель учитывает это обстоятельство, жизнеспособность закона становится более устойчивой.

В отличие от континентального права, англо-американская правовая доктрина считает судебный прецедент источником права, а судейское толкование – правом. Но это уже другая тема разговора.

Моя же информация исходит от кодифицированной системы права, когда судебное решение основывается на действующей норме права и ее толковании. На сем я ***стояла, стою и с учетом наших реалий не вижу иного в обозримом будущем***.

В заключение хотелось бы сказать следующее. Нет сомнений в том, что актуальность толкования норм законодательных актов в обеспечение законности в государстве и обеспечении равенства всех граждан перед законом не утратила своего значения для современного правоприменителя, в том числе и судебного.

Я разделяю мнение тех ученых-правоведов, которые считают, что для поддержания единства судебной практики в толковании норм законодательства

необходима единая ***Концепция судебного толкования***, включающая в себя теорию судебного толкования, объем судебного толкования, что на мой взгляд, особенно важно, и др.

Полагаю, что это поможет минимизировать допускаемые судами, как в своем обзоре выразился Сулейменов Майдан Кантуарович, «отклонения и упущения» при применении ими методов толкования закона.

Убеждена также, что вопросам изучения юридической науки и толкования юридических терминов и понятий, как особого вида деятельности государственных органов, должностных лиц, граждан (науки так называемой юридической герменевтики) необходимо уделять более серьезное внимание в юридических вузах.

Уровень теоретической подготовки будущих правоведов, особенно судей, выработки у них навыков практического применения по этим вопросам позволит обеспечивать определённость и единство судебной практики, что очень важно в правосудии.

Литература:

1. Конституция Кыргызской Республики
2. Гражданский кодекс Кыргызской Республики
3. Гук П.А. Судебное толкование норм права – Журнал российского права, 2016, № 8
4. Власенко Н.А. Конкретизация и толкование права как творческое содержание судебной практики – Журнал российского права, 2016, № 8
5. Залойло М.В., Ибргимова Ю.Э. Современные проблемы толкования права – Журнал российского права, 2016, № 8
6. Гук П.А. Судебное толкование и применение норм законодательства – Право, 2016, № 2(38)

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Басууга хх.08.2023-ж. коюлду.
Офсеттик басма.
Нускасы 50 даана. Форматы 70×108/8.

Подписано в печать хх.08.2023 г.
Печать офсетная.
Тираж 50 экз. Формат 70×108/8.

«V.R.S. Company» ЖЧКсында басылды, Бишкек ш., Кулатова көч., 8/1. Тел. + 996 312 59-23-50.
Отпечатано в ОсОО «V.R.S. Company», г. Бишкек, ул. Кулатова, 8/1. Тел. + 996 312 59-23-50.